

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

BIBLIOTECA EMINESCU

Liviu Rebreanu

ION

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Editura Eminescu

5.790

Bibl Universitara Sibiu
R39473 1160

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Publicații periodice 1901-1932

82/R25

LIVIU REBREANU • ION

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

BIBLIOTECA «EMINESCU»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/mdrr1901-1932

Liviu Rebreanu

ION

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA"
— SIBIU —
INVENTARIAT 1998

EDITURA EMINESCU

Bibl. Inst. de inv. superior Sibiu
INV. Nr. 6832 19 71
Muzeul Digital al Romanului Românesc

Coperta colecției : *Val Munteanu*
Ilustrația copertei : *Anton Perussi*

25.790

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/mdr 1901-1952

Dragei mele Fanny
L. R.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?rdr=1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaluceafarul.ro/arhiva/1901-1932

GLASUL PĂMÎNTULUI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?mdn1901-1932

CAPITOLUL I — ÎNCEPUTUL

1

Din șoseaua ce vine de la Cîrlibaba, întovărășind Someșul cînd în dreapta, cînd în stînga, pînă la Cluj și chiar mai departe, se desprinde un drum alb mai sus de Armadia, trece rîul peste podul bătrîn de lemn, acoperit cu șindrilă mucegăită, spintecă satul Jidovița, și aleargă spre Bistrița, unde se pierde în cealaltă șosea națională care coboară din Bucovina prin trecătoarea Bîrgăului.

Lăsînd Jidovița, drumul urcă întîi anevoie pînă ce-și face loc printre dealurile strîmtorate, pe urmă însă înaintează vesel, neted, mai ascunzîndu-se printre fagii tineri ai Pădurii-Domnești, mai poposind puțin la Cișmeaua-Mortului, unde picură veșnic apă de izvor răcoritoare, apoi cotește brusc pe sub Rîpele-Dracului, ca să dea buzna în Pripasul pitit într-o scrîntitură de coline.

La marginea satului te întîmpină din stînga o cruce strîmbă pe care e răstignit un Hristos cu fața spălăcită de ploi și cu o cunună de flori veștede agățată de picioare. Suflă o adiere ușoară și Hristos își tremură jalnic trupul de tinichea ruginită pe lemnul mîncat de carii și înnegrit de vremuri.

Satul parcă e mort. Zăpușeala ce plutește în văzduh țese o tăcere năbușitoare. Doar în răstimpuri fîșie alene frunzele adormite prin copaci. Un fuior de fum albăstrui se opintește

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

să se înalțe dintre crengile pomilor, se bălăbănește ca o matahală amețită și se prăvale peste grădinile prăfuite, învăluindu-le într-o ceață cenușie.

În mijlocul drumului picotește ciinele învățătorului Zaharia Herdelea, cu ochii întredeschiși, sufiind greu. O pisică albă ca laptele vine în vîrful picioarelor, ferindu-se să nu-și murdărească lăbuțele prin praful uliței, zărește ciinele, stă puțin pe gînduri, apoi iuțește pașii și se furișează în livada îngrădită cu nuiele, peste drum.

Casa învățătorului este cea dintîi, tăiată adînc în coasta unei coline, încinsă cu un pridvor, cu ușa spre uliță și cu două ferestre care se uită tocmai în inima satului, cercetătoare și dojenitoare. Pe prichiciul pridvorului, în dreptul ușii, unde se spală dimineața învățătorul, iar după-amiază, cînd a isprăvit treburile casei, d-na Herdelea, străjuiește o ulcică verzuie de lut. În ogradă, între doi meri tineri, e întinsă veșnic frînghia pe care acuma atîrnă niște cămăși femeiești de stambă. În umbra cămășilor, în nisipul fierbinte se scaldă cîteva găini, păzite de un cocoș mic cu creasta însîngerată.

Drumul trece peste Părîul-Doamnei, lăsînd în stînga casa lui Alexandru Pop-Glanețașu. Ușa e închisă cu zăvorul ; coperișul de paie parcă e un cap de balaur ; pereții văruiți de curînd de-abia se văd prin spărturile gardului.

Pe urmă vine casa lui Macedon Cercetașu, pe urmă casa primarului Florea Tancu, pe urmă altele... Într-o curte mare rumegă, culcate, două vaci ungurești, iar o babă șade pe prispă ca o scoabă, prăjindu-se la soare, nemișcată, parc-ar fi de lemn...

Căldura picură mereu din cer, îți usucă podul gurii, te sugrumă. În dreapta și în stînga casele privesc sfioase din dosul gardurilor vii, acoperindu-și fețele sub streșinile știrbite de ploi și de vite.

Un dulău lățos, cu limba spînzurată, se apropie în trap leneș, fără țintă. Din șanț, dintre buruienile cărunțite de colb, se repede un cățel murdar, cu coada în vînt. Lățosul nu-l ia în seamă, ca și cînd i-ar fi lene să se oprească. Numai cînd celalt se încăpățînează să-l miroase, îi arată niște colți amenințători, urmîndu-și însă calea cu demnitatea cuvenită. Cățelul se oprește nedumerit, se uită puțin în urma dulăului, apoi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
cimuzeuromanului.ro/nr1901 1932

se întoarce în buruieni unde se aude îndată un ronțăit căznit și flămînd...

De-abia la cîrciuma lui Avrum începe să se simtă că satul trăiește. Pe prispă, doi țărani îngînduraţi oftează rar cu o sticlă de rachiu la mijloc. Din depărtare pătrund pînă aici sunete de viori și chiuituri...

2

Duminică. Satul e la horă. Și hora e pe Ulița din dos, la Todosia, văduva lui Maxim Oprea.

Casa văduvei vine chiar peste drum de bisericuța bătrînă, pleoștită și dărăpănată. Văduvia-i sărăcie lucie. Femeia a dat din rău în mai rău. Ce agonisește un cap de bărbat într-o viață întreagă, o muiere nepricepută prăpădește într-un an de zile, și mai puțin. Cînd a împreunat Maxim mîinile pe piept, în ogradă erau clăi de fîn, în cele două grajduri nu mai încăpeau vitele, în șură și sub șopron n-aveau loc carele. Se vedea de departe belșugul. Acuma ograda-i goală bătătură, iar în grajduri rage a pustiu o închipuire de vacă stearpă și veșnic flămîndă.

Hora e în toi... Locul geme de oameni... Nucii bătrîni de lîngă șură țin umbră. Doar cîteva pete albe de raze răzbesc printre frunze, gîdilînd fețele aprinse de veselie. Zăduful aţîţă sîngele lumii. Peste Măgura-Cocorilor atîrnă soarele îngălbenit de necaz că mai are o postată bună pînă la asfințit.

Cei trei lăutari cîntă lîngă șopron să-și rupă arcușurile. Briceag, cu piciorul pe o buturugă, cu cotul stîng pe genunche, cu obrazul culcat pe vioară, cu ochii închiși, își sfîrîie degetele pe strune și cîntecul saltă aprig, înfocat. Holbea e chior și are un picior mai scurt, iar la vioară numai trei coarde, dar secondează cu aceeași patimă cu care Găvan, un țigan urît și negru ca un harap, apasă cu arcul pe strunele gordunii [1]. Din cînd în cînd Briceag se oprește să-și acordeze vioara. Holbea și Găvan atunci își îndoiesc meșteșugul ca să păstreze măsura. Apoi Briceag reîncepe mai aprins, strîmbîndu-se uneori la Holbea, alteori la Găvan, cu deosebire cînd schimbă melodia.

[1] *Gordună* — contrabas.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De tropotele jucătorilor se hurducă pămîntul. Zecile de perechi bat someşana cu atîta pasiune, că potcoavele flăcăilor scapără scîntei, poalele fetelor se bolbocesc, iar colbul de pe jos se învîltoreşte, se aşează în straturi groase pe feţele brăzdate de sudoare, luminate de oboseală şi de mulţumire. Cu cît Briceag înteţeşte cîntecul, cu atît flăcăii se îndîrjesc, îşi înfloresc jocul, trec fetele pe sub mînă, le dau drumul să se învîrtească singure, ţopăie pe loc ridicînd tălpile, îşi ciocnesc zgomotos călcîile, îşi plesnesc tureacii cizmelor cu palmele năduşite... Glasurile se înecă în norul de praf ce-i îmbrăţişează pe toţi... Numai arar vreunul mai ţanţoş începe o chiuitură, în tactul zvăpăiat al jocului, cu ochii pe dos, cu gîtul răguşit. Dar după două-trei versuri o sfîrşeşte într-un iuit aspru, istovit. Apoi jocul urmează tăcut, din ce în ce parcă mai sălbatec. Flăcăii îşi încolăcesc braţele mereu mai strîns pe după mijlocul fetelor... Sînii acestora tremură sub iile albe şi ating din cînd în cînd pieptul flăcăilor, turburîndu-le ochii şi inima. Nu schimbă nici o vorbă. Nici nu se privesc. Doar pe buze filfîie zîmbete plăcute şi fugare.

Învîrtita ţine de vreun ceas, fără întrerupere, şi tinerii nu se mai satură. De două ori Briceag, cu cîrcei în degete, a încercat să se oprească şi, de amîndouă orile, flăcăii s-au năpustit la el urlînd desperaţi, cu priviri ameninţătoare sau rugătoare :

— Zi, ţigane ! Mai zi, cioară !...

Toate perechile se îmbulzesc în jurul lăutarilor, se ciocnesc, se izbesc cu coatele goale. Cîţiva băieţandri, îngăduiţi de curînd la horă, ameţiţi de atîta învîrteală, se clatină de ici-colo, abia mai ţinîndu-se în picioare, spre marea ruşine a fetelor cu care joacă. Vreo trei perechi s-au retras în şură, mai la larg, unde însă praful se urcă pînă-n căpriori, des de să-l tai cu cuţitul...

La cîţiva paşi de pîlcul jucătorilor stau fetele care au rămas nepoftite, privind cu jind, şoptindu-şi uneori cine ştie ce şi izbucnind în rîsete silite. La urechi şi în cosiţe au şi ele buchetele de vîzdoage [1] pestriţe şi în mînă cîte un mănunchi mai mărişor pe care să-l dăruiască flăcăului cutare să-l pună în pălărie. Printre fete se mai rătăceşte şi cîte o nevastă tînără cu năframă de mătase în cap, gata să intre în horă dacă s-ar

[1] *Vizdoagă* — plantă decorativă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901 1932

întîmpla să-i vie chef bărbatului ei să joace. Mai la o parte mamele și babele, grămadă, forfotesc despre necazuri și-și admiră odraslele. Copii neastîmpărați aleargă printre femei și chiar prin horă, fură florile fetelor și fac haz cînd victimele îi ocărăsc sau se înfurie. Cîțiva mai îndrăciți se lasă pe vine aproape de jucători, uitîndu-se cu mare băgare de seamă la poalele fetelor, iar cînd poalele zboară mai tare, dezvelind picioarele goale mai sus de genunchi, se întreabă repede :

— Ai văzut ?

— Văzut. Da tu ?

— Și eu.

Și apoi continuă să pîndească poalele pînă ce vreo babă indignată îi ia la goană, ceea ce nu-i oprește ca peste cîtva timp să reînceapă...

Bărbații se țin mai pe departe, pe lîngă casă, pe la poartă, grupuri-grupuri, vorbind de treburile obștești, aruncînd numai rareori cîte-o privire spre tineretul dimprejurul lăutarilor.

Primarul, cu mustăți albe răsucite tinerește, cu niște ochi albaștri mari și blajini, caută să-și păstreze demnitatea apăsînd vorbele și însoțindu-le cu gesturi energice, în mijlocul cîtorva bătrîni fruntași. Ștefan Hotnog, un chiabur cu burta umflată, ce și-o mîngîie într-una parcă ar avea junghiuri, găsește fel de fel de clenciuri primarului, numai ca să arate celorlalți că lui de nimeni nu-i pasă. Între dînșii Trifon Tătaru, mititel, cu părul gălbui și glasul subțire, se uită cînd la unul, cînd la altul, înfricoșat parcă să nu se încaiere, fiindcă amîndoi îi sînt rude — cam de departe, nici vorbă. Pe de lături, ca un cîine la ușa bucătăriei, trage cu urechea și Alexandru Glanețașu, dornic să se amestece în vorbă, sfiindu-se totuși să se vîre între bogătași.

Pe prispă stăpînește Simion Butunoiu, care acum vreo douăzeci de ani a fost învățător în sat, iar azi mănîncă o pensie de cinci zloți pe lună și muncește la pămînt mai abitir ca un flăcău. Împrejurul lui s-au adunat Macedon Cercetașu cu straja Cosma Ciocănaș, cu Simion Lungu, cu Toader Burlacu, cu Ștefan Ilina și cu alții, ascultînd cu evlavie palavrele dascălului, auzite și răsauzite. Din cînd în cînd Simion Butunoiu strănută atît de zgomotos, că toate femeile se întorc spăimîntate, sau se pornește pe tusa lui obișnuită, cu care de multe ori

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

școală noaptea tot satul din somn. Macedon așteaptă cuviincios pînă ce isprăvește dascălul cu tusa, apoi ia din fereastră o sticlă cu rachiu, închină foarte ceremonios, trage o dușcă zdravănă și trece băutura bătrînului care mormăie scurt „să ne ție Dumnezeu pe toți" și pune gîrliciul [1] la gură. Sticla pe urmă umblă din mînă în mînă. Macedon e cam cherchelit și comandă milităreșteș tuturor să bea :

— Forverț [2], Simioane! Vaităr [3], Cosma!... Vaităr, vaităr!...

A făcut oastea doisprezece ani, i-a fost dragă foc și, cînd e beat, ș-acuma numai în comenzi nemțești se ceartă cu nevastă-sa. Altminteri, însă, are o inimă de ceară și în douăzeci și opt de ani nu și-a bătut muierea niciodată ; mai curînd Floarea s-a întîmplat să-l mustruluiască.

Sticla ajunge la Toader Burlacu goală.

— Goală, ai ? rîde Macedon încîntat. Goală ?... Halt... Haptac !... Unde ești căprar de zi ?... Forverț !...

Un copil de vreo zece ani sare drept în picioare pe prispă și strigă rîzînd :

— Hir [4] !

— Nu rîde la front, măgarule ! se răstește Macedon. Na sticla și dă fuga la cantină la Avrum, să-ți mai dea o porție pentru mine !... Înțeles, căprar ?

Căprarul însă refuză ordinul, răspunzînd :

— A zis jupînul că nu-ți mai dă fără bani, bade Macedoane, nici să nu mă mai trimiți, că-i degeaba...

Macedon își saltă puțin mustața, încruntă din sprîncene privind aspru la copil, apoi se așază pe prispă clătinînd din cap și oftînd :

— Ehei, unde-i vremea cînd eram eu strajameșter!... Atunci să fi poftit jupînul să nu-mi dea, că-i arătam eu supunere...

Mai boscorodește ceva, pe urmă încetează și se uită ursuz la nevastă-sa care are bani, dar nu-i dă, și care tăifăsuiește cu alte femei fără să se sinchisească de comenzile lui...

Tocmai atunci se tîrăște pe poartă, printre picioarele oamenilor, Savista, oloaga satului. E vară cu fata cea mai frumoasă din Pripas, cu Florica, și ceva neam cu nevasta lui

---

[1] *Gîrlici* — gîtul unei sticle.
[2] *Vorwärts* (germ.) — înainte.
[3] *Weiter* (germ.)— tot înainte.
[4] *Hier!* (germ.) — aici (prezent) !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trifon Tătaru. Are picioarele încîrcite din naștere, iar brațele lungi și osoase ca niște cîngi anume spre a-și tîrî schilozenia, și o gură enormă cu buzele alburii de sub care se întind gingiile îmbălate, cu colți de dinți galbeni, rari și lungi. Trifon Tătaru o ține pe lîngă casă, să-i vadă de copii. Cînd e vreme bună Savista șade în poartă, se ciorovăiește cu toți copiii din sat și primește pomana trecătorilor miloși... Sosește cu gălăgie mare. Gîgîie ceva cu glasul ei aspru, speriat. N-o bagă în seamă nimeni. Doar Trifon face un semn nevestei, care se apropie, repede, supărată :

— Da acasă nu puteai sta, măi femeie ? Zău, parcă te mănîncă tălpile... Lași tu ograda pustie pe vremea asta... Și nici baremi slugile nu-s la îndemînă... Ce vrei ? Ai ? Spune ce vrei, Savistă ?

Oloaga a făcut două ceasuri din Ulița cea mare, unde stătea Trifon, pînă aici. Începe să bîlbîie foarte grăbită și cu importanță, însoțindu-și sforțările cu niște gesturi desperate.

— Ce face? zice Maria lui Trifon, care se silește să ghicească ce spune. S-a bătut Vasile Baciu... cu Avrum ?... Cu Floarea Căruntu ?... Ei, ș-apoi ? Ce-ți pasă ție, femeia lui Dumnezeu ? Și pentru asta ai venit tu atîta cale ? Vai de mine, că ești mai rea ca copiii cei fără minte... Uite ce ți-ai făcut poalele ! Și numai azi te-am primenit... Of, bată-te...

Savista bombăne ceva ce ar vrea să însemne că ei nu-i pasă de poale, și pe urmă se pornește deodată pe un rîs prostesc de bucurie.

— Cum ai zis ?... Cine-i beat ?... Vasile Baciu... Parcă azi s-a îmbătat întîi...

Maria o lasă, rușinată, și se întoarce între femei. Oloaga se tîrîie în mijlocul fetelor, se frămîntă să-și facă loc și privește apoi cu mare plăcere la horă. Are douăzeci și cinci de ani și tremură de fericire cînd aude lăutarii ori cînd vede vreo petrecere...

3

Savista n-are parte să se desfete multă vreme. Pînă să se așeze bine, pînă să se certe cu fetele pentru un loc mai bun, jocul încetează. Briceag, asudat și istovit, încheie învîrtita cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o apăsare zdravănă de arcuș, încît îi și plesnește o strună la vioară. Ion, feciorul Glanetașului, ținînd de mijloc pe Ana lui Vasile Baciu, se repede la lăutari, rugîndu-i :

— Mai zi, mă Briceag... numai un pic, auzi ? Un picuț de tot, țigane !

Alți flăcăi strigă poruncitor :

— Trage, țigane ! Ce te codești ?... De ce te plătim, cioara dracului ?

Briceag aruncă o privire disprețuitoare spre cei ce-l ocărăsc, lui Ion însă îi răspunde convingător, arătîndu-i vioara :

— Nu mai pot Ionică... Zău, nu mai pot... Crede-mă !... Mi-au amorțit degetele... Pe urmă și struna mi s-a rupt...

— Un pic, omule, nu-nțelegi ? stăruie flăcăul.

Țiganul însă se înfurie brusc, întoarce spatele, trîntește vioara în brațele lui Holbea și începe să blesteme cătrănit :

— Fire-ar ale dracului toate ceterele din lume ; plesnire-ar acolo unde-o fi cine m-a învățat să țin arcușul... Că io-i spun cu frumosul că nu pot și el mă omoară să mai zic... Dare-ar Dumnezeu să trăsnească toate jocurile cu pe cine le-a născocit...

Ion ascultă cîteva clipe mirat cum înjură Briceag. Apoi deodată se aprinde ca focul și izbucnește răgușit :

— Ho, cioară, fi-ți-ar neamul de rîs, ho !... Și închide pliscul că te poenesc de-ți sar măselele tocmai în curtea bisericii !...

Briceag a mai pățit-o cu Ion ; tace. Numai după ce flăcăul se îndepărtează bodogănind, începe iar să se necăjească cu ceilalți lăutari, pe țigănește.

Flăcăii îmbrățișează pe fete, mulțumindu-le pentru joc. Fetele se zbat în brațele lor și șoptesc cu sfială și cu plăcere :

— Mulțumim...

Ion strînge la piept pe Ana cu mai multă gingășie, dar și mai prelung.

— Dă-mi drumul, Ionică ! murmură fata ușor, cu mulțumire în glas.

— Să vii, Anuță... știi tu unde ! zice Ion domol.

Ana nu răspunde, privirea ei însă lucește de bucurie. Se smucește să scape din îmbrățișare, șoptind într-una moale :

— Dă-mi drumul, Ionică... zău, dă-mi drumul !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Flăcăul o trage mai aproape, cu un zîmbet aprins, o apucă cu o mînă de țîțe și i le strînge ca pe două mere, încît Ana sîsîie de durere.

— Să nu cumva să nu vii ! repetă Ion, înfigînd în ochii ei o privire poruncitoare și lacomă.

Ana fuge glonț la fete, îmbujorată, și scuturîndu-și poalele de praf. Apoi, potolindu-și sufletul, spune Margaretei lui Cosma Ciocănaș, o ființă ursuză, voinică, cu picioarele cît donițele, cu brațe bărbătești și cu o față osoasă și roșcată :

—Și Ionică... mereu... zău așa...

Dar, încurcîndu-se, schimbă repede vorba :

— Vai de mine ce căldură... toată m-am făcut o apăraie...

Margareta nu jucase și-i era necaz pe fetele care au avut noroc. Nu răspunse nimic Anei, ci urmă să privească cu jind la ceata flăcăilor care închinau cu rachiu sau aprindeau țigări ; părea îngrijorată să nu se întîmple s-o pofticească la joc cineva și să nu bage de seamă...

Ion urmări din ochi pe Ana cîteva clipe. Avea ceva straniu în privire, parcă nedumerire și un vicleșug neprefăcut. Tot atunci zări mai alături și pe Florica, fata văduvei lui Maxim Oprea, cu care se ținuse pînă acum, puțin posomorîtă, dar mai frumoasă ca oricînd. Flăcăul clipi aspru, ca și cînd ar fi vrut să-și alunge un gînd din creieri, și strigă la un băiețel :

— Aduseși, bre ?

— Adus, bade Ionică, făcu copilul cu importanță. Am dat-o lelii Zenobia, s-o ție...

Și, în vreme ce Ion se duse spre grupul unde era mamă-sa, băiețelul urmă :

— L-a făcut tare jupînul, bade, ș-a pus zece bucățele de zahăr, de zice că-i mai bun ca mierea...

Zenobia, cu sticla de rachiu în mînă, se plîngea Todosei, văduvei, de un afurisit de junghi care o tăia prin șale de cîteva zile și nu-i mai trecea.

— Ia dă glaja ceea, mamă ! zise Ion scurt și înghiți îndată o dușcă zdravănă. Da dumneata bei oleacă ?

— Lasă-mă pe mine în plata lui Dumnezeu că doar nu-s însărcinată, răspunse Zenobia luînd totuși sticla și trăgînd o gură. Aoleu, da știu că-i bun... Vezi numai, dragu mamii, să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu bei mult că ți se urcă la cap și cine știe ce poznă te-o mai îndemna să faci... Omul la beție să-l ferească Dumnezeu...

Ion îi luă sticla și întoarse spatele fără să-i mai asculte sfaturile.

Copilul rămăsese pironit locului, cu ochii pofticioși la rachiu. Cînd se îndepărtă flăcăul, avu parcă o supărare. Dar ii trecu repede și, șterpelind într-o clipire un struț[1] de flori din mîna Margaretei, o zbughi ca săgeata, urmat de blestemele aprige ale fetei care aștepta mereu s-o cheme cineva la joc...

4

Ion trecu încet pîrleazul de lîngă grajd, întorcînd capul spre Ana care nu-l scăpa de loc din ochi și care, peste cîteva clipe, îl urmă cu pași grăbiți, roșă ca focul de rușine, închipuindu-și că toată lumea o pîndește.

În dosul șurii era o livadă mărișoară, presărată cu pomi, tăiată în două de o cărare ce cobora pînă la Gîrla Popii și se oprea chiar în spatele cîrciumii lui Avrum. Fînul cosit de curînd, adunat în cîteva clăițe proptite cu pari, umplea văzduhul cu un miros îmbătător.

Ion merse pe cărare doi-trei pași, apoi coti în stînga și se așeză sub un nuc bătrîn și scorburos, pe o rădăcină încovoiată ca un jilț. Fata sosi tremurînd de emoție, dar cu o strălucire bucuroasă în ochi.

— Aici erai ? murmură Ana așezîndu-se fără să se uite la dînsul.

— Că parcă-i mai bine aici, făcu flăcăul încet ; apoi îndată ridică sticla : Să trăim, Anuță !

— Să trăiești, Ioane ! răspunse ea privind neliniștită spre cărare, pe unde treceau mereu oameni, care la cîrciumă, care înapoi.

— Bea și tu, Anuță, că pentru tine l-am luat și l-am făcut dulce ca gura ta !

— Despre mine poate să sece rachiul, zise fata mai potolită. Mi-e silă și cînd îi simt mirosul, că taica nu mai lasă să treacă

[1] Buchet.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nici o ziulică fără băutură și fără beție... Nu știu, zău, ce s-o mai alege de noi.

— Apoi așa bea omul la supărare, zise Ion, adăugînd pe urmă cu alt glas: Bea, Anuță... Mi-a cășunat și mie așa o dată...

Ana își înmuie buzele în rachiu, se strîmbă și dădu repede sticla înapoi, tușind și rîzînd:

— Avai de mine... nu pot... parcă-i otravă...

— Ba-i bun, zise Ion ducînd iarăși sticla la gură.

Tăcură amîndoi un răstimp, fără să se privească. Apoi flăcăul își trecu brațul pe după mijlocul ei și oftă:

— Hei, Anuță, mult aleanu-i în inima mea!

Fața Anei, lunguiață, arsă de soare, cu o întipărire de suferințe, se posomorî.

— Ce îndur eu, să ferească Dumnezeu pe toată lumea, gemu dînsa. Că tata și-a pus în gînd să mă mărite cu George a Tomii și o ține morțiș cu George. Și, Doamne, greu îți mai vine să taci și să înghiți cînd nu ți-i drag omul...

Ion se uită lung la buzele ei subțiri care se mișcau ușor dezvelindu-i dinții cu strungulițe, albi ca laptele, și gingiile trandafirii de deasupra. Știa dînsul că Vasile Baciu e într-o ureche și că de o apucă hăis, apoi hăis o ține să știe de bine că dă cu carul prin toate șanțurile. Dar tocmai aceasta îl întărîta și pe el.

Nu-i fusese dragă Ana și nici acuma nu-și dădea seama bine dacă i-e dragă. Iubise pe Florica și, de cîte ori o vedea sau își amintea de ea, simțea că tot o mai iubește. Purta în suflet rîsul ei cald, buzele ei pline și umede, obrajii ei fragezi ca piersica, ochii ei albaștri ca cerul de primăvară. Dar Florica era mai săracă decît dînsul, iar Ana avea locuri, și case, și vite multe...

Îi asculta glasul plîngător și-l cuprindea mila, în același timp însă se gîndea la Florica. Apoi deodată tresări, o strînse la piept și, fără să rostească vreo vorbă, o sărută lung pe buze. Fata cuprinse cu brațele gîtul lui Ion, moleșită și aprinsă, și inima-i bătea atît de năvalnic, încît el o auzea.

— Noroc, noroc, Ioane! strigă un glas aspru pe cărare.

Flăcăul ridică ochii furios și văzu pe Ilie Onu care, întorcîndu-se de la cîrciumă cu o sticlă de rachiu, rîdea gros și batjocoritor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Du-te-n... Doamne iartă-mă, bufni Ion încruntat.

Ilie Onu ajunse la şură şi se făcu nevăzut. Era frate de cruce cu George al Tomii şi unde putea să-i facă rău lui Ion, îi făcea, fiindcă odată, la o nuntă, îl umpluse de sînge ca să-l îmblînzească.

Ion începu să suduie şi să se cătrănească, dar întîlnind ochii căprui, înlăcrimaţi de fericire şi de teamă ai Anei, se potoli...

Ilie aducea rachiul pentru George care se silea din răsputeri să înveţe pe Briceag un cîntec nou ce-l auzise de la lăutarii din Bistriţa la un chef al doctorului Filipoiu, la berăria cea mare din Armadia. Briceag, cu ochii ţintă la buzele flăcăului, care fluiera melodia, ţîrîia nesigur cu arcuşul pe strune : Holbea, credincios, încerca şi el să secondeze. George se umfla, închidea puţin ochii şi fluiera din ce în ce mai aprig, căci împrejurul lor se adunase un pîlc de flăcăi care-l priveau cu admiraţie.

— Ei, acu ai înţeles ? zise George oprindu-se în mijlocul cîntecului.

— Las' că l-am prins, mormăi Briceag pornind să tragă cu mai multă încredere.

— Am sosit, George, strigă Ilie întinzînd sticla.

— Iute te-ai întors, vorbi celalt bînd şi trecînd îndată rachiul lui Ilie ca el să poată reîncepe dăscălirea lăutarilor.

— Nouă nu ne dai un păhărel, vere ? se linguşi Holbea, zgîndărindu-l cu arcuşul.

— Să vă dau, cioroilor, fire-aţi ai naibii ! zise George foarte mulţumit că au să vadă toţi cum cinsteşte el pe ţigani.

— Beţi-o toată, zise apoi către Găvan cînd vru să-i înapoieze sticla.

Dar atunci sări Ilie ca un cocoş :

— Ia lăsaţi, bre, să mai bem şi noi, că cioarele astea o să plesnească de atîta holircă [1]...

Urmă o ciorovăială lungă între Ilie şi ţiganii care nu mai voiau să renunţe la băutură şi era cît pe-aci să se încingă o bătaie, deoarece Ilie, aprinzîndu-se, se repezea mereu cu piciorul să spargă gorduna.

---

[1] Rachiu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mc/1901-1932

5

Deodată toată lumea se întoarse spre uliță. Toți bărbații scoaseră pălăriile, iar cei de pe prispă se sculară în picioare... Venea preotul Belciug împreună cu doamna Maria Herdelea, soția învățătorului, cu domnișoara Laura și cu Titu. Primarul și fruntașii satului ieșiră în poartă întru întîmpinarea domnilor.

— Petreceți, petreceți? zise preotul cu un zîmbet binevoitor.

— Apoi ce să facem, domnule părinte, răspunse primarul cu pălăria în mînă. Dumnezeu de aceea a lăsat sărbătorile, să se mai veselească și prostimea.

— Negreșit, negreșit, murmură Belciug lărgindu-și zîmbetul.

— Da de ce nu poftiți și dumneavoastră să vedeți petrecerea noastră? reluă Florea Tancu cu un glas foarte blajin, punîndu-și pălăria în cap.

Țăranii de asemenea se acoperiră unul cîte unul, în vreme ce preotul șopti cîteva cuvinte doamnei Herdelea, care răspunse răspicat, dîndu-și capul pe spate cu mîndrie :

— Da, putem privi puțin și noi... Mie chiar îmi plac petrecerile poporului...

Maria Herdelea era fată de țăran de pe la Monor, dar pentru că umblase totdeauna în straie nemțești și mai ales că s-a măritat cu un învățător, se simțea mult deasupra norodului și avea o milă cam disprețuitoare pentru tot ce e țărănesc.

— Poftim mai aproape! făcu atunci primarul, bucuros, dînd la o parte pe țăranii care se îmbulzeau : Ia faceți loc măi oameni!... Dați-vă la o parte!

Vreo cîțiva fruntași se grăbiră să dea ajutor primarului strigînd :

— La o parte!... La o parte!...

Belciug intră încetinel în ogradă și se opri aproape de poartă. Babele cucernice se repeziră numaidecît să-i sărute mîna.

— Lăsați, lăsați! murmura preotul, întinzînd însă dosul palmei spre sărutare cu o mulțumire ce-i înviora fața tăbăcită de slăbiciune.

Flăcăii, obosiți și cu gîndul la joc, rămăseseră tot împrejurul lăutarilor. Numai George, totdeauna silitor să-și arate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

isteţimea, se vîrî printre bătrîni, îmbulzindu-se să ajungă cît mai aproape de popa şi familia învăţătorului. Ilie se ţinea şi aici după dînsul ca un căţel.

Titu Herdelea, un tînăr de vreo douăzeci şi trei de ani, în haine curăţele şi sărăcuţe, cu o cravată albastră-azurie la gulerul înalt şi ţeapăn, ras de mustăţi şi lung cît un par, cum văzu pe George, îi întinse prieteneşte mîna îmbrăcată în mînuşi de aţă cenuşie :

— Noroc, George !... Nu mai jucaţi ?... Tocmai ne abăturăm şi noi să vă vedem...

— Cum nu, domnişorule ! Numai să se hodinească o ţîră ţiganii, c-au zis aîta de-a amorţit şi sufletul dintr-înşii, spuse flăcăul cu glas îndulcit. Apoi, apropiindu-se mai bine, adăugă : Da dumneata nu vrei să joci cu noi, domnişorule ?

Titu rîse şi se uită la Laura, care zîmbi încurcată.

— Eu ?... Nu George. Altă dată. Acum nu se poate.

Dar flăcăul stărui :

— Îţi dau eu o fată domnişorule, de să te lingi pe buze. Uşoară ca pana şi frumoasă ca o domnişoară... Dar trebuie să joace şi domnişoara Laura...

Sora lui Titu se făcu deodată serioasă şi se agăţă înfricoşată de braţul mamei sale, murmurînd :

— O, auzi ce idee !... Mă mir că nu vi-i...

Preotul vorbea cu primarul şi cu ceilalţi ţărani despre mersul vremii, toţi fiind înţeleşi că ar fi bine să mai dea Dumnezeu o gură de ploaie, să se mai înmoaie pămîntul, căci altfel rămîne porumbul nesăpat de-al doilea... George însă se ţinea scai de Titu şi Laura, spre marea indignare a doamnei Herdelea care n-ar fi îngăduit nici în ruptul capului ca fata ei să se amestece printre ţărani.

Ca să schimbe vorba, fiindcă se mai strîngeau şi alţi oameni să asculte stăruinţa flăcăului, zîmbind puţin batjocoritor, Titu se uită deodată împrejur, ca şi cînd şi-ar fi adus aminte ceva, şi apoi întrebă :

— Oare Ion unde-i ?

George, deşi ştia că, dintre toţi feciorii satului, domnişorul cu Ion e mai prieten, se simţi aproape jignit auzind acum întrebarea. De aceea răspunse cam în silă :

— Pe-aici trebuie să fie şi dînsul...

Dar Ilie Onu, de la spate, se amestecă iute-n vorbă :

— Ba e-n grădină, sub nuc, cu Ana...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1901-1932

— Unde ? făcu George întorcîndu-se brusc la el, parcă i-ar fi tras o palmă.

— Acolo, unde zic, încheie Ilie scurt, rînjind mulțumit.

George puse nasul în pămînt și tăcu. Nimeni nu mai deschise gura, iar Titu, bucuros c-a scăpat ușor de invitația la dans, se apropie și el de Belciug care începuse să povestească oamenilor cum i-au scos doctorii cei mari un rinichi în spitalul de la Cluj.

Vorbele lui Ilie loviseră pe George drept în suflet. Ana lui Vasile Baciu îi era făgăduită lui de nevastă. Ea fată cu stare, el fecior de bocotan — se potriveau. Părinții lor erau înțeleși mai demult, iar Ana îi plăcea. Nu zicea că-i cine știe ce frumoasă, dar nici el nu pica. Era greoi, spătos și umeros ca un taur ; umbla legănat și cu genunchii înmuiați.

Fierbea. Se gîndea mereu să-și croiască drum pînă în grădină, s-o vadă cum șade ochi în ochi cu Ion. Dar mereu își lua seama, zicîndu-și că poate mai mult ar strica decît ar folosi, dacă cumva nu s-ar isca și o bătaie, căci Ion e arțăgos ca un lup nemîncat. De va ști fata că el știe mai rău se va înrăi. Mai bine să-i lase în pace. O lingură de istețime face uneori mai mult decît un car de putere.

Dar Ion, ce vrea Ion ? De ce caută să-i învîrtească el capul fetei ?... Își aruncă ochii, fără să vrea, spre Florica vădanei lui Maxim. Stătea tot așa de pleoștită ca și dînsul. Se vedea că și ea știa și o băteau aceleași gînduri... Asta îi mai potoli supărarea. Cînd nu ești singur, suferința se ușurează. Oftă o dată din baierele inimii și-și trase pălăria pe ochi, zicîndu-și :

— De-amu am să joc numai cu Florica... Cel puțin să plesnească fierea și într-însul !...

6

Lăutarii își potriveau zgomotos instrumentele pentru a da de știre tuturor, și mai ales celor răzleții prin grădină, că începe jocul. Flăcăii băteau nerăbdători din călcîie, scoteau cîte-un chiot de veselie și-și aruncau privirile din ce în ce mai des printre fetele care așteptau cu inima strînsă să fie poftite la horă.

În clipele acelea sosi, de pe uliță, Vasile Baciu, lălăind un cîntec de beție, cu pălăria într-o ureche, cu ochii înroșiți și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tulburați de băutură. Se clătina ușor în mers și dădea într-una din mîini parcă s-ar sfădi cu un dușman închipuit. Cînd zări grupul cu domnii în mijloc, se opri puțin, înțepenindu-se gînditor, apoi se duse glonț la preotul Belciug și-i zise :

— Eu, domnule părinte, spun drept, îs mare păcătos... Maaare !... 'S bețiv și stricat, cum nu se mai pomenește în șapte sate, zău cruce !... Așa-s eu, ce mai calea-valea !... Ce-i drept nu-i păcat, așa-i domnule părinte ? Că de supărare beau dacă beau, așa-i ?... Și beau pentru că beau dintr-al meu...

Preotul își curmase povestirea și luase o înfățișare gravă, măsurînd foarte aspru pe Vasile Baciu. Țăranul însă avea acum un zîmbet bun pe buze și vorbea aplecat ca la spovedanie, parcă n-ar fi vrut să știe de nimeni și de nimic în lume :

— 'S amărît rău, domnule părinte, crede-mă ! Poate că nu mă crezi ? De-aceea beau și iar beau și iar !... Uite-așa ! Ai să zici dumneata : da de ce ești amărît, bețivule ? Apoi cum să nu fiu, domnule părinte ? Că o fată am și eu și nu-mi place de loc fata pe care o am. Nu-mi place, auzi ? Că nu vrea să mă asculte. Și tare mă doare inima și tare-s supărat că nu vrea să se uite în gura mea. Am dreptate ori n-am, spune dumneata !

Belciug nu suferea mirosul de rachiu, căci era bolnăvicios, iar Vasile mereu îi duhnea în nas și rîgîia. Purtarea țăranului îl indigna însă mai ales pentru că-i știrbea autoritatea în fața poporului. Doamna Herdelea asculta foarte serioasă, cu capul sus, cu buzele strînse pungă și privea mînioasă la oamenii care se îmbulzeau împrejurul lor, curioși, rîzînd pe înfundate de Baciu. Lui Titu, dimpotrivă, îi plăcea îngăimările bețivului și nu știa cum să-l zgîndăre, fără să bage popa de seamă.

Belciug își înghiți mînia și căută să-l potolească cu o dojană blîndă :

— Rău faci, Vasile, că nu te sfiești măcar de tineretul care te vede mereu pe două cărări. Omul de treabă nu se ține toată ziulica numai să îmbogățească pe jidovi și să-și otrăvească trupul cu hîlbăriile lor drăcești... Așa, Vasile !...

Baciu luă deodată o înfățișare solemnă, se dădu doi pași înapoi și răspunse cu o mustrare caraghioasă în glas :

— Vai de mine, domnule părinte ? Dar cui i-am făcut vreun rău ? Băut-am eu banii cuiva, ori averea cuiva ? Că beau, beau. Da beau din munca și din sudoarea mea... Atunci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de ce să mă năpăstuiești ? Ce ți-am greșit cu dumitale, spune drept !

Primarul găsi cu cale să se amestece, îl luă de braț și vru să-l dea la o parte, mulcomindu-l :

— Bine, bine, mai Vasile, așa-i cum zici... Dar lasă pe dumnealor în pace, că dumnealor au venit să vadă jocul, nu să audă prostiile tale...

Apoi, întorcîndu-se spre flăcăi, strigă poruncitor :

— Da voi ce faceți, măi feciori ? Jucați ori nu jucați ?

Atunci însă Vasile Baciu zări pe George, care stătea posomorît, ca un copac cu măduva uscată, și îndată îl apucă de mînă și-l tîrî în fața preotului :

— Uite-l, domnule părinte ! Îl vezi ? Asta-i ginerele meu care mi-i drag ! Cu dînsul ai să-mi cununi dumneata fata, măcar de-aș ști că are să crape inima dintr-însa !...

— Bine, bade Vasile, lasă că... făcu George rușinat, rîzînd silit.

Omul se încăpățîna însă din ce în ce și începu să răcnească :

— Nu vreau să te las, ai înțeles ? Mie-mi trebuie ginere cumsecade, nu fleandură... Io-ți dau fata, iar tu să ai bici, să-i scoți din cap gărgăunii !... Eu nu vreau să știu de-alde calici țanțoși care umblă să-i împuieze capul. Eu nu vreau și nu vreau, și dacă nu vreau, îi pun gîtul pe tăietor și numai una-i trag cu barda, măcar să știu că mă duc pe urmă la spînzurătoare. Așa-i, măi George ?

— Așa, așa, murmură flăcăul, vrînd să-l astîmpere.

Vasile se uită împrejur triumfător și scuipă ascuțit tocmai între picioarele primarului. Apoi, ca și cînd și-ar fi adus aminte de ceva, porni spre grupul fetelor, trăgînd pe George după dînsul și strigînd în gura mare :

— Anuțo !... Anuțo ! Unde ești tu, fata tatii ?

George roși, parcă l-ar fi băgat într-un cuptor încins. O mînie amestecată cu rușine îi cuprinse sufletul. Și deodată îi zise încet, să nu-l audă și alți oameni :

— Las-o pe Anuța, că-i cu Ion al Glanetașului în grădină, sub nuc...

Baciu tresări înțepat. Scoase un strigăt scurt și se îndreptă cu pași mari spre colțul șurii, unde tocmai se ivea Ana, tremurînd de spaimă, căci îi auzise glasul. Țăranul o văzu, se opri în mijlocul ogrăzii, unde ajunsese, își răschiră picioarele, își

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trînti mîinile în şolduri şi îşi împinse burta în afară, privind săgetător pe Ana. Stătu aşa cîteva clipe, apoi izbucni :

— Bine, Anuţo, aşa ne-a fost vorba ?

Şi se repezi spre ea cu pumnul ridicat, gata s-o izbească.

O femeie ţipă desperată :

— Tulai ! Săriţi c-o omoară !

Pînă să ajungă însă la fată, Vasile zări pe Ion, sosind tot de după şură, şi numaidecît uită de Ana şi se întoarse ameninţător spre flăcău. Văzîndu-l cum vine drept la el, Ion avu o tresărire uşoară, dar îşi urmă calea, liniştit ca şi cînd n-ar înţelege nimic, cu o privire nepăsătoare către Baciu.

— Ce ţi-am spus eu ţie, sărăntocule, ai ? urlă apropiindu-se mereu, Vasile Baciu, pe care liniştea lui Ion îl întărîta mai rău.

Flăcăul primi ocara ca o lovitură de cuţit. O scăpărare furioasă îi ţîşni din ochii negri, lucitori ca două mărgele vii. Răspunse cu o voce puţin tremurătoare, dar batjocoritoare :

— Ce-s eu, sluga dumitale, să-mi poruncesti ?

— Am să-ţi poruncesc, tîlharule, şi dacă nu asculţi de vorbă, am să te umplu de sînge ! răcni ţăranul aprins de mînie pînă în măduva oaselor, aruncîndu-se la el.

Acum Ion se opri, încleştă pumnii şi strigă înăbuşit, parcă ar fi căutat să se stăpînească :

— Să nu dai, bade Vasile, că... Să nu dai ! Să nu dai !...

Cîţiva bărbaţi şi flăcăi se zvîrliră la Vasile, ostoindu-l. Ion stătea neclintit, ca un lemn, doar inima îi sfărîma coastele ca un ciocan înfierbîntat. Dintr-u-ntîi se gîndise să-l lase în plata Domnului, că-i beat şi e tatăl Anuţei... Dar cînd l-a suduit şi s-a apropiat să-l lovească, şi-a pierdut cumpătul. Îi clocotea tot sîngele şi parcă aştepta înadins să-l atingă baremi cu un deget, ca să-l poată apoi sfîrtica în bucăţele, mai ales că la spatele lui văzuse pe George care privea dispreţuitor şi mulţumit.

Baciu se zvîrcolea în braţele oamenilor răcnind neîncetat :

— Lăsaţi-măăă !... Lăsaţi-mă să-i scot blohotăile !... Trebuie să-i beau sîngele, altminteri plesnesc !... Lăsaţi-mă !...

Ţăranii însă îl duseră, aproape pe sus, pînă la poartă, în vreme ce el nu mai contenea şi se smucea din răsputeri :

— Ce are hoţul cu fata mea ? Ce are !... Uuuh !... Lasă-mă, Nistore !... Tfff !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ion schimba fețe-fețe. Genunchii îi tremurau, iar în cerul gurii simțea o uscăciune parcă i s-ar fi aprins sufletul. Fiece vorbă îl împungea drept în inimă, cu deosebire fiindcă auzea tot satul. Mereu îi fulgera să se repeadă și cu un pumn zdravăn să-i înăbușe în gît ocările. Deodată cu gîndul acesta însă îi răsărea în minte și Anuța, oprindu-l pe loc. Se uită după ea, dar în învălmășeală fata o ștersese acasă plîngînd. Femeile și fetele se împrăștiară care încotro, ca un cîrd de galițe speriate de uliu, și priveau din uliță și de prin ogrăzile vecine, așteptînd în fiece minut să înceapă bătaia. Profitînd de încăierare, preotul plecă, spunînd scandalizat doamnei Herdelea :

— Asemenea destrăbălați trebuiesc dați pe mîna jandarmilor să le înmoaie ciolanele. Numai așa s-ar face oameni de omenie... Păcat că Ion nu l-a scuturat puțin... Ar fi meritat...

Învățătoarea clătină din cap în culmea indignării, își ridică ușor rochia, să nu măture praful uliței, și porni repede împreună cu Belciug și cu Laura. Titu rămase mai în urmă. Îi părea rău că nu poate vedea cum se isprăvește cearta și, mergînd, întorcea mereu capul.

Hora se sparse. Țiganii se retraseseră spăimîntați în șură. Găvan își răzimase gorduna într-un colț, hotărît s-o apere cu orice preț, să nu i-o spargă bătăușii. Flăcăii se adunară împrejurul lui Ion, ațîțîndu-l :

— Ce te-ai lăsat, Ionică, să te ocărască ?... Trebuia să-i tragi măcar vreo două scatoalce, să te pomenească !...

Alții, cîțiva prieteni de-ai lui George, stăteau mai deoparte rînjind. Mai tîrziu veni între ei și George, urmat de Ilie Onu, care nu-l slăbea, ca o umbră credincioasă.

— Uite cum se strică toată veselia din pricina... ! zise George, supărat puțin, cu o privire spre feciorul Glanetașului.

Ion însă nu vedea, nu auzea. Rușinea îl țintuise locului. Se uita mereu după grămada de oameni între care se zbătea Vasile Baciu, mereu muncit de pornirea de a-l zdrobi.

George mai schimbă cîteva cuvinte cu tovarășii lui, apoi strigă lăutarului cu glas mîndru :

— Hai, țigane, la Avrum !... Ce mai stăm aici de pomană ?...

Glasul acesta zbîrnîi ca o trîmbiță în urechile lui Ion. Din doi pași fu lîngă Briceag și-i porunci scurt :

— Hai !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Țiganul stătea încurcat, uitîndu-se cînd la unul, cînd la altul, neștiind pe care să-l asculte.

— Apoi stai, Ioane — făcu George, tot trufaș — că eu l-am arvunit !...

Ion, parcă nici nu l-ar fi auzit, repetă mai aspru :

— Hai !

În ochii lui ardea atîta mînie că Briceag strînse din umeri spre George, puse vioara la obraz și începu îndată un cîntec de veselie. Prietenii lui Ion porniră să chiuie și să pocnească din degete, în semn de izbîndă, apoi să tropăie de răsuna bătătura. Ion o luă înainte spre poartă, iar ceilalți după el, fluierînd și chiuind. Lăutarii îi urmară cîntînd ; Găvan, cu gorduna agățată de-a umăr, sufla greu ca un gîscan îndopat. În uliță ceata poposi o clipă, tropăind furtunos pe loc spre marea admirație a fetelor care se uitau din porțile ogrăzilor. Pe urmă porniră cu toții în stînga, chiuind în tactul cîntecului, întovărășiți de o droaie de copii...

George rămase cu ai lui lîngă șură, furios, dar neîndrăznind să se împotrivească. Îi era necaz mai cu seamă că el dăduse arvună țiganilor și tot el avea să le plătească restul pînă la patru zloți. Adevărat că banii îi strîngea de la flăcăi, cîte douăzeci de creițari de căciulă, dar pînă să-i adune trebuia să se sfădească cu mai toți și să-și bată capul, căci Briceag nu mai vrea să aștepte, de cînd a pățit-o o dată de-a rămas neplătit. Însărcinarea aceasta îi plăcea, nici vorbă, fiindcă i se părea că-l înalță deasupra tuturor. Acum însă, văzînd că flăcăii țin totuși partea lui Ion, se simțea umilit, mai ales că aceasta venea după ce aflase că Ion umbla serios după Ana... Se uitase cu jind cum au plecat toți cu lăutarii și avusese o clipă gîndul să se amestece și el între ei și să se arate că nu-i supărat. Dar își dăduse seama că s-ar coborî prea mult în ochii tovarășilor lui. Drept răzbunare și mîngîiere, după ce ceilalți cotiră spre Ulița cea mare, zise zîmbind :

— Eu nu mai dau țiganilor nici un creițar. Să le dea Ion, că Glanetașu are destui.

Flăcăii însă nu pricepură batjocura lui. Erau plouați c-au rămas bătuți și fără lăutari. Ilie Onu rupse tăcerea :

— Noi ce mai păzim aici ? S-a înserat, toată lumea a plecat... Hai și noi la crîșmă !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu mai zise nimeni nimic. Se cărăbănirà încet, prin grădină, peste Gîrla Popii, să ajungă cel puțin mai curînd la Avrum...

Todosia, în pragul tinzii, aștepta pînă ce rămase ograda goală și apoi se închină, murmurînd :

— Mulțumescu-ți ție Doamne că nu i-ai încăierat, că mai dădeam și de poznă cu jandarmii !...

Lîngă prispă, aproape de poartă, Savista-Oloaga ședea ghemuită, speriată moartă de răcnetele oamenilor, ferindu-se să nu fie călcată în picioare. Todosia nici n-o zări pînă cînd merse să închidă poarta.

— Da tu n-ai plecat, Savistă ? Bine că nu te-au strivit... Acu du-te și tu, draga lelii, du-te, că ai o postată bună pînă acasă și uite-acușica se înnoptează...

Savista nici nu mai sufla de groază. Își sufleca poalele, își prinse-n brîu zadiile [1] și se tîrî cît putu mai repede pînă-n uliță și apoi o apucă mai încetișor pe marginea șanțului spre casă.

7

Cîrciuma nu era mai răsărită ca alte case din sat, doar că avea acoperișul de țiglă și spre uliță, în două ferestruici, apărate cu rețea de sîrmă, sticle de băuturi colorate, borcănele de bomboane pestrițe și diferite mărfuri căutate de țărani. Odaia din față era mai mare, podită și mobilată numai cu cîteva mese lungi și de două ori atîtea bănci de brad, pe care slujnica le freca cu nisip și le spăla în fiecare vineri de se făceau albe ca varul pentru duminecile cînd sătenii veneau să-și înece necazurile în băutură. Într-un colț, lîngă tejgheaua adăpostită într-o cușcă de leațuri, Avrum împreună cu fiul său Aizic se învîrteau îngrijorați printre șiragurile de sticle și în jurul unui butoi uriaș de rachiu. Din cînd în cînd Aizic se cobora, cu lumînarea aprinsă, în pivnița de sub cușcă, unde se odihneau alte butoaie și damigene cu rachiu, și chiar cu vin și cu bere pentru fețele spălate care, dacă aveau poftă să petreacă, se retrăgeau în fund, în odaia cîrciumarului, spre a fi mai feriți de ochii norodului...

[1] *Zadie* — catrință, fotă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Îndată ce s-a stricat hora, bărbaţii au început să se îndrepte, mai singuratici, mai în grupuri, spre Avrum. Cînd sosi George cu prietenii lui, prispa gemea de oameni care dezbăteau întîmplarea de la joc, unii luînd partea lui Baciu, alţii lui Ion. Flăcăii intrară de-a dreptul în crîşmă. Mesele şi băncile erau oprite înadins pentru dînşii, ca să poată petrece mai în tihnă. Se aşezară tăcuţi. Se simţeau înfrînţi.

Avrum ieşi repede din cuşcă, cu două sticle de rachiu pe care le puse pe masă, în faţa lui George, întrebînd :

— Cine plăteşte ?

— Lasă că plătim noi, jupîne ! răspunse Ilie Onu întinzînd mîna după o sticlă.

— Dacă-i vorba să scot banii de la tine, apoi slabă nădejde, zise cîrciumarul uitîndu-se pe rînd la toţi, ca şi cînd ar fi vrut să le citească pe faţă ce au în pungă. Pe obrazul tău nu dau eu nici o duşcă de apă chioară... Ei, cine plăteşte ? Vreau să ştiu. Ori duc rachiul şi-l torn înapoi în butoi...

George scormoni din buzunarul laibărului o pungă soioasă şi numără gologanii cuveniţi fără să deschidă gura. Avrum îi strînse cu băgare de seamă şi plecă spre cuşcă zornăindu-i în pumni. Ilie însă nu se putu răbda să nu-i strige mîndru, parcă el ar fi cheltuit :

— Ai văzut, jupîne ?... Altă dată apoi să nu mai cîrteşti !

Un flăcău, aprins brusc de mirosul băuturii, izbi cu pumnul în masă şi începu să chiuie de dîrdîiau geamurile. Ceilalţi se dezmorţiră ca şi cînd le-ar fi turnat în suflet o undă de bucurie. În cîteva clipe toată cîrciuma se încinse de strigătele lor năstruşnice.

Cînd chiuiau mai cu foc, se auziră pe uliţă alte chiote de veselie, mai frumoase şi mai sălbatece. Un răstimp cele două grupuri părea că s-au luat la întrecere care să se înăbuşe. Cei de-afară însă cu cît se apropiau, cu atît vuiau mai cuprinzător. Iar cînd năpădiră în crîşmă amuţiră de tot pe oamenii lui George. De altfel în curînd conteniră şi noii-sosiţi împreună cu lăutarii, osteniţi de sforţări, chiotele prefăcîndu-se într-un zgomot asurzitor de chemări răguşite, de porunci mînioase, de ţipete nerăbdătoare, din care numai uneori se înţelegea mai lămurit :

— Jupîne, o cupă, da dulce !...

— Hai mai iute, Avrume !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

— Unde te ascunzi, tîrtane, fi-ţi-ar neamul de ocară !...

Feciorii nu mai încăpeau pe bănci. Ţiganii se îndesară la masa lui Ion, afară de Găvan care trebui să stea în picioare, în colţ, lîngă gordună. O sumedenie de sticle şi pahare răsări pe mese. Mirosul de rachiu se frămînta cu fumul greu de tutun şi cu zăpuşeala acră de sudori. Toată lumea vorbea de-a valma, închinînd, strigînd, lălăind. Toate gurile înjurau de Dumnezeu, de soare şi de lună pe lăutari sau pe Avrum, sau pe Dumnezeu însuşi.

Între timp se înnoptase şi odaia nu mai era luminată decît de o lampă fuminginită, spînzurată de o grindă din tavan. În lumina galbenă-bolnavă şi tremurătoare oamenii păreau mai beţi de cum erau aievea, ochii luceau mai sălbatec, iar braţele goale, ciolănoase, cu muşchii umflaţi ca nişte şerpi flămînzi, se ridicau mereu peste capetele turburate, ameninţînd ori prevestind o primejdie. Glasurile se îngroşau şi răguşeau din ce în ce, vorbele deveneau mai grosolane şi sudălmile mai mînioase. Feţele asudate clipeau care roşii-pară, care galbene-verzui, iar din gălăgia ameninţătoare se înălţau, stăpînitoare, rîsete zvăpăiate, cîte un rîgîit larg, urlete prelungi...

Simion Lungu, beat leucă, răzimat de un colţ de masă, îşi înjura nevasta care stătea lîngă el, în picioare, cu un copilaş la ţîţă. Femeia îl trăgea într-una de mînecă, zicîndu-i cu glas monoton, fără să se sinchisească de ocările lui :

— Hai, Simioane, hai zău acasă, că mîine trebuie să te scoli cu noaptea-n cap să te duci după lemne, că nu mai am nici cu ce aţîţa focul... Hai, hai, zău !...

Simion se plîngea comesenilor care nu-l ascultau, înjura, bea, pînă ce în cele din urmă femeia îşi făcu loc alături de dînsul, astupînd gura copilului cu sfîrcul pieptului, rîzînd şi trăgînd zadarnic cu ochiul spre un flăcău pe care băutura îl posomorîse.

Toţi flăcăii închinau, pe rînd, cu lăutarii care cîntau din ce în ce mai cu suflet doine de beţie, tărăgănate şi lăbărţate ca nişte femei dezmăţate. Briceag se ameţise bine de băutură, dar arcuşul lui trăgea parcă mai frumos, pe cînd Holbea, mai trăsnit, seconda atît de fals că lui însuşi îi era ruşine. Numai Găvan rămăsese treaz, întîi ca să-şi poată păzi gordună, apoi fiindcă era un beţiv fără pereche, în stare să sugă o vadră de spirt fără măcar să clipească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ion se simțea atît de amărît că nici rachiul nu-i tihnea. Rușinea ce i-o făcuse Vasile Baciu i se așezase pe inimă ca o piatră de moară. Se silea să nu se mai gîndească la ce-a pățit și totuși mintea îi era otrăvită numai de ocară. O dorință grozavă îl cuprindea din ce în ce mai stăruitor în mrejele ei: să lovească, să spargă, să se descarce ca să se răcorească. Se uita în răstimpuri cu coada ochiului spre cealaltă masă, unde George, înviorat, închina mereu și dăndănea, cu glasul gros și neplăcut, un cîntec domnesc, cu ochii fulgerători, cu o trufie provocătoare pe față. Privindu-l așa, hoțește, Ion simți deodată ca și cînd i-ar cădea o pînză de pe ochi. Își aminti că Ilie Onu l-a văzut în grădină, îmbrățișîndu-se cu Ana. Acum Ilie ședea lîngă George. Ilie trebuie să-i fi dat de veste, iar George a asmuțit pe Baciu. Și, fiindcă nu s-a putut răfui cu Baciu, i se înfipse în creier gîndul că trebuie să se răfuiască cu George. Îndată ce-i veni hotărîrea aceasta, începu să-l chinuiască. Se frămînta și suferea pentru că nu știa cum să înceapă.

Atunci pică în cîrciumă Titu Herdelea. Intrarea lui curmă o clipă gălăgia.

— Bună seara! rosti Titu puțin încurcat, căci toate privirile se întorseseră spre dînsul.

— Bună seara! răsună aproape în cor răspunsul tuturor, după care zgomotul își reluă stăpînirea mai avan ca înainte.

Titu venise mai ales împins de curiozitate. Avea o presimțire că cearta de la horă nu va rămîne fără urmări și nu s-a putut stăpîni să nu treacă pe la Avrum, să vadă ce se mai petrece? La cină familia Herdelea dezbătuse amănunțit întîmplarea și cu toții căzuseră de partea lui Ion, și pentru că li-era vecin, și pentru că feciorul Glanetașului era mai deștept decît toți flăcăii din Pripas. Discuția o încheiase Titu, declarînd grav:

— Bine-ar face să-i tragă o sfîntă de bătaie!

Dar n-a spus cui să-i tragă și nimeni din casă nu l-a mai întrebat, căci se făcuse tîrziu și pe toți îi cuprinsese somnul, iar învățătorul chiar adormise îmbrăcat în timpul convorbirii. După ce s-a culcat toată familia, Titu s-a așezat să lucreze, pentru tatăl său, la niște registre de înscriere. A lucrat ce-a lucrat, pe urmă nu și-a mai putut opri nerăbdarea. Și, cum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

tutunul îi era pe isprăvite, şi-a luat pălăria şi s-a dus glonţ la cîrciumă.

Dădu mîna cu Avrum, cum obişnuia totdeauna cînd lua ceva pe datorie, ceru un tutun, îi spuse să-l treacă la cont şi apoi, ca să mai poată zăbovi, vorbi cine ştie ce cu ovreiul, trăgînd cu ochiul spre mesele flăcăilor. Îl rodea să întrebe ce s-a mai întîmplat, dar se sfia. Ce-ar zice oamenii să afle că el se interesează de hîrjonelile prăşcăilor? În sfîrşit porni mîngîindu-se cu gîndul că nu se poate să fi fost o încăierare de seamă, altfel n-ar fi toţi împreună.

Trecînd pe lîngă masa lui Ion, zîmbi prietenește. Flăcăul se sculă în picioare şi-i zise respectuos, întinzîndu-i un pahar de rachiu:

— Fă bine, domnişorule, şi închină cu noi un păhăruţ!

Titu se codi puţin, mai mult de ochii lumii, căci prilejul i se păru bun să afle cîte ceva. Aşteptă deci să stăruiască şi ceilalţi, şi atunci luă paharul şi-l ridică în sus în semn că vrea să închine. Ion strigă deodată poruncitor să se facă tăcere, şi toate glasurile se stinseră într-o clipire. Domnişorul însă acuma se zăpăci, nefiind meşter în hîrtisirile lungi şi ceremonioase care plac ţăranilor.

— Să trăieşti, Ioane!... Să trăiţi cu toţii şi... noroc! zise dînsul, după o pauză, cu vocea răguşită uşor de emoţie.

Bău şi dădu înapoi paharul, abia stăpînindu-şi un fior de greaţă. Ion îi răspunse cu o închinare foarte iscusită, dar acoperită de gălăgia care reîncepuse. Titu îi întinse mîna:

— Noapte bună, Ionică, şi mulţumesc!

— Mulţumim noi de cinste, domnişorule! făcu flăcăul petrecîndu-l pînă afară.

În faţa cîrciumii, pe prispă şi în uliţă, pîlcuri-pîlcuri de oameni închinau, povesteau sau se sfădeau. Fete mai curioase şi copii mai neostoiţi căscau gura pe la ferestrele dinspre grădină, lipindu-şi nasul de geamuri. Macedon Cercetaşu, mort de beat, comanda milităreşte, tolănit în marginea şanţului, de vuia satul.

— Ai văzut ce mi-a făcut badea Vasile, domnişorule? zise Ion încetinel, să nu-l audă şi alţii.

— Da, şi-ţi spun drept, m-am mirat cum ai putut sta aşa, cu mîinile în sîn, răspunse Titu clătinînd din cap.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce puteam face, domnișorule ? șopti Ion scrîșnind dinții. Dacă-l plesneam, poate-l omoram și înfundam temnițele... Ș-apoi, vezi dumneata, nu-i de vină cine face, ci de vină-i cine-l pune să facă !...

Titu se apropie să nu piardă cumva vreo șoaptă. Iar fiindcă Ion tăcu, îl scormoni :

— Zău, mă ? Adică tu crezi că l-a pus cineva ?

— L-a pus, pot să jur pe sfînta cruce... Dumneata nu știi că vrea să dea pe Ana după George a lui Toma Bulbuc.

— Aa ? După George ?

— Vezi bine c-așa. Doar mereu o spune în gura mare, s-audă toți cîinii... Apoi amu vezi și dumneata cine-i de vină...

Titu, ca să-l întărîte, îl mulcomi :

— Bine, dar poate că George nu l-o fi îndemnat să...

Ion, cătrănit, îl întrerupse :

— Vai de mine, domnișorule, cum poți grăi așa ? Că doar eu știu bine că George nu mă sufere ca sarea-n ochi... Nu știi dumneata cum umblă dînsul după Ana, și încă de cînd ? Anuța nu-l vrea, că nu-i place ș-apoi el cată să se răzbune pe mine...

Titu tăcu un răstimp, se gîndi și pe urmă vorbi rar :

— Rău, foarte rău că George umblă cu d-astea...

— Crezi dumneata că mă las eu astă-seară pînă nu-l mușt ruluiesc ? Poate numai de m-ar trăsni Dumnezeu din senin... Altminteri în cearșaf o să-l ducă de-aici...

Glasul flăcăului se sugrumase de furie. Titu se spăimîntă și-i zise foarte încet și sincer :

— Astîmpără-te, Ioane, să nu dai de vreo poznă !

— Să știu că zece ani nu scap din temniță și tot nu mă las pînă nu-i văd sîngele ! murmură Ion, aprins ca un balaur, încleștînd pumnii și cutremurîndu-se...

8

Titu știa acum sigur că va fi scandal mare și nici nu se mai duse acasă. Trebuia să vadă bătaia, să aibă ce povesti mîine familiei și poate chiar prietenilor din Armadia. Merse deci încet, plimbîndu-se, pînă la gura Uliței din dos, se întoarse iar înapoi, trecu prin fața cîrciumii pînă spre casa lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Simion Butunoiu, nevrînd să se depărteze prea mult ca să poată sosi grabnic la faţa locului cînd va începe încăierarea.

Făcu plimbarea aceasta de zece ori, de douăzeci de ori, şi tot degeaba... Ion, oricît era de hotărît, nu îndrăznea să se agaţe tam-nesam de oameni. Îi trebuia o pricină, cît de mică, şi n-o găsea, căci George petrecea între tovarăşii săi şi nici nu se uita spre masa lui, parc-ar fi bănuit că-i caută gîlceavă.

Buba se sparse de-abia pe-aproape de miezul nopţii. Lăutarii, vrînd să plece, căci erau tocmai din Luşca şi aveau de mers vreo două ceasuri, se sculară cerînd plata de la George, care parcă tocmai aşteptase clipa aceasta ca să se răzbune. Se răsti la Briceag cu pumnii :

— Ce mă, cioară, mie-mi ceri bani ? Mie mi-ai zis ?

— Nu m-ai tocmit tu ? se zborşi ţiganul presimţind că va rămîne neplătit.

— Plătească-ţi cui i-ai zis şi are bani, că eu nu plătesc !

— Apoi n-ai strîns tu banii de la feciori ?

— N-am strîns, încheie George mîndru şi batjocoritor, punînd sticla la gură şi trăgînd o duşcă zdravănă.

În răstimp Ion se sculase şi se apropiase de masa lui George.

— Plăteşte ! sîsîi dînsul încruntat.

— Eu, mă ! Eu ? strigă cellalt sărind în picioare, încurajat de liniştea lui Ion pe care o lua drept slăbiciune.

— Tu !

— Da crezi tu că io-s cîrpa voastră, mă ? răcni George tot mai dîrz şi ameninţător. Şi încă mai sare la mine ! Şi încă cine ?...

Nu mai putu urma căci Ion îl izbi cu amîndoi pumnii, peste masă, drept în obraji. În cealaltă clipă se repezi şi George, dar Ion îl lovi a doua oară mai ţeapăn... Pe urmă se încăierară. George mugea ca un taur şi-l apucă de cheotoarea cămăşii, sucind-o aşa încît vinele lui Ion se umflau, iar faţa i se roşea din ce în ce mai tare. Cu toate acestea Ion îl lovea aprig cînd în cap cînd în burtă, încît pumnii i se umplură de sîngele ce curgea şiroi din nasul lui George, stropindu-le hainele.

În cîrciumă toată lumea se adunase ciopor în jurul lor, strigînd :

— Nu-i lăsaţi ! Săriţi !..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Dar nu sărea nimeni, ca și cînd toți ar fi vrut să vadă întîi care-i mai tare? Numai Avrum, înfricoșat să nu-i prăpădească sticlele și paharele sau să-i spargă geamurile, se năpusti la dînșii cu un curaj nebănuit, nu ca să-i despartă, ci silindu-se din răsputeri să-i împingă spre ușa de la uliță. Lampa începu să fumege mai greu, gata să se stingă în vălmășeală. Jerfind cîteva smocuri din barba-i roșcovană și primind bucuros o droaie de pumni, Avrum izbuti, în cele din urmă, să-i scoată afară. După bătăuși năpădiră toți oamenii în uliță, încît în cîteva clipe odaia se goli. Ovreiul, fericit c-a scăpat fără pagube, închise repede ușa și trase drugul de fier, să nu se întîmple cumva să se mai reîntoarcă mușteriii.

Rostogolindu-se în uliță, cei doi se descleștară. Ion se repezi la gardul cîrciumarului, smulse un par și, mai înainte să-l poată opri cineva, croi pe George peste spinare, încît căzu grămadă, gemînd prelung:

— Valeu! M-a omorît tîlharul!

Gura, mustățile, bărbia, cămașa lui George erau vopsite de sînge, dar numai lovitura de par îl biruise. Mai bolborosi cîteva sudălmi, încercînd să se ridice din șanțul în care se prăvălise, durerea însă îl copleși curînd, parcă i s-ar fi rupt șira spinării. Rămase încîrcit în buruienile murdare, înconjurat de unii flăcăi ce săriseră să-l ajute. Niște femei porniră să țipe, bărbații înjurau, iar copilașul lui Simion Lungu, speriat de gălăgia care se înteția mereu, scăpînd sfîrcul țîței din gură, începu să zbiere. Ilie Onu se căznea să rupă un lătunoi dintr-un gard de peste drum ca să crape capul lui Ion, urlînd furios:

— Aesta-i ucigaș, oameni buni, aesta-i hoț!...

Ion era mulțumit acuma și răcorit, și nu se mai sinchisea de nimic. Stătea sprijinit în par, ciobănește, privind triumfător și amenințător, dacă cumva ar mai îndrăzni cineva să-l supere.

Smucind la lătunoi, Ilie își astîmpără mînia și apoi împreună cu alți flăcăi luară pe brațe pe George și-l duseră acasă, suduind care de care mai năprasnic. În urma lor mergeau o mulțime de femei spăimîntate și cîțiva copii întîrziați pe uliță...

Pe cer se ivise o jumătate de lună luminoasă și rece, argintînd șoseaua și vîrfurile pomilor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mom1901-1932

9

Ceilalți flăcăi se strînseră în jurul lui Ion, privindu-l cu respect și aruncîndu-i cîte o vorbă glumeață prin care voiau să-i arate prietenia și admirația. Ar mai fi avut poftă de petrecere, dar țiganii o șterseseră în vremea bătăii, iar în ușa lui Avrum zadarnic bătură, căci nu se deschise. Mai povestiră un răstimp în fața crîșmei, pe urmă se împrăștiară, unii pe-acasă, alții pe la drăguțe... Ion zvîrli parul în grădina ovreiului și porni spre casă, agale, mulțumit, ca după o ispravă bine făcută. Trecea pe dinaintea casei lui Vasile Baciu, a treia de la cîrciumă. Se opri gîndindu-se să intre la Ana. Se simțea doar acum răzbunat și mai vrednic. Dar, își zise că fata poate nu știe ce vitejie a săvîrșit dînsul adineauri, iar să-i spună el, nu i se părea potrivit. Mai bine să afle ea de la alții și să-l dorească mai mult. Se uită însă lung la casa nouă, ascunsă în umbra celor trei meri bătrîni din grădiniță, la ferestrele negre ca niște ochi somnoroși, la ograda largă, la grajdurile adormite, la poarta de scînduri cu stîlpi înalți, și îl cuprinse o bucurie ca și cum acuma toate acestea ar fi ale lui.

În dosul portiței Ana pîndea cu inima cît un purice. Auzise larma de la Avrum și se strecurase afară, bănuind că Ion, de supărare, trebuie să fi stîrnit vreo poznă. Îi tremura sufletul să nu i se întîmple ceva. Ar fi ieșit în uliță, dar îi era frică să nu scîrțîie portița și să se trezească tatăl său, care sforăia pe prispă de cînd îl aduseseră acasă oamenii de la horă. Văzu apoi cum îl duceau pe George și-și făcu cruce, mulțumită că cel zdrobit nu era Ion. Acuma îl aștepta pe el, mișcată de mîndrie și parcă simțind cum îi crește în inimă iubirea stăpînitoare, iubirea care pecetluiește soarta oamenilor. Simțirea aceasta o înfiora și în aceeași vreme îi aprindea toate tainițele sufletului... Pe urmă îl auzi apropiindu-se. Pe urmă îl văzu oprindu-se. Vru să-l cheme ca să se arunce în brațele lui vînjoase și ocrotitoare, și totuși nu se putu clinti. Pe urmă cînd el nu se urni, se înfricoșă, își frînse mîinile și șopti drăgăstoasă, rugătoare, cu buzele uscate și atît de încet că singură nu-și auzi glasul :

— Ionică !... Ionică !... Ionică !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ion însă îşi reluă calea, fluierînd şi păşind mai apăsat. Cizmele lui bocăneau pe uliţa colbuită, iar uneori potcoavele zăngăneau izbind vreo piatră...

Cînd ajunse aproape de casă, Ion se pomeni din urmă cu nişte paşi foarte grăbiţi. Era Titu care alerga gîfîind. N-avusese norocul să vadă bătaia şi era nemîngîiat. Se plictisise plimbîndu-se de colo pînă colo, mereu prin faţa cîrciumii şi, în cele din urmă, ca să-i treacă mai uşor vremea, se duse pînă la răscrucea din celalt capăt al satului. Acolo a auzit zgomotul încăierării. Şi-a iuţit paşii cît a putut, dar pînă să ajoseascâ la Avrum se mulcomise tot şi n-a mai găsit ţipenie de om.

— Ei, ce-a fost, Ioane ? întrebă dînsul frecîndu-şi mîinile.

— Nimic, murmură flăcăul liniştit ! M-am răcorit oleacă...

Mai mult nu putu smulge dintr-însul Titu, oricît îl descusu.

Se despărţiră zicîndu-şi în acelaşi timp :

— Noapte bună !

Cocoşii porneau să vestească miezul nopţii...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL II — ZVÎRCOLIREA

1

O lumină cenușie, tulbure privea pe ferestre cînd se trezi Glanetașu. Din depărtare se auzi un cucurigu slab, pierdut și răgușit. Peste o clipă altul, mai aproape, răspunse subțire și tăios. Pe urmă altele, din ce în ce mai apropiate și mai țanțoșe, pînă ce o bătaie surdă din aripi, în tindă, urmată de un cîntec de cocoș, poruncitor, gros, sfîrșindu-se într-un cîrîit vesel, cutremură toată căsuța, încît Glanetașu tresări de spaimă și-și făcu cruce.

— Bată-te Dumnezeu, cocoș nebun ! murmură bătrînul mai zvîrcolindu-se puțin în pat pînă să se desmeticească bine. Dormi, muiere ? întrebă apoi, atingînd cu cotul pe Zenobia.

— Ba, răspunse femeia repede cu glasul limpede.

Tăcură amîndoi, scărpinîndu-se și icnind bătrînește.

— Da cîte ceasuri să fie, hai ? căscă iar bărbatul, într-un tîrziu.

— Hai, scoală că-i vremea de sculat, mormăi Zenobia mai ursuză acum și urnindu-se din așternut.

— Oare ? se miră Glanetașu pocnindu-și alene oasele.

— Scoală, zău, măi bărbate, pînă mă duc să trezesc pe Ion, că el știu că n-are să se trezească singur, c-a jucat toată ziua și a mai stat și pe la Avrum pînă tîrziu... Scoală, scoală, să te duci la lucru, să nu ne apuce prînzul lenevind, că-i mai mare rușinea !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bătrînul se scărpină iar în cap, în barbă, pe piept, căscă prelung cu poftă, se mai uită spre ferestre și apoi murmură întrebător :

— Oare lună-i ori ziuă ?

În clipa aceea, în tindă, cocoșul răspunse mai aspru și mai poruncitor :

— Cucuriguuu !...

— Apoi n-auzi că-i ziuă ? făcu Zenobia care se dăduse jos din pat și-și lega zadiile, bolborosind rugăciuni.

Glanetașu se ridică întîi pe jumătate, se mai gîndi și în sfîrșit sări din culcuș, silindu-se să fie sprinten ca să-și alunge moleșeala din ciolane.

— Aprinde lampa ! zise apoi căutînd el însuși chibriturile în firida hornului, dar negăsindu-le se necăji și se răsti la femeie : Da unde dracu le-ai mai pus iar ?

Zenobia însă nu răspunse. Se închină larg de mai multe ori, bîiguind sfîrșitul rugăciunilor și, numai după ce isprăvi, strigă la Glanetașu, furioasă :

— O, trăsni-te-ar să te trăsnească, om nebun și fără Dumnezeu, că nu mai poate omul de tine nici să-și zică ocinașele [1] !

Ieși trîntind și blestemînd. În tindă găinile se ciocăneau și cîrîiau nerăbdătoare, iar cînd Zenobia deschise ușa spre ogradă, năvăliră afară parc-ar fi scăpat din temniță. Femeia le aruncă cîțiva pumni de porumb, afurisind mereu pe Glanetașu și numărînd în gînd găinile care se zbăteau să înghită cît mai repede și cît mai multe grăunțe, în vreme ce cocoșul, veșnic neîncrezător cu Zenobia și îngăduitor față de consoartele sale, apuca doar din cînd în cînd cîte un bob. Găinile bătrîne se înghesuiau sfioase cînd stăpîna se apropia și le căuta de ou, pe rînd, spre marele necaz al cocoșului, care zbîrlea creasta amenințător, se ferea călcînd țanțoș și cotcodăcea clocotind de indignare...

Apoi cînd galițele se împrăștiară, Zenobia se sui în podețul cu fîn și strigă din capul scării :

— Ionică !... Măi Ionică !... Scoală, dragul mamii să te duci să dobori iarba ceea, să nu ne pomenim c-o ploaie, să ne-o prăpădească !

— Bine, bine, las' că mă scol ! mormăi flăcăul somnoros.

---

[1] *Ocinașe* — rugăciuni care se spun dimineața.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zenobia nu-l mai cicăli. Știa bine că băiatul, cînd e vorba de muncă, nu se codește și nu lenevește ca Glanetașu.

Ion dormea toată vara în podul cu fîn de deasupra grajdului. Astfel nu mai deștepta din somn pe bătrîni cînd venea el noaptea de pe uliță, și-apoi mai auzea mereu și pe Dumana, singura lor văcuță, rontăind sau rumegînd, sau sufiind aspru pe nări, pe cînd alegea fînul din ogrinjii ce-i punea dînsul seara în iesle.

Își birui repede lenea somnoroasă, se tîrî pînă la gura podului și coborî în ogradă.

Satul dormea. Numai cîte un cocoș întîrziat mai vestea ici-colo zorile. O ceață ușoară, străvezie plutea peste acoperișurile țuguiate. Dealurile hotarului parcă se legănau, tremurîndu-și porumbiștile multe, lanurile puține de grîu și de ovăz, în vreme ce vîrfurile împădurite, negre și nemișcate, vegheau odihna satului, ca niște capete de uriași îngropați în pămînt pînă-n gît.

O adiere de vînt, răcoritoare, pătrunse pînă-n sufletul flăcăului, alungîndu-i cele din urmă rămășițe de somn din oase. Își roti privirile prin ogradă, scărpinîndu-se în ceafă, ca și cînd s-ar fi gîndit de ce să se apuce. Zenobia, ieșind iar din casă se minună :

— Vai de mine, băiete, mi se pare că te-ai culcat în cămașa de sărbători ?

Ion se zăpăci de părere de rău, în vreme ce bătrîna urmă mai jalnic :

— Ferfeniță ai făcut toate înfloriturile și mărgelușele, și ai înnegrit-o de nu știu zău cum am s-o scot din boală !... Ba ai mai umplut-o și de sînge... Cu cine te-ai bătut ?

Flăcăul se uită cu băgare de seamă și de-abia atunci văzu că pieptul și poalele cămășii erau pătate de sînge.

— Cu George a lui Bulbuc, mormăi, drept răspuns, și intră în tindă.

Își lepădă cămașa, se îmbrăcă în hainele de lucru, încălță opincile și pe urmă se spălă pe obraji în Părîul Doamnei care se vărsa chiar lîngă casa lor în Gîrla Popii.

Era gata de drum. Zenobia îi pusese în traistă un codru de pîine de mălai, niște brînză și ceapă, toate învelite într-o pînzătură curată. Luînd de sub grindă tocul și gresia, flă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

căul întrebă pe Glanetaşu care se tot sucea şi se-nvîrtea căutînd cine ştie ce :

— Dumneata te duci la notar la lucru ?

— M-oi duce, că m-am tocmit de alaltăieri, de cînd a umblat după oameni prin sat...

— Apoi bine... Numai să nu bei banii că trebuie să-i strîngem. Ca mîine ai să vezi că începe să umble iar din casă în casă subprimarul cu straja după bir, adăugă Ion foarte aşezat.

— Acu lasă că doar nici eu nu-s copil, făcu Glanetaşu.

— Mi-ai pus de mîncare, mamă ? întrebă iar flăcăul, cîntărind traista.

— Ţi-am pus, şi la prînz oi veni şi ţi-oi mai aduce, răspunse Zenobia suflînd din răsputeri în tăciunii din vatră care fîsîiau, afumau şi nu se aprindeau de loc.

— Să vii nesmintit să întorci dumneata pologul, să nu mă mai întîrzii cu şi cu asta, altfel nu isprăvesc cu cositul, că delniţa-i măricică, murmură Ion închinîndu-se şi ieşind.

— Umblă sănătos !

În tindă flăcăul îşi luă coasa din cui, agăţă traista în coasă şi coasa pe umăr, şi porni. Trecu repede pe dinaintea casei învăţătorului Herdelea, care dormea dusă, în vreme ce găinile în coteţul de lîngă gard săreau, cîrîiau şi se sfădeau. Merse pe şoseaua răvenită de rouă pînă unde se desparte drumul cel vechi, apoi coti în dreapta şi sui încet pe o cărare lină, printre porumbişti care mai late, care mai înguste, despărţite de răzoare crescute cu iarbă grasă. Păşea grăbit să ajungă mai curînd, să apuce a cosi o bucată cît mai zdravănă înainte de răsăritul soarelui, căci iarba umedă se taie mai bine şi mai lesne.

Hotarul era încă pustiu. Doar pe Simion Lungu îl găsi cosind de zor în livada ce o ţinea cu arendă de la Avrum, lîngă o holdă de ovăz a lui Vasile Baciu. Trecînd, îi strigă în loc de bineţe :

— Harnic, harnic !

Simion mai trase cîteva brazde, pe urmă se opri să-şi ascută coasa şi răspunse lui Ion, care se depărtase de-a binelea, încît nici nu-l mai auzi :

— Apoi ce să facem ?... Muncim, că de-aceea ne-a lăsat Dumnezeu pe lume...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

2

Mai urcă Ion vreun sfert de ceas. Locul era tocmai în inima hotarului; o fîşie lungă şi îngustă, de vreo trei care de fîn. Atîta rămăsese din livada de douăsprezece care ce mersese pînă-n Uliţa din dos şi care fusese zestrea Zenobiei. Încetul cu încetul Glanetaşu îl tot ciopîrţise... Îi cam plăcuse bătrînului rachiul, iar munca nu prea îl îndemnase. În tinereţea lui a fost mare cîntăreţ din fluier, de i se dusese vestea pînă prin Bucovina. Zicea atît de frumos din trişcă, parc-ar fi fost clarinet. De aceea l-a şi poreclit lumea „Glanetaşu". Fusese băiat curăţel şi isteţ, dar sărac iască şi lenevitor de n-avea pereche. Fugea de munca grea. Se zicea că în viaţa lui n-a tras o brazdă cumsecade, adîncă şi cît trebuie de lată, că nici nu ştia ţine bine coarnele plugului; coasa iarăşi îl dobora repede şi-i stătea în mînă ca un băţ. I-au plăcut mai mult lucrurile muiereşti: săpatul, pologul, căratul, semănatul. Dar şi mai bucuros trîndăvea prin ogrăzile domnilor, pe la notar, pe la preot, pe la învăţător şi chiar pe la ovreii din Armadia şi din Jidoviţa. Niciodată nu i-au crescut bătături în palmă de muncă, nici nu i s-a plămădit pămîntul în piele... Norocul lui a fost Zenobia, o femeie ca un bărbat. Fără de ea cîinii l-ar fi mîncat. S-a măritat cu dînsul fără voia părinţilor, care-i ziceau că din frumuseţe nu se face porumb şi din isteţime mămăligă. Singură la părinţi şi din oameni cu stare, ar fi putut lua fruntea satului. Ea însă l-a vrut pe Glanetaşu şi părinţii, ca să nu-i iasă din voie, în cele din urmă au dat-o şi au înzestrat-o cu patru table de porumb şi două de fînceaţă, trecîndu-i şi casa din capul satului cu grădina dimprejur. Cînd s-au mutat tinerii în casa unde stătuse bătrînii pînă şi-au clădit-o pe cea de peste drum de-a popii, au găsit pînă şi oalele pe foc, iar în ogradă o pereche de boi şi două vaci, o droaie de găini şi vreo cinci raţe... Gospodărie deplină, numai Glanetaşu să fi fost bărbat, s-o îngrijească.

Glanetaşu însă nici după ce s-a însurat nu şi-a schimbat năravurile. Zenobia l-a lăsat cît l-a lăsat, pe urmă, văzînd că nu-i nici o nădejde, s-a făcut ea bărbat şi a dus casa. Era harnică, alergătoare, strîngătoare. Dacă n-a dus-o mai bine, n-a fost vina ei. Unde nu-i cap, nu-i spor. Din zi în zi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

s-au înglodat tot mai rău. O datorie naşte pe alta. Ca să astupe o gaură, stîrneau o spărtură cît o şură. Azi se duce pe apa sîmbetei o limbă de porumbişte, mîine o livadă întreagă... Mare noroc că Dumnezeu nu le-a hărăzit decît un singur copil. Dac-ar fi venit mai mulţi poate c-ar fi ajuns de minunea lumii...

Cînd au murit părinţii Zenobiei, Glanetaşu stătea tocmai în două porumbişti ciopîrţite şi în două vaci sterpe. Moartea bătrînilor iar i-a mai ridicat puţin deasupra nevoilor : vreo zece capete de vite, vreo cinci locuri bunişoare şi casa cea nouă... Aceasta au şi vîndut-o îndată lui Iftode Condratu, ca să se mai uşureze de datorii.

Măcar acum de-ar fi pus umărul Glanetaşu... Dar nu l-a pus. S-a lăsat de fluier şi s-a apucat de beţie. Cît e Armadia de mare, toate crîşmele le bătea. În loc să muncească la coasă ori la plug pe pămîntul lui, umbla pe la ovreii din Jidoviţa, să facă bani, iar banii să-i bea. Nu se îmbăta însă niciodată rău şi era blînd la beţie ; rîdea într-una şi povestea fel de fel de minciuni, de-ţi era mai mare dragul de el...

Aşa apoi, în cîţiva ani, iar s-a încusucrit cu sărăcia. În zadar se jura Zenobia pe toţi sfinţii din calendar, după fiecare ciopîrţire de moşie, că mai curînd se spînzură decît să mai vîndă o palmă de loc. Picau hîrtoagele de judecată şi trebuia să dea de bunăvoie, dacă nu vrea să vină cu toba să-i facă haram şi puţinul din care-şi mai tîrau viaţa.

Cînd s-a ridicat Ion, stăteau numai în trei petice de pămînt : fîneaţa, spre care se grăbea acuma, şi două porumbişti, dincolo de şosea, tocmai în hotarul satului Sărăcuţa. Ce-ar fi trebuit să fie Glanetaşu, a fost feciorul. Era iute şi harnic, ca mă-sa. Unde punea el mîna, punea şi Dumnezeu mila. Iar pămîntul îi era drag ca ochii din cap. Nici o brazdă de moşie nu s-a mai înstrăinat de cînd s-a făcut dînsul stîlpul casei. În schimb, cum-necum, în doi-trei ani a plătit şi datoriile ce le aveau la „Someşana" din Armadia, încît a putut aţiţa focul cu cărţuliile verzi şi roşii care pricinuiseră Zenobiei atîtea zile fripte...

Flăcăul sosi încălzit de drum. Se opri în marginea delniţei, pe răzorul ce-o despărţea de altă fîneaţă, tot aşa de lungă şi de lată, pe care Toma Bulbuc o cumpărase acum vreo zece ani de la Glanetaşu. Cu o privire setoasă, Ion

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

cuprinse tot locul, cîntărindu-l. Simţea o plăcere atît de mare văzîndu-şi pămîntul, încît îi venea să cadă în genunchi şi să-l îmbrăţişeze. I se părea mai frumos, pentru că era al lui. Iarba deasă, grasă, presărată cu trifoi, unduia ostenită de răcoarea dimineţii. Nu se putu stăpîni. Rupse un smoc de fire şi le mototoli pătimaş în palme.

Se aşeză pe răzor, înţepeni nicovala în pămînt, potrivi tăişul coasei şi apoi începu a-l bate cu ciocanul, rar, apăsat, cu ochii ţintă la oţelul argintiu. Cînd isprăvi, se sculă, scoase de la brîu gresia, o înmuie bine în apa din toc şi apoi mîngîie ascuţişul coasei cu gresia, schimbînd mereu degetele mîinii stîngi. Pe urmă, cu un pumn de iarbă, şterse toată coasa. În clipa aceea privirea i se odihnea pe delniţa lui Toma Bulbuc, cosită, cu fînul adunat în căpiţe care stăteau încremenite ici-colo, ca nişte mormoloci speriaţi. Pămîntul negru-gălbui părea un obraz mare ras de curînd... Privindu-l, Ion oftă şi murmură :

— Locul nostru, săracul !...

Se gîndi puţin de unde să înceapă şi hotărî să pornească brazda de la capătul dinspre sat, cu faţa către răsărit, să-l vadă soarele cînd se va înălţa de după dealurile Vărărei. Încercă întîi coasa în colţ, făcîndu-şi loc, apoi croi brazda în latul locului ca să se usuce mai deodată şi mai repede.

Cînd ajunse la marginea delniţei, se opri să mai netezească coasa cu gresia. Acuma stătea cu faţa spre satul care, sub o ceaţă străvezie, tremura uşor, se întindea şi se strîngea, ca şi cînd s-ar feri de îmbrăţişarea răcoroasă a dimineţii. Vedea casa lor peste drum de a învăţătorului Herdelea, chiar în capul satului dinspre Jidoviţa, despărţite prin Uliţa Mare ce coboară pînă la Avrum, suie iar pînă pe la preotul Belciug, mai merge drept o bucată şi apoi urcă dealul, grăbindu-se spre Sărăcuţa. Lîngă casa nouă a lui Vasile Baciu porneşte Uliţa din dos care face un ocol mare ca să treacă prin faţa bisericii şi să se arunce iar în Uliţa Mare, dincolo de grădina popii, printre bordeiele ţigănimii. Fundătura pleacă din Uliţa din dos, de lîngă biserică, se adînceşte mereu între dealuri şi, la Ştefan Ilina, se despică în două. Un braţ mai scurt o ia la stînga, numai printre vreo trei-patru căsuţe, apoi se face drum de car, se caţără pe coastă şi se pierde în cîmp ; celalt însă merge înainte, cu casele tot mai rare, pe urmă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mereu pe lîngă Părîul-Dracului, din ce în ce mai şerpuit, pînă ce intră în Pădurea-Fulgerată...

Satul părea mititel să-l cuprinzi tot într-un pumn şi să-l pui în traistă, ca o jucărie pentru copii. Hotarul însă se întindea atît de mare, încît Ion nu se mai sătura privindu-l, ca o slugă credincioasă pe un stăpîn falnic şi neîndurător.

Din şosea şi de la marginea satului începea coasta lină cu sute de parcele, unele galbene, altele verzi, altele cenuşii, învălmăşite şi încurcate, ţintuite ici-colo cu cîte un păr sau măr pădureţ. Urcă încet pînă la pădurea Vărărei, din care de-abia se vedea de aici o dungă liliachie, coborînd din ce în ce mai groasă şi mai întunecată spre Jidoviţa, pînă se pleşuveşte şi se schimbă în lanuri de grîu şi de porumb... Dincolo de Părîul-Dracului se înalţă Zăhata, mai piezişă, mai îngustă, cu multe cînepişti, adumbrită toată de Pădurea-Fulgerată care merge pînă la Păuniş şi pînă la Săscuţa, dar fără să treacă peste şosea. Peste drum, în zare, albăstreşte Pădurea-Spînzuratului, unde se zice c-ar fi fost spînzurători pe vremea revoluţiei, dar care ţine de satul Săscuţa. Măgura-Cocorilor însă e a pripăşenilor. Mai poartă şi azi în vîrf o căciulă zdravănă de pădure, dar trupul i-e lăzuit [1], arat şi semănat. Tocmai la picioarele Măgurii se înşiră casele din Uliţa Mare... Apoi vin Lazurile, de la Părîul-Doamnei pînă la hotarul Sărăcuţei şi pînă la Pădurea-Domnească ce se coboară pe ţărmul Someşului între Jidoviţa şi Armadia...

Sub sărutarea zorilor tot pămîntul, crestat în mii de frînturi, după toanele şi nevoile atîtor suflete moarte şi vii, părea că respiră şi trăieşte. Porumbiştile, holdele de grîu şi de ovăz, cînepiştile, grădinile, casele, pădurile, toate zumzeau, şuşoteau, fîşîiau, vorbind un grai aspru, înţelegîndu-se între ele şi bucurîndu-se de lumina ce se aprindea din ce în ce mai biruitoare şi roditoare. Glasul pămîntului pătrundea năvalnic în sufletul flăcăului, ca o chemare, copleşindu-l. Se simţea mic şi slab, cît un vierme pe care-l calci în picioare, sau ca o frunză pe care vîntul o vîltoreşte cum îi place. Suspină prelung, umilit şi înfricoşat în faţa uriaşului :

— Cît pămînt, Doamne !...

În acelaşi timp însă iarba tăiată şi udă parcă începea să i se zvîrcolească sub picioare. Un fir îl înţepa în gleznă, din sus

[1] *A lăzui* — a despăduri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de opincă. Brazda culcată îl privea neputincioasă, biruită, umplîndu-i inima deodată cu o mîndrie de stăpîn. Şi atunci se văzu crescînd din ce în ce mai mare. Vîjîiturile stranii păreau nişte cîntece de închinare. Sprijinit în coasă piepul i se umflă, spinarea i se îndreptă, iar ochii i se aprinseră într-o lucire de izbîndă. Se simţea atît de puternic încît să domnească peste tot cuprinsul.

Totuşi în fundul inimii lui rodea ca un cariu părerea de rău că din atîta hotar el nu stăpîneşte decît două-trei crîmpeie, pe cînd toată fiinţa lui arde de dorul de a avea pămînt mult, cît mai mult...

Iubirea pămîntului l-a stăpînit de mic copil. Veşnic a pizmuit pe cei bogaţi şi veşnic s-a înarmat într-o hotărîre pătimaşă : trebuie să aibă pămînt mult, trebuie ! De pe atunci pămîntul i-a fost mai drag ca o mamă...

Cînd a umblat la şcoala din sat a fost cel mai iubit elev al învăţătorului Herdelea, care mereu i-a bătut capul Glanetaşului să dea pe Ion la şcoala cea mare din Armadia, să-l facă domn. Glanetaşu s-a şi învoit pînă în cele din urmă, mai ales că toată treaba n-avea să-l coste multe parale. Doar cărţile, pe care le putea lua vechi, şi taxa de înscriere, vreo trei zloţi. Ba Herdelea a alergat şi s-a zbătut pînă ce l-au iertat şi de cei trei zloţi, fiindcă băiatul era silitor şi cuminte. De gazdă n-avea nevoie. Copilul putea merge la şcoală în fiecare dimineaţă, să-şi ducă merinde pentru amiază, iar seara să se întoarcă acasă ; din Pripas pînă în Armadia e o plimbare de o jumătate de ceas... După două luni de învăţătură însă Ion n-a mai vrut să se ducă la şcoala cea mare. De ce să-şi sfarme capul cu atîta carte ? Cît îi trebuie lui, ştie. Şi apoi i-e mai drag să păzească vacile pe cîmpul pleşuv, să ţie coarnele plugului, să cosească, să fie veşnic însoţit cu pămîntul... Şi Glanetaşu, pe cît de greu l-a dat la liceu, tot atît de lesne s-a împăcat să nu mai urmeze ; doar de cei cîţiva zloţi aruncaţi pe cărţi îi părea rău. Mai bine să-i fi băut decît să-i fi băgat în alte bazaconii nefolositoare. Ion însă nu s-a despărţit de tot nici de ele. Le-a păstrat şi-n sărbători le-a citit şi răscitit pînă li s-au ferfeniţit foile. Iar mai tîrziu mereu cerea învăţătorului ba cărţi de poveşti, ba cîte o gazetă veche, să se desfete...

Acuma Ion cosea din răsputeri. Brazdele se prăvăleau, drepte, grele, mirositoare. Cînd răsări soarele, roşu şi somnoros, Ion simţea o amorţeală uşoară în şale şi degetele parcă i se încleştau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe codorîştea coasei. Se îndrepta din spinare la capătul brazdelor, ştergea tăişul cu şomoioage de iarbă moale, îl atingea cu gresia, răsufla greu şi iar se aşeza pe lucru. Oboseala îl întărîta ca o patimă. Munca îi era dragă, oricît ar fi fost de aspră, ca o rîvnă ispititoare.

Soarele urca mereu pe cer, culegînd, cu razele-i calde, stropii de rouă de pe cîmpuri, înviorînd din ce în ce văzduhul. Pretutindeni pe hotar oamenii, ca nişte gîndaci albi, se trudeau în sforţări vajnice spre a stoarce roadele pămîntului. Flăcăului îi curgea sudoarea pe obraji, pe piept, pe spate, iar cîte un strop de pe frunte i se prelingea prin sprîncene şi căzînd, se frămînta în humă, înfrăţind, parcă mai puternic, omul cu lutul. Îl dureau picioarele din genunchi, spinarea îi ardea şi braţele îi atîrnau ca nişte poveri de plumb.

Înspre prînzul cel mic, oprindu-se să-şi şteargă sudorile care-i ţîşneau acum din sîngele încins de dogoarea soarelui, iar se uită în vale, spre sat. Deodată faţa i se înseninâ de bucurie. Pe cărare suia încet Ana, cu un coş pe care-l muta mereu dintr-o mînă în cealaltă.

— Uuu, mă Anuţoooo ! strigă Ion, uitînd într-o clipire osteneala şi fierbinţeala.

Fata, cam departe, ridică fruntea, îl văzu şi răspunse cu glas subţire ca o aţă :

— Uuu, mă Ionicăăă !...

Ion îi ieşi înainte la capătul dinspre cărare al locului. Obrajii Anei erau îmbujoraţi de căldură şi umezi de năduşeală. Puse coşul jos şi zise încet :

— Duc de mîncare tatii... A ieşit cu doi oameni să taie iarba din deal.

Ion o privea şi, fără să vrea, se gîndea : „Cît e de slăbuţă şi de urîţică !... Cum să-ţi fie dragă ?...

Fata însă, cu ochii în pămînt, vorbi dojenitor şi cu imputare în glas :

— N-ai venit aseară... Şi te-am aşteptat pînă după miezul nopţii...

— Am fost necăjit rău, Anuţo, ştii bine... Ai văzut doar ce ruşine mi-a făcut badea Vasile ?...

— Parcă tu nu-l ştii pe dînsul cum e la beţie ?...

Apoi, după o tăcere scurtă, adăogă :

— Şi te-ai răzbunat pe George...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Că George-i cu vicleşugul, ehe ! făcu repede Ion cu o lucire atît de stranie în căutătură încît Ana se cutremură.

Mai stătură cîteva clipe, fără să mai vorbească şi chiar fără să se privească. Pe urmă fata, zăpăcită, îşi luă coşul, zicînd:

— Acu mă duc, că m-o fi aşteptînd tata...

— Du-te, du-te, zise Ion simplu.

Ana porni pe cărare la deal. După cîţiva paşi mai întoarse capul, cu un zîmbet blînd pe buze, care însă pe Ion îl făcu să se gîndească iarăşi mai ursuz : „Tare-i slăbuţă şi urîţică, săraca de ea !...“

Rămase cu ochii pe urmele ei pînă ce dispăru la o cotitură. Şi văzînd-o cum se legăna în mers, ca o trestie bolnăvicioasă, fără vlagă, slăbănoagă, avu o tresărire şi o părere de rău : „Uite pentru cine rabd ocări şi sudălmi !“

Încremeni aşa un răstimp. Dar deodată îşi reveni, scutură din cap, ca şi cînd s-ar încăpăţîna să-şi lepede o slăbiciune, şi-şi zise aspru : „Mă moleşesc ca o babă neroadă. Parcă n-aş mai fi în stare să mă scutur de calicie... Las' că-i bună Anuţa ! Aş fi o nătăfleaţă să dau cu piciorul norocului pentru nişte vorbe“...

Dădu să se întoarcă la coasă, cînd un glas plăcut răsună la spatele lui :

— Leneveşti, leneveşti ?

Îi pieri din suflet toată frămîntarea văzînd pe Florica, cu faţa rumenă, plină şi zîmbitoare, apropiindu-se sprintenă ca o ispită. Bilbii zăpăcit de mulţumire :

— M-am odihnit oleacă... A trecut pe aici Ana lui Vasile Baciu şi...

Îşi curmă glasul brusc, întîlnind întristarea ce răsărise în ochii fetei. Îi păru rău că n-a tăcut şi vru s-o dreagă, făcînd un pas ca să schimbe vorba. Florica însă nu-i mai dădu răgaz să înceapă şi-i zise cu imputare :

— Am văzut... Cum să nu vă fi văzut... Că doar nu-s oarbă... Umbli după ea ca armăsarul după iepe... Mă mir că nu ţi-e ruşine...

Ion încercă să rîdă. Nu izbuti, dar răspunse cald, mîngîind-o din ochi :

— Nu vezi tu cum e lumea azi, Florico ?... Vai de sufletul meu... Crede-mă ! În inima mea însă tot tu ai rămas crăiasă...

Ochii fetei se umplură de lacrimi îngăimînd :

— Te faci de rîsul lumii ca s-o iei pe ea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Flăcăul tăcu. Apoi oftă. Clocotea. Fără să mai scoată o vorbă, o luă în brațe, o strînse s-o înăbușe și o sărută pe gură cu o patimă sălbatecă. Fata se zvîrcolea, dar cu fiece mișcare se lipea mai tare de pieptul lui și, printre sărutări, murmura :

— Ionică .. lasă-mă... Te văd oamenii... Lasă-mă... Te văd oamenii.

— Așa muncești tu, dragul mamii ? strigă în clipa aceea Zenobia care venea cu mîncarea, grăbită și supărată.

Tinerii se despărțiră îndată. Florica, roșie foc de rușine, de-abia putu îngîna cîteva vorbe și se făcu nevăzută printre delnițe. Ion însă, ca să-și ascundă zăpăceala, se răsti la mă-sa :

— Că și dumneata, zău, vii c-o falcă-n cer și cu una-n pămînt, parcă eu aș sta toată ziua cu mîinile-n sîn ! Mai bine veneai mai devreme, că vezi bine că soarele-i într-amiezi și pologul s-a uscat ca hîrtia...

3

Ana ajunse în deal gîfîind.

Vasile Baciu, împreună cu doi lucrători coseau din răsputeri, schimbînd doar din cînd în cînd cîte-o vorbă.

— Ai venit ? întrebă Vasile cam morocănos, văzînd pe Ana.

Ar fi vrut să mai fi întîrziat cu mîncarea, să poată oamenii să lucreze mai mult pînă-n prînz, că tot îi plătea destul de scump.

Era un bărbat silitor Vasile Baciu cînd se găsea în toane bune. A avut o viață grea și plină de trudă, dar s-a ținut totdeauna printre fruntași. Părinții nu i-au dat decît sufletul dintr-însul. S-a însurat cu o fată bogată și urîtă, dar a iubit-o ca ochii din cap, căci ea îi întruchipa pămînturile, casa, vitele, toată averea care-l ridicase deasupra nevoilor. Bogăția îi deschise mai mare dragostea de muncă. Rîvna de a agonisi îi puse stăpînire pe suflet. Îi era frică mereu că un trăsnet din senin îi va zdrobi toată truda vieții. Trei copii, cei dintîi, îi muriseră înainte de a împlini un an de zile. Ana a fost al patrulea... În urma ei au mai venit doi, dar fără zile... Vasile Baciu nădăjduia mereu un băiat. În cele din urmă a sosit, dar încăpățînîndu-se să intre în lumea necazurilor cu picioarele înainte, a stîrnit numai jale și nenorocire. Moașa satului, care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

era chiar mama femeii, a încercat toate descîntecele şi buruienile. Zadarnic. O săptămînă încheiată casa a tremurat de gemete şi vaiete. Atunci Vasile s-a repezit de a chemat pe doctorul Filipoiu din Armadia. Cum a văzut-o, doctorul s-a crucit şi, după ce i-a ocărît pe toţi pentru că nu l-au înştiinţat mai devreme, le-a spus că acuma e prea tîrziu, că femeia a început să învineţească, apoi că numai Dumnezeu face minuni şi că ar fi trebuit s-o ducă la spital, în Bistriţa, să-i scoată copilul prin burtă. Baciu i-a plătit un zlot de argint şi l-a întors acasă cu căruţa. Pînă să vie dînsul, femeia şi-a dat sufletul. Copilul a mai mişcat într-însa vreo două ceasuri, încît moaşa era cît pe-aci să-l înţepe cu un ac, să nu se întîmple cumva să-l îngroape de viu, să se facă moroi şi să vie din cealaltă lume să spăimînte oamenii... Împreună cu nevasta, Vasile Baciu a înmormîntat o parte din sufletul său propriu. Îi slăbi pofta de muncă, parcă n-ar mai avea pentru cine să se osteneacă. Îi rămăsese o mîngîiere în Ana, care semăna cu mă-sa, dar în acelaşi timp o şi ura, fiindcă din pricina unui copil s-a tras moartea femeii ce-i fusese reazămul vieţii. Căuta să-şi înece jalea în rachiu. Şi, deoarece cînd era beat uita tot, se îmbăta din ce în ce mai des. Inima i se înăcrise ca o pungă de piele arsă. Ce agonisea acuma dădea pe băutură. Se făcea zi cu zi mai dîrz. Numai moşia îi mai era dragă ca odinioară. Îl durea gîndindu-se că va trebui s-o ciopîrţească spre a potrivi zestre Anei la măritiş. Se frămînta deseori să găsească vreun chip de a nu da nimic cît va trăi dînsul. George al Tomii Bulbuc i se părea singurul care ar putea lua fata, aşteptînd zestrea pînă la moartea lui. Ana nu se împotrivea pe faţă. Asta îl cătrănea mai rău. În Ion simţea un vrăjmaş. Cum a fost dînsul în tinereţe, aşa e feciorul Glanetaşului azi. Îi vrea averea. De aceea fierbea de ură chiar numai văzîndu-l. Şi ura i se revărsa asupra Anei mai aprigă, pentru că ea era mai aproape de sufletul lui...

Îi aruncă pe sub sprîncene cîteva priviri mînioase, apoi ascuţindu-şi coasa, o întrebă peste umăr :

— Dar cu cine te-ai oprit pe coastă ?

— Cu Ion, răspunse fata fără înconjur.

— Mhm, cu Ion, mormăi Vasile Baciu. Apoi vezi bine c-aşa... Se vede că degeaba îţi spun eu ţie, ca un părinte, că tu faci tot cum te taie capul... Bine, draga tatii, bine... Bine că ştiu. Că dacă-i vorba pe aşa, apoi eu ţi-s popa...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vorbind se înfurie din ce în ce mai tare, şi se porni pe ocări şi sudălmi. Coasa însă n-o lăsa din mînă ; ba parcă trăgea brazdele mai zdravăn. Cei doi lucrători, vrînd-ne-vrînd, trebuiau să urmeze pilda lui, căci el mergea în frunte. Astfel omul se răvenea înjurînd, dar în aceeaşi vreme nu îngăduia pe muncitori să lenevească.

Ana scotea oalele din coş, în umbra unui măr pădureţ la marginea fîneţei. Vorbele grele ce o plesneau, în faţa oamenilor, o chinuiau. Răbda totuşi cu inima împăcată, zicîndu-şi că suferă pentru Ion. Cu gîndul acesta în minte, se aşeză lîngă coş şi întoarse privirea în vale, unde ştia că munceşte el. Îl zări tot acolo, dar parcă nu mai era singur... O zgudui un fior. Clipi de cîteva ori, ca şi cînd i s-ar fi lăsat o ceaţă pe ochi. Vedea însă bine. Ion strîngea în braţe o femeie. Pe ea n-a sărutat-o, iar pe cealaltă o îmbrăţişează. Tot sîngele i se adună în obraji şi, parc-ar fi avut un ochean, atît de bine văzu acum pe Florica. O durere mare i se sfredelea în piept şi ochii nu şi-i mai putea smulge de la dînşii. Auzea ca prin vis ameninţările tatălui ei :

— Mai bine te tai eu în bucăţele decît s-ajungi bătaia de joc a Glanetaşilor... Baremi să ştiu că eu te-am făcut, eu te-am omorît...

Glasul lui însă nu-i pătrundea în suflet, căci sufletul ei se împietrise de amărăciune. Se simţea neputincioasă şi părăsită. Îmbrăţişarea celor doi i se părea nesfîrşită, îi sorbea toată lumina ochilor. Doar buzele subţiri, înălbite, mai puteau murmura, tremurînd de durere :

— Nu mă iubeşte... Tot nu mă iubeşte... Of, Doamne, Doamne !...

4

Satul fierbea. Cearta de la horă şi mai ales bătălia de la cîrciumă treceau din casă în casă, din ce în ce mai umflate.

Dis-de-dimineaţă Toma Bulbuc a sculat din pat pe preotul Belciug şi i s-a plîns că Ion i-a schilodit feciorul. Popa s-a indignat, fiindcă Toma era un stîlp darnic al bisericii, şi i-a făgăduit că dumineca viitoare are să dojenească pe bătăuşul Glanetaşului de pe amvon, ca să-l înveţe omenie. Toma, foarte mulţumit cu răspunsul, a povestit tuturor oamenilor ce i-a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întîlnit, cum s-a supărat preotul și ce i-a spus, apoi a ieșit la lucru împreună cu George care, în afară de o dungă vînătă pe spinare, lată de vreo palmă, era bun teafăr, ca și cînd nici n-ar fi pățit nimic.

Femeile mai cu seamă, care unde se zăreau, născoceau amănunte noi. Multe se jurau c-au fost de față și au văzut cum a crăpat țeasta lui George, cînd l-a izbit Ion cu lătunoiul, cum i s-au împrăștiat creierii prin colbul uliței... Altele știau că feciorul Tomii trage să moară, iar cîteva mai îndrăznețe strigau c-a murit încă de azi-noapte și că Toma s-a dus la popa pentru înmormîntare...

În familia învățătorului Herdelea nu s-a mai vorbit toată ziua decît despre întîmplările grozave de ieri. Titu, care de obicei nu se cărăbănea din pat pînă pe la amiazi, acuma s-a sculat pe la nouă și numaidecît a aruncat întrebarea :

— Ați auzit ce bătaie a fost azi-noapte ?

Toți știau. Herdelea, fiindcă se culca totdeauna o dată cu găinile, se scula veșnic cu noaptea-n cap, ieșea în ogradă și schimba noutăți cu toți trecătorii. Vestea cea mare o aflase de la Macedon Cercetașu, care în toate lunile își găsea de lucru pe-acasă spre a-și putea vindeca oboseala beției de dumineca.

— Eu tocmai m-am nemerit pe-acolo cînd s-a întîmplat... zise Titu misterios trăgîndu-și ghetele.

Laura și Ghighi, mezina familiei, tăbărîră pe el, să le povestească tot, din fir în păr. Chiar și doamna Herdelea își ascuți urechile de lîngă sobă, unde se ostenea cu gătirea bucatelor pentru amiazi. Titu însă se închise, ca un sfinx, în fața tuturor stăruințelor.

— Stați, stați ! striga într-una îmbrăcîndu-se cu o iuțeală milităreasc ă. Întîi să-mi cumpăr un tutun, pe urmă vă spun...

Se simțea atît de mîndru, parcă el însuși ar fi fost eroul sau cel puțin victima bătăliei. Deși ar fi putut să ticluiască un șirag de amănunte, care de care mai cumplite și mai mincinoase, îl rodea totuși ambiția acuma să se documenteze înainte de-a vorbi. De-aceea pretextul tutunului. Avrum, izvorul cel mai autentic, îi va împrumuta toate știrile.

Cîrciumarul însă se posomorî ca o zi de ploaie cînd Titu vru să-l descoase. N-a văzut nimic, nu știe nimic... Îi era frică să nu aibă urmări bătaia, în care să fie amestecat și dînsul, riscînd poate chiar să i se închidă prăvălia. Poate să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vie jandarmii sau poate vreo judecată... cine știe? Tăcerea negustorului e totdeauna de aur...

Norocul lui Titu a fost c-a întîlnit pe Dumitru Moarcăș, un client credincios al cîrciumii, de la care a aflat repede atîta încît să poată înflori o poveste mai senzațională. Astfel a împuiat apoi urechile mamei și surorilor sale cu amănunte pînă la prînz.

Toată familia Herdelea era cu trup și suflet de partea lui Ion. Ziceau că bine a făcut dacă a zgîlțîit puțin pe butoiul cela de George. De ce să-și bată joc de un băiat cumsecade ca Ion?... Părtinirea nu era cu totul dezinteresată. Învățătorul făcuse o claca iarna trecută, să-i aducă satul lemne de foc. Au lipsit tocmai bogătașii, în frunte cu Toma Bulbuc. De atunci familia n-avea la inimă nici pe tată și nici pe fiu. Herdelea chiar a spus odată, de față cu mai mulți țărani: „Las' că-mi pică ei în mînă, și Toma și ceilalți... Și am să-i joc și eu cum se cuvine....“

Cînd sleiră de-a binelea toată întîmplarea cu bătaia, Titu simți îndemnul să ducă vestea mai departe. Frămîntă bine în cap hotărîrea, iar la prînz, după ce mîncă zdravăn și bău cîteva pahare de apă, strigă încîntat:

— Să vedeți ce-o să se mai mire cei din Armadia și din Jidovița!

Se sculă de la masă înaintea tuturor, se îmbrăcă tacticos în hainele cele mai bune, se ferchezui ca o păpușă și plecă bombănind cu o nemulțumire prefăcută:

— Mă duc să mă mai plimb, că am să putrezesc de atîta plictiseală...

O luă spre Jidovița, agale, fluierînd din vîrful buzelor și învîrtind între degete un baston de trestie...

Titu era mîndria familiei Herdelea. Avea douăzeci și trei de ani și era înalt, cam deșirat, cu o față lăturească, ochi albaștri spălăciți și o frunte largă. Mustățile nu-i prea creșteau și de aceea le rădea, zicînd că se poartă după moda anglo-americană. Toată casa jura că tînăr mai deștept ca dînsul nu se pomenește în împrejurime. De altfel în școală a învățat binișor. A început-o sub mîna tatălui său care l-a și scos „eminent“. Cînd a trecut la liceul din Armadia, a mers puțin mai anevoie; prin clasa a treia se plîngea că-l persecută profesorii, ceea ce pe Herdelea l-a făcut să-l mute la liceul unguresc din Bistrița. „Las' că-i bine să învețe și ungurește —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a zis învățătorul — că-n ziua de azi nu faci nimic dacă nu rupi limba „stăpînirii". Dar nici aici nu s-a prea înțeles cu profesorii încît după ce a terminat clasa a șasea, familia s-a învoit să urmeze la liceul săsesc. „Cu limba nemțească — a zis iar învățătorul — poți umbla toată lumea." Taxele de înscriere însă fiind prea mari și Herdelea neavînd banii trebuincioși în septembrie, Titu a rămas să studieze acasă ultimele două clase. Pe urmă, cînd a sosit vremea examenelor, băgînd de seamă că taxele pentru particulari sînt și mai urcate și, nimerindu-se ca Herdelea să aibă acuma mai puțini bănișori, Titu, după o ciorovăială violentă, a renunțat la școală, mai ales că și el se cam săturase de atîta buchiseală searbădă. Într-un sfat de familie următor apoi, a triumfat părerea fetelor: Titu să se facă notar comunal. Hotărîrea aceasta însă a întristat adînc pe doamna Herdelea, care veșnic visase pe Titu preot în Monor, satul ei de baștină, căci băiatul semăna mult cu ea, avînd o voce prea frumoasă... Pînă să plece însă Titu la cursul de notari, s-au înăsprit condițiile de primire; i se ceru bacalaureatul. Herdelea atunci a propus să urmeze școala normală și să vie învățător în Pripas, în locul lui; pînă ar ieși băiatul, el tocmai ar împlini anii de pensie. Dar Titu avea groază de dăscălie. Mai curînd salahor, decît dascăl... Și împotrivirea lui a fost atît de înverșunată, încît nimeni n-a mai îndrăznit să-i pomenească de dăscălie. Cu toate acestea nici degeaba nu se putea să stea. Era doar om în toată firea. Cum să trîndăvească? L-ar lua lumea la ochi... Deci Herdelea, fiind prieten bun cu notarul din Slava, l-a convins să ia pe Titu ca ajutor și practicant, dîndu-i casă, masă și ceva de buzunar. Titu s-a dus, a stat trei luni, a lucrat mai nimic, s-a plictisit mult și pe urmă a venit iar acasă. În zadar, nu-i plăcea notariatul și pace. Și chiar de i-ar plăcea, ce perspective ar avea într-o carieră, fără diplomă? Ar însemna să rămînă toată viața practicant, un fel de jălbar nenorocit, batjocura satelor. Tocmai el, care era plin de ambiții, care simțea că poate și trebuie să ajungă cineva în lume... Citea cu patimă versuri, romane. Mai ales de cînd s-a lăsat de școală, a citit tot ce i-a căzut în mînă. Și, tot citind, a început și el să scrie. Întîi mai pe furiș, pe urmă mai pe față și în sfîrșit cu tot dinadinsul. Iar cînd, într-o bună zi, *Familia* i-a publicat o poezie de trei strofe, s-a hotărît definitiv, dar în taină; va fi poet. Surorile lui îl priveau ca pe un bărbat însemnat, iar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

părinții, deși în sinea lor nu prea înțelegeau cum va mînca și se va îmbrăca Titu din poezii, împărtășeau părerea fetelor. Domnii din Armadia și cu deosebire doamnele și domnișoarele au citit cu mirare și invidie numele băiatului învățătorului din Pripas sub o poezie tipărită. În curînd tot județul l-a consacrat poet. Și Titu citea și scria mereu pînă noaptea tîrziu ; stingea lampa, aștepta prin întuneric inspirația, înjgheba cîte un vers în cap, aprindea repede lumina, îl eterniza pe hîrtie... Herdelea cam mormăia uneori că prăpădește prea mult petrol, dar Titu, vrăjit de muza lui, nici nu voia să audă asemenea imputări pămîntești...

Apropiindu-se acum de Jidovița, se gîndea unde să se ducă ? Să se oprească în Jidovița sau să treacă în Armadia ? Inima îl îndemna și ici și dincolo. În Armadia era fata profesorului de matematici, Valentin Dragu, domnișoara Lucreția, micuță, oacheșă, visătoare. O iubea de vreo trei ani. O iubire foarte eterică, alcătuită numai din rare priviri cu înțeles, din suspine dese, din cîte-o strîngere de mînă mai vie, din cărți poștale ilustrate și mai ales din declarații timide, exprimate în limbajul florilor, al mărcilor sau al culorilor. De cîte ori se abătea prin Armadia, și se abătea mai în toate zilele, Titu făcea ce făcea și întîlnea pe Lucreția. Atunci roșeau amîndoi, vorbeau despre mersul vremii, se priveau și apoi tăceau. „Tăcerea spune mai mult decît toate frazele", își zicea Titu. De altfel Lucreția a fost una din cauzele de căpetenie ale chemării lui poetice. Versurile din *Familia* preamăreau tocmai frumusețea ochilor ei verzi...

Dar și în Jidovița avea pe nevasta învățătorului Lang. Învățătorul era ovreu, iar nevastă-sa unguroaică. Veniseră de curînd la școala satului, și nu știau o boabă românește. Ovreii din Jidovița s-au apucat prea tîrziu să practice patriotismul cel nou și rupeau atît de prost limba oficialității încît nici ungurii cei mai binevoitori nu-i puteau înțelege. Soții Lang deci au fost bucuroși cînd au cunoscut pe Titu, singurul om cu care puteau vorbi mai ca lumea. Bărbatul era bețiv și petrecea mai în toate nopțile prin cîrciumile din Jidovița, sau prin cele din Armadia. Femeia, drăguță, cochetă, se plictisea grozav. Oamenii povesteau c-ar fi avut cîteva aventuri de dragoste prin Maramureș, unde a trăit înainte de a sosi la Jidovița. Lui Titu mai ales din pricina aceasta îi plăcea și umbla s-o cucerească. Deși ofta după Lucreția, rîvnea mult

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi o iubire pasionată. Dar nu prea ştia cum trebuie cucerită o femeie şi de aceea îi era frică să nu se facă de rîs în faţa unguroaicei. Cît a dorit dînsul şi n-a fost în stare să cucerească nici măcar o fată din Pripas, cu toate că i se scurgeau ochii după unele. Simţea însă că doamna Lang îl simpatiza şi aceasta îi dădea imbold să stăruiască.

Ajunse aproape de Jidoviţa. Pe drum ghetele i se prăfuiseră ; se opri şi le şterse cu o batistă murdară, adusă înadins pentru treaba aceasta. Îi plăcea să se înfăţişeze totdeauna curat, cu atît mai mult cînd bănuia că are să întîlnească pe cine-i era drag. Scoase din buzunar o oglindă, îşi potrivi bufanţii lavalierei, îşi netezi frizura şi-şi picură pe piept puţin parfum ca să nu miroase a sudoare. În vremea cînd se aranja luă hotărîrea definitivă : va rămîne în Jidoviţa.

Soţii Lang stăteau în casa hahamului, în fund. Din curte intrai în tindă, apoi venea în stînga şi în dreapta cîte o odaie. Cea din stînga îl interesa mai mult pe Titu. Acolo era dormitorul.

Bătu la tindă. Nu răspunse nimeni. „Te pomeneşti că n-o fi acasă", se gîndi Titu apăsînd clanţa.

Uşa se deschise. Intră încetişor. Tinda era cam întunecoasă. În dreapta, uşa odăii care slujea de sufragerie, salon şi birou era dată la perete. Înlăuntru nimeni. Avu o tresărire de bucurie gîndindu-se că găseşte acasă numai pe doamna Lang, care obişnuia să stea după-amiazi trîntită pe pat, citind romane de dragoste, visătoare ca o cadînă din panorame. Se apropie de uşa dormitorului în vîrful picioarelor şi ciocăni uşor. Nici un răspuns. „O fi dormind", îşi zise Titu, cu mintea aprinsă bruse de o droaie de speranţe şi planuri, bătînd iarăşi mai tare.

— Cine-i ? murmură un glas somnoros, răguşit şi gros.

— Eu, eu, răspunse tînărul, nemulţumit, recunoscînd vocea soţului.

— A, tu eşti, Titule ? Intră dragă ! urmă glasul dinlăuntru mai înviorat puţin.

Titu intră amărît. Într-o clipire i se spulberaseră toate închipuirile : că va găsi pe iubita lui cu somnul în gene, că va profita de ocazie şi o va săruta pe ochi, să-i fure visurile, pe buze să-i soarbă gîndurile... şi poate chiar mai mult.

— Eşti singur ? întrebă dînsul rotindu-şi ochii prin odaie.

— Singur, dragul meu, gîngăvi învăţătorul, căscînd. Nevasta-mea s-a dus în plimbare pînă-n Armadia, să cumpere nu ştiu ce... Sînt obosit, dragă prietene, de nici nu-ţi poţi închipui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Azi-noapte am făcut un chef monstru cu solgăbirăul [1], cu popa din Runc, cu doctorul Filipoiu, cu profesorul Oancea şi încă cîţiva care au venit mai pe la spartul tîrgului de nici nu mi-i mai amintesc. Tocmai pe la şapte dimineaţa ne-am despărţit la berăria Rahova, după ce cutreierasem vreo cinci cîrciumi... În sfîrşit ceva colosal !... Şi mi-e un somn !...

Ascultîndu-l, Titu se posomorî de tot. Iată cine are parte de o comoară de femeie ca Rozica ! Îl cîntări cu dispreţ. Lang avea nişte mustăţi ungureşti, un nas gros, ochii vii negri şi un păr creţ negru tăciune. Acuma însă era atît de tăbăcit la faţă, că părea cu zece ani mai bătrîn, deşi încă nu împlinise treizeci. De necaz, Titu pierduse şi plăcerea de a-i mai povesti bătălia.

— Atunci te las, zise, dîndu-i mîna. Îmi pare rău că n-am găsit-o pe nevastă-ta... Transmite-i complimentele mele !

— Da, da, căscă Lang. Mă, i-ascultă, bei un coniac ?

— Nu, nu, mormăi Titu ursuz, ieşind. Sînt grăbit... Trebuie să mă duc şi prin Armadia...

— Bine dragă, cum vrei, vorbi învăţătorul ; luă o sticlă de pe mescioara de noapte, bău o duşcă ţeapănă, îşi trase plapuma peste cap şi începu îndată să sforăie ca o dihanie.

În uliţă Titu se răzgîndi. Ce să se mai ostenească prin Armadia ? Cum e pornit azi pe ghinion e în stare să nu întîlnească nici pe doamna Lang, nici pe Lucreţia Dragu. Iar asta i-ar mohorî sufletul pentru o săptămînă încheiată... Dar nici acasă nu voia să se întoarcă. Ce să facă, ce să facă ?

Era tocmai în faţa cancelariei comunale. Soarele ardea să topească zidurile. Fierbinţeala îl chinuia. Urcă repede în cancelarie, să mai stea de vorbă cu notarul Stoessel. Dar găsi numai pe practicantul Hornstein, un flăcăiandru slăbuţ, sfrijit, cu ochelari, cu o tremurătură nervoasă din cap, care făcea sforţări eroice să vorbească ungureşte. „N-am noroc, degeaba", îşi zise Titu, aşezîndu-se la biroul notarului, răspunzînd numai din vîrful buzelor la salutarea practicantului pe care nu-l putea suferi, cu toate că nu-i greşise nimic.

Aici cel puţin avea gazete şi putea să citească pînă se va mai însera şi se va potoli zăpuşala. Ziarele îl pasionau, de altfel ca şi pe bătrînul Herdelea. Lor însă nu le mai venea

[1] *Solgăbirău* — funcţionar din fosta administraţie austro-ungară (corespunzînd pretorului de mai tîrziu).

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nici unul, căci nu le ajungeau banii să plătească abonamentele. Au ținut acum cîțiva ani *Gazeta Transilvaniei*. Herdelea își rupsese de la gură și achitase un sfert de an, primind-o apoi un an încheiat și punînd pe foc toate somațiile cu care îl asalta administrația, că „la caz contrar vom înceta trimiterea foii". Pe urmă Titu a descoperit ceva mai bun: să ceară abonamente de probă de la ziarele ungurești. Cîte o săptămînă, două primea jurnalul gratis. Cînd nu mai venea, se adresa altuia pentru abonamente de probă. Astfel, în schimbul unei cărți poștale— au avut ziare aproape un an de zile. După ce le-au încercat pe toate, au vrut ei s-o ia de la început, dar zadarnic; cărțile lor poștale au rămas fără răspuns. Încît acum erau nevoiți să împrumute gazeta preotului Belciug, care plătea regulat abonamentul, dar numai spre a dovedi că e bun român, căci el n-avea vreme să citească minciunile ziarelor. Titu, umblînd mai în fiece zi prin Jidovița o lua de la cancelarie și nici n-o mai dădea popii. Și notarul ținea vreo trei ziare ungurești, de asemenea fără a le citi, dar păstrîndu-le pentru ațîțatul focului, așa că Titu nu le putea duce acasă, ci doar să le soarbă în cancelarie.

Scufundîndu-se în gazete, Titu își uită curînd necazul. Citi pînă se întunecă, iar înainte de a pleca, simțindu-se înviorat, povesti totuși întîmplările din Pripas, ba încă, spre marea fericire a practicantului, i le povesti pe ungurește...

5

Cînd se îngîna ziua cu noaptea, familia Herdelea se afla în păr în pridvor, ca totdeauna în zilele frumoase de vară.

Herdelea, în vacanță, pierdea vremea mai curățind cîte un pom prin grădina din spatele casei, mai plivind cîte o buruiană, iar după-masă se odihnea un ceas, două în stupină, alintat de zumzetul harnic al albinelor. Doamna Herdelea robotea toată ziua cu bucătăria. N-ar fi îngăduit fetelor pentru nimica-n lume să se apropie de cuptor. Doar spălatul vaselor și căratul apei cădeau în sarcina Ghighiței, pe cînd curățenia casei rămînea în stăpînirea Laurei, care, fiind fată mare, avea ambiția să potrivească toate astfel încît să se observe pretutindeni gustul ei delicat... Treburile se isprăveau însă pînă pe înserat. Urma

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

odihna în pridvor, unde femeile, brodînd sau croşetînd, vorbeau şi rîdeau, în vreme ce Herdelea, cu pipa-n gură, răsfoia cîte-o carte. Satul întreg şi jumătate din hotar se întindeau în faţa lor ca o hartă mare cu reliefuri în culori. Oamenii care se întorceau de la cîmp sau mergeau spre Jidoviţa, trăsurile care umblau între Armadia şi Bistriţa defilau pe dinaintea lor, oferindu-le prilejuri mereu noi de vorbă. Apoi cînd venea întunericul, fetele, în frunte cu mama lor, începeau să cînte romanţe vechi româneşti cu nişte voci simpatice de sopran, acompaniate uneori de basul învăţătorului...

Doamna Herdelea era cîntăreaţă înflăcărată şi o femeie foarte evlavioasă. Toată ziua ţinînd tigăile de coadă şi amestecînd în oale, lălăia cîntece sau rugăciuni, iar dumineca, fiindcă n-avea răgaz să meargă la biserică, cînta singură, acasă, toată liturghia. De altfel a avut o tinereţe glorioasă. Fată de ţărani săraci, rămasă de mică orfană de tată, a ajuns sub oblăduirea unchiului ei, Simion Munteanu, învăţător pe vremuri în Monor. De la unchiul ei i s-a tras tot norocul în viaţă. Munteanu a fost un dascăl harnic şi un român înfocat. Ca să ferească de ungurizare tîrguşorul, reşedinţă de vară a unei familii de conţi, a muncit din răsputeri. Din „irozii" de Crăciun el a făcut un fel de teatru religios, cu costume, cu cîntece şi cu dialoguri. Maria Drujan întruchipa pe Îngerul Domnului, îmbrăcată în alb. Îi şedea foarte bine şi s-a distins prin rîvna şi isteţimea cu care îndemna pe cei Trei Crai de la răsărit să se închine în faţa Mîntuitorului ce se naşte în fiecare an.

Spre fericirea Mariei, învăţătorul Munteanu nu s-a mulţumit numai cu „irozii". Încurajat de buna primire, a organizat mai pe urmă reprezentaţii de teatru, recrutînd dintre fetele şi flăcăii mai deştepţi pe interpreţii operelor lui Alecsandri, care atunci începeau să pătrundă mai bine şi în Ardeal. S-a dus vestea acestor reprezentaţii în tot ţinutul Someşului. Oamenii veneau din toate satele să vadă şi să audă teatru românesc, dornici de-a se însufleţi. Şi diletanţii lui Simion Munteanu jucau cu atîta inimă încît uimeau lumea. Sufletul lor însă era tînăra şi drăgălaşa Maria Drujan care, în scurtă vreme, a cucerit admiraţia tuturor, fiind cea mai isteaţă. În *Piatra din casă* şi mai cu seamă în *Rusaliile* a cules succese neuitate. La un banchet, după reprezentarea *Rusaliilor*, protopopul din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Șoimuș, om foarte învățat și umblat prin lume, a ținut un toast în care, slăvindu-i însușirile artistice, a proclamat-o, în aplauzele tuturor, primadonă diletantă. Maria a plîns de bucurie, deși n-a înțeles ce înseamnă porecla ce i-a hărăzit-o. În urma cuvîntării, protopopul a încercat să ciupească puțină curte primadonei, dar zadarnic...

Azi dăscălița își amintește cu lacrimi în ochi de vremile acelea de aur. Cum au pierit, parcă nici n-ar fi fost! Atunci a învățat ea cîntecele pe care acuma le învață de la ea fetele ei. Atunci! Treizeci de ani au trecut de-atunci... După *Rusaliile* a cunoscut pe Zaharia Herdelea, învățător cu mult viitor în Lechința, s-a măritat, a avut nouă copii, i-au murit șase, toți după ce i-a scos din nevoi, a muncit ca o roabă, a uitat toate veseliile și petrecerile și a îmbătrînit. Din frumusețea ei de odinioară n-au mai rămas decît urme și amintiri. Și cîntecele, sărmanele, scrise de mîna ei într-un caiet mare, ca să nu le uite. Mîngîierea o găsește acuma în credința în Dumnezeu, fierbinte și neclintită, și în bucuria că-și vede copiii mari, gata să-și ia zborul în viață...

Noaptea se înălța din ascunzișuri, sugrumînd cele din urmă zvîrcoliri de lumină. Peste sat albăstreau valuri de fum, iar hotarul respira greu, învăluit într-o boare ușoară. Zgomotele se deslușeau din ce în ce mai limpede. Se auzeau cîinii cum își răspundeau lătrînd, chemările scurte pe țarină sau din casele îndepărtate, șoaptele oamenilor ce soseau de la lucru pe șoseaua albă, răscolind colbul cu pașii lor grei și osteniți, scîrțîitul carelor goale întovărășite de țărani sleiți de muncă și urmate de cîini cu botul în pămînt și cu coada în vînt, mirosind șanțurile și gardurile... Ajungînd la crucea din capul satului, trecătorii își curmau vorbele, se închinau descoperindu-se și apoi dădeau „bună seara" familiei Herdelea care cînta neobosită. Toți sătenii ascultau cu drag cîntecele. Copiii se opreau pe podul de peste Părîul-Doamnei, căscau gura cîte-o bucată de vreme și pe urmă porneau în goană...

Erau pe la strofa a treia, cînd Ghighi șopti misterios:

— Uite pe Toma Bulbuc și pe George!...

Laura și bătrînul Herdelea încetară brusc cîntecul, curioși să vadă victima bătăliei de-aseară. Doamna Herdelea însă nu voia să-și piardă seriozitatea pentru un lucru de nimic și continuă singură toată strofa următoare. Totuși, cînd Toma și fe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ciorul se opriră la poartă, intrînd în vorbă, își domoli și ea glasul, biruită de curiozitate, lălăind doar melodia ca să poată auzi ce spun pricinașn.

Toma ar fi putut coborî de pe hotar de-a dreptul acasă. A vrut însă înadins să treacă pe-aici, să povestească și învățătorului pozna. Se aprinse repede și începu să-și laude feciorul și să ocărască pe Ion. În cele din urmă puse pe George să-și ridice cămașa, să arate domnilor vînătaia din spinare.

— Sudui, măi Toma, sudui și nu te temi de Dumnezeu, care vede și aude toate ! strigă atunci Zenobia, de peste drum, din mijlocul ogrăzii.

Țăranul, speriat de gura Glanetășiței, se potoli îndată. Nu mai răspunse nimic, ci își luă doar rămas bun de la Herdelea și plecă plouat și grăbit, urmat de George. Zenobia îl petrecu în afurisenii pînă ce îl pierdu din ochi. Pe urmă ieși în uliță, se apropie pînă pe pod.

— Nu se mai satură, mînca-l-ar peștii Dunării de zgîrcit și afumat ! Îmi ponegrește băiatul parcă i-ar fi prăpădit averea și nu alta !

Familia învățătorului rîse cu mare poftă de pățania lui Toma, iar Herdelea răspunse zîmbind femeii :

— Ehei, Zenobio, crezi tu că cei bogați vreau să știe de necazurile altora ?

— Da să-i ardă focul, că prea-s ciinoși la suflet... Din tindă l-am auzit cum se îmbăla și n-am mai putut răbda, zău așa...

Mai sporovăi puțin, verzi și uscate, apoi fugi acasă aducîndu-și aminte c-a lăsat mîncarea în clocot și o fi dat în foc...

— Țeapăn l-a pocnit și Ion, zise învățătorul după un răstimp.

— Cum nu, dacă l-a lovit cu un lătunoi ! sări Ghighi, vrînd să le povestească iar toată întîmplarea.

Dăscălița însă începu *Hora Griviței* mulcomind astfel zelul fetei. Dar nici asta n-avu parte s-o cînte pînă la sfîrșit, căci în curînd veni Belciug cu Vasile Baciu. Popa fusese la cîmp să supravegheze munca la o livadă a bisericii. Îi era cald și mai ales îl chinuia o sete cumplită. Ghighi îi aduse cît ai bate din palme un pahar cu apă.

Vorbiră, firește, despre bătaia de azi-noapte care aprinsese tot satul. Preotul fierbea de indignare.

— De mult tot aud că feciorul Glanetașului s-a făcut un becisnic, dar tot n-am crezut. Isprava de acum însă le-a pus

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vîrf la toate. Trebuie să se isprăvească odată în sat cu bătăuşii, altminteri mîine-poimîine ne-am pomeni că au început să omoare oameni !...

Toţi tăcură, pătrunşi de revolta lui. Numai Ghighi întrebă, copilăreşte :

— Dar dacă nu se ştie care-i de vină ?

— Cum nu se ştie, domnişoară ? se miră Belciug. Crezi dumneata că poate să fie George vinovat ?

— Eu cred, răspunse fata hotărît.

Popa zîmbi acru, dezvelindu-şi dinţii pînă la gingii.

— Eu însă, cu voia dumitale, nu cred, zise apoi puţin batjocoritor.

Doamna Herdelea, nemulţumită că vede pe Vasile Baciu împreună cu preotul, după necuviinţele de la horă, interveni, uitîndu-se peste capul lui Belciug :

— În orice caz, Ion e băiat cumsecade. E muncitor, e harnic, e săritor, e isteţ. Omul mai greşeşte, că doar de-aceea-i om. Nu trebuie să osîndim aşa uşor.

Preotul zîmbi iar, mai acru şi încurcat, negăsind repede un răspuns potrivit.

— Amu m-aş amesteca şi eu, ca omul prost, de ! începu Vasile Baciu ştergîndu-şi gura cu mînecile cămăşii.

Dar dăscăliţa îi tăie vorba aspru :

— Ba tu n-ai ce să te amesteci, Vasile !... Slavă Domnului, m-am întîmplat şi eu la horă, ieri, tocmai cu părintele, cînd ai venit beat ca un porc şi te-ai agăţat de Ion din senin ! Mă mir numai că părintele te mai rabdă pe lîngă dumnealui, în loc să se ferească de tine ca de ciumă !

Baciu înghiţi în sec, se uită la Belciug, apoi la învăţător, apoi la domnişoare, zăpăcit, se scărpină în cap şi murmură :

— De... cam aşa-i...

Între timp preotul îşi regăsise încrederea şi acuma zise, cu un surîs care pe doamna Herdelea o supăra :

— Firesţe, nici Vasile nu-i uşă de biserică... Nu, nu... Dar omul beat e neom şi-i mai ierţi fărădelegile...

— Dar Ion n-a fost beat aseară ? întrerupse Ghighi.

— Nu te mai tot amesteca şi tu în vorbele oamenilor, o dojeni Herdelea care, deşi se duşmănea într-ascuns cu popa, nu voia să ajungă la ceartă ca să nu dea pildă rea sătenilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mai cu seamă, urmă Belciug, fără a ține seama de vorbele fetei, că dînsul avea și oarecare temei să dea o lecție bătăușului...

— Umblă mereu să sucească mințile Anuții, că doar-doar m-o face să i-o dau, vorbi țăranul prinzînd iar curaj.

— Ș-adică de ce nu i-ai da-o ? zise dăscălița, aprinzîndu-se. De ce ? Crezi c-ai face rău ?

— Nu i-aș da-o să știu de bine că... făcu Vasile cu un glas înăbușit, cu ochii înflăcărați deodată de îndărătnicie.

— Apoi vezi c-așa sînteți voi, proștii... Uite-așa, nătîngi și căpcăuni !... Adică pentru că tu ai cîteva petece de pămînt, nu-ți mai încapi în piele de fudulie ? În loc să iai un fecior care știi că n-are să-ți hărtăpănească ce-i dai, tu te gîndești numai la avere. Parcă cu averea ai să te îngropi... Duceți-vă, duceți-vă, să nu vă mai aud nici de nume !

Doamna Herdelea se necăjea totdeauna repede. Acuma însă simțea că de va mai întinde vorba, vor ajunge la sfadă. Deci se sculă și intră în casă.

— Femeile judecă foarte ușor, zise Belciug, mîhnit de cuvintele dăscăliței, care i se părea că-l priveau pe dînsul. Viața e totuși mult mai complicată. Fiecare își știe necazurile lui și le potrivește cum crede mai bine...

Pe uliță venea încet Ion, cu o pală de fîn proaspăt agățată în coasă. Cînd îl zări, preotul îngălbeni. Se sili să se stăpînească, dar cînd flăcăul murmură respectuos „bună seara", mînia îi porni limba :

— Să-ți fie rușine, Ioane, de cele ce faci ! Rușine să-ți fie !

Ion se opri uluit și de-abia după un răstimp putu răspunde :

— De ce, domnule părinte ?

— Fiindcă ești un stricat și-un bătăuș, ș-un om de nimic ! Asta ești ! Ar trebui să dai pilde celorlalți feciori, că te știi mai deștept ca toți, dar umbli numai după blestemății... Mai mare rușinea !...

Flăcăului îi pieri toată oboseala din oase. Sîngele îi năvăli în obraz. Vru să răspundă cu o sudalmă, dar își mușcă buzele și-și urmă apoi calea zicînd nepăsător doar atîta :

— Bine, bine... Noapte bună !

— Obraznic ! șîșîi Belciug mai îndîrjit. Las' c-am să-ți dau eu o lecție să n-o uiți așa curînd !...

— Și tu ești prea aspru cu el, părinte, observă Herdelea împăciuitor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Blîndeţea învăţătorului însă îl înfurie mai rău.

— Sînteţi voi îngăduitori cu dînsul şi pentru mine ! De-aceea şi-a luat nasul la purtare !...

Belciug plecă fierbînd, fără a-şi mai lua rămas bun. Apărarea lui Ion de către familia Herdelea i se părea o jignire personală. De altfel, din ziua cînd a intrat învăţătorul în sat, a cam simţit el că umblă să-i sape şi să-i ştirbească autoritatea. A înghiţit multe răutăţi mărunte numai să nu zică lumea că doi surtucari români nu pot trăi într-un sat nedezbinaţi. Dar acum s-a lămurit deplin. Acuma şi-au dat arama pe faţă. Ei totdeauna apără pe cei pe care-i osîndeşte dînsul. „Dacă-i aşa, aşa să fie, îşi zise, păşind foarte grăbit, încît Vasile Baciu de-abia se ţinea alături de el. Eu însă n-am să-mi schimb părerile de dragul nimănui !...“

Baciu îi pofti noapte bună. Nici nu-l auzi. Mînia îl rodea. Cînd ajunse acasă nu se mai gîndea la Ion. Era furios pe Herdelea.

6

După ce plecă Belciug, învăţătorul murmură printre dinţi :

— Uite cum se burzuluieşte ponihosul [1], bată-l Dumnezeu !

Dar pe urmă, gîndindu-se mai bine, îi păru rău c-a ajuns la ciorovăială cu popa, care e un suflet acru, în stare să se răzbune cînd nici nu visezi. Pînă acuma se mai folosea cu cîte ceva de la Belciug : ba trăsura pentru balurile din Armadia, la care trebuia să-şi ducă fetele, ba „împrumută-mi vreo doi zloţi, frate Ioane, pînă la leafă“, ba cîte altele... Om cu om trăieşte. Cearta făţişă i-ar despărţi ca un zid... Se hotărî deci să caute să îndrepte lucrurile... Mai întîi trebuie să potolească pornirea dăscăliţei împotriva preotului. Apoi are să se facă a nici nu-şi aduce aminte de ce s-a întîmplat şi să continue a vorbi cu Belciug, cînd se vor întîlni. Astfel cel puţin aparenţele prieteniei fiind salvate, popa nu va putea face nimic pe faţă şi toate se vor întoarce în bine...

Doamna Herdelea cu fetele, încălzind bucatele pentru cină şi aşternînd masa, făceau pe Belciug cu ou şi cu oţet. Aci îl ocărau, aci rîdeau de barba lui ţepoasă, bătută parcă în cuie,

[1] *Ponihos* — prost, nătîng.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sau de redingota lui unsuroasă și tocită pe care, după cum spunea el însuși, n-a schimbat-o de șapte ani încheiați. În cele din urmă toate trele se sileau să-i găsească o poreclă caraghioasă potrivită.

Învățătorul le ascultă un răstimp clătinînd doar din cap nemulțumit, apoi își luă inima-n dinți și zise :

— Cînd se amestecă femeile în vorbele bărbaților, nici dracu nu te mai descurcă...

Toate trei se repeziră pline de indignare. Se încinse o dezbatere strașnică în care nici Herdelea nu mai avu răgaz să deschidă gura... În toiul neînțelegerii pică și Titu de la Jidovița.

— Ce-i, ce-i ? întrebă dînsul aruncîndu-și pălăria pe pat și trîntindu-se obosit pe un scaun lîngă masa pusă. Am asudat ca un cal... Groaznică zăpușeală !...

Ca întotdeauna, bucurîndu-se de un prestigiu deosebit în sînul familiei, fu poftit zgomotos să-și spună părerea în chestia Belciug. Ascultă cu mare seriozitate amîndouă părțile și, la sfîrșit, dădu dreptate tuturor :

— Bine-ați făcut că i-ați mai tăiat puțin din nas. A început să se cam obrăznicească. În privința asta nu mai încape discuție. Dar iarăși nu trebuie să ajungem la cuțite. Nu-i frumos și nu se cuvine. Nu uitați că aveți nevoie de trăsura popii pentru balul din octombrie ! Dacă rămînem certați, cum mai mergem la bal ? Ori poate doriți să mergem pe jos ? Bine v-ar ședea, în toalete de bal, cu pantofi albi și pe jos !

Titu rîse cu superioritate. Numai Ghighi nu se dădu învinsă :

— Ce ne pasă ? Luăm trăsura notarului și gata !

— Ești tu sigură că notarul ne-o dă ? răspunse Titu, hotărîtor. Ș-apoi chiar dacă ne-ar da-o, nu uita că a notarului e stricată și nici n-are arcuri. Ne-am face de minunea lumii trăgînd în Armadia, la bal, într-o hodoroagă de căruță ca a notarului !...

Judecata lui Titu mulțumi pe toți și în curînd afacerea cu popa se stinse...

După cină ieșiră iar în pridvor. Luna tocmai se ivea mîndră și rece de după un deal, întinzînd o pînză albă de lumină peste sat. Stelele licăreau sfioase pe cerul vînăt-închis. Cîntecele familiei reîncepură, întîi fricoase, apoi tot mai răsunătoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ion al Glanetașului veni în capul gol și se înfipse în poartă, să audă mai bine cum horesc domnii.

Într-o pauză, Laura, amintindu-și de isprăvile flăcăului, murmură :

— Spune, Ioane, adevărat, ți-e dragă ție Anuța ?

Ion șovăi, zîmbi încurcat :

— De, domnișoară, mi-e dragă... Adică de ce să nu-mi fie dragă ?

Laura vru să-i spuie că Ana e mai urîțică decît Florica, dar se răzgîndi și tăcu.

— Bine zice el, adăogă Herdelea. Ana-i fată foarte bună...

— Păcat numai că are un tată ticălos, observă dăscălița.

— Așa-i, doamnă, mormăi flăcăul. Dar mie nu-mi pasă de tat-său... Cu tat-său am eu să mă însor ?

Pe uliță trecu o caleașcă elegantă, în goana cailor.

— Cine-o fi ? șopti Ghighi visătoare.

Tăceau acum toți. În Gîrla Popii, peste drum, orăcăiau broaștele. Cîinele stătea lungit în mijlocul uliței. Din sat porni un cîntec vesel de fluier, atît de vesel încît lumina albă parcă tremura de plăcere... Deodată Ion oftă lung și, îmbrățișînd cu o iubire pătimașă pămînturile adormite, îngină ca și cînd ar fi vorbit cu sufletul său :

— Ce să fac ?... Trebuie s-o iau pe Ana !... Trebuie !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL III — IUBIREA

1

Belciug rămăsese văduv din primul an al preoției. Își iubise mult nevasta și pierderea ei i-a înăcrit sufletul. Era bolnăvicios și atît de jigărit că, văzîndu-l, te întrebai : cum de-și mai poate ținea viața ? Cînd apoi a zăcut cîteva luni la spitalul din Cluj, unde medicii i-au scos un rinichi, toată lumea i-a pus cruce. Și totuși, slab, galben, prăpădit cum era, hrănindu-se mai mult cu lapte și ouă, trăia și se înverșuna parcă și-ar fi pus în gînd să îngroape el tot satul. Văduvia și strășnicia i-au dobîndit faima de sfînt. Veneau la dînsul oameni și din al cincilea județ, să le citească sau să-i spovedească. Țăranii îl respectau mai ales pentru că, de cînd i-a murit preoteasa, nimeni nu l-a simțit umblînd după femei. Alți popi, chiar mai bătrîni ca dînsul, își luau țiitoare tinere, care să le îndulcească văduvia. Belciug, pentru a-i găti de mîncare și a-i deretica prin casă, avea pe baba Rodovica, atît de vestită ca evlavioasă încît ea frămînta întotdeauna prescurile ; încolo două slugi la vite și în ogradă...

Dar preotul mai era și o fire încăpățînată. Orice contrazicere îl întărîta și chiar îl chinuia. Zile și uneori săptămîni întregi îl rodea un cuvînt sau o privire neplăcută. Dacă doreai să-ți facă vreun bine, trebuia să-i ceri să-ți facă rău.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acuma Herdelenii și Ion nu-l lăsau să se odihnească. Se înfuria în sine cînd pe învățătoare, cînd pe feciorul Glanetașului. Dacă familia Herdelea n-ar fi luat partea lui Ion, s-ar fi potolit singur. Bătăile între flăcăi fac doar parte din programul multor dumineci și sărbători. Așa însă întîmplarea lua în ochii lui o înfățișare provocătoare. Se simțea obligat să se apere. Îi părea rău că dascălul nu se arăta supărat după ciocnirea de deunăzi. Aceasta îl silea să-și ascundă și el mînia. Rămînea totuși hotărît să pedepsească pe Ion, mîngîindu-se că o parte se va răsfrînge, măcar indirect, asupra învățătorului...

Miercuri seara, cînd, ca de obicei, flăcăii s-au strîns în fața cîrciumii să mai stea de vorbă, s-a făcut pace între Ion și George, încît și-au dat mîna. Pentru un fleac de bătaie nu se poate să fie supărați niște oameni de treabă. A doua zi Toma, îndemnat de George, s-a dus iar la Belciug să-l roage frumos să ierte pe al Glanetașului.

Aceasta a pus vîrf la toate. Pînă acum mai șovăise, căci încă nu probozise nominal pe nimeni în biserică. Totdeauna vorbea, povățuia, amenința sau dojenea de pe amvon numai în general. Intervenția împăciuitoare a lui Toma însă l-a hotărît definitiv.

Și astfel dumineca următoare, răzimat cu cotul de un sfeșnic împărătesc, cum avea dinsul obiceiul să predice, după ce povățui pe oameni să mai dăruiască din cînd în cînd cîte ceva pentru biserica cea nouă ale cărei lucrări vor începe în curînd, vorbi de cei ce stîrnesc vrajba între săteni, ispitiți și mînați de necuratul. Apoi, oprindu-se puțin, dădu ca pildă de învrăjbire pe feciorul Glanetașului. Toată lumea întoarse capul, ca la comandă, spre Ion care se făcu galben, puse ochii în pămînt, tremurînd de rușine, simțind privirile celorlalți cum îl sfredeleau, neîndrăznind nici măcar să se miște pe loc. Popa urmă din ce în ce mai aspru, numindu-l capul tuturor relelor din sat, pomeni despre bătaia de la Avrum și de altele mai de demult și, cu ochii ridicați spre tavanul bisericii de lemn, îl amenință cu mînia lui Dumnezeu aici și dincolo de moarte.

Dojana preotului îl șfichiuia ca un bici de foc. Numai ticăloșii sînt astfel loviți în fața lumii întregi. Dar el de ce e ticălos? Pentru că nu se lasă călcat în picioare, pentru că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vrea să fie în rîndul oamenilor? Îi ardeau obrajii și tot sufletul de rușine și de necaz... Așteptă un prilej, cînd isprăvi popa predica, ieși afară, se duse glonț acasă, se luă la harță cu tatăl său, pentru cine știe ce, și pe urmă porni, fierbînd, spre Jidovița, unde intră de-a dreptul în cîrciuma Zimălei. Bău toată ziua. Cel puțin dacă popa l-a făcut netrebnic în biserică, să fie cu adevărat netrebnic. Se plînse de necinstea ce-a îndurat-o tuturor țăranilor de prin împrejurimi care se adunau dumineca la Jidovița, singurul sat ovreiesc din toată țara, așezat la o încrucișare de drumuri, avînd o fabrică de spirt și în fiecare casă cîte o crîșmă. Mai spre seară, cînd rachiul îi amorți de tot simțirea, se lăudă că n-are să se lase pînă nu va lua pe Ana de nevastă, numai ca să-i arate el popii că dacă-i la adicătelea, nu-i pasă lui de nimeni în lume. În cele din urmă se luă la harță cu un flăcău din Parva, care, fiind treaz, îl bătu măr.

A doua zi, dezmeticindu-se din beție și din aiureala probozenici, îi păru rău că și-a cheltuit bănișorii prin Jidovița și că s-a jeluit străinilor de ce i s-a întîmplat. Își zise că bine i-a făcut popa, pentru că într-adevăr e vinovat. Adică ce vrea dînsul? Să se însoare cu o fată care nu i-e dragă, oricît caută să se prefacă, numai pentru că are avere?... Își aminti de Florica. Ce bunătate de fată. Și frumoasă... Și cît a iubit-o pînă ce nu i-a trăsnit prin minte gîndul să ia pe Ana!... Pe Florica i-ar da-o vădana lui Maxim Oprea cu amîndouă mîinile, ar fi mulțumit, ar avea copii, s-ar trudi împreună și poate c-ar agonisi mai mult decît luînd-o pe cealaltă...

Se puse pe muncă mai vîrtos, ca și cînd s-ar fi hotărît să se însoare cu fata Todosiei. Seara era frînt de oboseală și totuși se simțea mai zdravăn ca pînă acuma, mai pornit să înfrunte viața. Gîndurile însă îl frămîntau mereu. Își zicea din ce în ce mai des că, robotind oricît, nu va ajunge niciodată să aibă și el ceva. Va să zică va trebui să fie veșnic slugă pe la alții, să muncească spre a îmbogăți pe alții? Toată istețimea lui nu plătește o ceapă degerată, dacă n-are și el pămînt, mult, mult... Mîine-poimîine îl vor copleși poate copiii. Cu ce-i va hrăni și mai cu seamă ce le va lăsa după moarte? Nici baremi cît va avea el, căci el tot rămînea cu trei locșoare, bune, rele, cum sînt... Și-l vor blestema copiii precum bles-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

temă și el, în clipele de deznădejde, pe tatăl său, pentru că a irosit pămîntul ce l-a avut, și pe mamă-sa, pentru că nu i s-a împotrivit.

Umbla pe uliță cu ochii în jos și parcă nu mai îndrăznea să se uite în fața oamenilor. Își închipuia că ar întîmpina numai priviri compătimitoare, care l-ar necăji, sau batjocoritoare, care l-ar înfuria. Zenobia, trăgînd cu urechea pe ici și pe dincolo, ca toate femeile, auzea și-i spunea că lumea vorbește c-ar fi mai bine să se astîmpere cu Ana, care nu-i de nasul lui. Vorbele acestea îl miniau și-l încăpățînau întîi, apoi îl moleșeau. Uneori se gîndea că numai de la George pornesc zvonurile rele. Într-o seară a alergat ca un nebun să-l bată. Dacă-l întîlnea poate că-l omora. I-a rămas însă în inimă un fel de sfială față de feciorul lui Toma Bulbuc. Îl ocolea ca să nu dea ochii cu dînsul. I se părea că George are o bucurie ascunsă în privire, pentru că din pricina lui a fost umilit. Cu cît vorbele lui erau mai bune și mai blînde, cu atît îl ațîțau mai tare.

Nu se mai ducea seara pe la Ana, cum obișnuia înainte de poznă. Cînd a aflat însă că în schimb George a început să dea tîrcoale fetei, l-a cuprins o mînie mare, a trîntit și a suduit toată ziua, s-a certat cumplit cu Glanetașu și era cît pe-aci să-l snopească pentru că l-a făcut fără noroc, iar pe urmă a băut singur, tăcut și posomorît, o cupă de rachiu, la Avrum, pe prispă. Îi venea să turbeze gîndindu-se că pămînturile lui Vasile Baciu vor înmulți averea lui George, iar el va rămîne tot calic, mai rău chiar decît o slugă...

Se întîlnea cu Ana uneori, dar nu-i vorbea. Îi dădea binețe ca oricine. Fata avea un surîs dureros pe buze... Poate că nici ea nu-l mai vrea ?! Poate că dragostea ei a fost numai o închipuire a lui ? Mai ales că acum, de la o vreme încoace, Vasile Baciu prea îl îmbulzea cu prietenia, ceea ce putea însemna că nu-i mai pasă de dînsul...

Apoi, într-o sîmbătă seara, a stat primprejurul cîrciumii, cu flăcăii, pînă pe la miezul nopții. Era foarte vesel ; singur nu-și dădea seama de ce. Cînta din frunză, iar ceilalți chiuiau și tropăiau. Dintre zecile de glasuri, Ion parcă auzea numai pe al lui George, aspru și răgușit, ca de cocoș bătrîn. În întunerecul cenușiu îl vedea ca ziua, burduhos, țopăind greoi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

printr-ceilalți... I se păru atît de caraghios, încît îl umflă risul... Cînd s-au despărțit, l-a pîndit unde se duce. George a trecut prin fața casei lui Baciu, s-a uitat puțin, a fluierat scurt ca și cînd ar fi întrebat ceva, apoi, neprimind răspuns, și-a urmat calea în mers legănat și leneș... Inima lui Ion zvîcni sălbatec de bucurie. Suspină ușurat și se hotărî să intre la Ana, să-i mulțumească și să-i ceară iertare. Totuși trecu pe dinaintea casei fără să se oprească. O luă pe Ulița din dos, grăbit, înfierbîntat de bucurie, și intră încetișor în ograda văduvei lui Maxim. Doi cîini ciobănești, cît niște viței, hămăiră de două ori, îl recunoscură și se gudurară la picioarele lui. Se apropie tiptil de fereastră, plecîndu-se ca să nu-l vadă cineva dinăuntru, și bătu cu degetul în geam de trei ori, ușor, ca o arătare. Pe urmă se așeză pe prispă și așteptă. Un cîine veni lîngă dînsul, îi linse mîinile noduroase, își culcă pe genunchii lui capul. Gîndurile flăcăului erau atît de încîlcite că nici nu mai încerca să le limpezească. Numai bucuria îi tremura în inimă, mereu vie și stăpînitoare... Apoi, ușa tinzii se deschise fără zgomot. Florica ieși, în cămașă, liniștită, ca o nălucă blîndă.

— Tu ești, Ionică? șopti ea foarte domol, fără mirare în glas.

— Eu, eu, mormăi Ion.

Fata se ghemui pe prispă. Răcoarea nopții îi cutremura carnea. Se lipi de flăcău, murmurînd cald:

— Presimțeam că ai să vii... Te-am așteptat...

Lui Ion vorbele acestea i se păreau prefăcute. Cum a știut ea că are să vie, cînd nici el însuși n-a știut? Totuși se pomeni cuprinzîndu-i mijlocul și sărutîndu-i obrajii. Căldura trupului ei îl îmbăta. Simțea că începe să-i clocotească sîngele, o strînse năvalnic în brațe și-i zise deodată, cu glas răgușit, ca și cînd o mînă dușmană i s-ar fi încleștat în beregată:

— Florico, ascultă, să știi că te iau de nevastă măcar de-ar fi orice!...

Fata tresări de mulțumire. Lucirea ochilor ei străbătea întunericul nopții și se înfigea în sufletul lui.

Îmbrățișînd-o, Ion îi simțea sînii cum se striveau pe pieptul lui. Îi găsi buzele și i le crîmpoți în sărutări...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

2

Preboziréa lui Ion în biserică a dezlănțuit un potop de mînie în casa lui Herdelea împotriva preotului. Chiar învățătorul, cît era el de împăciuitor, nu s-a sfiit să declare în mai multe rînduri, în familie :

— Popă-i ăsta ?... Ăsta-i porc, nu popă ! Și încă porc de cîine !...

— Pămătuful ! a strigat dăscălița văzînd pe fereastră cum trece Belciug pe uliță, posac, cu niște fire de paie în barba încîlcită, plin de praf, murdar, asudat și dezmățat ca un vizitiu nesimțitor.

Fetele au găsit porecla aceasta atît de minunată că, de-atunci încolo, de cîte ori vorbeau de dînsul, numai Pămătuful îi ziceau, prăpădindu-se fireşte de ris.

Totuși Herdelea se ferea să nu ajungă indignarea lor pînă la urechile preotului. Rîvna lui era să fie bine cu toată lumea, să nu jignească pe nimeni și astfel să se strecoare mai lesne prin viața aceasta plină de dureri. Soarta îi hărăzise atîtea necazuri că avea nevoie de bunăvoința tuturor...

Se afla acum de vreo cincisprezece ani în Pripas, la școala satului. A ajuns aici printr-o favoare deosebită a inspectorului Cernatony, care îl iubea ca un frate. În Feldioara, unde fusese mai înainte învățător comunal, avusese o stupărie vestită în tot județul. Inspectorul, și mai ales nevasta și copiii lui erau mari iubitori de miere curată. Herdelea, simțind slăbiciunea aceasta a lui Cernatony, de cîte ori se ducea prin Bistrița niciodată nu uita să se înființeze la doamna inspectoare cu o lădiță de faguri ca zăpada. Drept mulțumire, Cernatony, cînd s-a ivit locul din Pripas, l-a întrebat prietenește : „Vrei să fii învățător de stat ?" Herdelea nu mai avusese parte de o cinste atît de mare. Inspectorul, în fața căruia tremura toată dăscălimea, îi oferea o înaintare !... Cu toate acestea nu se putea hotărî să-i dea îndată un răspuns lămurit. Chestiunea era prea serioasă. La școala statului se cerea limba ungurească pe care el o rupea greu de tot. Nu-i vorbă, s-a mai îndreptat dînsul, făcînd „suplici" și „lăcrămații" țăranilor din Feldioara — pricina unor boclucuri de tristă amintire cu notarul — dar își dădea seama că ungureasca lui nu ajungea. Apoi a trece la stat însemna într-un fel o dezertare la vrăjmaș. Românul care trebuie să învețe pe copiii români să vorbească numai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ungurește nu mai e român, ci renegat sadea... În cumpăna cealaltă însă apăsau socotelí tot așa de însemnate. La comună leafa lui era pe sfert din cît îi oferea statul. Adevărat că el mai cîștiga binișor din jalbele oamenilor, fiindcă lucra mai ieftin, mai repede și chiar mai bine ca notarul, dar veniturile acestea atîrnau de un fir de păr ; o intervenție energică din partea notarului putea să i le taie scurt și pentru totdeauna. Pe urmă, la comună, n-avea nici drepturi la pensie și nici înaintări în leafă, cum ar avea la stat, unde inspectorul îi mai făgăduia să-i socotească și anii ce-i servise pînă atunci, adică vreo șaptesprezece... S-a frămîntat și s-a gîndit mult Herdelea, s-a sfătuit și s-a certat cu dăscălița, care-l zorea să se grăbească, să nu scape prilejul de a se mai scutura puțin de sărăcie. Cînd șovăirea îl rodea mai aprig, s-a pomenit cu o scrisoare de la inspectorul Cernatony. O păstrează și azi, ca un document de neprețuită valoare. Scrisoarea aceasta l-a decis. Iată ce-i scria inspectorul : *„Iubite Herdelea, doresc să am răspunsul dumitale precis, în trei zile. Țin mult să te numesc pe dumneata la Pripas. Salutări cordiale. — Cernatony"*.

În Pripas, la început, a dus-o parcă mai greu ca în Feldioara. Cînd s-a înființat aici școala statului, comuna s-a însărcinat să dea un local potrivit și o grădină pentru pomicultură. Cu vremea statul promitea să clădească o școală nouă, în care să aibă un apartament cumsecade învățătorul. Deocamdată însă Herdelea a fost nevoit să cheltuiască din buzunarul lui spre a se repara o casă țărănească în care să se poată adăposti mai omenește. După un an, țăranul, șiret, văzîndu-și bordeiul schimbat într-o căsuță arătoasă, a desfăcut contractul de închiriere și s-a mutat el într-însa. Învățătorul a trebuit să risipească alți bani, cu altă casă, unde a pățit la fel... Atunci, fiindcă statul nici nu se mai gîndea la școala cea nouă, Herdelea a luat o hotărîre mare. Pentru grădina de pomicultură comuna oferise un loc de-al bisericii, în marginea satului. Cu învoirea lui Belciug, învățătorul s-a apucat de și-a zidit o casă proprie pe locul bisericii. Pe atunci erau prieteni foarte buni. Preotul l-a asigurat că grădina va rămîne proprietatea lui Herdelea ca o donație din partea comunei și a bisericii pentru rîvna lui întru luminarea copiilor din Pripas. Nici prin gînd nu i-a trecut învățătorului să-i ceară vreun înscris. Vorba unui prieten e mai sfîntă ca orice hîrțoagă. Mai tîrziu i-a cerut, dar preotul a început să se codească.

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Este vreme, frate Zaharie, îi zicea cu un zîmbet ciudat, în care Herdelea citea o amenințare ascunsă.

Cu cît se răceau legăturile între dînșii, cu atît învățătorul simțea mai mult amenințarea. Și, parcă înadins, împotriva sforțărilor lui de-a ocoli o primejdie, neînțelegerile lor sporeau zi cu zi. Își mai vorbeau, căci Herdelea îi înghițea toate toanele, dar sufletele lor se depărtau mereu.

Învățătorul se gîndea cu groază, mai ales din pricina casei, la clipa cînd ruptura va veni totuși odată. Era sigur că atunci Belciug va face tot ce-i va sta în putință să-l scoată din casa lui, clădită din munca lui, singura avere agonisită în atîția ani de zbuciumări. Și aceasta tocmai acum, cînd fetele au ajuns ca azi-mîine să le ajute Dumnezeu să se mărite și cînd toată zestrea și nădejdea lor era căsuța aceasta. Căci, fără nimica, oricît ar fi ele sărăcuțele de frumoase și de istețe, anevoie se va găsi cineva să le ia „în vremurile acestea materialiste" — cum zicea Laura cu multă dreptate.

Primejdia o simțea bine toată familia și tocmai din pricina aceasta ura împotriva preotului creștea fără voia lor, din ce în ce mai puternică, atîțată parcă de mîna soartei. Cu cît îi revoltau mai mult isprăvile lui Belciug, cu atît își aduceau mai des aminte de atîrnarea lor de dînsul și cu atît aceasta îi înfuria mai avan pe toți. Atunci apoi dăscălița cu fetele tăbărau asupra învățătorului cu imputări și cu jelanii amare. Îndeosebi doamna Herdelea era mare meșteră în a zugrăvi nenorocirile ce s-ar abate asupra familiei dacă Pămătufui i-ar pofti afară din casa ridicată cu bănișorii rupți de la gura copiilor, sau dacă într-o bună zi Herdelea ar închide ochii și i-ar lăsa pe drumuri, mai ales că toate nopțile tușește ca un buhai și a început să slăbească de s-a făcut ca un ogar... Și, cum prevestirile ei negre găseau răsunet în inimile fetelor, se înecau veșnic în lacrimi multe care pe învățător îl înduioșau, iar pe Titu îl enervau, fiindcă el mai totdeauna atunci avea inspirații poetice și se văita că nu poate „lucra" de atîta gălăgie fără rost...

Tocmai în vremea aceasta, cînd frămîntările se înăspreau, a picat un petitor în casa Herdelea. Era așteptat și totuși a stîrnit o ceartă care mai-mai să se încheie cu scandal.

Vara trecută, prin iulie, la băile din Sîngeorz, cu prilejul unui bal săptămînal, unde se dusese întovărășită de Titu,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Laura a cunoscut un student în teologie, pe George Pintea. Tînărul mai avea un an pînă să iasă preot și a îndrăgit pe Laura foarte mult. Prin șaptezeci și nouă de scrisori și cărți poștale, ce i le-a trimis pe urmă, și-a dezvăluit încetul cu încetul pasiunea pe care i-a aprins-o frumusețea, blîndețea, cultura aleasă și celelalte calități, descoperite de dînsul dintr-o singură ochire, dar așa de numeroase că i-a trebuit mai bine de un an de zile și atîta hîrtie pînă să le înșire pe toate. După întîile scrisori, Laura a stat la îndoială: să-i răspundă ori să nu-i răspundă? Inima ei se întîmpla să fie tocmai liberă. Un elev de la liceul din Armadia, care-i făcuse curte vreo doi ani și începuse s-o intereseze, a plecat îndată ce și-a luat bacalaureatul, fără să-i mai scrie un rînd, silind-o să-l smulgă din suflet, deși cu durere. Îndoielile i le-a risipit Titu cu o povață înțeleaptă: poate să-i scrie, dar cu multă băgare de seamă. Astfel a trimis Laura teologului George Pintea douăzeci de scrisori și douăzeci și trei de cărți poștale ilustrate, în care s-a dedat la puțin sentimentalism cochet, fără însă a-i făgădui, nici măcar prin o aluzie, iubirea ei. Căci Laura, deși abia de nouăsprezece ani, avea despre amor idei prea serioase și nu putea admite că, după o cunoștință de cîteva ceasuri, ea să iubească aievea pe cineva, oricine ar fi. „Iubirea e un lucru gingaș — zicea ea melancolic — și se sfarmă dacă o atingi cu îndemnuri grăbite.“ De Pintea își aducea aminte mai ales că e cu vreo două degete mai scund ca dînsa, care avea oroare de bărbații mici. Apoi, în vreme ce teologul o bombarda cu scrisori, a făcut cunoștința unui tînăr înalt, sfios, delicat și frumos, student în medicină, Aurel Ungureanu. S-au văzut întîia oară la balul studenților, în Armadia; în vacanța Crăciunului a venit în Pripas de patru ori, în vacanța Paștilor de zece ori, iar acuma, în vacanța mare, aproape în fiecare zi. Din întîlnirile dese apoi s-a înfiripat o iubire cu atît mai prețioasă pentru Laura, cu cît Aurel se mulțumise numai să-i strîngă mîna ceva mai puternic și să-i apese pe degetul mijlociu ceea ce, în limbajul îndrăgostiților, voia să zică „te iubesc din fundul inimii“.

Îndată ce iubirea pentru Aurel Ungureanu s-a limpezit în sufletul Laurei, scrisorile stăruitoare ale lui Pintea au început s-o plictisească. I se părea că îi pătează dragostea pe care dorea s-o păstreze neprihănită numai medicinistului. Spre a-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

da o dovadă deosebită de sinceritate, i-a mărturisit la Paşti că Pintea îi bate capul cu răvaşele de iubire. Aurel cunoştea bine pe Pintea de prin liceu, s-a zăpăcit şi a zis tulburat :

— Pintea, mă rog, e un băiat tare cumsecade... tare... tare...

Laura a înţeles cît trebuie să-l doară descoperirea aceasta şi nici nu i-a mai pomenit de dînsul, iar cînd Aurel o întreba, răspundea cu o indiferenţă zdrobitoare, din care să poată citi că inima ei este numai a lui în vecii vecilor...

Bătrînii însă nu cinsteau de loc sentimentele Laurei. Văzînd scrisorile din ce în ce mai aprinse ale teologului, întîi se gîndiră şi apoi spuseră pe faţă că omul care scrie cum scrie Pintea trebuie să fie foarte bun. Li-era drag, fără să-l fi văzut vreodată, şi simpatia lor pentru el creştea cu cît se înflăcăra pasiunea lui în scrisorile către Laura.

— Bine ar fi de-ar fi ceva serios, ofta din ce în ce mai des dăscăliţa.

— Ei Doamne, unde-i norocul s-o ia un fecior aşa de seamă ! adăoga învăţătorul cu un plescăit de limbă, semn de mare mulţumire.

Pe Laura o revoltau gîndurile bătrînilor, mai ales că veneau totdeauna după tînguiri îndelungate despre sărăcie, despre nesiguranţa cu casa, despre greutăţile vieţii, fără număr, despre vremile materialiste... Cînd ajungeau la „vremile materialiste", fata se supăra mai rău, simţindu-se lovită cu propriile ei arme. Plîngea, blestema, se închidea în salon şi, mîngîindu-se că suferă pentru Aurel, îl îndrăgea şi mai mult. Ghighi, care adora pe soră-sa, rămînea să ţină piept părinţilor, sleia toate argumentele împotriva teologului, pînă ce sfîrşea şi ea în lacrimi. Atunci Laura o chema să mai bocească puţin împreună, să-şi bată joc de scrisorile lui Pintea şi apoi să se răcorească vorbind despre Aurel...

Scrisoarea a optzecea a lui Pintea însă, sosită la cîteva zile după ce Belciug dojenise pe Ion în biserică, era adresată bătrînilor şi cerea pentru totdeauna mîna drăgălaşei lor Laura, cu adaosul că, în cazul unui răspuns favorabil, îşi va lua voie să vină în persoană spre a auzi cuvîntul fericirii din gura ei şi a lor. Senzaţia cea mare se afla totuşi în post-scriptum, unde spunea : „*Cred de prisos să vă amintesc că chestiunile materiale îmi sînt cu totul străine şi indiferente. Preasfinţia-sa episcopul mi-a şi desemnat o parohie bună în Săt-*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mar, așa încît vom fi la adăpost de grijile vieții de toate zilele."
Aceasta înseamna, nici mai mult nici mai puțin, că Pintea dorește să ia pe Laura fără zestre.

— În sfîrșit, te-a bătut norocul ! strigă Herdelea fericit. Vestea asta merită o băutură. Ce zici, nevestică !

— Să dea Dumnezeu să fie într-un ceas bun ! lăcrimă dăscăliță, mestecînd mișcată în tocana ce se perpelea pe foc.

Învățătorul scormoni îndată o sticlă, o clăti cu apă și plecă mîndru la Avrum după rachiu, dar și pentru a-i împărtăși bucuria cea mare.

Pe Laura scrisoarea a uimit-o atît de cumplit că, pînă ce a ieșit Herdelea, n-a putut scoate nici o vorbă. Cînd însă s-a dezmeticit, i s-a părut că vede deodată pe Aurel privind-o trist și cu imputare. Ochii i s-au umplut de lacrimi și a strigat îndurerată :

— Nu mă mărit ! Nici să nu vă gîndiți că am să-mi leg viața de un...

Ghighi, care aștepta doar să deschidă Laura focul, a sărit numaidecît să lămurească dăscăliței că măritișul acesta ar fi o nenorocire nemaipomenită, pentru că Laura urăște pe Pintea, pentru că Pintea e mai mic decît Laura...

Doamna Herdelea se uita la ele mirată. Dar cînd a înțeles, a izbucnit ca o leoaică :

— Apoi credeți voi că are să vă lase cineva să dați cu piciorul norocului ?... Că vouă vă arde de nebunii și de blestemății, în loc să vă mai gîndiți și la greutățile cu care ne zbatem... Mîine-poimîine e și nebuna cealaltă de măritat... D-apoi zestre de unde credeți să luați ?

— Ei, parcă toată lumea-i ca Pintea, să se uite numai la zestre ! zise repede Ghighi.

— Mă mir că nu vi-i rușine să minți cu atîta sfruntare... Apoi da, carul vostru e într-o roată, puteți umbla după cai verzi pe pereți... Vă închipuiți că oamenii de treabă se uită la sindrofiile și la luxurile voastre... Alta ar fi sărit cu amîndouă mîinile, ticăloaso, și ar mulțumi lui Dumnezeu că i-a trimis acasă norocul ! Tu umbli după mofturi și drăcii... Obraznico și nerușinato !...

— Poți să mă ocărăști cît vrei, dar nu mă mărit ! repetă Laura cu o liniște tristă de martiră, care pe maică-sa o înfuria și mai rău.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

În odaia de alături Titu, smulgîndu-şi mereu părul pentru a stoarce din creieri o rimă, răcni deodată desperat :

— Aveţi să mă-nnebuniţi cu atîtea ţipete ! Am ajuns să nu mai pot lucra nici ziua, nici noaptea... Îmi zdrobiţi viitorul cu gălăgia !

Cînd se întoarse Herdelea de la Avrum, care-l felicitase şi se însărcinase să vestească tuturora că domnişoara Laura se mărită, auzi din uliţă cearta.

— Uite ce faţă ne-a dat Dumnezeu ! Uite şi bucură-te şi mănînc-o friptă ! îl întîmpină dăscăliţa. Dumneaei nu vrea să se mărite cu un biet popă, auzi ? Domişoarei îi trebuie doftori, baroni, poate chiar un împărat !...

Laura nu spusese că nu-i trebuie popă, dar doamna Herdelea îi ghicise gîndul. În sufletul ei fata îşi zisese de multe ori că între un doctor şi un popă e o deosebire ca între cer şi pămînt, cerul fiind doctorul, iar popa fiind pămîntul. Părerea aceasta a avut-o înainte de a cunoaşte pe Aurel, iar acuma devenise convingere.

Cearta se înăspri aşa de rău, că Titu fu nevoit să renunţe la munca poetică şi să asculte discuţia din ce în ce mai aprinsă. Bătrînii dovedeau fetelor că Aurel Ungureanu e o puşlama care-şi pierde vremea făcînd curte Laurei, fără să-i treacă măcar prin minte s-o ia de nevastă ; şi chiar de ar fi om de treabă şi ar avea gînduri serioase, tot nu le-ar putea înfăptui decît peste vreo cinci ani, cînd va termina studiile, dacă le va termina, şi încă şi atunci va pretinde ceva zestre, iar de nu-i vor putea da nimic, îi va întoarce spatele repede-repede. Pintea însă e om chibzuit, cu cariera deschisă, fără pretenţii, sincer şi cinstit, dispus s-o ia chiar fără cămaşă, fiindcă o iubeşte aievea. Dacă Laura se va codi şi va scăpa ocazia norocoasă, va îmbătrîni fată mare ca şi domnişoarele Bocu din Armadia, care au împlinit cincizeci de ani şi tot mai aşteaptă vreun nebun să le peţească, deşi ele au la spate miişoare multe. De altfel Laura are vîrsta cea mai frumoasă. Fata, după ce trece de douăzeci de ani, începe a se veşteji şi a se urîţi. Învăţătura şi frumuseţea nu-ţi folosesc nimic, dacă n-ai minte să prinzi norocul cînd îţi pică... Laura, sprijinită viguros de Ghighi, descria în culorile cele mai negre pe Pintea, blestema minutul în care l-a cunoscut, plîngea şi iar declara c-ar trebui să fie smintită

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-şi îngroape tinereţele alături de o stîrpitură de om pe care-l urăşte tocmai fiindcă a avut obrăznicia s-o ceară în căsătorie. Se închina şi se jura că mai bine moartea decît Pintea. De măritat mai are destulă vreme, căci azi fetele nu se mai mărită ca altădată, înainte de a fi deschis bine ochii în lume. Ea însă nu vrea să se mărite niciodată, are oroare de bărbaţi şi nici pentru Aurel nu simte, la urma urmelor, decît o simpatie nevinovată şi nici prin gînd nu-i trece să fie vreodată soţia lui...

Titu, deşi rugat în mai multe rînduri să-şi spună părerea, tăcea ca un filozof. Pe la miezul nopţii însă, văzînd că dezbaterea nu s-ar mai isprăvi niciodată, interveni cu o amînare :

— Destul acuma !... Haidem la culcare ! V-aţi certat destul, mai lăsaţi şi pe mîine !

Totuşi sfada, ca o lumină ce moare, mai pîlpîi, cînd mai moale, cînd mai puternică, pînă cînd Herdelea, înfuriat deodată peste măsură, ridică pumnul la Ghighi, răcnind :

— Marş, nerușinatelor !... Marş, netrebnicelor...

Titu opri căderea pumnului, luă blînd pe fete de spate şi le petrecu în salon, unde era patul lor, mîngîindu-le că dreptatea este de partea lor şi că bătrînii nu pricep năzuinţele idealiste. Pe urmă se întoarse şi spuse grav părinţilor :

— Aveţi dreptate, ce mai calea-valea, şi v-aţi gîndit foarte bine... Ei, dar ce vreţi ? Sînt tinere şi fără minte... Parcă ştiu ele ce vorbesc ?... Parcă ştiu ele ce-s greutăţile vieţii ?...

3

Vremea se posomorîse. Toamna bătea la uşă, stăruitor. Hotarul se pleşuvea mereu. Ici-colo, se mai înălţau clăiţe de fîn sau stoguri de paie, pe care însă ţăranii se grăbeau să le care acasă. Plugurile spintecau, din ce în ce mai dese, ogoarele istovite. Petele arate, negre şi lucioase, păreau nişte răni deschise pe un trup îmbătrînit.

Cu cît trecea vremea, cu atît neliniştea sporea în sufletul lui Ion. Muncea ca şi cînd şi-ar fi pus în gînd să se îmbogăţească într-o clipire, să scape de orice grijă şi mai ales de orice rîvnă. Se înfuria însă că rodul muncii lui de-abia se vedea. După o roboteală de o vară întreagă pe la alţii,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rămînînd chiar în urmă cu pămînturile lui, s-a ales cu vreo sută de zloți. Urmînd așa nu va face nici un pas înainte.

Zvîrcolirile acestea îi aduceau totdeauna aminte pe Ana și pe Vasile Baciu, și-l întăritau. Se simțea înfrînt și neputincios, iar simțămîntul acesta îi aprindea sîngele și-i umplea creierii de planuri și hotăriri care de care mai năzdrăvane. Totuși nu mai îndrăznea să se apropie de casa lui Vasile Baciu și nici să schimbe vreo vorbă cu Ana. În schimb se ducea mai în fiecare seară pe la Florica. Ochii ei albaștri îi mulcomeau zbuciumarea. Rîdea însă cînd își amintea de făgăduința lui că o va lua de nevastă. Cum s-o ia dacă toată zestrea ei e un purcel jigărit și cîteva bulendre vechi? Dragostea nu ajunge în viață... Dragostea e numai adaosul. Altceva trebuie să fie temelia. Și îndată ce zicea așa, se pomenea cu gîndurile după Ana...

În curînd Zenobia află că Florica, împreună cu maică-sa, au umplut satul că Ion a cerut-o de nevastă. Dacă ar fi lovit-o cineva cu parul în cap tot parcă nu s-ar fi supărat atît de rău. Veni acasă galbenă și se răsti la Ion din poartă:

— Tot la sărăcie tragi, dragul mamii, tot? Altă mireasă, afară de Florica vădanei lui Maxim, n-ai găsit cîtu-i satul de mare?... Da ce mă mai mir, dragul mamii, ce mă mai mir?!

Flăcăul înțelese îndată și se înfurie, dar nu de cele ce răspîndea Florica, ci de mînia Zenobiei:

— Nu-s eu destul de cătrănit, mă mai amărăști și dumneata?

Zenobia însă nu-l slăbi pînă ce peste cîteva clipe Ion, scos din fire, se repezi la ea s-o lovească. Glanetașu sări în ajutorul femeii, ostoindu-l:

— Ionică, taci mulcom, las-o!

Ion se opri, dar apoi, în vreme ce Zenobia ieși în ulită să se vaite și să afurisească, începu să se sfădească cu tatăl său:

— De ce mi-ai mîncat și mi-ai băut pămînturile, hodorogule?

Glanetașu, cu niște ochi foarte triști, răspunse jalnic:

— Acu ce să-ți mai fac, omule, și ce să-ți dau, dacă n-am? Sufletul din oase să ți-l dau?... Iacă, ți-l dau!...

Auzindu-l, Ion răcni și mai proclet:

— Mai bine să nu mă fi făcut, decît să fiu batjocura oamenilor!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

În ziua aceea, spre seară, flăcăul întîlni pe Ana, pe drumul cel vechi dinspre Jidovița. Primprejur nici țipenie de om. El a oprit-o și a luat-o de mînă, iar ea a început îndată să plîngă cu hohote și să-i impute că a părăsit-o. Ion vru s-o liniștească, dar nu-i putu spune decît :

— Lasă, Anuță, fii liniștită, că noi tot împreună... împreună... împreună...

Mai stătură un minut, tăcuți, și se despărțiră. Pe cînd însă fata se depărta cu aceași deznădejde în suflet, Ion simțea o înviorare mare. Lacrimile Anei i-au încolțit în inimă o încredere nouă. Își urmă calea mai sprinten și atît de mulțumit că-i venea mereu să rîdă și-și zicea : „De-acuma nu-mi pasă de nimic !"

Încă nu știa ce va face, dar încrederea îi creștea într-una, schimbîndu-i parcă toată ființa.

Din clipa aceea se simți alt om, mai puternic, mai îndrăzneț, gata să înfrunte toată lumea. Era vesel, glumea tam-nesam, rîdea, încît Zenobia, speriată că l-a fermecat cineva, era cît pe-aici să-i descînte de întors.

De-a doua seară se pregăti să meargă la Ana. Auzi însă că după atîtea săptămîni de cînd dinsul nici nu se mai uită la fată, George a început să se apropie iar de Vasile Baciu. Ion se hotărî să mai aștepte. Încrederea de sine îi dădea puterea să pîndească liniștit. În cîteva seri văzu într-adevăr pe George intrînd în casă. Dar lampa rămînea aprinsă, ceea ce însemna că mai mult cu Baciu sta de vorbă decît cu fata... Aceasta îi sporea nădejdea, Nu mai era grăbit de loc... Cît va aștepta el, va aștepta și Ana...

Trecea deseori, parcă înadins, pe lîngă pămînturile lui Vasile Baciu. Le cîntărea din ochi, se uita dacă sînt bine lucrate și se supăra cînd vedea că nu sînt toate cum trebuie. Se simțea stăpînul lor și-și făcea planurile cum va ara fineața cutare, iar cutare porumbiște cum va semăna-o cu trifoi...

Într-o dimineață mohorîtă ieși cu plugul să-și ogorească și el o porumbiște pe care la primăvară socotea s-o semene cu grîu. Vremea de ogorît era cam tîrzie. Dar, el, avînd o singură vacă, trebuia totdeauna să aștepte pînă isprăvesc alții, ca să mai poată împrumuta o vită să-și muncească pămîntul.

Porumbiștea era îngustă, tot o rămășiță dintr-o tablă mai mărișoară, din care Glanetașu vînduse odinioară jumătate lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dumitru Moarcăș, de unde apoi a încăput în seama lui Simion Lungu. De altfel și acum cele două delnițe erau despărțite numai printr-o brazdă mai adîncă și mai lată.

Ion opri vitele cu plugul, pregătindu-se de muncă. Ochii lui însă rătăceau mereu pe partea lui Simion Lungu, care odinioară a fost a lor. De jur împrejur cîmpul era pustiu.

„Măcar o brazdă să-mi iau înapoi din pămîntul meu!" se gîndi deodată flăcăul, cu obrajii aprinși de o poftă nestăpînită.

Apoi repede înfipse plugul dincolo de hat, în petecul vecinului, și porni să curme o nouă despărțitură. Lutul gălbui scîrțiia, se răsturna lucios, în bulgări aspri. Ion strîngea dîrz coarnele plugului, apăsa fierul adînc în trupul pămîntului și, cu pălăria pe ceafă și cu fruntea umedă de sudoare și de înfrigurare, îndemna blînd și stăruitor vacile care trăgeau din răsputeri, încovoindu-și spinarea.

După ce croi un hat nou și sfîrși de arat cîteva brazde din delnița lui Simion, astupînd hotarul cel vechi, flăcăul respiră adînc și ușurat. De acuma nu mai trebuia să se teamă. Inima îi tremura de bucurie că și-a mărit averea. Trei-patru brazde nu e mult, nici nu se bagă de seamă.

Pe la prînzișor dădu drumul vitelor să mai pască ce-or găsi pe ogoarele dimprejur, iar el se așeză să înbuce din merindea ce și-o adusese, în tihnă, mulțumit și cu gîndul numai la brazdele noi... Cînd să isprăvească mîncarea, văzu pe Simion Lungu venind și dînsul ca să-și ogorască locul. Ion tresări.

„Are să bage de seamă", își zise cu un zîmbet neliniștit.

Într-adevăr, Simion văzu că delnița i s-a îngustat și îndată începu să înjure, deocamdată fără a se uita încoace, ca și cînd n-ar fi luat în seamă pe Ion. Flăcăul de asemenea se făcu că nu-l vede și stringea cu mare grije fărîmiturile de pîine în pînzătură, scuturîndu-le și privindu-le îndelung parcă cine știe ce adîncit ar fi în gînduri. Numai cînd simți că Simion vine spre dînsul cu biciul în mînă, răcnind și suduindu-l de-a dreptul, numai atunci înfășură repede rămășițele de mîncare, le vîrî în traistă și se sculă în picioare.

Harța se încinse iute. Ion se jura pe toți sfinții că a brăzdat hatul numai pentru că nu se mai cunoștea bine, dar că l-a tras în același loc. Simion, ocărîndu-l, îl duse între delnițe, îi arătă că a intrat înadins cu plugul în pămîntul lui, îl sili

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să măsoare cu pasul, împreună, lățimea locurilor și, din două în două vorbe, îi striga :

— Jumătate deluța mi-ai furat-o, tîlharule !

Ion, văzînd că nu-l răzbește cu vorba, începu să înjure și apoi, ca să rămînă deasupra, se năpusti la Simion cu pumnii.

Se bătură ca orbeții vreo jumătate de ceas, sfîșiindu-și cămășile și zgîriindu-și obrajii. Fiindcă nu era nimeni să-i despartă, numai osteneala îi mulcomi. Pe urmă se apucară amîndoi de lucru, înjurîndu-se într-una, toată ziua. Simion Lungu se jură pe copiii lui că-l va trage în judecată și nu se va lăsa pînă ce nu-l va vedea în temniță chiar de-ar ști că-și cheltuiește și opincile ca să-l învețe să mai intre altă dată în locurile oamenilor de treabă. Ion însă scuipă cu dispreț, strigînd că lui nici de Dumnezeu din cer nu-i pasă...

4

În fiecare seară familia Herdelea dezbătea acuma în toate amănuntele scrisoarea a optzecea. Învățătorul voia să răspundă lui Pintea numaidecît, fata însă stăruia s-o lase în pace măcar pînă luni căci duminecă îi vin prietenele din Armadia și nu vrea să fie supărată. Dar pînă luni mai sînt atîtea zile — nu se poate întîrzia răspunsul într-o chestie așa de mare. Ș-apoi ce au a face prietenele ei cu răspunsul lui Pintea ? Dimpotrivă ar trebui să fie mîndră că are un pețitor de seamă și în curînd se va mărita... Aceasta exaspera pe Laura atît de rău, încît amenința că, dacă vor sufla o singură vorbă fetelor despre obrăznicia lui Pintea, ea imediat se va arunca într-o fîntînă... Amenințarea ei însă revolta peste fire pe doamna Herdelea, care o ocăra pe urmă două ceasuri, fără întrerupere, doamna Herdelea fiind neîntrecută în năsocirea și înlănțuirea celor mai variate dojeniri materne...

Totuși Laura rămase biruitoare. După atîtea lupte frămîntate în lacrimi, dumineca mult așteptată sosi, dumineca de care își atîrnase soarta...

Fetele făcuseră pregătiri uriașe. Toată sîmbăta au muncit : trei feluri de prăjituri, apoi cozonaci, apoi au fiert laptele ca să fie mai gros pînă mîine și să aibă spumă mai multă, apoi au scuturat casa și au schimbat aranjamentul mobilei în salonul-dormitor... Seara Laura a călcat rochia ei și pe a

1868 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ghighiței, vărsînd în același timp lacrimi îmbelșugate, căci bătrînii nici măcar acuma n-au lăsat-o în pace cu Pintea.

Duminecă dimineața însă au avut o bucurie. Ploaia, care le speriase toată săptămîna, încetase peste noapte. Un vînt aspru zbicise frumos șoseaua, iar spre amiazi soarele tomnatec scoase capul dintre nouri, împrăștiind căldură și voioșie.

Pînă după prînz Laura și Ghighi fierbeau de emoție. Mereu așezau cîte ceva, ba în salon, ba în celelalte două odăi, și Laura întreba din cînd în cînd, îngrijorată, pe Ghighi:

— Ce crezi tu, micuțo dragă, o să vie?

— Am o presimțire sigură că vine, răspundea Ghighi foarte serioasă.

Laura o săruta cu mulțumire, căci era vorba de Aurel.

Sindrofiile se țineau în fiecare duminecă, pe rînd, la cîte una din fetele „inteligenței" satelor dimprejur, bune prietene, care alcătuiau un cerc deosebit și pentru care întîlnirile acestea, împreună cu balul din octombrie și serata dansantă din februarie, organizate de profesorii și elevii liceului din Armadia, erau distracțiile cele mai înalte. De obicei nu erau poftiți cavaleri. Totuși gazda avea îngăduința tacită de a chema pe tînărul care-i făcea curte mai stăruitor, pricinuind astfel o surpriză plăcută tuturor. Laura spuse lui Aurel încă de dumineca trecută că sindrofia viitoare va fi la ea și că-l așteaptă, iar el îi făgăduise că va veni negreșit; deoarece însă de atunci nu l-a mai văzut din pricina ploilor, era îngrijorată c-o fi uitat și nu va veni, ceea ce ar putea stîrni printre fete vorbe felurite și neplăcute...

Pe la trei după-prînz, Laura și Ghighi se așezară în cerdac în așteptarea musafirilor. Mai ales Laura tremura de grijă din pricina lui Aurel. Ar fi dorit din suflet să sosească el înaintea fetelor ca să poată vorbi mai în tihnă cîteva clipe. Simțea nevoia să-i comunice obrăznicia lui Pintea și să-i ceară o povață. Răspunsul lui îi va pecetlui soarta. Un cuvînt al lui îi va da puterea să reziste tuturor ispitelor...

Peste vreun ceas fetele din Armadia se iviră la cotitura de lîngă Rîpile-Dracului. Veneau pe jos, ca întotdeauna, rîzînd și tîndălind. Laura și Ghighi le ieșiră înainte, se îmbrățișară furtunos, parcă nu s-ar fi văzut de ani de zile, se luară de braț și sosiră ciripind în curte. Herdelea, care citea între pomi o gazetă veche, se coborî galant și le primi cu glume bătrînești, încît toate izbucniră în rîsete zgomotoase.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

În pridvor dăscălița boscorodea rugăciuni dintr-o carte ruptă și soioasă, rămasă din vremurile ei de glorie. Toate fetele îi sărutară mîna, iar ea le sărută pe obraz, dar fără să se scoale, fără să zîmbească și fără să răspundă întrebărilor obișnuite. Doamna Herdelea nu vedea cu ochi buni sindrofiile, întîi pentru că în tinerețea ei n-a pomenit asemenea lucruri neserioase, și apoi pentru că se cheltuiau bani scumpi pe mofturi nefolositoare.

În salon fetele defilară în fața oglinzii dintre ferestre, potrivindu-și care o buclă răzvrătită, care o sprînceană pe care anina un fir de pudră, care o panglicuță la rochie. Erau cam obosite de drum, dar gura nu le stătea o clipă. Vorbeau toate în același timp, fredonau, rîdeau... Cînd se mai potoliră, Ghighi dispăru să vadă de cafeaua cu lapte și de prăjituri, după cum se înțelesese mai dinainte cu Laura.

Pe sofaua din colț, locul de onoare în casă, ședea Elvira, fiica doctorului Filipoiu din Armadia, care era privită între toate drept cea mai de frunte și cu care Laura era cea mai intimă.

— Dar poetul nostru? întrebă Elvira cu o ușoară tremurare în voce, căci iubea în taină pe Titu și suferea fiindcă Titu n-o lua în seamă și făcea curte Lucreției Dragu.

— Nu-i acasă, Elvirica dragă, răspunse Laura cu o părere de rău din care se vedea că ea îi cunoaște și-i împărtășește suferința. Știi, el lucrează foarte neregulat, iar cînd îi vine inspirația are nevoie de liniște absolută, altfel e nenorocit. Așa a plecat și acuma pe drumul cel vechi, spunîndu-ne că a prins o idee minunată pe care trebuie neapărat s-o scrie... Dacă veneați pe-acolo, poate că-l întîlneați...

— Ce rău îmi pare că n-am venit pe drumul cel vechi! oftă Elvira melancolică... Am fi văzut pe poetul nostru lucrînd!

— Ei, vedeți? Nu v-am spus eu că-i mai frumos pe-acolo? îi impută Margareta Bobescu, fata unui funcționar de la Banca Aurora, o brună înaltă, mlădioasă, drăguță, cu sprîncenele înnegrite, foarte pudrată și cu buzele vopsite roșu-foc. Pentru că se sulemenea și umbla cu rochii de mătase, toată Armadia zicea că-i lipsește o doagă.

Fetele profesorului de limba română Spătaru erau mai urîțele, dar foarte bune și simpatice. Elena, mai în vîrstă, dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

micuță ca un copil, foarte blondă și cu părul buclat, se tînguia și se rușina veșnic că e o stîrpitură. Sora sa mai tînără. Alexandrina, era însă înăltuță, cu buzele cărnoase și nasul gros, cu mișcări băiețești și vestită de mîncăcioasă.

Cînd intră Ghighi cu tava încărcată, Alexandrina se repezi ca un tigru și înghiți o prăjitură, mormăind apoi cu gura plină :

— Sînt lată de foame !

— Drina, nu ți-e rușine ? o dojeni Elena căreia îi plăcea să treacă drept cea mai serioasă dintre toate prietenele.

— Las-o, Lenica, te rog din suflet ! interveni Laura. Mai ia, Alexandrina, dacă vrei să-mi faci plăcere !... Că doar pentru voi le-am făcut !

În curînd toate se pomeniră cu ceștile în mînă, sorbind cu poftă din cafeaua cu lapte și îmbucînd din prăjiturile gustoase. Ciripirile însă nu încetau o clipă, fiecare căutînd îndeosebi să povestească ceva spiritual ca să facă pe celelalte să rîdă. Numai Silvia Varga tăcea parcă i-ar fi fost scumpă vorba. Dar ea așa era totdeauna, cam mîndră, fiindcă toată lumea știa că are zestre mare...

Cu o repeziciune uimitoare convorbirea aluneca de la un subiect la altul. În cîteva minute trecură în revistă tot ce s-a întîmplat mai de seamă în Armadia de la ultima lor întîlnire pînă azi. Bîrfiră pe fetele și tinerii care nu erau din cercul lor, stăruind mai mult asupra Lucreției Dragu, căreia îi imputau că e prea cochetă și că a început să îmbătrînească și să se ofilească ; numai în privința vîrstei ei s-au încins controverse mai îndelungate, Elvira susținînd că trebuie să aibă vreo treizeci de ani, iar Silvia Varga, care era în legături mai puțin încordate cu ea, declarînd că n-are mai mult de douăzeci și doi. Laura întindea înadins discuția despre Lucreția, spre a face pe placul Elvirei...

Toată vremea însă Laura ardea de nerăbdare. Aurel nu mai venea. Ce-o fi pățit ? S-o fi supărat poate ? Fel de fel de întrebări o chinuiau. Își găsea sieși vini închipuite cu care l-o fi mîhnit, apoi iar îl mustra în gînd pe el pentru că nu se ține de cuvînt... Trimise pe Ghighi de cîteva ori în curte, să vadă dacă nu se apropie, dar într-ascuns, să nu bage de seamă invitatele. Se cutremura cînd soră-sa, întorcîndu-se îi făcea un mic „nu“ din cap. În cele din urmă fetele i-au simțit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neliniștea și Elvira, în temeiul intimității lor, a întrebat-o chiar, în taină :

— N-ai invitat pe Aurel ?

— Ba da... Îl așteptam, dar nu mai știu... Oh ! șopti Laura cu ochii înlăcrimați, și Elvira îi răspunse cu o privire plină de mîngîiere și compătimire.

Mai tîrziu Laura începu să iasă ea însăși în cerdac, să se uite cu inima strînsă spre Jidovița, de unde trebuia să sosească Aurel. Dăscălița, din ce în ce mai ursuză, mereu o cicălea că „nu mai pleacă nebunele astea ?"

În sfîrșit, fetele se porniră să vorbească despre literatură, ceea ce însemna că au sleit toate subiectele mai de seamă. Ghighi, care știa pe dinafară toate poeziile lui Eminescu și pe ale lui Coșbuc, se oferi să declame fiecăreia cîte o strofă care i se potrivește mai bine.

În vreme ce Ghighi stîrnea veselia tuturor, Laura ieși iar în pridvor. Simțea cum o năpădesc lacrimile și trebui să facă o sforțare grea să se stăpînească. Își răzimă brațul de un stîlp al cerdacului și-și culcă pe brat capul tulburat de gînduri dureroase. Stînd așa pierdută, auzi deodată un glas timid, puțin cîntat, care-i străpunse inima. Își aruncă ochii în ogradă. Se înfioră de emoție. Pe o bancă, sub pomi, alături de Herdelea, ședea Aurel. Într-o clipire fata fu lîngă ei.

— Erai aici și nici nu ne-ai dat de știre, domnule Ungureanu ! îi zise întinzîndu-i mîna cu o imputare cochetă. Toate fetele te așteptau... Nu ești de loc drăguț și sînt supărată pe dumneata...

Aurel se sculă zăpăcit de sfială, roșindu-se și bîlbîind :

— Am stat puțin de vorbă cu domnul învățător.

Laura avu o tresărire. Ce-ar fi, dacă tatăl ei i-ar fi spus ceva de Pintea ? Se uită cercetătoare la Herdelea care zîmbea șiret, la Aurel care se muta de pe un picior pe altul, mereu mai încurcat, cu un surîs silit și caraghios. „I-a spus !" își zise ea încruntinduse o clipă la Herdelea. Dar apoi își adăogă : „Nu-mi mai pasă ! Bine c-a venit ! Am să-i explic eu !" Și înfășură pe Aurel într-o privire caldă, drăgostoasă, chemîndu-l.

— Acuma vino, nu mai întîrzia ! Ești așteptat !...

Aurel Ungureanu era un tînăr de vreo douăzeci și trei de ani, băiatul unui țăran înstărit din Teaca, cu fața osoasă, cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

părul negru foarte aspru, cu niște mîini mari și palme veșnic umede, cu mișcări stîngace parcă s-ar teme să nu facă vreo gafă, căutînd să se arate bineeresçut, îmbrăcat bine, dar hainele stînd pe el parcă ar fi de căpătat. Își petrecea toate vacanțele prin Armadia, unde mamele ambițioase încercau să-l arvunească pe seama fetelor lor pentru cînd va ieși doctor...

Toată sindrofia îl primi cu însuflețire, iar Ghighi îi aduse îndată cafeaua cu lapte ce i-o păstrase, avînd grijă să-i pună smîntînă de două degete, deoarece Laura observase că-i place mult.

De altfel studentul venea cu o veste mare : data „balului din octombrie" a fost amînată pentru mijlocul lui noiembrie, din pricină că lăutarii erau angajați pînă atuncea în alte părți.

— Chiar azi am trimis invitațiile cu poșta... Toată ziua am scris adrese, de aceea am și întîrziat... Mă gîndisem să aduc chiar eu invitația dumneavoastră — adăogă către Laura — dar pe urmă mi-am zis că-i mai potrivit să vie prin poștă... mai oficial...

— Mai bine făceai dacă o aduceai... Cel puțin am fi văzut programul !...

Aurel, ca „aranjor", le destăinui toate amănuntele programului pe care fetele le găsiră minunate. Ca să fie drăguț, medicinistul profită de ocazie și le ceru să-i rezerve fiecare cîte o tură de vals, cel puțin. Propunerea produse mare emoție. Elvira hotărî :

— Eu zic așa : întîia tură să ți-o dea Laura... Tu vrei, Laura dragă ?

— Dacă credeți voi ? se roși Laura bucuroasă.

— De asemenea și cadrilul al doilea...

Cînd auzi de cadrilul al doilea, adică al îndrăgostiților, Laura se îmbătă de fericire și răspunse doar cu o înclinare din cap plecăciunii studentului... Elvira împărți tuturor cu dreptate cîte o tură, iar fetele, în semn de mulțumire, îi oprîră ei cadrilul întîi, cu condiția să aibă vizavi pe Laura...

— Acum e vremea să plecăm, căci se înserează ! curmă Elena planurile ce se înșirau nesfîrșite asupra toaletelor, dansurilor, cavalerilor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se urniră deodată cu toții. Laura le mai zise să nu se grăbească, dar numai cu jumătate gură. Nădejdea ei era drumul cel vechi, unde va putea rămîne în patru ochi cu Aurel.

— Să nu mergeți departe că acuși se întunecă! strigă Herdelea după Laura și Ghighi care porniseră să-și întovărășească prietenele.

O luară pe drumul cel vechi, care e mai cu cotituri binevenite pentru perechile îndrăgostite, dornice de singurătate. Laura rămase mai în urmă cu Aurel, iar celelalte, ghicindu-i dorința, căutau să se depărteze cît mai mult.

Mergeau alături, cu pași leneși, vorbind de lucruri indiferente, în care doar cîte o vorbă fricoasă amesteca ceva din simțirile lor. Studentul își imputa că, după o curte sîrguincioasă de aproape un an, n-a fost în stare măcar s-o sărute o dată. Sfiala aceasta îl scădea în ochii săi proprii, zicîndu-și că numai nerozii pot să fie atît de lipsiți de mîndrie bărbătească. Laura, mai ales de cînd cu scrisoarea ultimă a lui Pintea, avea nevoie de o dovadă a iubirii lui, care să-i umple inima și să-i limpezească așteptările... Cu toate acestea n-aveau curajul să-și deschidă sufletele. Aurel îi explica deosebirea dintre grîul de toamnă și cel de primăvară și ea îl asculta strălucitoare de mulțumire.

Celelalte fete le-o luaseră înainte cu vreo sută de pași, gălăgioase, vesele de răsunau cîmpurile. Apoi veni o cotitură bruscă și mai lungă, care le acoperi. „Acu-i acu!" se îmbărbăta Aurel frecîndu-și mîinile.

— Iată-ne singuri... singuri! murmură Laura oprindu-se parcă fără să vrea. Uite ce splendid e apusul soarelui! Cum vopsește nourii, ca într-o baie de sînge...

— Da... minunat... e... e... bîlbîi tînărul apropiindu-se de ea.

Se uitară un răstimp la soarele roșu din care nu se mai vedea decît o geană furioasă. Priveau cu atîta încredere ca și cînd de lumina aceasta ar atîrna toată fericirea. Laura, copleșită de emoție, își lăsă capul pe umărul lui, cu buzele umede întredeschise într-o așteptare dureroasă, cu pieptul frămîntat. Și Aurel, tulburat deodată, atinse cu buzele obrazul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei îmbujorat, repede, aproape speriat. Se despărțiră însă îndată, parcă apropierea i-ar fi îngrozit pe amîndoi. Se opriră o clipă rușinați și apoi porniră iar înainte, tăcuți, mai nemîngîiați și mai nedumeriți.

La cotitura drumului dădură peste Titu, înconjurat de toate fetele, necăjit, strigînd într-una :

— Lăsați-mă în pace, vă rog !... Vă rog !... Am de lucru... N-am vreme de prostii !...

Ceata își urmă calea, lăsînd pe Titu în marginea șanțului, așezat pe o lespede de piatră, cu ochii cînd spre cer, cînd spre Pădurea Domnească din față. Fetele întorceau mereu capul să vadă cum face Titu poeziile.

Acuma Aurel întindea pașii ca și cînd i-ar fi fost rușine să mai rămînă în urmă. Aceeași sfială se încuibase și în sufletul Laurei, care însă se îngrozea la gîndul că vor ajunge la Jidovița, se vor despărți și ea va fi nevoită să se întoarcă acasă tot atît de îndoită... Sărutarea în loc să le împrumute îndrăzneală, coborîse un zid de neînțelegere între dînșii.

În apropiere de Jidovița, ca din senin, Laura îi zise :

— Știi că Pintea mi-a cerut mîna ?

— Mi-a spus domnul Herdelea, răspunse studentul încet.

— Oh ! Ai știut și totuși ai tăcut toată vremea, făcu Laura spăimîntată de ceva ce-i zguduia inima din temelii.

Dar Aurel urmă, mai încet și mai șovăitor :

— Pintea e un băiat foarte bun, foarte... foarte...

Voia să mai adaoge cine știe ce, întîlnind însă ochii fetei se încurcă și murmură de cîteva ori „foarte... foarte..." Laura auzise prea bine, înțelesese aprobarea lui și totuși nu putea crede. Se uita la el căutînd măcar în ochii lui, în înfățișarea lui, ceea ce așteptase ea. Împrejurul ei simțea cum se îngroașă înșelăciunea din ce în ce mai limpede. Și apoi deodată tot sufletul i se cutremură parcă i s-ar fi rupt rădăcinile... Mergea tăcută, împovărată de gînduri amarnice, fără să mai simtă pămîntul sub picioare. Apoi se opri și cu glas tremurat, îi zise pentru ultima oară :

— Va să zică crezi că... ?

Tînărul plecă ochii în pămînt, rușinat, și răspunse ca un vinovat :

— Cred că...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Titu plecase de-acasă, numai pentru a nu se întîlni cu „gîştele" care-l plictiseau cumplit fiindcă toate îl iubeau mai mult sau mai puţin şi-i cereau poezii. Minţise că i-a venit o idee. Se hotărîse numai să se ducă în Armadia, să mai vadă puţin pe Lucreţia şi să ofteze alături de ea. Îşi zicea deseori că iubirea aceasta îl înalţă şi-i dă noi avînturi. Gîndindu-se însă la Lucreţia, s-a pomenit într-adevăr cu o inspiraţie şi s-a oprit s-o toarne într-o formă poetică şi apoi s-o ducă plocon nepreţuit alesei inimii lui. S-a muncit vreo două ceasuri, în zadar. Ideea se zvîrcolea în sufletul lui, dar nu izbutea să se înfăptuiască pe hîrtie. De zece ori i s-a părut c-a prins-o şi mereu se împrăştia cînd se cobora în vîrful creionului... Sosirea gîştelor apoi i-a spulberat din creieri tot ce începuse să se cristalizeze, aşa că trebui să-şi înceteze cu-rînd sforţările. Porni spre Jidoviţa agale, mohorît, cu gîndul să-şi aducă surorile acasă, dacă s-ar întîmpla să nu le însoţească Aurel, cum obişnuia.

Deodată, între nişte tufe de alun, aproape de drum, zări o siluetă albă. Necazul i se stinse ca prin farmec. Trebuie să fie doamna Lang, îşi zise dînsul, căci numai ei îi place să iasă din sat, în după-amiezile frumoase, ca să citească ceasuri întregi romane senzaţionale ungureşti, trîntită pe un pardesiu vechi de-al soţului ei.

— O, dac-ar fi ea, în amurgul acesta blind, în singurătatea aceasta ameţitoare! declamă dînsul patetic, aprinzîndu-şi închipuirea şi grăbindu-şi mersul.

Ceea ce îl împiedicase totdeauna să-i facă o declaraţie categorică a fost o lipsă de ocazii, îngrozitoare. De şapte luni, de cînd o cunoştea, nu i-a putut vorbi între patru ochi decît tocmai de două ori, şi încă şi atunci numai la repezeală, fără să aibă vreme să-şi deschidă inima. Niciodată n-a nemerit-o acasă singură, niciodată n-a avut norocul s-o însoţească singură măcar pînă în Armadia, niciodată n-a găsit-o singură, deşi ea îi spunea că are obiceiul să hoinărească pe cîmp, cu cîte o carte în mînă — ceea ce era chiar adevărat, căci surorile lui o întîlniseră de mai multe ori. Ghinionul acesta îl înfuria cu deosebire de cînd notarul Stoessel îi destăinuise că doamna

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lang spune tuturor că „Titu e un tînăr foarte simpatic şi binecrescut".

Apropiindu-se şi văzînd că era într-adevăr ea, Titu se repezi cu faţa strălucitoare de bucurie.

— Te căutam, îi zise domol, strîngîndu-i lung mîna.

— Te aşteptam, răspunse ea privindu-l galeş.

Roza Lang era o femeie nostimă, cu obrajii de păpuşă, cu născiorul obraznic, cu nişte ochi visători şi leneşi, cu forme mlădioase şi plinuţe, asemenea unei fete de douăzeci de ani. Se credea fiinţa cea mai nefericită din lume alături de Lang pe care-l dispreţuia, fiindcă era ovreu şi beţiv.

Resemnată, ca o eroină din romanele ce le citea cu pasiune, trăia fără nici o ţintă lămurită, mîngîindu-se doar cu gîndul că şi-a greşit de la început viaţa, cînd s-a măritat cu un bărbat nedemn de ea. Dorea însă o iubire mare prin care să se răzbune de toate decepţiile ; şi deoarece nu-i ieşise în cale nici una mare, se mulţumea chiar cu iubiri mai mărunte şi mai variate. Acuma se gîndea deseori la Titu. Stîngăciile lui i se păreau poetice şi o transportau în vremea dinainte de a cunoaşte pe Lang. Îi era drag văzîndu-l cum o soarbe din ochi, simţind cum îi tremură buzele cînd îi sărută mîna...

Se priviră un răstimp, ea stînd întinsă pe o rînă, rezemată într-un cot, cu cartea deschisă dinainte, el în picioare, cu pălăria în mînă, tulburat, cu patima pînditoare în ochi. Cele din urmă raze ale zilei mîngîiau obrajii femeii, îmbujorînd-o.

— Nu-ţi place să stai lîngă mine, colea ? îi zise Roza, arătîndu-i un colţ din haina pe care se tolănea.

Titu se aşeză repede, zăpăcit de emoţie, murmurînd :

— Nici nu-ţi închipuieşti cît mă faci de fericit !...

— O, o, nu cumva ţi-ai pus în gînd să mă ucizi cu o mărturisire ? zîmbi ea de-abia mişcîndu-şi buzele pline, foarte roşii, dintre care albeau dinţii mici şi lucioşi.

Tînărul rămase cu privirea aninată de buzele ei ademenitoare şi şopti pierdut :

— Mi-eşti dragă... Te iubesc...

Apoi cu o mişcare bruscă, biruitoare, îi luă capul în mîini şi-i sărută buzele prelung, sălbatec, ca şi cînd ar vrea să-i soarbă dintr-o dată tot sufletul. Iar femeia îi dădu gura cu ochii închişi, întinzînd puţin gîtul alb, decoltat. Stătură cî-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

teva clipe astfel, pe urmă Titu își trecu brațul pe după mijlocul ei și o strînse vijelios la piept. Roza însă se dezmetici degrabă, se desprinse ușor din înlănțuirea lui pătimașă și, potrivindu-și părul ce i se prăvălise pe umeri, îi zise cu o imputare dulce :

— Ei, dar știi că ești îndrăzneț de tot, micule ? Nu te credeam așa de îndrăzneț...

Titu simți un val de sfială cuprinzîndu-i inima, dar pasiunea îi descleștă limba :

— Te iubesc nebunește ! De cînd te-am văzut întîia dată te port în suflet ca pe o comoară neprețuită. Și niciodată n-am avut prilejul să ți-o spun. Și niciodată n-ai vrut să vezi cît de mult te iubesc...

Femeia îl ascultă un minut încîntată. Mărturisirea lui stîngace și teatrală în același timp îi dădea niște fiori fecioreInici. L-ar fi ascultat astfel o zi întreagă, dar îi era teamă că nu-l va mai putea stăpîni. Se sculă deci în picioare, vorbindu-i cu aceeași căldură patetică :

— Am văzut și te-am înțeles de mult. Totuși, trebuie să fii cuminte... cuminte, cuminte ! Auzi ? Altminteri nu te iubesc de loc...

Îl amenință drăguț cu degetul, iar el îi apucă amîndouă mîinile și le acoperi de sărutări.

— Acum trebuie să mă duc acasă, căci vezi ce tîrziu e, urmă Roza ferindu-se mereu de stăruințele lui.

Se înserase. Întunericul cobora atît de grăbit, parcă de te-ai fi uitat mai bine, l-ai fi văzut cum se îngroașă... Titu ridică pardesiul, îl scutură și întovărăși pe doamna Lang pînă la marginea satului.

— Ce-ai zice dacă te-ai pomeni, într-o bună noapte, pe neașteptate, cu mine în casă ? întrebă dînsul la despărțire, liniștit, strîngîndu-i brațul.

— Mi-ar face plăcere și... ți-aș da un ceai cu rom mult, răspunse femeia rîzînd. Numai dacă bărbatul meu nu s-ar împotrivi...

— Dar dacă Lang n-ar fi acasă ? stărui Titu înfigîndu-și privirea lacomă în ochii ei.

— O, atunci... atunci ar trebui să fii foarte cuminte, altfel m-ai supăra ! murmură Roza cu un zîmbet ispititor și supus.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

6

Titu se întoarse acasă pe drumul cel nou, foarte mulțumit de ziua de azi, întinzînd pașii ca să ajungă din urmă pe surorile sale și mai ales fiind înfometat de moarte. Pe la Cișmeaua-Mortului însă întîlni pe Ion, care venea din Jidovița, singur, gînditor, în mers șovăitor.

— Da ce-i, Ioane, de tîndălești așa ? îi strigă Titu voios. Ai băut ceva, ori nu ți-s toți boii acasă ?

— Apoi, domnișorule, îmi chibzuiesc și eu necazurile cum pot, răspunse Ion scoțînd pălăria și încercînd să zîmbească, fără a izbuti.

Cerul era senin-sticlă. Cîteva stele mari clipeau aprig luptînd cu întunerecul care năvălea zadarnic să le stingă, căci mereu se aprindeau mai multe, ca niște scîntei împrăștiate de un vînt năprasnic. Din urmă Pădurea-Domnească vîjîia înăbușit, parcă și-ar fi stăpînit mînia, iar în față șoseaua cenușie fugea printre șanțurile negre, pierzîndu-se repede pe după cotiturile de dealuri...

— Așa, se vede c-ai auzit și tu ? zise Titu deodată. Apoi tocmai voiam să-ți spun, că eu am aflat de ieri, de la un prieten care-i scriitor la judecătorie în Armadia... E adevărat, Ioane ! Simion Lungu te-a pîrît că l-ai bătut și că i-ai sfeterisit nu știu cîți stînjeni din porumbiștea...

— Da dă-l dracului cu tot neamul lui ! întrerupse flăcăul nepăsător, scuipînd ascuțit, în semn de dispreț.

— Ce să-l drăcuiești, Ioane, că nu-i de glumă ! reluă Titu întărîtat puțin de nepăsarea lui. E lucru foarte serios și poate să te bage și-n temniță !... Că Simion ca Simion... cu el te-ai fi învoit tu omenește. Dar s-a pus și popa pe capul tău, auzi ? E foc pe tine, nu alta ! Zice că nu te iartă pînă nu te vede la răcoare... El i-a făcut pîra lui Simion și s-a pus martor... Nu știu ce are cu tine...

Ion scuipă iar, își trase pălăria pe ochi și tăcu. Auzise și el ceva din toate astea. I-au intrat pe-o ureche și i-au ieșit pe cealaltă. I se păreau fleacuri față de cele ce se dospeau acuma în sufletul lui. Bătaia cu Simion nu stîrnise în sat mare vîlvă, căci Simion era o fire arțăgoasă, gata veșnic să ia de piept pe oricine. Pe urmă încăierările din pricina pămînturilor erau mai dese chiar decît certurile flăcăilor la horă. Doar amestecul preotului dăduse puțin de vorbă pe la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cîrciumă... Ion însă era atît de pătruns de încrederea mereu nelămurită ce i-o deșteptaseră lacrimile Anei, încît parcă veșnic umbla prin nouri. Simțea totuși nevoia unui imbold care să-i limpezească gîndurile și să-i îndrumeze faptele. Avea răbdarea să-l aștepte nepripit, convins că trebuie să vie de undeva. Și fiindcă de cîte ori își sfărîma mintea singur să-și găsească drumul, se izbea parcă numai de porți zăvorîte — căuta să nici nu se mai gîndească la ceea ce va trebui să se întîmple. Acuma tocmai începuse să-l împresoare bănuielile și să-l înfurie.

— Lasă-i, domnișorule, că de data asta nici capul nu mă doare, făcu dînsul, ca și cînd vorbele lui Titu i-ar fi crestat limba.

Titu, crezînd că flăcăul se sfiește să zică ceva rău despre Belciug, urmă mai aprins :

— De ce să-i lași, Ionică ? Ori ți-e frică de popa ?

— Ba nu mi-e frică nici de Dumnezeu, dacă mi-i sufletul curat, domnișorule !

— Nici să nu-ți fie, că om mai urîcios ca Belciug nu se află sub soare !... Cîinos la suflet și viclean ca dracul... A început să mă scîrbească de cînd am văzut că-și pune mintea cu flăcăii și-și vîră nasul în sfezile voastre...

Într-adevăr, pînă deunăzi, Titu, singur din toată familia, părtinise pe preotul Belciug. Chiar cînd părinții lui se mai ciorovăiau cu dînsul, prietenia lor rămînea neatinsă. Popa îl lua cu trăsura ori de cîte ori se ducea în Armadia sau la Bistrița și trăgeau cîte un pui de chef, ocărînd împreună pe unguri, căci Belciug era mare naționalist, deși nu se prea arăta a fi, de frică să nu-și piardă ajutorul de la stat, fără de care n-ar mai fi putut trăi în rîndul oamenilor... Înverșunarea lui împotriva lui Ion însă zdruncinase dragostea lui Titu. Mai întîi i se părea nedreaptă și nedreptatea totdeauna îl revolta, afară dacă nu pornea de la dînsul. Pe urmă Ion îi era tot atît de drag pe cît îi fusese Belciug. Mîndria flăcăului, istețimea și stăruința lui de a împlini ceea ce își punea în gînd, voința lui încăpățînată îi plăcea tocmai pentru că toate acestea lui îi lipseau, măcar că ar fi dorit mult să le aibă. Se hotărîse chiar să spună preotului că e nedrept cu Ion, dar niciodată nu găsise momentul potrivit și mai ales curajul trebuincios. Acuma, față cu flăcăul, își vărsa toată nemulțumirea pe care ar fi vrut s-o trîntească lui Belciug.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îl mira însă și-l încurca înfățișarea lui Ion care-l asculta parcă ar fi fost vorba de altcineva. În cele din urmă Titu își curmă indignarea și întrebă iscoditor :

— Mi se pare mie că alte necazuri te mănîncă pe tine, mai mari ?

Ion se opri, își încrucișă brațele pe piept și-l privi lung. Titu vedea cum îi scapără ochii în întuneric, ca la pisici.

— Altele, domnișorule, bine zici, răspunse scurt și apăsat.

— Și nu-mi spui mie ? se supără Titu. Să știi, Ioane, că m-ai supărat ! Zău m-ai supărat...

Flăcăul își îndreptă sumanul pe umeri ca și cînd nu s-ar fi putut hotărî să vorbească. Titu însă, muncit de gîndul că are să descopere cine știe ce taină mare, îi dădu ghes nerăbdător :

— Hai, spune ce te doare ! Iute !... Hai !...

Stăteau în mijlocul șoselei, sub Rîpile-Dracului. Dinspre Pripas se apropia o caleașcă în trap grăbit. Se dădură amîndoi la o parte, iar Ion își ridică pălăria, zicînd „bună seara" necunoscuților din trăsură. Apoi, cînd uruitul roților se potoli, spuse foarte rar :

— Trebuie să iau pe fata lui Vasile Baciu, domnișorule !

Titu rîse cu o voioșie decepționată :

— Asta ți-i supărarea !... Fugi d-aici, Ioane, că rîd și curcile de tine !

— Asta-i, domnișorule, și-i mare ! Că badea Vasile nu mi-o dă și, dacă nu mi-o dă de bunăvoie, e rău de tot !...

— Nu înțeleg de ce te agăți tu de fata asta ? E slăbuță și urîțică... Eu unul n-aș lua-o nici să mi-o cîntărească în aur !

— Așa-i, așa-i, dar fără dînsa nu mai scap de sărăcie pînă-i Prut și Siret !

— Aaa ! făcu Titu după o pauză ce voia să tălmăcească gravitatea situației. Așa da, adevărat ! E greu !

— Așa-i ? zise Ion mulțumit că și domnișorul îi înțelege acum necazul. Învață-mă dumneata ce să fac și cum să fac, că ești om învățat !...

Titu, în realitate, nu prea înțelegea nici încăpățînarea lui Ion de-a lua pe Ana, și nici pe a lui Vasile Baciu de a nu i-o da. El vedea în amîndoi niște țărani deopotrivă de treabă, între care nu e nici o deosebire. Dacă Ion n-are avere, în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

schimb e mai dezgheţat şi mai harnic, ceea ce face uneori cît o moşie. Deoarece însă rolurile de povăţuitor îl măgulcau, se sili să găsească un sfat bun care să-l ridice în ochii flăcăului.

— Dacă nu vrea el să ţi-o dea de bunăvoie, trebuie să-l sileşti ! zise Titu după un răstimp de gîndire, nehotărît puţin, ca şi cînd ar fi vrut să vadă cum îi va primi Ion vorbele.

Flăcăul tresări. I se păru că în minte i s-a deschis deodată o dîră luminoasă care îi arăta lămurit calea. Oftă prelung, parcă i-ar fi căzut o povară uriaşă de pe inimă. Ridică privirea cercetător, ca un hoţ prins cu ocaua. Mulţumirea îl strîngea de gît încît nu putu rosti nici un cuvînt.

— Poţi să-l sileşti ? Ai cum să-l sileşti ? întrebă Titu, neînţelegînd tăcerea lui.

— Pot, domnişorule ! izbucni Ion aspru, cu ameninţare în glas.

Porniră apoi iar la drum, dar nu mai schimbară nici o vorbă pînă la poarta învăţătorului. Flăcăul nu mai simţea nici o nevoie de palavre zadarnice, cînd acuma ştia limpede ce trebuie să facă. Acuma îl rodea numai nerăbdarea să isprăvească mai curînd, să-şi împlinească scopul. Titu tăcea fiindcă nu era sigur dacă povaţa lui a fost folositoare, mai ales după răspunsul dîrz care-i răsuna mereu în ureche.

— Mulţumesc, domnişorule, că mi-ai deschis capul, zise Ion despărţindu-se.

În casa Herdelea ardea lampa. Lumina unei ferestre se revărsa toată asupra flăcăului, care avea pe faţă o hotărîre strălucitoare. Văzîndu-l, Titu simţi un fior de spaimă.

— Ia seama, Ioane, să nu dai cu oiştea-n gard ! murmură dînsul zîmbind zăpăcit.

— De-acu lasă pe mine, domnişorule, că-mi ştiu eu datoria ! răspunse Ion cu o bucurie atît de largă că se pierdea într-un rînjet prostesc.

7

Titu intră în casă cam uluit de izbucnirea lui Ion. Deşi nu pricepea ce s-a putut urni în sufletul lui deodată, bănuia totuşi că a dezlănţuit o pornire atît de sălbatecă încît îl

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

cutremura. Cum dădu însă de lumină și cum mirosi mîncarea, uită pe Ion și-i reveni în gînd Roza Lang. Astfel se înseninâ iar și, frecîndu-și mîinile, zise cu o mîndrie prin care voia să dea a înțelege tuturor că a pus la cale un lucru mare :

— Foarte drăguță nevasta lui Lang ! E o plăcere să stai de vorbă cu ea !...

Herdelea aprobă în tăcere, căci și lui îi plăcea Rozica, cu toate că dragostea i-o arăta numai prin glume piperate, spuse într-o ungurească foarte stricată, care pe femeie o înveseleau totdeauna. Dăscălița însă bufni morocănoasă :

— Repede vă mai speriați și voi de toate zdrențele... Dacă și aia-i drăguță, apoi ce să mai zici de mama pădurii ?... Cum poate să fie drăguță o femeie care-i atît de proastă că nici măcar nu știe românește ?

Doamna Herdelea avea un dispreț adînc pentru femeile care nu fac copii. Pe Roza Lang însă era și mai furioasă pentru că, de cîte ori se întîlneau, voia s-o silească să vorbească ungurește, mirîndu-se mereu cum se poate să nu știe ungurește soția unui învățător de stat. Dăscălița n-ar fi mărturisit în ruptul capului că nu știe, ci spunea cu mîndrie că nu vorbește fiindcă îi sînt urîți ca dracul ungurii și limba lor.

Laura și Ghighi se întorseseră acasă singure. Ungureanu nu se mai oferise, ca altădată, să le însoțească. Din Jidovița pînă în Pripas, Laura a plîns desperată, fără să scoată o vorbă. Ghighi însă, bănuind pricina lacrimilor surorii sale, a ocărît toată vremea pe Aurel, găsindu-i mai multe cusururi, chiar decît înșiși bătrînii cînd erau mai porniți. Ocările ei și oboseala drumului au potolit puțin durerea Laurei. Îndată ce a ajuns acasă, s-a retras în salon ca să nu bage de seamă părinții că a plîns. Oricît se silea să se stăpînească, nu-și putea opri lacrimile. Simțea într-una ca și cînd o casă întreagă s-ar fi prăbușit peste ea și nu e în stare să se ridice dintre dărîmături. Cînd Ghighi veni s-o cheme la masă, minți c-o doare capul. Ar fi murit de rușine să fi fost acuma nevoită să se uite în ochii oamenilor care i-ar fi ghicit îndată supărarea.

După cină Herdelea, aducîndu-și iar aminte de scrisoarea lui Pintea, deschise ușa odăii unde Laura își frămînta nenorocirea, și-i zise din prag :

— Da cu omul cela ce facem, domnișoară ? Tu, care știi atîtea etichete, nu crezi că-i vremea să-i răspundem ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Întrebarea se înfipse în inima fetei ca într-o rană proaspătă. Lacrimile o podidiră mai furtunos, în vreme ce buzele ei murmurau cu resemnare :

— Scrie-i, scrie-i, fire-ar al dracului !.... Cine te oprește să-i scrii ?... De-acuma mi-e totuna...

Ghighi se repezi numaidecît, adăogînd :

— A spus ea vreodată să nu-i răspunzi ? Da ce, crezi că ea-i proastă să lase pasărea din mînă pe cea din gard ? Ori ați fi vrut să nu mai vorbească cu nimeni pentru că a cerut-o domnul Pintea ? Așa sînteți dumneavoastră, căutați cearta cu lumînarea și pe urmă mai ziceți că alții se ceartă.

— Bravo, bravo ! strigă Titu, triumfător. Asta-mi place ! În sfîrșit, bine c-ați venit tot la vorba mea... Dacă m-ați fi ascultat de la început, azi Laura ar fi fost mireasă...

Laura plîngea cu hohote. Ghighi alergă la ea s-o mîngîie, după ce mai întîi închise iar ușa. Bociră amîndouă un răstimp, apoi Ghighi se reculese și vorbi, alintînd-o !

— Lasă-l încolo, Laura dragă, nu-ți mai face sînge rău pentru un netrebnic ! Merită un stricat ca el să-l plîngă o ființă gingașă și distinsă ca tine ?... Vezi, eu am avut o presimțire sigură că-i un ticălos... Știi, ți-am spus și astă-vară, la sindrofia de la Elvira !... De altfel și Alexandrina mi-a povestit chiar azi, că fata popii din Vărarea, știi toanta ceea de Vica, i-a făcut farmece și că acuma prostănacul de Ungureanu se duce mereu-mereu pe la ea, ba că popa, bețivul, l-a și pus să jure în biserică și cu mîna pe *Evanghelie*, că îndată ce va ieși doctor va lua pe Vica !... Acuma vezi și tu cît e de murdar și de nevrednic de iubirea ta, Laura dragă !...

Bătrînii erau mulțumiți c-a dat Dumnezeu și i-au venit Laurei gîndurile cele bune. Dăscălița, mișcată, se apucă să spele vasele, bolborosind o rugăciune ce o știa dînsa, încă din tinerețe, anume pentru asemenea ocazii fericite. Herdelea însă scoase din buzunar scrisoarea a optzecea a lui Pintea și o citi din nou, cine știe a cîta oară, cu multă băgare de seamă. Clătină apoi din cap, îngîndurat, vrînd să învedereze nevestei și lui Titu că nu-i ușor să ticluiești un răspuns cum se cuvine, cinstit și drept și frumos, unei asemenea scrisori. Se așeză la masa de scris, lucrată de el însuși acum vreo douăzeci de ani, aprinse o lumînare, puse scrisoarea lui Pintea lîngă călimară,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

își atîrnă după urechi niște ochelari pe care nu-i întrebuința decît în momentele cele mai solemne, căci vedea mai bine fără ei, stătu cu fruntea încrețită ca să-și adune gîndurile și apoi începu să aștearnă pe hîrtie, bătrînește: *„Multstimate și iubite fiule George! Află că rîndurile tale multă bucurie ne-au pricinuit, văzînd într-însele gîndurile tale bune și preavrednice. Și mai află că Laura este doritoare de-a te vedea în casa noastră cît mai grabnic...“*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL IV — NOAPTEA

1

De cînd a văzut că Ion se înstrăinează de Ana din ce în ce mai rău, George Bulbuc a început într-adevăr să meargă mai în fiecare seară pe la Vasile Baciu. Fata îi era acum mai dragă. Gălăgia ce se făcuse în jurul ei, din pricina lui Ion, i se părea c-a înfrumusețat-o și i-a ridicat prețul. Știa bine că Ana nu se va înmuia cu una cu două, dar nădăjduia că pînă în cele din urmă, îi va birui împotrivirea.

Căci acuma numai de ea atîrna. Cel puțin așa credea el. Feciorul Glanetașului are alte necazuri pe cap decît să-l mai bată gîndurile cu Ana. După pozna cu Vasile Baciu, după dojana din biserică, după bătaia cu Simion Lungu ce-ar mai putea aștepta Ion? Dovadă că nimic este faptul că nici nu se mai arată pe la Ana. La horă nu mai joacă cu ea. În sat umblă vorba că se va însura în cîșlegi cu Florica... Va să zică din partea aceasta calea lui George e slobodă... Numai Ana să se dea pe brazdă... Dar Ana îl ocolea, avea ochii veșnic roșii de plîns ascuns. Asta înseamnă că în inima ei nu s-a zdruncinat iubirea pentru Ion. S-a gîndit George și s-a răzgîndit. Pe urmă s-a sfătuit cu maică-sa, o femeie uscată, cu nasul ascuțit și ochii mici căzuți în fundul capului, care vedea în toate lucrurile neplăcute vrăjitorii și farmece. Ea l-a învățat să se ducă la ghicitorul din Măgura, să-i dezlege pe Ana. George s-a dus,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ghicitorul i-a descîntat... Zadarnic. Atunci a început să se necăjească. Neînduplecarea fetei îi jignea mai ales mîndria. Se credea cel dintîi flăcău din sat și suferea cînd cineva nu i-o recunoștea. Din pricina aceasta a avut atîtea ciocniri cu Ion care pretutindeni i-o lua înainte, pe care mai toți flăcăii îl priveau ca pe un fel de vătaf al lor. În sinea lui simțea și el că al Glanetașului are ceva de-l întrece în fața oamenilor. N-o mărturisea însă nimănui și se supăra cînd i-o spuneau alții. Adică de ce-ar fi mai breaz Ion ca dînsul ? Carte știe și el ; e chiar abonat la *Foaia poporului*. Prost nu e, voinic este, deși nu e bătăuș. Adevărat că are o fire blîndă, dar cînd se mînie e în stare să facă moarte de om. Ion e mai sprinten, mai osos, mai șiret, adevărat, dar el e mai așezat, mai cumpănit, ca omul care are ce pierde. Toma Bulbuc e cel mai bogat țăran din Pripas, mai cu stare decît însuși popa Belciug, iar George e singur la părinți. Harnic și muncitor și strîngător este cum nu se găsește al doilea. Din munca lui a adunat banii cu care a cumpărat iarna trecută cel din urmă petec de pămînt al lui Dumitru Moarcăș...

Vasile Baciu îl primea totdeauna voios, îl poftea să șadă, îl cinstea cu rachiu „îndulcit de fata mea". George zîmbea și se uita cu coada ochiului la Ana, care mereu își făcea de lucru pe lîngă vatră și de-abia răspundea la vorbele lui. Dintru-nțîi a crezut că sfiiciunea ei este prefăcătoria obișnuită a fetelor față de flăcăi, mai ales cînd le văd și părinții. Curînd a trebuit să înțeleagă că Ana tot nu-l vrea pe el și că tot după Ion oftează. Atunci a plecat înjurînd-o în gînd și hotărît s-o lase în plata Domnului. Mintea însă îi rămînea tot la ea și a doua seară pornea iar glonț la Vasile Baciu, să se necăjească iar prinzînd-o cum suspină și lăcrimează după cellalt. Se încăpățîna din zi în zi. Se simțea jignit de răceala ei și începea s-o iubească aievea. De unde pînă acum voise s-o ia numai pentru că era fata lui Baciu și fiindcă părinții lor i-au sortit unul altuia, azi o rîvnea cu patimă și i se părea frumoasă ruptă din soare. Nu îndrăznea să spovedească nimănui ce-l durea. I-ar fi fost rușine să afle cineva că el nu e în stare să-i dobîndească dragostea. Aceasta l-ar fi înjosit în fața lumii, înălțînd în aceeași vreme pe Ion. Se mustra chiar că a ascultat pe maică-sa de și-a bătut picioarele degeaba pe la ghicitor. I-ar fi venit mai bine dacă ar fi băgat de seamă Vasile Baciu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce se petrecea în inima Anei. Dar bătrînul nu putea bănui nimic. El știa doar atîta că fata lui trebuie să se mărite cu George, pentru că lui așa i s-a năzărit. Cu cît îl primea el mai bine, cu atît credea că va merge mai ușor. George se chinuia că, pe cînd satul fierbea că merge la Ana, el era nevoit să petreacă toate serile ascultînd palavrele lui Vasile despre războiul din Bosnia unde povestea c-ar fi făcut atîtea vitejii de l-a pupat însuși împăratul. Ar fi fost de o mie de ori mai bucuros să se fi putut învoi cu fata spre a se întîlni pe furiș, căci așa ar fi fost o dovadă de dragoste. Ana însă ofta de cîte ori tatăl ei se jura că la iarnă vor face nunta, măcar de-ar plesni fierea în dezmățatul Glanețașului.

De altfel Ana, de cînd a văzut pe Ion îmbrățișîndu-se cu Florica și mai ales de cînd i-a ajuns la urechi că a și cerut-o, trăia într-o frămîntare cu atît mai dureroasă cu cît trebuia s-o tăinuiască. Era o fire tăcută și oropsită, menită parcă să cunoască numai suferința în viață. A crescut singură, lipsită de o dragoste părintească mîngîietoare. Mama a lăsat-o fără aripi. Își aducea aminte doar ca prin vis de ogoirile ei blînde pe care nu le-a mai întîlnit niciodată. Tatăl ei o iubea, dar cu o iubire plină de toane. Vorbe bune a auzit prea puține de la dînsul ; bătăi însă a suferit nenumărate, mai pe dreptate, dar mai mult din senin. Prietenie cu alte fete nu putea lega. Sufletul ei căuta o dragoste sfioasă și adîncă. Zburdălnicia o întrista. Chiar peste veselia ei plutea totdeauna o umbră de melancolie... În Ion al Glanețașului apoi descoperise deodată tot ceea ce-i dorea inima. Întîia oară, acum cîteva luni, cînd au stat de vorbă mai îndelung, s-a simțit ademenită. De atunci își zicea mereu că fără de el ar trebui să moară. Era singurul om în ale cărui cuvinte tremurau mîngîierile rîvnite în fundul inimii ei. Nu mărturisea dar nici nu ascundea tatălui ei iubirea ce-o cuprinsese și de care nu putea să se despartă nici moartă. Sudălmile și amenințările lui, ca și revenirea lui George, n-o speriau de loc și nici nu-i clinteau hotărîrea. În gînd căuta veșnic prilejuri să întîlnească pe Ion, să-l întrebe, să-l roage, să-i cadă în genunchi ca să n-o ocolească. Nu înțelegea purtarea lui, pe care-l știa atît de încăpățînat și de bun. Depărtarea și lipsa lui însă îi sfîșiau inima. Își zicea uneori că poate fuge de dînsa, că poate n-o mai iubește... Atunci își pierdea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bruse toate nădejdile şi o cuprindeau gînduri de moarte. Mai ales după întîlnirea cu Ion, pe drumul cel vechi, cînd el n-a găsit nimic să-i spună, cînd n-a luat-o în braţe, deşi fuseseră singuri — gîndurile negre începură s-o stăpînească mai des. Joia, ducîndu-se la bîlciul săptămînal în Armadia, cu ouă, păsări, brînză, lăptării, trecînd în zorii zilei pe cărarea de lîngă Someş, dincolo de Jidoviţa, se oprea acuma mereu în dreptul stăvilarului şi privea lung vălmăşagul apelor adînci care parcă o chemau. Ce să mai aştepte în viaţă, dacă ce i-e drag o părăseşte? Ropotele valurilor care se zvîrcoleau năvalnic, în clocote mugitoare, o învăluiau cu zgomote asurzitoare, stingîndu-i toate dorurile şi năzuinţele. Se clătina pe picioare. Simţea că dacă s-ar pleca puţin, ar aluneca în gura morţii unde, într-o clipire, s-ar sfîrşi toate suferinţele...

Totuşi într-un colţişor al sufletului ei, chiar în mijlocul chinurilor celor mai crîncene, mai simţea pîlpîirea unei fărîme de nădejde care o îndemna să creadă că încă nu e totul pierdut. Grăuntele de speranţă care nu părăseşte pe om pînă nu-şi dă ultima suflare, care mai licăreşte în ochii muribundului chiar cînd inima a încetat de-a mai bate şi cînd trupul a îngheţat pentru totdeauna — îi dădea şi ei puterea să mai aştepte şi să stăruiască...

Şi astfel, într-o noapte, după ce plecă George şi după ce tatăl ei stinse lampa şi se culcă, Ana, plînsă şi frîntă, ieşi în ogradă, cum mai ieşise de atîtea ori zadarnic de cînd Ion nu se mai abătea pe la dînsa, cu scînteierea de nădejde în inimă că poate cine ştie?

Noaptea era neagră şi mohorîtă, noapte de toamnă, tristă şi năbuşitoare. Nouri groşi, plumburii, măturau crestele dealurilor care împrejmuiau Pripasul, învolburîndu-se în văzduh, înnegrindu-se şi limpezindu-se ca nişte balauri năprasnici porniţi parcă să înghită dintr-o sorbire satul ce dormea adînc şi mut. Pomii prin grădini dîrdîiau cutremuraţi de frig, cu nişte glasuri plîngătoare şi ostenite.

Fata, desculţă, strîngîndu-şi pe piept năframa, păşi sprinten spre poartă, zgîlţîită de o frică neînţeleasă şi de frigul care o pătrundea la os. Deschise vraniţa[1] cu mare băgare de

[1] *Vraniţă* — poartă de scînduri sau de nuiele împletite.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

seamă, ca să nu scîrţîie, şi vru să iasă în uliţă. Se opri însă deodată trăsnită de spaimă. O mogîldeaţă neagră stătea răzimată de stîlpul porţii. O clipă Ana n-avu măcar puterea să deschidă gura. Apoi, reculegîndu-se, întrebă în şoaptă :

— Cine-i aici ?

— Eu, răspunse un glas gros, împrăştiindu-se în întuneric pe nişte aripi nevăzute.

— Ionică ? murmură Ana într-o izbucnire de fericire, agăţîndu-se de dînsul şi repetînd printre lacrimi : Ionică ! Ionică !

— Am aşteptat să plece George, răsună iarăşi glasul lui Ion cu o tremurare de părere de rău. De cîte ori n-am tot aşteptat aşa, iar tu, Ana...

Se întrerupse ca şi cînd i s-ar fi înfipt un cuţit în beregată.

— Hai în casă, Ionică, scînci fata, trăgîndu-l de mîneca sumanului. Pe urmă, aducîndu-şi aminte de tatăl său, care ar scula tot satul în tălpi să ştie că i-a adus pe Ion în casă, adăogă mai plîngătoare : Ori baremi în ogradă... pe prispă... Vino !...

Ion nu intră. Atîta voise : să-l vadă ea şi să ştie hotărît că n-a părăsit-o. Aşa îşi chibzuise dînsul calea pentru a sili pe Baciu să i-o dea. Ca să izbutească, trebuie s-o ia domol. Altfel i se primejduiau planurile... Acuma ştia bine cum are să-l silească. Numai să nu-şi piardă răbdarea. Graba strică treaba. Fără dibăcie şi şiretenie nu ajungi la mal niciodată.

Îi zise repede, scurt : „noapte bună" şi se pierdu în beznă înainte ca Ana să mai fi putut răspunde. Dar paşii i se mai auziră pe uliţă, leopăind rar prin noroi, îndepărtîndu-se din ce în ce pînă ce se stinseră de tot. Buzele fetei bîlbîiră rugătoare în singurătatea ce o învăluia :

— Ionică ! Ionică !...

Rămase totuşi cu o mulţumire mare în suflet. S-a întors la ea, va să zică o iubeşte !... Poate că niciodată n-a avut visuri mai frumoase ca în noaptea aceasta...

De a doua zi, Ana parcă ar fi fost alta. Faţa i se îmbujoră de o încredere senină. Umbla mai sprintenă, muncea mai cu drag şi simţea o nevoie ciudată de a arăta lumii întregi că e fericită.

George, observînd îndată schimbarea, s-a bucurat mai întîi crezînd că s-a dat pe brazdă. Ana nu mai ofta şi nu mai lăcrima. Părea însă grozav de nerăbdătoare şi stătea ca pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

niște spini, parcă de-abia ar fi așteptat să-l vadă urnindu-se... Gîndindu-se mai bine, George își zise pe urmă că trebuie să fie ceva la mijloc. Și gîndindu-se iar, îi fulgeră prin minte: „Ion!"

Vru să-l îndepărteze și nu mai putu. În urechi îi vîjîia ca o bătaie de ciocane:

— Ion!... Ion!... Ion!...

2

Cînd, a doua zi, straja îi aduse citația, Ion strînse din umeri nepăsător, întrebă în ce zi e judecata, căci nu pricepea scrisul unguresc, și o dădu Zenobiei s-o pună bine, după grindă, ca să nu uite sorocul. Numai o clipă și-a zis: „adică tot e adevărat?" și pe urmă nici nu s-a mai gîndit la Simion Lungu, cum de altfel nu se gîndise nici pînă acuma. Seara se duse iar la Ana. Și de-aci încolo mereu...

Glanetașu s-a speriat de citație și l-a cicălit destul să dea fuga la domnul învățător, să se roage să-l povățuiască cum și ce să facă. Herdelea era doar tot atît de vestit că știe legile mai bine ca orice avocat, pe cît era de prețuit pentru că nici un doctor nu trăgea măselele mai repede și fără durere ca dînsul. Altădată Ion alerga cu toate fleacurile să-i ceară sfaturi sau să se înțeleagă măcar cu domnișorul Titu; de ce nu s-ar duce acuma cînd e vorba de judecată și cînd se știe că judecătorii nu glumesc? Vorbele bătrînului însă nu s-au lipit de dînsul. Gîndurile lui acuma erau toate și mereu la Ana. Pînă ce nu va fi silit pe Vasile Baciu să i-o dea de nevastă, împreună cu toată moșia, nu mai voia să audă nimic...

Ziua judecății cădea într-o joi. Fiind bîlci în Armadia, Ion a plecat laolaltă cu părinții săi, care duceau două mierțe de porumb, să le vîndă, ca să mai plătească din dări, deoarece primarul începuse a umbla prin sat, întovărășit de practicantul notarului, luînd zăloage de la cei ce erau rămași în urmă.

Zîmbea un soare bătrînesc de toamnă, învăluind hotarele într-o lumină galbenă potolită, care încălzea tocmai cum îi place omului mai bine. Sub îmbrățișarea blîndă a razelor pămîntul amorțit parcă respira iar mai zdravăn, copacii își răsfirau mai tihniți frunzele arămii... Șoseaua uruia neîncetat de căruțele care se întreceau să-ajungă mai curînd la bîlci. Pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

păsenii, mergînd mai toți pe jos, cu saci sau dăsagi în spinare, păşeau voinicește şi vorbeau tare de răsunau ripile şi pădurile... În Jidovița cîrciumarii botezau rachiul, pregătindu-se pentru după-amiazi cînd oamenii, la întoarcere, se vor opri cu toții să închine cîte un pahar de mulțumire c-au vîndut sau cumpărat ce au putut...

Armadia începe îndată la cîteva sute de pași dincolo de podul de peste Someș. Un orășel lunguiet, împrăștiat pe țărmul rîului pînă la poalele dealurilor, urcîndu-se chiar şi pe coastă cu casele. De departe strălucește mîndră biserica cu două turnuri şi clădirea liceului românesc, podoabele cele mai de seamă ale Armadiei şi ale întregului ținut. De altfel tot tîrgușorul e trei-patru străzi care se întîlnesc într-o piață largă, în fața bisericii.

Glanetașu, cu Zenobia şi cu Ion, o apucă pe lîngă Someș, fiindcă-i calea mai scurtă, şi ies lîngă școala primară românească în strada Liceului. În dreptul judecătoriei, care se află peste drum de o bisericuță veche catolică, Ion se oprește şi trece dăsagii cu porumb în spinarea mamei sale. Îşi dau întîlnire în piață şi apoi bătrînii pornesc înainte, iar feciorul rămîne pe trotuarul de lespezi lucii, scuturîndu-şi hainele de perii ce-i luase de pe dăsagi.

Judecătoria era o clădire mare, posacă, galbenă, cu un etaj şi cu ferestrele zăbrelite ; în fața ei, afară, lîngă poartă, se aflau două bănci de scînduri, pe care se odihneau pricinașii pînă le venea rîndul, căci funcționarii, copleşiți de lucru, nu-i sufereau înlăuntru, pe coridor sau în sala de aşteptare.

Ion sosise prea devreme. Pînă la nouă, cînd se deschidea cancelaria, trebui să aştepte pe-afară, în tovărăşia altor țărani, de prin sate îndepărtate, veniți ca şi dînsul. Tocmai tîrziu îşi aduse aminte de Simion Lungu şi-l căută din ochi, fără să-l găsească.

Cînd în sfîrşit un aprod ungur, foarte roşu la față şi cu o mustață pomădată şi răsucită, începu să strige pe împricinați, se opri în fața porții trăsura preotului Belciug. Pe capră, lîngă vizitiu, şedea țanțoş Simion.

„Mhm ! îşi zise Ion batjocoritor. Îl aduce popa cu brişca !"

Belciug coborî încet, spuse vizitiului să poposească la gazda lui pe Ulița Comorilor, unde trăgea totdeauna, şi apoi intră pe poartă, ferindu-se de femeile care se îmbulzeau să-i sărute mîna. Simion rămase pe trotuar, încurcat puțin, aruncînd o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

privire pe furiș spre Ion, care ședea pe bancă, de vorbă cu un moșneag din Vărarea. Sosirea lui Simion îi stînjeni parcă pe toți dintru-nceput. O țărancă gureșă, așezată lîngă poartă, pe un fedeleș gol, rupse tăcerea, întrebîndu-l deodată :

— Oi fi avînd și dumneata vreun necaz pe-aici, măi bade ?

Simion se uită la Ion și răspunse cam rușinat :

— Apoi am, vezi bine că am. Cine n-are ?

Iară tăcură cîteva clipe. Dar pe urmă, încetul cu încetul, își reveniră cu toții și Simion povesti din fir în păr ce a pățit cu Ion, care tăgăduia aprig tot. Se amestecară toți în vorbă, unii dînd dreptate unuia, alții celuilalt. Ciorovăiala însă îi apropia mereu. Simion de altfel nu cerea decît brazdele pe care i le tăgăduia flăcăul, căci de bătut s-au bătut în parte. În cele din urmă ascultară sfatul moșneagului din Vărarea : Ion să-i dea înapoi două brazde și Simion să-și retragă salba. Spuse aprodului că s-au împăcat și îl rugară să le îngăduie să înștiințeze și pe domnul părinte că nu mai vor să meargă la judecată. Aprodul îi bătu pe umăr și le făcu semn să-l urmeze. Intrară în gang. În dreapta și în stînga erau birourile cărților funduare. Inima lui Ion bătu mai repede. Aci are el să vie cu Ana și cu Vasile Baciu, să-i scrie toate pămînturile pe numele lui... Urcară apoi pe o scară veche, foarte roasă. În odaia de așteptare dădură peste Belciug, care se plimba de ici-colo, cu pălăria în mînă, cu fața mai palidă ca de obicei. Aprodul, arătîndu-i pe cei doi țărani, îi zise rînjind mulțumit :

— S-au împăcat... Nu trebuie judecată...

Preotul se opri brusc, ca și cînd glasul aprodului l-ar fi speriat. Văzînd însă pe Simion împreună cu Ion, înțelese și se înfurie. Se băgase în cearta dintre dînșii într-o clipă de necaz prostesc, crezînd că izbind pe feciorul Glanetașului are să simtă lovitura și familia Herdelea. Așa se grăbise de scrisese pîra lui Simion, susținînd-o și prin mărturia lui de preot. Peste cîteva zile însă, potolindu-și supărarea, i-a părut rău că s-a amestecat. Nu se cuvine ca un preot să-și năpăstuiască credincioșii, tîrîndu-i în fața judecătorilor unguri. Ar fi fost mulțumit dacă s-ar fi putut împăca lucrurile, fără să mai ajungă prin Armadia, dar și fără să iasă dînsul micșorat, căci din gură tuna și fulgera mereu împotriva lui Ion. Fiindcă, în asemenea împrejurări, pricinașii n-au îndrăznit să se învoiască acasă, Belciug a venit cam în silă la judecată, muncit de gîndul cum ar putea potrivi toate așa încît să rămînă cu fața

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

curată. Își făcuse, plictisindu-se în sala de așteptare, o cuvîntare bine simțită prin care să apeleze la inima judecătorului pentru a dobîndi iertarea vinovatului, dacă făgăduiește să se îndrepte... Atunci a picat aprodul cu împăcarea, răsturnîndu-i deodată toate intențiile. I se păru că țăranii s-au întovărășit ca să-și bată joc de dînsul.

— Piei din ochii mei, măgarule ! se răsti la Simion, indignat. M-ai adus pînă aici ca acuma să mă faci de rîs înaintea oamenilor ?... Las' că știu eu ce poamă ești și tu ! Am să te învăț eu minte și pe tine, becisnicule !

Simion se făcu mic de tot și mormăi foarte încet, să nu-l audă popa, dar totuși să-și poată zice că n-a tăcut :

— Apoi nu te-am adus eu, domnule părinte, că dumneata m-ai adus !...

Cîțiva țărani, care-și așteptau rîndul, se adunară ciopor într-un colț, spăimîntați. Numai o babă, neputîndu-se stăpîni, bolborosi :

— Mai rar popă ca aesta... În loc să împace oamenii, îi învrăjbește...

Pe Ion îndîrjirea preotului îl ului. În gînd îi răsări deodată întrebarea : „Ce-o fi având cu mine ?" O presimțire urîtă începea să i se încuibeze în inimă. Pleoștit se apropie de fereastra ce dădea în curtea judecătoriei. Se răzimă de perete și se uită din ce în ce mai zăpăcit împrejur. În antreu se coborîse o tăcere grea, întretăiată numai de pașii preotului care își reluase plimbarea de ici-colo, mai nervos, aruncînd deseori priviri zdrobitoare spre Simion Lungu. Cînd Belciug obosi și se opri, se auziră din sala de judecată întrebări grăbite, într-o românească pocită, rostite de un glas aspru și urmate de răspunsuri umile, înfricoșate...

O teamă stranie cuprinse pe Ion încetul cu încetul. Simțea o amenințare de care nu se putea feri. Se mira cum de nu s-a sinchisit el de loc pînă acuma de afacerea aceasta ? De ce nu s-a împăcat mai dinainte, cînd ar fi fost atît de ușor ? Îi părea foarte rău că n-a cerut cel puțin învățătorului să-l lumineze ce să spună și cum să răspundă... Se întoarse și-și aruncă ochii afară. Curtea era strîmtă, pardosită cu piatră și împrejmuită cu un gard de scînduri foarte înalt. În fund o casă joasă, cenușie, posomorîtă, cu ferestrele zăbrelite cu drugi groși de fier... Ion tresări. Asta era temnița. Un fior

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de groază îi furnică sufletul... În curte trei țărani tăiau lemne sub privegherea unui paznic în uniformă urîtă, cu pușca la umăr. Țăranii hîțîiau ferăstrăul alene și nepăsători, pe cînd paznicul nu-i scăpa din ochi și doar uneori își îndrepta cureaua de la armă, mîndru și poruncitor. „Va să zică aici....?" se gîndi flăcăul, curmîndu-și însă firul gîndirii, cuprins de îngrijorare.

Alt aprod, bătrîn, leneș, cu ochelari, îi introduse înlăuntru. La biroul din mijloc, cu spatele la fereastra dinspre stradă, stătea un domn gros, cu o chelie ascunsă puțin sub niște fire rare de păr lung, cu ochii încruntați, avînd dinainte, pe masă, o cruce de metal. Belciug, cu o înfățișare solemnă, se așeză îndată în stînga, lîngă perete, pe un scaun. La alt birou, un domn sfrijit și gălbejit, cu mustăți cărămizii și cu o cărare aleasă foarte îngrijit, răsfoia într-un teanc de acte, scoase cîteva hîrtii și le puse ceremonios pe masa judecătorului. Aerul era apăsat și atît de vrăjmaș, încît cei doi țărani se uitară repede unul la altul, îngroziți, gata parcă s-o tulească în orice clipă.

Deodată însă întrebările judecătorului porniră nerăbdătoare. Cum te cheamă ? De cîți ani ești ?... Ion simți de-acum foarte limpede cum îl învăluie primejdia. De-acum s-a isprăvit... Nu mai e nici o scăpare... Cînd Simion răspunse, fără să se uite la Belciug, că s-au împăcat afară și că-și retrage jalba, mai avu o scînteie de nădejde. Dar se stinse îndată. Judecătorul nici nu lăsă pe Simion să isprăvească, sări în picioare și începu să răcnească :

— Atunci de ce mai veniți pe-aici, ticăloșilor, să mă încurcați ?... O să vă bag la răcoare pe amîndoi, o să vă...

Atunci Belciug se ridică de pe scaun și se apropie, zicînd cu sfială :

— Pardon... Două cuvinte...

Judecătorul mai rău se întărîtă. Începu să dăscălească și pe Belciug că de ce nu explică boilor c-aici e judecătorie unde oamenii au de lucru, nu să-și piardă vremea cu fleacuri... Preotul roși și rosti cîteva vorbe pe ungurește. Deși știa binișor ungurește, avea oroare să vorbească mai ales în fața autorităților, vrînd astfel să dovedească tuturor că românul nu renunță niciodată la drepturile lui. Judecătorul, care îl cunoștea, se zăpăci auzindu-l vorbind ungurește și deodată se îndulci. Îl pofti să ia loc, își trase scaunul mai aproape de dînsul și-l

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ascultă cu mare luare-aminte. Belciug vorbi mult. Era în joc prestigiul lui față de țărani, care merita jertfirea trecătoare a unui principiu.

Ion și Simion nu mai înțelegeau nimic ; doar privirile judecătorului, care îi fulgerau în răstimpuri, le spuneau că e vorba de ei și că nu e bine. Cînd încetă preotul, judecătorul se sculă iar și numaidecît se răsti la Ion :

— Va să zică tu ești spaima satului, cîine ticălos !... Bine... Foarte bine. Te dezvățăm noi de nebunii, fii pe pace !... Ai să vii să stai două săptămîni la răcoare, ca să-ți treacă pofta de bătăi !... Mișelule și netrebnicule !

Ion îngălbeni ; apoi tot sîngele i se urcă în obraz. Rosti, cu fruntea sus, cu ochii aprinși :

— Apoi să ne iertați, domnule jude, nu-i așa... Că eu n-am bătut pe nime-n lume, domnule jude...

— Să taci, ticălosule ! Nici o vorbă, că pe loc te pun în lanțuri !... Și acuma ieși afară !... Marș !

Flăcăul ieși clătinîndu-se, fără să mai vadă cum Belciug dă mîna judecătorului care-i zîmbește prietenos...

3

În aceeași joi, după-amiază pe cînd Herdelea, profitînd de vremea frumoasă și călduță, sforăia închis în stupină, iar dăscălița cu fetele alegeau fasole pentru mîncarea de seară și vorbeau de Pintea, mirîndu-se că au trecut zece zile de la răspunsul lor fără ca el să mai fi dat vreun semn de viață — o căruță se opri în fața casei și, în vreme ce caii își scuturau clopoțeii de la gît, un glas strigă pătrunzător :

— Domnule-nvățător !... Domnule-nvățător !...

Ghighi, recunoscînd glasul, se repezi afară, aruncînd vorba :

— E drăguța tatii !...

În vîrful căruței era cocoțată o săsoaică bătrîioară și roșcovană, cu o față veșnic rîzătoare, care de patruzeci de ani, în fiecare joi se ducea la Armadia, la tîrg, cu căruța plină de pîine de vînzare. Herdelea o cunoștea încă de pe vremea cînd fusese elev la liceu. Toată casa o iubea și o poreclise „drăguța tatii", fiindcă pe cît îmbătrînea cu atît se hîrjonea mai mult cu domnul învățător, în amintirea tinereților de odinioară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

— Fii bună, domnișoară, vino de ia scrisoarea asta pe care mi-a dat-o domnul Bălan de la poștă pentru dumneavoastră ! zise săsoaica cu ochii zîmbitori. Că mi-e greu să mă mai cobor de-aci și caii-s nebunatici...

Ghighi alergă, curioasă la căruță. Drăguța, întinzîndu-i scrisoarea, întrebă în șagă, lungind vorbele săsește :

— Da domnu-nvățător nu-i acasă ?

— Tata doarme, drăguță ! murmură Ghighi cu ochii la scrisoarea care era o telegramă, și apoi fugind într-un suflet în casă, tocmai din cerdac adăogă : Mulțumim, drăguță !

— N-aveți pentru ce, n-aveți pentru ce ! vorbi săsoaica singură, mîngîind cu biciul șoldurile cailor care porniră îndată la pas.

Telegrama stîrni o emoție mare în toată casa. Doamna Herdelea îndeosebi privea toate depeșele drept niște cobitoare de rău. Numai două a primit de cînd e măritată, și amîndouă au fost fatale : una le vestise în trei cuvinte reci, moartea surorii ei celei mai dragi, prăpădită într-un spital din Cluj în urma unei operații, iar a doua le-a adus știrea îmbolnăvirii singurului ei frate pe care, pînă ce a ajuns ea la Monor, l-a găsit pe catafalc... Astfel, acuma se uitau toate trei înspăimîntate la fițuică, întrebîndu-se de la cine o fi și ce o fi cuprinzînd, închipuindu-și numai vești sinistre și neîndrăznind s-o desfacă.

— Eu o rup și, ce o fi să fie ! strigă în cele din urmă Ghighi.

Cum își aruncă însă ochii în telegramă, cum izbucni voioasă :

— E de la Pintea !... Vine Pintea !... Mi-am zis eu că de la el trebuie să fie, dar n-am vrut să vă spun, ca să fie mai mare surpriza ! adăogă apoi, învîrtindu-se prin odaie în pași de vals și fîlfîind hîrtia în aer.

— Ia s-o văd și eu ! zise Laura, revenindu-și în fire, cu glasul tremurat de emoție. Și cum Ghighi nu se mai astîmpăra, sfîrși mai apăsat : Ei, dă-o-ncoace, nebuno, nu mă mai necăji !

Laura citi rar și solemn : *„Fericit nespus, sosesc sîmbătă — George"*.

Dăscălița, cu ochii înlăcrimați de bucurie, o citi de asemenea, și descoperi, într-un colț, un adaos, cu creionul : *„Multe gratulări — Bălan"*.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Uite, ne gratulează bietul Bălan ! murmură ea plîngînd de-a binelea.

Bălan era singurul funcționar român de la poșta din Armadia, prieten bun cu Herdelea. Știind că Pintea ceruse mîna Laurei și trecîndu-i prin mînă telegrama, nu l-a lăsat inima să nu fie cel dintîi care trimite familiei întregi felicitările cuvenite.

— Ce om bun, sărmanul Bălan, observă Ghighi, luînd hîrtia prețioasă. Dacă nu era el, cine știe cînd ne venea, că jidovii ceia de la cancelarie țin toate scrisorile cu zilele... Și cum a găsit el tocmai pe drăguța tatii !...

Cuprinsă de un fior de bucurie, Ghighi o tuli să scoale pe Herdelea, să-i comunice și lui vestea cea mare. Bătu cu pumnii în ușa stupinei, tropăind și din picioare, și strigînd :

— Tată !... Tată !... Vine Pintea !... Vine...

Deodată se opri și, țipînd ca din gură de șarpe, porni în goana mare spre casă, dînd din mîini, ca o desperată, căci sărind nebunește pe lîngă stupină, stîrnise dușmănia unei albine care, minioasă cum sînt ele în preajma somnului de iarnă, s-a repezit la Ghighi și i-a înfipt acul drept în colțul gurii.

Speriate de țipetele ei, dăscălița și Laura îi ieșiră înainte ostoind-o. Herdelea, cu somnul în gene, se ivi în ușa stupăriei, mormăind :

— Da ce-i ? Ce s-a întîmplat ? Ce zbiară aia așa ?

După întîia durere și spaimă, Ghighi plînse mai ales de frică să nu se umfle și să nu mai poată merge la serata dansantă, care pica tocmai acuma duminecă. Numai Herdelea o liniști, asigurîndu-o că-i trece negreșit pînă duminecă încît poate să fie chiar regina balului.

Învățătorul studie apoi telegrama, cu ochelarii pe nas, de-abia ascunzîndu-și fericirea.

— Ei, prea bine... Să poftească și avem să-l primim cum se cuvine ! zise dînsul în cele din urmă, împăturind frumos telegrama și punînd-o în buzunar, ca să se poată făli cu ea la toți cunoscuții.

Pînă seara au adus pe tapet toate treburile ce le stîrnise sosirea peținorului. Unde va trage Pintea ? Iată o problemă gravă. Ei nu-l pot găzdui fiind mulți și neavînd decît trei odăițe. Dar, chiar dacă ar avea mai multe, n-ar ședea bine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unui logodnic să petreacă nopţile în casa logodnicei. Va trebui deci să doarmă în Armadia. Masa însă poate s-o ia aici, precum poate să stea toată ziua, să se obişnuiască mai bine cu Laura. Firește, tote acestea înseamnă cheltuială grea. Ce are a face? O dată se mărită o fată... Vor tăia cîteva găini, neapărat. Dar nici carnea de vacă nu poate să lipsească, deşi s-a cam scumpit. În orice caz, nici o masă nu se poate fără carne. De prăjituri vor îngriji fetele, căci Laura e meşteră mare... Bine ar fi dacă ar şti la ce oră va sosi sîmbătă? Înainte sau după-prînz? Poate că s-ar putea ghici din telegramă?... Nu se poate. Destul de rău că n-a precizat, ca să ştie cum să orînduiască masa... Duminecă, firește, vor merge împreună la serată. Cine ştie de nu vine chiar înadins ca să meargă şi la bal împreună cu Laura, să se mîndrească în faţa lumii cu aşa logodnică frumuşică. Laura roşi pînă în vîrful urechilor şi se întrebă ce vor zice fetele cînd vor afla că se logodeşte? Desigur că foarte multe vor invidia-o. Probabil însă că se cam ştie în Armadia, căci nu se poate ca tata să nu fi bătut toba...

— Să ştii că din pricina balului vine tocmai sîmbătă! strigă Ghighi, muncită numai de gîndul seratei şi ţinînd la obraz o batistă muiată în apă rece. Eu imediat am ghicit!... Atît mai bine! Cel puţin avem un cavaler sigur!... Am să dansez pînă-mi fac pantofii ferfeniţă!... Numai să nu mi se umfle sărăcia asta de înţepătură!...

Regretau toţi că nu era şi Titu acasă, ale cărui sfaturi în privinţa primirii lui Pintea ar fi fost foarte folositoare. Titu însă, de o vreme încoace, mai mult stătea prin Jidoviţa decît pe-acasă.

Deocamdată se înţeleseră ca Herdelea să meargă mîine pînă-n ziuă, întovărăşit de Ghighi, spre a face cumpărăturile trebuincioase. În acest scop învăţătorul avea, mai întîi, să ia un avans din leafa lunii următoare, ca să aibă cu ce ţine piept cheltuielilor; apoi să vorbească cu măcelarul Ştrul din Jidoviţa, de la care luau pe datorie, să nu le facă pocinogul să-i lase fără de carne de vită.

Titu, sosind, ca de obicei, tocmai la masă, exclamă iar; „Foarte drăguţă femeie doamna Lang", ceea ce însemna că a întîlnit-o şi era mulţumit. Apoi cercetă telegrama cu mutra unui om care o aşteptase, aprobă cu mici rezerve planurile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de primire, găsind însă și prilejul de-a mai pomeni de cîteva ori de Rozica, cu niște ochi atît de strălucitori parcă mereu i-ar fi venit să povestească tuturor că e iubit de o femeie fermecătoare și că mîine-poimîine va fi un adevărat erou de roman sentimental.

Cînd să se ridice de la cină, se auzi o bătaie sfioasă în ușă.

— Da cine-o mai fi așa de tîrziu ? zise Herdelea adăogînd tare : Intră !

Glanetașu se strecură în odaie ca și cînd l-ar fi urmărit cineva de-aproape. Mărturisi, mereu încurcîndu-se, ce-a pățit Ion azi-dimineață la judecătorie și ruga pe Herdelea să-i învețe cum să scape bietul băiat de temniță. Vestea căzu ca o bombă ; indignarea umplu îndată toată casa. Dar Ion ? De ce nu vine el ? Bătrînul se zăpăci. I-e rușine că n-a venit înainte de proces, cum l-a îndemnat dînsul și cum ar fi fost bine, de poate nici nu pățea ce-a pățit. Se vede însă că Ion are ce are, că parcă nu-i sînt toți boii acasă... Toată familia ceru pe Ion.

În curînd Glanetașu se reîntoarse cu Ion și cu Zenobia. Flăcăul povesti cu de-amănuntul tot ce s-a întîmplat, întrerupt deseori de Zenobia care afurisea cu gura plină și pe popa, și pe Simion, și pe judecător.

— Pămătufu! ! strigă dăscălița la sfîrșit, fierbînd de revoltă.

După o tăcere de compătimire însă Ion întrebă cu lăcomie :

— Acu ce-i de făcut, domnule învățător ?

— Apoi am să-ți fac o plîngere tocmai către ministrul justiției, ca să afle și cei mari cum se poartă cu oamenii domnii de pe-aici... Am să-ți fac, Ioane ! Numai să vie întîi sentința, peste cîteva zile, să vedem ce spun într-însa dumnealor !

Zenobia, drept mulțumire, își făcu o sumedenie de cruci, căzu în genunchi și bătu la repezeală vreo zece mătănii, stîrnind hazul tuturor. Plecară apoi toți trei blagoslovind pe Herdelea pentru că îi scapă dintr-o pacoste atît de grea.

— I-aș fi putut face jalba și acuma — zise învățătorul după ce rămaseră singuri — dar vă trebuie trăsura lui Belciug la bal...

— Perfect ai chibzuit ! murmură Titu, zîmbind mulțumit, cu gîndurile la Rozica...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

4

Pintea sosi spre seară, pe o vreme ploioasă, într-o brișcă galbenă, trasă de doi căluşei iuți și grăsuni.

Ghighi, care mai mult stătuse pe-afară decît în casă, toată ziua, cu ochii pe șosea, zări trăsura de departe și, deși nu cunoștea pe Pintea, ghici că el trebuie să fie și dădu alarma cu insuflețire :

— Vine !... Iute, vine !

Întreaga familie apăru în ușa casei. Herdelea șopti Laurei să iasă mai în față, să vadă omul că-l așteaptă cu drag. Pintea, sub umbrela pe care ploaia de toamnă dărăbănea fără cruțare, scoase pălăria ceremonios, dînd din cap cu un surîs triumfător.

— Uite ce tînăr simpatic ! murmură dăscălița silind pe Laura să roșească.

Trăsura se opri o clipă în uliță, înaintea casei.

— Hai, Titule, deschide poarta ! strigă Herdelea.

Titu se repezi în capul gol și brișca intră în ogradă, după ce Pintea coborî și veni spre pridvor, ridicînd mai sus umbrela și ferindu-se să nu calce în noroi. Toți îl întîmpinară în cor :

— Bine-ai sosit !

— Bine v-am găsit ! Bine v-am găsit ! repetă dînsul intrînd în cerdac și scuturîndu-și umbrela peste parmaclîc. M-a făcut leoarcă ploaia asta... Din Lechința pînă aici n-a stat nici un minut... Dar bine c-am ajuns...

Herdelea îl îmbrățișă și-l sărută pe amîndoi obrajii, ceea ce nu se obișnuia decît între neamuri. Pintea sărută mîna doamnei Herdelea care, fiind foarte mișcată și voind să se stăpînească, avea o înfățișare rece, zicîndu-i „Bună ziua, domnule !“ Laura îi întinse grațios mîna, cu un surîs cochet prin care căuta să-l încătușeze mai mult ; el vru să-i spună ceva drăgălaș dar, neîndrăznind s-o tutuiască, precum făcuse în scrisori, se mulțumi să-i sărute mai lung mîna și apoi, spre a-și ascunde zăpăceala, trecu la Ghighi căreia îi zise galant :

— Mi-a vorbit atît despre dumneata... sora dumitale... încît te-am cunoscut imediat...

Titu dădu o mînă de ajutor vizitiului să deshame caii. Deoarece ei n-aveau șură sau șopron, îl sfătui să acopere brișca cu o pătură, iar caii să-i bage în grajd, unde se mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

găsește puțin fîn ; dacă va mai trebui, vor cere de la vecini, că anul acesta este nutreț din belșug... Ploaia îl udă pînă la piele, ceea ce nu-l împiedică să strîngă bărbătește mîna lui Pintea, care, împreună cu ceilalți, zăboveau tot în cerdac.

— Credeam că nici n-ai să mai vii pe ploaia asta scîrboasă !... Ei, dar ce mai stați aici în umezeală ?... Haidem în casă !... Leapădă-ți și tu, George, macferlanul și umbrela, că uite cum curge apa din ele !...

Îl duseră în salonaș. Întrebările nu mai conteneau : cînd ai plecat, unde ai poposit, ce-ai pățit pe drum ? Și copleșindu-l cu întrebări, încît el abia biruia cu răspunsurile, toți îl cintăreau din ochi cu o curiozitate pe care nici măcar nu încercau s-o ascundă.

Era de vreo douăzeci și cinci de ani, cu o înfățișare plăcută, cu niște ochi negri cam mici și neastîmpărați și cu o mustăcioară cărbune, îngrijită. Părul aspru, pieptănat în sus, era retezat drept, ca o perie. Cu mișcările iuți și îmbrăcat într-o redingotă puțin prea lungă, sub care purta o vestă încheiată în nasturi deși pînă la gulerul alb și tare ce-i cuprindea gîtul scurt, n-avea mai nimic preoțesc nici în ținută și nici în vorbă.

Vedea cum îl examinează toată familia și aceasta îl încurca, dar totuși povestea mereu, căutînd vorbele cele mai alese și aruncînd deseori ochii la Laura, care stătea lîngă el, îl privea tăcută și se roșea ca sfecla cînd întîlnea căutăturile triumfătoare ale bătrînilor.

Pintea vorbi mai cu seamă despre părinții lui, pe care-i iubea mult. Tatăl său era preot în Lechința, iar Lechința era un orășel cam cît Armadia, însă împestrițat cu toate neamurile și fără culoarea românească de aici. Herdelea își aduse aminte că a umblat și dînsul prin Lechința, acum vreo optsprezece ani, la o „reuniune" de învățători, împreună cu Titu, care pe atunci era un băiețandru de vreo cinci anișori. Își aminti chiar că cunoscuse și pe tatăl lui George, care la banchetul de adio a ținut o cuvîntare înflăcărată... Pe urmă Pintea mai spuse că are mulți frați și surori, care aproape toți sînt gospodăriți și răspîndiți prin toate colțurile pămîntului românesc. Acuma i-a venit rîndul lui să-și întemeieze fericirea... Zicînd aceasta se uită cu mai multă îndrăzneală la Laura care se topi de rușine și se sculă repede, făcîndu-se că trebuie să caute ceva pe la oglindă, unde, privindu-se puțin, își potrivi părul la tîmple.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei, fetelor — interveni iar Herdelea, frecîndu-şi zgomotos mîinile — ia să ne aduceţi voi ceva să mai dezmorţim oleacă pe George, că văd că-i rebegit rău de ploaie şi de frig... Cred că bei şi tu, ginere, un şnaps fain de tot, ştii, românesc, de-al nostru ?...

Fetele ieşiră ca nişte sfîrleze, bucuroase că pot să-şi comunice la repezeală impresiile. Aşezînd pe o tavă păhăruţele şi sticla cu rachiu fiert şi îndulcit, Laura întrebă cu inima strînsă :

— Ce zici, Ghighiţo ?... Cum ţi se pare ?

— O, dar ştii că-i foarte drăguţ, se jură Ghighi din toată inima. Zău, Laura, e de o sută de ori mai simpatic ca Ungureanu... Mă şi mir cum nu ţi-a plăcut ţie pînă acuma ? Nu vezi că-i elegant, nu ca teologii ceilalţi care se plimbă veşnic cu umbrela subţioară... Parcă nici n-ar fi teolog, parcă ar fi cel puţin inginer !

— Adevărat ? stărui Laura strălucitoare... Nu-i prea mic ?

— Ce mic ? se cruci cealaltă. E doar tocmai cît tine de înalt... Adică de unde pînă unde vrei să fie negreşit ca prăjina de Ungureanu ?... Şi-apoi n-ai văzut ce brişcă superbă are ? Asta-ţi spune cît de colo că-s oameni bogaţi şi vrednici !

— Mie totuşi mi se pare că-i prea mic, reveni Laura care dorea să audă cît mai multe laude spre a se convinge pe deplin şi pentru a-şi risipi toate îndoielile ce-i mai necăjeau uneori sufletul.

— Lasă, nu mai cîrti ! Aveţi să fiţi o pereche încîntătoare ! sfîrşi Ghighi cu însufleţire.

Pintea bău puţin ca să nu-şi închipuie oamenii că poate-i beţiv. În schimb limba i se dezlegă din ce în ce. Era vorbăreţ din fire şi-i plăcea şi lui însuşi cum povesteşte. Şi astfel, după ce se mai obişnui puţin şi-şi învinse sfiala, începu iar despre rudele lui, apoi despre cunoscuţii şi prietenii comuni, pe urmă despre el însuşi, despre viaţa lui în liceu, la seminar... Numai despre Laura nu scoase nici un cuvînt. De altminteri toţi găsiră că aşa se cuvine, căci chestia asta, fiind serioasă, nu trebuie adusă în discuţie decît cu băgare de seamă şi în momentul oportun...

Cînd Pintea conteni, fetele aruncară pe masă balul de mîine seară şi pînă la cină avură vreme să-l macine. Firește că George venise înadins ca să nu lipsească de la faimoasa petrecere din Armadia. Nici Laura şi nici Ghighi nu voiră să-i spună în ruptul capului în ce fel de toalete vor apărea,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca să-i poată face mîine o surpriză cu atît mai mare cînd le va vedea... Pintea, galant, îşi oferi brişca lui spre a merge cu toţii împreună, iar Herdelea se pregăti să primească, mulţumit că scăpă uşor de grija trăsurii pentru mîine. Laura refuză consternată : ce ar zice armadienii de aşa ceva ? Apoi nici n-ar încăpea toţi într-o singură trăsură, căci pe ele trebuie să le întovărăşească cel puţin Titu şi să-şi ducă o sumedenie de cutii cu rochii, neputînd pleca de-acasă îmbrăcate ca să ajungă acolo într-un hal fără hal. Şi în sfîrşit ele s-au înţeles să tragă la Elvira Filipoiu unde trebuie să se gătească... Primi însă bucuroasă ca Pintea să vie să le ia de la Filipoiu şi să se ducă împreună la bal...

Cum tînărul nu se pronunţase încă unde are de gînd să petreacă noaptea şi ca să nu-şi închipuie c-ar putea fi găzduit aici, Titu, îndemnat de dăscăliţă, prinse un prilej şi-l sfătui să tragă în Armadia la Augustin, un cărăuş foarte cumsecade, care are casă bună şi n-o să-i ceară nici un ban cînd îi va spune că-i trimis de Herdelea. Pintea nu se gîndise la aceasta, se zăpăci puţin şi-l rugă pe Titu să-l însoţească făgăduindu-i în schimb să-l trimită acasă cu brişca. Titu, firește, se învoi, mai ales în nădejdea că poate va avea norocul să zărească în trecere pe Roza Lang.

La masă Pintea de-abia mîncă, iar Laura ciuguli şi mai puţin ca de obicei din bunătăţile ce le căra Ghighi, care era supărată că tocmai cei pentru care le-au gătit fac atîtea moşturi de ţi-e şi necaz.

Tîrziu de tot, tînărul se urni totuşi să plece. Dacă ar fi fost după el, nici n-ar mai fi plecat, ci ar fi stat de vorbă pînă dimineaţa... Herdelea îi lumină calea cu lampa, în vreme ce femeile îi strigară de mai multe ori să nu uite că mîine la prînz este aşteptat. De altfel, cum ploaia încetase şi cerul se răzbunase puţin, probabil să avem mîine o zi minunată...

Fetele, care dormeau în salon, într-un pat, ciripiră şi se sfătuiră pînă după miezul nopţii. Laura lăcrimă de cîteva ori cîte puţin, iar cînd se gîndi la cadrilul al doilea şi la primele tururi, plînse de-a binelea. Ghighi însă lăuda din răsputeri pe Pintea, spunînd că întruneşte toate calităţile unui bărbat ideal ; şi printre picături nu uita să-şi bată joc de Ungureanu, de stîngăciile lui comice, de mîinile lui veşnic umede, de încrederea lui ridicolă, şi era foarte mulţumită cînd izbutea să facă şi pe Laura să rîdă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Totuși, în noaptea aceea Laura a visat numai pe Aurel, care părea că o iubește nebunește și voia să se împuște din pricina lui Pintea, cu care părea că dansează cadrilul al doilea, fericită, invidiată de toate fetele, pe cînd Pintea stătea bosumflat într-un colț, ca o arătare urîtă...

5

Duminecă, după ce clopotele sunară ieșirea din biserică, Titu se repezi la preotul Belciug să-i ceară trăsura pentru diseară. Intrînd în ogradă, inima i se strînse puțin. Nu mai întîlnise de mult pe Belciug, căci acuma toată vremea și-o omora alergînd după Roza Lang. Știa însă foarte bine că popa întorcea capul cînd trecea prin fața casei lor, ca să nu salute, și că, încîlcindu-se deunăzi prin Armadia cu Herdelea, s-a făcut a nu-l vedea... Niciodată pînă acum răceala dintre preot și învățător nu fusese atît de fățișă, încît Titu se temea puțin să nu se fi întins și asupra lui supărarea popii...

Belciug abia sosise acasă, însoțit de cîțiva sfetnici de-ai bisericii care, înghițind în sec, îl priveau cum mînca și așteptau să isprăvească spre a lua o înțelegere în privința clădirii noii biserici. Preotul era în toane deosebit de bune și primi pe Titu cu o adevărată explozie de prietenie.

— Noroc, poete !... Are să mi se surpe hornul de cînd n-ai mai fost pe la mine... Ce mai veste-poveste prin țara muzelor ? Ce vînt bun te aduce ?

Poezia era una din pasiunile preotului, în amintirea vremurilor cînd și el mîzgălise versuri spre a-și ușura inima, demult, înainte de a intra în seminar, de dragul unor ochi albaștri și mîngîioși.

— Aș vrea să-ți spun cîteva vorbe, părinte, zise Titu, uluit de primirea prea călduroasă, cu un glas care arăta că ar dori o întrevedere fără martori.

Belciug dădu afară pe sfetnici :

— Haideți, plecați acasă că acum n-am vreme de voi ! Veniți după-amiazi, pe la vecernie !

Cînd rămaseră singuri, popa îi turnă un pahar de vin.

— Ei, să trăiești și să te văd cît Coșbuc de mare ! ură Belciug, ciocnind și golind paharul dintr-o dușcă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Titu voise să aducă vorba mai de departe, dar din pricina amabilității preotului, se pomeni că-i zice prosteşte :

— Ne-ar trebui brişca dumitale pentru diseară... Ştii că-i balul diseară... Dumneata tot nu te duci, iar noi...

După toanele bune ale preotului, Titu s-ar fi aşteptat să-l întrerupă scurt şi să-i spună „ai zis", ca altădată. Cum însă Belciug tăcea şi se întuneca, tînărul se opri singur, încurcat, cu o privire nedumerită... Trecu un răstimp greu pînă ce popa cu ochii în farfuria goală şi jucîndu-se cu furculiţa, începu rar, gînditor :

— Am să v-o dau, firește, dar numai pentru dumneata... Pentru dumneata, înţelegi?... Căci pentru părinţii dumitale n-aş da-o, mai bine s-o ardă focul... Uite aşa ! Ţi-o spun verde : n-aş da-o... Acum dumneata eşti băiat deştept şi mă vei pricepe fără multe explicaţii. Cînd a venit tatăl dumitale aici m-am bucurat din inimă, ştiţi prea bine, şi am făcut ce-am putut ca să-i fiu de folos. N-aş fi crezut niciodată că-mi va fi potrivnic, ca să nu zic vrăjmaş pe faţă. Să nu creadă dînsul că eu sînt prost. Am simţit de mult că mă sapă şi am tăcut. Dar toate au o margine... toate... Cînd am deschis ochii, m-am speriat de ce-am văzut...

Nu ridică de loc privirea din farfurie. Numai cu ţăranii era mai îndrăzneţ. Încolo se sfia cînd spunea cuiva în faţă lucruri neplăcute... Titu stătea pe ghimpi. Cuvintele preotului i se păreau nedrepte şi jignitoare. Se gîndi o clipă să-i trîntească o obrăznicie şi să sfîrşească. Dar aceasta ar fi însemnat să rămînă fără trăsură.

— Acuma nu mai lua în seamă şi dumneata toate mărunţişurile, zise dînsul în cele din urmă, văzînd că Belciug a încetat.

Într-adevăr, preotul părea că-şi sleise toată mustrarea. Răspunse cu alt glas :

— Dar ştii că n-am vizitiu?... Omul meu trebuie să meargă de noapte la moară în Dumitriţa, că morile de apă din Jidoviţa macină scump şi prost, pe cînd în Dumitriţa e o moară de foc care face o făină ca aurul...

— Nu-i nimic, am să mîn eu caii ! vorbi Titu, gîndindu-se că va lua pe Ion al Glanetaşului ca vizitiu, firește, fără să afle popa.

— Numai să băgaţi de seamă să nu vă răstoarne că-s hodiniţi şi buiestri... Petrecere bună !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trecînd spre casă, Titu înștiință pe Ion că-l ia ca vizitiu diseară. Venind, își pregătise o cunună de înfloriturі pentru a povesti ce-a pățit la popa. Dar n-a mai putut spune nimic deoarece sosise Pintea.

După masă lucrurile erau potrivite așa fel ca Laura să rămînă între patru ochi cu Pintea, spre a-și putea descărca sufletele... Stătură împreună, singuri, aproape un ceas și totuși nu vorbiră de loc de iubire, ci numai de nimicuri neînsemnate, făcînd pauze mari și roșind copilărește cînd li se întîlneau privirile furișe... Fiecare își zicea în sine că ar trebui să înceapă cellalt și în sfîrșit se mîngîiară că se vor lămuri mai bine diseară, la bal, unde în potopul de lume și de muzică le va veni mai lesne să-și deschidă inimile.

Herdelea, parc-ar fi simțit că tinerii au pierdut vremea degeaba, făcu ce făcu și prinse pe Pintea într-o convorbire serioasă de numai cîteva minute, dar de-ajuns ca să-i spună tot ce trebuie să spună un socru cumsecade unui ginere cinstit. Cînd îi declară limpede că nu poate să dea Laurei nici un ban zestre, tînărul s-a rușinat și s-a emoționat, iar cînd bătrînul a adăogat că fata va avea totuși un trusou modest și cele ce-i trebuiesc în casă, Pintea a protestat că n-are nevoie de nici o ață, că Laura e cea mai mîndră comoară din lume și că de altfel la logodnă nădăjduiește să vină cu părinții săi, care vor îndrăgi pe Laura desigur tot așa cum o iubește el.

— M-am crezut dator să-ți arăt situația din vreme cum este, ca să n-avem pe urmă neînțelegeri, încheie Herdelea mulțumit, bătîndu-l pe umăr.

Spre seară Pintea a plecat în Armadia, la gazdă, să lase răgaz fetelor să se pregătească în tihnă de bal...

Trăsura popii se umplu de cutii, de legături, de geamantane, parc-ar fi pornit tocmai în Siberia. Titu trebui să se cocoțeze pe capră, lîngă Ion; fetele însele de-abia se vedeau dintre bagaje. Herdelea dăduse lui Titu bani de cheltuială, dar îi spuse de nenumărate ori să nu fie mînă spartă, să-i ție legați cu șapte ațe, căci nu se poate ști cît va mai sta Pintea pe-aici și fiecare gologan e numărat; să plătească peste taxa de intrare cel mai mult cincizeci de creițari, ca să salveze onoarea familiei, să fie trecuți în *Gazeta Transilvaniei* printre „suprasolvenți", dar să nu se întindă la chef...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dumnezeu să v-ajute ! murmură dăscăliţa, cu lacrimi în ochi, văzînd brişca urnindu-se.

Tocmai cînd să intre în Armadia îşi aduse aminte Laura c-a uitat să-şi ia evantaiul. Se opriră, se sfătuiră. Erau cît p-aici să se întoarcă înapoi, căci evantaiul avea un preţ deosebit din pricina diferitelor iscălituri de la diferitele baluri, alcătuind un adevărat trofeu... Titu o povăţui să împrumute unul de la Elvira. Laura se linişti numai gîndindu-se că întoarcerea ar fi un semn rău, spuse însă de mai multe ori că întîmplarea aceasta nenorocită i-a stricat toată seara.

Fetele, împreună cu Elvira, ajutate de două servitoare, supravegheate de însăşi doamna Filipoiu, o femeie foarte grasă, neagră şi zăcută de vărsat, dar bună ca piinea caldă, se gătiră mai bine de două ceasuri şi se făcură ca nişte păpuşi.

— Pun rămăşag că voi o să fiţi reginele balului, le spuse doamna Filipoiu, mingiindu-le cu privirea, în vreme ce ele îşi ştergeau pudra de pe sprîncene.

Titu venise îmbrăcat de-acasă : jachetă neagră, cam purtată, vestă foarte deschisă, cravată albă, înăspriţă, mănuşi albe de atîrnat în buzunar ca să se vadă că are... Plictisit de aşteptare, puse pe o servitoare să-i mai calce dunga pantalonilor care se botiseră în trăsură, iar el se aşeză şi-şi lustrui ghetele ca oglinda.

Cînd veni Pintea, fetele erau zîne. Se făcură prezentări ceremonioase. Doamna Filipoiu felicită pe Pintea pentru norocul de-a fi găsit o fiinţă atît de drăgălaşă ca Laura, iar Elvira şopti fetelor, încîntată : „Foarte drăguţ şi simpatic". Titu rezolvă problema trăsurilor : fetele cu doamna Filipoiu vor merge în brişca popii, iar el cu Pintea în cealaltă şi vor sosi deodată la liceu unde, în sala de gimnastică, avea loc serata...

Intrarea principală a liceului era luminată cu două rînduri de felinare. Pe scările de piatră aştepta, întru întîmpinarea invitaţilor, o întreagă armată de „aranjori" cu cîte o fundă tricoloră în piept. Vreo zece se repeziră la trăsură, ajutînd fetelor să coboare şi oferindu-şi braţul cîrligat.

— E tîrziu ?... Nu, da, aş... S-a început ? Cîteva minute... De mult ? Foarte reuşit... Păcat ! se auzi în grupul fetelor înconjurate de aranjori.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pintea păși în urma domnișoarelor, strîngînd cîteva mîini cunoscute, iar Titu rămase să dea ordine vizitiilor. Îndeosebi lui Ion, căruia nu-i plătea nimic pentru osteneală, îi spuse să vie și el să vadă petrecerea mai tîrziu, ca să fie la îndemînă cînd o fi de plecat. Poate c-o să-l cinstească și cu o sticlă de bere, dacă cumva n-o fi prea scumpă, căci în asemenea împrejurări restauratorul face niște hoții nemaipomenite. Să intre însă prin grădina liceului și să aștepte la ușa din dos, de unde se vede bine în sala de gimnastică...

Titu cunoștea pe toți aranjorii care erau recrutați dintre profesorii mai tineri, studenții universitari întîrziați pe-acasă și elevii mai spălați din clasele superioare. Aurel Ungureanu se afla printre dînșii, dar se ascunsese cînd au trecut fetele. Pintea cu domnișoarele și cu doamna Filipoiu îl așteptau în bufetul instalat alături de sala de dans. Aici, la o masă de lîngă ușă, bătrînul și mărunțelul profesor de desen și caligrafie Romașcu îndeplinea funcția de casier... Titu se duse drept la Romașcu, care însă îi strînse mîna murmurînd zîmbitor :

— S-a achitat... Domnu Pintea...

Titu protestă, firește, numai de formă :

— Cum se poate una ca asta ? Îmi pare rău, dragă George, zău așa !... Atunci, domnule profesor, uite o coroană din partea mea !

— Ca suprasolvire ?

— Da ! făcu Titu cu mîndrie.

— Cele mai calde mulțumiri ! răspunse profesorul-casier însemnîndu-i numele într-un caiet liniat special de dinsul cu diferite cerneluri.

Marea sală de gimnastică era transformată în sală de spectacol, împodobită cu ghirlande de brad, la care lucraseră o săptămînă întreagă după-amiaza, toți elevii liceului. În fund se înălța scena improvizată din catedre suprapuse, cu culise de scoarțe și covoare pestrițe, restul încăperii fiind ocupat de mai multe rînduri de scaune, adunate de pe la domnii din oraș cu condiția să le fie înapoiate îndată după sfîrșitul seratei. Scaunele erau rezervate numai pentru doamne, căci domnii, în afară de cîțiva mai bătrîni, stăteau în picioare pe lîngă pereți, luîndu-și însărcinarea de-a îngroșa ropotele de aplauze ce porneau din cellalt fund al sălii unde se înșirau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

elevii din cursul superior, puşi acolo să-şi manifesteze admiraţia şi însufleţirea.

Aranjorii aşezară pe domnişoare în rîndul întîi, pe locurile cele mai bune, păstrate înadins pentru ele în schimbul unor surîsuri graţioase. Titu cu Pintea rămaseră mai pe lîngă uşă.

Spectacolul începuse... Acuma un elev lung şi slab declama o anecdotă ţigănească, strîmbîndu-se într-una, repezindu-se încoace şi încolo pe scenă, schimbînd mereu glasul şi stîrnind rîsete zgomotoase în fund şi zîmbete discrete pe scaune.

Programul de altfel era încărcat şi variat ; mai urmară vreo zece declamaţii, recitări şi dialoguri, toate gustate cu cuvenita plăcere naţională. Apoi veni conferinţa unui profesor de literatură, întretăiată, mai ales în partea a doua, de foarte dese căscături ascunse cu multă discreţie. Conferenţiarul fu răsplătit totuşi cu o furtună de aplauze bucuroase care pareă însemnau „bine că s-a isprăvit"...

Toată lumea răsuflă mai uşurată. Într-o clipă bufetul se umplu cu public care ieşea spre a îngădui elevilor să transforme sala de spectacol în sală de dans, strîngînd scaunele şi aşezîndu-le de-a lungul pereţilor, să stropească puţin duşumelele cu leşie rece şi să împrăştie pe jos saciz ca să nu se facă lunecuşuri să-şi frîngă picioarele vreun dansator prea pasionat.

Titu avusese grijă să oprească masa cea mai bună în bufet. Toate tovarăşele de sindrofie se adunară aici, patronate de doamna Filipoiu. În jurul lor roiau aranjorii şi alţi cavaleri de seamă. În mijlocul interesului însă stătea Pintea pe care Titu îl prezenta cu mîndrie tuturor.

— Cumnatul meu *in spe* [1] !

De altfel mai toată Armadia ştia că fata lui Herdelea se mărită ; chiar şi împrejurimile. Învăţătorul se lăudase la berăria Griviţa şi vestea s-a împrăştiat ca fulgerul. Mai ales fetele erau curioase şi examinau pe furiş pe Pintea, să vadă cum se înfăţişează cel ce va fi soţul prietenei lor. Şi toate găseau prilejul să şoptească Laurei : „Foarte drăguţ !" Se încinse apoi o ciripeală generală. Toţi slăveau spectacolul şi pe interpreţi, îşi angajau cadrilurile şi „romana" şi de-abia aşteptau să înceapă dansul...

[1] În perspectivă (lat.).

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După ce își făcu datoria aici, Titu trecu la altă masă unde ședea Lucreția Dragu împreună cu părinții ei, amîndoi grași ca niște butoaie. Conferențiarul de adineaori, tînărul profesor de literatură Ștefan Oprea, și un student în drept se învîrteau în fața fetei, înclinîndu-se din cînd în cînd și copleșind-o cu complimente. Titu salută pe bătrîni cuviincios și familiar, apoi își trase un scaun lîngă Lucreția, căreia îi sărută mîna, fără a uita să i-o strîngă puțin, ca omul cu drepturi cîștigate. Fata se roși, iar ceilalți doi curtezani îngălbeniră văzînd îndrăzneala poetului. Ei stăteau în picioare de un sfert de ceas.

— Luați loc, domnilor, dacă vă face plăcere ! zise drăgălaș Lucreția, cu ochii la conferențiarul încurcat.

Începu un duel de aluzii și înțepături între cavaleri, spre spaima doamnei Dragu care avea groază de orice discuții ce nu le înțelegea. Oprea și Titu, deși prieteni, se vrăjmășeau în ascuns, fiindcă profesorul strîmba din nas asupra poeziilor lui Titu, iar poetul spunea în gura mare pretutindeni că Oprea nu se pricepe în literatură nici cît straja de noapte din Pripas. Acum Titu se repezi mai întîi asupra conferinței profesorului, căutînd să-l doboare în fața Lucreției. Lupta însă rămase nehotărîtă : zîmbiră toți cînd Titu imită stîngăciile rivalului său, dar totuși nimeni nu-l aprobă, nici măcar printr-o vorbă. Atunci poetul se agăță de fracul conferențiarului, cu mai mult noroc, căci toți izbucniră într-un hohot de rîs la care trebui să ia parte chiar Oprea spre a nu arăta că i-e necaz. În tot balul, profesorul singur era în frac ; și-l comandase înadins și, în sufletul lui, se fălea și se simțea superior tuturor purtîndu-l. Ceilalți domni veniseră care în jachetă, care în redingotă, cei mai mulți în sacouri negre, unii chiar în haine de stradă deschise... Cu toată biruința lui Titu, atît părinții cît și Lucreția nu încetară de-a dovedi o atenție deosebită profesorului care putea fi un ginere minunat, mai ales că fata bate balurile cam de mulți ani zadarnic. Titu însuși băgase de seamă sforțările Lucreției de a înlănțui pe Oprea încă din vara trecută, dar nu se alarmase. El mai întîi nu se socotea printre candidații serioși. În ochii lui, Lucreția era o fată drăguță, cu care poți sta de vorbă făcînd exerciții și declarații de dragoste și căreia, în cele din urmă, ajungi să-i furi o sărutare nevinovată. Dacă n-ar fi fost ea, s-ar fi găsit alta, tot atît de melancolică și de visătoare, care să-i inspire poemele de amor romantic. Mai cu seamă de cînd nădăjduia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de la Roza Lang o iubire mai pămîntească, Lucreția coborîse pe planul al doilea în inima lui. Dacă n-o părăsise încă de tot, era numai pentru a exaspera pe Oprea.

Într-o clipă cînd conferențiarul se adînci cu Dragu în niște dezbateri asupra lefurilor profesorilor, care nici gînd să se mărească, Titu se plecă mai aproape de Lucreția și-i șopti:

— Cred că am cadrilul al doilea?

— O, de-abia acuma te trezești să mi-l ceri?... Dar l-am dat de mult!

— Da... Credeam că nici nu mai e nevoie să ți-l cer... Știai prea bine că sînt totdeauna al dumitale... Bine. Nu face nimic. Cine e fericitul, dacă nu-s indiscret?

— El, murmură fata arătînd pe Oprea.

— Mhm, se întunecă Titu. Foarte bine. Mi l-ai preferat. Să ții minte!... Dar cadrilul întîi?

— Cu plăcere...

Titu mai bolborosi ceva, apoi se sculă plictisit, aproape jignit, și se depărtă. Lucreția însă rămase cu inima cît un purice. Mințise și tremura să nu se răzbune minciuna. Refuzase lui Titu cadrilul al doilea pentru că voia să-l dea lui Oprea, care nu îndrăznea să i-l ceară. Se frămîntă cîteva minute, apoi deodată întrebă:

— Domnule Oprea, ai vizavi pentru al doilea?

— Vizavi aș găsi, dar n-am pereche, domnișoară! zise profesorul șovăind.

— Nici eu, mărturisi Lucreția plecînd ochii cu o sfială ispititoare.

Se făcu. El i-l ceru, iar ea i-l dădu...

Zgomotul de pahare și de glasuri încrucișate, mirosul amestecat de sudori, de băutură și de parfum ieftin, zăpușeala care creștea repede și înroșea fețele, silind pe domnișoare să treacă deseori în dosul unui paravan japonez ca să-și șteargă cu pudră luciul de grăsime de pe nas, toate fură stăpînite deodată de sunetele pasionate ale unei someșane sprintene, pornită din arcușurile tarafului de lăutari, în sala devenită acuma de dans. Muzica aprinse inimile tineretului. Toate picioarele se mișcau pe loc nerăbdătoare.

— Goghi! Goghi! trecu din gură în gură ca un suspin de ușurare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Era numele ţiganului din Bistriţa care avea cel mai vestit taraf de lăutari din judeţ, care fusese angajat spre a mări splendoarea petrecerii şi din pricina căruia se aminase pînă acuma balul.

Perechile de dansatori intrau rînd pe rînd în sala de dans, urmate de mamele credincioase ce-şi luau locurile de pază şi admiraţie pe scaunele aşezate lîngă pereţi. Aici muzica umplea aerul, iar luminiţele candelabrului din mijlocul tavanului tremurau şi picurau stearină, obligînd pe cavaleri să ocolească locul primejdios.

Laura dansa cu Pintea care, nefiind dansator încercat, greşea adeseori paşii, ceea ce pe Laura o ruşina şi-i amintea pe Aurel cel neîntrecut. De cîte ori se încurca, Pintea îi cerea iertare şi-i strîngea mîna, iar fata, drept răspuns, zîmbea cu resemnare îngerească şi întorcea capul după celelalte perechi. Aproape toate domnişoarele erau în costume naţionale, ca şi Laura, dînd o înfăţişare mai caldă şi pitorească seratei.

Titu nici nu mai avea chef să intre în sala de dans, atît de mult îl plictisea cadrilul al doilea. Ca să-şi uite necazul, se încurcă la taifas cu silvicultorul Madarasy, un ungur cumsecade, nelipsit de la serbările româneşti, vorbind şi chiar citind bine româneşte. Era un admirator al talentului lui Titu şi de aceea se întreţineau deseori despre literatură, ajutaţi de numeroase pahare, căci ungurului îi plăcea mult vinul acrişor, spunînd veşnic că vinul şi literatura merg mînă-n mînă. La masa lor se opri mai pe urmă şi solgăbirăul Vasile Chiţu care, deşi român, venea numai în calitate de reprezentant al autorităţii statului spre a se încredinţa că, sub pretextul balului, nu se pune cumva la cale vreo aţîţare împotriva Ungariei sau vreo manifestaţie antipatriotică. Vorbea puţin şi se arăta posomorît parcă l-ar fi durut dinţii. Românii îl dispreţuiau, dar numai în ascuns, şi-i ziceau „renegatul".

Veselia creştea în rîndurile dansatorilor. Cîţiva mai înfocaţi se făcură în curînd leoarcă de sudori, încît trebuiră să se retragă într-o odaie mai dosnică, să se răcorească puţin şi să-şi schimbe gulerele. În schimb, domnişoarele parcă aveau şapte suflete, nu oboseau de loc şi zîmbeau într-una şi din ce în ce mai ademenitor.

Dîndu-şi seama că toţi ochii o urmăresc, Laura dansa aproape numai cu Pintea. Doar cîtorva profesori şi studenţi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care nu i-au făcut curte niciodată, le-a acordat cîte o tură, cîte una singură, aruncînd însă lui Pintea nişte priviri din care să înţeleagă că toţi o plictisesc, afară de dînsul. Cînd, la ultima figură a cadrilului, s-a pomenit faţă-n faţă cu Aurel Ungureanu, i-a răspuns foarte rece, ascunzîndu-şi cu dibăcie emoţia. De altfel Aurel, poate înadins ca s-o ispitească, a dansat cu Ghighi mai mult ca de obicei. Firește, Pintea nu s-a clintit toată seara din preajma Laurei, iar cînd ea dansa cu alţii, n-o scăpa din ochi o clipă. Tocmai la cadrilul al doilea a început s-o tutuiască şi să-i spună şi din gură ceea ce-i scrisese de atîtea ori : că o iubeşte cum nimeni în lume n-a mai iubit o femeie şi că are ambiţia s-o facă cea mai fericită fiinţă de pe globul pămîntesc. Laura îl asculta întîi foarte mişcată, neobişnuită cu declaraţii atît de făţişe. Pe urmă însă i s-a deschis şi ei graiul, încît au stabilit pe îndelete să facă negreşit logodna luna viitoare, cînd să vie şi părinţii lui George...

În cele din urmă, întărîtat de păhărelele de vin şi cu gîndul să se răzbune pe gîsca proastă care l-a jignit atît de adînc în amorul propriu, Titu se urni şi se amestecă printre dansatori. Dar, în loc să danseze, se ţinu toată seara pe urmele Lucreţiei, şoptindu-i crîmpeie de versuri cu aluzii înţepătoare, făcînd-o cochetă şi necredincioasă, şi în sfîrşit, căutînd să-i tulbure idila sentimentală cu Oprea. Fata îi răspundea mai mult prin surîsuri lucitoare şi doar de vreo două ori murmură, rîzînd fără nici un rost şi cu o drăgălăşie cuprinzătoare : „Mai ştii ?"

Pe la ora două după miezul nopţii urmă pauza cea mare. Lumea tăbări în bufet. Mesele se încărcaseră cu mîncări şi băuturi. Dansatorii se răcoreau asaltînd butoaiele cu bere. Goghi avea grijă să nu scadă însufleţirea. Romanţele cele mai noi şi mai frumoase mergeau drept în inimile înfierbîntate. Arcuşul lui părea fermecat. Cîntînd trecea de la o masă la alta, ciocnea cîte un pahar ici-colo, arunca priviri galeşe domnişoarelor, ca orice lăutar răsfăţat.

De-abia acum îşi aduse aminte Titu de Ion şi-l găsi la uşa dinspre grădină, cu ochii plini de mirare şi de plăcere. Îi aduse o sticlă cu bere şi o halcă de friptură.

— Ei, ce mai zici, Ionică ? îl întrebă în fugă, fiind grăbit să nu întrerupă tachinarea Lucreţiei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901 1932

— Tare-s mîndre petrecerile dumneavoastră, domnișorule ! zise flăcăul cu privirea aprinsă.

Cel dintîi vals, după pauză, pricinui lui Titu o mare satisfacție. Profesorul Oprea, dansînd cu Lucreția, uită de candelabrul cel mare și trecu prin zona primejdioasă. O ploaie de stearină se scutură în spatele îndrăgostiților. Toată lumea făcu haz de pățania aceasta, iar Titu se grăbi să șoptească necredincioasei :

— Vezi ? Pedeapsa lui Dumnezeu pentru cadrilul al doilea !

Zorile priveau pe ferestrele sălii și balul nici gînd să se sfîrșească. Tinerii nu se mai săturau și bisau furtunos toate dansurile, înverșunîndu-se chiar să nu lase pe domnișoare să plece acasă...

În dosul ușii dinspre grădină, Ion, cotoșmănit în suman, nu simțea nici frig, nici somn privind petrecerea domnilor. Mesele încărcate, muzica, frumusețea domnișoarelor, rîsetele, chiar și sudorile dansatorilor îl mîngîiau și-l întărîtau neîncetat. Văzînd fețele vesele i se părea că toți oamenii aceștia duc o viață fără nici o grijă, fără necazuri și fără supărări. Îi pizmuia amintindu-și zbuciumările și chinurile lui. „Bine le mai merge domnilor !" își zicea cu o părere de rău dureroasă.

Dacă ar fi învățat carte, poate că ar fi și el printre dansatori, veseli, fără gînduri grele, fără trudă în oase ! Dacă ar fi ascultat pe Herdelea... Apoi toată dragostea lui zbura iar acasă, alintînd pămînturile fără de care viața lui întreagă n-ar mai avea nici un rost. „Toate astea nu plătesc cît o ceapă degerată", se gîndi dînsul în cele din urmă, cu ochii mari răsfrîngînd mereu petrecerea domnească, dar văzînd de-acuma numai pămîntul aspru și totuși ademenitor, ca o țărancă voinică și frumoasă a cărei îmbrățișare îți zdrobește oasele...

6

Tot satul cinstea mai mult pe Ion și-l compătimea de cînd s-a aflat ce-a pățit la judecătorie. Unii ocărau pe Belciug, alții huiduiau pe Simion Lungu care însă se apăra din răsputeri că n-are nici o vină și nici nu mai îndrăznea să sufle o vorbă despre brazdele împricinate. Doar Vasile Baciu și numai la beție, striga : „Uite cine umbla să ia pe Anuța mea !"

9*
Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cînd era treaz însă lua şi el partea lui Ion şi o dată, întîlnindu-l pe uliţă, i-a spus cu glasul înduioşat :

— Lasă, măi băiete, că temniţele-s pentru oameni, nu pentru draci !

Osînda totuşi răscolea toate planurile flăcăului, clătinîndu-i încrederea. I se părea că, dacă va sta închis şi departe două săptămîni, va pierde şi pe Ana, şi mai ales pămînturile ei pe care începuse să le privească întocmai ca şi cînd ar fi ale lui. Avea o presimţire ciudată că Vasile Baciu va face ce va face şi va aduce, în lipsa lui, pe George în casă. Şi atunci toate nădejdile lui s-ar împrăştia în vînt şi ar rămîne tot aşa de becisnic ca pînă acuma, silit să îndrăgească veşnic numai pămîntul altora.

Cum zilele treceau şi sentinţa nu mai venea, neliniştea lui creştea. Îşi închipuia că întîrzierea poate să însemne şi o agravare a pedepsei. Dacă pe cîteva vorbe ale popii s-a pomenit cu două săptămîni de temniţă, de ce nu s-ar aştepta şi la mai rău ?... Cu toate acestea n-avea nici o ură împotriva preotului şi nici chiar împotriva judecătorului. Îşi zicea că e la mijloc bătaia soartei lui nenorocite. Totuşi, în lovitura aceasta, avea şi mulţumirea că baremi s-a ales de-a binelea cu brazdele lui Simion.

Se ducea la Ana mereu, din ce în ce mai îngrijorat să n-o piardă. Blîndeţea fetei începea să-l neliniştească, bănuind într-însa o şiretenie. De altfel tărăgănările ei, cînd îi cerea să-l bage-n casă ori să petreacă noaptea cu el în şură sau în podul cu fîn, îl făcuseră să se îndoiască de ea. Apoi într-o seară, vorbind de păţania lui şi cînd ea plînse şi-l rugă să se ostoiască şi mai bine să stea în temniţă decît să se pună împotriva celor mari, Ion se înfurie parcă l-ar fi lovit cu măciuca-n cap. Era sigur că fata se boceşte din vicleşug, umblînd să se scape de dînsul... Nu-i mai spuse nimic, dar se hotărî să nu se dea bătut orice ar fi să se întîmple...

Cum îi sosi sentinţa, cum fugi cu ea la Herdelea.

— Să mă înveţi, domnule învăţător, şi să nu mă laşi, că pacostea asta mă omoară ! zise dînsul mohorît.

— Ia nu mai umbla cu copilării, Ioane, că doar bărbat eşti, nu pleavă ! răspunse învăţătorul jumătate în glumă, jumătate în serios, înţelegîndu-i îngrijorarea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dumneata nu știi ce știu eu, domnule învățător, altminteri ai zice tot ca mine! murmură flăcăul clătinînd din cap.

Herdelea citi hîrtia mormăind pînă la sfîrșit, apoi, ca și cînd n-ar fi pătruns-o îndeajuns, o mai citi o dată.

— Hm! făcu dînsul ridicînd ochii spre flăcău. Eu zic să-i dai dracului pe toți, Ionică, și să te mulțumești cu pedeapsa! Adică ce-o să fie dacă-i sta și tu la răcoare două săptămîni?... Altfel te pomenești că pățim și mai rău!

Învățătorul se temea acuma să se mai amestece. Dac-ar fi fost după sufletul lui, s-ar fi dus cu Ion și pînă la împăratul. S-a gîndit însă bine și și-a dat seama că orice armă are două tăișuri. Judecătorul împărțea dreptatea după cum i se năzărea; se credea mare cunoscător de oameni și tălmăcea legile astfel încît să se potrivească cu dorințele lui. Herdelea ar fi fost fericit să-l poată plesni puțin, mai ales că față de dînsul ungurul se arăta mîndru și uneori chiar disprețuitor. Dar îl știa răzbunător și aceasta îi domolea pornirea. Cînd ar afla judecătorul că el a făcut plîngerea, nu s-ar lăsa pînă nu l-ar zdrobi... Pe urmă ar trebui să încurce și pe Belciug în boeluc. Nici vorbă, felul cum preotul se poartă cu dînsul în vremea din urmă l-ar îndreptăți să-i tragă o săpuneală bună, să-l învețe minte. Și totuși ce-ar folosi el dintr-o ruptură zgomotoasă cu Belciug?

Încercă să lămurească flăcăului toate primejdiile. Sfaturile lui pașnice însă mai mult întărîtau pe Ion care se bătea mereu cu pumnii în piept:

— Iau eu toate răspunderile! Mai bine să mă spînzure decît să mă calce așa în picioare!

Hotărîrea flăcăului înmuie împotrivirea învățătorului. Toată seara se tocmiră. Cu cît Herdelea șovăia mai tare, cu atît Ion stăruia mai aprig, parcă în joc ar fi fost însăși viața lui.

Dăscălița și fetele împărtășeau pe deplin scrupulurile învățătorului și îndemnau din cînd în cînd pe Ion să se astîmpere sau, în orice caz, să se ducă la notar să-i facă „lăcrămația". În cele din urmă își dădu părerea și Titu:

— Și eu cred că mai bine ar fi să-i lași în plata Domnului, că de temniță, orice ai face, tot nu scapi, asta-i sfînt. Dar dacă nu vrea și nu vrea, nu văd de ce nu i-ai face plîn-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gerea ? Eu zic să i-o faci fără grijă... Şi ca să nu-ţi cunoască scrisul, pune pe Laura să o copieze, şi gata... ! Foarte simplu !

Părerea lui fu adoptată de toţi şi Herdelea capitulă :

— Adevărat, cine poate să cunoască scrisul Laurei ?

— Se aşeză şi făcu o jalbă amănunţită şi simţită, în care judecătorul şi preotul se întovărăşeau spre a năpăstui pe un biet ţăran nevinovat. Cînd o citi pe românește lui Ion, toţi se înduioşară. Laura o transcrise îndată cu oarecare emoţie. Herdelea avu grijă s-o pună tot pe ea să scrie şi adresa pe plicul mare : ministrului de justiţie...

— Uite, Ionică ! Mîine dimineaţă o dai recomandată la poşta din Armadia, şi să fie într-un ceas bun ! zise învăţătorul mişcat.

Ion era uluit de mulţumire ; puse pe masă trei zloţi şi nu vru să iasă din casă pînă ce Herdelea nu-i primi.

— Nici nu ştii dumneata ce bine mi-ai făcut, murmură flăcăul sărutînd mîna învăţătorului.

— Bine că i-ai făcut-o, zise Titu după ce plecă Ion. Adică de ce să-şi bată joc de el toţi măgarii ?

7

Peste vreo două săptămîni, în amurg, silvicultorul Madarasy cu solgăbirăul Chiţu şi cu şeful percepţiei din Armadia, într-o căruţă uşoară, se opriră în faţa casei învăţătorului. Fuseseră la vînătoare de iepuri în hotarul Pripasului, alergaseră toată ziua şi nu izbutiseră să tragă măcar un foc de puşcă. Se întorceau pleoştiţi, zgribuliţi de frig şi de umezeală ; doi ciini tremurau lîngă căruţă, cu urechile dăbălate, fără să se sinchisească de dulăul învăţătorului care, cu labele pe gard, hămăia din ogradă, furios că nu-l bagă în seamă nimeni. Ca să-şi alunge necazul şi să nu intre în orăşel ziua şi cu genţile goale, vînătorii nenorocoşi hotăriseră să poposească la Jidoviţa, la cîrciuma lui Neumann, să se dezmorţească cu cîteva litre de vin fiert şi chiar să-şi potolească foamea înainte de-a ajunge acasă.

Ştiind că, dacă vor fi singuri vor continua a vorbi numai de vînătoare, făcîndu-şi imputări plicticoase reciproce, se gîndiră să poftească atît pe Herdelea cît şi pe Titu cu care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

erau toți în legături prietenești. Învățătorul ar fi fost bun bucuros să iasă să se mai distreze puțin, dar nu îndrăznea să se miște fără consimțămîntul doamnei Herdelea, care găsea nedemn din partea unui om bătrîn și cu necazuri să se așeze la beție cu toți flușturatecii Armadiei. Titu poate face ce poftește, că-i tînăr și fără răspundere... Trebui să coboare din căruță Madarasy, să stăruiască din răsputeri pînă să o înduplece, dar cu condiția, repetată energic de mai multe ori, să nu cumva să întîrzie peste vremea cinei...

La cîrciuma lui Neumann găsiră o societate numeroasă și veselă: profesorul de grecește Maiereanu, un chefliu și jumătate, cu creștetul pleșuv și cu o barbă mare atinsă de cărunteală, popa Belciug, profesorul Spătaru, tatăl prietenelor bune ale fetelor lui Herdelea, doctorul Filipoiu, avocatul Paul Damian și popa din Vărarea, cel mai strașnic bețiv de pe valea Someșului, care era aici de ieri de la amiazi și nici gînd n-avea să se urnească.

Titu își dădu seama că aici are să se încingă o petrecere care nu se va isprăvi nici pînă mîine dimineață. Și deodată îi răsări în minte doamna Lang și inima începu să-i bată furtunos. Trebuie să aducă la chef și pe Lang. Dacă izbutește îi suride fericirea. Pe Lang, cînd dă de băutură, nu-l clintești nici cu șase boi, mai ales cînd băutura e pe gratis... Într-o clipă se și hotărî: se va duce să-l poftească. Lang e simpatic la beție și n-o să-l dea nimeni afară.

Pînă să fiarbă vinul, și în vreme ce ceilalți se întinseră la vorbă, Titu ieși, fără palton, ca să nu se creadă că vrea s-o șteargă de tot.

Dădu buzna în casa soților Lang care nu știau cum să mai omoare timpul. Bărbatul clipocea pe un scaun, iar Roza ședea la gura sobei cu privirile pierdute în jocul flăcărilor tremurătoare. Femeia se sculă repede cu obrajii îmbujorați de căldura focului, și-l întîmpină înviorată:

— Cît ești de drăguț că vii să ne mai scuturi din plictiseala asta otrăvitoare!

Cînd auzi Lang despre ce e vorba, sări deodată fericit:

— Uite prietenul adevărat care nu-și uită niciodată prietenii! strigă dînsul luîndu-și îndată paltonul și pălăria, gata de plecare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Titu schimbă o privire cu Roza, care începu să se plîngă că i-e frică să rămînă singură, că să nu mai meargă nicăieri, mai bine le pregătește aici cîte un ceai... Lang nici n-o asculta.

— Vino, dragă, nu te potrivi toanelor femeiești ! mormăi el către Titu care încerca să liniștească pe Roza.

Fiindcă tînărul mai zăbovea, Lang o porni înainte. În aceeași clipă Titu sărută puternic mîna Rozei și șopti puțin răgușit :

— Ai să te superi dacă viu să te văd mai tîrziu ?

Femeia nu răspunse. Ochii ei însă străluceau ca o chemare...

Lang, ca beţiv reputat, fu primit cu o explozie de bucurie. I se oferi un scaun lîngă perceptorul din Armadia, să poată tăifăsui împreună ungurește.

Între timp ceilalți înconjuraseră pe crîșmărița tinerică, durdulie și sprintenă, asaltînd-o cu complimente strengărești pe care ea le asculta zîmbind neobosită în dreapta și în stînga, spre a mulțumi tuturor pentru atîta cinste. Cîrciumarul închidea ochii și urechile, fiind vorba de bunul mers al afacerii, și doar în răstimpuri se strecura în odaia unde petreceau domnii și numai ca să vadă să fie toate în ordine. În cele din urmă însă își vîrî capul pe ușă și, făcînd un semn soției sale, vorbi mieros mușteriilor :

— Mă rog dumneavoastră... fierbe vinul în clocot... e nevoie de muiere...

După ce ieși crîșmărița, popa din Vărarea începu să lălăie cîntece bisericești spre marea indignare a lui Belciug care nu putea îngădui asemenea fărădelege din partea unui preot. De aici se porni o discuție serioasă căreia nu-i puse capăt decît revenirea cîrciumăresei, cu o tocană uriașă, și a cîrciumarului, cu un ceaun de vin fiert.

Într-o clipă toate sticlele goale și rămășițele de mîncări fură date la o parte ; numai popa din Vărarea nu se îndură să se despartă de sticla lui de vin roșu, încît trebui să i-o smulgă din mîini doctorul Filipoiu.

Se ospătară zdravăn... Cu cît foamea se potolea, cu atît paharele se goleau mai des și limbile turuiau mai slobode. Veselia creștea mereu. Vremea trecea ca părerea. Cînd își aduse aminte Herdelea de făgăduința că pînă la cină va fi negreșit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

acasă, era tîrziu de-a binelea : aruncă o privire întrebătoare lui Titu care-i răspunse printr-un zîmbet complice.

— Acuma e prea tîrziu, ce să mă mai supăr degeaba ! se mîngîie bătrînul sorbind alene din pahar.

Deodată profesorul Spătaru, mititel şi cu cioc blond, în culmea unei înflăcărări mult stăpînite, se porni să cînte *Deşteaptă-te, române* ! Solgăbirăul Chiţu păli şi-şi muşcă buzele. Văzînd însă că mai toţi ţin hangul profesorului, se ridică în picioare şi curmă cîntecul, zicînd :

— Nu pot permite, domnilor, să faceţi şi aici politică !

Spătaru, înţepat, sări şi el în picioare şi se răsti la Chiţu cu nişte ochi fulgerători de mînie şi de băutură :

— Iar eu nu-ţi permit dumitale să fii obraznic, domnule ! Aici nu sîntem în cancelaria dumitale renegată, ai înţeles ? Acolo să te răţoieşti dumneata, nu aici, între oameni cumsecade !... De altfel, dacă nu-ţi place, uite colo-i uşa !

— Domnule profesor — se înfurie solgăbirăul — nu uita, te rog, cu cine vorbeşti !

— Cu un renegat vorbesc, ştiu prea bine ! Mi-ai fost elev, dar mi-i ruşine că mi-ai fost, că n-ai obraz nici cît o ciobotă !...

Chiţu clocotind, dădu să plece. Cîţiva împăciuitori, cu Herdelea în frunte, se repeziră şi-l opriră, în vreme ce Spătaru răcnea biruitor :

— Lăsaţi-l să se ducă dracului ! Aici nu ne trebuiesc renegaţi !

Solgăbirăul, firește, rămase, dar murmurînd disprețuitor :

— Are noroc că-i beat, altfel...

Silvicultorul Madarasy, îngăduitor, zise blînd lui Chiţu :

— De ce să nu cînte, prietene, dacă aşa le place ?... Exagerezi.

— Eu nu pot admite nicăieri agitaţiile şoviniste, se indignă solgăbirăul. Conştiinţa mea nu m-ar ierta, căci astea-s agitaţii !

— Aş, agitaţii, mormăi silvicultorul. Mai dă-le încolo de agitaţii ! Parcă statul are să se prăbuşească din pricina unui cîntec... Îmi pare rău că nu-l ştiu, că l-aş cînta şi eu, iată !

— Ascultă-l, domnule, şi ruşinează-te ! răcni Spătaru. Dumnealui e ungur, iar dumneata ai obrazul să te numeşti român ! Pfui !... Domnule, dă-mi voie să te pup ! Eşti un om admirabil ! adăogă apoi repezindu-se la Madarasy şi sărutîn-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

du-l zgomotos. Știam noi bine că renegații poartă vina tuturor persecuțiilor noastre... Renegații, jidanii și ceilalți ticăloși!

Discuția se aprindea din ce în ce, făgăduind să nu se isprăvească niciodată, spre bucuria lui Lang care simțea că astfel chefu va ține pînă-n dalba ziuă. Titu tăcea mereu, frămîntat de nerăbdare, pîndind clipa priincioasă cînd să se facă nevăzut. Spătaru își puse în cap să convingă cu orice preț pe Chițu că e mișel împreună cu toți cei de teapa lui și începu să-i înșire nedreptățile și mizeriile pe care le suferă românii în Ungaria.

— Sîntem mai oropsiți ca robii din vechime! întrerupea descoperit Belciug foarte grav și posomorît.

Avocatul Damian, spin, cu ochii foarte mari și foarte albaștri, completa pe Spătaru adresîndu-se mai ales silviculto-rului Madarasy, care aproba din cap cu o figură potrivită împrejurărilor. Din cînd în cînd se întorcea spre colțul perceptorului, căutînd să-i explice și lui pe ungurește; dar îndată ce perceptorul voia să-l contrazică, se reîntorcea la Madarasy în românește.

Solgăbirăul nu era tare în replici și, la toate dovezile profesorului, răspundea cu un zîmbet de superioritate:

— Născociri tendențioase!... Dați-mi argumente serioase, nu flecării iredentiste[1]!...

Maiereanu se cherchelì repede și se simți obligat să contrazică pe toți. Respingea cu mîndrie învinuirile lui Spătaru și combătea vehement pe solgăbirău, căutînd să arate amîndurora taberelor că iredentismul românesc nu există decît în închipuirea șoviniștilor. Fiindcă ceilalți nu-l lăsau niciodată să-și isprăvească cuvîntările, Maiereanu se roșea, bufnea și ridica ochii în tavan de supărare.

— Vrem să fim liberi și independenți, domnilor! urlă Spătaru în cele din urmă. Vrem să ne unim cu frații noștri de pretutindeni!

Damian dovedi îndată perceptorului, cu date din istoria tuturor popoarelor, că dorința de unire cu frații de același sînge e o pornire firească pe care n-o poate împiedica nici o putere omenească, iar Madarasy, însuflețit deodată de băutură, se și ridică și strigă:

---

[1] *Iredentism* — mișcare politică burgheză, care urmărește anexarea unor teritorii sub lozinci naționalist-șovine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Eu admit, domnilor! Fraţii să fie fraţi! Dreptatea să triumfe!

Solgăbirăul Chiţu, desperat, se sculă iar să plece. Îşi îmbrăcă încet paltonul şi se duse pînă la uşă, mormăind furios şi aşteptînd să sară cineva să-l oprească. Negăsindu-se însă acuma nimeni să-l cheme înapoi, se întoarse singur, mai cu seamă că-i veni în minte un răspuns zdrobitor:

— Dacă n-ar fi libertate în ţara asta, aţi putea dumneavoastră vorbi astfel şi încă în faţa mea? răcni dînsul scoţîndu-şi haina şi aşezîndu-se iar la loc.

Spătaru, Damian şi chiar doctorul Filipoiu, care de obicei tăcea ca mutul la beţie, îi răspunseră deodată, cu aceeaşi vorbă:

— Renegatule, să taci!

Atunci însă interveni Maiercanu, declarînd sentenţios, că nu îngăduie nimănui să terorizeze pe Chiţu şi adăogînd că el, ca cetăţean cinstit, nu vrea să audă de himere şoviniste. Popa din Vărarea, beat-leucă, cu capul pe masă, bolborosi:

— Eu nu vreau nimic... Nu vreau... Jos!... Nu vreau!...

Herdelea vorbea încet, ungureşte, cu perceptorul şi dezaproba cu un zîmbet încurcat pe Spătaru, deşi în sufletul lui admira îndrăzneala cu care profesorul ocărăşte pe solgăbirău şi pe unguri. Perceptorul, secondat de Lang, explica lui Herdelea cu multe argumente că nicăieri nu sînt românii mai fericiţi ca în Ţara Ungurească, iar învăţătorul asculta cu acelaşi zîmbet nedumerit, înfricoşat să nu intre cumva şi el în gura lui Spătaru.

Pe la miezul nopţii Belciug refuză să mai bea, spunînd că a doua zi trebuie să slujească în biserică şi deci, după regulile canonice, are nevoie de reculegere trupească şi sufletească. Se stîrni o furtună de protestări, iar popa din Vărarea dădu îndată de duşcă un pahar, spre a-i servi drept pildă şi zise că ceea ce face Belciug e un dogmatism nevrednic de vremurile noastre moderne.

Vijelia fu mulcomită de întrebarea bruscă, pusă de Madarasy.

— Dar poetul nostru?

Atunci băgară de seamă toţi că Titu lipseşte. Chemată, crîşmăriţa îi lămuri, trăgînd şiret cu ochiul, că domnişorul a şters-o mai bine de două ceasuri. Herdelea simţi un fior de spaimă. Se temea că Titu va fi plecat acasă şi, gîndindu-se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la scandalul pe care i-l va face dăscălița, își ticlui un plan cum s-o tulească și el mai repede. Lang însă răspunse silvicultorului, clipind înțelegător :

— Ei, ce vreți, tinerețea, sînge fierbinte ! Cine știe în ce brațe se odihnește acuma poetul nostru !

Vîlvătaia chefului izbucni mai neastîmpărată, mai amețitoare....

8

Titu stătuse pe ghimpi. Îl rodea o emoție ca în preajma unui examen greu. Își zicea mereu „în sfîrșit" și i se părea că fiece minut de întîrziere e o pierdere ireparabilă. Băuse numai atîta cît să-i întărească îndrăzneala și cu gîndul mereu să dispară neobservat de nimeni. Circiumăreasa, care-l simpatiza fiindcă-i făcea complimente, îi dădu o mînă de ajutor, scoțîndu-i pe furiș paltonul din odaia unde chefuiau domnii.

Pînă în uliță a avut o clipă de teamă: ce-ar fi dacă s-ar strica petrecerea din cauza discuțiilor și s-ar pomeni cu Lang? Vîntul aspru, care bătea dinspre Someș, îi alungă însă din minte orice grijă și-i vrăji în suflet odăița caldă, împodobită cu chipul alb al femeii dorite..

Satul dormea într-o beznă adîncă. Numai în fereastra casei lui Lang licărea o închipuire de lumină, de-abia străcurată prin perdelele lăsate.

Titu se apropie cu pași de lup. Ușa tinzii nu era încuiată. Trase mai tare din țigara aprinsă spre a dibui mai ușor odaia din stînga și ca să nu se împiedice de ceva prin întuneree. Avu însă grija să învîrtească de două ori, foarte încet, cheia în broasca antreului. Apoi deschise ca un hoț ușa dormitorului și se furișă în vîrful picioarelor.

Pe noptiera de lîngă patul larg, lampa, cu abajurul de hîrtie roșie, cu flacăra scăzută, lumina slab odaia. Abajurul stătea strîmb, ca o pălărie pe capul unui bețiv, așa încît aproape toată lumina cădea asupra patului dîndu-i o înfățișare pompoasă și trandafirie. În pat, Roza Lang, cu spatele spre ușă, dormea ușor, parcă somnul ar fi surprins-o într-o așteptare plăcută. Părul ei, desprins, se împrăștiase pe perna moale, numai cîteva șuvițe se odihneau pe spinarea-i albă și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

plină. Umerii cămășii alunecaseră pînă aproape de mijloc, iar poalele i se urcaseră mai sus de șoldurile rotunde. Brațul stîng, întins leneș, își răzima degetele subțiri pe dunga patului. Picioarele goale, răzvrătite, erau unul ascuns pînă-n genunchi, iar cellalt îndoit puțin și aruncat peste plapoma moțotolită.

Titu privi zăpăcit corpul femeii și ochii i se opriră pe șoldurile care parcă îndemnau să le îmbrățișeze. Nu mai știa ce să facă. Carnea i se înfățișa în toată ademenirea ei, tulburîndu-i simțurile. Goliciunea îl chema și în același timp îl și înspăimînta. Mai mult în neștire își lepădă paltonul. Își simțea sîngele clocotind. Inima îi bătea în piept ca un ciocan vrăjmaș, încît se temea ca nu cumva bătăile acestea s-o deștepte pe Roza din somn. Se bucura c-a găsit-o dormind și apoi îndată își zicea că ar fi fost poate mai bine s-o fi nemerit trează și îmbrăcată.

Căldura din odaie îl înăbușea... Se apropie tiptil de pat, se plecă și-și lipi gura pe ceafa catifelată a femeii, printre șuvițele de păr care miroseau îmbătător. Carnea se înfioră puțin sub buzele lui tremurătoare. Atingerea corpului însă îi aprinse deodată toate simțurile. Nu mai văzu decît carnea trandafirie și ispititoare. Fără să-și mai dea seama, palmele lui mîngîiau pătimaș brațele, picioarele femeii, iar buzele lui nu se mai săturau sărutînd. Roza se trezi alene, ca și cînd ar fi așteptat sărutările, se întoarse încetișor spre dînsul cu ochii pe jumătate închiși și șopti galeș:

— Ai venit, micule ?... Mi-ești drag... te...

Titu îi închise repede buzele, apoi îi acoperi obrajii cu sărutări, iar ea îi cuprinse gîtul cu brațele care parcă-l frigeau. Tînărul o săruta neîncetat, bîlbîind vorbe fără șir, și doar ca prin vis vedea privirile moi ale femeii, buzele ei roșii și umede ce se întindeau spre gura lui, mereu însetate. Corpul Rozei se răsuci și se lipi de Titu care, simțindu-i căldura, îl încolăci cu amîndouă brațele și-l strînse sălbatec parcă să-i sfărîme oasele. Sînii plini, cu sfîrcurile roze, îi ardeau pieptul. În îmbrățișarea aprinsă femeia se zvîrcolea gemînd cu ochii închiși...

Pe urmă Titu sări jos din pat rușinat, neîndrăznind să se uite la Roza care stătea nemișcată, cu fața în sus, cu brațele moarte, cu pieptul umflat. I se părea acuma că în odaie e lumină ca ziua și lumina parcă-l înfricoșa. Se gîndi că fe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

meia are să creadă că-i un bădăran rău crescut pentru că s-a urcat în pat cu ghetele. Apoi își aduse aminte de Lang și îndată îi năvăliră în minte sumedenie de scene cumplite în care bărbatul înșelat lua înfățișarea unui cavaler răzbunător din vremurile eroice. Dădu să-și ia paltonul, hotărît să plece înapoi la cîrciumă, ca să fie feriți de orice întîmplare. Roza însă îi surprinse gestul și, sculîndu-se repede, îi zise cu o imputare dulce :

— Cum, micule drag ? Vrei să pleci ?... Ți s-a și urît cu mine ?

— Mi-e să nu se întîmple să plece Lang, murmură Titu fără să o privească în ochi.

— O, ce copil ești, drăguțule !... Dar Lang nici nu se gîndește să vie pînă mîine la amiazi. Nu lasă el un chef pentru nimic în lume și cu atît mai puțin pentru sărmana nevastă-sa. În privința aceasta poți fi absolut sigur... Și chiar presupunînd imposibilul, dacă ar veni, ar veni beat. Ei, și atunci noi trecem în cealaltă odaie, pe canapea, iar pe dînsul îl lăsăm să sforăie aici ca un nemernic... Pe urmă, în zori, ai vreme să pleci și tu...

Femeia vorbea cu o mulțumire copilărească. Sfiala lui Titu îi aținea poftele. Tînărul stingaci, uluit de iubire, era pentru ea ceva fermecător. Și cum Titu tăcea mai zăpăcit, Roza se ridică în genunchi și-l chemă drăgălaș, întinzînd brațele goale :

— Vino, sărută-mă, puiule mic și drag !

Titu o privi printre gene. Prin cămașa subțire formele femeii se întrezăreau mai ademenitoare. Patima îi goni într-o clipă toate șovăielile. Din doi pași o luă în brațe și o doborî. Roza însă îi alunecă din mîini și se ascunse sub plapomă de nu i se mai vedea decît vîrful nasului. Scoase limba strengărește și apoi îi porunci cochet :

— Ori te dezbraci, ori dacă nu... nimic !...

Tînărului îi trecu prin creieri, ca o străfulgerare, că rufele lui nu sînt tocmai potrivite pentru aventuri galante. Dar sîngele îi fierbea în vine.

Adormiră tîrziu, îmbrățișați... Îi trezi însă pe urmă un ciocănit aspru în geam. Titu tresări îngrozit, sigur că a sosit ceasul răfuielii. Într-un minut încercă nenumărate hotărîri : ce să zică ori să facă, cum să se apere, mai bine să fugă, sau să se ascundă... Vru să se dea jos din pat, dar Roza îl opri

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

liniștită, punîndu-i mîna pe gură ca să nu răspundă și șoptindu-i :

— Stai frumos !... Nu mișca !... N-avea frică !

În șira spinării, Titu simeța totuși o furnicare rece. Ciocănitul în geam se repetă mai amenințător. Îi răspunse glasul Rozei, mai mult prefăcut decît supărat :

— Cine-i ?

— Eu, eu, dragă, nu te supăra ! mormăi afară vocea lui Lang, răgușită de băutură. Rozica dragă, noi mergem în Armadia, auzi tu ? Ne ducem toată banda... Tu să ai grijă mîine dimineață, dacă cumva nu viu pînă-n vremea școalei, să dai drumul copiilor, auzi ?... Ei, noapte bună, Rozico ! Somn ușor !

Pașii bărbatului se îndepărtară șovăitori.

Titu își aruncă ochii la ceasornicul de pe noptieră. Era trei și jumătate. Femeia se lipi lîngă dînsul, îl sărută lung și-i zise :

— Mai avem un ceas, două pînă să pleci... Dar nu mai dormim... Așa-i uritule ?

9

Din clipa cînd a pus jalba la poștă în Armadia, Ion s-a simțit iar liniștit, parcă ar fi scăpat de toate grijile. Se ducea seara pe la Ana și pîndea neîncetat prilejul cînd să-și izbîndească planul care-i fierbea în minte și-i umplea sufletul de nădejdi bune.

Știa bine că George nu încetează de-a merge pe la Vasile Baciu. Deseori a trebuit să aștepte pînă-l vedea plecînd și apoi pînă se culca Baciu și stingea lumina, ca să poată ieși afară Ana. Dar nu-i mai păsa de nimeni și de nimic, atît era de sigur de biruință. Numai prilejul să-i sosească...

Sufletul Anei se scălda într-o bucurie nemărginită. Uitase toate suferințele și îndoielile ce i le pricinuise Ion. Vedea numai că acum vine mereu și-l aștepta mereu mai drăgăstoasă. Stăruințele flăcăului erau dovada unei iubiri stăpînite și reizbucnite care o umplea de mîndrie. De cum se înserа o cuprindea nerăbdarea și, gătind cina sau așezînd prin casă, inima ei îl simțea într-una pe-afară, dosit după vreo claie,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sub un gard, în vreun șanț, tăcut și neclintit. Îi era milă de dînsul și ochii i se umezeau de lacrimi. Își ascundea însă fericirea față de tatăl ei, zîmbind mult, arătîndu-se voioasă. Cînd pica George, îl primea fără sfială ca pe un vrăjmaș de care nu mai ți-e teamă. Se uita drept în ochii lui iscoditori, zăpăcindu-l și prostindu-l. Mulțumirea sufletească parcă deșteptase într-însa dibăciile femeii care iubește și-și apără dragostea.

Din zi în zi George pricepea mai lămurit că Ion i se pune de-a curmezișul. De aceea se încăpățîna mai rău. Voia să-i prindă și-și zicea că atunci se va potoli. Ieșind din ograda lui Vasile Baciu, se uita în toate părțile să-l descopere. Și fiindcă vremea trecea tot mai chinuitoare, se hotărî să sfîrșească cu orice preț... Peste vreo săptămînă se făcu că cotește pe Ulița din dos, dar se întoarse ca un hoț și se așeză la pîndă. Atunci văzu pe Ion intrînd...

Siguranța nu-l mulcomi decît o clipă. Fățărnicia Anei îl biciuia. Se gîndi întîi să-i întoarcă spatele. Gîndul acesta însă fu repede strivit de dorința ce i se învîltora mai puternică în suflet, de-a rămîne în preajma fetei, de a mai nădăjdui. De-acuma începu să meargă și mai des pe la Baciu, iar cînd nu se ducea, dădea tîrcoale casei, privind cum se apropie cellalt, holbînd ochii să vadă cum se sărută sau se îmbrățișează în poartă, necăjindu-se chiar că nu le aude vorbele...

Ion însă vorbea puțin. Prin tăcere urmărea să deștepte mai multă iubire în inima Anei, să se facă mai dorit. Voia să-l cheme ea tot mai înlăuntru. Astfel ajunsese din uliță în poartă, apoi în ogradă, pe urmă pe prispă... Acuma mai trebuia să pătrundă în casă. Fata privea apropierile acestea ca niște izbînzi ale ei asupra lui și simțea în fiecare seară tot mai nebună o pornire de a se topi în brațele flăcăului, de a-i da dovada sa întreagă a iubirii. Descori îi zicea cu sfială feciorelnică în glas:

— De ce nu vii în casă, Ionică?

Flăcăul însă îi închidea gura veșnic cu întrebarea plină de imputare:

— Dar tatăl tău?

În sfîrșit se apropia Crăciunul. O iarnă urîcioasă se zbătea să coboare pe pămînt, dar parcă nu avea încă destulă putere. Văzduhul cernea mereu fulgi leneși care se topeau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pînă să ajungă jos şi se prăpădeau în băltoacele de noroi. Ion sosea totuşi în toate nopţile, nesmintit. Apoi, într-o seară răscolită de zăpadă mărunţă, veni mai devreme puţin. Casa zăcea în întunerec, neagră ca un bivol adormit. Intră în ogradă şi se aşeză pe prispă, mai închis şi mai hotărît ca altă dată. Aşteptă fără nici un gînd în minte. Doar inima îi bătea mai aspru, muncită poate de o presimţire. Primprejur tăcerea era aşa de mare că flăcăul auzea cum cad în noroi fulgii şi chiar cum se ciocnesc în văzduh ca nişte filfiiri de aripi mici. Într-un tîrziu uşa tinzii se deschise scîrţîind şi Ana se ascunse repede în sumanul lui, zicîndu-i îndată rugătoare şi alinătoare :

— Astă-seară trebuie să vii în casă, Ionică !... Nu te las pînă nu vii... Tata doarme dus. A venit beat din Jidoviţa şi acu sforăie de se hurducă pereţii !...

Ion îi cuprinse mijlocul şi-i mîngîie sînii peste cămaşa lungă. Apoi se sculă fără o vorbă şi porni după ea. În tindă se opriră. Fata trase zăvorul, pe urmă îl luă de mînă şi-l duse în casă.

În odaie era parcă mai întunerec. Numai ferestrele se desluşeau puţin ca nişte găuri cenuşii. Ion cunoştea încăperea. Auzea din pat sforăitul înecăcios al lui Baciu atît de aproape că i se părea prefăcut. Un junghi rece îi cutremura inima. Ştia că de s-ar trezi bătrînul şi l-ar simţi aici, ar fi în stare să-i crape capul fără vorbă cu securea de sub pat al cărei tăiş parcă-l zărea lucind ameninţător.

Stătură cîteva clipe nemişcaţi, ascultînd horcăielile. Îşi auzeau bătăile inimilor, îndurerate de încordare. Sforăitul se încurcă deodată într-o tuse groasă. Vasile Baciu se urni în aşternut ca şi cînd ar fi dat să se scoale. Ion îngheţă. Fata îi strînse mîna cu desperare. Bătrînul însă se învîrti puţin, se întoarse iar cu faţa în sus şi sforăitul reîncepu, mai năprasnic.

Ana dormea pe cuptor, după horn, într-un culcuş de velinţe, ţoale, perne, cearşafuri aruncate de-a valma. În vatră, sub o spuză groasă, sîsîiau cîţiva buşteni verzi de arin... Fata se înălţă în vîrful picioarelor pînă la urechea flăcăului şi-i şopti, strîngîndu-i mereu mîna :

— Lasă-ţi sumanul pe prichici... Să nu faci zgomot că ne omoară pe amîndoi !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Oasele lui Ion pîrîiră urcîndu-se în culcuș.

O luă în brațe, iar ea tremura ca zgîlțîită de friguri. Apoi Ana începu să-i șoptească imputări multe, să se jelească și să-l roage să fie cuminte. Ion o asculta liniștit, trăgînd însă mereu cu urechea spre patul lui Vasile Baciu, care era cu picioarele tocmai lîngă capul lor. Îi era frică că nu-l trezească șoaptele ei și-i astupă gura cu o sărutare.

Apoi, cu o mișcare bruscă, îi ridică pînă-n brîu cămașa. Picioarele fetei erau fierbinți și strînse. Își încolăci brațele în jurul gîtului lui, îl strînse cu o putere nebănuită, parc-ar fi vrut să-l sugrume, și-i lihăi în ureche, plîngătoare dar fără împotrivire.

— Ionică... ce vrei să faci... ce faci ?... Nu... Nu...

O podidiră lacrimile și plînse cu sughițuri, bolborosind într-una vorbe rugătoare, în vreme ce Ion o ostoia sărutînd-o :

— Taci... taci... taci...

Gemetele Anei însă se înțesau tot mai nestăvilite, pînă ce se sfîrșiră într-un țipăt scurt, surd, care o spăimîntă într-atîta că-și încleștă dinții în buzele flăcăului, zvîrcolindu-se.

Țipătul fetei se înfipse ca o suliță în întunerecul casei și zbîrnîi mai prelung în urechile lui Vasile Baciu care, deși strivit de băutură, se deșteptă, ascultă cu mintea încîlcită și, auzind oftările înăbușite în lacrimi mormăi nedumerit :

— Ce faceți voi acolo ?

Glasul tulbure îngheță sîngele în vinele îndrăgostiților. Ana își amuți brusc suspinele, pierzîndu-se în brațele flăcăului.

Trecu astfel un minut. Baciu asculta, jumătate treaz, jumătate prin somn. Apoi cotrobăi cu mîna pe lavița de la capul patului, ca și cînd ar fi căutat chibriturile. Creierii lui obosiți de beție parcă bănuiau ce se petrece pe cuptor și într-o clipă făcu o mișcare să se scoale, să vadă și să-i oprească. Dar în același timp îi trecu prin gînd că trebuie să fie George și deci poate să-l lase în pace. Gîndul acesta îl prăvăli într-un somn mai liniștit. Totuși bîigui prosteşte pînă să-l copleșească toropeala :

— Apoi... ia seama... nu... vezi bine... rușine... porcăria... asta...

Îndrăgostiții nu mai suflară nici o șoaptă. Stăteau îmbrățișați și neclintiți ca și cînd s-ar fi unit pentru totdeauna. În curînd sărutările lor fură iar înghițite de sforăiturile din pat...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ion se coborî de pe cuptor cînd cîntau cocoşii a doua oară şi Ana îl însoţi pînă la poartă. Frigul părea mai vrăjmaş, iar întunericul mai posomorît.

— Tare mă tem să nu fi rămas grea! murmură fata cu dinţii dîrdîind şi glasul ei domol se împrăştie în tăcerea nopţii ca un strigăt puternic.

Flăcăul trebui să-şi muşte buzele ca să nu izbucnească de bucurie. O ciupi uşor de obraz şi apoi porni mulţumit, lăsînd-o în poartă.

Fulgii de zăpadă, mai leneşi, picurau blînd, i se aşezau frumos pe păr, pe umeri, pe obraji; îi simţea topindu-se pe braţe ca nişte sărutări reci şi ameninţătoare. În clipa cînd nu mai auzi paşii flăcăului, Ana văzu deodată că din şanţul cellalt se ridică un om şi porneşte întins spre ea.

— George! George! murmură fata fugind îngrozită în casă.

Vrania se închise în urma ei trosnind ca o descărcare de armă ucigătoare.

George, ascuns acolo de cînd s-a întunecat, văzuse pe Ion intrînd şi l-a aşteptat pînă a ieşit. Cuvintele Anei le-a auzit limpede, parcă i le-ar fi spus chiar lui. Carnea îi tremura de scîrbă, iar în sufletul lui se frămînta un gol care-l durea. Picioarele-i erau de plumb şi totuşi nu simţea cum le tîra. Se pironi în mijlocul uliţii, cu faţa spre căsuţa turtită de povara întunericului. Stătu aşa, uluit şi pierdut, ca un stîlp de piatră. Umezeala îl pătrunse la os. Se dezmetici. Scuipă larg, dispreţuitor şi apoi rosti cu o uşurare mare:

— Scroafă!...

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL V — RUȘINEA

1

Săptămîna dinaintea Crăciunului, în toate dimineţile, satul clocotea de guiţări deznădăjduite. Porcii îngrăşaţi se prefăceau în muşchi şi cîrnaţi, meniţi să mai înzdrăvenească puţin pe oamenii jigăriţi de postul care parcă nu se mai sfîrşea. Cu cît se apropiau sărbătorile, cu atît ţăranii le doreau mai tare, lingîndu-şi buzele mai dinainte în vederea ospăţurilor obişnuite şi atît de mult aşteptate. Căci în vremea postului mare numai popa şi învăţătorul mîncau de dulce: Belciug fiindcă avea stomacul afurisit, iar Herdelea fiindcă el nu voia să dea ascultare minciunilor popeşti...

În alţi ani, pe vremea aceasta, Ion, auzind guiţările, se simţea mai nenorocit ca oricînd şi se înfuria văzînd că, în tot satul, numai Glanetaşu şi ţiganii nu sînt în stare să facă bojotaia cuvenită, ba încă unii ţigani se sileau şi izbuteau să ajungă în rîndul oamenilor şi să taie baremi cîte un mascur. Atunci îşi blestema viaţa care l-a sortit să rămînă de ruşinea satului. Acuma, cu toate că Glanetaşu, singurul meşter al satului în căsăpirea neamului rîmătorilor, avea să primească tot în natură plata pentru tăierea porcilor, spre a putea aduna cărnăriile de sărbători, flăcăul totuşi nu-şi mai pierdu firea. Faţa lui osoasă parcă strălucea. Ba chiar într-o seară, cînd Zenobia începu jelaniile, o curmă împăciuitor:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

— Nu face nimic... În curînd vom avea şi noi de toate...

Herdelea făcea ce făcea şi în fiecare an ucidea cîte doi porci, întîi pentru că lui îi plăceau foarte mult cîrnaţii şi îndeobşte porcăria, şi al doilea pentru că altminteri ar fi trebuit să cumpere din tîrg untura pentru casă, ceea ce ar fi însemnat o cheltuială peste puterile pungii lui dăscăleşti. Dar în ăst-an bojotaia avea o importanţă şi mai mare din pricina logodnei Laurei, care urma să se serbeze negreşit în ianuarie, şi cu care prilej proviziile de porc erau menite să aibă un rol fruntaş, mai ales că luau parte şi părinţii lui Pintea, în faţa cărora familia Herdelea voia să se arate la înălţime.

Porcii învăţătorului, cumpăraţi în dricul verii şi îngrăşaţi cu porumb, de-abia se mai mişcau în coteţ, încît tăierea îi mîntuia de o moarte păgubaşă, năbuşirea în propria lor grăsime, după cum spuse Glanetaşu inspectîndu-i cu două-trei zile înainte de termenul fatal.

În zorii zilei meşterul măcelar se înfiinţă însoţit de Ion şi de Zenobia. Casa Herdelea era în picioare, dar fetele stăteau ascunse în salon, cu capul în perne şi cu degetele în urechi ca să nu audă horcăielile animalelor osîndite.

Glanetaşu îşi ascuţi cuţitul de junghiat cu multă îngrijire, împărţind rolurile tuturor: Ion va lua porcul de urechi, îl va trînti jos pe o rînă şi-i va ţine capul, Herdelea şi Titu vor imobiliza picioarele dinapoi, Zenobia va ajuta la picioarele dinainte, iar dăscăliţa va strînge sîngele în ligheanu... Totuşi lucrurile n-au mers tocmai strună, cum ar fi dorit măcelarul satului. Porcii, auzind ascuţirea uneltelor, începură să grohăie neliniştiţi, parc-ar fi simţit primejdia. Degeaba deschise învăţătorul uşa coteţului; dobitoacele nu voiau să iasă în ruptul capului. Ion trebui să apuce pe unul de urechi şi să-l tragă afară cu multă caznă. Doamna Herdelea, prea miloasă, nu putu ţine ligheanul unde trebuia, încît sîngele se scurse mai mult pe de lături, făcînd o pată mare roşă în zăpada proaspătă. Guiţatul porcului însă se îngroşa mereu, schimbîndu-se în horcăituri lungi şi din ce în ce mai rare, pînă cînd ce-i ce-l ţineau simţiră că nu mai clinteşte. Glanetaşu îşi şterse cuţitul şi mîinile însîngerate în părul ucisului, iar Zenobia, pipăindu-i spinarea, declară că slănina e mai groasă de şapte degete... În vremea aceasta celălalt porc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

grohăia atît de speriat că în clipa cînd Ion deschise portița cotețului, năvăli afară cu toată iuțeala îngăduită de grăsimea-i prețioasă, căutînd să scape de moarte prin fugă. Cuțitul Glanetașului fu astfel nevoit să-i curme viața tocmai lîngă poarta dinspre uliță.

Bojotaia se făcu chiar în ogradă. Paiele trebuincioase le împrumutase Macedon Cercetașu. Porcii fură pîrjoliți amîndoi deodată. Flăcările se înălțau vesele în vreme ce Glanetașu le plimba de ici colo pe trupurile vecinelor. Ceilalți stăteau în jurul focului, încălzindu-și mîinile, prețăluind mereu valoarea porcilor, mai aruncînd uneori cîte o glumă și trăgînd în răstimpuri cîte o dușcă de rachiu dintr-o ploscă plină. Mai tîrziu coborîră în curte și domnișoarele, compătimiră mult pe sărmanele dobitoace, și-și primiră porțiile din urechile rumenite pe care le mîncară la fața locului, potrivit obiceiului ce rămăsese din copilărie la toate bojotăile.

Munca mai grea de-abia de-acuma începea cu spintecarea, împărțirea cărnii și a slăninii, spălatul maațelor, facerea cîrnaților... Avură toți de lucru toată ziua și mai rămînea pe mîine topirea unturii și alte mărunțișuri. Totuși dăscălița, alegînd cărnurile, a găsit vreme să repeadă o tocană grasă și piperată și chiar să răstoarne o mămăliguță lîngă ea, spre încîntarea stomacului lui Herdelea, cam prea încărcat de rachiu. Cu toate stăruințele învățătorului, familia Glanetașu nu se înduplecă nici măcar să guste din bunătatea de mîncare.

— Am ținut postul atîtea săptămîni... n-o să ne spurcăm acuma, cu cîteva zile înainte de sfintele sărbători, că doar nu sîntem copii și n-om plesni, se lămuri Zenobia înghițindu-și saliva de poftă.

Seara, după ce Glanetașu și Zenobia plecară, iar Herdelea adormise îmbrăcat și pe cînd dăscălița făcea planuri cu fetele pentru a doua zi în salon, Ion, cu limba dezlegată de băutură, povesti lui Titu cum stă cu Ana. Domnișorul îl ascultă foarte satisfăcut, îi ceru amănunte și, în cele din urmă, îl puse să jure că i-a spus tot.

—Și crezi c-a rămas însărcinată? întrebă Titu cu ochii strălucitori de curiozitate.

—Cum o vrea Dumnezeu, domnișorule, răspunse flăcăul. Și de n-a rămas pînă acuma, mai are vreme să rămîie!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

adăogă apoi cu un ris larg care-i dezvălea gingiile roșii și-i întipărea pe față atîta răutate și încăpățînare, încît Titu se înfricoșă și murmură dojenitor :

— Al dracului mai ești, măi Ioane !

2

Chiar în ajunul Crăciunului sosi o scrisoare de la părinții lui Pintea prin care se fixa data logodnei pentru a doua duminecă după Boboteză. Astfel sărbătorile fură în casa Herdelea mai vesele decît de obicei. Învățătorul se aprovizionase din belșug cu rachiu, dăscălița făcuse niște cozonaci ca aurul, Laura cu Ghighi pregătise trei feluri de prăjituri ca să ajungă și pentru a treia zi de Crăciun cînd se vor aduna în Pripas prietenele lor, două oale uriașe, vechi, legate cu sîrmă, pline de sarmale, forfoteau pe cuptor, în sfîrșit ca în toate bunele gospodării românești cu prilejul Crăciunului, așa că puteau veni colindătorii și musafirii.

Cel dintîi s-a înființat Ion, cîntînd o colindă frumoasă sub fereastra luminată și pe urmă mai cîntînd una în casă, după ce fu cinstit cu băutură și cîțiva gologani, cum e datina. Pe cînd era feciorul Glanetașului înăuntru, un cîrd de fete începu afară *Leru Doamne*. Herdelea le pofti în casă, dar fetele fugiră rușinate, mai ales aflînd că-i și Ion acolo. Toată seara colindătorii se ținură apoi lanț spre înduioșarea dăscăliței care, în asemenea împrejurări sfinte, își aducea totdeauna aminte de tinerețea ei și lăcrima.

Mai tîrziu sosiră și soții Lang care, în urma invitației lui Titu, veniră să vadă cum se serbează ajunul Crăciunului romînesc. În realitate Titu, acuma muncit numai de dorul femeii iubite, îi poftise pe amîndoi ca să se poată întîlni cu ea, iar Lang primise cu bucurie, și îndată, presimțind că e rost de băutură multă și gratuită. Sosirea acestor musafiri tulbură mulțumirea doamnei Herdelea, bosumflată că Titu i-a adus în casă niște jidani să-i pîngărească sărbătorile, oricît se silise tînărul să-i explice că soții Lang, deși el e evreu, nu sînt jidani, deoarece nu țin legea jidovească, ba chiar nici o lege. Profitînd de supărarea mamei sale, Titu propuse oaspeților să-i plimbe puțin ca să audă cum răsună de colinzi tot satul. Lang, dedulcindu-se la rachiu, firește, se codi, spre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bucuria vajnicului îndrăgostit care astfel putu pleca singur cu Roza. Au hoinărit vreun ceas prin locurile cele mai întunecoase, fără să simtă frigul sau să se împiedice de zăpada răbdătoare.

După miezul nopții i-a venit inima la loc și dăscăliței în clipa cînd s-au pomenit cu corul studenților liceului din Armadia, sosit înadins să cînte trei colinzi „părinților celor mai drăgălașe domnișoare dimprejur", cum a spus îndrăznet, într-o cuvîntare patetică și cu paharul plin în mînă, un elev care diviniza în taină pe Ghighi.

Veselia luă proporții atît de mari încît, mai tîrziu, uitînd neînțelegerile ce-i despărțeau de Belciug, se cărăbăniră cu toții să-i facă o surpriză cu o colindă bătrînească pe care doamna Herdelea o știa din copilărie și pe care pe-aici nimeni n-o cunoaștea. Preotul, care juca durac cu cîțiva țărani fruntași, încîntat de colindătorii neașteptați și distinși, îi primi cu o bucurie rară, puse la bătaie o damigeană de vin, nu-i mai lăsă să plece pînă dimineața, iar în cele din urmă își îngădui chiar cîteva glume lumești cu Roza Lang, spre indignarea lui Titu îngălbenit de gelozie...

Dar sărbătorile trecură ca părerea și logodna Laurei bătu la ușă. Vremea fiind scurtă, toți se așternură pe muncă, să se prezinte cumsecade în fața mirelui și a cuscrilor. Logodnica trebuia să-și isprăvească o rochie nouă, foarte simplă și frumoasă, în care o să cunoască pe viitorii ei soci. Ghighi nu voia nici ea să apară ca o slujnică și-și transformă o rochiță, făcînd-o aproape nouă. Însăși doamna Herdelea consimți ca fetele să-i lucreze o rochie modernă, deși ea era vrăjmașa luxului și se încăpățîna să se îmbrace în haine de acum zece ani și păstrate bine, fiindcă le purta cu multă simțire. Herdelea alerga mereu prin Armadia, după cumpărăturile trebuincioase, mai fericit poate decît toți, povestind oricui îl asculta, ce noroc are fata lui, lăudînd pînă-n cer pe Pintea, pe Laura, pe toată lumea... Numai Titu nu se interesa de nimic, umblînd veșnic pe urmele Rozei Lang, încît prin Jidovița și prin Armadia începea să se șoptească ici-colo că nu poate fi lucru curat între feciorul dascălului cu Pripas și nevasta noului învățător din Jidovița.

Serile reîncepură discuțiile în casa Herdelea, uneori mai potolite, alteori mai aprinse. Pricina era tot Pintea, dar acum sub forma zestrei. Adevărat că George nu cerea nici un ban

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi nici altfel de zestre. Herdelea se făcea chiar că „omul vrea pe Laura şi numai pe Laura". Totuşi fetele adăugau că fără zestre nu înseamnă fără trusou şi că în trusou intră şi cele cuvenite pentru începutul tinerei gospodării, deoarece n-ar fi demn să-i pretindă omului pînă şi scaunul pe care să se aşeze în casa lui. Ba chiar buna-cuviinţă spune că tatăl miresei e dator să plătească neînsemnata taxă de hirotonisire a ginerelui. Bătrînii însă repetau mereu că orice lux e primejdios la temelia unei căsnicii noi, că şi aşa sînt destule cheltuieli cu logodna şi cu nunta, şi mai ales să nu se uite că mai rămîne în casă cu o fată de măritat... Argumentele fetelor, fiind stropite cu lacrimi, avură darul să convingă pe Herdelea care, amanetîndu-şi leafa şi dobîndind girul notarului Stoessel, împrumută o mie cinci sute de zloţi de la Banca Someşana spre a putea ţine piept dorinţelor Laurei.

Logodna se făcu fără mare ceremonie şi fără invitaţi. Numai Elvira Filipoiu şi domnişoarele Spătaru, cele mai bune prietene ale Laurei, fuseseră poftite în mod excepţional. Încolo nici un străin, deşi Titu stăruise din răsputeri să cheme şi pe soţii Lang.

George, împreună cu părinţii au sosit după-amiazi. Bătrînul Pintea avea o înfăţişare impunătoare. Înalt şi spătos, se ţinea drept ca bradul, cu toate că se apropia de şaptezeci, şi faţa-i era rumenă, părînd chiar aprinsă alături de albeaţa mustăţilor ce se îmbinau cu o barbă stufoasă de apostol. În ochii albaştri cuminţi blîndeţea se împerechea cu sclipiri de voinţă şi hotărîre. Părul mare, nins şi zbîrlit, părea o coroană de zăpadă potrivită pe fruntea lată şi puţin brăzdată. Era preot din vremea veche, păstor harnic dar şi gata să pedepsească oile neascultătoare. Alături de dînsul preoteasa făcea impresia unui copil oropsit. Mică, ajungînd de-abia pînă la inima bătrînului, cu pielea obrajilor scorojită de mii de zbîrcituri, cu ochii căprui veşnic speriaţi, cu părul lins, de o culoare nehotărîtă, femeia se văieta într-una, avea sumedenie de junghiuri şi vorbea cu glas tremurat şi înfricoşat, privind des spre stăpînul ei, ca şi cînd mereu ar fi vrut să-i implore îngăduinţa de-a deschide şi ea gura.

În dumineca logodnei, pe la prînz, se nemeri să pice, nechemată, şi mama lui Herdelea, o ţărancă îndoită de spate, cu faţa roşcovană şi zîmbitoare, cu nişte ochi vii şi cam vicleni. Neîndurîndu-se să plătească zece creiţari unei căruţe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de ocazie, a călătorit pe jos din Zagra pînă aici, cu dăsagii în spinare, încărcați cu ce găsise mai bun prin casă pentru nepoții ei. Cînd află că Laura se mărită, o sărută de nenumărate ori și plînse cu mare poftă, compătimind pe sărmana nepoată care începe atît de curînd necazurile vieții. Își aduse aminte de „moșul“ ei, care s-a prăpădit acum trei ani căzînd din vîrful unei clăi de fîn pe o grapă de fier și rupîndu-și șira spinării, și care, Dumnezeu să-l ierte, în fiecare zi o nopea în bătăi, încît de multe ori îi venise să-și ia lumea-n cap de groaza lui. Numai de n-ar da și Laura peste un asemenea bărbat, c-ar fi vai și-amar de sufletul ei... Laura rîse de temerile bunicii, dar doamna Herdelea se necăji de atîta prostie. De altfel ea nu se prea împăca cu soacra fiindcă aceasta, ori de cîte ori se întîmpla vreo ceartă, ținea partea învățătorului, ba-l mai și îndemna să bea „că doar o viață are omul“... Din toată familia, bunica mai bine se înțelegea cu Ghighi căreia îi povesti iarăși cum s-a făcut domn Zaharia, fugind de acasă numai cu o traistă de prune uscate și înscriindu-se singur la școala cea mare din Armadia... După ce sosiră musafirii, bătrîna trecu la bucătărie ; se simțea mai în largul ei acolo împreună cu vizitiul lui Pintea și cu Zenobia, care venise să dea o mînă de ajutor dăscăliței...

Belciug se oferise să schimbe el inelele logodiților și să citească rugăciunea potrivită. Doamna Herdelea, în clipa solemnă, avu un zîmbet de fericire pe buze, dar lacrimile îi curgeau șiroaie. Învățătorul era atît de mișcat, că trebui să dea peste cap un pahar de vin ca nu cumva să-l podidească plînsul. În toată casa numai Titu stătea ursuz cu gîndurile la Rozica.

George Pintea sorbea din ochi pe Laura. Cînd s-au sărutat, după schimbarea verighetelor, s-au roșit amîndoi așa de tare că toată lumea a rîs de dînșii.

Logodna se încheie cu o masă împărătească. Popa Belciug ținu o cuvîntare mișcătoare pentru fericirea tinerilor, urîndu-le copii mulți și viață lungă. George îi răspunse printr-o declarație de iubire pe care preotul se grăbi a o transmite Laurei. Astfel solemnitatea făcu loc jovialității cuvenite. În atmosfera caldă George, cu ochii înflăcărați, plimbîndu-se prin casă cu mîinile la spate, începu să-și desfășoare planurile de viitor, despre apostolatul ce-l are de îndeplinit în satul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

de la marginea românismului, unde primejdiile sînt mai mari, datoriile mai multe, munca mai grea... Povesti cum în Vireag, comuna din Sătmar unde este numit el să păstorească, românii nici nu știu românește, încît sînt siliți să spună pe ungurește că sînt români... Rostul lui e deci să întoarcă oile rătăcite, să răspîndească graiul românesc, să întărească mîndria națională a celor șovăitori. Se poate o chemare mai frumoasă pentru un cărturar conștiincios? Totuși sarcina e atît de apăsătoare, că n-ar fi îndrăznit să și-o ia fără o tovarășă de viață ca Laura, ea însăși o româncă entuziastă. Împreună vor munci mai cu drag și cu mai multă încredere în izbîndă... Vorbind, însuflețirea îi îmbujora fața, părea că se înalță. Însăși Laura, căreia îi rămăsese în fundul inimii teama că viitorul ei soț e prea scund, îl vedea acum mult mai mare ca ea, asemenea unui cuceritor de suflete...

La început bătrînul Pintea fuse mai rezervat și se adîncise într-o dispută teologică cu Belciug, ca să aibă răgaz să studieze în acest timp pe viitoarea soție a fiului său, precum și restul familiei Herdelea. Privirea lui se întîlnea din cînd în cînd cu a lui George, care parcă-i zicea mereu: „Ei, așa-i că-s oameni foarte de treabă!" Încetul cu încetul apoi se încălzi și el, iar mai tîrziu, venind vorba de copiii lui, își dădu drumul de-a binelea. Vorba o aduse preoteasa Profira, care se împrieteni repede cu doamna Herdelea și i se jelui că a îmbătrînit și s-a trecut atît de mult pentru că a făcut treisprezece copii; dăscălița o compătimi îndelung și se făli, la rîndul său, că și ea a născut nouă, dar bunul Dumnezeu nu s-a milostivit să-i lase în viață decît pe cei trei care se văd.

— Mie-mi pare rău că-mi lipsește unul singur ca să avem duzina completă! interveni aici bătrînul Pintea rîzînd jovial, cu ochii închiși. Noi, ce-i drept, ne-am silit cît am putut, am tras și peste douăsprezece, dar tot degeaba, urmă dînsul vesel, uitîndu-se mîndru și pe rînd la toată lumea, parcă ar fi așteptat să se bucure toți de mulțumirea lui; întîlnind însă privirea lui Belciug, care zîmbea iertător, își aminti că un preot nu se cuvine să se piardă în glume ușurele, deveni deodată serios și adăogă mîngîindu-și barba: Unsprezece trăiesc, doi am îngropat... Domnul a dat, Domnul a luat, fie-i numele binecuvîntat!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Adaosul răci puțin atmosfera, încît Herdelea, spre a o reînsufleți, se apropie cu scaunul de Pinea și-i zise încîntat :

—Ai fost voinic de tot, cuscrule ! Hehehe !

Cuvîntul „cuscrule" căzu neplăcut pentru bătrînul Pintea, dar deoarece i se deșteptase pofta de taifas, continuă fără a se uita la Herdelea :

—Unsprezece ne trăiesc din mila lui Dumnezeu... Și toți mari, toți zdraveni, toți bine, cu ajutorul lui Dumnezeu... Iată, ăsta e al nouălea, și arătă pe George care vorbea în șoaptă cu Laura, fiindcă lăudărosiile moșneagului îi erau cunoscute și puțin plăcute. Am ajuns de nici nu mai putem ține socoteala nepoților... Adică stai oleacă... Alexandru trei, Profira trei, fac șase, Ștefan patru, Ludovica doi, iaca doisprezece... întîia duzină-i gata !...

Apoi cu gesturi ca și cînd ar predica de pe amvon și cu o înfățișare ce nu îngăduia întreruperi, își înșiră toate odraslele, găsind pentru fiecare cîte o laudă bine simțită. Alexandru, cel mai mare, e profesor în România, la liceul din Giurgiu ; s-a însurat acolo cu fata unui arendaș bogat, cu un nume grecesc, dar altfel un om cumsecade. Stă foarte bine Alexandru, a luat zestre o moșie de cîteva sute de pogoane și crede că în curînd o să ajungă directorul liceului, ceea ce ar și merita, fiind un adevărat savant. Al doilea fecior, Ștefan, s-a înstrăinat puțin ; ține o nemțoaică din Posen pe care a cunoscut-o la Berlin pe cînd studia științele tehnice. Altfel ea e femeie de neam, profesoară la un liceu de fete, iar el e inginer la uzinele Skoda. Au patru copilași, frumoși și cuminți cum nu s-a mai pomenit ! Păcat numai că nemțoaica nu știe boabă românește și, din nenorocire, nici copiii. În fiecare vară vin cu toții de petrec cîte o săptămînă în Lechința, pe cînd Alexandru n-a mai fost pe-acasă de vreo zece ani. Pe urmă, după vîrstă, între băieți, vine Liviu, care-i numai de treizeci și doi de ani și e căpitan de stat-major, acuma la comandamentul corpului de armată din Graz, dar are speranțe multe să-l mute în curînd la Sibiu, mai aproape de acasă. Strălucit băiat și cu viitor de aur. A terminat întîiul școala de război, iar toamna aceasta și-a trecut cu distincție examenul de ofițer superior în statul-major. O singură meteahnă are : i-e groază de însurătoare. Nu știu cui să semene, căci în neamul Pintea toți sînt drăgostoși. Poate cu preoteasa, care în viața ei n-a ridicat ochii asupra altui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bărbat, măcar că a fost în tinerețe ca o floare... Firește că în familie se află și un medic. Este Virgil, stabilit la Sibiu, avînd o clientelă strașnică, de-l invidiază pînă și străinii. Fiind un român înfocat și făcînd orice sacrificii pentru cauza națională, e foarte bine văzut în cercurile politice românești conducătoare și n-ar fi de mirare să ajungă ca mîine deputat în Camera din Budapesta... Cel mai potolit dintre toți este Ionel, contabil la o bancă mare din Cernăuți, strîngător, harnic, priceput în socoteli, menit să devină milionar sau cel puțin director de bancă... Acuma vine la rînd George, băiat bun și el, mai ales că s-a dedicat carierei părintești. Cînd va închide ochii bătrînul, George va continua să păstorească turma credincioșilor din Lechința... Mai rămîn doi feciori, Marcu și Vasile. Cel dintîi e zvăpăiat de tot cu naționalismul ; el a fost, anul trecut, conducătorul grevei studenților români din Budapesta, pentru că un profesor a încercat să-i oprească de-a vorbi românește. Vasile acuma își termină liceul la Blaj... Dar fetele ! Cea dintîi, botezată Profira, după numele preotesei, e măritată tocmai în Basarabia, lîngă Chișinău. A întîlnit-o un boiernaș basarabean la Giurgiu, pe cînd ea era la Alexandru și într-o bună zi primi vestea că „dragi părinți, mi-am găsit fericirea, m-am logodit cu...". Atîta-i norocul de călător ! Pe cea de-a doua, pe Ludovica, a luat-o avocatul Victor Grozea din Cluj și are doi copii, un băiat și o fetiță. Și în sfîrșit Eugenia, mezina, o frumusețe rară, e nevasta deputatului Gogu Ionescu din România. Se zice c-a înnebunit saloanele Bucureștilor, toată lumea o răsfață. Adevărat că e și tînără de tot, mai mică decît George, deși acum se împlinesc trei ani de la cununia ei...

Pomelnicul copiilor iubiți stoarse lacrimi preotesei, fiindcă sînt atît de împrăștiați în lumea mare și n-a avut noroc să-i mai vadă măcar o dată împreună, deși poate mîine-poimîine va închide ochii pentru totdeauna, prăpădită și arsă cum este de povara anilor. Pintea îi curmă jelania cu un gest falnic :

— Lasă babă, fii liniștită și ai răbdare ! Mai avem oleacă și apoi putem sărbători nunta noastră de aur, dac-o vrea și Dumnezeu... Atunci o să-i strîngem pe toți, cu cățel și purcel din toate colțurile... Ca să se împlinească voia dumitale !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Gura bătrînului acuma torăia într-una, încît Herdelea de-abia a putut schimba cu dînsul, între patru ochi, vorbele serioase cuvenite, declarîndu-i că Laura n-are zestre, dar în schimb are inimă şi... Pintea îl întrerupse nemulţumit :

— Eu am un principiu : nu mă amestec în căsătoriile copiilor. Fiecare să doarmă cum îşi aşterne. Treaba lor e să fie cu ochii în patru...

Nici învăţătorul nu fu prea mulţumit cu răspunsul cuscrului, dar îl înghiţi surizînd ca şi cînd ar fi auzit o glumă bună.

Se învoiră ca ziua cununiei s-o stabilească Pintea, prin scrisoare, după ce se vor fi înştiinţat toate neamurile. Deocamdată rămase hotărît doar atîta : că nunta vor face-o în Armadia, pentru a-i putea da solemnitatea cuvenită.

Familia Pintea plecă noaptea tîrziu spre Lechinţa cu trăsura. Cum ieşiră din sat, bătrînul începu să dăscălească pe George că s-a pripit, că nu-i place ce a văzut aici, că se bagă într-o ceată de calici care mai umblă să-şi ascundă mizeria prin sforăială în vorbe ca şi în fapte, că în sfîrşit să ia bine seama pînă ce nu-i prea tîrziu. George se scandaliză că un tată poate vorbi astfel despre nişte oameni aşa de simpatici care ca mîine îi vor fi rude. Căci nu va renunţa la Laura pentru toate comorile lumii. Înţelege că bătrînul ar fi fost mai bucuros să-l însoare cu vreo strîmbă bogată şi că-l doare o noră fără zestre. Dar orice încercări de a-l opri mai ales după ce s-au şi logodit, sînt absolut zadarnice. Şi decît să-i terfelească mireasa, mai bine să-i vorbească de altceva. Bătrînul, cutropit de oboseală şi de somn, a capitulat repede, urmînd pilda preotesei care, legănîndu-se în hurducăturile trăsurii, dormita uşor cu gura căscată şi cu ochii înlăcrimaţi...

În casa Herdelea însă lumina nu se stinse pînă spre dimineaţă. O bucurie mare stăpînea toată familia. De-abia acum îşi dădeau seama de norocul Laurei. Învăţătorul înşiră triumfător şi de mai multe ori toate neamurile lui George, întrebînd mereu pe Laura dacă n-a avut el dreptate cînd a stăruit să-şi alunge gărgăunii din cap şi să fie cuminte ? Pe faţa logodnicei se întipărise, ca o mască, un surîs de fericire. Făgădui surorii sale că o va lua cu dînsa să o mai scoată prin lume; căci nu se ştie de unde sare norocul omului şi mai ales al unei fete. Iată, ca, dacă nu se ducea atunci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la Sîngeorz, n-ar intra azi într-o familie atît de mare și de distinsă. Doamna Herdelea tăcea, zdrobită de emoție, cu ochii umezi, strîngînd buzele pungă ca să n-o podidească plînsul, iar Ghighi, una-două, se repezea la Laura și o acoperea de sărutări... Titu nu lua parte la bucuria generală. El tocmai acuma frămînta în minte o poezie în care voia să cînte iubirea herculeană.

— Norocul Laurei poate fi și norocul tău, Titule! îi zise Herdelea căutînd să-l dezmorțească.

— Aș! Norocul meu sînt eu însumi! răspunse tînărul cu emfază.

— Bine, bine, nu zic ba, urmă învățătorul. Mă gîndesc însă că acuma, cu atîtea rude mari în lume, ți-ar fi mai ușor și ție să treci în România, cum a trecut Coșbuc, să te apuci mai serios de ispravă...

— Las'că mai este vreme, mormăi Titu scurt, dornic să schimbe vorba.

Herdelea însă se supără și-i impută că-și pierde timpul cu fleacuri în loc să-și croiască un rost în viață, că trebuie să muncească dacă vrea să răzbească... Văzînd că discuția se îngroașă, Titu se dezbrăcă și se culcă foarte amărît că nici chiar tatăl său nu-i respectă năzuințele, hotărît ca a doua zi să se întîlnească negreșit cu Rozica, singura ființă în lume care-l înțelege aievea. Numai mama lui Herdelea era îngrijorată și plîngea că Laura, sărăcuța de ea, e pe cale să se înstrăineze, în loc să se fi măritat mai pe aproape, cu vreun flăcău bogat, poate chiar din Pripas...

3

Spre sfîrșitul cîșlegilor se răspîndi zvonul în sat că Ana lui Vasile Baciu ar fi însărcinată. Nimeni nu știa de unde a pornit vorba și mulți nu credeau. Vestea însă umbla din casă în casă, în șoaptă, ca un tîlhar. Femeile o înfloreau, o dichiseau cu voluptate. Cînd trecea Ana pe uliță, nenumărate perechi de ochi o pîndeau de după toate gardurile și din toate ferestrele, în taină, măsurîndu-i mijlocul, pipăindu-i burta, cercetîndu-i mersul. Și cele mai șirete spuneau celor proaste:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu vezi, leliță, cum umblă să-și ascundă păcatul, cum se strînge în bete ca într-un chimir ?

Și cele mai păcătoase o bîrfeau mai stăruitor, ca omul care nu poate avea odihnă din pricina paiului din ochiul aproapelui.

Ana, de altfel, din noaptea aceea, trăia cu frica în sîn. Se mira că George tace, cînd ea era sigură că el știe tot. În fiece minut se aștepta să i se dea în vileag păcatul și așteptarea aceasta era mai chinuitoare ca însăși conștiința greșelii. De atunci încoace George n-a mai călcat pragul casei lui Baciu, deși față de Ana se purta parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Vasile Baciu nu pricepea de ce nu mai vine George și, într-o seară s-a sfătuit și s-a chibzuit cu fata cum să afle pricina schimbării lui ? Atunci, din încurcătura ei, din gălbenirea obrajilor ei, din bîlbîielile ei speriate, țăranul și-a adus aminte ca prin vis... și fața i s-a luminat. Bănui pricina. Apoi cînd, în cîteva nopți, simți că Ana iese afară pe furiș și rămîne în frig cîte-un ceas, două, se liniști pe deplin. Înțelegea tot și era mulțumit. Pățania fetei aducea apa tocmai la moara lui. Îi părea chiar bine că a păcătuit, că așa George va trebui să o ia mai repede, iar el va scăpa de o grijă. Își zicea că flăcăul vine într-ascuns, dar curînd va trebui să vie în pețit. De aceea, întîlnindu-l, îi arăta mai multă prietenie ca în trecut, îi făcea cu ochiul spre a-i arăta că știe și nu-i supărat, și-l cinstea ca pe un ginere gata, ceea ce pe George îl zăpăcea...

Fata însă aștepta nopțile cu nerăbdare din ce în ce mai mare. Zilele scurte de iarnă i se păreau nesfîrșite și, îndată ce se înserа, își pierdea cumpătul, se roșea la fiece vorbă a tatălui ei, își făcea mereu de lucru pe-afară ca să asculte de n-a sosit cumva Ion, cu frică în inimă că poate n-o să mai vie, și nu știa cum să aștearnă patul mai repede, să se culce bătrînul și să stingă lampa. Și flăcăul se înființa nesmintit, veșnic spre miezul nopții, scîrțîind portița ca să-i dea de știre... În casă însă n-a mai intrat niciodată. Ana a pregătit, chiar de-a doua zi, un culcuș moale într-un stog de paie din grădiniță. Peste o săptămînă s-au mutat în podul grajdului, unde erau mai adăpostiți de orice primejdie.

Pe la Crăciun, Ana a știut sigur că a rămas grea și, într-o îmbrățișare pătimașă, printre vorbe de iubire, șopti

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui Ion că de acum viața ei atîrnă de voința lui. Flăcăul nu zise nimic, dar de atunci nu mai veni în fiecare noapte.

Zvîrcolindu-se fără somn pe cuptor, fata îl aștepta totuși mereu, își ascuțea urechile să audă scîrțîitul portiței, îi țiuiau creierii de încordare și nu putea închide ochii pînă dimineața. A doua zi căuta și-i găsea ea singură scuze, iar apoi, cînd după mai multe nopți chinuite Ion catadicsea să se arate, ea nici nu îndrăznea să-l mustre, de teamă că nu va mai veni de loc. Se simțea o jucărie în mîinile lui și totuși nu-i trecea prin gînd să-l învinuiască. De altfel, își zicea, în iubire nici nu poate fi vorba de vină. Ei doi sînt sortiți unul altuia. Ce s-a întîmplat era scris să se întîmple. Cu toate acestea îi era rușine de lume încît de-abia cuteza să iasă din ogradă. Lumina zilei îi ardea abrajii. Cînd avea trebuință să meargă pe uliță, umbla cu ochii în pămînt, să nu fie nevoită să întîlnească privirile oamenilor. Își închipuia că rușinea ei trebuia să rînjească de pe toate coperișurile caselor. Atunci se întreba spăimîntată, cum are să se sfîrșească nenorocirea aceasta? De ce nu mai încearcă Ion s-o ceară de nevastă, s-o scape din ghiarele grijilor? Poate că mărturisind tot, tatăl ei s-ar înmuia, dacă cumva n-ar omorî-o... Sau Ion lasă înadins să treacă vremea, s-o arate lumea cu degetul? Bănuiala că Ion ar fi în stare să-și bată joc de sufletul ei o îngrozea mai mult decît mînia bătrînului...

Flăcăul lipsi o săptămînă încheiată, iar pe urmă cînd veni nu mai vru să se suie în podul cu fîn. Aminti Anei că, într-o noapte Vasile Baciu a ieșit de a dat vitelor nutreț și era cît pe-aci să-i descopere. Fata n-avu curajul să mai stăruie, dar îi spuse cu glasul tremurat de lacrimi să vie mai des, ca și înainte, și să facă ceva, ce-o crede dînsul de bine, pentru că în curînd nu-și va mai putea ascunde sarcina... Ion mormăi cine știe ce, și din noaptea aceea nu se mai arătă pe la Ana.

Trecu o săptămînă, două, cinci... Fata află că Ion s-a dus să taie la pădure în munții Bîrgăului, împreună cu alți bărbați. Își dădu seama că e pierdută, că de-acum numai de la Dumnezeu mai poate nădăjdui scăpare. Se prăpădea plîngînd amarnic, ca și cînd ar fi avut nevoie de toate lacrimile din lume ca să-i înece durerea ei cea mare... Fața i se îngălbeni și se împestriță cu niște pete pămîntii... Păcatul nu se mai putea tăinui și răfuiala se apropia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Deoarece cîşlegile erau pe sfîrşite, iar George nici habar să vină să ceară fata, Vasile Baciu începu să se posomorască. Adică să fi vrut să-şi bată joc de Ana şi s-o lase pe urmă de rîsul satului? Dacă ar fi aşa, atunci... Nu putea să se gîndească ce-ar fi atunci, căci îl cuprindea mînia şi i se întuneca mintea. De cîteva ori se hotărî să meargă la Toma, să se înţeleagă împreună omeneşte. Dar totdeauna, cînd să iasă pe poartă, simţea că-i crapă obrajii. Cum să se ducă el să-şi îmbie fata, ca un cerşetor? Intra la Avrum, se îmbăta şi ocăra pe George, vorbind singur în fundul sticlei de rachiu.

În sfîrşit nu mai erau decît cinci şase zile pînă să intre în postul cel mare. Ana începea să aibă ameţeli şi uneori chiar vărsături. Şorţul i se rotunjea văzînd cu ochii... Vasile Baciu îi vedea suferinţa şi o compătimea. Îi fu frică să nu se prăpădească fata şi, înainte de a chema pe doctorul Filipoiu din Armadia, care e scump şi nici nu se uită la om pînă nu-i ia banul din mînă, aduse pe baba Firoana, meşteră mare în descîntece şi moaşă vestită în toate satele dimprejur. Firoana, zbîrcită la faţă, dar sprintenă la suflet, schimbă numai două şoapte cu Ana, o pipăi uşor pe pîntece şi apoi spuse verde ţăranului:

— Mare mirare să nu fie băiat, măi Vasile!... Numai să-i ajute Dumnezeu să-l poarte sănătoasă...

Fata se ghemui pe vatră, ca un ciine vinovat, cu ochii în pămînt, aşteptînd s-o omoare. Vasile Baciu însă nu rosti nici o vorbă. Stătu toată seara cu cotul pe colţul mesei, cu privirea îngheţată, oftînd des ca un bolnav de moarte.

4

Ghiţă Pop, singurul copist român de la judecătoria din Armadia, unul din pretendenţii dăscăliţei de pe vremea cînd jucau împreună teatru în Monor, stînd într-o zi la un pahar de bere cu Herdelea, cu care era prieten din copilărie, îi spuse că e zarvă mare la judecătorie din pricina anchetei orînduite de ministrul justiţiei, în urma plîngerii lui Ion Pop-Glanetaşu din Pripas. Judecătorul turbează şi aşteaptă dintr-o clipă într-alta sosirea unei comisii de la tribunalul din Bistriţa, trimisă să cerceteze şi să raporteze fără întîrziere. Toţi se întreabă cine i-o fi făcut pozna asta judecătorului?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Să-ți închipui, dragă Zaharie, ce cap are șeful! sfîrși zîmbind copistul. Nu că i-ar fi frică. Fiindcă vorba ceea: corb la corb nu-și scoate ochii. Dar rușinea pe el să se pomenească cu asemenea bobîrnac. Cred că mai bucuros ar fi fost să-i fi tras cineva două palme în piața bisericii, decît să pățească una ca asta. S-a și jurat că nu se mulcomește pînă nu află cine a îndemnat pe țăran să facă jalba și cine i-a făcut-o, și pînă nu-i bagă în pușcărie pe toți!

Herdelea simți o săgeată prin inimă auzind vestea și mai ales amenințarea judecătorului. De frică se gîndi un moment să mărturisească copistului că el e autorul plîngerii și să-l întrebe cum să se apere de s-ar întîmpla să-l descopere în cele din urmă? Dar își luă seama repede. Oricît de prieten i-ar fi Ghiță Pop, tot s-ar putea să scape o vorbă pe undeva, chiar fără voie, și să-l nenorocească. Apoi, curînd, știindu-se la adăpost, o mîndrie priincioasă îi umplu pieptul, care parcă-i zicea: „Uite ce ai fost în stare să faci tu, Zaharia Herdelea! Vezi ce putere ai? Să mai poftească cineva să te înfrunte!" Rîse deci și el, își frecă mîinile și zise copistului, trăgînd cu ochiul:

— Lasă-l că bine-i face, fie vorba-ntre noi! Să-l mai zgîlțîie nițel și pe dumnealui, că prea se fudulește de parc-ar fi frate cu sfîntul Petru!

Cum ajunse acasă, strigă pe Ion și-i povesti ce-a auzit, avînd grijă să-i reamintească foarte grav că, orice l-ar întreba comisiunea, el să spună sus și tare că jalba i-a scris-o un domn de la Bistrița pe care nici nu știe cum îl cheamă. După ce flăcăul se jură și se închină că va face întocmai, Herdelea declară cu multă demnitate că în sfîrșit a sosit și ceasul dreptății. Se credea în sufletul lui răzbunătorul nedreptăților... Laura și Ghighi împărtășeau mîndria tatălui lor, mai cu seamă pentru că judecătorul n-avea buna-cuviință nici să le salute, cînd le întîlnea, deși le cunoștea foarte bine. Dăscălița însă ar fi fost mai bucuroasă să vadă la răcoare și pe popa Belciug, pe care nu-l putea suferi oricît căuta dînsul s-o lingușească; pe cine a scos ea de la inimă, scos rămîne în vecii vecilor.

—Fii pe pace, nevastă, îi zise Herdelea trufaș, că nu scapă nici sfinția-sa cu mîna goală din comedia asta! Are să mănînce și el rușinea cu lingura, n-ai grijă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Niciodată n-a sălăşluit atîta mîndrie în casa Herdelea ca în zilele acestea. Viitorul se întrezărea trandafiriu. Din toate părţile nădejdile bune surîdeau.

Laura, de cînd se logodise, trecuse printr-o schimbare mare. Serioasă fusese ea întotdeauna, dar acuma parcă seriozitatea îi şedea mai bine. De unde pînă atunci nu se potrivise de loc în păreri cu mama ei, azi vorbeau ca două tovarăşe şi nu se sfia s-o întrebe mereu, ba cum se găteşte cutare mîncare, ba cum se croiesc pantalonii bărbăteşti, ba cum se fac mu-răturile... Era hotărîtă să fie o gospodină desăvîrşită, să vadă Pintea că, deşi ea n-a avut zestre, are în schimb atîtea alte calităţi preţioase încît se poate lua la întrecere cu orice dom-nişoară din Ardeal. Mai ales se gîndea că va iubi foarte mult pe George, ca astfel să-l răsplătească pentru dezinte-resarea lui care, pe lîngă că-i face cinste, e o floare aşa de rară în lumea asta materialistă. Dar îndată ce voia să-şi închipuie cum îl va iubi, se izbea de nedumerire. Nu că i-ar mai fi păsat de Aurel Ungureanu. Laşitatea lui o scîrbea, îndeosebi de cînd auzise din gura viitorului ei socru pomel-nicul neamurilor distinse care, era sigură, o vor primi cu braţele deschise. Totuşi se întreba în sufletul ei dacă tocmai schimbarea aceasta bruscă nu e o dovadă de egoism inte-resat din partea ei ?

La urma urmelor Aurel i-a fost drag. Îşi amintea cu cîtă tremurare de inimă îi dorea vizitele, cum i se întipărea în minte fiece vorbă a lui, cu ce plăcere dansau împreună la toate petrecerile... Amintirile o zăpăceau. Dacă asta n-a fost iubire, atunci ce-i iubirea ?... Adevărat că pe urmă el s-a pur-tat urît neavînd nici o tresărire de indignare cînd a aflat că Pintea i-a cerut mîna, ceea ce însemnează că, pentru el, iubirea ei a fost o jucărie fără preţ, o simplă trecere de vreme. Poate însă că şi ea a fost vinovată, că n-a făcut cu el decît exerciţii de cochetărie... Dar Pintea ? Se roşeşte gîn-dindu-se la sărutarea lui de logodnă, la strîngerile de mînă, la vorbele lui de dragoste şoptite cu o înflăcărare stîngace. Toate nu stîrnesc nimic în inima ei, afară de o sfială aproape dureroasă... Pînă acuma cîteva săptămîni avusese convingerea că iubirea e ceva foarte poetic, eteric şi romantic, ceva scăl-dat în serenade, oftări ascunse şi visări la lună ; crezuse că cel care va iubi-o aievea, va răpi-o într-o noapte fără stele. Iar azi e în pragul cununiei şi, în loc de fraze pompoase,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mintea ei frămîntă numai bucătărie, gospodărie, proză şi, printre acestea, dorinţa vagă de-a vedea pe George mare, frumos şi bun... Lucrînd la trusou, rămînea deseori cu mîinile în poală şi cu ochii în gol, aşteptînd parcă un răspuns care nu putea veni. Pintea îi scria în fiecare zi şi ea primea scrisorile cu o strîngere de inimă din ce în ce mai mare. Îi era frică de clipa în care vor înceta închipuirile ce o îngrijorau.

Acuma ar fi avut nevoie de un duhovnic sufletesc care să-i înţeleagă tulburarea şi să i-o aline. Mama ei însă n-ar fi îngăduit în ruptul capului asemenea zbuciumări. Dacă ea, care se credea o martiră a căsniciei, nu şi-a pus niciodată întrebări păcătoase, cum ar putea să-şi pună Laura care a dat peste un om de seamă, nu cum a fost Zaharia Herdelea. Aşa ceva ar fi o fărădelege nemaipomenită.... Ghighi iarăşi nu era în stare să-i pătrundă gîndurile. Era prea copilăroasă pentru nişte lucruri atît de serioase. Laura încercă să se sfătuiască cu ea, dar răspunsurile ei naive şi zgomotoase nu-i risipeau şovăirile. Cu prietenele ei, oricît ar fi fost de intimă, tot nu îndrăznea să-şi deschidă inima pînă în fund. Numai Titu ar fi liniştit-o, dar el parcă nici nu vrea să ştie de fericirea ei. Niciodată, de cînd soarta ei e aproape să se hotărască, n-a căutat să-i uşureze îndoiala... El părea înstrăinat de năzuinţele ei, ca şi cînd ar trăi în altă lume...

Într-adevăr, Titu, căzut în mrejele iubirii pătimaşe, nu mai trăia decît pentru Roza Lang. După cîteva întîlniri, femeia îi cucerise toate gîndurile şi toate simţurile. Ea îl preocupa ziua-noaptea, tulburîndu-l, chinuindu-l şi fericindu-l. Restul lumii, pentru dînsul, parcă nici nu mai exista. Nu trecea o zi fără să se ducă prin Jidoviţa, să se facă luntre şi punte baremi s-o vadă, să-i culeagă un zîmbet cu înţeles sau o privire drăgostoasă cu care să-şi mîngîie dorinţele pînă se va ivi clipa nepreţuită cînd s-o poată strînge iar în braţe. Nimic nu-l mai interesa afară de Roza, nici chiar lecturile lui, căci în fiecare frază, printre toate rîndurile, îi răsărea mereu ea şi numai ea, ademenitoare şi stîrnindu-i noi pofte. Ceasuri întregi îşi tortura creierii să cizeleze cîte-un vers sau măcar vreo imagine în care s-o nemurească pe ea... Doamna Lang de altfel se simţea măgulită că a deşteptat o iubire atît de puternică în inima tînărului fără trecut şi-i răspundea cu cochetării veşnic noi. Isteţimea ei instinctivă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

născocea cu ușurință prilejurile de întîlnire și de îmbrățișare. Pasiunea aceasta o înviora și o înfrumusețea. Trebuia să facă sforțări să se stăpînească și să nu-și piardă capul cu totul. Prudența femeii însă trezea o gelozie furtunoasă la Titu, căruia îi părea rău de orice privire aruncată altuia, de orice vorbă schimbată cu altcineva, iar mai tîrziu începu să-l doară și gîndul că Roza trăiește într-o casă cu Lang și că chiar se culcă în același pat. Îi umbla prin minte s-o despartă de soțul ei și s-o ia de nevastă. Într-un moment de însuflețire îi spuse și ei ce-a hotărît, și ea îi mulțumi cu un uragan de sărutări. Îndată își dădură seama amîndoi că, de vreme ce el n-are nici un cîștig, ea n-ar putea trăi nici o zi fără Lang. Atunci Titu îi făgădui că o va duce cu el în România, cînd va fi să plece. Deocamdată însă nu se mai gîndea serios să se arunce în vîrtejul necunoscutului.

După dibuirile începutului se întîlneau mai ales acasă la ea, în timpul cînd Lang era la școală. Titu se obișnui curînd și nu-i mai fu frică să nu-i prindă bărbatul. Își întocmi chiar o replică strașnică pentru orice eventualitate: „Domnule, ne iubim și te urîm ! Slobod ești să iei orice hotărîre !"

Cuvintele acestea i se păreau și demne, și eroice. Din nenorocire n-avea nevoie de ajutorul lor. Lang era mai orb ca toți bărbații și nici nu visa măcar să-i bănuiască. De multe ori, în pauze, repezindu-se acasă să mai tragă o dușcă de rachiu că să-și întărească energiile pedagogice, găsea pe Titu între patru ochi cu Roza. Nu se mira și nu se supăra, ci zicea veșnic foarte senin :

— Aici ești, amice ? Ești drăguț că mai ții de urît nevestei mele, că eu n-o prea răsfăț. Ce vrei, am îmbătrînit... Dorești un păhărel ?

Titu nu se mai ducea nici prin Armadia. De la serata dansantă nu vorbise mai mult de două ori cu Lucreția Dragu. De cînd putea strînge în brațe pe Rozica, nu mai zicea că are nevoie de iubiri vaporoase. „Oacheșa cu ochii verzi", cum o preamărise el odinioară în poezie, nu-l mai inspira cîtuși de puțin. I se părea o mică ipocrită încrezută... De altfel nu mai simțea nici o trebuință să povestească nimănui cum a cucerit iubirea Rozei. Pasiunea adevărată merge mînă în mînă cu discreția.

Herdelea, încurajat că una din fete și-a găsit norocul urmînd sfaturile lui înțelepte, se frămînta acuma să asigure și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

viitorul băiatului. Astfel nu scăpa nici o ocazie de a reaminti lui Titu că vremurile sînt grele, că omul trebuie să-şi croiască un drum în viaţă, că anii trec ca vîntul şi cel ce n-a muncit n-are la bătrîneţe, şi în sfîrşit c-ar fi bine să se gîndească şi el la ziua de mîine. Titu se înfuria înţelegînd, căci orice asigurare de viitor însemna o despărţire de Rozica. Dar iarăşi nu putea stărui să se eternizeze în lenevie şi deci răspundea morocănos :

— Am zis că eu nu vreau ? Găsiţi-mi o slujbă, orice ar fi, şi iată că mă duc ! Dacă nu sînteţi în stare să înţelegeţi talentul meu, am să mă fac chiar şi măturător de stradă, ca să vă scăpaţi de mine şi să nu-mi mai bateţi capul să sînt trîntor şi nimic mai mult !

Supărarea lui îi mîhnea pe toţi din casă. Fetele săreau şi-i luau apărarea. Dăscăliţa, înduioşată, făcea semne indignate lui Herdelea să-l lase în pace, pe cînd învăţătorul, încurcat, se scărpina în ceafă şi, vrînd s-o dreagă, îl jignea mai rău.

Vizitele prea dese la doamna Lang începură cu vremea să bată la ochi ovreimii din Jidoviţa. Fetele hahamului Cahan, bătrîne şi înăcrite, neavînd altă treabă şi fiind vecine cu Lang, se apucară să pîndească de cîte ori vine Titu, să se uite la ceas cînd intră şi cînd iese. Şi, deoarece Roza făcea pe mîndra faţă de ele şi le privea de sus, răspîndiră vorba că între unguroaica lui Lang şi feciorul dascălului din Pripas nu poate fi lucru curat. De atunci încolo ochii care urmăreau paşii lui Titu se înmulţiră, iar ştirea că Rozica pune coarne lui Lang se întinse, trecu şi în Armadia stîrnind senzaţie printre învăţătorii de acolo, şi în sfîrşit ajunse la urechile lui Herdelea. Bătrînul nu era împotriva unor astfel de pierderi de vreme, dar punînd în legătură nervozitatea şi nepăsările lui Titu cu zvonul acesta, se temu să nu izbucnească cumva vreun scandal care să pericliteze viitorul băiatului şi se puse deci cu tot dinadinsul să-i găsească mai curînd barem un loc de subnotar undeva, ca să-l îndepărteze din braţele iubirii primejdioase. Mai ales că, aproape în acelaşi timp, dar pe alte căi, vestea sosi şi la cunoştinţa fetelor şi a doamnei Herdelea care nu ştia cum să blesteme mai avan pe ticăloasa ce nu se sfieşte a-şi pune mintea cu un copil.

Astfel toată familia se bucură cînd învăţătorul, într-o seară, vesti că a întîlnit în Armadia pe notarul din Gargalău, care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tocmai are mare nevoie de un ajutor priceput și ar primi cu plăcere pe Titu, plătindu-i o leafă foarte bună. Titu îngălbeni.

— Gargalău ? zise dînsul cu glas stins, măsurînd în gînd depărtarea dintre Jidovița și locul surghiunului.

— Gargalău... Nu e departe, răspunse bătrînul, parcă ar fi ghicit rostul întrebării. Al șaptelea sat de la Armadia... Notarul e un om de ispravă. Aveți să vă înțelegeți ca frații. Și pe urmă acolo poți strînge bani, căci nu vei avea nici o cheltuială, încît să poți pleca mai tîrziu unde te îndeamnă inima... Nu-i vorba să te împotmolești în Gargalău. E ceva provizoriu...

Herdelea vorbea atît de blînd că Titu nu găsi putința să se supere. Dar, fiindcă voia să se sfătuiască mai întîi cu Rozica, răspunse în doi peri :

— Bine, bine... Acum să mă mai gîndesc și eu puțin, o zi, două... Că doar nu arde...

Roza Lang, simțind că lumea forfotește, îl povățui să se ducă, dar îl puse să jure că nu o va înșela și că va veni cît mai des posibil. În schimb îi făgădui și ea că va merge să-l vadă, fiindcă de acum nu mai poate trăi fără iubirea lui, deși trebuie să fie cu ochii în patru, căci o lume întreagă umblă să-i sfîșie inima...

În joia cînd Herdelea văzu iar în Armadia pe Friedman și-l încunoștință că săptămîna viitoare Titu poate pleca la post, pe la amiazi se întîlni, prin fața liceului, nas în nas cu judecătorul, care tocmai ieșea de la slujbă. Învățătorul salută respectuos, dar băgă de seamă că ungurul încruntă din sprîncene fără măcar să miște din cap. După ce se depărtă cîțiva pași, judecătorul îl strigă înapoi și-l întrebă brusc, privindu-l aspru și iscoditor :

— Ascultă, domnule Herdelea, dumneata ai făcut unui țăran din Pripas o plîngere, la minister, împotriva mea ?

Învățătorul șovăi o clipă și pe urmă răspunse bîlbîind cu limba de plumb, abia găsind cuvintele ungurești în minte :

— Eu ! Oo, cum vă închipuiți una ca asta ? Eu care... respectul legilor...

— Foarte bine, mormăi judecătorul întorcîndu-i spatele cu dispreț.

Întîlnirea aceasta îi înfipse un cui în inimă. Va să zică ungurul bănuiește, poate chiar știe sigur, că el e autorul reclamației ?... Pînă acasă întoarse și suci toate urmările posibile ale nenorocitei întîlniri. Dar cum să fi aflat ungurul ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sau poate chiar el însuşi o fi scăpat undeva vreo vorbă trădătoare? Ca neputinţă n-ar fi, căci între prieteni cam are şi el obiceiul să spuie vrute şi nevrute. Apoi fusese destul de nerod să se încreadă că l-a pocnit atît de urît încît parcă-l şi vedea destituit, de nu şi întemniţat... Dacă însă se dovedeşte acum aievea că el a făcut jalba, atunci ungurul e în stare să-şi împlinească ameninţarea. Vorbele de deunăzi ale copistului îi răsunau în urechi iarăşi, parcă mai înfricoşătoare.

Acasă tocmai sosise scrisoarea lui Pintea care hotăra cununia pentru Dumineca Tomii. Se sili să se bucure, ca şi ceilalţi, dar inima îi rămase mohorîtă. Găsi un pretext şi se repezi peste drum, la Glanetaşu, să reamintească lui Ion că, dacă va sufla un cuvînt, va fi foarte rău pentru amîndoi. Flăcăul i se păru cam nepăsător, deşi s-a jurat iarăşi că mai bine să-l taie în bucăţi decît să vîndă tocmai acum pe domnul învăţător care i-a făcut numai bine. Jurămintele lui totuşi nu-l liniştiră. Din toată purtarea lui Ion parcă citea şi mai lămurit primejdia.

Sufletul i se umplu de o îngrijorare dureroasă. Familiei însă nu se îndura să-i mărturisească nimic. De ce să le tulbure bucuria? La urma urmelor poate frica îl face să exagereze, poate că conştiinţa vinovăţiei îşi bate joc de dînsul... Un strop de nădejde îi picura în inimă, pornind o luptă vajnică cu presimţirile rele.

5

Vasile Baciu se zvîrcoli toată noaptea ca pe jăratec. Baba Firoana parcă-i urnise în creieri toate gîndurile care acuma nu-şi mai regăseau locurile. Stinse lampa brusc ca şi cînd i-ar fi fost ruşine de lumină. Prin întuneric putea geme mai slobod. Patul i se părea de fier, oricît îndrepta paiele sub ceaşaf ca un bolovan ostenit de zăcere. După cuptor, Ana, cu respiraţia suptă, îşi ascuţea auzul, întocmai ca în noaptea cînd se frînsese întîia oară în braţele lui Ion, pîndind somnul tatălui ei şi aşteptînd, la fiece mişcare, s-o înhaţe de picioare, s-o tragă în jos din culcuş şi s-o zdrobească...

Spre ziuă, fata aţipi puţin. Cînd se trezi, speriată, în casă pătrunseseră zorile albe de iarnă şi bătrînul nu se mai vedea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

În sufletul ei groaza se măsura cu părerea de rău. Baremi de-ar fi bătut-o, ar fi scăpat de adăstarea aceasta mai chinuitoare ca orice durere. Lacrimile și vaietele i-ar fi ușurat suferința trupească, în vreme ce astfel o piatră de moară îi turtește încetul cu încetul inima, vrînd să stoarcă un răspuns la întrebarea: ce vrea să facă tata? Ea de mult își închipuia că bătrînul știe cu cine a păcătuit și se minuna mereu că tace. Uneori se gîndea că înadins așteaptă pînă se va întoarce Ion de la munte. Dar acuma flăcăul era iar acasă și Vasile Baciu se nătîngea în tăcere.

Două zile spălase și fiersese în tindă rufele murdare; azi avea de gînd să le laie și să le limpezească în Gîrla-Popii ce curge în dosul casei, la capătul grădinii. Se încălță cu opincile, își sufleca poalele și zadiile, și porni cu toporul subțioară, să spargă gheața și să-și potrivească locul. În grădină zăpada rîdea, albă și sticlitoare, ca obrazul unei fecioare neprihănite. Anei parcă-i era milă s-o calce cu opincile greoaie și să strice pojghița de fulgi proaspeți care suspinau dureros sub pașii ei. Din cîteva lovituri de topor desfundă o gaură rotundă în gheața groasă de-o palmă și căptușită cu omăt. Apa zbuceni afară în bolbociri mînioase, ca și cînd s-ar fi căznit să se smulgă de sub apăsarea învelitoarei de gheață, înmuind și mînjind fără cruțare zăpada de primprejur... Apoi fata se duse și se întoarse, avînd subțioară un coș de rufe ude de leșie, peste rufe scaunul de lăut și maiul, iar într-o mînă aducînd o oală cu apă fierbinte în care să-și dezmorțească degetele cînd o va răzbi gerul.

Își împărțise treburile așa încît să se poată întoarce de mai multe ori în casă cu bucățile lăute și limpezite, să vadă dacă a venit bătrînul. Bătea zdravăn cu maiul rufa așezată pe scaunul lung și cu picioare scurte, ca să iasă mai întîi leșia, apoi o dădea în gîrlă, o bătea iar și iar o dădea prin apă, pînă ce rămînea ca zăpada de curată; pe urmă o storcea bine, o scutura și o punea la o parte... Gerul îi dîrdîia carnea și oasele, oboseala o istovea din ce în ce. Nu simțea însă nimic. Apa fierbinte se răci în oală, uitată. În schimb capul îi duduia de aceeași întrebare aprinsă: „Ce va face?" Și cu cît se întețea, cu atît lua parcă mai multe înțelesuri: „Ce va face tatăl ei, ce va face Ion, ce va face lumea..."

I se statornicise în creieri siguranța că Baciu s-a dus la Ion... Și acuma ghicea mereu, ba că va fi bine, ba că va fi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rău... În răstimpuri totuși, fără să-și dea seama, se oprea din lucru, trudită de povara ce-o purta sub inimă. Deseori privirea i se scălda pierdută în apa care se zbătea la picioarele ei, cînd ispititoare ca niște șoapte de dragoste, cînd amenințătoare ca un dușman însetat de răzbunare. Dar gîndurile de moarte nu se mai puteau apropia de sufletul ei. Ba, aducîndu-și aminte cum era cît pe-aici să-și facă seama astă-vară, umblînd pe lîngă Someș, se mira ce nesocotită a fost și repede se îndrepta din șale, respira adînc și-și mîngîia pîntecele rotund, în neștire, cu mîinile crăpate și roșite de îngheț...

Vasile Baciu plecase în faptul zilei, brusc, după o noapte întreagă chinuită de șovăiri și chibzuiri. Mintea lui, neobișnuită cu frămîntarea gîndurilor, clocotise neîncetat ca o oală plină și descoperită, uitată pe un jăratec mare. O rușine amețitoare îi strîngea inima, nu pentru că fata a rămas însărcinată, ci pentru că George nu vine s-o ia... dacă a pîngărit-o. Rușinea îl înfuria însă cînd își zicea că, deoarece flăcăul nu se grăbește să fie om de treabă, va trebui să se ducă dînsul să se înțeleagă cu Toma, să nu se întîmple să nască Ana și pe urmă să înghită toți rușinea cu pumnii. Dar adică de ce n-ar veni George, precum se cuvine? Bine, poate că nu se învoiește cu zgîrcitul de tat-său în privința zestrei... Dar de ce nu trece măcar să-i spuie lui că uite așa și așa, că doar nu e peste nouă mări și nouă țări? Ori poate n-o fi dînsul tatăl copilului? Gîndul acesta se îmbrîncea uneori în mintea lui, îi zdruncina tot sufletul. Atunci se zvîrcolea în pat, sufla ca un balaur, suduia printre dinți și era gata-gata să apuce de gît pe Ana și s-o strîngă pînă îi va stoarce ei dezmințirea. Se potolea însă alungîndu-și din cap asemenea închipuire și zicîndu-și convins că George trebuie să-și facă datoria. Și, spre a se convinge deplin, încerca să-și reamintească amănunte din purtarea flăcăului, de pe vremea cînd el îi făgăduia negreșit pe Ana și-i zicea „măi ginere“; mai ales se căznea să retrăiască noaptea aceea cînd, deși doborît de rachiu, parcă a auzit gemetele fetei amestecate cu o forăială aspră și înfundată, căci atunci trebuie să se fi întîmplat pozna... Se înșela singur silindu-și în urechi închipuirea unor șoapte groase care n-ar putea fi decît ale lui George și care-i înlesneau sarcina și-i mulcomeau zvîrcolirile inimii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

În toată frămîntarea lui nu era nici o ură împotriva Anei. Nici nu se gîndea măcar s-o ia în seamă serios. O ştia supusă şi n-o învinuia. Îi era necaz doar c-a fost atît de proastă de s-a dat lui George înainte de-a o fi cerut. Era însă sigur că a făcut-o în credinţa de-a asculta porunca lui, care mereu i-a bătut capul cu feciorul Tomii. Cum să-i găsească vreo vină, cînd ea habar n-are ce-i lumea, cînd ar fi fost în stare să se mărite cu Ion al Glanetaşului, dacă nu i-ar fi tăiat-o dînsul?

În sfîrşit, fiindcă trebuia să hotărască ceva, îşi zise că dis-de-dimineaţă se va abate pe la Toma, să zvîrle o vorbă în treacăt, aşa ca din întîmplare, să stîrnească gîndurile lui şi pe-ale flăcăului.

Cum s-a luminat de ziuă a pornit spre Toma ca să-l nemerească negreşit acasă. Ieşind pe poartă se gîndi că trebuie să lase la o parte orice sfială şi să meargă de-a dreptul să-l întrebe în ce ape se scaldă... După ce coti însă pe Uliţa din dos şi începu să se apropie de casa lui Toma, hotărîrea îi scăzu pas cu pas, iar locul i-l luă ruşinea umflată de mîndrie. „Eu să-l rog pe Toma să-mi ia fata? Dar mai bine să-mi smulgă limba! murmură zărind casa de piatră înălţîndu-se peste coperişurile celor dimprejur. Că doar nici eu nu-s fleandură, c-am fost şi primar în sat şi, slavă Domnului, am ce băga-n gură...“

Trecu pe dinaintea casei fără să întoarcă măcar capul. Numai cu coada ochiului se uită şi văzu poarta mare, cu stîlpii înfloriţi, acoperită cu coteţul de porumbei, apoi coşarul semeţ ca o casă de om bogat, plin ochi cu păpuşoi, apoi în ogradă o întreagă cireadă de vite, dintre care unele lingeau la un bulgăre zdravăn de sare iar altele rumegau alene sufiînd fuioare albe de aburi pe nas, apoi însăşi casa cu coperiş de ţiglă, cu ferestre domneşti împodobite cu chenare late, vinete închise, cu falnice cununi de porumb atîrnate de căpriori deasupra prispei, cu uşa tinzii deschisă, unde, pe vatră, ardea o flacără uriaşă în jurul căreia se mişca o femeie şi un bărbat, care parcă era George, apoi grădina cît o livadă, cu pomi mulţi, cu stoguri de fîn şi de paie, cu o claie de lemne tăiate. „Oameni cu stare, ce mai calea-valea“, îşi zise Vasile Baciu ca şi cînd acuma şi-ar fi dat de-abia seama cît de bogat trebuie să fie Toma.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Îşi aduse aminte de nişte locuri ale lui, semănate cu grîu de toamnă, aproape de drumul spre pădure, despre care auzise că i le-ar fi stricat săniile ce se duceau după lemne. De mult se tot gătea să meargă să vadă ce-i cu ele. Îşi iuţi paşii. Curînd ieşi din sat, uitînd că pornise la Toma, cuprins numai de gîndurile moşiei sale. Îşi află pămînturile neatinse, aşternute cu pînză groasă de zăpadă... Fiindcă tot a venit pînă aici şi pădurea era aproape, se duse să dea o raită, chibzuind c-ar fi bine să-şi mai care cîteva sănii de lemne pînă ce nu începe omătul să se topească, cel puţin să nu mai aibă grija asta pînă în iarna viitoare. Învîrtindu-se prin pădure şi ochindu-şi copacii de tăiat, îi veni în minte claia de lemne din grădina lui Toma şi apoi hotărîrea cu care plecase de-acasă. Atunci se înfurie că s-a lăsat înfricoşat şi se întoarse grăbit spre sat. „Adică mie să-mi fie ruşine că n-au ei obraz ? mormăi el din ce în ce mai supărat. Apoi, dacă-i aşa, stai că întorc eu cojocul !"

George adăpa vitele. Cumpăna fîntînii scîrţîia ascuţit în vreme ce găleata plină se înălţa greoi.

Vasile Baciu intră în ogradă trîntind portiţa şi, apropiindu-se de flăcău, zise cu glas răstit :

— Bine, măi George, apoi aşa te porţi tu cu mine ? Apoi de-aceea te-am ogoit eu ca ochii din cap şi te-am îmbrăţişat şi te-am cinstit, ca să mă faci de ruşinea lumii şi pe urmă să-ntorci spatele ?

George, foarte liniştit, ridică găleata şi o răsturnă peste gheaţa de cîteva degete ce se prinsese în jgheabul de lîngă fîntînă. Apa se rostogoli năvalnic, împroşcînd boturile care sorbeau cumpătat şi speriindu-le, aşa încît toate se înălţară o clipă ca la comandă.

— Cum ai zis, bade Vasile ? făcu flăcăul, întorcînd numai capul şi ţinînd cu amîndouă mîinile găleata goală.

Nepăsarea şi răceala lui George îl scoaseră din ţîţîni. Strivi o sudalmă între dinţi şi apoi urmă, tot dojenitor, dar căutînd să se stăpînească :

— Apoi văd că nu eşti om de treabă, măi băiete, auzi tu ?

— Apoi de ce ? zise George nemişcat.

— Apoi pentru că nu eşti de treabă, auzi ? Te-ai legat de fata mea, ai lăsat-o cu pîntecele la gură şi amu te faci că nici n-o cunoşti... Aşa ţi-i ţie omenia, ai ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Eu ?

— Vezi bine că tu !

Flăcăul dădu drumul găleții, își șterse mîinile pe cioareci și veni lîngă Vasile, pășind foarte greoi și avînd pe față un zîmbet compătimitor care-ți plesnea obrajii. Se uită drept în ochii lui Baciu și vorbi cumpătat, ca și cînd ar vrea să risipească din mintea lui orice îndoială :

— Apoi să știi că greșești, bade Vasile, că eu nu-s de vină ! Nu, crede-mă ! Eu pot să pun mîna pe cruce că nici nu m-am atins de ea... Mie mi-a fost tare dragă Anuța și am venit pe la dumneavoastră și m-am silit în fel și chip să facem cum e mai bine. Apoi dacă s-a întîmplat altfel, nu-i vina mea, bade Vasile. Că eu m-am dat la o parte cînd am văzut cum a ieșit altul noaptea din casă și încă am auzit ce-am auzit...

Vasile Baciu pricepu îndată și simți ca și cînd l-ar fi trăsnit cu o măciucă în creștetul capului. Ochii i se roșiră și ograda începu să se clatine mereu mai tare, apoi să se învîrtească parcă s-ar fi zdruncinat pămîntul. Mai ascultă o vreme jălania flăcăului, imputările lui, mîngîierile lui, dar nu le mai înțelegea. Văzu ca prin vis cum vine spre dînșii mama lui George, care vorbi mult cu glasu-i plîngător, își frînse mîinile, se înclină, se uită spre cer... În creierii lui însă nu mai pătrundea nimic. Acolo se zăvorîse singur gîndul că George nu-i vinovat și acuma se zvîrcolea ca o fiară prinsă în capcană.

Se întoarse acasă, fără să știe cum, năucit, bălăbănindu-se pe picioare mai rău decît ar fi băut trei zile și trei nopți. Drumul i se păru nesfîrșit. De-abia aștepta să sosească, să se izbească cu capul de toți pereții, cel puțin astfel să-și astîmpere chinul ce-l rodea neîncetat.

Cînd deschise poarta, văzu pe Ana care venea de la gîrlă cu coșul încărcat de rufe limpezite. Cum o zări, Vasile simți o tresărire aprigă. Într-o clipă mintea i se lumină iar și în gîndurile lui răsări Ion al Glanetașului, cu o înfățișare disprețuitoare și triumfătoare, arătînd cu mîna pîntecele Anei. Apoi, repede, fata dispăru, rămînînd în ochii lui numai burta ei încinsă cu betele tricolore peste zadiile sumese, o burtă uriașă, vinovată, urîtă, aținătoare, în care rușinea se lăfăia sfidătoare și trufașă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cînd a dat cu ochii de tatăl său, Ana s-a oprit încremenită de privirea lui rece, stăruitoare şi sălbatecă ce-i străbătea în inimă ca un pumnal. Groaza i se trezi în suflet atît de sfîşietoare că începu să ţipe desperată, cu un glas foarte subţire :

— Nu mă omorî, tătucă, nu mă omorî, nu mă omorî !

Coşul îi căzu din braţe, rufele albe se împrăştiară prin zăpadă, iar mîinile ei moarte se încrucişară, ca o apărare, pe pîntecele rotund, în vreme ce ţipătul ei se repeta tot mai jalnic, mai slab şi mai răguşit.

Întocmai ca fiara care, cu privirea stăpînitoare şi-a ameţit prada, dar totuşi spre a-şi spori plăcerea sîngeroasă, mai aşteaptă un răstimp înainte de-a o zdrobi, tot astfel şi Vasile Baciu stătu pe loc sorbind cu ochii deznădejdea Anei şi ascultîndu-i strigătele îngrozite care îl întărîtau ca nişte îndemnuri vrăjmaşe... În sfîrşit, cu paşi grei şi rari, se apropie de ea, îşi înfipse mîna în părul ei şi, cu o smucitură setoasă, o trînti jos. Apoi porni să-i care pumni în cap, în coaste, în burtă, cu o iuţeală fulgerătoare, gîfîind şi mugind :

— Rapandulă !... Rapandulă !... Amu te omor !... Nerușinată !... Feciorul Glanetaşului îţi trebuia ?... Na, rapandulă !...

Ţipetele Anei se înteţiră iar, mai dureroase şi mai deznădăjduite :

— Iartă-mă, tată !... Nu mă omorî, tată !...

Vaietele ei, cu cît mai sfîşietoare, cu atît pe Baciu îl întărîtau mai tare şi-l făceau să răcnească mai avan, parcă astfel ar fi vrut să-i înăbuşe glasul. Deoarece însă strigătele fetei nu slăbeau, ci se îngroşau ca şi cînd ar izvorî acum din pîntece, ochii lui umflaţi de mînie zăriră din nou burta batjocoritoare şi îndată începu să o lovească cu piciorul, ienind mai mulţumit, parcă prin fiecare izbitură şi-ar fi răcorit sufletul. Mîinile Anei, încrucişate, se sileau instinctiv să prindă loviturile crîncene care-i ameninţau rodul păcatului. Şi cizmele grele cădeau mereu, sfărîmîndu-i carnea zdrelită de ger, zdrobindu-i oasele.

Ca nişte păsări speriate alergau ţipetele fetei, se risipeau chemătoare prin sat, se răsfrîngeau peste dealurile zgribulite de frig... Baciu o lovea mereu, parcă tot mai nesăturat. Apoi, ca să-i înăbuşe vaietele , o trînti cu capul în zăpadă care se roşi îndată de sîngele ce-o podidi pe gură şi pe nas, pe cînd pieptul ei tot mai horăia de gemetele neputincioase.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Răcnetele și strigătele din ograda lui Vasile Baciu sculară degrabă în picioare tot satul. Femeile de prin vecini sosiră într-un suflet, dar se opriră spăimîntate la poartă și numai de-acolo îndrăzniră să-l roage :

— Las-o, bade Vasile, c-ai omorît-o... Tulai !... Uite-o că nu mai suflă !... Vai de mine și de mine c-a ucis-o !... Săriți, oameni buni, c-o omoară !... Tulai !...

Drept cel dintîi bărbat sosi Avrum care, cu curajul dobîndit din numeroasele bătălii ce s-au desfășurat în circiuma lui, intră de-a dreptul în ogradă și se repezi la Vasile :

—Destul, omule !... N-auzi ?... Ho, ho ! Destul !

Baciu însă nu mai auzea nimic, iar cînd Avrum i se agăță de brațul cu care lovea, îl scutură ca o pană, izbind mai îndîrjit pe fata ce acuma zăcea nemișcată, cu fața la pămînt, cu mîinile mereu împreunate pe pîntece, gemînd foarte rar și prelung.

Femei și copii, care au văzut sau auzit măcar ceva, răspîndeau în sat vestea, cu ochii mari de spaimă :

— Vasile Baciu bate de-un ceas pe Ana și cică vrea s-o omoare !

Cîțiva bărbați de prin apropiere, îndemnați de nevestele lor, veniră și încercară să-l ostoiască, fără însă a se repezi ca Avrum, fiindcă omul, orice ar face în ocolul lui, e stăpîn și străinul n-are ce să se amestece. Vasile Baciu, plictisit de mulțimea de gură-cască și spre a scăpa de chilăielile din ce în ce mai stăruitoare, tîrî fata în casă, aproape leșinată, încuie ușa și urmă bătaia mai cu sete. Strigătele ei se auziră iarăși, dar mai înăbușite :

— Nu mă omorî !... Iartă-mă !... Tătucă !...

Prin ogradă și în uliță lumea adunată își făcea cruce, clătina din cap, pe cînd o babă își frîngea mîinile spunînd tuturor :

— A nebunit Vasile, oameni buni, și n-are s-o lase pînă n-o omoară !...

Florica, fata văduvei lui Maxim Oprea, care se nemerise a fi cea dintîi cînd a început bătaia, văzînd acuma că nimeni nu e în stare să scape pe Ana din ghearele tatălui său, dădu fuga pînă la domnul învățător și-l rugă să vie degrabă să potolească dumnealui pe Vasile Baciu, că de ceilalți oameni nu mai vrea să asculte, atîta-i de păgîn. Herdelea sări îndată, își puse pălăria și alergă la fața locului, socotind că, oricît ar fi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de nebun Baciu, tot trebuie să se rușineze și să înceteze cînd îi va porunci dînsul. Fata însă trebui să rămînă să povestească din fir în păr ce și cum s-a întîmplat. Domnișoarele și doamna Herdelea se cruciră de sălbăticia beţivanului de Vasile și-l blestemară și-l ocărîră cum se cuvine. Apoi Ghighi ieși în cerdac, urmată în curînd de Laura și de dăscăliţa, să audă ţipetele Anei. Degeaba, căci de-aci nu se putea auzi nimic. Pe uliţă însă era mai multă mișcare. Oamenii se strîngeau pîlcuri-pîlcuri și vorbeau arătînd des înspre locul poznei, miraţi sau îngrijaţi... La Glanetașu în ogradă, Ion, descoperit, stătea ca un par, cu urechile ciulite spre sat, cu fața-i osoasă aprinsă de o mulţumire stranie ; Zenobia, în poartă, căuta parcă pe cineva să schimbe o vorbă si să afle amănunte.

— Ai auzit, Ioane, ce-a făcut Vasile Baciu ? strigă Ghighi din cerdac, cu glas tremurat de milă.

— Auzit, vezi bine, răspunse flăcăul strîngînd nepăsător din umeri.

— Îngrozitor ! murmură Laura înfiorată.

— Lasă că bine-i face ! Lasă s-o bată zdravăn, că i se cade ! adăogă Ion cu un rînjet răutăcios care-i înnegri toată fața.

— Nu ţi-e rușine obrazului să vorbești așa, afurisitule și spînzuratule ! izbucni doamna Herdelea revoltată. Voi nenorociţi fetele și le faceţi de rîs și pe urmă vă mai bateţi joc de suferinţele lor... Ticălosule !...

Ion strînse iar din umeri, în semn că ocările dăscăliţei îi intră pe o ureche și-i ies pe cealaltă. Dar apoi, auzind glasul învăţătorului care se întorcea acasă vorbind tare cu Macedon Cercetașu, intră repede în tindă.

— Da ce-i domnule învăţător, ce minune s-a întîmplat ? întrebă Zenobia nemaiputîndu-și stăpîni curiozitatea.

— Întreabă-ţi mai bine odrasla, că el știe mai multe ca toţi ! zise Herdelea supărat. Pînă am ajuns eu, se isprăvise bătaia, povesti dînsul familiei nerăbdătoare, urcînd în pridvor. A lăsat-o mai mult moartă decît vie, biata fată... Am văzut-o. Ţi se frînge inima. E plină de sînge și zdrobită ca o grămadă de carne. Vai de sufletul ei, nenorocita !... Acum Vasile s-a mai astîmpărat. L-am dojenit, dar în zadar. Zice că Ana e grea în vreo cinci luni cu Ion al Glanetașului și că de-aceea a bătut-o...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

6

A doua zi Vasile Baciu se așeză de dimineață în cîrciumă și bău pînă tîrziu după-prînz, singur, încruntat, tăcut, izbind doar în răstimpuri cu pumnul în masă atît de strașnic că Avrum tresărea după tejghea și repede se uita dacă n-a spart cumva vreo sticlă sau vreun pahar, pe urmă plăti cinstit pînă la un ban, trecu acasă și se năpusti iar asupra Anei, plină de vînătăi, și o bătu pînă ce o scoaseră vecinii din mîinile lui.

A treia zi însă parcă se mai potoli. Spre amiază luă de mînă pe Ana și-i vorbi foarte liniștit, dar cu aceeași lucire rece și ciudată în ochi, cu care o îngrozise alaltăieri :

— Ascultă-mă, draga tatii, și ia seama bine ce-ți spun, că-s om bătrîn și mîncat de toate necazurile din lume. O dată nu m-ai ascultat și tare rău ai pățit... Amu ce să mai faci ? Ai greșit, vezi bine, că cine nu greșește. Așa-i omul. Dar greșeala îndreptare așteaptă, altminteri ne-ar mînca toți cîinii. Amu m-am gîndit și eu, și m-am răzgîndit, că-s mai hîrșîit cu viața... Cu pîntecele la gură vezi tu bine că nimeni în lume n-are să te ia...

Vasile Baciu se opri, scrîșni din dinți. Dar nu îngădui să-l cotropească mînia ci, înghițind scuipatul, întinse gîtul și urmă mai rar, îndulcindu-și graiul :

— Tu ai greșit, draga tatii, tu singură trebuie să-ți îndrepți greșeala... Așa !... ori poate nu zic bine ?... Ba zic, zic... Ei, ș-apoi am socotit că să te duci tu la Glanetașu tău, că tu ți l-ai ales, dacă nu m-ai ascultat, și să te înțelegi cu feciorul... C-așa se cade, fata tatii !... Așa ! Să vă învoiți cum o fi mai bine, că eu n-am ce să mă amestec... Așa, draga tatii...

— Apoi să mă duc, tătucă, bîlbîi Ana cu glas plîns, cu ochii încremeniți de spaimă.

— Apoi să te duci, draga tatii, zise Baciu mohorîndu-se iar.

Și Ana porni îndată spre Glanetașu, cu sufletul greu, cu trupul zdrobit. Mintea-i era stoarsă ca un burete uscat. Nici o nădejde, dar nici neîncredere. Mergea cum o purtau pașii, ca un cîine izgonit. Îi iuțea mersul groaza privirii ciudate a bătrînului în care fîlfîia parcă moartea ei.

Se pomeni în casa Glanetașului, fără să-și dea seama dacă a întîlnit pe cineva în cale, dacă afară e vreme bună ori e vremea rea. Și în casă văzu pe Ion stînd la masă, cu un bri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceag în mînă și crestînd o ceapă mare, roșie, iar pe masă văzu o pîine de mălai abia începută, o bucată zdravănă de slănină groasă și niște sare pisată într-un nod de pînzătură. La vatră clipocea Glanetașu, cu luleaua atîrnată în colțul gurii, cu mîinile în poală, iar Zenobia strîngea jăratec sub o cratiță cu trei picioare.

Fata se așeză nepoftită pe laviță, căci genunchii îi tremurau ca piftia, și rămase cu ochii umezi ațintiți asupra lui Ion care, liniștit, ca și cînd nici n-ar fi zărit-o, tăia cu briceagul o mușcătură de slănină, o potrivea pe o felie bună de mălai, o vîra în gură, tăvălea prin sare ceapa crestată și apoi îmbuca dintr-însa cu multă poftă. Ana tăcea fără să știe ce așteaptă și se minuna de nepăsarea lui neînțeleasă, atunci cînd în sufletul ei clocotesc durerile numai și numai pentru că l-a iubit pe el mai adînc decît orice în lume.

În casă se înstăpînise o tăcere frămîntată doar de molfăitul flăcăului care, în urechile Anei, răsuna batjocoritor. Apoi deodată glasul Zenobiei, ascuțit și mirat, parcă o trezi dintr-o aiurare :

— Ai mai venit și pe la noi, Anuță ? !

Ana nu știa ce să răspundă și totuși își auzi îndată vocea ei însăși, plînsă și fricoasă :

— Am venit, lele Zenobie... am venit pentru Ionică...

Iar se înțeleni tăcerea în odaie. Pe urmă Ion scrîșni dinții, mușcînd vîrtos din ceapă. Fata ridică speriată ochii spre el, pe cînd fălcile lui ronțăiau rar și pielea i se întindea și se încrețea pe obraji.

Trecură astfel cîteva clipe lungi. Flăcăul se roși înghițind în plin, apoi zise încet, fără să se întoarcă la ea :

— Da ce-i porunca, Ana ? Ce vrei cu mine ?

— M-a trimis tata pentru...

Dar nu putu isprăvi. Răceala întrebării îi curmă scurt glasul. Ochii i se umplură de lacrimi, se plecară și se opriră pe pîntecele umflat care, de sughițurile plînsului stăpînit, se zvîrcolea ca o imputare. Ion se uită la dînsa și-i cîntări burta cu o privire triumfătoare.

— Apoi dacă te-a trimis pe tine, rău te-a trimis, zise el, avînd un surîs de mîndrie pe buze și ștergîndu-și briceagul pe cioareci cu mare băgare de seamă. Așa, Anuță ! Așa să-i spui ! Că eu cu tine n-am ce să mă sfătuiesc, dar cu dumnealui om vorbi și ne-om chibzui, de s-o putea, că doar oameni

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sîntem... Dar fără tocmeală cum să ne învoim ? Cine dracu a mai văzut învoială fără tocmeală ? Că nici noi nu sîntem cîini, nu, nu... Să-i spui negreşit lui badea Vasile, c-aşa ţi-am spus, ca să ştie...

Ana ar fi vrut să mai vorbească, să plîngă, să-l roage, să-i cadă în genunchi şi totuşi se pomeni curînd în uliţă, mergînd spre casă, obosită, suflînd greu. Parcă nici n-ar fi auzit ce i-a spus Ion, şi nici poveţele Zenobiei care se silise s-o înveţe cum să ia cu binişorul pe tatăl său ca să-l dea pe brazda cea dreaptă... Simţea însă o căldură mai vie în pîntece şi din cînd în cînd cîte-o uşoară zvîcnire ce-i umplea inima de bucurie mare şi o făcea să uite toate suferinţele.

De-abia în faţa tatălui ei şi întîlnind ochii lui mici, cu sclipiri gălbui, cu albul brăzdat de cîteva vinişoare aprinse, cu privirea pătrunzătoare şi stranie, o cuprinse iarăşi spaima şi bolborosi uluită vorbe fără şir. Vasile Baciu nu înţelese nimic, dar simţi tot şi se năpusti asupra ei răcnind :

— Uite hoţul şi tîlharul !... Adică vrea să-l rog eu, să mă milogesc eu !

O călcă în picioare şi o umplu de sînge, urlînd şi jurîndu-se că mai bine îi pune capul pe tăietor, mai bine să-i ardă casa şi să-l trăsnească decît să se ducă dînsul la Glanetaşu...

De-aci încolo nu trecea zi să n-o bată, pînă ostenea. Vecinii se obişnuiră şi cu răcnetele lui şi cu gemetele ei, încît nici nu mai săreau să o scape, mai ales că Baciu acuma o snopea în casă, cu uşa zăvorîtă, să nu-l mai poată tulbura nimeni. Fata se jigări ca o scoabă de atîtea bătăi, încît abia se mai ţinea pe picioare. Numai pîntecele îi creştea zi cu zi, bombîndu-se neîncetat, parcă în ciuda lui Vasile.

Tocmai peste vreo trei săptămîni Vasile Baciu se nemeri să se întîlnească faţă-n faţă cu Ion, pe uliţă, aproape de casa preotului. Amîndoi avură o tresărire. Flăcăul totuşi vru să treacă înainte, fără să se oprească.

— Cum, Ioane, treci aşa parcă nici nu m-ai cunoaşte ? îi zise Vasile Baciu, neputîndu-se stăpîni, cu un rînjet acru. N-ai tu, băiete, nici un pic de ruşine ?

— Da de ce să am ? se opri Ion rece şi sfidător.

— Apoi nu ştii tu că fata mea a rămas grea cu tine ?

— Nu vreau să ştiu nimic !

— Nu vreai ?

— Nu !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Bine, bine — scrîșni Vasile — numai să nu-ți pară rău, măi Ioane !

— Da de ce să-mi pară mie rău ? făcu flăcăul mai îndrăzneț. Mai bine ia seama să nu-ți pară rău dumitale !

— Adică nu vrei s-o iei ? Ai ?

— Nu vreau, bade Vasile ! Cînd am vrut eu, n-ai vrut dumneata... Amu nu mai vreau eu, uite-așa ! sfîrși Ion, urmîndu-și calea semeț și cu nasul în vînt.

Vasile Baciu murmură o sudalmă cumplită, încleștînd pumnii. Lumea începu, iar să se clatine în jurul lui, întocmai ca atunci în ograda lui Toma Bulbuc, cînd a simțit întîia oară că i se năruie sufletul. Întinse pașii să ajungă acasă mai repede și, cum sosi, fără nici o vorbă, se repezi la Ana, parcă mai furios ca totdeauna. Fata se prăbuși sub ploaia de lovituri, țipînd desperată :

— Tată, nu mă omorî !... Nu mă omorî ! Nu mă omorî !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL VI — NUNTA

1

Notarul din Gargalău, jidov ca mai toți notarii comunali din Ardeal, primi pe Titu foarte călduros, deoarece auzise că e poet și nu voia să se creadă că el nu știe să aprecieze poezia, mai cu seamă fiind dintre notarii cei de moda veche care nu prea știau multă carte. Îi potrivi o odaie de culcare la primărie, în cabinetul unde se oficiau căsătoriile civile, ca să nu-l supere nimeni și să poată lucra în tihnă, cînd i-ar veni inspirația, firește afară de orele de birou.

— Poeții au nevoie de singurătate și de iubire, îi zise notarul trăgînd cu ochiul. Aici însă va trebui să te mulțumești cu muze mai rustice ! Hehehe !...

Masa o lua împreună cu familia Friedman : notăreasa, o evreică habotnică, grasă, veșnic murdară și cu obrajii înțesați de pistrui, apoi o fetiță de vreo cincisprezece ani, care se îndrăgosti de Titu de la prima vedere, nădăjduind că-i va face și ei poezii, și în sfîrșit un băietan de vreo douăzeci de ani, student în drept, care învăța acasă și numai la examene se ducea la Cluj...

Totuși Titu se simțea rău aici și, în sinea lui, blestema clipa cînd s-a învoit să plece de-acasă și să se despartă de Roza. Despărțirea aceasta îi rănise inima și-i zdrobise chiar dragostea de viață. Încerca să se mîngîie că în fiecare joi se va duce cu Friedman în Armadia, iar de acolo, sub pretext

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că vrea să-şi vadă părinţii, se va repezi în Jidoviţa să strîngă în braţe pe doamna Lang. Dar o săptămînă fără Roza i se părea o veşnicie... Apoi mai ascundea în suflet şi durerea că nici n-a putut măcar să-şi ia rămas bun de la ea la plecare. Au fost nevoiţi să se despartă ca doi străini, fără o sărutare fierbinte, fără o lacrimă alinătoare, căci Lang s-a nimerit să trîndăvească toată vremea pe acasă, tocmai în ziua aceea. Doar o strîngere de mînă tremurătoare şi o privire înmuiată în regrete a putut aduce cu sine în satul străin care i se părea mai mohorît ca o temniţă... Şi vina tuturor suferinţelor lui cădea numai în sarcina notarului. Dacă nu ar fi ieşit dînsul în calea lui Herdelea, nici Titu n-ar fi trebuit să părăsească pe Roza... De aceea tînărul privea pe Friedman şi toată familia lui ca pe nişte duşmani de moarte şi-i ura cît se putea în împrejurările în care se găsea.

De cînd a început să iubească pe Rozica, l-a cuprins o dragoste deosebită pentru toţi ungurii şi ovreii, fiindcă ea era unguroaică măritată cu un ovrei. Dragostea se manifesta prin plăcerea de a vorbi ungureşte. Venind acuma într-un sat unguresc, şi-a închipuit că, auzind şi vorbind mereu ungureşte, va avea impresia că e tot în apropierea Rozei şi astfel îşi va răcori dorul. Ţăranii care aveau treburi pe la primărie vorbeau însă mai mult româneşte, întîi pentru că tuturor le era mai la îndemînă şi apoi fiindcă notarul însuşi nu cunoştea limba statului decît tocmai cît îi cerea slujba, iar acasă sporovăia numai ovreieşte sau româneşte, căci notăreasa, cu toate silinţele, nu fusese în stare să înveţe nici o boabă ungureşte. Singur feciorul notarului, studentul, se prefăcea că nu pricepe româneşte ; deoarece însă îşi dădea aere de gravitate savantă, lui Titu îi era scîrbă de el şi-l ocolea.

Amărît şi mîhnit, Titu totuşi se apucă serios de munca ce i-o împărţea cu dărnicie Friedman care, nefiind sigur cîtă vreme va sta la dînsul poetul, căuta să profite de hărnicia lui spre a-şi pune la zi lucrările rămase şi îngrămădite de luni de zile. Pe Titu îl plictisea monotonia aceloraşi formule şi tipare, dar nu-l împiedica de a munci cu rîvnă în aşteptarea zilei de joi, cînd va revedea pe Roza. Se simţea chiar mîndru că se jertfeşte scriind „bilete de vite", „liste de impozite" şi alte lucruri prozaice, în loc să plutească în sfere senine, să făurească versuri înaripate...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Joia sosi împreună cu o decepție crîncenă. Notarul îi spuse cu părere de rău că nu-l poate lua cu el în Armadia, că trebuie să umble negreșit prin comună, să zorească strîngerea birurilor și să pună sechestre celor rămași prea mult în urmă, deoarece percepția îl amenință cu amendă dacă nu va vărsa în trei zile măcar sumele de pe semestrul trecut.

Parcă nici o zi, în viața lui Titu, n-a fost mai posomorîtă ca joia aceasta. Fierbea, înjura și-și blestema soarta văzînd cum pleacă Friedman, iar el trebuia să stea pe loc. Era cît pe-aci să se bată cu băiatul notarului, care veni să-i ție de urît și să discute politică. Pe urmă își zise că Friedman nu putea să-i facă asemenea măgărie decît îndemnat de Herdelea și ca să-l înstrăineze de Roza. Spre a se răzbuna nu ieși toată ziua din cancelarie, aruncă într-un colț registrele de sechestre și, în schimb, compuse pentru Roza o scrisoare lungă de nu se mai isprăvea, înflăcărată de patimă și udată de lacrimi, pe care voia să i-o trimită cu un om tocmit înadins, chiar dacă l-ar costa leafa întreagă pe o lună.

A doua zi, recitindu-și scrisoarea, i se păru cam umflată și o rupse. Se mai potolise puțin cu speranța joii viitoare. Cum a răbdat o săptămînă, va mai răbda cîteva zile. Revederea va fi cu atît mai plăcută... Notarul îi povesti că s-a întîlnit în Armadia cu Herdelea și cu Ghighi, care îi trimit multe sărutări, și găsi că a făcut foarte bine cruțînd pe oameni cu sechestrele, deoarece percepția tocmai i-a mai acordat o amînare cu birurile.

Joia următoare Titu păți la fel și totuși se mîhni parcă mai puțin ca întîia oară. Între timp cunoscuse pe preotul calvin, om mărunt, slab și cu o mustață foarte căruntă, și pe preoteasa, grasă, voinică, înaltă ca un jandarm, care erau certați și nici nu vorbeau cu notarul. Cu aceștia împreună Titu ocăra în fiecare seară pe Friedman și astfel se mai răcorea și-și uita aleanul.

În cele din urmă totuși trebui să plece prin sat, cu străjile, după biruri. Atunci de-abia văzu dînsul mai bine comuna și oamenii. Și văzînd, i se strîngea inima de remușcări și imputări, și-și zicea din ce în ce mai întristat: „Uite ce orb am fost !... Unde mi-a fost sufletul pînă acuma ?"

Gargalăul era un sat cam de vreo două ori cît Pripasul, așezat pe țărmul stîng al Someșului, pe un șes drept ca masa. În mijloc se înalța trufașă, cu un cocoș alb în vîrful turnului,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

biserica ungurească nouă, iar în apropiere școala satului, cu coperișul roșu de țiglă, cu două etaje, severă și poruncitoare ca o stăpînă nemiloasă. Primprejur se înșirau numai case bune, cele mai multe de piatră, cu ogrăzi largi, acareturi bogate, vite frumoase. Pe la margini, ca niște cerșetori flămînzi, se răzlețeau bordeie murdare, umile, învelite cu paie afumate și, într-un colț, rușinoasă, se ascundea parcă bisericuța românească de lemn, dărăpănată, cu turnulețul țuguiat de șindrilă mucigăită.

Fiindcă datoriile mai numeroase erau la mărginași, Titu, îndemnat de Friedman, își începu activitatea printre cocioabele pleoștite, întîmpinat pretutindeni de dulăi lățoși care-l lătrau c-o înverșunare atît de dușmănoasă ca și cînd ar fi mirosit că vine cu gînduri rele. Ublînd din casă în casă și răscolind mizeria pînă în fund, se simți cuprins încetul cu încetul de o nedumerire mare și atît de stăruitoare că-i zgudui toată firea, mai ales amintindu-i într-una clădirile mîndre din mijlocul satului.

„Aci sîntem noi, cei oropsiți și săraci, pe cînd dincolo ei se lăfăiesc în belșug", se gîndi dînsul în sfîrșit, intrînd tocmai într-o căsuță foarte hodorogită, cu streșinile așa de joase că trebui să se aplece ca să poată pătrunde în tindă.

O babă uscată, încovoiată rău de spinare, cu o broboadă cenușie în cap, îl pofti speriată în casă, repezindu-se să șteargă cu șorțul lavița, ca nu cumva să se murdărească domnișorul dacă ar pofti să șadă. Spaima însă îi licărea în ochii cu care fura cînd pe Titu, cînd pe cele două străji rămase în ușa tinzii.

—Apoi să ne iertați, domnișorule, că la noi e urît, murmură baba cu glas jalnic. Ne mănîncă sărăcia și necazurile, domnișorule, păcatele noastre !

Titu o privi lung și se cutremură de o rușine ciudată amestecată cu dezgust. Bătrîna i se păru o nălucire din visurile lui, întruchipînd mizeria și întunerecul. Vru s-o liniștească cu o vorbă blîndă, dar nu îndrăzni să deschidă gura și-și vîrî nasul în registrul de sechestre unde o găsi însemnată cu o datorie de peste două sute de coroane. Cînd auzi baba de două sute, holbă ochii uluită, rămase cîteva clipe cu gura căscată, apoi înțelegînd, izbucni brusc într-un hohot de plîns, bolborosind desperată :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vai de mine, domnișorule! Două sute!... Vai de mine și de mine!

Lacrimile ei gîlgîiau atîta durere încît Titu avu o încleștare în beregată. Se uită zăpăcit la străjile din tindă care se scărpinau în cap sub revărsarea de soare primăvăratec. Lumina vie îl făcu să tresară, ademenindu-l, simțind-o cum i se prelinge în suflet, cum îi pătrunde în toate tainițele, schimbîndu-se într-o milă din ce în ce mai lămurită și mai stăpînitoare. „Ce-s eu aici? Ce caut eu aici?" se gîndi atunci dînsul, în vreme ce bocetele bătrînei îi murmurau în urechi ca ecoul unei chemări îndepărtate.

— Apoi, uite, babă, trebuie să plătești, că altfel îți iau zăloage și-ți vînd tot, tot! vorbi în același timp gura lui cu glas aspru care i se părea atît de străin încît de-abia îl mai cunoștea și mirîndu-se cum poate rosti asemenea cuvinte.

— N-am nimic, domnișorule, afară de sufletul din oase!... N-am!... Dar ia-mi-l, ia-mi-l!... Că feciorul mi-i în cătane de doi ani de zile și cît amarul de pămînt ne-a lăsat Dumnezeu, acolo zace în paragină de mă doare inima... Numai sufletul mi-a mai rămas... Amu înealtea ia-mi și sufletul domnișorule!...

În inima lui Titu izbucni o flacără nouă, ca dintr-un foc mocnit prea îndelung. În minte îi răsări întrebarea chinuitoare: „De ce să-i iau eu sufletul? De ce eu? De ce tocmai eu?"

Stătu mult nemișcat, fără să rostească o vorbă și fără să mai îndrăznească să ridice ochii la baba care plîngea mereu, își sufla nasul zgomotos, se închina și se jura. Lui îi era rușine de străji că se înduioșează și totuși n-avea puterea să-și învingă slăbiciunea. Pe urmă deodată se zgudui, se uită iar în registru, clătină din cap și mormăi supărat:

— Atunci poate că sînt greșite socotelile? Ori ce Dumnezeu?... Ori nu se poate?... Adică ce greșeli, ce...?

Se agăță de cuvîntul „greșeli" ca un înecat. Ieși furios din casă, urmat de străjile care pășeau nepăsător, clătinînd din cap ca niște animale trudite. Se duse drept la primărie și spuse indignat notarului că registrul de impozite trebuie să fie greșit. Friedman zîmbi cu superioritate și-i răspunse că garantează exactitatea socotelilor, deoarece au fost lucrate chiar de dînsul și copiate de fiul său, un matematician de mîna întîi. Dar, dacă ține să se convingă, slobod e să revadă toate capitolele, deși, după umila-i părere, ar fi mai bine să continue secbestrarea și să nu mai piardă vremea degeaba.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Titu își dădu seama că în registru nu poate fi nici o greșeală și că-i trebuiește doar un pretext spre a nu fi nevoit să mai colinde casele de pe la margini. Se simțea mic și ros de o amărăciune care parcă-i sărbezea sîngele și-i infiltra în suflet o scîrbă mare de sine însuși. Zvîrcolindu-se să-și împrăștie simțămîntul acesta, se așeză la un birou încărcat de hîrtoage și, mașinal, începu să adune, să scadă și să combine fel de fel de cifre, să răsfoiască pentru fiece nume în cîte cinci-șase foliante. În ochii lui însă rămăsese întipărită atît de adînc baba cu fața zbîrcită de cute și strîmbată de plîns, încît pe toate paginile tremura chipul ei mustrător, în vreme ce în urechi îi țiuia mereu ca o imputare din ce în ce mai aspră : „Ia-mi și sufletul, domnișorule !...“

După un răstimp de bîjbîiri, răbdarea îl părăsi. Sări de la masă aproape desperat și porni să se plimbe de ici-colo prin cancelaria colboasă, necăjindu-se să-și gonească vedenia babei din minte. Încercă să fugă cu gîndurile la Rozica, la îmbrățișările ei calde, la șoaptele ei dulci. În zadar, căci se pomenea cu închipuirea iarăși în cocioaba dărăpănată, în fața bătrînei schimonosite de durere, silit să-i audă bocetele dojenitoare. Pe urmă se rușină că, în asemenea clipe, mai poate să se gîndească la Roza Lang și-l cuprinse chiar un fel de silă de femeia care l-a orbit atîta vreme cu iubirea ei zvăpăiată, abătîndu-l din calea lui.

Titu era acuma singur în toată primăria ; străjile sforăiau la întrecere pe băncile din tindă. În ferestrele deschise larg primăvara zîmbea în odaie ca o fecioară îndrăgostită. Pașii tînărului, apăsați, cînd mai rari, cînd mai grăbiți, răscoleau praful dușumelelor tocite, care, în îmbrățișarea soarelui, se legăna ca o boare aurită... Deodată Titu se opri la o fereastră, cu mîinile la spate, ademenit parcă de viață nouă ce izbucnea atotputernică dincolo de zidurile cancelariei. Privirea lui întîlni peste drum școala ungurească, trufașă, strălucind într-o poleială de raze. În curtea mare, prundită, cete de copii zburdalnici se fugăreau și se jucau, strigînd plini de voioșie, supravegheați de un învățător tînăr și foarte palid, cu ochii atît de mari că de departe păreau ochelari. Zgomotul și veselia ajungeau în primărie mulcomite într-un murmur cald, întretăiat numai rareori de țipete scurte, mulțumite. Sufletul lui Titu începuse să se mai învioreze cînd deodată văzu că învățătorul galben se umflă și se roșește ca un curcan, făcînd semn

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mînios unui grup de copii ce stăteau deoparte. Cum copiii rămaseră pironiți locului de frică, învățătorul se duse spre dînșii, amenințîndu-i cu degetul și strigînd. Titu se plecă spre fereastră și, prin zarva de glasuri vesele, auzi totuși limpede cuvintele învățătorului, pline de indignare :

— Numai ungurește !... Ungurește !... Trebuie ungurește !... Ungurește !...

Într-o clipire toată ființa lui Titu se schimbă într-o ură cumplită împotriva învățătorului. Simți o pornire năvalnică să se repeadă la dînsul și să-i înfunde în inimă cuvintele amenințătoare... Niște bătăi de clopot zdrăngăniră însă atunci și, într-un minut, zgomotele amuțiră și curtea școlii rămase pustie. Numai clădirea scăldată în soare privea parcă mai mîndră, mai batjocoritoare, ca o fiară care, după ce și-a înghițit prada, se linge leneșă pe buze. Niciodată pînă azi nu băgase de seamă că un lucru mort ar putea să exaspereze pe un om. Acum vedea cum casa roșcovană de peste drum, cu ferestrele mari și sclipitoare, vrea să-l disprețuiască și să-l jignească. Aceasta îl înfuria și-i reamintea iar de baba speriată și cernită de suferinți. „Să-i smulg eu nenorocitei și sufletul din oase ca pe urmă colea să strige mai țanțoș : numai ungurește !"

Ridică ochii mai sus deasupra școlii, spre cerul albastru, limpede ca o pînză întinsă acoperind nemărginirea. Gîndurile lui vedeau tot satul ca pe o hartă uriașă, pătrundeau în casele frumoase, bogate, îngrijite, adevărate lăcașuri de stăpîni răsfățați de soartă, se plimbau prin ogrăzile mîndre unde întîlneau țărani unguri sfătoși, cu izmene largi ca rochiile, cu mustăți răsucite, hodorogind în gura mare... Apoi ușoare și iuți, ca năzdrăvanii din basmuri, gîndurile ocoleau satul, poposeau în cocioabele necăjite, printre țărani, împovărați de nevoi, oropsiți de Dumnezeu și de oameni, sleiți de muncă și de sărăcie. „Și totuși al nostru e viitorul ! își zise Titu înseninîndu-se. O cetate încercuită de o oștire desculță ! Degeaba ne înfruntă cu școala amenințătoare, degeaba cîntă cocoșul în vîrful bisericii... Presiunea noastră nu încetează o clipă ! Mulțimea noastră înaintează mereu... Zidurile lor meșteșugite se clatină și se fărîmițează îndată ce le atinge suflarea vieții noastre încătușate... Stăpînii tremură în fața slugilor ! Slugile ! Noi sîntem slugile ! Al lor e trecutul, al nostru e viitorul !...

Îl gîdila un rîs de mulțumire. Încrederea în sine îi alungase zbuciumările și gîndurile negre. Își aduse aminte cum în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Săscuța, acum vreo zece ani, cînd a trecut spre Bistrița, singur văcarul era român și stătea într-o hrubă în capul satului, pe cînd azi, fără școală și fără biserică, jumătate comuna e românească. „Acolo alți stăpîni sînt cotropiți încetul cu încetul de slugile oropsite, dar pline de viață!" se gîndi dînsul, simțindu-se foarte fericit că are cinstea să facă parte din neamul obijduiților.

Cînd fu poftit la masă, merse atît de bine dispus că înveseli toată familia notarului, deși era cam supărată deoarece le pierise o gîscă, îndopată și îngrijită de însăși doamna notăreasă. După-prînz Titu se cufundă într-o discuție pasionată cu Friedman și fiul său asupra românilor. Studentul încerca mereu să vorbească ungurește, dar Titu nu răspundea decît românește, parcă ar fi uitat dintr-o dată și cu desăvîrșire limba ceealtă, sau parcă s-ar fi temut că își va pierde graiul în clipa cînd ar mai rosti un cuvînt unguresc. Notarul și mai ales feciorul său susțineau cu înverșunare că politica românească e greșită din temelie, fiind pornită dintr-un simțămînt de ură împotriva stăpînitorilor legali ai țării și că prin urmare se va sfîrși printr-un faliment. Titu critica, din ce în ce mai îndîrjit, strădania ungurilor de a ucide prin deznaționalizare un neam întreg cu un trecut îndoliat de suferințe și de vitejie și dovedea că, împotriva acestei tendințe criminale, românii sînt siliți să lupte pe viață și pe moarte.

— Pardon, pardon, îl întrerupse în cele din urmă notarul, vrînd să-i dea lovitura de grație. Sînt sigur că, mai curînd sau mai tîrziu, șovinismul dumitale are să te gonească în România, ca și pe ceilalți martiri ai dumneavoastră, care exploatează încrederea bietului popor în cărturarii săi... Mă rog, în privința aceasta eu nu mă înșel niciodată...

— Unde-i norocul să pot trece și eu în țară! suspină Titu cu mîndrie.

— Lasă, că asemenea noroace nu întîrzie prea mult, zise Friedman ironic. Ei bine, grozav aș vrea să te întîlnesc după ce vei fi cunoscut mai bine Țara Românească! Grozav!... Ai să vezi dumneata acolo libertate și fericire, dumneata care aici cîrtești și te revolți neîncetat... Chiar te rog să-mi scrii și mie o carte poștală... Făgăduiești?

— Desigur! strigă Titu îmbujorat de însuflețire. În orice caz mai rău ca aici nu poate să fie!

—Nuuu? Zău?... Crezi dumneata? sări notarul supărat că n-a izbutit să-l dea gata. Apoi știi dumneata că în România

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dumitale nimic și nimeni nu e stabil? Dacă ochii dumitale se întîmplă să nu-i placă boierului, a doua zi ai zburat... Acolo nu-s legi și nici administrație ca în țara aceasta blagoslovită pe care dumneavoastră o calomniați pe toate cărările. Nu, domnule! Acolo bunul plac al ciocoilor dictează milioanelor de robi în zdrențe... Să nu-mi vorbești, te rog, mie de România, că eu o cunosc mai bine ca dumneata!... Trei ani am stat acolo în tinerețe, dar n-am să uit pînă voi închide ochii cît am îndurat!

— În sfîrșit, ori cum ar fi, bine sau rău, cel puțin știu că tot e românesc și numai românesc! făcu Titu cu un surîs triumfător care pe notar îl sîcîia mai tare decît dacă ar fi răcnit. Și prin urmare nu poate veni orice fleac de renegat să-ți impună să vorbești și să simți ca un străin!

— Ești un șovinist cum nici nu mi-aș fi putut închipui, nu degeaba ești poet român! zise studentul, căutînd să fie ironic, pe ungurește.

La sfîrșitul discuției Titu se simți mîndru ca un comandant de oaste după o bătălie cîștigată. Era mai ales mulțumit pentru că a avut curajul să-și declare fără înconjur sentimentele adevărate, ca și cînd ar fi făcut-o în fața unor inchizitori fioroși.

În amurg, în loc să se ducă la preotul calvin ca să bîrfească împreună cu preoteasa apucăturile obraznice ale notarului, precum obișnuia, se hotărî brusc să meargă la preotul român. Acuma îi era rușine că, fiind aici de aproape o lună, a legat cunoștință cu toți surtucarii unguri, dar n-a umblat de loc să vadă măcar pe păstorul turmei desculțe și oropsite.

Casa preotească era în preajma bisericuței, pe o uliță dosnică, în marginea satului. Titu găsi numai pe doamna preoteasă, o țărancă secătuită de muncă, și trei fete modeste, foarte rușinoase și cam prostuțe. Toate s-au bucurat și l-au poftit îndată în „casa dinainte", o odaie împodobită cu țesături și cusături țărănești și cu o masă în mijloc, așternută cu față albă, pe care trona o *Biblie* veche, legată în piele roasă, între o cruce mică de argint și alta mai mare de lemn. Stîngăciile și sfiala fetelor, ca și vorbele apăsate ale preotesei, care altă dată l-ar fi făcut să rîdă, acuma i se păreau pline de farmec.

— Dar sfinția-sa? întrebă dînsul cînd, după sleirea banalităților de rigoare, fetele amuțiră nemaiștiind ce se cuvine să vorbească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— E la biserică, are o nuntă, răspunse repede fata cea mai mare, slăbuță, uscată, cu mîinile roșii. Au venit adineaori niște unguri să-i cunune. C-aici așa-i obiceiul. Întîi se cunună la biserica lor, dar pe urmă vin și la tata, că zice că slujba noastră e mai sfîntă...

— E mai sfîntă... repetă Titu mașinal.

În curînd sosi și preotul, bătrîn, cu hainele murdare, cu barba neîngrijită și cu niște ochi blînzi ca de apostol. Avea fața transfigurată de o mulțumire mîndră. Dădu mîna cu Titu, îl așeză la masă, porunci fetelor să aducă un pahar de vin și apoi, cînd rămaseră singuri, îi zise cu o imputare ușoară, frățească:

— Mă bucur, fiule, c-ai mai venit și pe la noi... Așa se și cade. Căci trebuie să ne iubim unii pe alții toți cei de-o limbă și de-o lege. De aceea m-am mirat și m-a durut că ne-ai ocolit pînă azi...

Titu plecă fruntea parc-ar fi așteptat o binecuvîntare și rosti domol, ca un vinovat mustrat de remușcare:

— Iartă-mă, părinte!

2

Zvonul și apoi știrea că Ion nu vrea să ia de nevastă pe Ana, deși nu tăgăduiește că cu dînsul a rămas însărcinată, se răspîndi, mai ales cu ajutorul Zenobiei, în tot satul. Celor ce spuneau că nu o ia fiindcă nu se învoiește la zestre cu Vasile Baciu, le astupa gura cei ce știau că flăcăul nici nu vrea să stea de vorbă cu tatăl fetei și că deci și-a bătut joc de ea înadins și numai ca să se răzbune pe Baciu pentru că nu i-a dat-o de bunăvoie, ba încă odinioară, la horă, l-a și bruftuluit de față cu toată lumea. În casa Herdelea însă purtarea lui Ion era privită ca o murdărie fără pereche. Bătăile ce le suferea Ana din pricina lui stîrneau zilnic valuri de lacrimi și explozii de milă pentru victima „prașcăului" Glanețașului, cu toate că pînă atunci fata lui Vasile nu se bucurase de nici o considerație în familia învățătorului. De cîte ori auzeau că Baciu bate pe Ana, amîndouă fetele lui Herdelea plîngeau cu hohote și blestemau pe Ion, avînd de partea lor fățiș și pe dăscăliță, care nu se ostoia pînă ce nu striga din ceardac spre casa Glanețașului: „Să vă fie rușine obrazului!" Deși nu se arăta, învățătorul se indigna tot atît de mult ca și muierile,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fiind un sentimental fără seamăn și având oroare de bătaie, încît chiar în școală, cînd se întîmpla să-l scoată din sărite vreun copil și să-i tragă două-trei la palmă, avea remușcări zile de-arîndul. Laura mai încercă de cîteva ori să explice flăcăului că nu-i șade frumos ceea ce face, dar Ion parcă înnebunise, tăcea și rînjea ca un cîine turbat.

— Nici n-am mai văzut așa blestemăție, murmura Herdelea, clătinînd din cap, seara cînd vorbeau de feciorul Glanetașului. Parcă-mi pare rău acuma că nu l-am lăsat să fi stat în temniță, să-i mai treacă buiecia [1]...

De altfel Ion însuși trăia într-o tulburare atît de ciudată, că aproape nu-și dădea seama ce mai voia și unde vrea să ajungă. De cînd a înfruntat pe Vasile Baciu i se părea că toată lumea îl dușmănește și totuși se simțea mai fericit ca totdeauna. Aci era de o veselie uimitoare, glumea cu cine-i ieșea în cale, aci se înfuria și suduia din senin, căutînd oricui ceartă și bătaie. Mai ales cînd îi pomenea cineva de Ana se zborșea și fulgera ; ba în cele din urmă ajunse să vadă un vrăjmaș de moarte în oricine rostea în fața lui numele ei sau pe al lui Vasile. Într-o duminecă, tocmai în vremea liturghiei, bătu crunt pe tatăl său, pentru că îl sfătuise, foarte pe departe, să caute să se înțeleagă cu Vasile Baciu, c-ar fi auzi că acuma ar fi bucuros să-i dea fata și chiar o zestre frumoasă.

Avea uneori clipe cînd își zicea că se poartă ca un prostănac, alergînd după cai verzi, în loc să stea de vorbă cum se cuvine și să încerce o învoială cinstită. Se gîndea atunci că Vasile Baciu, încăpățînat cum e, poate să se răzgîndească, să lase pe Ana să nască și s-o ție acasă cu copilul pînă ce va veni altul s-o ceară de nevastă. Au mai fost și alte fete cu copii din flori care totuși s-au măritat, dar încă fata bogătașului Vasile Baciu ?... Asemenea închipuiri îl făceau însă mai dîrz. „Mai bine să rămîn tot calic, decît să mă frece ei pe mine !“ își răspundea cu un simțămînt de mare mulțumire.

Cîteodată îi venea să izbucnească, să strige în gura mare că și-a împlinit gîndul, că de acum poate avea și pămînt și de toate, numai să vrea dînsul, căci toate numai de voința lui atîrnă. Așteptarea de azi îi umplea ființa de o plăcere nemaisimțită. Tocmai fiindcă i-ar fi fost ușor să puie capăt tuturor neînțelegerilor, nu se îndura, parcă s-ar fi temut că,

[1] *Buiecie* — neastîmpăr, zburdălnicie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îndată ce va fi dobîndit ce a rîvnit atît de vijelios, vor începe poate alte zbuciumări, necunoscute și mai grele.

Într-una din zilele acestea fu chemat grabnic la judecătorie în Armadia, printr-un aprod trimis înadins după dînsul. Se duse îndată, nepăsător, fără să se sfătuiască cu nimeni, ca și odinioară, cînd cu pîra lui Simion Lungu. Nici capul nu-l mai durea de ce i s-ar putea întîmpla acolo, de vreme ce planul lui a izbutit și fericirea e atît de aproape, că doar să întindă mîna s-o culeagă.

Un domn străin, gros și gras, cu ochelari negri, cu fața plină și rotundă ca o lună, îl întrebă cine i-a făcut jalba împotriva domnului judecător? Ion nu stătu pe gînduri nici un minut, ci spuse îndată că Herdelea i-a făcut-o... Numai după ce-a isprăvit și a văzut pe preotul Belciug alături de judecătorul mînios, mai la o parte, și-a dat seama că s-a pripit și și-a adus aminte cum a făgăduit învățătorului de atîtea ori că nu-l va vinde nici în ruptul capului. De aceea căută s-o dreagă, adăogînd că el a stăruit la Herdelea și l-a rugat în genunchi pînă la îndouplecat. Domnul străin însă nu-l mai ascultă, fiind ocupat să dicteze ceva pe ungurește altui domn care scria foarte repede la un birou. După un răstimp apoi domnul străin, care vorbea stricat românește, îl întrebă dacă s-a gîndit bine ce a făcut, iar cînd dînsul răspunse că s-a gîndit, îi zise că plîngerea lui e mincinoasă și prin urmare, în loc de două săptămîni, acum poate să fie închis două luni, de nu și mai mult... Ion, cu o înfățișare nepăsătoare, tăcu. Pe urmă un aprod îl scoase afară.

Pînă ce ajunse în uliță, flăcăul se mai gîndi că n-ar fi trebuit să vîndă pe Herdelea. În uliță își zise că și în temnițe oamenii trebuie să stea și că ori o săptămînă, ori o lună, tot un drac e... Apoi toată afacerea fu îngropată sub noianul grijilor cu Ana, cu Vasile Baciu, cu pămînturile lor care vor fi ale lui...

Fiindcă Ion, de la o vreme încoace nu mai mergea așa de des pe la Herdelea ca înainte și niciodată n-a deschis vorba despre încurcăturile lui cu Ana, familia învățătorului de-abia după vreo săptămînă și întîmplător a aflat cum odrasla Glanetașului nici n-a vrut să asculte pe Vasile Baciu cînd a încercat să-l descoase asupra gîndurilor lui cu fata batjocorită. Domnișoarele și doamna convinseră lesne pe Herdelea că el, ca învățător și om luminat, e dator să intervină, să pová-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

țuiască și la nevoie să dojenească pe „destrăbălatul care nu mai are frică nici de Dumnezeu și nici de oameni". Măgulit, învățătorul chemă îndată pe Ion, care răspunse că vine, numai să arunce întîi niște ogrinji în ieslele Dumanei.

— Păcat că nu-i aici și Titu, murmură Herdelea, așteptînd aproape mișcat să sosească flăcăul. Am băgat de seamă că Titu are multă influență asupra nebunului... Ei, dar acum săracul Titu cine știe cum se trudește în Gargalău! Căci de, piinea cea de toate zilele greu se agonisește și cu multă sudoare!

Ion intră, dar de la primele cuvinte se burzului, se roși, se înfurie și curînd i-o trînti, fără rușine, învățătorului:

— Dar mai lăsați-mă în seama necuratului, că doar nici eu nu-s copil și știu bine ce fac și cum trebuie să mă port!... Apoi zău așa!... N-o iau, domnule învățător, pentru că n-am poftă s-o iau. Și drept să vă spun, mi-i urîtă Ana ca muma pădurii și nu mi-ar mai trebui, să știu că badea Vasile mi-ar pune colea-n plamă tot hotarul Pripasului... Ce-s eu vinovat c-a rămas ea cu pîntecele la gură? Io-s vinovat? Ea-i de vină, că de nu i-ar fi plăcut, nu s-ar fi lăsat... Că doar n-am rugat-o eu, păcatele mele...

Herdelea se cruci ascultîndu-l și amuți, iar fetele fugiră în salon ca să nu fie nevoite să mai audă asemenea vorbe păgîne. Numai dăscălița nu-și pierdu cumpătul, ci aprinzîndu-se de indignare, îi zise, căutînd totuși să-și păstreze demnitatea:

— Nu ți-i rușine ție, măi băiete, să vorbești așa în fața noastră, oameni cumsecade? Astea-s vorbe de om zdravăn? Nici țiganii cei mai nemernici n-ar îndrăzni să facă și să grăiască precum îndrăznești tu! Frumos îți stă, n-am ce zice... Noi te-am crezut mai de treabă și mai așezat ca pe alții, dar văd că n-ai pereche în blestemății... Da, da, bine-a zis cine-a zis că din coadă de cîine nu faci pînă-i lumea sită de mătase... Foarte bine a zis...

— Lasă-l, dragă, lasă-l mai încet, că-i tînăr și nu știe ce vorbește, interveni Herdelea împăciuitor, uitîndu-și hotărîrea energică de adineaori în fața îndîrjirii flăcăului. Încercă apoi să-l îmblînzească reamintindu-i că, de cîte ori i-a ascultat sfaturile, numai bine i-a mers, și stăruind mai ales asupra pățaniei cu Simion Lungu, cînd fusese cît pe-aci să-i putrezească oasele prin cele temnițe și cînd numai jalba pe care i-a făcut-o dînsul l-a scăpat teafăr.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

învățătorul n-apucă să isprăvească. Pe Ion blîndețea aceasta îl sugruma fiindcă îl silea să se rușineze. Dar nevrînd să se dea învins, își aduse aminte de domnul străin de la judecătorie și sări mînios, strigînd :

— Că bine m-ai sfătuit, domnule învățător ! Mai bine nu mă sfătuiai și mă lăsai în pace să stau închis atunci două săptămîni, decît să stau amu două luni ori poate și doi ani !... Lasă că am aflat și noi cum s-au întors lucrurile, că doar nu sîntem tocmai așa de proști...

— Va să zică asta ți-e recunoștința, măi Ioane ? zise Herdelea înfricoșat de îndrăzneala feciorului. După ce m-ai rugat o seară întreagă, și tu și ai tăi, să nu te las, acuma ai obraz să-mi faci imputări ? Uiți că tot plîngerea mea te-a scăpat de temniță...

— M-a scăpat, cum să nu mă scape... Zi mai bine că ți-ai bătut joc de neștiința mea cum nici n-aș fi putut crede, că doar mai frumos cum m-am purtat eu cu dumneavoastră nu s-a purtat nimeni... Dar amu nu-i nimic ! Să fim sănătoși ! De-amu oi ști și eu să mă feresc și să umblu după capul meu... Să dea Dumnezeu noapte bună !...

Ieși repede, trîntind ușa și bodogănind pînă acasă.

Atîta obrăznicie înemeni chiar și pe doamna Herdelea, încît de-abia într-un tîrziu putu zice :

— A înnebunit de tot becisnicul ! ceea ce se potrivea și cu părerea domnișoarelor care, reapărînd, nu mai știau cum să-și arate revolta.

Pînă noaptea tîrziu uimirea nu se potoli în casa Herdelea. Asemenea necuviință din partea unui sătean nu li se mai întîmplase niciodată... Și supărarea tuturor era mai mare pentru că tocmai Ion dovedea atîta nerecunoștință și lipsă de respect. Fiindcă toți l-au iubit, acuma toți îl ocărau la întrecere. Familia învățătorului îl privise întotdeauna ca pe un om al casei, mai isteț și mai spălat ca ceilalți țărani. Herdelea se mîndrea că l-a avut elev și-l lăuda pretutindeni. Ce-i drept, și Ion fusese veșnic săritor și nu se codea, dacă i se cerea, ba să alerge pînă-n Jidovița sau Armadia, ba să mai sfarme niște lemne pentru bucătărie... În serile lungi de iarnă, cînd plictiseala omoară satele, cînd de frica ei oamenii se culcă o dată cu găinile, feciorul Glanetașului petrecea de multe ori în casa învățătorului, ascultînd sau spunînd basmuri, cîntînd ori jucînd loton și durac... Însăși doamna Herdelea, care nu-și ascun-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dea disprețul față de proști, cum le zicea dînsa țăranilor, cu Ion vorbea ca și cu o persoană de seama ei, mai ales că el știa să păstreze totdeauna buna-cuviință. Și acuma, același Ion nu se rușinează să răcnească și să amenințe pe domnul învățător!

— Dac-ar fi fost acasă Titu, sînt sigură că-l plesnea! zise Ghighi, războinică.

Herdelea însă mai mult se întristase decît se mîniase. Din toate vorbele lui Ion, îl izbiră îndeosebi cele despre plîngerea împotriva judecătorului. Apoi o bănuială îi săgetă inima: dar dacă nebunul s-a apucat să spuie pe undeva cine i-a făcut jalba?... Nu mai văzuse de mult pe Ghiță Pop de la judecătorie, dar parcă simțea că comisiunea de anchetă trebuie să fi umblat prin Armadia și deci se prea poate să fi fost chemat și Ion... Atunci nenorocirea e pe drum...

— Te pomenești că mai dăm și de belea din pricina reclamației cu obraznicul ăsta! vorbi Laura care, de cînd se logodise, împerechease seriozitatea cu pesimismul.

— Nu m-aș mira de loc! adăogă dăscălița mîngîindu-și gura și nasul. De la astfel de proști te poți aștepta la tot ce-i mai rău!

— Hodoronc-tronc! făcu Herdelea. Lăsați, că nu-i nici dracul așa de negru cum se pare... O fi blestemat Ion, dar rău nu-i! Omul o fi avînd cine știe ce necazuri, și-apoi la necaz omul vorbește vrute și nevrute!

În vreme ce sufletul îi sîngera de presimțirea nenorocirii, trebui să zîmbească, să glumească și să convingă familia că nu-i nici o primejdie... Dăscălița și fetele, obosite de indignare, dormiră ca scăldate. Numai Herdelea se frămîntă toată noaptea cu ochii deschiși, speriați, căutînd zadarnic să înece în întuneric vedeniile apăsătoare...

3

Preotul Belciug, fiind înnegrit în plîngerea lui Ion la fel cu judecătorul, fusese chemat ca informator în fața comisiunii, prezidată de primul procuror al tribunalului din Bistrița. Răspunse surîzînd cucernic la toate întrebările, simțindu-se curat ca floarea spinului și nevrînd să pară că e cuprins de vreo pornire dușmănoasă față de nimeni, deși în sufletul lui fierbea împotriva lui Ion care a cutezat să-l pîrască. De altfel îi veni

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

foarte ușor să se lămurească, avînd doar să-și repete declarațiile făcute cu prilejul procesului din care se înțelegea că feciorul Glanetașului este un element periculos pentru ordinea legală din Pripas și că, în interesul obștesc, trebuia negreșit scurtat puțin ca să-și vie în fire.

— Nu sînt om de legi și deci nu pot vorbi decît ca un simplu profan, făcu dînsul drept încheiere. Totuși mi s-a părut și mi se pare că domnul judecător n-a fost destul de sever cu delincventul. De altminteri cea mai bună dovadă că amenințarea pedepsei n-a avut efectul dorit este, în afară de însăși plîngerea aceasta, care constituie o calomnie prea îndrăzneață, este, zic, faptul că chiar acuma reclamantul e eroul unui scandal cum nu s-a mai pomenit în satul nostru...

Cînd însă preotul auzi din gura lui Ion însuși că Herdelea este autorul adevărat al plîngerii, se roși de mare mînie. „Asta-i rulmea ipocriziei ! se gîndi el. Pe de o parte îmi vine la colindat și mă poftește la logodna fetei, iar pe de altă parte mă tîrăște pe la judecăți ! În sfîrșit, bine că s-a făcut lumină !"

De-acuma era dovedit că învățătorul i-e dușman și prin urmare se credea îndreptățit să caute și el să-l lovească, și încă tocmai cînd îi va fi lumea mai dragă. „Dacă-i vorba de făcut rău, apoi am să-i arăt eu că nu e greu de loc !" se hotărî dînsul.

Cu cît i se înrădăcina în suflet convingerea că Herdelea e marele vinovat, cu atît găsi mai multe împrejurări ușurătoare pentru Ion care, la urma urmelor, nu poate fi decît victima intrigilor învățătorului. Îl compătimi și-i păru rău că a fost nevoit să mărturisească împotriva bietului flăcău. Se gîndi tot mai des la dînsul și din ce în ce cu mai multă duioșie. Adică pentru ce îl urmărise cu atîta înverșunare ? Acuma, chibzuind mai bine lucrurile și întîmplările, recunoștea că s-a pripit cînd l-a dojenit în biserică și c-a greșit îndemnîndu-l pe Simion Lungu să-l pîrască. Da, da, s-a pripit, căci dreptatea adevărată a fost de partea lui Ion... Deci trebuie să încerce să-și răscumpere greșelile și să facă ceva pentru sărmanul om oropsit. Și, fiindcă știa bine neînțelegerile dintre el și Vasile Baciu, își propuse să-i împace, convingînd pe Ion să ia pe Ana, iar pe Baciu să-i împlinească dorințele în ce privește zestrea. De altfel, dacă ar izbuti, ar împrăștia și rușinea ce apasă asupra satului din pricina lor. Adevărat că Ana nu-i întîia, nici ultima fată care a păcătuit : pe valea Someșului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sînt chiar unele sate unde mai toate mireselе umblă cu copilaşul de mînă. În Pripas însă, de cînd e Belciug în fruntea credincioşilor, nu s-au pomenit copii din flori. Şi apoi ceea ce face Vasile Baciu e strigător la cer. Bine, a greşit fata şi e vinovată, dar pentru o greşeală nu poţi să omori un om. Atîta cruzime nu s-a mai auzit. S-a dus vestea şi prin alte comune cum o lasă în fiecare zi vînătă şi zdrobită de bătaie...

Preotul mai cumpăni cîtăva vreme planul, ca să nu aibă pe urmă să-şi impute iar vreo pripire. Din zi în zi însă îl găsea mai măreţ. Herdelea are să îngălbenească de necaz cînd va afla că pînă şi Ion al Glanetaşului, unealta lui nenorocită, tot la popa caută adăpost sufletesc. Apoi, în afară de recunoştinţa flăcăului, va dobîndi şi încrederea lui Vasile Baciu, pe care pătania fetei l-a prăpădit şi care ar fi bucuros acuma s-o vadă măritată chiar şi cu feciorul Glanetaşului, măcar că s-a jurat şi s-a lăudat atîta că nu i-o dă nici mort. Aici Belciug simţea o nouă arsură a conştiinţei sale, căci şi el îl asmuţise odinioară pe Baciu să nu-şi nefericească fata cu un destrăbălat bătăuş şi tîlhar... În sfîrşit preotul mai nădăjduia că din împăcarea aceasta poate să folosească şi biserica cea nouă ceva. Căci rîvna lui cea mai scumpă în viaţă era să vadă înălţîndu-se un sfînt locaş de piatră, falnic şi frumos, în locul celui vechi şi dărăpănat care îi făcea necinste atît lui, cît şi satului întreg. De vreo zece ani aduna ban peste ban, cu o patimă mereu crescînd, contribuind el însuşi cu aproape toate veniturile bisericii şi impunîndu-şi singur toate economiile în favoarea visului său. Realizarea începuse printr-o colectă, făcută de doi săteni fruntaşi, Toma Bulbuc şi Ştefan Hotnog, prin toate comunele Ardealului, cu o scrisoare de învoire din partea episcopului. Trebuind bani mulţi, Belciug căuta să insufle şi ţăranilor ambiţie de a dărui pentru biserica cea nouă la toate prilejurile, dar mai ales la nunţi, la botezuri, la morţi... Din nenorocire, credincioşii erau mai greoi la pungă ca păstorul, încît de-abia acuma se putuseră începe tratative cu cîţiva arhitecţi vestiţi din Bistriţa, şi încă nu se ştia dacă suma adunată va ajunge... În reveriile lui cucernice, Belciug vedea noua biserică triumfătoare, trîmbiţînd lumii silinţele vrednice ale unui preot modest. Ba mai vedea şi bisericuţa cea veche, aşa săracă şi umilă cum era, mutată în satul Săscuţa, unde românii se înmulţiseră şi, neavînd unde să se închine, veneau duminecile în Pripas să asculte sfînta liturghie... Numai să-l învrednicească

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dumnezeu să-şi poată continua opera şi să lumineze sufletele oamenilor.

Duminecă, înainte de a începe slujba, puse pe primar să poruncească lui Vasile Baciu să vie la dînsul acasă, după-amiazi, împreună cu Ana, iar straja fu însărcinată să-i trimită pe Ion, împreună cu Glanetaşu şi Zenobia. Nu voia să se ştie de ce-i cheamă şi nici să bănuiască unii că a poftit şi pe ceilalţi. „Cum sînt de îndîrjiţi amîndoi, ar fi în stare să nici nu vie, îşi zise Belciug, frîngîndu-şi mîinile cu înfrigurare. Pe cînd aşa, dacă se vor întîlni faţă în faţă în casa mea, nu se poate să nu cadă la învoială!"

Cei dintîi sosiră Vasile Baciu cu fata. Ţăranul era puţin cherchelit, fiindcă se grăbise să înghită o jumătate de rachiu mai înainte de a-i fi spus primarul vorba preotului, iar Ana avea ochii umflaţi şi arşi de plîns şi încerca zadarnic să-şi ascundă pîntecele sfidător de rotund. Pe el îl pofti să şadă, pe cînd ea rămase în picioare, cu ochii în pămînt lîngă uşă.

Ca să nu-i dea vreme să răsufle, Belciug îl luă repede, că face rău de-şi stîlceşte fata, c-a ajuns de rîsul lumii, că omul la nenorocire să nu-şi piardă judecata, că Ana a greşit, dar orice greşeală se poate îndrepta cu bunăvoinţă, dar încăpăţînarea e mama tuturor relelor, că doar nici Ion nu-i ţigan, ba încă-i fecior sîrguitor şi isteţ, deşi n-are avere, şi poate să fie un ginere mai de treabă ca mulţi alţii... Ana izbucni în lacrimi, iar Vasile Baciu răspunse înduioşat şi amărît:

— Da cum n-aş vrea eu, domnule părinte? N-am încercat eu în toate chipurile? L-am şi rugat, eu— om bătrîn... Dar nu vrea nici măcar să mă asculte. Nu vrea şi nu vrea. A batjocorit-o şi amu ne freacă... Apoi ce să mai ştiu eu face? Dumneata eşti om sfînt şi drept şi înţelept... Învaţă-mă dumneata şi eu fac orice!

Preotul îşi petrecu mîna prin păr, mulţumit de răspunsul ţăranului, şi tocmai se pregătea să-l povăţuiască să nu fie zgîrcit, că doar pentru odrasla lui dă, iar nu pentru străini, cînd auzi paşi de opinci în tindă şi apoi ciocănit sfios în uşă.

— Intră! murmură dînsul repede, încîntat.

Glanetaşu deschise încet şi cu respect uşa şi îşi puse îndată căciula jos lîngă cuptor, în vreme ce Zenobia şi Ion intrară mai cu curaj şi dînd bună ziua. Toţi trei se arătară uimiţi văzînd pe Baciu şi Ana, cu toate că atît ei cît şi ceilalţi bănuiseră de ce au fost chemaţi. Belciug dădu mîna cu Glanetaşu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și cu Ion, aruncînd o privire la Vasile Baciu, prin care parcă-l poftea să priceapă cît de mult îi cinstește, pe urmă vorbi flăcăului cu un glas blînd, învelind dojana în rugăciune :

— Aud și nu cred că tu n-ai vrea să iai pe fata asta nenorocită, după ce vezi bine și recunoști că ești vinovat și c-ar trebui să-ți împlinești datoria creștinească... Apoi așa nu-i frumos, măi Ioane ! Că fata urîtă nu-i, de neam rău nu-i, pe drumuri nu-i... Spune și tu, nu vorbesc eu bine ?... Tu de asemenea ești un băiat cumsecade, cuminte, așezat... Cum se poate una ca asta ?

— D-apoi, domnule părinte, băiatul ar vrea, răspunse Glanetașu în locul flăcăului, scărpinîndu-se în cap și cu ochii la Vasile Baciu. Cum să nu vrea, domnule părinte, adăogă iar după o pauză, dar oprindu-se iar scurt, parcă n-ar îndrăzni să sfîrșească, pe cînd Ion plecă fruntea cu o mișcare ce voia să arate că da, într-adevăr el ar vrea.

Se lăsă o tăcere lungă și pe urmă deodată se porniră să vorbească în același timp și Vasile, și Ion, și Glanetașu. Preotul însă le curmă avîntul, făcînd un semn cu mîna, și le zise blajin, cu un zîmbet cucernic și împăciuitor :

— Iacă de-asta v-am adunat ! Acu să vă tocmiți și să vă învoiți ca oamenii, că vrajba-i bună numai între țigani...

Belciug se așeză tacticos la masă și apoi ridică ochii la dînșii, așteptînd tocmeala și păstrîndu-și pe buze surîsul binevoitor pentru toți. Bărbații însă stăteau încurcați, cu privirile ațintite asupra lui, ca și cînd într-însul ar vedea singura lor mîntuire. Zenobia ofta des și-și dădea ochii peste cap, vrînd astfel să arate tuturor că e pătrunsă de seriozitatea clipei, iar Ana, topită de rușine, plîngea înăbușit, căutînd să se facă cît mai mică și să-și acopere pîntecele cu mîinile încrucișate pe care picura în răstimpuri cîte-o lacrimă fierbinte... Se auzea aspru tictacul ceasornicului de pe scrin, acoperit numai cîteva clipe de uruitul unei căruțe pe uliță... În tăcerea ce stăpînea ca o dușmănie mută, zbîrnîi apoi deodată vocea lui Vasile, gros și răgușit, încît toți parcă se speriară și întoarseră capetele spre dînsul :

— Eu nu mă codesc de loc, domnule părinte... Eu îi dau fata... Uite-o ! Să și-o ia și să fie sănătoși !

Vorbele acestea deșteleniră amorțeala așteptării. Ion se mișcă pe scaun, își drese glasul puțin și zise liniștit, dar uitîndu-se numai sub masă, la picioarele preotului, întinse și ară-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tînd tălpile ghetelor pe care se prelingeau vine subțiri de apă murdară din noroiul lipit pe margini :

— Nici eu nu mă codesc, că m-ar bate Dumnezeu, numai că vreau să știu ce iau și ce-mi dă... Am dreptate, domnule părinte, ori n-am ?

Amîndoi se adresau numai preotului și nici nu se uitau unul la altul. Nimeni nu lua în seamă pe Ana și deci nimeni nu văzu cum înseninarea alungă spaima din ochii ei, pe măsură ce cuvintele bărbaților se înmoaie și se apropie.

—Îi dau fata acuma, iar după moartea mea, lor le rămîne tot ce am agonisit, că doar n-am să duc nimic pe cealaltă lume... Cît trăiesc însă nu vreau să rămîn pe drumuri și s-ajung la bătrînețe să cer de pomană, făcu Baciu mai răspicat, mereu cu privirea spre Belciug.

— D-apoi cu fata ce să fac eu, bade Vasile ? se ridică atunci și Ion aprins. Spune-mi dumneata, ce să fac ? Am eu avere ca dumneata, am eu pămînt ?... Ori dumneata vrei să ne băgăm slugi amîndoi ca să nu pierim de foame ?

— Să munciți și să vă faceți ! strigă Vasile Baciu.

— Oare ?... Da pîn-amu n-am muncit ? Pîn-amu nu mi-am sfărîmat de ajuns oasele ? Că, slavă Domnului, cu mîinile în sîn n-am stat ! Și avut-am oare vreun folos din toată truda ? Am rămas tot ca degetul de gol... Ș-amu ai vrea să mai hrănesc și pe fata dumitale, că ți se pare că dînșii nu-mi sînt pînă peste cap !

Arăta cu degetul pe rînd, pe tatăl său și pe maică-sa care dădură din cap foarte posomorîți, vrînd astfel să înduioșeze pe adversar și să dea o mînă de ajutor feciorului.

— Cît trăiesc eu, nu dau nimic !... Asta s-o știi dinainte ! Nici un creițar și nici o palmă de loc ! Mai bine o omor și o îngrop ; cel puțin să știu c-am omorît-o eu, pentru că nu și-a ținut cinstea și nu m-a ascultat pe mine... Așa ! Uite-așa !

— Apoi dacă-i așa, degeaba ne-am mai ostenit și am necăjit pe domnul părinte, zise Ion învîrtindu-și pălăria în mîini și îndreptîndu-se pe scaun ca și cînd ar fi dat să se scoale și s-ar fi răzgîndit înainte de a sfîrși mișcarea.

Belciug, speriat că i s-a stricat planul, ar fi vrut să intervie și să-i domolească, și nu știa cum s-o facă. Tuși de cîteva ori în semn că ar dori să vorbească. Se împînzi iar o tăcere, acum însă nervoasă și frămîntată de scîrțîitul scaunelor. Înainte de-a deschide el gura, Vasile Baciu izbucni din nou :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dac-ai socotit să-ți bați joc de față ca să-mi smulgi moșia, apoi rău te-ai socotit, că nu ți-ai găsit omul... Nu, nu, băiete!... Hm... Știu că ți-ar plăcea... Dar eu... hm... lasă pe mine... Nu, nu, Ioane, să mă ferească Dumnezeu și Maica Precista!

În clipa următoare Ion, Zenobia și Glanetașu protestară indignați, acoperind îndemnurile la cumpătare ale preotului... De-abia acuma se rupse gheața aievea și se încinse o vorbăraie de vreo trei ceasuri, aci apropiindu-se, aci gata să se ia de păr, ca peste un minut să se mulcomească iar. Numai Ana tăcea mîlc și suspina, ca o osîndită care-și așteaptă verdictul.

În sfîrșit Vasile Baciu consimți să dea cinci locuri și o pereche de boi, dar pămînturile să fie scrise pe numele Anei. Ion însă ținea morțiș că-i trebuie toată moșia, deoarece Baciu nu mai e în stare să o muncească, fiind cam bătrîn, și încredințîndu-l că, drept recunoaștere, îi va purta de grijă și nu-i va ieși niciodată din cuvînt.

Cînd ajunseră aci, Belciug se ridică triumfător. Greu a fost să înceapă tocmeala. De-acuma au să se dea pe brazdă, oricît s-ar mai ciondăni. Dar atîta vorbărie îl plictisi în cele din urmă, mai ales văzînd că se înserează și încă n-au căzut la învoială. Astfel îi trimise să continue acasă hărțuiala și, dînd mîna cu bărbații, le zise zîmbind:

— Ei, să fie într-un ceas bun și cu noroc! Și la nuntă să nu uitați nici pe Dumnezeu din cer și biserica lui de pe pămînt!

Ciorovăiala dintre potrivnici se reluă mai aprigă pe drum. Se amenințau, se înjurau, se opreau, dădeau din mîini, își șopteau cine știe ce, dar tocmeala nu mai înainta de loc. Cînd sosiră în fața casei lui Vasile Baciu, amîndoi se gîndiră să lase așa cum vrea celălalt și să sfîrșească, și totuși se răzgîndiră repede nădăjduind fiecare că amînarea va aduce apă la moara lui. Singură Ana era zorită, tremura și se uita rugătoare cînd la tatăl ei, cînd la Ion, înfricoșată că se vor despărți fără a-i hotărî soarta sau a-i fi curmat suferințele. Și într-adevăr se despărțiră jurîndu-se, atît flăcăul cît și Vasile, că ori rămîne cum au spus ori nici să nu se mai întîlnească...

Vasile Baciu, simțindu-se gîtuit, plesnea de mînie și, ca să se răcorească, găsi un clenci Anei și o bătu iar pînă cînd o umplu de sînge... Toată noaptea și a doua zi fu crîmpoțit de gînduri negre. Înțelegea acum lămurit ceea ce bănuise de cînd

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a prins de veste că feciorul Glanetașului umblă să stoarcă mintea Anei: „Va să zică vrea să-mi ia pămînturile!" Îi răsăreau sudori reci pe frunte gîndindu-se că va fi nevoit pînă la urmă să se îndoaie și să trăiască din mîna calicului... Își fierbea creierii căutînd să născocească un mijloc care să-l scape din ghearele hoțului și se bucura numai la închipuirea că ar putea găsi ceva să-l înșele cît mai cumplit... Dar oricît se căznea, nu putea stoarce nimic. Poate dacă l-ar mai amenința că va lăsa pe Ana să nască și că nu o va mărita niciodată? Amenințarea i se părea atît de slabă, încît nici el însuși n-o credea. Cum s-o primească atunci cellalt? Mai mult l-ar întărîta...

Ion era vesel și mulțumit. Era sigur că pînă la urmă Vasile Baciu îi va da tot și-și făcea mereu cruce mulțumind lui Dumnezeu că l-a ajutat să izbîndească. A doua zi în zori cutreieră hotarul să cerceteze mai bine toate locurile viitorului său soceru și să se bucure văzîndu-le, fiindcă de-acuma sînt ale lui. Pe la amiezi se sfădi rău cu Glanetașu care iar încercă să-l sfătuiască să nu întindă coarda prea tare.

— Decît m-ai învăța pe mine, mai bine ai pune și dumneata mîna pe ceva, că mănînci pîinea lui Dumnezeu degeaba, mai rău ca un trîntor! îi strigă feciorul cu dispreț.

Seara, însoțit de mă-sa, de Floarea, nevasta lui Macedon Cercetașu, și de soacra primarului, o babă specialistă la peșituri și tocmeli, se duse la Vasile Baciu care de altfel îl aștepta și chiar chemase pe Firoana și pe nevasta dascălului Simion Butunoiu, să poată ține piept asalturilor. Ana îndulcise o cupă de rachiu, căci băutura dezleagă limbile și îmblînzește inimile. Toată tîrguiala fu reluată de la început cu mai multă rîvnă și violență, fiecare parte urmărind să păcălească cît mai tare pe potrivnic. Cuvîntul însă îl aveau îndeosebi femeile care se certau țigănește și, drept dovezi și argumente, se ocărau întîi unele pe altele, apoi pe Ion, pe Ana, pe Glanetașu, pe Baciu și toate neamurile lor cunoscute și necunoscute... În loc de apropiere, mai rău se înrăiră și se despărțiră hotărîți să nu mai reînceapă convorbirile, ceea ce, firește nu-i împiedică să se întîlnească iar peste cîteva zile și iar să se certe fără rezultat.

Doarece, tot ciorovăindu-se, intraseră în postul mare, Vasile Baciu se gîndi că cununia nu se poate face în nici un caz pînă după Paști, se lăsă mai greu spre a cîștiga timp pentru a găsi mijlocul de a-și înșela ginerele. Dar nici Ion nu se grăbea de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

loc și se prăpădi de rîs cînd Vasile vru totuși să-l sperie că nu-i mai dă pe Ana... Apoi, cu două săptămîni înaintea sărbătorilor se învoiră într-o jumătate de ceas, încît flăcăul se miră cît s-a făcut Baciu de îngăduitor. Primi să-i dea zestre toate pămînturile și amîndouă casele, cerînd doar să fie scrise, după cununie, pe numele amîndurora. Deocamdată, după cununie, Ana se va muta la Glanetașu, împreună cu o pereche de boi, un cal, o vacă cu vițel, o scroafă cu șapte purcei, un car nou și altele mai mărunte ce se cuvin unei mirese și neveste tinere. În aceeași zi se duseră la notar pentru înștiințările legale și pe urmă la preot să facă strigările de cuviință așa fel ca nunta să se serbeze chiar a doua duminică după Paști.

Din clipa aceasta Vasile Baciu trăi într-o zbuciumare parcă el ar fi fost mirele. Toată ziua nu-și găsea locul și nu mai știa cum să-și ascundă nerăbdarea. De teamă să nu scape vreo vorbă trădătoare, nu mai dădea pe la Avrum, dar bea mai mult ca de obicei acasă. Acum i se părea că vremea trece prea anevoie și-l rodea frica să nu-i strice cineva sau ceva socotelile.

4

După întrevederea cu preotul român, Titu se simțea alt om, mai luminat, mai curat. Se gîndi mult la viața lui de pînă atunci și o găsi stearpă și rușinoasă. Parcă umblase prin lume cu ochii închiși, de nu văzuse nimic. Plăcerea lui de-a vorbi ungurește i se părea acum nespus de caraghioasă. Ce folos că mîzgălise poezii, cînd sufletul lui fusese înțelenit de nesimțire? Ce folos că citea tot ce-i cădea în mînă împuindu-și mintea cu gîndurile altora, dacă nu căutase să știe ce se petrece în jurul lui? Ce să mai închipuiești drame și tragedii pentru glorie, cînd în fața ta se desfășoară tragedia unui popor întreg, mai dureroasă în mutenia ei decît orice născociri romantice? „Menirea mea este să trăiesc în mijlocul neamului vitregit de soartă, să-i alin suferințele, să-i simt durerile, să fiu sprijinul lui!" își zicea dînsul cu mîndrie în clipele de însuflețire.

Seara stătea tolănit pe canapeaua ce-i slujea drept pat, nu aprindea lumina și făcea zeci de planuri de viitor, care de care mai vijelioase. Se vedea cînd cu făclia în mînă, în fruntea unei mulțimi imense de țărani, călăuzindu-i spre lupta de dezrobire, cînd rătăcitor din sat în sat mîngîind jelaniile oamenilor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

năpăstuiți, învățîndu-i cum să-și ușureze traiul și aținînd în sufletele lor focul nădejdii de mai bine, cînd în capul unui grup de soldați cu steagul tricolor fîlfîind în vînt... Își zugrăvea în minte chinurile ce le va îndura vitejește pentru poporul lui și foarte deseori se visa în fundul unei temnițe, legat în lanțuri și totuși fericit în inimă, simțindu-se martir care prin jertfa sa trebuie să smulgă izbînda tuturor... Și închipuirile acestea îi umpleau ființa de plăceri sufletești nebănuite.

În lumina zilei însă zîmbea de visurile îndrăznețe ca niște aiurări bolnave și-și zicea că, în locul lor, ar fi mai frumos să făptuiască acuma ceva. Toate planurile și hotărîrile nu fac doi bani dacă rămîn neîmplinite. Îl rodea nevoia de a porni îndată și se necăjea că nu știe ce ar putea face, parcă sub aripile sufletului i-ar atîrna picioare de plumb... Avu o bucurie cînd îi dădu prin gînd să rupă orice relații cu toți ungurii și să nu vorbească decît românește. Și fiindcă la cancelarie trebuia să scrie ungurește hîrtiile oficiale, îl cuprinse scîrba de slujba ce o făcea.

Totuși pe Roza Lang n-o uita și chiar se gîndea cum ar putea-o așeza și pe ea în cadrul vieții lui noi, fără a-și încurca năzuințele. Îi era rușine însă cînd își amintea că i-a declarat dragostea în ungurește și că întîia lui iubire pătimașă e o unguroaică. Se consola doar zicîndu-și că nu e imposibil ca Roza să fie ovreică, precum e și Lang, iar atunci n-ar mai sta nici o piedică în fața amorului lor, știut fiind că pentru ovrei nu există sentimentul național... Deoarece trecuseră cîteva săptămîni de cînd se despărțise de ea, acuma n-o mai dorea cu atîta înverșunare, dar era sigur că, dacă ar revedea-o, ar iubi-o mai nebunește. De aceea hotărî că iubirea aceasta nu e în contrazicere de loc cu planurile lui și că, în general, ura niciodată nu poate cuprinde pe femeile asupritorilor. Spre a fi cu totul liniștit, făcu legămînt că o va învăța și pe ea românește.

Acuma, după ce credea că și-a tras o nouă linie călăuzitoare în viață, notarul Friedman îi era indiferent. În inima lui îl privea de la o înălțime foarte mare și-l considera mai puțin ca pe un bușteau de carne. Rău îi părea doar că notarul nu pricepea schimbarea lui. Dacă ar fi priceput i-ar fi făcut imputări, ceea ce l-ar fi bucurat. Prinse însă simpatie de vajnicul student care se înfuria că Titu nu mai vrea să vorbească de loc ungurește și care nu-l mai scotea din „șovinist" și „agitator".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Avea remuşcări că n-a căutat pînă acuma să cunoască măcar din cărţi România, ţara spre care se îndreaptă azi toate gîndurile lui înaripate. Era nenorocit că nu-şi poate procura nici cel puţin cîteva vederi din „paradisul românesc", cum o botezase dînsul într-o discuţie cu notarul. Găsea criminali pe toţi dascălii români care nu sînt în stare să înfrunte opreliştile guvernului unguresc şi să înveţe pe elevi a respira aerul patriei lor adevărate.

Fiindcă Friedman umblase şi chiar stătuse ani de zile în România, Titu îl zgîndărea mereu să-i mai spună ce e pe-acolo, fără însă să se arate că el nu prea ştie bine nici pe hartă cum e ţara. De obicei suferea auzind povestirile notarului, care nu obosea zugrăvindu-i ţărani storşi de sărăcie alături de boieri ce nu-şi cunosc numărul moşiilor, sate mai mizerabile ca nişte colonii de robi alături de oraşe otrăvite de lux şi desfrîu, cîrcaşi ce se zvîrcolesc în beznă, surtucari cărora li-e ruşine să vorbească româneşte şi se fălesc sporovăind franţuzeşte, ciocoi spilcuiţi care nu cunosc nici Dumnezeu, nici lege...

— Dumneata vezi România cu ochi ungureşti, zicea totdeauna Titu, încercînd să-i oprească ocările.

— Aşa crezi ?... Dacă vei trece vreodată pe acolo, ai să-ţi aduci aminte de mine şi vei recunoaşte că n-am exagerat... Dumneavoastră, cei fanatici de-aici, nici nu vă puteţi închipui ce înseamnă România. Eu să am puterea în mînă, v-aş aduna pe toţi şi v-aş trimite pe socoteala statului să staţi măcar un an în paradisul dumitale. Sînt sigur că v-aş vindeca de iredentism. Căci, domnule, află că cei de dincolo nici nu vor să audă de dumneavoastră !

— Asta-i culmea ! sări Titu.

— Nu vor să audă, domnule, şi cei mai mulţi chiar vă urăsc, fiindcă i-aţi plictisit cu martirii dumneavoastră !... De altfel transilvănenii au pe-acolo o poreclă foarte caracteristică Cînd îi zici dumneata „frate", el îţi zice „boanghină" !

Firește, Titu nu credea nici o vorbă din ce-i povestea de rău notarul, ci îşi închipuia tocmai contrarul. Iar dacă Friedman scăpa din întîmplare şi cîte un cuvînt mai bun, Titu se înfrigura ca şi cînd lauda l-ar fi privit direct pe dînsul.

Zi cu zi simţea însă că locul lui nu este aici, într-un cuib unguresc, mai ales că e silit să îndeplinească o slujbă nenorocită, îndreptată tocmai împotriva celor săraci şi năpăstuiţi. Lipsa lui de zel nu scăpa notarului care, în urma cîtorva ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

glijențe, îl poftì să facă mai puțină politică și mai multă treabă, altminteri va fi nevoit să și caute un practicant mai harnic.

Aproape de Paști, Friedman îi ceru cu energie să înceapă îndată punerea sechestrului la cei în restanță cu plata dărilor, explicîndu-i că, din pricina tărăgănelilor lui, s-a ales cu un avertisment fulgerător, el, notar bătrîn și conștiincios. Titu, jignit, porni prin sat, umblă toată ziua, și seara se întoarse cu un car de zăloage, adunate însă numai de la unguri. Cînd află aceasta, Friedman se roși de mînie și-i declară, de-abia stăpînindu-se :

— Dumneata vrei să mă amesteci în încurcături politice, mi se pare... Așa nu mai merge, regret... Trebuie să ne despărțim !

— Conștiința mea e curată, în orice caz ! răspunse Titu cu o demnitate însoțită de un zîmbet modest.

În aceeași seară notarul îi făcu socoteala, îi plăti patruzeci și cinci de coroane, iar a treia zi, fiind joi și avînd treburi în Armadia, îl duse și pe Titu pînă la berăria Rahova, de unde îl luase odinioară.

5

Macedon Cercetașu, îndată ce ieși din biserică, aduse învățătorului Herdelea știrea că popa umblă să împace pe Ion cu Vasile Baciu și că chiar i-a chemat la dînsul acasă pentru după-amiazi să-i puie față-n față. Herdelea nu zise nimica, dar în sufletul lui se amărî. Purtarea lui Belciug i se părea revoltătoare. Caută adică să momească pe Ion ca să-i facă sînge rău ? Sau poate astfel vrea să răsplătească flăcăului vreo infamie săvîrșită față de binefăcătorul său ?... Îi veni în minte imputarea lui Ion și acum înțelese de unde vine nerecunoștința lui : Belciug... „Va să zică popa l-a ademenit să mă trădeze... Iată pînă unde merge murdăria unui cărturar ! Se solidarizează cu un țăran împotriva mea..."

De altfel, de cînd îl oprise judecătorul înaintea liceului și mai ales de cînd s-a întîmplat obrăznicia lui Ion, învățătorul era aproape sigur că primejdia îl paște rău din pricina jalbei nenorocite. Blestema în ascuns ceasul care l-a făcut să se înduioșeze de necazul flăcăului ticălos. Toată nădejdea îi fusese în ancheta pe care i-o anunțase Ghiță Pop. Dacă judecătorul va

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fi găsit cît de puțin vinovat, atunci Herdelea e salvat. Deși licărirea aceasta era atît de vagă, că și lui i se părea himerică. Cînd însă, după obrăznicia lui Ion, a alergat în Armadia și a aflat de la Ghiță Pop că ancheta a trecut și a constatat imparțialitatea judecătorului, dîndu-i toată dreptatea pentru felul cum a procedat, învățătorul a început să se aștepte la orice. Copistul n-a fost în stare să-i spună prea multe amănunte, căci cercetarea s-a făcut în taină, ca să nu zdruncine autoritatea justiției; dar atîta tot a putut afla Herdelea că, printre cei dintîi, au fost ascultați Belciug, Ion și Simion Lungu... Cum nici unul dintr-înșii nu i-a suflat lui nici o vorbă despre ce s-a petrecut, înseamnă că trebuie să se fi petrecut ceva rău pentru dînsul. Poate că, dacă ar fi vrut într-adevăr să știe, Ion i-ar fi mărturisit tot, fără înconjur. Herdelea, în realitate, nu dorea siguranța. Mai voia să creadă că pînă în cele din urmă se vor îndrepta toate în bine. Curiozitatea îl atîța, iar frica îl oprea. Închidea ochii și căuta să amîne cel puțin lovitura, dacă n-o poate ocoli, căci răul nu sosește niciodată prea tîrziu... Și așa, în loc să cerceteze la obîrșie unde ar fi putut găsi tot ce-l rodea, bătea adesori drumul Armadiei, iscodind mereu pe Ghiță Pop de la care știa că nu poate culege nimic sigur.

Umblînd zadarnic pe la Ghiță Pop, într-o după-amiază frumoasă, notarul Stoessel din Jidovița îl strigă pe fereastră să-i dea o citație sosită de vreo trei zile și pe care n-a avut ocazia să i-o trimită acasă. Herdelea păli. „S-a spart buba!" își zise dînsul, încredințat că citația e în legătură cu afacerea judecătorului.

Mai uluit fu însă văzînd că e vorba de o nouă complicație. Era pîrît să plătească o sumă însemnată firmei Bernstein din Bistrița de la care cumpărase acum trei ani mobila de salon în rate lunare de cîte douăzeci de coroane. Herdelea nu fusese de părere să-și mai îngreuieze leafa cu asemenea datorii zadarnice, mai ales că avea regulat rețineri pentru alte avansuri și încurcături pe urma cărora creditorii încasau ce li se cuvenea direct de la percepție. El zisese că, precum au stat fără salon atîția ani de zile, ar mai putea sta pînă se vor mai ușura puțin. Dar fetele atît l-au cicălit încît a trebuit să recunoască în cele din urmă că au dreptate și că e nevoie de o odaie mai drăguță unde să poată primi pe viitorii pețitori... Vreo doi ani de zile a și plătit ratele la vreme, căci Laura, de frică

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să nu rămînă iar fără salon, nu lăsase niciodată să se adune mai mult de două-trei și se ducea chiar ea să pună banii la poștă. De cînd a intervenit însă bobota măritișului, Laura nu s-a mai interesat, iar bătrînul, avînd destule alte cheltuieli urgente, și-a zis că jidanul poate să mai aștepte și a ascuns somațiile ce-i veneau în fiecare lună tot mai amenințătoare, ca să nu le vadă fetele și să-și aprindă paie în cap. Pe urmă, după ce se adunară multe rate, își găsi scuza că nu poate plăti o sumă așa de mare, și că va aranja lucrurile după nunta Laurei, cînd va mai scăpa de greutăți... Acuma iată că firma a pierdut răbdarea și-i cere să achite imediat atît ratele din urmă, cît și pe cele viitoare, conform contractului, peste trei sute de coroane.

— Trei sute de coroane! murmură Herdelea cu un surîs desperat. Și tocmai azi, în preajma nunții!

Pînă acasă cumpăni bine toată nenorocirea. Că nu poate plăti acum asemenea sumă, era sigur. Va să zică trebuie să se silească mai ales să cîștige timp pînă după nunta fetei. De aici are să pornească cu socotelile... Întîi și întîi n-are să arate acasă citația și nici să pomenească despre judecată, spre a evita certurile, lacrimile, blestemele și spaima familiei. Toate are să le descurce el liniștit, fără zvîcniri zgomotoase. Din nefericire termenul judecății e înainte de Paște. Asta-i mai greu. Dar fiindcă tot nu poate plăti și nici n-are altă apărare, afară de sărăcie, de ce s-ar mai duce la judecată. Lasă să-l condamne. Polița tot nu cunoaște amînări. Pe urmă se va învoi el cu avocatul firmei cumva, poate acoperind cheltuielile de judecată și reluînd ratele... Pînă atunci trec sărbătorile, trece nunta Laurei și se mai simplifică lucrurile...

Intră acasă vesel, ca și cînd ar fi cîștigat la loterie. Deși citația îl ardea în buzunar, luă pe dăscăliță de mijloc, o învîrti de cîteva ori tinerește și o pupă țocăind pe amîndoi obrajii, stîrnind rîsul fetelor și indignarea doamnei Herdelea care, smulgîndu-se din brațele lui, îl ocărî:

— Ho, nebunule!... Nu ți-i rușine, om bătrîn și fără minte, măcar de copiii ăștia care te văd și te judecă!

Cum neplăcerile nu vin niciodată singure, în preziua judecății, pe înserate, tocmai cînd se așteptau mai puțin și chiar vorbeau de cît se jertfește bietul băiat într-o slujbă ingrată pentru ambițiile unui poet, iată că se deschide ușa și apare însuși Titu, zîmbitor, aducînd și poșta din Jidovița împreună

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu o circulară prin care Herdelea era înștiințat că inspectorul Cernatony, protectorul lui, a trecut la pensie și că, pînă la numirea titularului, a fost însărcinat subinspectorul Horvat să-i țină locul. „Se vede că s-au îngrămădit numai pe capul meu toate nenorocirile!" se gîndi Herdelea posomorît.

Titu ponegri din răsputeri pe „jidanul din Gargalău" care umbla să-l facă uneltă lui întru apăsarea românilor din comună și se declară fericit c-a scăpat teafăr din cuibul acela de străini unde la fiecare pas trebuia să îndure jigniri în sentimentele lui cele mai sfinte. Dăscălița și fetele îl lăudară că bine a făcut de n-a mai stat în serviciul unui renegat nesimțitor. Învățătorul înțelegea însă numai atîta, că tînărul a fost concediat și a rămas fără pîine, ceea ce însemna o greutate mai mult pe capul lui cărunțit de necazuri, tocmai acum cînd grijile au început să-l copleșească mai rău. Mai dureroasă era totuși știrea despre retragerea bătrînului Cernatony, căci ridica la orizont amenințarea întregii lui cariere dăscălești. Cernatony a fost om de suflet și a trecut multe cu vederea; Horvat, urmașul lui, însă e un ungur care și pînă acuma a încercat să-i facă zile fripte, veșnic nemulțumit că copiii din Pripas nu vorbesc ungurește.

Anevoie a putut închide ochii Herdelea în noaptea aceea. Grijile îl năpădeau ca niște stafii mînioase, îl împresurau și-l chinuiau. Somnul sănătos al celorlalți parcă îi mărea suferința. Cumplit e să-ți porți singur crucea, fără măcar să te poți mîngîia împărțind durerea cu cei dimprejur, cu cei ce sînt așa de aproape și totuși nu pricep nimic... Poate niciodată povara vieții n-a simțit-o mai apăsătoare și viitorul mai întunecat...

Dimineața porni spre Armadia, nu ca să se prezinte la proces, ci să fie pe-acolo, să afle cel puțin ce se urzește împotriva lui. Titu îl însoți pînă în Jidovița, unde se opri să zică bună ziua cunoscuților și prietenilor pe care nu i-a văzut de aproape două luni, dîndu-i întîlnire la prînz la berăria Rahova. Învățătorul se învîrti prin Armadia, nerăbdător, intră la Banca Someșană, trecu pe la doctorul Filipoiu, care avea să fie nașul Laurei și cu care mai vorbiră despre amănuntele nunții. Titu n-avu norocul să găsească pe Roza Lang și astfel sosi curînd și el în Armadia; îi veni nenorocita idee să facă o vizită Lucreției Dragu și fu primit foarte rece, deoarece domnișoara era acum în vorbă serioasă cu profesorul Oprea. Mai hoinări prin tîrgușor, supărat din pricina Lucreției, iar spre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

amiazi, nemaiavînd ce face, se îndreptă spre berărie, unde găsi pe tatăl său la o masă, singur, cu o bere dinainte, mohorît. Tînărul începu să-i bată capul cu păţaniile lui din Gargalău şi să-i declame patetic despre menirea lui, despre planurile lui şi despre revelaţia ce a avut-o în faţa primejdiei ungureşti. Herdelea tăcu multă vreme abătut, apoi văzînd că Titu nu mai încetează, îl întrerupse cu o imputare dureroasă :

— Tu parcă trăieşti în altă lume, dragul tatii !... Tu alergi după visuri şi nu bagi de seamă că realitatea ne sugrumă, gata-gata să ne doboare !

Titu rămase o clipă cu gura căscată şi, nesimţind amărăciunea din vorbele bătrînului, urmă cu un gest larg, măreţ :

— Dumneata niciodată n-ai înţeles avînturile generoase !

Şi în gînd mai adăogă : „Nu degeaba sînt unii oameni prin Armadia care spun că tata e cam renegat... Cam au ei dreptate, cum se vede !"

— Dar nici tu n-ai înţeles greutăţile noastre, cu toate că acum eşti om în toată firea şi ar trebui să fii cît de cît sprijinul meu şi al familiei, zise Herdelea cu aceeaşi dojană în glas.

— Ce înseamnă grijile noastre mărunte faţă de nevoile cele mari ale neamului ! strigă Titu cu gura plină. Nu e român, tată, cel ce pune interesele personale mai presus de cele obşteşti !

Învăţătorul zîmbi trist şi, în vreme ce tînărul îşi dezvolta ideile naţionale, se gîndi că tot aşa a fost odinioară şi dînsul, demult, pînă ce n-a ştiut ce sînt sarcinile vieţii, pînă ce nu a dat piept cu lumea. Deşteptarea a fost crîncenă. Visurile s-au spulberat mai repede ca închipuirea şi în locul lor s-a pomenit cu lupta istovitoare pentru ziua de mîine. Şi, vorbind parcă cu sine însuşi sau cu amintirea trecutului îndepărtat, rosti domol :

— Ce bine ar fi dacă viaţa s-ar potrivi cu visurile, dacă omul ar putea trăi din visuri !

În berărie era puţină lume. Doar cîţiva profesori, care scăpaseră mai devreme de la liceu, şi vreo doi funcţionari de la Banca Someşană. Toţi întrebară pe Herdelea cînd e nunta domnişoarei Laura şi nu-l scoteau din „socrule" şi din felicitări zgomotoase. „Atîta mulţumire aş fi avut şi eu, şi acuma iat-o înecată într-un potop de nenorociri ! se gîndea învăţă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

torul căutînd să răspundă cît mai vesel. Se vede că așa mi-a fost mie scris, să nu am în viață nici o bucurie deplină !"

În prag se ivi deodată judecătorul, întovărășit de un avocat ungur din Bistrița, reprezentantul casei Bernstein. Cum îl zări, Herdelea tresări, se făcu ca ceara și, fără să vrea, bătu în masă cu paharul gol, murmurînd :

— Chelner, plata !

— Mai stai, tată, ce Dumnezeu, că doar nu arde ! zise Titu surprins că tatăl său vrea să plece tocmai cînd începe să vie lume mai bună

Judecătorul își roti privirea prin sală, văzu pe Herdelea și avu un gest de neplăcere pe care acesta îl prinse, deși numai cu coada ochiului. Pe urmă se așeză la o masă aproape, tocmai în fața învățătorului, continuînd a se întreține cu avocatul care nu se sinchisea de nimeni, cufundat cum era să-i explice ceva. Herdelea nu îndrăznea să ridice ochii, dar simțea că privirea judecătorului îl sfredelește. Nemaiputînd-o suferi, își luă inima în dinți și se uită drept în ochii vrăjmași, plecînd apoi capul în semn de salutare. Judecătorul nu răspunse, ci-l măsură cu aceeași căutătură rece.

Și pe cînd dînsul se perpelea astfel, Titu cu glas mai scăzut, îi sporovăia de poporul nostru, de idealul suprem, de chemarea imperioasă... Vorbele lui răsunau în urechile bătrînului ca un bîzîit obositor.

Peste cîteva minute judecătorul puse ușor mîna pe brațul avocatului, ca să-l întrerupă, și apoi îi zise brusc lui Herdelea, cu o voce moale dar pe atît mai pătrunzătoare :

— Știi că știu tot, domnule Herdelea ! Tot ! Absolut tot !

— Cum ? întrebă învățătorul năucit de spaimă.

— Ia te rog, nu te mai preface ! Din capul locului am bănuit că numai opera dumitale poate să fie... Ei, acuma știu că nu m-am înșelat în bănuiala mea... Firește, nu face nimic. Eu te onoram cu prietenia mea, pe cînd dumneata mă calomniai la minister și umblai să-mi zdrobești cariera. A, desigur, nu face nimic... Dar nu înțeleg de ce ai fost laș și m-ai mințit cînd te-am întrebat deunăzi ? Atîta curaj puteai să ai și dumneata !

— Domnule judecător, trebuie să știți... vă rog... O explicație sinceră, negreșit că va... Căci nu se poate astfel să... Vă rog foarte mult ! bîlbîi Herdelea foarte umil gîndindu-se să se apropie cu scaunul de masa judecătorului și să-i ceară ier-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tare ; dar limba de-abia i se mai mișca de frică și sub asprimea privirii în care simțea un clocot de ură.

— Lasă, lasă, nu te mai osteni ! Explicațiile ai să le dai tribunalului... Sper că nu te aștepți să fii cruțat, cum nici dumneata nu m-ai cruțat pe mine ! Sper ! zise judecătorul cu un ris ciudat și punînd iar mîna pe brațul avocatului ca să-și urmeze vorba.

Titu asculuase uluit obrăzniciile judecătorului și se rușină văzînd umilința și groaza tatălui său.

— Ce-i, ce s-a întîmplat ? întrebă de mai multe ori, trăgîndu-l de mînecă, fără a primi vreun răspuns, căci bătrînul rămăsese cu ochii țintă la judecător, așteptînd parcă să-i mai întîlnească privirea, să-l roage, să-i arate toată deznădejdea și teama, și să-l îmblînzească. Judecătorul însă nu-l mai luă în seamă, ca și cînd pentru dînsul nici n-ar mai exista un Herdelea... În schimb, după un răstimp, se întoarse avocatul și-i spuse grăbit, negustorește :

— A, domnul Herdelea !... Nici nu te văzusem... Avem ceva de vorbit împreună... De ce n-ai venit azi la proces ?

Învățătorul își croi în minte un răspuns, dar, pînă să deschidă el gura, avocatul își reluase convorbirea cu judecătorul, mai aprinsă.

Herdelea simți o moliciune mare în tot corpul, iar vederea i se tulbură încît i se păru că e apucat într-un vîrtej amețitor din care zadarnic se zbate să se desprindă. Auzea ca prin vis întrebările lui Titu, curioase și nerăbdătoare, „ce este, ce este ?“ și în același timp vorbele avocatului, topite într-o uruială întreruptă din cînd în cînd de glasul judecătorului, atît de cunoscut și atît de îngrozitor. Clătina mereu din cap cu o înfățișare desperată și cu niște ochi arși de întrebarea : „Ce vreți cu mine ? Ce vreți ? Ce vreți ?“ Vîrtejul însă vuia neîncetat în creierii lui.

Într-un tîrziu apoi uruitul vorbelor avocatului încetă, judecătorul dispăru și lumea parcă reintra în făgașul ei obișnuit. Pe ferestrele mari, în odaia plină de miros de mîncări și băuturi, băteau fîșii largi de lumină albă primăvăratecă, înseninîndu-i sufletul. Acuma toate mesele erau ocupate. În aerul cald se ciocneau crîmpeie de convorbiri, rîsete zgomotoase, strigăte flămînde și zăngăniri de farfurii și de tacîmuri... Și la masa lui, lîngă Titu, se așeză avocatul ungur cu o figură

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nepăsătoare care însă voia să pară îngrijorată și compătimitoare.

— Judecătorul e foarte supărat... Ai intrat în belea mare cu dînsul... Și e o fire cîinoasă care nu iartă !

Atît Herdelea, cît și Titu încercară să vorbească, dar avocatul, grăbit, nu le dădu răgaz, ci continuă îndată cu altă voce :

— Pe urmă de ce n-ai venit la proces, domnule ?... Foarte rău ! Foarte rău ! Poate c-am fi căzut la învoială cu mai puține cheltuieli... Acuma, ca să nu zici că-s om fără suflet și că fug de o înțelegere cinstită, deși sentința o am în geantă, totuși propun să...

Să-i sechestreze mobila, să fixeze un termen de licitație — toate numai de formă, ca să fie asigurată casa Bernstein că nu va pierde banii ce i se cuvin de drept. Pe urmă la licitație se va prezenta numai el, avocatul, va cumpăra în numele firmei toată mobila pe prețul ce-i mai datorează Herdelea, fără a ridica însă nimic din casă, iar învățătorul va iscăli o poliță nouă pentru toată suma împreună cu cheltuielile de proces și de licitație.

—Ei, și ca să vezi ce inimă am, iacă, stabilim ziua sechestrului pentru după Paști, joi, să faci și dumneata sărbătorile în tihnă. Eu tot mai am joi și alte afaceri în Armadia, așa că te pot scuti de cheltuiala călătoriei mele... Termenul licitației îl vom fixa atunci... Așa ! Aide, dă mîna ! Ne-am înțeles, va să zică... Aș mai zăbovi, dar după-prînz, la cinci, am o licitație în Bistrița, de la care nu pot lipsi... Va să zică joi după Paști, pe la nouă dimineața... Din partea mea poți fi liniștit ! Măcar de-ar fi căpcăunul de judecător om de înțeles ca mine... Ei, la revedere pe joi !... Dînsul e fiul dumitale ? Îmi pare foarte bine !... La revedere !...

Herdelea nici nu apucase să deschidă gura. De altfel nici nu avea ce zice, căci era doar la discreția avocatului, care, dacă voia, îl putea face de rușine tocmai în ajunul nunții Laurei, vînzîndu-i cu toba tot din casă.

— Lasă că-i bine așa cum a zis ungurul, vorbi Titu văzînd descurajarea tatălui său și înțelegînd acuma zbuciumările lui. Se pare om cumsecade... Cum îl cheamă, tată ?

— Cum, tu nu-l cunoști pe Lendvay ? zise Herdelea, adăogînd apoi cu o teamă aproape copilărească : Sechestru, lici-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţaţie... vai de capul meu! Ce-o să zică mă-ta? Ce-o să zică Laura?

— Adică, cum, ce-o să zică? strigă tînărul înflăcărat. Dar nu le-ar fi ruşine să mai zică ceva?... Pentru cine ai dumneata necazurile astea acuma, dacă nu pentru ele?... Ori crezi că-s aşa de proaste să nu priceapă nici atîta? Mă mir că te mai gîndeşti la ele... Apoi parcă cine ştie ce lucru mare-i un sechestru şi o licitaţie de formă! Că doar ţi-a spus, şi de zece ori, că sînt numai de formă...

Mergînd spre casă cu Titu, învăţătorul îşi mai uşură inima povestindu-i ce întorsătură a luat plîngerea lui Ion şi că desigur chiar Ion l-a pîrît că i-a făcut-o.

— E o canalie şi Ion, fireşte! zise Titu din ce în ce mai însufleţit, căci în afacerea aceasta el nu vedea decît că tatăl său e un martir al iubirii pentru ţăranul român. Dar ce are a face, tată! Trebuie să fii mîndru că suferi fiindcă ai apărat pe un român, chiar dacă românul s-a întîmplat să fie un mişel... E o faptă superbă!

— Dar tu nu-ţi închipui ce urmări grele poate să aibă! gemu bătrînul puţin mai îmbărbătat, gîndindu-se la cuvintele judecătorului despre „calomnie" şi „tribunal".

— Cu cît vor fi mai grele, cu atît te vei ridica mai sus în stima tuturor! zise tînărul invidios că nu era el în locul învăţătorului, să se poată lăuda pretutindeni cu sacrificiile lui pentru cauza neamului.

Dăscăliţa şi fetele, auzind de sechestru şi de licitaţie, se aşternură pe bocete şi vaiete că ruşinea aceasta nemaipomenită are să distrugă norocul Laurei, fiindcă Pintea are să afle şi să-i întoarcă spatele... Ca să arate cît sînt de convinse că aşa are să fie, fetele nici nu mai continuară în ziua aceea lucrul la trusou, lăsînd în maşina de cusut un cearceaf de plapumă aproape isprăvit, cu sumedenie de ajururi şi dantele şi cu monograma ei brodată frumos într-un colţ. Titu se sili toată după-amiaza şi toată seara să le explice că sînt proaste dacă nu vor sau nu pot să înţeleagă că e vorba numai de o formă. Femeile însă nu admiteau nici o lămurire şi Laura nu se linişti decît zicîndu-şi că ea nu va mai fi aici să-i crape obrajii de ruşine cînd vor veni cu toba să pîngărească salonaşul în care şi-a ţesut ea visurile ei de fată... Fireşte că în asemenea atmosferă nici Herdelea şi nici Titu nu mai îndrăzniră să le mai pună

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în curent și cu amenințările judecătorului, deși tînărul se lăudase că are să le spună tot din fir în păr.

Avînd acuma un suflet cu care putea vorbi de temerile ce-l apăsau, învățătorul se simți mai înviorat și mai ușurat. Pînă una alta însă trebuia să vadă mai de aproape de școală, căci se putea lesne întîmpla să-i pice o vizită a subinspectorului care, după retragerea lui Cernatony, se va arăta desigur și mai zelos ca în trecut, în nădejdea că o să fie numit el inspector. De aceea mai citea, nu lipsea de la școală, ca să fie pregătit pentru orice împrejurare. Rîvna aceasta de altfel îi făcea bine risipindu-i puțin gîndurile mohorîte.

Într-adevăr, în ultima zi înainte de vacanțele Paștilor, se opri o caleașcă falnică în fața școlii. Era subinspectorul Horvat care înadins venise așa de tîrziu și pe neașteptate. Stătu în clasă vreo două ore, cercetînd tot, ascultînd pe toți copiii, încurcîndu-i numai pe ungurește și strîmbîndu-se urît dacă nu-l înțelegeau... În sfîrșit iscăli jurnalul-program și spuse lui Herdelea, încruntat :

— Ar fi bine să te ocupi mai mult și mai serios... Îți recomand chiar să te ocupi, dacă nu vrei să ne supărăm !

Trăsura plecă cu dînsul în goană, vrînd să inspecteze în aceeași zi și școlile din Jidovița și din Armadia.

Herdelea, cu pălăria în mînă, își făcu cruce cînd nu-l mai văzu și murmură amărît :

— O, bată-te mînia lui Dumnezeu, că acru mai ești !

Oftă, dădu drumul copiilor și porni spre casă cu capul în pămînt.

„Asta-i răsplata după treizeci de ani de muncă ! se gîndi dînsul abătut. Numai cinci ani... numai cinci ani să-mi mai ajute Dumnezeu ! Pe urmă ai dracului să fie toți inspectorii din lume... Din pensioara mea voi trăi și cu omenește cu baba, că pînă atunci poate să se așeze și copiii, dacă o vrea Atotputernicul."

El, care-și bătea joc de dăscălița pentru că bolborosea mereu rugăciuni, acuma, cînd nevoile și neplăcerile se țineau de dînsul ca scaiul de oaie, își punea toată nădejdea în puterea cerească și-și întărea inima înălțîndu-și cugetul fierbinte și umilit spre Dumnezeu.

Seara, după-cină, pe cînd Herdelea povestea amănunțit vizita subinspectorului, se pomeniră în casă cu Ion, cu o înfățișare foarte fericită, răspîndind parcă numai bucurie în jurul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui. Familia învățătorului rămase trăsnită de îndrăzneala aceasta. Titu, încetul cu încetul, spusese totuși surorilor lui și apoi mamei cum a trădat Ion pe Herdelea și că urmarea poate să fie o mare nenorocire. Aceasta, precum și purtarea flăcăului în vremea din urmă, făcuse ca acuma să fie privit drept cel mai netrebnic om din sat. Astfel, fără a-i răspunde la bună seara, dăscălița, tremurînd de mînie și scăpărînd scîntei din ochi, să năpustí asupra lui :

— Gros obraz ai, becisnicule, dacă, după ticăloșiile pe care le-ai făcut învățătorului, mai îndrăznești să ne treci pragul !

Ion însă nu se sfii de loc și zise liniștit și supus, dar cu aceeași față mulțumită :

— Amu iertați-mă !... Zău, doamnă, iertați-mă !...

— Apoi da, acuma să te iertăm după ce ți-ai bătut joc de noi cum ți-a plăcut ! strigă doamna Herdelea. Cît te-am ajutat noi și te-am ogoit, nu-i vrednic capul tău. Iar drept mulțumire te-ai dus și ne-ai vîndut ca Iuda !

— Ce-a fost a trecut, vorbi flăcăul iarăși mai cald. A trecut... Toate au trecut... Cîte-am pățit și-am pătimit eu, numai Dumnezeu le știe... Am greșit, văd bine, dar...

— Greșeala ta însă poate să mă bage pe mine în temniță și să-mi pierd tot rodul muncii de treizeci de ani ! îl întrerupse învățătorul care, mai moale ca toți, se și îmblînzise puțin.

— Ai să vezi dumneata cum oi îndrepta eu tot ce-am stricat... Nu-ți fie frică, domnule învățător ! Am să stau eu în temniță oricît, un an, zece, dar dumitale n-are să ți se smintească nici un fir de păr ! Credeți-mă și pe mine astă dată !... Că azi sînt și eu fericit, domnule învățător ! Amu am pămînt, am de toate... Amu numai sănătate să-mi dea Domnul !

— Să-ți fie de bine ! murmură iar Herdelea mai rece, amintindu-și că învoiala dintre Ion și Vasile s-a făcut în urma intervenției lui Belciug.

Flăcăul întoarse ochii pe rînd spre fiecare din casă parc-ar fi cerut ajutor, dar toți tăceau întunecați. După o pauză încurcată, tot el trebui să reînceapă :

— Apoi uite de ce-am venit amu, domnule învățător și doamnă !... Am venit să vă spun că nu mă mișc de-aici pînă nu-mi făgăduiți că mă cununați dumneavoastră !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toată familia protestă într-un singur glas, deşi toţi fură mişcaţi de rugămintea ticălosului. Titu, care pînă atunci se făcuse că citeşte spre a nu fi nevoit să vadă pe trădătorul lor, acuma ridică puţin nasul, se uită la dînsul şi se miră cît era de schimbat la faţă. Părea mai smead şi mai hotărît. Pielea i se lipea şi lucea pe umerii obrajilor, iar în ochi avea o lumină mîndră de biruitor.

Herdelea se codi îndelung, că năşitul înseamnă cheltuială mare, că tocmai şi el are sarcini multe cu nunta domnişoarei, că de ce nu-l cunună popa... Dar Ion se jură că mai bine strică toată învoiala, decît să se gîndească la alţi naşi, îl încredinţă că nu trebuie să cheltuiască nici un ban şi în sfîrşit stărui atît de mult şi atît de călduros încît învăţătorul fu nevoit să primească :

— Bine, Ioane, bine... S-o facem şi pe asta, că multe am mai făcut noi pentru tine şi de puţină recunoştinţă am avut parte... Dar poate de aci încolo să fim mai norocoşi !

Ion, plecînd, sărută mîna, întîi domnului şi-apoi doamnei, ceea ce îndemnă pe dăscăliţă să zică mai potolită :

— E mare ticălos, dar cel puţin are inimă bună, săracul !

6

Titu iar păţea ca odinioară : umbla după Roza şi n-o putea întîlni. Doar că azi parcă nu mai era atît de nerăbdător ca atunci. Acuma avea o emoţie stranie care-l făcea să nu se prăpădească cu firea pentru a o vedea. Dorea chiar s-o nemerească, de s-ar putea, într-o clipă cînd să fie şi Lang acasă, sau oricine, numai să nu fie îndată singuri.

A doua zi după vizita subinspectorului, Titu porni din nou spre Jidoviţa şi bătu la uşa în faţa căreia îi tremurase inima de fericire de atîtea ori. Găsi pe Roza singură, plîngînd, într-un halat murdar de stambă, cu părul vîlvoi. „Asta să fie femeia pe care am iubit-o cu atîta patimă acum abia două luni ?“ se gîndi dînsul, sărutîndu-i mîna foarte jenat.

Stătu încurcat cîteva clipe, iar femeia plînse mai cu foc, parcă, revărsîndu-şi durerea în faţa lui, ar fi căutat să-i trezească mai multă compătimire. Titu însă nu vedea decît o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

schimonosire a gurii pe care a sărutat-o, și-și zicea într-una uluit: „Și ce frumoasă mi se părea atunci!"

Apoi doamna Lang îi spuse printre șiroaie de lacrimi că ea e cea mai nenorocită ființă pe lume fiindcă, după toate celelalte, acuma a rămas și pe drumuri. Subinspectorul Horvat a sosit ieri din senin și, ducîndu-se la școală, l-a găsit acolo pe Lang care sforăia acasă, deoarece venise dimineața de la un chef din Armadia. A trimis după el și l-a așteptat aproape un ceas pînă ce l-a deșteptat ca și l-a momit să se îmbrace și să plece la datorie. Dar cum l-a văzut, subinspectorul l-a și mirosit că-i beat și nici nu l-a mai lăsat să intre în clasă, ci l-a izgonit spunîndu-i să se considere suspendat și să se bucure dacă nu va propune ministerului să-l îndepărteze pentru totdeauna din învățămînt.

— Ce-o să ne facem acuma! urlă Roza frîngîndu-și mîinile. Unde să ne ducem? Și bietul Lang... bietul Lang! Dumneata știi ce suflet nobil are și cît e de bun?... N-a zis nimic, nu s-a plîns nimănui, dar eu văd cum suferă... O, Doamne, Doamne! Spune dumneata dacă asta e dreptate!

Îi zicea „dumneata" și Titu simțea că așa se cuvenea și parcă se bucura că lucrurile au luat întorsătura aceasta. Îi spuse cîteva cuvinte banale de încurajare și vorbind se gîndea: „A murit o femeie!... s-a stins o iubire în sufletul meu... Sau poate că nici n-a fost iubire? De-ar fi fost adevărată, moartea ei m-ar durea... Nu, nu, n-a fost iubire... Un foc de paie... N-am iubit-o și nu m-a iubit, și cu toate acestea ne-am strîns în brațe, ne-am jurat credință, ne-am mințit... Ridicol! Ridicol! Ridicol!"

Îi venea chiar să-i trîntească și ei cuvîntul acesta, drept mîngîiere. Numai sosirea lui Lang i-a scăpat din situația care i se părea mai mult plicticoasă decît tristă. Lang era beat și zîmbea ca un filozof care a găsit taina fericirii:

— Ai auzit ce mi-a făcut măgarul?... Ha, ha, și crede el că m-a turtit pe mine!... El, pe mine!... Ce idiot!... Bah, un hoț, o canalie, un mizerabil... gata! Nu-i pot face onoarea nici să-l înjur!... Rozica, mai e cumva vreun strop de rachiu? Aide, dă-ne un păhărel!... Vivat, Titule! Trăiască victimele, jos călăii!

Cînd spuse Titu acasă ce-a pățit Lang, doamna Herdelea zise cu dispreț:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— El ca el, vai de zilele lui... Dar ea-i o blestemată fără pereche... Dacă a fost ea în stare să se ţină pînă şi cu practicantul notarului... Ţi-e şi scîrbă !

Titu se roşi ca şi cînd i-ar fi şfichiuit obrajii cu un biciu de foc : „Va să zică în vreme ce eu o purtam în suflet şi în visuri, ea..."

7

În ziua cînd veni avocatul Lendvay cu sechestrul, fetele şi doamna Herdelea, ca să nu fie obligate a vedea asemenea umilinţă, plecară în Armadia la doamna Filipoiu să se sfătuiască asupra ultimelor amănunte privitoare la nunta Laurei şi să ia de la tipografie invitaţiile tipărite pe hîrtie sidefată, să le trimită din vreme tuturor. Avocatul, de altfel, isprăvi toată afacerea în cîteva minute, încît Titu se prăvăli de rîs seara, cînd femeile se înapoiară din Armadia frînte de oboseală.

Înfrigurarea nunţii stăpînea de-acuma toată casa... Rochia de mireasă era gata. O lucrase însăşi Laura şi o făcuse o minunăţie. Încercînd-o ultima oară, înainte de-a o pune în dulap pînă în clipa cea mare, toată familia a izbucnit în aplauze de admiraţie, atît era Laura de frumoasă într-însa... Tot salonul era alandala de rufele mirosind a nou, de rochiile şi hainele împrăştiate pe toate mobilele şi prin toate colţurile.

Cu trei zile înainte sosi George Pintea şi trase la hotel în Armadia, dar stînd de dimineaţa pînă seara în Pripas, neclintit pe lîngă Laura. Amîndoi erau foarte mişcaţi şi vorbeau cu o plăcere amestecată cu groază de ceremoniile care le vor da dreptul să nu-şi mai ascundă iubirea în faţa nimănui.

Laura slăbise puţin, dar aşa îi şedea mult mai bine, îndeosebi cu ochii veşnic umezi şi strălucitori de o nerăbdare nelămurită. Acuma toate îndoielile i se părea c-au părăsit-o şi se simţea mulţumită văzînd pe Pintea alături de ea. Îi tremura inima ca sub o mîngîiere blîndă. „Mi-e drag ! se gîndea dînsa înduioşată. Sărăcuţul ! Şi cum nu-l puteam suferi odinioară ! Mare neroadă am fost !"

Ghighi, băgînd de seamă că-i face plăcere, îi repeta într-una că o invidiază.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

— Spui adevărat, Ghighiță ?... Crezi tu că voi fi fericită ?

— O, cît aș vrea să fiu în locul tău ! mințea Ghighi care, în sufletul ei, nu înțelegea cum poate să ia o fată frumoasă și rară ca Laura pe un omuleț care nu știe nici măcar să danseze ca lumea.

Pintea era foarte galant și aducea mereu mai ales bomboane, fiindcă Laura le împărțea cu el, după ce mușca din fiecare cu gurița ei, încît îndrăgostitul mire se jura că n-a mai gustat asemenea bunătăți.

În ajunul nunții însă George veni cu niște daruri care îi uimiră pe toți : un inel cu un briliant împresurat cu rubine ca niște vîrfuri de ace de foc, cercei de aur cu stropi de diamante, și un colan de platină cu o cruciuliță de aur avînd la fiecare capăt cîte-o steluță de smaragd.

— Pupă-l ! ! strigă învățătorul văzînd bogățiile acestea strălucitoare, iar cum Laura, zăpăcită de bucurie, stătea țintuită locului, o luă de mînă și îi făcu vînt în brațele mirelui, îndemnînd-o cu însuflețire : Pupă-l, Laura, n-auzi ?... Pupă-l !

În dimineața cununiei sosiră părinții lui George și frații lui mai mici, Marcu și Vasile. Ceilalți, fiind împrăștiați prea departe prin lume, n-au putut veni, dar toți au trimis telegrame de felicitări pe care Bălan de la poșta din Armadia avea grijă să le transmită îndată la Pripas prin curieri ocazionali. Amîndoi frații mirelui îndrăgiră pe Laura și făcură curte Ghighiței, încît ea îi găsea mult mai drăguți ca pe George.

În fața cuscrilor, care de altminteri nu veniseră cu mîna goală, Herdelea oferi tinerilor „din partea bătrînilor" un serviciu de cafea cu lapte, modest și frumos. Tot atunci Titu dărui lui George o tabacheră de piele de crocodil, cumpărată din banii lui.

— Eu vă dau ceva ce n-o să vă dea nimeni, căci toți se gîndesc numai la mireasă... Ei bine eu m-am gîndit la mire, fiindcă mi-e mai drag ca mireasa ! vorbi dînsul mîngîind pe Laura.

Ghighi se porni pe plîns văzînd că numai ea n-are ce să le ofere, pînă ce noul ei curtezan și cumnat Marcu îi spuse că, dimpotrivă, ea poate să le dăruiască lucrul cel mai de preț și anume cîte o sărutare miresei și mirelui, sau dacă i-e rușine, poate să le dea pe amîndouă miresei care însă să fie obligată a transmite una mirelui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

În Jidovița, notarul Stoessel primi pe distinșii nuntași cu toate onorurile, oficiind mai patetic formele cununiei civile. La sfîrșit își îngădui să ție și un mic discurs în care spuse că e fericit c-a avut cinstea să împreune cu articole de lege două inimi atît de tinere și pline de speranțe.

Cununia fiind într-o duminecă, biserica cu două turnuri din Armadia se umplu de oameni care nu se mai săturau lăudînd frumusețea și gingășia Laurei, dar și înfățișarea simpatică a lui George. Rochia miresei stîrni entuziasmul cunoscătoarelor. Toate prietenele ei erau în păr, împreună cu mamele invidioase, dar mai mișcate păreau Elvira Filipoiu și Lenica Spătaru, ele fiind și domnișoare de onoare.

Șase preoți, între ei și Belciug pe care Herdelea îl poftise înadins ca să nu mai observe și armadienii neînțelegerile lor, în frunte cu protopopul bătrîn, le binecuvîntă legătura, iar corul studenților cîntă parcă mai mișcător ca întotdeauna. Cînd protopopul le puse întrebarea solemnă, mirele răspunse cu un glas falnic de răsună biserica; mireasa însă rosti un „da" atît de mititel și de timid, parcă i-ar fi fost rușine să n-o audă lumea. În clipa aceea doamna Herdelea nu se mai putu stăpîni și izbucni într-un hohot de plîns, ceea ce înduioșă pe toți și făcu chiar pe Laura să lăcrimeze puțin, ca să se adevereacă vorba că nu s-a pomenit mireasă care să nu plîngă puțintel.

Nunta fu serbată la berăria Rahova, în sala de la etaj pe care berarul o împodobise feeric și unde se adună toată domnimea din Armadia și împrejurimi. Mireasa zăbovi puțin pînă se schimbă într-o elegantă toaletă de călătorie, culoare cafenie, și o pălărioară foarte drăgălașă, căci era hotărît ca, îndată după cununie, tinerii căsătoriți să plece spre parohia lui George, dar cu un înconjur care să dureze cel puțin o săptămînă, săptămîna de miere... Aici primiră felicitările zgomotoase în cursul cărora Laura se roși pînă-n vîrful nasului, deoarece domnii mai îndrăzneți îi doreau îndeosebi odrasle numeroase. La masă de-abia atinseră mîncările și băuturile. De altfel muzica faimosului Goghi din Bistrița le sporea amîndurora emoția.

Apoi George șopti ceva Laurei și amîndoi se ridicară. Lăutarii intonară un marș nupțial care-i petrecu pînă jos în stradă unde îi aștepta cea mai bună trăsură din Armadia,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

să-i ducă la Bistrița, iar de-acolo să-și continue călătoria cu trenul.

Doamna Herdelea îmbrățișă lung pe Laura, înmuindu-se reciproc în lacrimi. Fiindcă Ghighi plînsese cîte puțin toată ziua, acum izbuti s-o sărute fără bocete, deși tremura de durere. Despărțirile ținură vreun sfert de ceas, urmînd la rînd Herdelea și Titu, apoi familia Pintea de Laura, apoi familia Herdelea de George, apoi George de părinții și frații lui... Și tot timpul țiganii cîntau marșul nupțial, pe cînd sus, în ferestre, invitații priveau curioși și mișcați, iar jos, în stradă, o mulțime de lume căsca gura și asculta muzica.

În sfîrșit mirii se suiră în trăsură și vizitiul dădu bici cailor. Batiste multe fîlfîiră în vînt, noi valuri de lacrimi se revărsară.

— Drum bun !... Să ne scrieți !... De pretutindeni !... Negreșit !... Adio !...

Trăsura se depărtă și se micșoră repede. Într-însa o batistă mică albă flutura neobosită, ca o aripă speriată. Pe urmă șoseaua înghiți și trăsura și batista... Rudele se întoarseră la mosafiri... Începură toasturile, urmară glumele și veselia pînă ce deodată muzica atacă un vals lin, legănat, care ademeni tineretul... Mîndru și înduioșat, Herdelea umbla mereu de ici-colo, ciocnind cu unii, zîmbind cu alții, căutînd să vadă pe toți mulțumiți. El era omul cel mai fericit de pe pămînt. Ziua de mîine cine știe ce-o mai aduce. Grijile și necazurile sînt veșnice, pe cînd fericirea e atît de nestatornică...

În vremea aceasta însă trăsura cu tinerii căsătoriți alerga grăbită, trecu iute prin Jidovița și se îndreptă spre Pripas. Laura ședea buimăcită, cu ochii drept înainte neîndrăznind să se uite la „bărbatul" ei. Inima i se topea într-o tristețe nelămurită. Vedea cum rămîn în urmă rîpile, livezile, lanurile, pădurile, dealurile care au fost martorii tinereții ei, care i-au fost atît de dragi și pe care îi părăsește acuma poate pentru totdeauna. Tot hotarul se legăna și parcă-i zicea adio, mut și totuși înțelegător... George i se părea mai străin ca oricînd și se mira cum pleacă ea alături de un străin într-o lume străină și necunoscută, lăsînd aici lumea care o iubea și pe care o iubea. Prin minte îi fulgera întrebarea înfricoșată: „Cine-i străinul acesta ?"

În Pripas opri trăsura în fața casei părintești. Coborî și făcu cîțiva pași în ogradă, privind însetată pereții albi cu ferestrele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

speriate și coperișul cîrpit ici-colo cu șindrilă nouă, ca și cînd ar fi vrut să ducă cu sine măcar clădirea în lumina ochilor. Cîinele casei se gudură la picioarele ei și-i linse vîrful pantofilor, parcă ar fi simțit că pleacă departe aceea care nu uita niciodată să-i arunce de mîncare. Laura îl mîngîie ca pe un prieten și șopti cu genele umede :

— Adio, Hector, adio... Acuma plec...

Apoi trăsura porni înainte. Peste cîteva clipe casa nu se mai vedea. În porți țăranii cunoscuți se uitau mirați după domnișoara care se duce cine știe unde, scoteau pălăria și rosteau urări pe care ea nu le auzea...

În dealul de unde drumul coboară spre Săscuța, Laura întoarse capul să mai vadă o dată satul ei împrăștiat între dealuri, ascuns sub o pînză străvezie de fum albăstrui. Apoi își îndreptă privirile numai înainte... Șoseaua albă, șerpuitoare, se zvîrcolea sub picioarele cailor.

Ochii Laurei erau plini de lacrimi și sufletul ei atît de încărcat încît îi venea să strige ajutor sau să sară jos din trăsura care o smulgea din lumea tinereții... Atunci însă simți cum îi cuprinde mijlocul un braț ocrotitor și atingerea aceasta i se păru blîndă ca o alinare și ca o tovărășie în singurătatea ce o înconjura. Întoarse fața spre George, în ochii căruia văzu limpede iubirea vie ce-i risipi deodată toate îndoielile. Pe buzele ei înflori un zîmbet în vreme ce lacrimile aninate în gene îi picurau pe obrajii îmbujorați.

— Te iubesc ! murmură bărbatul, strîngîndu-i mai puternic mijlocul.

Cuvîntul răscoli adînc sufletul Laurei. Se lipi de umărul lui George, dîndu-și seama acuma că vorba lui e în stare să-i vrăjească o lume nouă, tot atît de dragă și poate mai bună decît aceea care a rămas în urmă. Și buzele ei răspunseră încrezătoare :

— Te iubesc !

8

Din clipa cînd Vasile Baciu, în fața pețitoarelor, îi făgăduise tot, Ion fu cuprins de o adevărată beție de fericire și de încredere. Era atît de plin de sine însuși încît se gîndea numai la pămînturile lui, plănuia cum să le muncească mai bine, cum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să lăzuiască un petec de pădure, și habar nu mai avea nici de Vasile și mai ales de Ana, pacă ea n-ar fi ținut de zestre... Doar cînd îi pomenea numele cineva, își aducea aminte că și ea mai este pe lume, și se încrunta ușor.

În schimb Ana nu se gîndea decît la dînsul. Uitate erau rușinea și bătăile și suferințele. Ea nu știa nici de planuri, nici de vicleșuguri... Sufletul ei dornic de iubire aștepta împlinirea visului ca o mîntuire și gura ei șoptea numele lui cu aceeași nerăbdare plăcută ca și în nopțile bune de odinioară.

Nunta ținu trei zile, după obicei... Sîmbătă porni tot alaiul, în căruțe, la notar, în Jidovița. În frunte călăreții pocneau mereu din pistoale, pe cînd în căruța întîi lăutarii își frîngeau degetele cîntînd și totuși nu se auzea decît grohăitul gordunei. Apoi venea o căruță cu mirii și cu druștele, apoi o brișcă cu nașii avînd pe obraji gravitatea cerută de împrejurări, apoi altă căruță cu părinții mirilor și cîteva fețe mai spălate, în mijlocul cărora Zenobia era cea mai zgomotoasă, apoi altele încărcate cu flăcăi și fete ce chiuiau și se zbenguiau.

De-abia acum înțelese Ion că împreună cu pămîntul trebuie să primească și pe Ana și că, fără ea, n-ar fi dobîndit niciodată averea. Nu mai schimbase cu ea nici o vorbă de cîteva luni. I se părea o străină și nu-i venea să creadă că în pîntecele ei se plămădește o ființă din sîngele lui... O privea și se mira c-a putut el săruta și îmbrățișa pe fata aceasta uscată, cu ochii pierduți în cap de plîns, cu obrajii gălbejiți, cu pete cenușii, și care, împopoțonată cum era astăzi, părea și mai urîtă. În aceeași vreme genunchii lui atingeau genunchii Floricăi, pe care Ana și-o alesese druște cu Margareta lui Cosma Ciocănaș. Florica era aprinsă în obraji, cu buzele roșii, umede și pline, cu ochii albaștri și limpezi ca cerul de vară și avea în toată înfățișarea o veselie sănătoasă pe care se silea și nu izbutea s-o ascundă. Ion își aduse aminte cum a strîns-o în brațe astă-toamnă și mai înainte, cît i-a fost de dragă și cum i-a făgăduit c-o va lua de nevastă. Îi era rușine că acuma se însoară cu alta și de rușine îl bufnea un rîs prostesc și nu-și putea lua ochii de la Florica. Privirea lui stăruitoare pe față o zăpăcea și o făcea să vorbească mereu, foarte grăbită și aproape înfricoșată, ba cu mireasa care lăcrima de fericire, ba cu Margareta care era bosumflată, ca totdeauna

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

cînd se mărita vreo fată din sat, deoarece își zicea că mirele ar fi luat-o pe ea, dacă nu l-ar fi ademenit altele.

După ce îi însemnă în registru și le citi pe ungurește cele cuvenite, notarul aruncă ochii spre pîntecele miresei, zîmbi și zise neoficial :

— Văd că v-ați grăbit... Nu face nimic, să fie cu noroc !

Ion rîse cu poftă, ca și ceilalți bărbați, dar îndată își luă seama și, părîndu-i-se că notarul a vrut să-și bată joc de urîțenia Anei, se uită repede la Florica ce stătea cu ochii în pămînt, stăpînindu-se anevoie să nu izbucnească într-un rîs zburdalnic. Coborînd din cancelarie și pe cînd în curte trosneau pistoalele, Ion se gîndi deodată : „Adică ce ar fi oare dacă aș lua pe Florica și am fugi amîndoi în lume, să scap de urîțenia asta ?“

Dar tot atît de repede îi veniră în minte pămînturile și adăogă în sine cu dispreț : „Și să rămîn tot calic... pentru o muiere !... Apoi să nu mă trăsnească Dumnezeu din senin ?“

Belciug, nădăjduind mereu într-un dar mare pentru biserica cea nouă, făcu o slujbă frumoasă ca la domni, deși faptul că cununau soții Herdelea îi cam ciuntise încrederea. Lui Ion i se păru că și popa s-a uitat boțjocoritor la Ana, ceea ce iar îi răscoli în inimă dragostea cu Florica.

Ospățul era la socrul cel mic. Cîteva vedre de rachiu îndulcit răscoliră curînd veselia oaspeților. Urările și chiuiturile se încrucișau și se ciocneau în aerul îngroșat de mirosuri grele. Vasile Baciu se îmbătă cel dintîi, încîntat că i s-a împlinit planul, strigînd într-una ginerelui său cu un glas ciudat și trăgînd șiret cu ochiul :

— Lasă că-ți dau eu ție pămînt... N-ai grijă... Îți dau, îți dau !...

Starostele nunții, Macedon Cercetașu, vorbea numai în versuri, cum șade bine unui staroste isteț, amestecînd însă în toate neprețuitele lui comenzi militărești... În casă, în tindă, în ogradă jucătorii asudau, lăutarii își alungau oboseala cu rachiu... Bucătăreasa mare, mama Floricăi, sufocată pînă-n genunchi și cu un linguroi uriaș în mînă, umbla printre mesele încărcate, lăudîndu-și mîncările și chiuind la întrecere cu Zenobia care, de mîndră că era soacră mare, se îmbătase tun. Nașii veniră la ospăț împreună cu Titu și Ghighi, și vorbiră

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mult despre Laura cu fruntașii ce-i înconjurau, ciocnind totuși în sănătatea mirilor și spunînd tuturor că tinerii sînt foarte potriviți și o să trăiască bine.

Pe la miezul nopții urma să joace pe bani mireasa. Fiindcă Ana, cu sarcina ei, s-ar fi ostenit prea tare, îi ținu locul drușca întîi, adică Florica. Mirele o învîrti de cîteva ori voinicește și apoi aruncă un zlot de argint în strachina înflorită. Herdelea scoase o hîrtie de douăzeci de coroane, dar puse pe Titu să joace. Pe urmă veniră toți oaspeții, pe rînd, dăruind fiecare după cum îl lăsa inima și punga... În vremea aceasta Ana ședea pe laviță, rușinată că n-a putut juca ea, geloasă puțin că Ion ar fi strîns pe Florica mai tare ca ceilalți și totuși mulțumită, plutind parcă într-un nour de fericire atît de mare că se simțea răsplătită pentru toate suferințele.

Cînd se isprăvi jocul miresei, Briceag începu o someșeană piperată, în care se amestecară bătrînii cu tinerii. Ion jucă iar cu Florica și în vălmășagul asurzitor se pomeniră curînd aproape de ușă, unde era mai întunerec. Nu deschisese gura nici unul din ei ; fata chiar nici nu îndrăznea să-l privească în ochi ; el însă fierbea și-și încleștase degetele în șoldurile ei pline, uitînd de tot pe Ana, închipuindu-și că Florica e mireasa lui... Deodată apoi îi șopti răgușit, cu ochii înflăcărați :

— Numai tu mi-ești dragă în lume, Florică, auzi tu ?... Auzi ?

O strînse năvalnic la piept, crîșnind din dinți încît fata se spăimîntă și se uită rușinată împrejur.

În aceeași clipă Ana tresări ca mușcată de viperă. Simți că nădejdile ei de fericire se risipesc și că ea se prăvale iar furunos în aceeași viață nenorocită. Se porni deodată pe plîns amar care să-i alunge presimțirile nemiloase... Cine ia însă în seamă lacrimile unei mirese ?... Ion, așezîndu-se mai tîrziu lîngă ea, îi zise nepăsător :

— Amu ce te mai bocești ? Că doar nu mergi la spînzurătoare...

— Norocul meu, norocul meu ! murmură Ana mai îndurerată.

— Oare cît s-o fi strîns ? întrebă apoi Ion încet, fără să se mai sinchisească de plînsul ei, uitîndu-se lacom la farfuria cu bani pe care nașul îi număra a doua oară, ca să nu se întîmple vreo greșeală.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ziua a treia ospățul se mută la socrii mari, unde mireasa se duse acuma cu lada de zestre, urmată de atîta amar de vite și galițe că de-abia încăpeau în ograda Glanetașului.

Vasile Baciu era vesel ca și cînd ar fi scăpat de o grijă mare. Se uita batjocoritor la Ion, care se umfla în pene simțindu-se biruitor, și-și zicea mereu mai mulțumit: „Stai, melenașule, stai să vezi tu cine-i Vasile Baciu!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

GLASUL IUBIRII

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL VII — VASILE

1

— Cînd măriţi o fată e parcă ţi-ar arde casa ! oftă Herdelea încheind socotelile nunţii. Acu numai să fie cuminte şi fericită !...

Casa părea pustie fără Laura. Toţi vorbeau mereu de ea, ghiceau pe unde o fi ajuns şi ce-o fi făcînd, iar dăscăliţa şi Ghighi lăcrimau cînd dădeau peste vreun lucruşor rămas de la dînsa.

Viaţa însă îşi reluă chiar de-a doua zi mersul ei obişnuit, nepăsătoare nici de dureri şi nici de bucurii. O scrisoare recomandată de la avocatul Lendvay vesti data licitaţiei de care avea groază doamna Herdelea, oricît îi explica Titu că e o simplă formalitate. Învăţătorul îngrijorat în taină ca şi nevastă-sa şi doritor de compătimire şi încurajări care să-i risipească temerile, căută şi găsi un prilej să povestească şi lui Belciug toată încurcătura. Deşi stăruia între dînşii răceala, amîndoi se prefăceau că nu ştiu nimic, iar Herdelea trăgea nădejdea acum să-l înduioşeze şi să netezească drumul spre o împăcare adevărată, din ce în ce mai înfricoşat să nu-i facă vreo poznă cu locul casei. Belciug se miră, îl compătimi cu o pîlpîire stranie în ochi şi pe urmă îi spuse că va veni şi dînsul la licitaţie să-i dea o mînă de ajutor, dacă va fi nevoie. Învăţătorul era mulţumit că l-a îmblînzit şi astfel îl va îndupleca mai lesne de-acuma să facă actul de donaţiune a locului, cum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îi făgăduise cînd s-a apucat să-şi clădească încrezător casa. Totuşi nu îndrăzni să se spovedească nevestei sale care rămînea neclintită în antipatia ei faţă de Pămătuful viclean. De altfel îndată a intervenit tărăboiul cu nunta lui Ion, aruncînd iar vălul uitării vremelnice peste necazurile zilei...

În vinerea fixată, avocatul sosi de dimineaţă dar se opri numai o clipă, să comunice învăţătorului că, avînd o afacere urgentă în Armadia, să-l aştepte înspre amiazi, la întoarcere, pentru descurcarea formalităţilor.

Acuma Herdelea se văzu nevoit să spună şi familiei, cu multe înconjururi şi menajamente, că Belciug, pentru orice eventualitate, are să vie la licitaţie... Dăscăliţa înţelese numaidecît că nu poate fi la mijloc lucru curat.

— Ai să vezi, bărbate, că Pămătuful umblă după vreo potlogărie! zise ea cătrănindu-se. Ai să vezi! Pe cine nu suferă inima mea, să ştii că-i suflet de cîine!

Învăţătorul se încurcă, îndrugă protestări timide că „doar n-o fi nici el aşa de hapsîn, că-i popă şi ar fi ruşine"... Acestea însă întăriră mai mult neîncrederea doamnei Herdelea, încît, deşi făcuse planul să se ducă cu Ghighi prin sat să tocmească două femei pentru săpatul grădinii şi una la rufe, se răzgîndi şi rămase acasă.

— Baremi să fiu aici şi eu, că tu, cît eşti de papă-lapte, ai fi în stare să închizi ochii la toate neruşinările!

Belciug zărise trecînd trăsura avocatului, se grăbise, dar ajunse totuşi prea tîrziu. Nepricepînd, intră în casă, zîmbitor. Herdelea îi explică lucrurile foarte zăpăcit, trăgînd mereu cu ochiul spre dăscăliţa care bufnea fără să fi răspuns măcar la binecle dulcege ale preotului. Spre a ocoli o ciocnire primejdioasă, învăţătorul se aşeză cu Belciug în pridvor la taifas, pînă se va întoarce ungurul. Era o zi de primăvară minunată, cu miresme de flori de cîmp în aer, cu un cer ca o oglindă fermecată. Peste drum, Hristosul de tinichea stătea încremenit pe cruce, cu ochii plecaţi, ca şi cînd ar fi simţit că durerea lui nu se potrivea cu pofta mare de viaţă ce respira din toţi porii firii redeşteptate.

Preotul se gîndea mereu c-ar fi mai bine să plece, şi cu toate acestea şedea parcă l-ar fi ţinut pe scaun. Vorbeau, dar glasul amîndurora suna atît de rece, că nu se puteau privi în ochi. Ca să-l mai încălzească, Belciug aduse vorba de Laura şi de familia Pintea cu care îi plăcea lui Herdelea să se fălească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Tu trebuie să fi cunoscut pe bătrînul Pintea mai demult, că doar ai fost învățător în Lechința odinioară ? începu preotul.

— Apoi stai, frate Ioane — zise Herdelea într-adevăr înseninat — că în lumea asta sînt mai multe Lechințe. A mea a fost un sătuleț nenorocit prin fundul văii Diugului, iar a cuscrului e un orășel în toată forma...

În vremea aceasta doamna Herdelea și Ghighi, în salon, revoltate, ocărau și blestemau pe Belciug, așteptînd să vie Titu, care se repezise cu noaptea în cap pînă-n Armadia să ridice de la percepție un avans pe leafa învățătorului, deoarece rămăseseră fără un gologan în casă.

Avocatul însă sosi mai curînd, însoțit de un copist bătrîn, de la judecătorie, foarte plictisit că va trebui să se întoarcă pe jos în Armadia. Ungurul ureă sprinten în pridvor, începînd vorba din uliță :

— Norocul îmi iese în cale pretutindeni... Am isprăvit mai repede decît bănuiam, așa că acuma sper să fiu acasă în Bistrița la vremea prînzului. Nevastă-mea ține grozav la ora mesei și e încîntată cînd mîncăm împreună. Iată un mijloc ieftin de-a ferici o femeie !

Doamna Herdelea cu Ghighi, auzindu-l, ieșiră din salon. Lendvay foarte reverențios, le întîmpină cu complimente la care însă, fiind spuse pe ungurește, dăscălița nu răspunse, ci se mulțumi să strîngă din buze, cu o înfățișare jignită, încît Herdelea se grăbi să observe, ca să nu se supere avocatul :

— Nevastă-mea nu știe ungurește...

— Aa ? Se poate ? Și cu toate astea ziarele dumneavoastră țipă ca din gură de șarpe că sînteți asupriți, terorizați, unguriați... Interesant !... Ei bine, crezi dumneata că în Germania sau în Franța s-ar tolera un învățător al statului a cărui soție să nu cunoască limba oficială ? Nu ți-o spun ca o imputare, căci pentru mine politica nu există. Răspundeam însă unui coleg român care adineaori, în Armadia, se plîngea că de pe-acum au început presiunile și samavolniciile față de sărmanii români în vederea alegerii de deputat... Haha !... Foarte curios !...

Vorbea foarte repede, rotindu-și ochii ca un uliu, spre a nu-și neglija între timp afacerile. Lui Belciug i se păru că avocatul vrea să-l lovească și pe dînsul, și răspunse românește, umflîndu-și gușa :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

— Altele sînt împrejurările în Germania și aiurea, domnule avocat!... Noi aici sîntem o națiune băștinașă, despuiată de drepturi și împovărată numai de datorii...

— Cine-i domnul? întrebă Lendvay mirat și atins că i s-a răspuns românește. Ce zice? Ce zice? adăogă apoi, deși înțelesese foarte bine.

Herdelea, înfricoșat să nu se învenineze lucrurile pe spinarea lui, căută și izbuti să schimbe vorba și conduse pe Lendvay în odaia întîi, unde erau două paturi lîngă perete, o masă de sufragerie, o canapea de lemn, toate vechi și hodorogite.

— Aici n-avem nimic de seamă, nu-i așa? zise avocatul trecînd, fără să se oprească, într-o odăiță îngustă și lunguiață, cu o fereastră spre uliță și un geam spre grădină. Va să zică să începem aici!... Începem, stimate domn! strigă către copistul care se așeză ursuz la biroul lui Herdelea și scoase dintr-o geantă roasă niște hîrtii.

Din mobila împricinată, aici se afla o masă lăcuită, cu picioarele strunjite, acoperită cu o față tricoloră, lucrată de însăși doamna Herdelea pe cînd era fată, și un pat frumos, perechea celui din salon în care dormiseră fetele.

Pînă să-și aranjeze copistul hîrtiile, avocatul se uită bănuitor la Belciug care zîmbea blajin și speriat puțin de privirile dușmănoase ale dăscăliței din odaia dintîi.

— Amator, amator? întrebă deodată Lendvay, ironic.

— Și prieten! murmură preotul.

— Desigur, prieten care cumpără ce poate de la prietenii în nevoie! făcu avocatul, disprețuitor, și apoi, întorcîndu-se spre copist: Ei, merge?

— Gata. Va să zică avem... mormăi funcționarul întrebător.

— Masa și patul, sfîrși Herdelea puțin răgușit și cu ochii la Lendvay ca și cînd i-ar aștepta aprobarea.

— Una masă de nuc, douăzeci și trei coroane! citi copistul din hîrtoagele lui, cu glas mai răspicat.

— Douăzeci și patru! zise avocatul, făcîndu-i semn să scrie.

Belciug însă se apropie de masă, ridică fața, o pipăi și apoi rosti candid:

— Douăzeci și șase!

Toate privirile îl izbiră ca niște săgeți, iar doamna Herdelea, în cealaltă odaie, bolborosi ceva, roșindu-se. Lendvay, după o clipă de șovăire, strigă:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Treizeci !

— Treizeci și două ! zise preotul cu ochii lipiți pe masă.

— Depuneți banii imediat, nu-i așa ? bufni acuma avocatul întărîtat.

— Da, da, firește, făcu Belciug scoțînd portofelul din reverenda boțită.

— Atunci eu renunț ! spuse Lendvay strîngînd din umeri, cu o privire nedumerită spre Herdelea care, uluit și spăimîntat, avea fața strîmbată de un surîs amar.

Preotul stătu pînă la capăt, ca o amenințare, pipăind și ciocănind toate mobilele, dar fără să se mai amestece. Cînd se sfîrși, avocatul puse pe Herdelea să iscălească polițele și plăti copistului diurna cuvenită.

— Cel puțin de-aci înainte să fii exact cu ratele, domnule Herdelea ! zise strîngîndu-i mîna. E păcat de cheltuieli, deși partea leului o bag eu în buzunar... Ei, la revedere ! Bună ziua, doamnă, și-mi pare rău că nu știu românește ! rîse apoi către învățătoarea care, înțepînd cu o privire furioasă pe Belciug, răspunse :

— Mai bine să nu știi românește și să fii om de treabă !

— Ce zice, ce zice ? întrebă avocatul pe Herdelea ieșind însă fără să mai aștepte tălmăcirea.

În pridvor preotul se despărți de învățător zicîndu-i încet :

— Apoi mîine o să viu să-mi iau masa, Zaharie...

— S-o iai ?... S-o iai... da, da, bîlbîi Herdelea.

— Văd că doamna-i supărată foc, dar n-am nici eu încotro, că tocmai îmi lipsea o masă ca asta ! Ei, servus, Zaharie !

Ieșind în uliță, ochii lui întîlniră chipul lui Hristos pe cruce, care acuma se zvîrcolea plîngător. Belciug se închină și trecu cu pași măsurați, cu privirea în jos ca totdeauna și cu o mulțumire adîncă în suflet că în sfîrșit a putut da o lecție bună și meritată Herdelenilor...

De-abia acuma se revoltă învățătorul, dar totuși fără a mai spune în casă că Belciug vrea să ridice într-adevăr masa. De altfel credea că popa umblă doar să-l sperie, fiindcă nu se poate să meargă așa de departe cu nerușinarea.

A doua zi însă, pe cînd el era la școală, iar Titu încă în pat, bătu la ușă Belciug. Doamna Herdelea deschise și văzu la spatele preotului un țigan bătrîn, bărbos, cu pălăria în mînă.

— Pentru masă ! murmură Belciug arătînd spre țigan.

— Bine... bine... poftim ! bolborosi dăscălița perplexă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Începu să golească sertarul mesei, aproape fără să-şi dea seama ce face. Numai mîinile îi tremurau, încolo parcă îi fulgerase toată judecata... Cînd însă dădu să pună la loc sertarul, gol, îşi reveni brusc şi, ca trezită din vis, întrebă pe Belciug :

— Ce vrei să faci dumneata cu masa ?

Preotul stătea răzimat de uşcior, zîmbind nevinovat.

— Apoi aşa m-am înţeles cu Zaharia, zise dînsul domol.

Doamna Herdelea şovăi. Se făcu o tăcere scurtă. Belciug ridică privirea, văzu pe dăscăliţa apropiindu-se cu ochii strălucitori, şi îndată îţi pierdu zîmbetul.

— Cum s-ar zice, vii să-mi furi lucruşoarele din casă ? strigă deodată doamna Herdelea. Să ieşi afară de-aci, hoţule, c-altfel îşi sucesc gîtul ! Afară, ticălosule !... Nu ţi-e ruşine obrazului să-ţi fie ! Aşa-s popii, porcule ?... Ieşi... ieşi !... Afară !...

Dăscăliţa răcnea ca scoasă din minţi, căutînd cu ochii ceva ca să spargă capul omului care vrea să-i fure mobila. Belciug, spăimîntat, ieşi afară fără să spună o vorbă. Atunci femeia zări mătura şi se repezi cu ea în pridvor unde ţiganul stătea nedumerit. Fiindcă preotul nu-i era la îndemînă, croi pe ţigan, ţipînd :

— Marş !... Afară de-aici, tîlharilor !...

Ţiganul o zbughi pe poartă, în vreme ce doamna Herdelea striga într-una, ameninţînd cu mătura pe preotul ce păşea foarte grăbit :

— Mutule !... Am să te învăţ eu omenie dacă n-ai învăţat la tatăl tău ! Pămătufule ! Pămătufule !

Zenobia, peste drum, auzind gălăgia ieşi în prag şi întrebă :

— Da ce-i, doamnă ? Ce-i cu domnul părinte ?

— Să se bage dracu-n pielea lui de hoţ ! zise dăscăliţa cu ochii roşii de mînie, dar totuşi mai răcorită.

2

Două săptămîni, după nuntă, mulţumirea stăpîni trufaşă în sufletul lui Ion. Se simţea omul cel mai fericit din lume. În fiecare seară ţinea sfat cu Glanetaşu, cu Zenobia şi cu Ana. Ce să cumpere din banii strînşi la nuntă ? Un juncan ? Ar fi bine, căci, împreună cu viţelul înţărcat adus în zestre de Ana, peste doi-trei ani ar face o pereche de boi... Ion însă ar fi vrut

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

mult să cumpere perechea calului, dacă s-ar ajunge banii... În aceeași vreme i-ar mai fi plăcut să păstreze și ceva gologani la chimir ca să aibă la îndemînă de s-ar ivi cumva pămînt bun de vînzare, să-și mărească mai mult moșia și gospodăria... Sfaturile acestea îl înălțau și-l încîntau, mai ales că toți băteau în struna lui și-l lingușeau ca pe un stăpîn.

De altfel și față de săteni căuta să-și arate greutatea pe care i-o dădea simțămîntul bogăției. Pe uliță umbla cu pașii mai rari și cu genunchii îndoiți. Vorbea mai apăsat cu oamenii și veșnic numai de pămînt și de avere. I se părea că chiar casele și grădinile îl priveau acuma altfel, mai supuse și mai zîmbitoare.

Toată firea se îmbrăcase în haine de sărbătoare parcă înadins pentru a prăznui biruința lui. O primăvară frumoasă ca totdeauna se statorea pe hotare. Copacii înmuguriți, verdeața ce răsărea zi cu zi mai vie, ca un vestmînt fermecat coborît să acopere goliciunea neagră și gălbuie a pămîntului bătrîn, pădurile care se încoronau cu frunzișuri noi, mirosul aspru, îmbătător și înviorător de glie, plutind mereu în văzduh ca respirația sănătoasă a unui uriaș deșteptat dintr-un somn greu — toate împrăștiau vioiciune în suflete, tinerețe nouă și nouă poftă de viață. Dimineața plugurile scîrțîiau trecînd pe uliță, urcînd coastele năclăite și apoi brăzdau ziua întreagă ogoarele bătute de rugina iernii. Pe-alocuri vitele se căzneau să pască întîile firicele de iarbă și, mîncîndu-le, le curgeau balele de plăcere...

Ion ieșea deseori în hotar să-și desfete sufletul în priveliștea pămînturilor lui. I se umflau nările sorbind aburii primăverii și privea brazdele lucitoare cu dragoste pătimașă, mormăind mîndru de mulțumire :

— Acum avem și noi pămînt, slavă Domnului, numai sănătos să fiu să-l muncesc !

Nu se grăbea însă cu aratul și semănatul de primăvară... Își făcuse socoteala că nu va putea lucra singur atîtea locuri, ci va trebui să tocmească ajutoare, iar oamenii sînt mai ieftini pe la sfîrșitul muncilor. Fiindcă mai avea răgaz o săptămînă, două, se gîndi să isprăvească mai întîi cu socrul său, să facă hîrtiile de întabulare pe numele lui, cum se învoiseră... Îi spuse și Anei că sîmbătă seara vor merge împreună la Vasile Baciu ca să ia înțelegere pentru duminecă. Femeia aproba mai dinainte tot ce zicea el. Nu pricepea dînsa planurile lui și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nici nu căuta să le priceapă. Era mulțumită că poate trăi lîngă omul iubit și numai nălucirea îmbrățișării cu Florica, la nuntă, o rodea în fundul inimii, fără însă a îndrăzni să-și mărturisească temerea.

Văzînd-o plecată și supusă, Ion se mira cum poate fi așa și era parcă mai urîtă ca înainte. Noaptea, în pat, simțea o răceală alături de ea, iar șoaptele ei drăgostoase îl supărau ca și respirația ei obosită de femeie însărcinată. O răbda totuși și nici n-o brufturuia, dîndu-și seama că numai printr-însa s-a ridicat din sărăcie. În inimă îi răsărea însă deseori Florica, înnebunindu-i sîngele...

Joi se duseră cu toții la bilci în Armadia să cumpere juncanul, iar vineri horobăi pe-acasă, mai mult ca să piardă vremea.

Vasile Baciu îi primi nepăsător, știind bine de ce vine Ion. Îl lăsă să vorbească și numai cînd Ion pomeni de întabulare, sări fript, se înfurie, scuipă și apoi strigă :

— Cum, ginere, apoi tu vrei înadins să mă lași pe mine pe drumuri ?

— Pe care drumuri, socrule ? Nu ne-am tocmit așa ? întrebă Ion cu ochii cît pumnul, simțind deodată ca o izbitură drept în frunte.

— Ne-am tocmit, vezi bine, dacă mi-ai pus mîna-n beregată. Dar tu nu te gîndești că nu-i drept ? Apoi dacă ți-oi da eu ție și pămînturile și casele amîndouă, mie ce-mi mai rămîne și din ce să trăiesc. Ori ai poftă să mă vezi intrînd slugă la bătrînețe ?

— Ba să stai la noi fără muncă și cazmă, să-ți mai odihnești ciolanele, că te-ai trudit destul, bîlbîii ginerele înăbușit. C-așa ne-a și fost vorba...

— Adică să-ți fiu eu slugă ție ? Ai ? răcni iar Baciu sculîndu-se cu o privire vicleană și batjocoritoare.

— De ce slugă ?

— Măi Joane, eu știu una și bună, că ce-i în mînă nu-i minciună ! făcu Vasile Baciu apăsat. Nu zic că nu-ți dau. Îți dau, după moartea mea. Atunci o să faceți voi ce știți. Că nici în groapă nu mi-oi duce averea și nici altora n-oi lăsa-o... Cît trăiesc însă nu scriu nimic pe numele vostru ! Așa !...

— Nimic, nimic ? șopti Ion spăimîntat.

— Nimic, băiete. Ori tu n-auzi bine ?... Dar, ca să nu zici că-mi hrănești tu fata ori că ți-am dat-o goală pușcă, măcar că nu ți-am dat-o eu, ci ai luat-o cu vicleșug, te las să-ți alegi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cinci locuri care-ţi plac, şi să bagi plugul în ele chiar mîine dacă vrei. Luaţi-le, munciţi-le, sînt ale voastre. De scris însă nu le scriu. Lasă să rămînă pe numele meu, că nu cer de mîncare. Eu unul n am să vă scot din folosinţa lor, cum te-ai făli tu că ai să mă scoţi pe mine... Alege-le ! Cinci !... Am trei hoîde cu grîu de toamnă. Poţi să le alegi semănate gata. Nu mă supăr. Ori altele... Cum îţi place ţie... Cinci ! Să nu zică nimeni că fata lui Vasile Baciu s-a măritat ca o ţigancă.

— Dacă ţi-i aşa vorba, socrule, bine... Să vedem ce-or mai zice şi alţii ! răspunse acum Ion mai liniştit şi cu ameninţare în glas.

— Să vedem, cum nu... Dar să vedem ce-ar zice oamenii de mine, dacă mi-aş lăsa eu bătrîneţele pe mîna ta !... Ş-apoi cine mă poate sili să-ţi dau, dacă nu vreau, ori să mă scoată din averea mea ?... Hehe, Ionică ! Credeai c-ai să mă învîrteşti tu pe mine ! Nu te-ai găsit, copile, hehe !

— Bine, socrule, bine !... Noroc bun ! zise Ion strîngînd din umeri prostit.

— Noroc, noroc, ginere !... Şi rămînem aşa : cinci, auzi ? strigă Baciu batjocoritor. Mi-a venit şi mie rîndul, că tu m-ai frecat destul...

Ion ieşi, urmat de Ana, care nu rostise nici o vorbă şi pe care nici n-o luaseră în seamă potrivnicii. Bărbatul păşea greu, tăcut, încît femeia nu îndrăznea să se apropie.

3

Roza Lang lăsase o dîră de tristeţe în sufletul lui Titu. Încerca s-o ascundă sau s-o înăbuşe, dar simţea că totuşi se întinde mereu, stăruitor, ca apa în pămîntul nisipos. Nu se dumirea cum a putut o iubire atît de furtunoasă să sfîrşească atît de neaşteptat şi de urît. „Aventura" aceasta, cum îi zicea dînsul cu mîndria tînărului care începe să aibă un trecut, parcă-i rupsese un văl de pe ochi. Un crîmpei de realitate crudă pătrundea în inima lui plină de închipuiri trandafirii. Îl cuprinse încetul cu încetul un dezgust de viaţă, ca şi cînd nu i-ar mai putea suporta povara. Lumea i se părea lipsită de farmec. În minte îi încolţea din ce în ce mai des întrebarea : „Ce sînt eu ?... De ce trăiesc ?"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi drept răspuns i se ivea în faţă o pînză nemărginită, înţesată de semne de întrebare ce nu găseau în sufletul lui decît un gol chinuitor.

Îşi dădea seama că trebuie să aibă o ţintă hotărîtă în viaţă şi se îngrozea neputînd descoperi nici un sprijin în jurul lui. Se uita în urmă şi nu vedea nimic, iar înaintea lui se înfăţişa acelaşi nimic rece şi înşiorător. „Aşa să mi se depene oare toată viaţa ?... Atunci ce rost mai am în lume ?" îşi zicea deznădăjduit, seara mai ales, în patul din salon, unde se mutase el de cînd s-a măritat Laura, fiindcă Ghighi se temea să doarmă singură.

Toate zilele hoinărea prin Jidoviţa şi prin Armadia, crezînd să-şi alunge din suflet neliniştea. Dar întrebările îl însoţeau pretutindeni, tot mai nesăturate. În faţa lor i se păreau copilării şi versurile lui, şi pozele de poet, şi iubirea lui ucisă de gelozie, şi înflăcărarea lui naţională... Peste acestea se ridicau mereu zbuciumările : „Unde merg ? Unde vreau s-ajung şi de unde vin ?"

Ca să poată răspunde se gîndi să citească, să înveţe şi să afle din cărţi ce nu găsea singur. „În mintea mea e un haos... Numai haosul aruncă la suprafaţă întrebări dureroase..."

Cîteva săptămîni se cufundă în cărţi. Tatăl său avea, din vremurile de demult, o bibliotecă foarte mică, în care se rătăciseră cîteva volume de ştiinţă, de teologie, de pedagogie. Titu se repezi la ele, cu atît mai multă lăcomie cu cît pînă acuma le ocolise. Mai adună şi de prin Armadia, de pe la prieteni, ce se nemeri... Le sorbi grăbit, ca şi cînd ar fi căutat leacul unei boli necunoscute, dar simţi curînd că haosul în loc să se limpezească, creştea mai mare. În mijlocul frămîntărilor singura rază de mîngîiere îi era credinţa că el este cel dintîi om chinuit de asemenea gînduri.

În cele din urmă însă o oboseală stranie îl luă în stăpînire. În inimă nu-i mai rămăsese decît o nemărginită părere de rău : „De ce nu-i aici Roza, indiferent dacă ar fi s-o împart cu practicantul de la Stoessel ?"

Apoi parcă şi creierii i se opriră în loc, copleşiţi de o apă străvezie din care ţîşneau răspunsuri ca nişte flăcări mici, izbăvitoare : „Adică ce-mi pasă mie de unde vin şi ce-o fi mîine ? E nerozie să te perpeleşti cu întrebări fără sfîrşit... Unde te duce viaţa, acolo trebuie să mergi, şi ce-ţi porunceşte ea trebuie să faci ! Numai nebunii umblă să-i stăvilească

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mersul, s-o abată din calea ei, să se împotrivească voinței celei mari care e una și milioane de milioane, care e oarbă și totuși urmărește o țintă sigură, necunoscută de infima pricepere omenească... Voința cea mare sînt eu, precum e și vaca lui Ion sau cîinele nostru, ori viermele ce se așază singur sub talpa mea ca să-l strivesc, sau chiar bolovanul pe care-l izbești cu piciorul, precum tot ce este și cerul, și ceea ce este dincolo de cer și de stele, și dincolo de acest dincolo, mereu pînă-n nesfîrșitul nesfîrșitului... Atunci? Viața singură știe ce vrea, sau poate pentru că nu știe nici ea mi se pare că știe... Unde merge ea e bine, căci merge tot înainte, peste prăpăstii, peste munți, mereu înainte. Cine cade din carul vieții e pierdut... Înainte! Înainte! Înainte!"

Se bucură, parc-ar fi găsit piatra filozofală. Zîmbi de întristările lui zbuciumate. Acuma le înțelese obîrșia. „Atîta neliniște pentru că Roza Lang a plecat și mai ales pentru că, în lipsa mea, s-a consolat cu cine a putut!... Și din pricina asta credeam că mi-am zdruncinat rostul vieții!"

În aceeași noapte scrise o poezie care i se păru cea mai frumoasă din tot ce-a făcut pînă atunci. O dragoste nouă de viață îi impodobea sufletul. Nu se mai plictisea prin Armadia. Îl interesau și-i plăceau toate, parcă s-ar fi sculat după o boală grea.

Schimba priviri amoroase cu „gîștele" de odinioară. Vorbea iar cu entuziasm de românii oropsiți, de planurile lui mărețe... Îndeosebi spunea deseori, cu superioritate, ca o sentință fără apel:

— Dacă n-ar fi necunoscutul în lume, viața omului n-ar mai avea nici un farmec!

De altfel, în vremea aceasta, în Armadia se întîmplase un eveniment extraordinar: murise Ion Ciocan, deputatul circumscripției. Ciocan fusese mulți ani directorul liceului românesc, cochetase cu ungurii, le făcuse concesii introducînd, mai ales pe ușa din dos, limba ungurească în program, iar în schimb cîrmuirea îl răsplătise cu un mandat de deputat. Se alegea totdeauna sub firmă independentă, dar era dintre independenții care sînt cei mai vajnici sprijinitori ai tuturor guvernelor. Independența i-a mai cîștigat pe urmă catedra de literatură română la Universitatea din Budapesta și i-a păstrat reprezentanța Armadiei în parlament pînă a închis ochii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fusese om tăcut, ursuz și deci nu tulburase multă apă în capitală. Răutăcioșii povesteau cu mare lux de amănunte cum, în cincisprezece ani, Ciocan o singură dată a căscat gura, cînd, rămînînd deschise două uși, ar fi strigat nervos: „Ușa, domnilor, că trage îngrozitor aici!" pentru care improvizație oratorică toată Camera l-ar fi aplaudat frenetic. Prin testament întreaga avere și-a împărțit-o între liceul din Armadia și Astra[1] din Sibiu, căci soția îi murise de cîțiva ani, iar alte rude nu avusese, afară de doi frați țărani, morți și ei mai demult.

Pe scaunul lui Ciocan se încingea o luptă crîncenă între doi candidați: Victor Grofșoru, avocat foarte căutat din Armadia, susținut de toată românimea, și bancherul Bela Beck, șvab ungurizat din Budapesta, care se auzise că vrea să cheltuiască chiar o sută de mii de coroane și, fiind guvernamental, mai avea la dispoziție, cu o discreție eficace, concursul autorităților mari și mici.

În Armadia fierberea creștea zi cu zi. La berăria Rahova discuțiile și prognosticurile nu se mai sfîrșeau. Grofșoru desfășura o activitate strașnică, secondat firește de toți intelectualii, care-și luaseră însărcinarea de agenți electorali. Izbînda ar fi fost asigurată dacă s-ar fi putut rupe voturile evreilor din Jidovița, presupunînd că preoții și învățătorii își vor face cu toții datoria.

Titu, vindecat, se avîntă cu trup și suflet în vălmășagul luptei. De dimineață pînă seara era în Armadia, agitîndu-se, discutînd mereu, îmbujorat de entuziasm. Care nu-i fu însă mîndria și mirarea cînd, într-o zi, la berărie, Victor Grofșoru veni glonț la dînsul, cu mîna întinsă:

— Poete, dragule, vreau să-ți cer un serviciu!... Pentru dumneata e nimic, pentru cauza noastră e colosal!

Fiindcă berăria era plină de lume ce-l privea ca pe un erou, Titu se simți în culmea fericirii și strigă înflăcărat:

— Domnule deputat, cere-mi orice! Pentru cauză îmi dau bucuros și viața!

— Bravo! Uite omul! zise candidatul, cuprinzîndu-l prietenește de mijloc. Dar ceea ce vreau nu-ți pot spune aici...

[1] Asociațiunea transilvană pentru literatură română și cultura poporului român, organizație culturală a burgheziei române, înființată la Sibiu, în 1861, de Timotei Cipariu, George Barițiu ș.a.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trebuie să vii pe la mine, să-mi faci onoarea și plăcerea !... Deci spune-mi repede : cînd ? Nu-ți închipuiești cît îmi sînt de împărțite toate minutele !

— Imediat... sau după-prînz... E bine ? făcu Titu, deodată grav, văzîndu-se parcă inițiat în secretele zeilor.

— Perfect ! Atunci azi după-prînz, dragă poete !

Grofșoru, ca toți care-l sprijineau, era convins că, îndată ce va ajunge el în parlamentul de pe malurile Dunării, poporul românesc va fi liber și scăpat de orice griji.

— Dacă mă aleg eu, vom putea respira toți, vom avea aer românesc ! spusese dînsul din capul locului, încît fraza aceasta devenise lozinca lui electorală.

Titu se înființă exact la întîlnire și ascultă introducerea avocatului cu ochii lucitori de admirație, aruncînd numai din cînd în cînd cîte o aprobare întovărășită de „domnule deputat", care pe candidat îl măgulea.

— Ne lipsesc ovreii din Jidovița, poete ! Fără de ei sîntem pierduți ! sfîrși Grofșoru, oftînd cu o figură întrebătoare și întristată brusc.

Tînărul nu vru să audă de asemenea oportunism. Succesul trebuie să fie curat românesc, nepătat de nici un ajutor străin :

— Vom goli satele de oameni și-i vom aduce pe toți la urnă, să dovedim lumii întregi voința noastră, porunca noastră !

— Da, da, dar în satele noastre sînt puțini cu drept de vot, pe cînd ovreii sînt toți alegători ! observă avocatul care, chiar în vîrtejul visurilor naționale, nu uita realitatea.

Apoi își completă gîndul :

— Pentru a ne asigura voturile din Jidovița, e nevoie de concursul lui Herdelea care e iubit de toți ovreii. Dacă Herdelea ar vrea să facă puțină propagandă ovreiască, ar fi imposibil să nu izbutim ! Știu, știu în ce situație gingașă se află tatăl dumitale, se grăbi Grofșoru să adauge, ca și cînd s-ar fi așteptat la vreo obiecție a lui Titu. El, ca învățător al statului, trebuie să urle ca lupii, vorba ceea... Dar cu dibăcia lui, în mod discret... Ce zici, poete ? În mod foarte discret ?

— Pe față, domnule deputat ! strigă Titu aproape indignat. În chestia aceasta nu pot exista rezerve și compromisuri. Înainte de a fi învățător, tata e român !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Da, negreșit, român... Cine se îndoiește ?... Dar greutăți sînt, și eu le înțeleg și le apreciez... Totuși, cu bunăvoință, s-ar putea înlătura piedicile, știi, discret, foarte discret... În asemenea împrejurări discreția are mare importanță. Guvernul contează pe ovrei și e sigur că-i are în mînă. Noi trebuie să lucrăm cu multă prudență, altfel se pot ivi noi rezistențe... Vezi, în Pripas e mai ușor. Acolo sîntem între noi, Belciug lucrează, dumneata îi vei da o mînă de ajutor la nevoie, iar tatăl dumitale n-are să ni se pună de-a curmezișul... Nu-i așa ?... Dar în Jidovița e delicat, e foarte greu, e... e...

Din Armadia pînă-n Pripas, de obicei, Titu făcea jumătate de ceas pe jos. Acum în mai puțin de un sfert fu acasă. Alerga să spună mai curînd ce cinste mare au hotărît tatălui său fruntașii mișcării naționale.

— Tată, iată clipa cînd poți dovedi lumii întregi că ești adevărat român ! răcni dînsul din ușă, speriind pe toți cu fața-i aprinsă de entuziasm și de oboseală.

Herdelea, în fundul sufletului, se bucura ca un copil chiar numai închipuindu-și că Armadia ar putea trimite la Budapesta un deputat român, dar român adevărat, pe față, nu ca Ciocan — deși Ciocan îi făcuse lui pe ici colea mici servicii, Dumnezeu să-l ierte. Totuși se ferea să-și arate sentimentele, de frică să nu-l pîrască cineva... Apoi acuma, tocmai pe cînd Titu vorbea mai cu foc, își aduse aminte, nu putea ști de ce și cum, de ultima vizită a subinspectorului și de amenințările lui ascunse.

— Eu cred că cel mai bun lucru ar fi să nu se amestece de loc, nici într-un fel, nici într-altul, rosti doamna Herdelea serioasă și cu puțin dispreț în glas. Dînsul e om bătrîn și treuie să-și vadă de necazurile lui, iar nu de nebuniile celor buiești. Parcă mare ispravă o să facă și Grofșoru... Îi știm noi cît le plătește pielea !... Dacă pe urmă ungurii vor prinde pizmă pe dînsul și se va pomeni fără slujbă, crezi c-o să-i dea Grofșoru ceva ?

Titu sări revoltat de atîta egoism :

— Adică cum ! Pentru o leafă mizerabilă, ungurii au pus lacăt pe sufletul omului ?... Lașitatea asta ar însemna trădare națională, ar însemna să-și dea singur certificat de renegat !... Cu ungurii trăim noi aici, ori cu românii ?... Crezi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că vom mai scoate noi capul în lume, dacă nu vom face nici măcar atîta pentru cauza românească?

Ghighi împărtășea din inimă părerile fratelui ei, mai cu seamă gîndindu-se că altfel poate n-ar mai avea cavaleri la baluri și poate nici pețitori mai tîrziu.

— Ba în loc să umbli după cai verzi, mai bine ți-ai căuta și tu vreun post pe undeva, că ești cît muntele și vezi bine cîte greutăți avem pe cap! zise doamna Herdelea supărîndu-se.

— Apoi dumneata numai atîta știi, mamă, greutăți și iar greutăți! mormăi tînărul opărit.

— Atîta da, că eu am minte! se înfurie dăscălița. Practicant de notar nu-ți place să fii, învățător nu-ți place, dar la mîncare te îmbulzești! Apoi așa-i ușor să ai fumuri! Mai pune osul și tu, dragul mamii, că cu lenevia ai să rămîi de rîsul lumii!

Numai Herdelea tăcea. Cu cotul răzimat pe colțul mesei, cu capul în palmă, se uita în neștire la gheata din piciorul stîng. Lumina lămpii atîrnată de grindă îi cădea drept în creștet, pe părul alb-argintiu... Îi venea mereu să ofteze și se stăpînea. Și, în vreme ce doamna Herdelea se hărțuia cu Titu, i se perinda în gînd toată viața lui alcătuită aproape numai din umilințe, speranțe veșnic spulberate, necazuri necurmate, viața întreagă care și-a bătut mereu joc de dînsul, impunîndu-i mereu compromisuri, din pricina cărora niciodată nu și-a putut asculta glasul sufletului, viața care i-a îngrămădit în inimă amărăciune otrăvitoare... Două lacrimi se zvîrcoleau în ochii lui blînzi, plecați — regretul unei vieți cheltuite într-o trudă sisifiană.

— Oh, oh! suspină dînsul în sfîrșit, cînd se făcu o clipă tăcere în casă. Cumplită-i viața, cumplită-i, zău!

4

Vicleșugul lui Vasile Baciu căzuse atît de neașteptat pe capul lui Ion, că în seara aceea s-a culcat tăcut și a dormit ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Duminecă dimineața însă, ieșind din casă și aruncîndu-și ochii peste cîmp, își aduse aminte de vorbele socrului său și-l pătrunse un fior de groază, căci în minte îi răsări îndată gîndul că toată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

truda lui a fost zadarnică, de vreme ce a rămas tot fără pămînt... Se așează pe prispă, cutropit deodată de mînie, de frică, de nedumerire, de deznădejde... Întîi își zise c-ar fi trebuit să-l bată măr pe Baciu, să-l învețe cinste. Pe urmă recunoscu că nici cu mînia, nici cu bătaia nu va putea face nimic în împrejurarea aceasta. Vina este numai a lui însuși, fiindcă în ultimul moment și-a pierdut mințile de bucurie și s-a cununat înainte de a vedea hîrtiile date la cărțile funduare.

Întorcîndu-se de la biserică și găsindu-l tot pe prispă și abătut, Zenobia bănui ceva rău și, ca să-i deschidă gura întrebă :

— Dar tu ce stai așa, neprimenit, în loc să dai o raită prin sat, după lucrători, că azi-mîine numai pămîntul tău o să rămîie nearat !

— D-adică dumitale ce-ți pasă ? Că de dat, slavă Domnului, mi-ai dat numai sărăcia și necazul ! țîșni Ion, ursuz.

— Apoi ce să-ți mai dăm noi, că doar socru-tău ți-a dat de ajuns, zise Zenobia cu ochi de vulpe.

— Cum să nu-mi dea. Vezi bine că mi-a dat, mormăi omul amărît. Nu vezi dumneata că m-am și gîrbovit de cît mi-a dat ?

Zenobia nu-l mai slăbi pînă nu află tot și apoi izbucni în afurisenii care se întețiră cînd Ana apăru în ogradă, speriată de gura ei. În vreme ce soacra își blestema nora mai cu foc, în sufletul lui Ion pătrunse o fîșie luminoasă : prin Ana trebuie să-și îndrepte greșeala. Deocamdată nu știa cum și în ce fel, dar simțea că numai ea poate să-l scape.

— Și urîtă, și calică !... Bine ai nimerit-o, dragul mamii ! strigă Zenobia în gura mare.

— Ho, cotoroanțo, ho ! răcni Ion deodată la maică-sa. Ce te vîri ca musca-n băligar ? Potracăni știți să fiți, dar sărac m-ați lăsat, ai ?... Ea-i de vină ?... Ce-i ca de vină ?... Apoi atunci ce te răstești la dînsa ?... Piei d-aici că uite-acu vezi pe dracu !

Ana se uită la bărbatul ei cu o dragoste de cîine huiduit și ochii i se umplură de lacrimi, simțindu-se vinovată față de dînsul fiindcă în gînd l-a bănuit cu Florica, pe cînd el e atît de bun și o iubește atît de mult că bruftuluiește chiar pe mama lui pentru ea. Lacrimile îi curgeau calde, mîngîie-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toare, dar fața ei toată zîmbea de o fericire mare, mai ales că Ion veni lîngă ea și-i zise blînd :

— Ia nu mai plînge, Anuță .. Tu în ochii mei să te uiți și încolo să nu-ți pese de nimeni !

Seara, în pat, Ion i se jelui cu de-amănuntul, îi spuse că ea ar putea să-l înduplece pe Vasile cu blîndețe să fie om cumsecade și să le dea ce-a făgăduit față de atîția martori. Femeia se simțea măgulită de încrederea lui, dar, gîndindu-se la bătăile suferite de tatăl său, n-avea speranțe să-l poată înmuia. Cînd însă bărbatul o învățâ cum să-i vorbească, credința lui o cuceri și pe ea, și se jură că se va duce chiar mîine dimineață și de bună seamă nu se va întoarce cu mîna goală.

Ana plecă într-adevăr cum se crăpă de ziuă. Încrederea îi crescu cînd, ajunsă în uliță, nevasta lui Macedon Cercetașu îi ieși în cale cu o doniță plină de apă.

Vasile Baciu tocmai înjuga boii să pornească la plug. Văzîndu-și fata, o întîmpină nepăsător :

— Da ce, te-a alungat ?

— Cum să mă alunge, taică ? se miră nevasta, începînd să-i povestească ce vînt o aduce, după învățăturile lui Ion.

Baciu se holbă la ea o clipă, apoi ca un taur care vede roșu, se aruncă și-i închise gura cu o droaie de pumni, urlînd :

— V-ați pus amu amîndoi să mă jefuiți și să mă lăsați cerșetor ?... Apoi stai că am eu leac de pielea ta, rapandulă, stai !

Pînă ce se învîrti dînsul să apuce biciul s-o croiască, Ana o luă la sănătoasa, fără să fi avut vreme să plîngă de durere, deși obrazul stîng i se roșise, iar din nas îi curgea un fir de sînge. De-abia cînd se apropie de casă își mai veni în fire și se întrebă : „Ce-a mai fost și asta ?... Avan de mine !...“

Ion o aștepta în ogradă, cu imina arsă de nerăbdare. O zări de departe venind cu pași iuți și ștergîndu-și mereu nasul cu mînecile cămeșii.

— M-a bătut, Ionică, nici nu m-a lăsat să-i spun nimic ! Uite cum m-a umplut de sînge ! bolborosi nevasta, parcă i-ar fi cerut s-o răzbune.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bărbatul însă simți deodată o apăsare grozavă în ceafă. Se uită la Ana cu ochii goi și reci, ca și cînd ar fi văzut o arătare vrăjmașă. Pe pometele obrajilor pielea îi stătea să plesnească, iar pe tîmple i se umflară vinele ca niște lipitori sătule. Mintea lui speriată îi striga că toată nenorocirea i se trage numai din femeia aceasta cu buza de sus murdărită de sînge și cu privirea de-o umilință aținătoare. Brațele și pulpele îi zvîcneau fără voie în vreme ce unghiile îi tăiau pielea groasă și aspră în podul palmelor. „Asta s-a înțeles cu tatăl ei să mă înșele!" îi fulgeră prin creieri, și gîndul îl duru atît de rău parcă l-ar fi izbit cu parul în moalele capului.

Atunci, cu o poftă neînfrînată, ridică mîna și o lovi greu peste obrazul drept, și apoi cu dosul palmei, repede, peste obrazul stîng. Durerea stoarse din pieptul femeii un țipăt atît de ascuțit că Ion auzi cum zăngănesc geamurile casei. O mai trăsni însă și peste ochii ce-l priveau cu spaimă, dar care chiar spăimîntați îșî păstraseră o clipire de bunătate... Ana căzu pe prispă, ametită și legănîndu-și corpul din mijloc în sus ca să-și aline suferința.

— Și tu mă zdrobești, Ionică? gemu dînsa. Nu ți-e milă nici ție de mine?

Ion scuipă spre ea, răcorit, și intră în casă, căci de peste drum venea într-un suflet nevasta lui Macedon, pe cînd în pridvor la Herdelea parcă ieșise cineva să vadă ce se întîmplă?

Ana suspina și, suspinînd, pîntecele mare i se zbătea ca o mustrare. Năframa îi alunecase din cap, părul i se încîlcise și pieptul i se frîngea de plîns. În inimă închipuirile ei de fericire se topeau într-un noian de amărăciune din care răsărea numai întrebarea îngrozită: „Doamne, ce ți-am greșit de mă pedepsești așa de rău?"

Nevasta lui Macedon Cercetașu se așează lîngă ea, îi îndreptă basmaua pe cap, o mîngîie pe obrajii udați de lacrimi și-i zise cu milă, căutînd s-o ostoiască:

— Taci, draga lelii! Taci și rabdă, că femeia trebuie să sufere dac-așa a lăsat-o Dumnezeu... Taci mulcom, taci!

Glasul ei era atît de blînd că sufletul Anei se încălzi puțin. Apoi își ascunse fața în poala femeii și plînse mai ușurată, murmurînd însă într-una, ca și în seara nunții:

—Norocul meu, norocul meu!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pînă să convingă pe tatăl său, Titu n-a vrut să stea cu mîinile în sîn și a pornit din casă-n casă, îndemnînd pe țăranii alegători sau nealegători, să meargă cu toții la o întrunire în Armadia, unde Victor Grofșoru avea să-și lămurească programul. Fiindcă alegerea de deputat se apropia, prin sat umblau acuma mai des patrule de jandarmi spre a preîntîmpina turburările și agitațiile împotriva statului. Titu nu se sinchisea de dînșii. Dorea chiar un conflict sau poate o arestare, închipuindu-și că astfel va dovedi lumii întregi barbaria stăpînirii ungurești și va contribui mai eficace la izbînda candidatului român. Vorbea țăranilor de jugul unguresc, de datoria națională, de limba strămoșească, se izbea însă mereu de aceleași răspunsuri :

— Bine, domnișorule, așa o fi... Dar n-avem pămînt și dările-s multe și grele...

Întîi se supără de atîta nepricepere. Pe urmă totuși le dădu dreptate. „Adevărat, pe ei îi strivesc sarcinile vieții și eu le bat capul cu fraze ! Nici măcar speranțe nu le aduc !... Apoi, firește, dacă eu însumi nu știu bine ce vrem !"

El bănuia ce vrea, dar dorințele lui nu se potriveau cu ale bătrînilor. El cu cîțiva studenți și profesori mai tineri visau unirea grabnică a tuturor românilor. Nu se gîndeau dacă se poate ori nu se poate. Ei se uitau fermecați spre România, așteptînd de-acolo mîntuirea. În fața lor însă stăteau mai toți fruntașii recunoscuți, între care însuși Grofșoru, care spuneau că acestea sînt idei primejdioase, că prin asemenea vorbe goale, bune numai pentru discuții de berărie, se poate compromite toată lupta.

— Mijloacele noastre trebuie să fie legale ! îi spuse Grofșoru. Numai prin legalitate se obțin lucruri trainice ! Politica serioasă nu se poate întemeia pe aventuri, ci pe realitate !... Ce ascunde viitorul, nu se știe... În suflet putem nutri orice speranțe, dar visurile nu trebuiesc amestecate în lupta politică !

Titu se zăpăci și fu cuprins de o șovăire din care deabia cu sforțări se putu smulge. Se coborî iar între țărani și, cu toată opreliștea bătrînilor, le vorbi de „frații noștri", de „stăpînirea românească" ce va veni în curînd. Și tresări de bucurie cînd Ștefan Hotnog, bogătaș din sat, în loc de tîn-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

guirile obișnuite, răspunse acuma în numele tuturor, ridicîndu-și chimirul pe burtă :

— Să te audă Dumnezeu, domnișorule !

„Oportunismul și lașitatea ucid avînturile ! se gîndi Titu mulțumit. Cu jumătăți de idealuri nu poți lupta și nici nu poți fi înțeles de nimeni !"

Străduințile lui Titu au rămas totuși zadarnice, deoarece întrunirea, îndată ce s-a anunțat oficial, a fost oprită de către prefectul județului în urma raportului solgăbirăului Chițu care se temea de tulburări.

Tocmai cînd Titu venea pleoștit, cu vestea aceasta din Armadia, bătrînul Herdelea a primit citație de la tribunal în procesul ce-l pornise judecătorul pentru ultragiu. Deși, între timp, ungurul se mutase din Armadia într-un orășel din Ungaria, fiindcă — cum spusese dînsul la plecare — nu se putea aclimatiza în atmosfera nepatriotică de-aici, sarcina lui Herdelea se agravase, căci acuzația judecătorului s-a părut atît de întemeiată procurorului, încît și-a însușit-o din oficiu și deci procesul trebuia să continue negreșit, chiar dacă partea civilă s-ar fi retras.

Herdelea strigă pe Ion, care de asemenea primise citație, vrînd să se sfătuiască împreună cum să abată nenorocirea ce-i amenință de-aproape. Ion însă, în bobota necazurilor lui cu socru-său, căuta mereu să se plîngă ce a pățit și cum a fost înșelat, iar de procesul care îl durea pe învățător, parcă nici nu-i păsa.

— Aveți să vedeți că becisnicul ăsta are să mă bage în temniță și să ne nenorocească pe toți ! zise învățătorul pe urmă, doborît de îngrijorare. Țineți minte ce v-am spus eu azi ! Ion e fatalitatea noastră... El se ciorovăiește cu Vasile Baciu pentru niște zdrențe de pămînt și nici nu vrea să știe în ce poznă m-a înfundat !

Titu, văzînd spaima bătrînului și ca să mai schimbe vorba, găsi înțelept să povestească pe un ton de glumă, cum azi, întîlnindu-se în Armadia cu Belciug, i-a spus că e foarte supărat și că nu va lăsa fără răspuns insultele doamnei Herdelea, pentru care va trebui să dea seama în fața justiției... Efectul povestirii lui însă fu tocmai contrar celui așteptat de dînsul, stîrnind o ceartă care nu se isprăvi pînă noaptea tîrziu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Apoi da, că atîta-mi mai lipsea, să umblu acuma pe la judecăţi şi pentru dumneaei, că n-am eu destule necazuri, zise învăţătorul amărît. Mai bine-l lăsai dracului şi tu, în loc să-mi mai aprinzi paie-n cap şi cu el !

Doamna Herdelea se înfurie imediat, făcu pe soţul ei mămăligă nesărată, pentru că ar fi în stare să se lase călcat în picioare de toate nătăfleţele din lume, şi declară categoric că ea preferă să plătească orice amendă şi chiar să stea la puşcărie, decît să rabde mojiciile Pămătufului.

Ziua următoare aduse însă o nădejde bună, sub chipul unei scrisori de la subinspectorul Horvat, care-l invita colegial pe Herdelea să-şi pună în cumpănă toată influenţa pentru alegerea desăvîrşitului patriot ce este candidatul de deputat Beck. „*Am toată încrederea în patriotismul dumitale încercat şi să fii sigur că oboseala dumitale va fi apreciată cum se cuvine*", sfîrşea subinspectorul. Mai ales sfîrşitul i se părea învăţătorului plin de mari făgăduinţe.

— Uite ce om de treabă bietul subinspector ! strigă dînsul înviorat. Ei, degeaba, să nu judeci niciodată pe nimeni după aparenţe !... Iată bărbatul care-mi place şi mie !... Bravo ! Bravo !

Îndată îşi însemnă pe toţi alegătorii din Pripas, în număr de unsprezece, şi chibzui îndelung pe cei care ar vota cum îi va sfătui dînsul. Apoi îşi frecă mîinile cu încredere :

— Vezi, Dumnezeu îţi trimite ajutorul cînd nici te aştepţi !

Titu, aflînd seara planurile tatălui său, sări pînă în tavan de indignare şi strigă de nenumărate ori „trădare" şi „ruşine". Dar Herdelea rămase neclintit.

— Pentru moşturi n-am să-mi las eu bătrîneţele pe drumuri... Ai văzut tu ce-mi scrie subinspectorul ?... Citeşte bine ! Poftim ! zise aruncîndu-i mîndru scrisoarea.

Tînărul nu vru să citească nimic şi făcu jurămîntul că va lupta din răsputeri împotriva acestei trădări nemaiauzite. Herdelea se întristă că feciorul lui se gîndeşte mai mult la străinii de la care nu va avea niciodată nimic, decît la dînsul, a cărui soartă atîrnă de bunăvoinţa celor mari şi puternici.

— Nu-ţi închipui tu că Horvat, dacă-i vom împlini dorinţa, poate să-mi fie de mult folos ? N-ai văzut citaţia de ieri şi nu ştii că mă paşte afurisitul de judecător ? O vorbă a subinspectorului cîntăreşte greu la tribunal. Cînd va spune

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

subinspectorul prezidentului că uite-așa și așa, Herdelea e omul meu, adică al nostru, crezi că prezidentul are să mai crîcnească ? Așa se lucrează în lume, băiete... Înțelegi, ori nu înțelegi ?

— Nu vreau să înțeleg nimic ! răspunse Titu cu atît mai îndîrjit cu cît socotelile acestea i se păreau și lui cuminți.

— Atunci să-ți fie rușine obrazului, că ești cal bătrîn și ai putea înțelege atîta lucru ! strigă Herdelea adînc mîhnit. Rușine să-ți fie, măgarule !

6

În seara zilei cînd Ion bătuse întîia oară pe Ana, pică în casă, de-abia tîrîndu-se, Dumitru Moarcăș, o rudă îndepărtată de-a Zenobiei, cerînd adăpost pînă s-o îndura Dumnezeu să-l strîngă din lume. Zenobia, aflîndu-se în toane bune, pentru că feciorul și-a mușteruluit nevasta, îl primi fără a se burzului, mulțumindu-se doar să-l descoase puțin :

— Da ce-ai pățit, bade Dumitre ? De ce nu stai la Paraschiva, că-i bine acolo ?

— Parcă de bine fuge omul, murmură Moarcăș, mototolindu-se pe vatră.

Era un moșneag trecut de șaizeci, pipernicit și prăpădit de să-l sufli de pe picioare. Nu mai avea nici un dinte în gură și vorbea greu, scuipînd în toate părțile. În tinerețe a fost bărbat frumos și cu stare și se băteau fetele după dînsul, dar în loc să se însoare și să se potolească, i-a plăcut să zboare ca albina din floare-n floare, încît mulți oameni și-au ciomăgit muierile din pricina lui, căci de el nu îndrăzneau să se lege, fiind voinic și iute ca un lup. Cărăușia i-a fost mai dragă decît pămîntul și tot cărăușia i-a mîncat capul. Într-o noapte, venind de la Dej, o ceată de țigani lăieși au tăbărît pe dînsul, l-au stîlcit și i-au furat caii. A zăcut vreo doi ani și a rămas beteag de picioare. Boala i-a înghițit averea. Rămas numai cu căsuța și grădina, s-a aciuit pe lîngă Paraschiva, care era văduvă tînără și rîvnea mai mult la casa lui, crezînd că nu mai are de trăit cine știe cît. Dumitru însă se încăpățîna să nu moară și o duse douăzeci și doi de ani așa, prăpădit cum a scăpat, încît Paraschiva a avut vreme să se obișnuiască cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indrr1901-1932

slăbiciunile lui. S-au înțeles ei totuși destul de bine pînă acum cîteva luni cînd Dumitru s-a apucat și a vîndut lui Avrum casa și grădina fără știrea Paraschivei. Degeaba i-a dat o sută de zloți de argint, femeia nu s-a mulțumit. Ea era convinsă că a luat mai mult și a ascuns banii undeva sau la cineva. Și cum Dumitru nu mai putea să aibă zile multe, Paraschiva se înfuria că banii vor ajunge pe mîna altora, iar ea, care l-a îngrijit atîția ani, se va alege cu nimica. Fiindcă nici Avrum nu voia să-i spuie lămurit cît i-a dat, Paraschiva s-a pus pe moșneag, mai întîi cu sudălmile, apoi cu bătaia, pînă ce în sfîrșit azi l-a izgonit să nici nu-l mai vadă.

Bătrînul povesti ce-a pățit cu Paraschiva, dar fără s-o ocărască, ba chiar cu o mare părere de rău că a fost nevoit să plece de la ea și să moară poate prin case străine.

— Apoi lasă c-ai trăit destul, îi zise Zenobia drept mîngîiere.

Ion, îmbufnat cum rămăsese toată ziua după ce plesnise pe Ana, nu zise nimic, ci se uita doar uneori cu ură la noul mîncău care-i cade în spinare din senin. Credea totuși că Dumitru se va întoarce acasă mîine-poimîine, știindu-se că nu poate trăi fără Paraschiva, singura femeie — se zice — pe care a iubit-o el cu adevărat și care, de aceea, l-a și învîrtit cum i-a plăcut. De altfel gîndurile lui erau atît de fripte de grija pămînturilor, încît tot restul lumii i se părea că nu face un ban găurit. Se înfuria cînd vedea pe Ana care, pe cît îi îngăduia pîntecele țuguiat, se sprintenea pe lîngă vatră să gătească cina, și era din ce în ce mai convins că femeia e înțeleasă cu Vasile Baciu să-l tragă pe sfoară.

Se perpeli cîteva zile fără să știe ce să mai facă. Apoi îi veni în minte Herdelea și se bucură ca și cînd ar fi găsit scăparea. Chipul învățătorului îi juca înaintea ochilor, strălucitor de speranțe. Îl căută îndată și, nemerindu-l la școală, îl chemă afară. Herdelea era supărat și-i impută că e nerecunoscător și că, prin nepăsarea lui criminală, îi primejduise slujba și cinstea. Ion ascultă nerăbdător, ca și deunăzi cînd încercase învățătorul să se sfătuiască cu dînsul. Ce-i păsa lui de grijile altora? Pe el numai necazul lui cel mare îl rodea și-l chinuia, și, după ce îmblînzi pe Herdelea cu făgăduinți, i se plînse ca un copil nepriceput, zicînd mereu mai rugător și mai stăruitor:

— Învață-mă, nașule, că altminteri ori fac moarte de om și ajung la pușcărie, ori mi-oi pune singur ștreangul de grumaz!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se uita în ochii învățătorului, sorbindu-i răspunsul, din care însă i se înțipări în creier numai atîta: „Fii liniștit, finule, că ce ți-a făgăduit trebuie să-ți dea... Duminecă tu să vii la mine cu Ana... Am să chem și pe Vasile ș-aveți să vă înțelegeți, fii liniștit!"

Zilele pînă duminecă trecură ca ceasurile. Nădejdea îi îmbrăca toate gîndurile în trandafiriu. Se simțea iar stăpînul pămînturilor și de-abia aștepta să poată ieși la lucru pe moșia lui.

Herdelea, iubitor de învoieli unde fiecare parte să-și scadă cerințele spre mulțumirea amîndurora, povățui pe Vasile Baciu să dea acuma jumătate din locuri, care să fie scrise pe numele lui Ion, iar cealaltă jumătate să i-o făgăduiască în scris pentru după moarte. Povața lui însă îi nemulțumi pe amîndoi. Toate nădejdile lui Ion se prăbușiră auzind ce spune învățătorul. Apoi dacă ar fi fost vorba să lase dînsul din drepturile lui, ce nevoie de sfaturile nașului? Lui nu-i trebuiau sfaturi, ci pămînturile, toate pămînturile... Îl cuprinse o mînie sălbatecă împotriva lui Herdelea, care astfel vrea să-l înșele, în loc să-l ajute... Vasile, cu o lucire șireată în privire, zise tacticos că el nu-și ia vorba înapoi și dă bucuros cele cinci locuri, pe ales. În sinea lui însă era sigur și el că Herdelea s-a înțeles cu Ion să-i fure averea... Pentru că nu îndrăzneau să se certe cu învățătorul, potrivnicii schimbară între dînșii cîteva sudălmi și apoi, uitînd orice omenie, se luară de piept și începură să-și care la pumni peste cap, cu sete, grohăind ca niște mistreți prinși în capcană... Herdelea și Titu de-abia izbutiră să-i scoată din odaie, în vreme ce dăscălița, nespus de indignată că nerușinații s-au încăierat în casa ei, îi ocăra cu înverșunare, iar Ghighi țipa speriată. Ana încremenise pe scaun, în dosul ușii, încît doamna Herdelea o dojeni și pe ea bine și apoi o dădu afară.

Vasile și Ion se mai zgîlțîiră puțin în pridvor, se mai ghiontiră pînă-n poartă, dar în uliță se descotorosiră și-și așezară hainele boțite, înjurîndu-se din ce în ce mai potoliți. În clipa însă cînd să pornească spre sat, în ușa casei învățătorului se ivi Ana, topită de rușine și de spaimă, ca o arătare urzitoare a tuturor relelor. O zăriră amîndoi deodată și furia lor se înteți iar, pumnii se amenințară în aer și privirile roșii se loveau ca două săbii. Ajuns în dreptul casei, Ion intră în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ogradă urlînd cu o spumă subțire, albă între buze, care se muta și se lipea cînd pe cea de sus, cînd pe cea de jos :

— Să-ți mănînci friptă odrasla, tîlhar bătrîn ce ești !

Ana dădu să intre și ea, dar Ion se repezi ca uliul și răcni, răgușit, scăpărînd scîntei din ochi și scoțînd cuțitul din șerpar :

— Fugi, fleandură, fugi de-aici că uite-acu te trimit pe lumea cealaltă !... Și să nu te mai prind prin ograda mea că te spintec !... Hoață !... Hoți și tîlhari care umblă să mă mai și batjocorească !

Femeia vru să ridice mîinile să-l roage, dar privirea lui o îngrozi, spunîndu-i că într-adevăr e hotărît s-o omoare acuma. Șovăi o clipă și apoi porni după tatăl său care făcea cîte doi-trei pași, se oprea, se întorcea, zvîrlea ginerelui cîte-o injurătură, iar se urnea și iar se oprea... Cînd însă Vasile o văzu apropiindu-se își îndreptă toată mînia asupra ei și, amenințînd-o cu amîndoi pumnii, strigă clămpănind din dinți ca o fiară :

— Să nu vii la mine, rapandulă, că-ți zdrobesc ciolanele !... Sărăntoc ți-a trebuit, de sărăntoc să ai parte !... Uite-l !... Uite-l ce mîndru-i !... Amu să-ți fie de cap ! De cap ! De cap ! De cap !

Păși mai iute, dar răcnind într-una „de cap", ca și cînd n-ar fi fost în stare să găsească o ocară mai grea...

Ana rămase în mijlocul drumului, nemaiștiind încotro s-o apuce. Ion tot mai înjura și blestema în ogradă, iar Vasile Baciu, depărtîndu-se, țipa mai tare parcă să-l audă tot satul. Vecinii ieșiseră în uliță și priveau, care mirați, care rîzînd, toți dornici să urmărească desfășurarea poznei... Nemișcată, cu brațele moarte, cu ochii rătăcitori și cu sufletul crîmpoțit de înfricoșare, femeia se uita împrejur, fără să mai știe ce să facă. „Acu unde să mă duc ?" se întreba și în minte îi răsăreau numai răspunsuri negre care o pironeau pe loc, sleindu-i voința și ispitind-o să-și curme singură toate suferințele, fiindcă viața ei e zadarnică.

Tot Floarea, nevasta lui Macedon, sări iar, o luă de mînă, o duse acasă la ea, o îmbărbătă pînă seara și o culcă după cuptor, lăcrimînd de milă :

— Vai, sărăcuța de ea, sărăcuța !...

În noaptea aceea își dădu seama întîia oară Ana de prăpastia în care-și zvîrcolește ea viața. Și atunci gîndul morții i se coborî în suflet ca o scăpare fericită. Îl alintă atît de stărui-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tor, că, în cele din urmă, se minună cît de blîndă și ademenitoare i se înfățișează, ca un liman unde nu sînt nici dureri și nici nădejdi... Deodată însă simți o zvîcnire în pîntece, trezind-o din aiurare. „Cum se mișcă, sărmanul!" își zise dînsa uitîndu-și toate necazurile și înțelegînd că trebuie să trăiască, fiindcă într-însa o ființă nouă bate la poarta vieții.

7

A doua zi Ion se mulcomi. Îi păru rău că s-a făcut de rîsul lumii și că s-a hărțuit cu socrul său tocmai în casa învățătorului, deși era convins că Herdelea s-a dat de partea dușmanilor lui. Trecu drumul la Macedon Cercetașu și aduse acasă pe Ana, dar fără să audă măcar poveștele Floarei că să fie mai milos cu biata femeie că mîine-poimîine îi sosește ceasul și cine știe ce se poate întîmpla dacă o huiduiesc toți și n-o cruță nimeni.

Apoi fu cuprins de desperare. Simțea un gol dureros în cap, care voia neîncetat parcă să-i spargă țeasta. Numai buzele îi șoșăiau într-una :

— Nu-i bine așa... Nu-i bine... nu-i bine...

Se ducea prin Jidovița, se îmbăta și se întorcea mai posomorît.

După o săptămînă ploioasă și murdară, care-l ținuse mai mult în casă, răsări o zi aurită, caldă, strălucitoare, cum nu se mai pomenesc decît în ținuturile muntoase în dricul primăverii. Ieșind în ogradă, Ion se opri ca trăsnit și, fără să vrea, sorbi lacom mirosul de verdeață, sălbatec și umed, ce plutea în văzduh. Ca și cînd peste noapte tot pămîntul s-ar fi spălat cu apă fermecată, atît se înfățișa de mîndru în verdele deschis pe care stropii de rouă licăreau în toate culorile curcubeului, ca niște diamante presărate înadins de o mînă nevăzută. Priveliștea aceasta îl zgudui ca dintr-un somn greu și-i umplu deodată creierii de gînduri... Și porni, luminat, spre casa preotului Belciug, împins de o încredere mare. Numai popa poate să-i arate calea, precum tot dînsul l-a dat pe brazdă odinioară. Dar acest „odinioară" era așa de depărtat, parcă ar fi trecut ani și ani de zile, deși abia ieri se împliniseră cinci săptămîni de la nuntă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Belciug privea din cerdac cum adapă caii vizitiul, un țăran somnoros și plin de baligă pe haine.

— Ce mai veste-poveste, Ioane ? zise dînsul văzîndu-l intrînd pe portiță, cu pălăria în mînă.

— Apoi mai mult rău decît bine, domnule părinte, răspunse Ion vrînd să zîmbească dar izbutind numai să se strîmbe și să-și arate dinții galbeni, ca un cîine care mîrîie neputincios.

— Am auzit... De, băiete, dacă uitați pe Dumnezeu, cum să nu vă pedepsească ? mormăi Belciug puțin înnourat și intrînd în casă urmat de Ion.

Dumnezeu însemna acum în Pripas biserica cea nouă și preotul simțea mîna cerului în neînțelegerile dintre ginerele și socrul care nici nu s-au gîndit măcar să dăruiască ceva pentru lăcașul Domnului.

Milostivenia cerească i se arăta de altminteri preotului în toate chipurile. Bucluc lui Herdelea cu judecătorul era o pedeapsă grabnică și cuvenită pentru că a uneltit împotriva slujitorului lui Dumnezeu. Mai aștepta doar manifestarea mîniei divine față de doamna Herdelea, care l-a ocărît pe dînsul, și apoi o lovitură deosebită pentru Herdelea fiindcă chiar ieri a aflat că umblă să-i smulgă cîțiva alegători în favoarea candidatului de deputat ungur, deși știe bine că el dorește să arunce un bloc, mic dar solid, în cumpăna reprezentantului român. Răsplata tuturor neplăcerilor o găsea totuși mai ales în hotărîrea de a începe încă în vară aceasta lucrările noii biserici. Căzuse la învoială cu un arhitect din Bistrița, care avea gata un plan foarte frumos. Arhitectul trebuia să sosească în curînd și, cu materialul adunat, să așeze temelia. Pînă la toamnă zidurile vor fi ridicate, iar în toamna viitoare noul locaș va putea fi sfințit cu toată solemnitatea. Belciug se gîndea de pe acuma la programul sfințirii și inima lui bolnăvicioasă tremura de bucurie. Dar, deoarece tot mai lipsea puțin din suma prevăzută la cheltuielile clădirii, strădaniile lui nu erau sfîrșite. De aceea nu pierdea credința că, pînă la urmă, și Ion va deschide punga și deci se sili să-l cîștige prin bunăvoință.

— Acuma spune Ioane, ce te doare ! murmură dînsul așezîndu-se, bătîndu-și genunchii cu palmele și privind drept în ochii lui Ion, pe care-l lăsase în picioare.

Ion se spovedi prelung, cu glas înfundat, cu ochii în pămînt, iar preotul îl ascultă cu băgare de seamă și fără să-l

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întrerupă. Apoi cînd isprăvi, Belciug se sculă, se plimbă de cîteva ori de ici-colo cu paşi mari, uitîndu-se o dată cu mirare în odăiţa de culcare unde patul era încă tot nefăcut, şi în sfîrşit se opri lîngă masă, se răzimă de dungă cu palmele încrucişate la spate şi vorbi privind mereu într-un colţ al tavanului :

— Ştiu cu ce să te sfătuiesc ?... Greu... Prea greu... Numai un avocat te-ar putea lumina bine... Dar cu răul şi cu bătăile nu se împacă oamenii niciodată, asta-i de cînd lumea. Dumnezeu a lăsat judecătorilor împărţirea dreptăţii pămînteşti... Am păţit şi eu deunăzi, ştii bine, că m-a ocărît dăscăliţa ţigăneşte. Puteam să mă apuc de bătaie ?... Nimeni să nu-şi facă singur dreptate... N-am zis nimic şi nu m-am înfuriat... Dreptatea-i de la Dumnezeu... M-am plîns şi eu în Armadia la judecătorie şi, dacă-i bine şi drept să fiu hulit de pomană, hulit să rămîn... Tu însă vei face cum crezi de cuviinţă. Numai atîta să ştii : pumnul nu-i dreptate... Întreabă un avocat, roagă-l să te înveţe şi fă cum te-o îndrepta el... Eu n-am nici o putere...

Ion plecă mulţumit. Bine a zis popa : legea să hotărască... Ajuns acasă, chemă pe Ana şi-i vorbi foarte blînd :

— Tu trebuie să te duci la tatăl tău, Anuţă, că eu nu te mai pot ţinea, vezi bine şi tu, că-s sărac şi abia ne tîrîm şi noi zilele... Dumnealui are destulă avere... Amu că m-a înşelat, nu-i nimic. Dumnezeu din cer vede şi judecă. Dar eu trebuie să mă gîndesc la pielea mea. Cu mînile-n sîn n-oi sta, de bună seamă, poţi să-i spui !

Pe urmă o duse de mînă pînă la poartă şi închise poarta după ea.

Ana se mai uită înapoi, dar el nu mai întoarse capul.

— Are dreptate... toţi au dreptate, şopti femeia podidită de plîns. Numai eu n-am nici un rost în lume...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL VIII — COPILUL

1

Cu cît se apropia alegerea de deputat, cu atît Herdelea, tatăl şi fiul, se ciorovăiau mai mult, ca şi cînd toate necazurile şi toate nădejdile, ba chiar însăşi soarta lor ar fi atîrnat de izbînda românului sau a ungurului. Bătrînul, care purta în suflet groaza procesului cu judecătorul, credea din ce în ce mai tare că, contribuind la alegerea candidatului guvernamental, va scăpa teafăr din ce-l ameninţa. Se gîndea în taină că, în preajma judecăţii, va ruga pe ocrotitorii săi, subinspectorul şi deputatul, să pună o vorbă bună pentru dînsul acolo unde trebuie. Văzîndu-l cu asemenea sprijinitori, judecătorul va trebui să se îmblînzească, iar tribunalul să înceteze urmărirea... Şi, fiindcă în cele din urmă Titu rîdea neîncrezător de speranţele lui, Herdelea zicea convins :

— Cine rîde la urmă rîde mai bine, băiete !

Dăscăliţa deşi nu putea suferi neamul ungurese, rămase totuşi neclintită în părerea ei că, mai presus de orice, omul trebuie să aibă grijă de pielea lui. De altfel ea şi cu Ghighi nu se sinchiseau atîta de mofturile alegerii, cît se frămîntau că, în afară de cîteva cărţi poştale ilustrate, n-aveau încă nici o scrisoare de la Laura, măcar că acuma se împlineau aproape două luni de la nuntă. Îşi făceau fel de fel de închipuiri, că-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

urau explicații care să le potolească neliniștea, dar care mai mult le întristau.

Titu se mistuia și se chinuia de însuflețire. Dorea cu atîta înverșunare izbînda lui Grofșoru, că îl durea chiar numai gîndul că ar putea cădea. Începea aproape să urască pe tatăl său, mai ales că punea veșnic înainte interesul personal.

— Dacă nu vrei să facem nici o jertfă, cum crezi c-o să triumfăm vreodată ? striga dînsul desperat, crișnind din dinți și smulgîndu-și părul.

Egoismul acesta, de care se izbea de altminteri pretutindeni, îl hotărî să se gîndească să plece oriunde, în lume, încredințat că aiurea oamenii vor fi mai voioși să se sacrifice pe altarul unei idei. Deși striga într-una că activitatea e mama succesului, continua să petreacă zilele prin Armadia, la berăria Rahova sau la Grivița, unde, împreună cu alți tineri entuziaști, se îmbătau cu vorbe mari, visau închipuind planuri îndrăznețe și puneau la cale soarta poporului. Fiind sigur de succes, îi umflau mereu proporțiile. Li se părea că alegerea lui Grofșoru va revoluționa nu numai țara, ci toată Europa.

Știau dinainte discursurile zdrobitoare cu care Grofșoru va ului parlamentul și vedeau limpede clipa cînd Ardealul se va ridica brusc în picioare și va cădea, ca un copil pierdut și regăsit, în brațele României, cînd cei oropsiți de atîtea veacuri își vor lua locul ce li se cuvine între popoare, ca niște urmași vrednici ai stăpînilor lumii.

După asemenea înaripări, intrînd seara în atmosfera îmbîcsită de realitate de acasă, Titu simțea că se prăvale din înălțimi și se zvîrcolea neputincios. „Trebuie să plec de-aici, altfel am să mă înăbuș !“ își zicea după ce se certa cu tatăl său, care nu voia nici să-i mai asculte argumentele.

Cu toată sila ce i-o făcea slujba de subnotar, își găsi singur un loc în Lușca și, într-o seară, aproape de alegere, în urma unei discuții mai violente, declară că are să se ducă îndată ce va afla rezultatul luptei, fiindcă s-a săturat de viața aceasta fără nici un ideal, mînjită numai de noroiul mărunțișurilor zilnice. Declarația voia să fie o răzbunare împotriva tatălui său, care se bucură auzindu-l și-l felicită că începe să se cumințească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

În ajunul alegerii trecură prin Pripas două companii de honvezi care aveau să dea o mînă de ajutor jandarmilor concentrați din tot județul spre a păstra ordinea.

— Uite ce susțineți dumneavoastră, cei cu prudența! zise Titu către Herdelea arătîndu-i soldații ce de-abia-și tîrau picioarele obosite. Drept argumente ne dați baionete!

În sfîrșit ziua cea mare răsări frumoasă... Armadia fierbea ca un stup în ceasul cînd roiește. Toată lumea era stăpînită de înfrigurare. Din sus și din jos soseau mereu cete de țărani, cu preoții și cu învățătorii în frunte, unii pedeștri, plini de praf și de sudori, alții în căruțe, toți veseli și strigînd mereu „trăiască“...

De la biserica cu două turnuri, de-a curmezișul pieței, pînă la primărie, unde era biroul electoral, în dreapta și în stînga străzii se întinseră cordoane de jandarmi cu baioneta la armă, cu penele de cocoș agitate în pălării, răstindu-se la mulțimea ce se înghesuia în spatele lor, răcnind deseori „înapoi“ și amenințînd cu pușile. În mijlocul pieței, lîngă crucea îngrădită cu uluci, un grup de elevi de liceu din clasele superioare, încadrați de cîțiva profesori tineri și de studenți îndrăzneți, cîntau *Deșteaptă-te, române!* întrerupîndu-se din cînd în cînd ca să strige în cor: „Trăiască deputatul Victor Grofșoru!“ Grupul ajungea pînă la cordonul de jandarmi; cei din față aplaudau pe alegătorii români și huiduiau pe ovreii și ungurii care se îndreptau spre primărie. Aici, chiar în spatele unui jandarm voinic, cu mustăți mari și selipitoare de pomadă, stătea și Titu, roșu de entuziasm și răgușit de cît a cîntat și a răcnit. Toată piața gemea de țărani nealegători, aduși înadins să manifesteze, urlînd „trăiască“ sau „rușine“.

Belciug veni mai devreme, urmat de vreo douăzeci de pripășeni, dar în fața bisericii un ofițer de jandarmi trimise în dosul cordonului pe cei ce n-aveau cărți de alegători, încît preotul defilă numai cu șase inși înspre localul de vot, zîmbind amar la mulțimea care-l aplauda. Titu strigă însuflețit „bravo Belciug“, iar popa îi răspunse măgulit și trist:

— Nu-i vina mea că sîntem numai atîția, știi bine!

Soarele ardea. Căldura creștea neîncetat. Oamenii, osteniți de cît au stat în picioare, asudau, se îndîrjeau, se îmbulzeau spre cordoanele de jandarmi fără să știe de ce, iar jan-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

darmii se strîmbau, răceneau şi izbeau ici-colo cu patul puştii, înjurînd.

Pe la amiazi Grofşoru, însoţit de cîţiva prieteni, trecu pe stradă, spre biserică, să-l vadă mulţimea. Însufleţirea izbucni ca o flacără dintr-un jăratec peste care ai turnat ulei. Cîntecele, uralele, ţipetele se topeau într-un zgomot năprasnic: lumea se năpusti peste cordoane să-l vadă mai bine. „Ura! Trăiască Victor Grofşoru!... Jos renegaţii!"... Jandarmii se zbăteau, învîrtind armele să stăpînească valurile de oameni. Unul, cuprins de mînie fiindcă norodul nu-l lua în seamă, împunse cu baioneta în mulţime, înţepînd pe un ţăran bătrîn, care tocmai se lupta să iasă din vîltoare şi care deodată începu să se vaiete.

— Ruşine!... Huo!... Jos cu ei! urlă gloata repezindu-se mai dîrză asupra cordonului.

— Înapoi!... Înapoi! ţipau jandarmii lovind cu arma în cei care se avîntau peste linia oprită.

Grofşoru, care tocmai văzuse cum a împuns jandarmul, se repezi la ţăranul rănit şi-l îmbrăţişă furtunos, în vreme ce mulţimea vuia de entuziasm şi mulţi întrebau: „Ce este? Ce s-a întîmplat?" Apoi, revenind în mijlocul străzii, îşi scoase pălăria, îşi şterse năduşeala şi începu cu glas vibrător:

— Cetăţeni! A curs sîngele nevinovat! Teroarea...

Nu izbuti să continue, căci un ofiţer de jandarmi îl opri scurt, declarîndu-i că nu e voie să aţîţe lumea. Grofşoru se ciondăni un răstimp cu ofiţerul protestînd cu gesturi largi, pe cînd partizanii îl sprijineau stăruitor:

— Trăiască!... Trăiască!...

În clipele acestea sosi în piaţă Herdelea, urmat de cinci alegători, cu faţa luminată de un zîmbet sfios, uitîndu-se puţin speriat în dreapta şi stînga. Cîţiva strigară „trăiască", dar îndată un glas gros răcni: „Ruşine! Renegaţii!... Jos!..." şi repede toţi izbucniră în huiduieli, iar printre baionetele lucitoare pumni încleştaţi se scuturau ameninţători. Herdelea, înfricoşat, simţi un tremur în genunchi, dar zîmbetul nu-i dispăru de pe buze ca şi cînd ar fi fost vopsit... Grupul de liceeni porni să cînte batjocoritor *Veşnica pomenire*, cu glasuri ascuţite şi false de mascaradă, în timp ce alţii răceneau neîncetat „ruşine"...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

Titu, cuprins deodată de o milă mare, se piti la spatele jandarmului, uitîndu-se îngrijorat după tatăl său, îmbătrînit prea înainte de vreme, a cărui față acuma era albă încît de-abia i se mai vedeau mustățile mici și cărunte.

— Renegatule !... Rușine !... Trădătorule !... Jos ! țipau zeci de voci în jurul lui Titu, care ridică mîinile, copleșit de emoție, parc-ar fi vrut să oprească ocările necruțătoare.

Grofșoru, care nu mai isprăvea discuția cu ofițerul, cum zări pe Herdelea, se întoarse și-l apostrofă indignat :

— Îmi pare rău, domnule Herdelea, că tocmai dumneata...

Învățătorul se opri fără să poată scoate o vorbă. Ofițerul însă interveni :

— Pardon !... Vă rog să nu terorizați pe alegători ! Aici nu se permite nici o presiune ! zise punîndu-se între Grofșoru și Herdelea și apoi adăogînd, către acesta : Înainte, înainte, domnilor !

— Protestez împotriva acestei noi încălcări de lege ! strigă Grofșoru, deschizînd o nouă ciorovăială cu ofițerul.

În fața primăriei, solgăbirăul Chițu strînse mîna lui Herdelea și-l prezintă unui domn scurt și gras, cu ochelari de aur și cu o mustață galbenă rară :

— Domnule candidat, iată unul din prietenii noștri !... Îmi dați voie ?

Candidatul dădu mîna învățătorului, zicîndu-i mașinal :

— Îmi pare foarte bine... Voi fi totdeauna la dispoziția domitale... Totdeauna...

Herdelea, înviorat, primi cuvintele ungurului ca o ușurare și intră în biroul notarului unde, la o masă lungă, ședea un judecător de la tribunalul din Bistrița, uscat, cu nasul foarte subțire, cu niște ochi mici, răutăcioși și cu un creion în mînă. Învățătorul îl cunoștea. Alături alți doi, tot de la tribunal, scriau voturile în formulare tipărite. Odaia era plină de oameni care măsurau pe alegători cu priviri bănuitoare.

Herdelea se apropie de masă cu pălăria în mînă, cu zîmbetul pe față. Judecătorul, președintele comisiunii electorale, îl privi întrebător.

— Votez pe domnul candidat Beck ! zise învățătorul, rezimîndu-se cu mîinile de dunga mesei și uitîndu-se în ochii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

judecătorului parc-ar fi vrut să-l roage să-l țină minte și să-l apere cînd va veni la proces.

Cei cu formularele îi însemnară numele, iar președintele rosti, indiferent și obosit :

— Altul ?

Învățătorul se dădu puțin la o parte, să facă loc tovarășilor săi.

— Tot din Pripas, murmură dînsul către judecătorul care părea că nu-l aude, ci se scărpina după ureche cu creionul și se uita la cei ce scriau voturile.

La șase seara comisiunea declară ales pe candidatul Bela Beck, cu o majoritate de cinci voturi.

Rezultatul se răspîndi pe-afară, prin mulțimea obosită, care-l primi cu strigăte de indignare, și cu cîntece naționale. Piața totuși se goli curînd. Circiumile însă se umplură, adăpostind pînă noaptea tîrziu comentariile aprinse, felicitările, amenințările...

Herdelea povesti acasă încîntat cum i-a strîns mîna deputatul și cum i-a făgăduit sprijinul pentru orice împrejurare, cum i-a zîmbit judecătorul încreținд fruntea ca să-și întipărească în creieri numele lui.

— De-acu nu mai am nici o grijă cu procesul... De-acu pot dormi liniștit ! zise dînsul cu mîndrie. Vezi acuma ce înseamnă să știi să te porți cu oamenii ? adăogă apoi biruitor către Titu.

— Am văzut... am văzut ! șopti tînărul istovit.

Auzindu-l și văzîndu-l însă își amintea răcnetele mulțimii în piață, cînd a trecut Herdelea, paloarea lui de-atunci și mila aceea dureroasă ce-o simțise și care i-a rămas în inimă parcă mai adîncă. Era trist și abătut, ca și cînd ar fi pierdut orice nădejde în lume. „Iată de ce atîrnă înfăptuirea ideii ! se gîndea dînsul. Cinci voturi ! Adică tocmai voturile tatii... ca să-și ușureze procesul ! Dacă nu era procesul, triumfa ideea... Și baremi procesul de-ar ieși bine !... Iată ce hotărăște soarta unui popor ; un fir de tină... Și totuși ideea nu poate muri ! Ideea e sufletul omului."

Profitînd că notarul din Lușca era în Armadia, cu alegerea, a doua zi plecă. „Dac-aș mai sta mult aici, ar trebui să mă scufund de tot în noroiul realității !" își zise Titu despărțindu-se.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

2

— M-a alungat, tată... șopti Ana atît de încet că nici ea însăși nu-și auzi bine glasul, cu groaza încuibată în ochi, așteptîndu-se s-o zdrobească.

Vasile Baciu prînzea. Avu o tresărire, văzînd-o galbenă și trasă, cu burta la gură. Mai sorbi din lapte o dată, îmbucă o coajă de mălai, pe urmă se uită lung la Ana și răspunse molfăind :

— Bine... Stai aici că ai unde... Vezi că eu mă duc pînă în Zăhată, că am niște oameni la sapă... Să ici seama pe-acasă...

Vorbea atît de liniștit că femeia se zăpăci, crezînd că n-a auzit bine și nu îndrăzni să se așeze pînă nu-l văzu plecînd aievea cu carul.

Baciu știa că Ion are s-o izgonească, dar nu-i păsa. Lasă să vie fata, nu-i nimic. Acuma, că-i măritată în lege, poate ședea și acasă. Mai bine așa, decît să se plece el în fața tîlharului și să-i dea moșia. La urmă tot va trebui să vie bărbatul și s-o ia, mulțumindu-se cu ce-o căpăta, căci n-are încotro... Acum e vorba de răbdare. Cine o răbda mai lung, rămîne deasupra. Iar dînsul poate aștepta oricît, că nu-l doare...

Ana era umilită și tăcută ca un ciine. Nu crîcnea înaintea bătrînului și doar uneori îl privea rugătoare cu ochii ei scufundați în cap și veșnic roșii. Zilele i se păreau nesfîrșite în așteptarea omului pe care inima ei îl dorea cu atît mai mult că suferise greu pentru dînsul.

Ion, chiar în ziua cînd o alungase, se dusese în Armadia la Victor Grofșoru, de care știa că-i avocat straşnic, mai tare ca mulți din Bistrița. Avocatul era foarte încurcat atunci cu alegerea de deputat și, aflînd că Ion nu-i alegător, vru să-l amîne pentru altă dată. Ion însă, încăpățînat, nu s-a lăsat pînă nu i-a povestit cu de-amănuntul toată buba. Mirosind ceva mai de preț, Grofșoru întrebă mai întîi :

— Martori ai ?

— Am, domnule avocat, cum să n-am... Am pe... se grăbi țăranul, înșirîndu-i pe toți cei ce au fost la tocmeală și care auziseră făgăduiala socrului său.

Avocatul se însărcină să-i scoată pămînturile, dar îi ceru înainte jumătate din onorar. După ce Ion numără banii, Grofșoru îi închise într-o casă de fier, îl sfătui să aducă înapoi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe Ana ca să nu poată spune Vasile Baciu c-a alungat-o, dar să potrivească lucrurile astfel încît să nu bage de seamă că are nevoie de ea.

Ion își făcu cruce de mulțumire. Dacă i-a luat avocatul banii, înseamnă că trebuie să cîștige. Ana are să se întoarcă ea singură... Numai cînd trecură două săptămîni începu să intre în grijă să nu cumva să se primejduiască procesul din pricina femeii care nu vine acasă.

Cînd află Vasile Baciu că Ion l-a tras în judecată, se întunecă. Îi era frică de judecăți, deoarece nu mai avusese niciodată și văzuse la alții că procesele înghit zadarnic moșiile oamenilor. Începură îndoielile. Să nu se întîmple ceva și să piardă tot. Avocații cîte șuruburi nu învîrtesc. Te bagă în temniță cu dreptatea în mînă. La urma urmelor poate că tot mai bine ar fi să-i arunce ciinelui jumătate locurile și căsuța cea veche, să scape de-o grijă... Se uita cam chiorîș la Ana și ar fi fost bucuros să-i găsească vreo pricină s-o gonească înapoi, la tîlharul pe care și l-a ales ea și de care acuma nu mai știe cum să se scuture.

În dumineca a treia, Vasile Baciu, ca s-o poată alunga, se hotărî să se îmbete. După-amiazi cîrciuma era plină, ca de obicei. Avrum, negru de supărare, din pricina unei afaceri cu notarul, servea totuși rachiul mai prompt chiar decît alte dăți. Vasile n-apucă să se afume bine și se pomeni cu Toma Bulbuc lîngă dînsul, foarte vesel și mulțumit că pusese temelia casei de piatră ce o clădea pentru George pe care avea de gînd să-l însoare la iarnă. Din vorbă în vorbă Baciu se plînse cît de rău a nimerit-o cu măritișul fetei, cum stă acuma acasă la dînsul, parcă nici n-ar avea bărbat... Toma clătină din cap și apoi întrebă binevoitor :

— De ce nu vă împăcați voi, Vasile ?... Oamenii trebuie să se învoiască...

— Da cu cine să te împaci, omule ? făcu Baciu trîntind paharul pe masă și povestind iarăși ce-a pățit cu ginerele și cum vrea să-l lase pe drumuri, cerșetor.

Atunci intră și Ion în cîrciumă. Venea înadins, știind că e socrul său, să încerce o apropiere, dacă s-ar putea, ca să-și ia acasă nevasta. Se așeză însă la altă masă, strigînd cu un oftat :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Jupîne !... Măi jupîne !... Dă-mi şi mie o leacă de stropşeală !

Pînă să vie Avrum cu rachiul, Toma se întoarse repede :

— Ia vino încoace, Ioane ! Vino, vino, că nu te mănîncă nimeni...

Ion trecu greoi la masa lor, rostind ca din gura altuia :

— Noroc bun, socrule...

— Ce socrule, mă ! sări Vasile, jumătate glumeţ, jumătate furios. Eu să-ţi zic ţie „socrule", că văd că nevastă-ta-i mai mult la mine decît la tine !

— Vina mea-i ? făcu Ion, îndoindu-se de spinare ca un caraghios.

— Eu aş zice să vă împăcaţi ca oamenii de treabă, să nu vă mai faceţi de rîsul lumii ! vorbi acuma Toma, trăgînd cu ochiul întîi unuia, pe urmă celuilalt. Că zău aşa ! Ia şezi, Ioane, şezi colea !

Ion se aşeză, aşternînd pe o bancă o batistă roşie cu flori verzi, ca să nu-şi murdărească hainele. Toma puse îndată la cale tocmeala. Altă dată s-ar fi aprins, ar fi înjurat, ar fi răguşit ţipînd, acuma amîndoi erau liniştiţi, chibzuiţi şi reci ca doi negustori păţiţi şi înşelaţi. Vasile sfîrşi îmbiindu-i jumătate locurile şi casa cealaltă, pe care poate să le scrie oricînd pe numele lor, să nu mai fie neînţelegere. Ion răspunse că mai bine să hotărască judecata, dacă nu vrea să-i dea ce s-a înţeles cînd a luat fata : totuşi Ana poate să vie acasă oricînd, căci el cu ea n-are nimic... Toma îi îndemnă să mai lase fiecare cîte ceva şi-i sili să dea mîna.

— Bine, aşa să fie cum ziceţi, mormăi Ion cu ochii aprinşi. Dar procesu-i proces... Amu, deocamdată fie după voia dumneavoastră, dar judecata să-mi dea dreptul meu deplin ! Dacă dumneata îmi dai de bunăvoie cît zici, ne-om judeca pe mai puţin.

Vasile Baciu nu vru să audă de proces şi se supără. Toma însă îl făcu să dea mîna a doua oară, zicînd blajin :

— Lasă, lasă cum zice, că-i mai tînăr şi mai fără minte ! Lasă... Pînă la judecată mai trece vreme şi cine ştie ce-o mai aduce Dumnezeu !

Băură aldămaşul împreună pînă pe înnoptat. Ion plecă acasă cu Ana de mînă. Era beat, dar nu-şi arăta totuşi mulţumirea. Doar în suflet se bucura c-a spart gheaţa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A doua zi dimineața Vasile Baciu veni, după cum se înțeleseseră, și se duseră în Jidovița, la notar, să le facă hîrtiile de întabulare.

— Da să scrii acolo, domnule notar, că procesul merge înainte ! zise Ion ca o amenințare.

Vasile Baciu încercă să răspundă, dar Ion se sculă în picioare :

— Îmi trebuie tot pămîntul, socrule, știi bine... Tot pămîntul !...

3

După plecarea lui Titu, casa Herdelea se liniști. Învățătorul se mai lăuda din cînd în cînd cu lovitura lui de la alegerea de deputat, dar doamna Herdelea și Ghighi se gîndeau tot mai mult la Laura. Ca să se mîngîie, dăscălița, îndată ce isprăvea lucrul, se așeza în salonaș și citea rugăciuni, singură, cu glas tare, din cărticica ruptă, zdrențuită, pe care i-o dăruise odinioară, demult unchiul ei Simion Munteanu.

Într-o seară, tocmai aproape de cină, Hector începu să latre în ogradă, portița scîrțîi prelung, în pridvor se auziră pași greoi și apoi un ciocănit în ușă.

— Scrisoare de la Laura ! sări Ghighi aprinsă și bătînd din palme, în vreme ce Herdelea zise gros :

— Intră !

Era într-adevăr straja Cosma Ciocănaș și aducea poșta din Jidovița : o scrisoare pentru Herdelea, vreo două pentru săteni de la feciorii ostași, apoi cîteva ziare ale lui Belciug. Învățătorul citi toate adresele, dădu scrisoarea Ghighiței și vru să oprească gazeta popii.

— Nu pot, domnule învățător, zău nu pot, bîlbîi straja rușinat. Mi-a poruncit domnul părinte să nu mai las la dumneavoastră nici o gazetă, că altminteri mă probozește în biserică...

— Bine, Cosma, să fii sănătos ! răspunse Herdelea ricîit de curiozitate. Șezi puțin și te odihnește, că pînă atunci văd eu repede ce mai spune în ele...

De la alegerea de deputat, Belciug rupsese orice legătură cu Herdelea ; nu-și mai vorbeau, nu se salutau, erau ca doi străini. Prin Armadia mai erau mulți care îl ocărau, îndeosebi însă Victor Grofșoru, care spunea pretutindeni că numai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din pricina „renegatului din Pripas" o circumscripție românească a trimis în parlament un deputat ungur.

Pînă să răsfoiască Herdelea ziarele, dăscălița încercă să citească scrisoarea de la Laura, împreună cu Ghighi care, nerăbdătoare, se silea să urmărească și ea rîndurile mărunte, cu litere ascuțite și drepte. Dar emoția lor era așa de mare, că nu putură să descifreze nimic.

— Ia dați-o-ncoace ! zise Herdelea, după ce își astîmpărase setea gazetei și expediase pe Cosma.

— Da, da, citește-o dumneata tare ! strigă Ghighi.

Învățătorul își puse ochelarii, se sculă în picioare, întinse scrisoarea lîngă lampa atîrnată de grindă și citi rar, apăsat, bătrînește, cu glasul tremurat puțin pe alocuri :

„Multiubiții și dorîții noștri ! Nu m-aș mira să credeți că cine știe ce ni s-a întîmplat de nu v-am scris pe îndelete de cînd ne-am despărțit, în fața Rahovei și cu lacrimi în ochi. Eu însămi mă întreb cum am putut fi atît de neglijentă, căci dragostea mea pentru dumneavoastră nu s-a micșorat, deși s-a împărțit. Numai punîndu-vă în situația noastră, ne veți înțelege și ne veți ierta. Sper însă că ați primit multe cărți poștale ce vi le-am trimis de pretutindeni, pe unde am umblat ? Pînă să ne încropim gospodăria noastră mică și drăguță, am tot amînat scrisul, ca să vă pot povesti din fir în păr viața nouă în care am intrat. În sfîrșit iată-mă mai slobodă.

Nimeni nu-și poate închipui cît amar îmi strîngea inima în clipa cînd am pornit la drum. Îmi sîngera sufletul și nici nu puteam plînge măcar, căci George ar fi înțeles poate greșit lacrimile mele... Totuși călătoria din Armadia pînă aici îmi va rămîne veșnic neuitată și plăcută. George a fost așa de bun că repede mi s-a risipit tristețea și mi-a cîștigat, mai mult decît iubirea, încrederea.

Am stat două zile în Bistrița, fiindcă eu m-am îmbolnăvit ușor și George n-a vrut să ne urcăm în tren pînă ce nu voi fi zdravănă de tot. Cît a fost George al meu de delicat și de nobil, nici n-am cuvinte să vă spun. (Nu v-aș scrie complimentele acestea, dacă n-aș fi sigură că el nu le va afla niciodată ; altfel ar fi în stare să-și ia nasul la purtare, dragul meu drag !) A doua seară, înviorată și gătită cu rochia cea albastră ca cerul, care George zice că-mi șade admirabil, am cinat la Gewerbeverein. *A fost o minune. Cînta muzica mili-*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tară. Era lume imensă și elegantă. Și George era așa de drăguț și vesel. Mă sfiam puțin, fiindcă mereu îmi sărută mîinile peste masă, deși pe de altă parte știam că acum aveam dreptul să ne iubim fără zgardă, cum spune mereu George... În sfîrșit am petrecut splendid și ne-a costat aproape douăzeci de coroane, căci George cheltuia nebunește, zicînd neîncetat că numai o săptămînă de miere e în viață. Mie însă îmi era frică să nu ajungem fără bani în Vireagul nostru și să rămînem de rîsul lumii.

Miercuri am plecat din Bistrița hotărîți să nu ne mai oprim de loc pînă-n Sătmar. Totuși în Dej iar am poposit o noapte și o zi. George era neastîmpărat și voia să-mi arate toate orașele pe unde treceam, ca să avem amintiri comune de pretutindeni. Și la Gherla am stat o zi și am vizitat Episcopia, întîlnind chiar și pe preasfințitul nostru episcop, care a glumit cu noi și ne-a binecuvîntat. Mi-a plăcut mult Clujul, oraș mare și frumos, dar mi s-a părut straniu că n-am auzit nici o vorbă românească. Am fost găzduiți la sora lui George, care-i măritată cu un avocat de seamă, Victor Grozea; trebuie să vă aduceți aminte că ne-a vorbit de Ludovica, la logodna noastră, socrul meu. Am fost și la teatrul unguresc unde se juca nu mai țin minte ce comedie. N-am putut însă rîde de loc, întîi că nu pricepeam mai nimic din ce sporovăiau pe scenă, și apoi mai ales că era a treia seară de cînd ne oprisem la Cluj și George tocmai îmi mărturisise că drumul nostru nici nu trece pe aici și că m-a adus numai ca să mă distreze pe mine și să-mi facă plăcere. Am plîns și l-am certat că m-a înșelat astfel și cu deosebire a cheltuit atîția bani de nici nu îndrăznesc să vă spun, că v-ați spăimînta. De aceea n-am putut rîde la comedia ungurească. George însă zice că n-am rîs fiindcă era prea proastă. La urma urmelor poate să aibă și el dreptate.

Și așa a trebuit să ne întoarcem iar pe la Dej, să mai petrecem acolo o noapte și pe urmă să o luăm la miază-noapte, spre Sătmar. Adevărat însă că nici nu ne-am mai clintit din tren pînă la Sătmar, unde ne așteptau de multișor bagajele și lăzile mele și mai multe ale lui George. În oraș doar că ne-am odihnit cîteva ceasuri și îndată am pornit la Vireag cu trăsurile ce ni le trimisese notarul căruia George îi telegrafiase din Dej că sosim.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe aici e numai şes şi iar şes, cît vezi cu ochii, neted ca-n palmă, cu lanuri nesfîrşite de grîu. Soarele frige năprasnic, iar norii de praf după căruţe rămîn în văzduh parcă le-ar fi lene să se mai coboare pe pămînt... O fi frumos, cui îi place. Mie însă mi-i dor mereu de dealurile noastre din Pripas, de munţii noştri albaştri şi măreţi!

Vîrcagul e sat românesc, dar numai cu numele. Oamenii spun, ce-i drept, că-s români, dar o spun pe ungureşte, căci altă limbă nu pricep. Te şi doare inima cînd îi auzi. De altfel sînt harnici, săritori, creştini buni. Nu-i de mirare că şi-au uitat graiul strămoşesc bieţii oameni, căci Vîrcagul e tocmai în marginea neamului românesc. Dincolo nu mai găseşti decît unguri şi iar unguri, cu izmene largi ca poalele ţărancelor noastre şi cu nişte tichiuţe de pălării în cap de-ţi vine să rîzi. Ghighi s-ar omorî de rîs pînă s-ar obişnui cu dînşii... Notarul de aici e ungur şi, firește, n-are de unde să ştie românește. Chiar şi învăţătorul vorbeşte foarte stricat, deşi şcoala e confesională, susţinută din banii bisericii. George i-a făcut îndată imputări, dar dînsul s-a scuzat că aici aşa-i obiceiul, că şi răposatul preot numai ungureşte vorbea, ba ne-a mai asigurat că şi noi va trebui să ne dăm pe brezdă. Atunci George s-a legătuit că, orice s-ar întîmpla, nu se va abate de la îndatoririle naţionale şi i-a spus învăţătorului că trebuie să ne silim să readucem la matcă pe sărmanii rătăciţi; a vorbit atît de mişcător George al meu că învăţătorul a plîns, precum am plîns şi eu... Învăţătorul e văduv, iar notarul are o nevastă bătrînă şi arţăgoasă cu care n-am să mă pot împrieteni niciodată. E mai bine, căci astfel, singură, voi putea fi mai de folos bărbatului meu în marea operă de redeşteptare a acestor români nenorociţi. Am început să cunosc puţin şi cu viaţa, să înţeleg cît este de apăsătoare. Ne-am aşezat frumos casa. Am cumpărat o mobilă foarte drăguţă, din Sătmar, cam ca aceea din salonaşul nostru. Sîntem mulţumiţi şi fericiţi, şi ne rugăm la Dumnezeu să ne mîniască tot aşa pe viitor. Ne gîndim cu drag că poate la anul vom avea un băieţel. Eu cred mult că vom avea şi chiar am început să-i pregătesc scufiţele.

George a fost hirotonisit acum patru săptămîni. Cred că-i cel mai de seamă preot din toată ţara şi că slujeşte cel mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

frumos dintre toți. Nu pentru că George e al meu, ci pentru că așa este.

Ei, dar văd că m-am pornit ca mutul și nu mai sfîrșesc. Dacă însă nu mă opresc singură, iată că mă oprește hîrtia care s-a săturat de mîzgălelile mele... Acum cred că v-am povestit chiar prea mult. E rîndul dumneavoastră să-mi trimiteți o scrisoare cel puțin tot așa de lungă. Pînă atunci vă îmbrățișez de mii de ori cu dragoste mare pe toți. — Laura.

P. S. Prin octombrie sperăm să ne repezim puțin prin Pripas. Atunci apoi am să aduc încoace și pe Ghighița mea scumpă pe care o sărut special cu mult dor. — Aceeași.

Fiindcă draga mea Laura nu mi-a lăsat loc de scris, eu vă îmbrățișez cum pot. Iubirea ne-a făcut să ne gîndim numai la fericirea noastră; de aceea iertați-ne. — George."

Herdelea puse scrisoarea pe masă și-și șterse ochelarii zîmbind mișcat, cu două lacrimi înflorite în colțurile ochilor. Ghighi se aruncă la scrisoare, o sărută și se învîrti prin casă plîngînd și rîzînd de bucurie, în vreme ce doamna Herdelea, lingîndu-și buzele cu vîrful lumbi rosti înduioșată :

— Dragii mamii, dragi !

4

Văzîndu-se stăpîn al atîtor locuri, Ion, în loc să se împace, mai rău se înfărîta. Se simțea din ce în ce mai înșelat și se gîndea numai la pămîntul celălalt, care ar trebui să fie al lui și care e încă tot al lui Vasile Baciu. Aștepta procesul cu încăpățînare și se ducea mereu-mereu pe la Victor Grofșoru să-i dea zor, încît avocatul trebui să-l ocărască și să-l amenințe să se astîmpăre.

Neputîndu-se potoli altfel, bătea descori pe Ana. Acum o ura. Era convins că e înțeleasă cu tatăl ei că să-l tragă pe sfoară. Numai cînd o vedea plîngînd, se mai răcorea.

Femeia răbda, supusă și fricoasă. Îi trecea uneori prin creieri gîndul că Ion n-o fi iubind-o, dar îl alunga înfricoșată, ca o primejdie ucigătoare. Mai des îl dezvinovățea, ca și odinioară, zicîndu-și că grijile și necazurile îl îndîrjesc. Apoi nădăjduia o mîngîiere în copilul ce-l aștepta din zi în zi. Copilul poate să-l mai îmblînzească și pe dînsul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Robotea ca o slujnică. Zenobia, de cînd avea noră în casă, nu catadicsea nici să mute un scaun de ici pînă colo ; în schimb însă o dăscălea toată ziua, bruftuluind-o și asurisind-o. Ana singură trebuia să ducă în spinare toată gospodăria. Ea gătea mîncarea și tot ea o căra la cîmp, unde lucrau oamenii în frunte cu Ion. Seara nu-și mai simțea șalele, iar burta o împovăra și o năbușea. În pat gîfîia atît de greu că Ion o lovea cu cotul în coaste, înjurînd-o că nu-l lasă să doarmă cu fonfăielile și rîgîielile care o apucau și o țineau ceasuri întregi.

În dricul verii, într-o zi Ana rămase singură acasă, să facă de mîncare și s-o ducă la prînz bărbaților care, împreună cu Zenobia, secerau o holdă de grîu. În vreme ce turna rîntașul rumenit peste ciorba ce clocotea într-o oală zdravănă de tuci, femeia simți deodată niște junghiuri prin pîntece atît de dureroase, încît fruntea și tîmplele i se încununară cu sudori fierbinți. Se lăsă pe vatră cu ochii speriați, apucîndu-se cu amîndouă mîinile de burtă și gemînd. „Mi-o fi venit vremea", se gîndi cînd junghiul se mai mulcomi.

Gustă mîncarea, puse puțină sare... Durerile însă o încercară din nou, întîi mai slabe, pe urmă mai crîncene parcă ar fi înțepat-o cu ace. Pînă în amiezi s-a chinuit, dar ea tot nu s-a lăsat, ci a isprăvit mîncările și le-a pus într-un coș, să le poată trimite prin cineva, dacă s-ar întîmpla să-i fi hărăzit Dumnezeu să nască astăzi.

Tocmai pe la amiezi îi încetară toate junghiurile și se simți mai ușoară. Se închină, luă coșul și porni încetișor, lăsînd casa în paza bătrînului Dumitru Moarcăș, care se aciuase de-a binelea la Glanetașu, nemaiîndrăznind să se întoarcă la Paraschiva.

Holda din zestrea Anei era departe, spre Jidovița, pe lîngă drumul cel vechi. Soarele săgeta în răscrucea cerului curat ca lacrima. Zapușeala plutea în văzduh, grea și sugrumătoare, ca o pîclă nevăzută. Cîmpul îngălbenise sub apăsarea arșiței. Doar ici-colo cîte un copac mai înverzea, cu frunzele neclintite ca un scut împotriva razelor aprinse. Femeia păși legănat, tîrîndu-și picioarele desculțe pe cărarea crescută cu buruiene.

Sosi totuși mai devreme și de aceea se îndreptă cu merindea spre un măr pădureț din marginea holdei, să așeze acolo coșul și să ia secera, să mai taie și ea doi-trei snopi. Cînd se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plecă însă să rezeme coşul de trunchiul scorburos, o sfredeli un junghi atît de dureros parcă o secure i-ar fi despicat burta. Se prăvăli fără putere pe pămîntul dogorît şi crăpat, stringînd dinţii de-i pîrîiau ca nişte oase sfărîmate, căutînd să-şi ascundă suferinţa. Dar, cu toate încordările ei, un ţipăt sfîşietor, prelung şi jalnic i se smulse din plămîni, urmat de gemete grele care-i uscau cerul gurii.

— Tulai ! O fi apucat-o durerile facerii ! strigă Zenobia, îndreptîndu-se de spinare, cu secera într-o mînă şi cu ceafaltă cu un snop de spice, şi uitîndu-se spre mărul pădureţ. Da, da... aşa-i, cum zic ! Uite-o cum se zvîrcoleşte !

— Afurisită muiere ! bombăni Ion, fără măcar să se întoarcă. Ştie că-i soseşte ceasul şi vine să fete pe cîmp ! Bată-i Dumnezeu socotelile ei de toamă !

— Taci, Ioane, că te-o trăsni Dumnezeu din senin ca pe popa din Runc ! murmură Glanetaşu cu glasul înecat de milă.

— D-apoi că zău aşa, făcu bărbatul totuşi mai blînd.

Zenobia alergă la Ana care se zbătea şi se legăna, cu faţa în sus, cu mîinile pe pîntece ca şi cînd ar fi vrut să înăbuşe vîlvătaia năprasnică ce o ardea. Prin umbra subţire a mărului lumina slabă pîndea tremurîndu-şi petele străvezii pe corpul chinuit al femeii.

— Da ce-i, Ană ?... Vai de mine, că şi tu, zău... Nu puteai şedea acasă dac-ai simţit că te încearcă durerile ? zise Zenobia miloasă, îngenunchind lîngă ea şi căutînd să-i aline suferinţa.

Ca mai toate bătrînele de la sate, Zenobia se pricepea la moşit, fără să-l fi învăţat. Îi desfăcu betele, îi scoase zadiile şi-i frecă uşor pîntecele de sus în jos. Gemetele Anei se ascuţeau în sîsîituri prelungi, iar buzele-i uscate şopteau în răstimpuri :

— Soacră, soacră, mor... Mor !... Moor !...

— Taci, că nu mori, maică, taci, taci... Mai rabdă şi taci că uite-acu scapi !

Bărbaţii secerau înainte. Glanetaşu tresărea la fiece ţipăt al Anei ; Ion hîrşîia mai aprig trăgînd însă mereu cu urechea şi mormăind mînios ca să-şi alunge mila ce i se furişa încetinel în inimă.

— Of, sărăcuţa, sărăcuţa ! se cutremură bătrînul auzind deodată un răcnet mai pătrunzător.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei, așa-i soarta femeii ! zise Ion, vrînd să pară liniștit, dar cu glasul înmuiat.

Clipele se stingeau anevoie, ca ceasurile de groază. Căldura parcă clocotea acuma în văzduh. Hotarul însă era amorțit sub sărutarea pătimașă a soarelui. Primprejur nici țipenie de om ; numai dincolo de șosea, pe lunca dinspre Sărăcuța, furnicau răzleți cîțiva viermușori albi. Frunzele porumbului sfîrîiau răsucindu-se în arșiță, iar spicele holdelor se legănau amețite, ca și cînd ar fi căutat să se ferească de atingerea razelor aprinse.

Gemetele Anei încetară, încît bodogăneala Zenobiei se auzea limpede :

— Rabdă, puică, rabdă și taci... Încă olecuță...

„Te pomenești că moare !" se gîndi deodată Ion. Gîndul îl spăimîntă. Vru să se scoale, să alerge la ea, dar, pînă să se hotărască, văzduhul parcă se zgudui din temelii de un urlet înfiorător, urmat îndată de niște țipete subțiri ca orăcăiala de broaște speriate sau ca scîncetul unui cățel strîns în ușă.

— Copilul ! zise Ion cu inima opărită, auzind glasul necunoscut care vestea intrarea unei vieți noi în lume.

Suspinele Anei se mulcomiră, din ce în ce mai ușurate, pe cînd țipetele cele noi se întețeau, se îndîrjeau tot mai porunciteare.

Deodată Zenobia se apropie în goană, cu mîinile roșii de sînge, cu fața desperată, strigînd furioasă :

— Foarfece... Dați-mi un briceag, că n-am cu ce tăia buricul copilului !... Fuga, fuga !

Smulse custura Glanetașului și se întoarse grăbită sub măr, căci plînsul copilașului i se părea mai înecat și-i era frică să nu se întîmple vreo nenorocire.

Amîndoi bărbații stăteau nemișcați, în picioare, cu capetele descoperite, cu ochii spre locul unde ființa nouă își cerea dreptul la viață. Amîndoi aveau în suflet uimirea și smerenia în fața minunii care se petrece zilnic sub privirea oamenilor și pe care totuși omul n-a ajuns încă s-o înțeleagă în toată măreția ei dumnezeiască. Glanetașu se închină cucernic, iar după dînsul și Ion, simțindu-se ca și cînd s-ar fi înălțat, își făcu repede cruce de trei ori.

Peste cîteva clipe văzură pe Zenobia coborînd în vale cu copilul în palme.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mă duc să-l scald în pîrîu... Mai aveți grijă de nevastă pînă viu ! strigă ea spre bărbați cu fața îmbujorată.

— Ce-i, mamă !... Ce-i ? întrebă Ion întinzînd numai gîtul într-un gest instinctiv spre copilașul care plîngea în mîinile bătrînei, scuturînd nervos din picioruşele-i de păpuşă.

— Băiețel ! Băiețel ! răspunse Zenobia dispărînd printre porumbiști, spre Gîrla Popii ce curgea aproape, la poalele coastei.

Ion păși în neștire lîngă nevastă-sa. Alături de ea o pată mare negricioasă parcă se strîmba la bărbatul năucit ; pămîntul însetat sorbise lacom sîngele. Ana se tîrîse anevoie spre trunchiul mărului și se răzima cu spatele. Era albă și udă de sudori în obraji. În colțurile gurii rămăseseră două buburuze de spumă, dar buzele crîmpoțite și învinețite se strîngeau într-un zîmbet de fericire.

— Mult am suferit, Ionică ! murmură femeia blînd.

— E băiat ! răspunse Ion zăpăcit, cu ochii holbați la fața ei istovită și totuși strălucitoare de bucurie.

— Soacra zice că seamănă cu tine ! reluă Ana mai încet, în vreme ce pe obrajii ei tremura un ochi argintiu de lumină, înfrumusețîndu-i.

În sufletul bărbatului țîșneau remușcări de-abia stăpînite. Privirea i se înăspri. Vru să înjure și vorbele i se stăviliră în gîtlejul uscat. Stătea stîngaci, cu secera în mînă, iar sudorile îi curgeau de pe tîmple pe umerii cămășii.

Zenobia reveni curînd cu copilașul mototolit în zadia ei dinapoi.

— Uite-ți odorul ! Îl vezi ce doloșan e ? zise ea descotoșmănindu-l și arătîndu-l lui Ion. Acu să vă ție Dumnezeu să-l creșteți mare !

Ion se uită lung și aproape înfricoșat la omulețul cît un pumn, foarte roșu, cu ochii închiși din pricina luminii, cu buricul negricios legat cu o ață murdară. Întinse brațele să-l ia, dar se opri deodată uimit, întrebînd :

— Dar oare de ce-o fi avînd cap așa de lungăreț ?

— Nu-i nimic... așa-i la copiii mici ! zise Zenobia apăsînd ușor țeasta moale s-o mai rotunjească.

— Dă-mi-l încoace, soacră, să-l văd și eu ! zise Ana cu o privire lacomă, întinzînd mîinile.

— Lasă-o să te saturi de el, n-ai grijă ! îi răspunse bătrîna așezîndu-i copilul pe brațe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un răstimp stătură toți tăcuți, ascultînd țipetele speriate ale noului născut. Glanetașu își ștergea mereu năduşeala cu mînecile cămășii, oftînd și mormăind de emoție... Pe urmă mîncară grăbiți și se apucară iar de lucru, lăsînd pe Ana cu copilașul să se odihnească pînă diseară ca să poată merge acasă.

Ion se posomorî, fără să înțeleagă de ce. Gîndurile i se zbăteau în minte încurcate ca într-o plasă. Plînsul copilului său îl supăra și-l bucura în același timp. Simțea o mîndrie că odrasla lui răcnește așa de poruncitor, dar apoi îndată i se lămurea că de-acuma, prin ființa aceasta gingașă, e înlănțuit pentru totdeauna de Ana. Atunci se înfuria și i se înfățișa în suflet chipul Floricăi, rumen, ademenitor, care îl chema și apoi se stingea brusc, ca o speranță pierdută fără scăpare. În locul ei îi țiuia în urechi scîncetul amenințător, stăruitor, în care se amestecau mereu ostoirile Anei, molatice, drăgostoase :

— Șșșș... Taci cu mama, puiul mamii, taci, taci... Șșșș... Șșșș...

5

În Luşca, sat mare și bogat, cu pășuni grase și vite multe, Titu sosi amărît profund, întocmai ca în vremea cînd i se zdrobise în inimă Roza Lang. Se arăta el vesel în lume, dar sufletul îi era rănit, de nu mai știa cum să-l vindece. Fu primit bine de toți surtucarii comunei, toți românii și care auziseră că-i poet.

Notarul Cîntăreanu avea locuința în clădirea mare și veche a primăriei și pregătise pentru Titu o odăiță bună, cu intrare separată, împodobită drăguț de însăși domnișoara Eugenia, care-l cunoștea de pe la balurile și seratele din Armadia. Doamna Cîntăreanu, o femeie scundă, grasă, cu obrajii negri și cu fălcile atîrnate ca niște pungi, îi dădu din prima zi să înțeleagă că i-ar plăcea să-l aibă ginere, dacă s-ar hotărî să facă cursul de notar ca să vie în locul bătrînului care, surd de-o ureche și leneș, ofta mereu după pensie, mai ales că nu era în stare să învețe ungurește și se temea să nu-și piardă slujba. Eugenia, isteață și cochetă, îi plăcea lui Titu,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

totuși planurile notărești i se păreau caraghioase. Îi venea să rîdă singur gîndindu-se că el poate fi privit candidat de însurătoare, el care de-abia se străduiește să-și deschidă o pîrtie serioasă în viață.

Titu se ferea însă acuma de oameni, ca să poată trăi numai cu visurile lui. Simțea o nevoie mare de singurătate, să-și macine amărăciunea. Cîntăreanu se minună văzîndu-l atît de harnic la muncă și lăsă bucuros în seama lui toată cancelaria. Și Titu, de dimineață pînă seara, împlinea slujba pe care o ura, nemișcat de la birou, fără a răspunde ciripirilor și tîrcoalelor domnișoarei Eugenia.

Tocmai peste o săptămînă făcu cunoștință cu învățătoarea Virginia Gherman, care venise la cancelarie într-o afacere școlară. Auzise de ea înainte de a sosi la Lușca. Se vorbea pretutindeni că e o fată foarte cuminte și devotată învățămîntului. Nimeni n-a văzut-o niciodată la vreun bal sau la vreo petrecere... Era de vreo douăzeci și cinci de ani. Se îmbrăca totdeauna simplu, dar orice haină îi ședea bine. Avea niște ochi mari visători și o gură mică cu un zîmbet fermecător.

— Cît ești de frumoasă! îi zise Titu, cucerit îndată de drăgălășenia ei și însoțind-o pînă-n uliță.

— Nu-mi plac complimentele, domnule Herdelea, mai ales cele banale! răspunse învățătoarea, înțepată. Credeam că dumneata ești mai...

Titu îi sărută mîna respectuos, cerîndu-i parcă iertare. Dar Virginia plecă indiferentă, fără să se arate impresionată de izbucnirea lui.

Întîlnirea aceasta puse capăt mîhnirilor sufletești ale lui Titu. Se gîndi mult la Virginia Gherman, la surîsul ei dulce și totuși rece, la ochii ei lucitori și totuși potoliți. Se bucură aflînd că sînt prietene bune cu Eugenia și că vine deseori în familia notarului. Iar peste cîteva zile, cînd Eugenia îi spuse că se duce la învățătoare, Titu se oferi s-o însoțească.

Virginia Gherman avea două odăi, mobilate după gustul ei, cu multe scoarțe lucrate de mîna ei, cu multe mărunțișuri de artă adunate de ea, și cu o bibliotecă în care se mîndreau numai cărți românești, colecții de reviste, toate legate frumos, cu inscripții și inițiale aurite. În fața casei o grădiniță de flori, îngrădită cu uluci subțiri, și sub ferestre o bancă pe care stătea seara învățătoarea visătoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se împrieteniră curînd. Cu cît o cunoștea mai bine, cu atît Titu se simțea mai acasă în Lușca. Virginia îi mărturisi roșind că, în orele libere, încearcă și ea să făurească stihuri. Le citiră împreună și Titu se scandalizâ auzind că a bătut cu ele la poarta tuturor revistelor, zadarnic. Ea însă se mîngîia și aproape se făcea că nu e înțeleasă... Se bucură însă că cel puțin poetul îi apreciază modestele cîntece. Cînd apoi Titu, mai tîrziu, îi destăinui frămîntările visurilor lui, învățătoarea drăgălașă dădu trist din cap, semn că aceleași zbuciumări sînt și în sufletul ei.

În serile cu lună Titu se ducea glonț la Virginia Gherman și, pe banca din grădinița adormită, își depănau împreună nădejdile în așteptarea zilei cînd românii vor fi stăpîni pe pămîntul strămoșilor, cînd toată lumea va crede ca dînșii, cînd... Vorbele îi îmbătau pe amîndoi.

„Ce ființă extraordinară ! își zicea Titu întorcîndu-se acasă. Dacă năzuințele noastre au pătruns pînă în sufletul femeilor alese, înfăptuirea e aproape."

Intra în casă cu pași de lup, ca să nu deștepte pe Cîntăreanu care dormea vara cu ferestrele deschise. În odăița lui apoi continua visurile cu ochii mari, lăcrimați. Pe geamurile date la perete luna argintie îl încuraja. Se zbuciuma ca și cînd chiar mîine ar aștepta izbîndirea finală... O zugrăvea de pe acum și închipuirea îl ducea pe aripi furtunoase... Iată-l în Cluj, unde a fost o singură dată cu cîțiva ani în urmă. Pretutindeni numai grai românesc... Și ce grai ! Parcă toată lumea vorbește „ca-n țară", mai dulce ca inginerul Vasile Popa din Vărarea, care a colindat România întreagă... Firmele magazinelor, străzile, școlile, autoritățile... tot, tot e românesc... Statuia lui Matei Corvinul zîmbește către trecători și le zice : „Așa-i c-a venit ceasul dreptății ?..." și soldații... cu căciuli... întocmai cum auzise el că sînt dorobanții... Judecătorul care a fost atît de obraznic cu Herdelea în Armadia scoate pălăria pînă la pămînt dinaintea lui. Titu vrea să fie mărinimos, să-i arate că stăpînii români sînt nobili și iertători... Îi întinde mîna... Dar valul îl gonește mereu înainte... Uite-l în Sibiu, în Brașov, în Oradea-Mare, în Arad, în Timișoara !... Steaguri tricolore fîlfîie măreț pe toate palatele din basmuri... Jandarmii cu penele de cocoș s-au topit... Dar ce-i asta ? Plutonierul, șeful postului de jandarmi din Lușca, vine țanțoș

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spre dînsul, cu o căciulă neagră de dorobanț pe o ureche, cu cocardă tricoloră în frunte... Titu își aduce aminte cum umbla odinioară plutonierul să se împrietenească și cum s-a obrăznicit pe urmă cînd a văzut că un poet mic român nu se înjosește să dea mîna cu un jandarm ungur. „Unde-ți sînt penele de cocoș, cinstitule?“ îl întreabă acuma cu mîndrie. „Ce pene? Ce cocoș? se roșește plutonierul. Eu sînt român! Nu mă cunoști? Român am fost totdeauna, dar viața-i grea și slujba...“ „Renegatule!“ strigă Titu indignat. Atunci plutonierul se înfurie, începe să înjure pe ungurește și-i zvîrle cocarda tricoloră în obraz. Tînărul, scandalizat, se repede orbește să-i pună mîna în gît... Piciorul însă îi alunecă și cade grămadă... „Ce-i cu mine? Aiurez?“ se întrebă Titu scuturîndu-se deodată și sărind în picioare.

Luna rîdea pe fereastra deschisă. Pe uliță glasuri aspre se apropiau trufașe. Titu pășește la geam. Razele îi albesc fața. Două siluete negre trec bocănind. Baionetele străfulgeră în lumină, penele de cocoș se clatină trufașe, cu sclipiri de argint.

— Oooh.. patrula de jandarmi! bîlbîie Titu îndurerat, parcă i-ar fi rupt o bucată din inimă și adaogă trîntind fereastra: Visuri... visuri...

Totuși aceleași visuri îl cuprindeau îndată iar în mrejele lor, și dînsul nu li se mai putea împotrivi. Ele îl adormeau, ele îl deșteptau și-l dezmierdau apoi toată ziua, îndreptîndu-i pașii mereu spre Virginia Gherman, singura ființă care îi înțelegea deplin năzuințele și așteptările...

„Poate c-o iubesc?“ se gîndi dînsul într-o zi, cînd îl chinuia mai tare dorința de-a o vedea.

Întîi se spăimîntă, parcă s-ar fi prins singur asupra unei fapte rele. Dar apoi se liniști. Iubirea are totdeauna un scop egoist. De aceea, la sfîrșit, îți lasă un gol în suflet. Își reamintea de Roza. De-abia acuma își dă seama bine cît de falși au fost amîndoi. Rîvneau îmbrățișări, numai îmbrățișări. Toate vorbele umflate, căutate, numai acolo țînteau... Pe cînd Virginia parcă nici n-ar fi femeie frumoasă. De-ar fi urîtă, sentimentele lui n-ar fi mai puțin vii. Asta este prietenia. Adevărata prietenie, întemeiată pe o comunitate de idealuri... Ca un doctor, care observă o boală asupra lui însuși, Titu își compara bătăile inimii de astăzi cu ceea ce a simțit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cînd a fost îndrăgostit de Roza Lang sau de Lucreția Dragu. Și conchidea mîndru că nici nu poate fi vorba de o iubire ca toate iubirile, ci de un sentiment mult superior, zicîndu-și încîntat: „Nu există pe lume nimic mai prețios ca prietenia adevărată între un bărbat și o femeie!"

Astfel cînd într-o bună zi Eugenia, mîncată de gelozie ascunsă, îl învinui că a venit în Lușca numai pentru că iubește pe Virginia Gherman, Titu răspunse cu superioritate:

— O, nu... nu e iubire, domnișoară! E mai mult decît iubire... E prietenie izvorîtă din aceleași năzuințe altruiste!

Și se supără că Eugenia zîmbi mîhnită și neîncrezătoare.

6

În ziua de Sfîntul Petru au botezat copilul și l-au numit Petre. Și au făcut veselie mare de s-a îmbătat pînă și Dumitru Moarcăș.

Pe urmă însă toate au reintrat în făgașul lor. Nici o săptămînă n-apucă să treacă și Ion găsi pricină să-și snopească iar nevasta.

Fericirea ce umplu sufletul Anei, durerile nașterii, se stinse repede ca aburii în vînt. Acum trebui să-și dea seama în sfîrșit că Ion o urăște și deodată se miră cum n-a înțeles-o pînă azi? Dacă nici copilașul nu l-a îmbunat, ce să mai nădăjduiască? Se uită în urmă și se spăimîntă cît a fost de oarbă. De ce s-a agățat de el, cînd el numai zestrea i-o cerea? A înșelat-o de cum s-a apropiat de ea. I-a simțit slăbiciunea și a urmărit-o ca un lup hain. Își aduse aminte cît îi vorbea de dulce la horă cînd umbla să-i succească mintea... Prefăcătorie a fost dulceața, precum prefăcătorie a fost pînă și îmbrățișarea lui cea dintîi, în culcușul ei de pe cuptor, pînă ce a lăsat-o însărcinată... pînă ce i-a mîncat norocul și toată viața... acuma degeaba s-ar mai căi. Acuma e prea tîrziu...

Simțămîntul că ea e de prisos în lume începea s-o urmărească pretutindeni. De mult o bătea capul c-ar fi fost mai bine să nu fie, dar speranța copilului îi oprise pînă azi pornirile, îndemnînd-o să rabde. Mai căuta azi mîngîiere în dragostea de mamă, dar n-o găsea deplină nici aici. Cînd se în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

treba de ce mai trăiește, valuri-valuri de gînduri negre o copleșeau, din care numai gîngăvelile blînde ale copilașului ce se adăpa la pieptul ei o mai smulgeau cîte un răstimp. În curînd însă și drăgălășeniile lui i se părură un îndemn plin de durere, făcînd-o să-și zică desperată: „Baremi de ne-ar strînge Dumnezeu pe amîndoi deodată!"

Totuși necunoscutul morții o îngrozea fără să-și dea seama. Privelișteа satului, cu hotarul încărcat de rod, cu pădurile tainice, cu căsuțele împrăștiate ca niște jucării printre pomii grădinilor, parcă-i spuneau că toate chinurile vieții sînt de o mie de ori mai ușor de îndurat ca taina înfricoșătoare a beznei în care te aruncă durerea morții. Voința ei șovăia în fața porții de aramă zăvorîtă cu mistere, care a înghițit atîtea milioane de vieți, fără ca omul să fi izbutit a arunca dincolo măcar o privire fugară.

Vremea însă trecea nepăsătoare peste frămîntările ei. Vara se sfîrșea și lucrul cîmpului se îmbulzea. Cu leagănul în spinare suia zilnic dealurile, cărînd de mîncare muncitorilor, răsplătită mereu numai cu ocări și bătăi.

Apoi dumineca întîi din septembrie, dis-de-dimineață, Ana, după ce mulse vaca și tocmai cînd strecura laptele în oalele de prins, auzi din tindă, unde era, glasul lui Macedon Cercetașu, sugrumat de spaimă!

— Domnule învățător, fă bine și ostenește puțin, că s-a spînzurat Avrum!

— Nu mai spune! răsună răspunsul învățătorului care se spăla în cerdac, cum avea obiceiul.

— S-a spînzurat, s-a spînzurat! repetă Macedon parcă mai speriat.

Femeia se cutremură, simțind un fior ciudat în spinare, încît îi răci inima. Ion plecase adineaori în sat... Deodată, sufletul și neprimenită cum se găsea, porni fugind spre cîrciumă, ca și cînd ar fi vorba de ceva unde ea nu putea să lipsească în ruptul capului. În poarta ogrăzii lui Avrum văzu de departe un cîrd de oameni care se îmbulzeau, dădeau din mîini și întindeau gîturile. Ajunse gîfîind și căută să-și facă loc prin mulțime, să vadă mortul. Se izbi însă de Ion care o întîmpină mînios:

— Da tu ce-ți mai bagi nasul? N-ai de lucru acasă? Ia să te cărăbănești de-aci, toanta dracului!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ana nici nu-l luă în seamă. Se prelinse ca o şopîrlă prin vălmăşagul de lume şi se pomeni îndată în ogradă.

Poarta şurii era deschisă larg. O căruţă de-un cal, cu roţile pline de noroi uscat, încremenise lîngă un perete cu oiştile ridicate drept în sus. De cellalt perete era răzimată o scară, cu picioarele întinse pînă la inima căruţei, iar cu vîrful îngropat adînc în fînul nou şi foarte mirositor care atîrna din gura podeţului şi se înălţa pînă în căpriori. În laţul făcut dintr-un căpăstru vechi, legat de al şaptelea fuştel, atîrna Avrum, cu obrajii roşii-sfeclă, cu barba galbenă zbîrlită, cu părul ciufulit şi lipit pe fruntea şi tîmplele lucitoare de sudori, întors cu faţa spre ogradă, privind parcă necăjit, cu ochii ieşiţi din orbite, spre oamenii ce se grămădeau în poartă să-l vadă, neîndrăznind să se apropie. Gura i se strîmbase în colţul drept, iar limba, crîmpoţită între dinţi, era vîrstată cu dunguliţe alburii.

— Încă nu-i mort !... Unde-i Rifca ?... Săriţi de-i tăieţi streangul ! răcni Trifon Tătaru frîngîndu-şi mîinile, dar fără să se mişte.

— Ia taci, omule, că-i rece ! răsunară cîteva glasuri ostoitoare.

Într-un semicerc de vreo cinci paşi, locul în jurul lui Avrum rămăsese gol. Pe jos, sfărîmituri de fîn şi de paie, gălnaţi de gîşte şi pălăria spînzuratului, cu fundul în afară, arătînd căptuşeala lucioasă şi soioasă.

Ana tremura între oiştile căruţei şi nu-şi putea lua ochii de la Avrum. Nu mai văzuse niciodată om mort, atît de aproape. Nu simţea nici groază, nici milă, ci doar o dorinţă aprigă de a citi pe faţa lui taina care o împiedica pe dînsa. Se mira cum i-a rămas neclintită pe ceafă tichiuţa de catifea neagră, şi mai ales că picioarele îi atîrnau de pămînt, cu genunchii îndoiţi, iar cu mîna stîngă se ţinea de scară, şi numai dreapta se întindea cu degetele răsfirate, parcă umblînd să se agaţe de ceva.

— Faceţi loc ! Hai, daţi-vă la o parte ! izbucniră deodată mai multe glasuri, pe cînd o mînă grea făcu vînt Anei aproape s-o trîntească în braţele spînzuratului.

— Da cum de nu i-a tăiat nimeni funia ? Că doar nu-i cîine, ce Dumnezeu ! strigă Herdelea, zbătîndu-se printre oameni, cu faţa palidă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Învățătorul se duse drept la scară, pipăi pieptul lui Avrum și îndată strigă poruncitor :

— E cald !... Iute !... Taie tu, Trifoane !... Țineți-l bine să nu se prăvălească !

Cîțiva țărani, încurajați, se repeziră împrejurul lui Herdelea și, peste un minut, Ana văzu capătul căpăstrului bălăbănindu-se ușor ca o limbă de ceasornic.

Femeia nu mai pricepea ce se întîmplă, căci mortul nu se mai zărea dintre oameni. De-abia într-un tîrziu desluși, uimită, că doi flăcăi, îndemnați de Herdelea, mișcau picioarele și brațele spînzuratului, parc-ar fi vrut să-l învieze. Și ea se gîndi cu tristețe : „Ce s-or mai fi necăjind degeaba ? Dac-a murit, baremi să se odihnească omul !"

Țăranii glumeau și rîdeau de încercările învățătorului care, după un răstimp, zise supărat :

— Parcă nici nu sînteți creștini, măi oameni ! L-ați lăsat să moară în fața voastră, în loc să-i fi tăiat îndată funia !... S-a prăpădit numai de groaza morții, că doar picioarele-i ajungeau la pămînt... Bietul Avrum !

— Apoi cînd ți-e scris să mori, mori și din senin, e-așa a lăsat Dumnezeu ! strigă primarul Florea Tancu, uitîndu-se semeț la ceilalți, ca și cînd ar fi fost sigur că pe el Dumnezeu nu-l va lăsa să moară niciodată.

Toată lumea se înghesui acuma în jurul învățătorului, care trebuie să știe de ce s-a spînzurat Avrum. Mortul rămase uitat sub scară, cu fața în sus, cu picioarele spre poartă, cu un genunchi ridicat și cu cămașa descheiată la piept, privind cu ochii reci spre podul șurii, nepăsător de-acuma la toate. George Bulbuc, mai curios ca toți, îmbulzindu-se mereu, călcă pe gheața noroioasă a spînzuratului, se sperie, își făcu cruce și, zicîndu-și că-i semn rău, ieși în uliță.

În sfîrșit Herdelea trebui să povestească pe îndelete ce știa. Notarul Stoessel încurcase pe Avrum să cumpere împreună Pădurea-Domnească din hotarul Jidoviței. Afacerea părea bună, deoarece notarul spunea că a găsit un mușteriu căruia să-i revîndă îndată contractul cu un cîștig mare, încît ei n-au să scoată nici un ban din pungă, ci doar să iscălească și să ia diferența. După ce au iscălit însă, Stoessel a început să o lase mai domol. Mușteriul cu cîștigul se evaporase. În schimb data cînd ei trebuiau să depună prețul pădurii se apro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pia. Cu cine vorbea Avrum, îi spunea ritos că afacerea e nenorocită, că toată pădurea nu face nici a cincea parte din cît au cumpărat-o... Astfel ovreiul vedea îngrozit că va fi nevoit să-şi vîndă tot şi să rămînă în sapă de lemn spre a putea plăti. De vreo două săptămîni era într-un hal de desperare nemaipomenit. Ieri, sîmbătă, a fost la sinagogă în Jidoviţa, unde toţi bătrînii i-au spus că Stoessel l-a ruinat înadins. Avrum s-a dus la notar, a început să răcnească, încît la urmă Stoessel l-a dat afară în pumni, strigîndu-i: „Du-te şi te spînzură dacă eşti prost!" A venit din Jidoviţa înverzit. Herdelea a vorbit cu dînsul, căci tocmai avea să-i plătească contul pe luna august. L-a mîngîiat, i-a spus să aibă încredere... Zadarnic. Avrum o ţinea lanţ că, decît să-şi piardă pămînturile şi averea pentru care a muncit cu atîta trudă şi decît să ajungă iar gol cum a fost cînd a venit în Pripas, mai bine se spînzură. Herdelea firește, nu credea că vorbeşte serios şi-l îndemna să aibă răbdare, că nu se ştie ce poate aduce ziua de mîine. „Am să mă spînzur! Am să mă spînzur!" răspundea însă Avrum necontenit... Şi s-a ţinut de cuvînt...

— Cînd îţi vine ceasul te duci la moarte cum te-ai duce la nuntă! murmură straja Cosma Ciocănaş, închinîndu-se cucernic.

Ana asculta înfrigurată povestirea învăţătorului, dar mai ales vorbele strajei o zguduiră. Se uită deodată la mortul părăsit şi în minte îi răsări ca o lumină gîndul: „Ce iute moare omul cînd îi soseşte ceasul!"

7

Cu două săptămîni înainte de sorocul procesului de la tribunal, Herdelea munci o noapte întreagă să facă două scrisori frumoase, una subinspectorului Horvat, iar alta deputatului Bela Beck, istorisindu-le pacostea cu judecătorul şi rugîndu-i să pună o vorbă bună unde cred dînşii că trebuieşte, făgăduind în acelaşi timp că-şi va împlini şi pe viitor, cu un devotament îndoit, datoriile patriotice.

Era foarte liniştit şi sigur că scapă. Aştepta răspunsurile răbdător, fără grijă. Pentru orice eventualitate tocmise şi avocat, firește ungur, ca să facă impresie mai bună, pe Lend-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vay, cel cu sechestrul și licitația. Peste o săptămînă, în locul răspunsurilor nădăjduite, primi o înștiințare de la avocat că s-a interesat de-aproape, afacerea pare destul de gravă și ar fi bine să pună pe cineva să îmblînzească pe președintele tribunalului.

— Mare pișicher ungurul! zîmbi Herdelea citind scrisoarea lui Lendvay și înțelegîndu-i îndoielile. Umblă să mă mulgă de bani cît o putea mai bine. Hehe, avocatul tot avocat... Șapte piei ți-ar jupui...

Siguranța îi era de oțel. Cînd nu-i veni nici un răspuns de la protectorii lui pînă în ajunul procesului, își zise mulțumit că trebuie să fi vorbit amîndoi cu președintele, altfel desigur l-ar fi prevenit să-și caute de necazuri cum va ști.

Se înțelese cu Ion că meargă împreună la Bistrița, cu căruța lui de un cal ce-a căpătat-o în zestre. Seara îl dăscăli iarăși ce să spună la tribunal, ca să iasă toate bine. Ion nu se prea sinchisea de grija învățătorului. Pe el îl durea procesul cu socrul său, care întîrzia însă mereu. Totuși asculta sfaturile lui Herdelea și se jura din cînd în cînd că are să stea el în temniță în locul dumnealui, ceea ce pe învățător îl supăra, căci i se părea o prevestire rea. Hotărîră ca Ion să declare cum că în genunchi a rugat pe Herdelea să-i scrie jalba și că Herdelea l-a refuzat de cinci ori. Atunci Ion s-a apucat și a făcut-o el singur, cu mîna lui, și s-a dus apoi din nou la domnul învățător să i-o scrie numai pe ungurește, căci el nu știe, dar Herdelea nici așa n-a vrut. În sfîrșit, fiindcă nu putea să îndure în ruptul capului nedreptatea de a fi pedepsit fără de vină, într-o seară a venit la Herdelea cu o sticlă de rachiu tare ca spirtul și au închinat și au băut pînă ce învățătorul s-a amețit bine, atunci apoi iar a scos jalba și a căzut în genunchi și l-a rugat cu lacrimi în ochi să i-o facă pe ungurește. Astfel Herdelea, amăgit de băutură și fără să-și dea seama, i-a tradus plîngerea către domnul ministru, neavînd însă nici atîta vină cît e negru sub unghie.

— Că doar chiar așa este, Ioane, nu? zise Herdelea, în sfîrșit, cu o privire blîndă și rugătoare.

— Așa-i, așa-i! aprobă Ion, dînd din cap. Ce-i drept, e drept. M-ar bate și Dumnezeu să zic altmintrelea...

Porniră în miez de noapte ca să sosească din vreme la Bistrița. Calul lui Ion alerga binișor, deși era istovit de munca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cîmpului. Cînd răsări soarele, urcau tocmai dealul Dumitrei, la pas. Ion mergea pe jos, pe lîngă căruță, povestind cu Herdelea despre necazurile lui cu Vasile Baciu și cu Ana, liniștiți, parcă ar fi și uitat de tribunal... Deodată o brișcă sprintenă îi ajunse din urmă suind panta în trap buiestru de-i sfîrîiau roțile. Era preotul Belciug, citat ca martor în procesul învățătorului. Ion își scoase pălăria, respectuos, dar preotul se uită în altă parte, îmbondorit pînă peste cap într-o blană de vulpe. Brișca dispăru curînd la coliura cea mare din vîrful dealului.

— Rău om! murmură Herdelea acuma, simțind deodată că încrederea și siguranța i se clatină puțin în suflet.

Ion nu răspunse. Amîndoi tăcură apoi multă vreme. Calul se opintea, iuțea pașii cîte o postată bună, pe urmă se oprea singur să răsufle, pornind iarăși singur înainte. Țăranul, pe marginea șoselei, mergea cu pași mărunți, învîrtind biciul deasupra capului și îndemna calul din cînd în cînd cu cîte un „hi, cinoș, hi", dar fără să se mai uite la învățătorul care, cu un zîmbet înghețat pe buze, clipea des din ochi, cuprins de o nedumerire apăsătoare. Parcă un nour de întristare s-ar fi coborît peste dînșii, amuțindu-i și uluindu-i.

Din vîrful dealului se deschidea o priveliște măreață. Valea Bistriței, ocrotită sub o pînză fină de ceață argintie, se deștepta din somn în mîngîierile calde ale soarelui tomnatec. Jos în față, răzimat pe o spinare de pădure cu frunze verzi și ruginii, orașul bătrîn părea plăpînd ca o jucărie de copil, iar turnul bisericii săsești un paznic uriaș și ursuz, îmbrăcat în straie străvechi, cenușii, mîncate de vreme.

— Uite Bistrița! zise Herdelea înviorat, întinzînd brațul.

— Bun pămînt... Și bine muncit! adăogă Ion rotindu-și privirea peste cuprinsul văii bogate care părea o grădină imensă fermecată.

În răcoarea dimineții nemărginirea firii se înfățișa mai copleșitoare și pătrundea adînc în sufletul învățătorului. În fața lumii mari ce se întindea în ochii lui, se simți atît de mic că-l cuprinse o neliniște dureroasă. Ce înseamnă el, cu temerile și speranțele lui, cu toată viața lui, în vîrtejul ametitor al vieții celei mari? Nici cît un fir de nisip pe care întîmplarea îl aruncă de ici-colo. „Dumnezeu are grijă și de păsările cerului și de nisipul mării, se gîndi dînsul vrînd

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-şi mîngîie tulburarea şi căutînd din ochi, în noianul de case din vale, clădirea tribunalului. Acolo se hotărăşte soarta viermilor!" oftă apoi găsindu-l tocmai între biserica românească şi cea săsească.

— Uite, finule, uite colo-i tribunalul! Îl vezi? strigă arătînd cu degetul o casă greoaie, cu două etaje şi cu ferestre mici ca nişte ochi vicleni.

Şi de-acuma, cu cît se apropiau de oraş, cu atît încrederea i se topea. Sufletul îi tremura şi totuşi pe buze îi flutura un zîmbet umil, înflorit parcă de mustăţile-i albe, retezate. În colţul ochilor îi licărea cîte-un bob de lacrimi, care se clătinau, dar nu se rostogoleau pe obrajii încrustaţi cu multe cute mărunte şi subţiri ca nişte desenuri măiestrite... Gîndurile îi alergau prin creieri, neobosite, mereu mai grăbite. Se mira cum a putut crede că va scăpa teafăr din asemenea bucluc? Şi, cu toate acestea, nu-şi făcea imputări şi nu-i părea rău că a nădăjduit. Ce-ar fi omul dacă nu l-ar ajuta nădejdea în viaţă?

— Mi se pare, Ioane, că o păţim urît de tot astăzi! zise Herdelea cînd trecură vama de la intrarea oraşului, cu un glas glumeţ, dar care aştepta o mîngîiere.

— Acu, ce-o vrea Dumnezeu! rîse Ion gros şi nepăsător.

Pe coridoarele întunecoase şi întortocheate ale tribunalului valuri de oameni forfoteau, grăbiţi, vorbind tare sau şoptind tainic, plîngînd sau rîzînd, îngrijorat fiecare de durerea lui şi nesimţitor de suferinţa celorlalţi... Egoismul omenesc nicăieri nu se răsfaţă mai sfidător ca în faţa dreptăţii. Ţărani, orăşeni, bătrîni, tineri, femei şi chiar copii alergau, se opreau, se certau, se rugau... Şi toate glasurile se adunau într-un zgomot monoton, apăsător, întrerupt în răstimpuri de cîte un ţipăt ascuţit de clopoţel care chema pricinaşii în sălile de judecată... În mijlocul lumii frămîntate numai avocaţii, cu genţile umflate de acte, păşeau siguri, mîndri, ca nişte bondari într-un muşuroi de furnici speriate.

Herdelea se opri ameţit în vălmăşagul de oameni, înfricoşat că-i fuge pămîntul de sub picioare. Din norocire dădu curînd cu ochii de avocatul Lendvay care, zărindu-l, se apropie strigînd:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

— A, bine că sosişi !... Bună ziua !... Eşti al şaselea... — Scăpăm repede... Curaj ! Cred că ieşim bine !... Ai pus pe cineva să vorbească cu prezidentul ?

Speranţa profesională din vorbele avocatului îl umplu deodată de o nouă încredere. Îndată se simţi iar om de seamă, de a cărui soartă atîrnă mersul lumii. De aci încolo parcă nu mai vedea pe nimeni pe coridor, ca şi ceilalţi. Vorbea tare cu Ion, rîdea şi se supăra că nu-i vine rîndul mai degrabă.

În sala de şedinţe se întări şi mai mult văzînd la dreapta preşedintelui tocmai pe magistratul care fusese la alegerea de deputat din Armadia. Trecu mai în faţă şi nu se ostoi pînă ce nu-şi încrucişă privirea cu judecătorul care, descoperindu-l, avu parcă un zîmbet în ochi. Însuşi preşedintele, deşi nu-l cunoştea, se uită la dînsul de cîteva ori şi privirea lui parcă-i spuse : „Fii liniştit ! E bine ! N-ai frică !"

În tot timpul procesului nu-şi mai pierdu stăpînirea nici o clipă. Vorbi ungureşte mai bine ca oricînd, explicînd amănunţit cît e de nevinovat şi adăogînd mereu că el e bun patriot. Judecătorul reclamant nefiind de faţă, Herdelea era sigur că n-a venit înadins, ca să nu-l apese. Procurorul părea înverşunat, dar Herdelea, chiar în asprimea lui, simţea multă bunăvoinţă. Belciug a fost mărinimos, declarînd sus şi tare că nu ştie nimic de plîngerea împricinată. „Se vede cît de colo că ocrotitorii mei şi-au făcut datoria cu vîrf şi îndesat, săracii !" îşi zise Herdelea în vreme ce Lendvay perora cu foc şi cu gesturi largi.

De altfel toată afacerea n-a ţinut mai mult de o jumătate de ceas. Pe urmă preşedintele s-a sfătuit puţin cu magistratul din dreapta, s-a sculat în picioare şi, în numele regelui, a anunţat că Ion Pop-Glanetaşu este condamnat la o lună închisoare şi o sută de coroane amendă, iar Zaharia Herdelea, învăţător în Pripas, la opt zile închisoare şi cincizeci coroane amendă. Herdelea a ascultat zîmbind mereu şi numai după ce şi-a auzit osînda s-a uitat împrejur parc-ar fi vrut să întrebe pe toţi : ce-i asta ?

— Facem apel, nu-i aşa ? îi şopti avocatul.

— Negreşit... apel... firesc, bîlbîi Herdelea cu aceeaşi nedumerire pe faţă.

În coridor însă, în mijlocul mulţimii zgomotoase, îl pridi deodată o slăbiciune grea. Trebui să se aşeze pe o bancă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901 1932

lîngă o femeie bătrînă care plîngea cu sughițuri. I se părea că toată lumea se clatină și-i era frică să nu se prăbușească tribunalul peste dînsul. Auzea însă foarte lămurit plînsetul femeii și, pe cînd se întreba de ce-o fi plîngînd, auzi și glasul lui Ion, care se ținea după dînsul ca un ciine, dar nu putea înțelege ce spune.

— Nu-i nimic... apel... desigur... ce nedreptate! răspunse totuși lui Ion, fără să-și dea seama ce zice și fără să-și audă vocea.

Apoi se sculă anevoie, cutremurîndu-se și agățîndu-se de umărul țăranului.

— Am isprăvit, Ioane... Hai să mergem! murmură dînsul răgușit.

Atunci se pomeni iar cu avocatul Lendvay, care-i vorbi repede, prefăcîndu-se supărat și vrînd să-l încurajeze:

— Nu fi de loc neliniștit, domnul Herdelea! De loc! Fii sigur că la apel rămîi cu amenda. Bine c-a fost cum a fost. Îmi era frică de mai mult. Președintele ăsta e un ticălos fără suflet... Trebuie să te aștepți însă că sentința, deși neexecutorie, să fie comunicată autorității dumitale superioare, adică inspectorului. Asta înseamnă că vei fi suspendat din slujbă. Dar, firește, provizoriu. Pînă la judecarea apelului... Așa că să n-ai nici o grijă, o să fie bine, căci numai sfîrșitul contează totdeauna... De, ce să faci? Greutățile pentru oameni sînt...

— Da, da... nimic... fără grijă... Suspendat! bolborosi Herdelea tîrîndu-și picioarele de plumb spre ieșire.

În stradă surîdea trist soarele de toamnă. După gălăgia din coridoarele tribunalului, ulița părea tăcută și pustie, iar trăsurile rare parcă duceau morți, numai morți.

— Haidem acasă! Ioane!... Suspendat! Vezi? Suspendat! zise dînsul simțind deodată pe obraji două șiroaie fierbinți, usturătoare. Lacrimile i se prelingeau prin mustața căruntă. Un strop îi picură pe buzele uscate, înmuindu-le ca un balsam sărat.

Ion se uită încurcat la Herdelea. Voia să-i vorbească și nu știa ce. Se scărpina în cap, înjura, bodogănea neputincios.

— Suspendat... Suspendat... mormăia mereu învățătorul și cuvîntul acesta răsuna atît de jalnic că Ion, deși nu-l înțelegea, încleștă pumnii și amenință furios clădirea greoaie cu două etaje și cu ferestre mici ca niște ochi vicleni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL IX — SĂRUTAREA

I

— Nu le-ar ajuta Dumnezeu și Maica Precista ! Bată-i mînia și urgia cerului, cum te-au batjocorit ei pe tine ! blestemă doamna Herdelea cînd află osînda.

— Vai de mine, ce-o să zică lumea că tata va ședea în temniță ca și Laurenț din Bîrgău ! Cum să mai scot eu capul în lume, Doamne ! se văieta Ghighi sigură că la serata din octombrie vor ocoli-o toți dansatorii.

Învățătorul încercase dintru întîi să se arate nepăsător și să se fălească chiar că are să învețe el pe domnii de la tribunal cum se împarte dreptatea... Dar sub zîmbetele lui silite, în privirea lui tristă, ca și în toată înfățișarea lui umilită și îndurerată, se vedea o înfricoșare atît de stăpînitoare că însăși doamna Herdelea, cît era de procletă la supărare, îl cruță instinctiv, vărsîndu-și focul numai asupra celor ce au judecat așa de ticălos în Bistrița.

— Te pomenești că mă mai suspendă și din slujbă ! gemu Herdelea, dar abia a treia zi. Asta ar pune capac tuturor mîrșăviilor !

— O s-ajungem pe drumuri, văd eu bine că acolo o s-ajungem, din pricina unui țărănoi mișel căruia i-ai făcut numai bine ! izbucni mai revoltată dăscălița, împărțindu-și de-acuma afurisaniile între Ion și ungurii de la tribunal.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vestea condamnării lui Herdelea s-a răspîndit ca păcatul prin Armadia și de-acolo mai departe prin toate satele dimprejur. Mulți îl compătimeau, dar mai mulți spuneau în gura mare :

— Iată cum bate Dumnezeu pe renegați !... V-aduceți aminte cum a umblat contra lui Grofșoru, la alegere ? Acum uite răsplata ungurilor ! Să-i fie de învățătură !

Cînd îl văzură însă prin Armadia, adus puțin de spinare, cu părul mai alb, cu ochii blinzi și sfioși, căutînd un locșor unde să muncească dacă s-ar întîmpla să fie suspendat, chiar și Grofșoru îi strînse mîna iertător și întrebîndu-l ce mai face Titu.

Herdelea nu mai nădăjduia acum nimic bun. Era sigur că va fi suspendat și că nici de închisoare nu va scăpa. Se obișnui cu gîndul acesta, cum se obișnuiește omul cu orice durere în viață. Numai ceea ce va urma după aceasta îl îngrozea și-l gonea pe drumuri neîncetat întru dibuirea unui adăpost de vreme rea. În așteptarea suspendării și venind mereu acasă cu mîna goală, cu sufletul amărît de umilințe, căuta să fie vesel și încrezător ; povestea cu amănunte cît de bine l-a primit cutare și cutare, care i-a oferit tot sprijinul, și cît de sigur că toată nenorocirea aceasta e spre binele lui. Ceasuri întregi se sfătuia cu dăscălița cum ar fi mai potrivit să facă : să se mute în Armadia, să intre la cutare avocat sau în cutare birou, ori să rămînă pe loc pînă i se va ridica suspendarea, ceea ce nu poate dăinui mai mult de două, maximum trei săptămîni sau, în cazul cel mai rău, o lună de zile. Dar pe cînd doamna Herdelea se însufleța cu încredere, inima lui se zbătea ca o bucată de carne vie pe tocător, gîndindu-se cum a bătut pînă acuma zadarnic la toate ușile.

Într-una din zilele acestea sosi pe neașteptate Laura, singură, căci Pintea nu putea lipsi nici un ceas din Vireag, fiind tocmai vremea începerii anului școlar pe care voia să-l inaugureze cu mare pompă românească.

— M-am repezit pentru o săptămînă... Îmi era dor de toți ! zise Laura după ce schimbă cuvenitele îmbrățișări și lacrimi cu fiecare în parte.

Din primele ei cuvinte însă simțiră toți că Laura nu mai este cea de odinioară. Mai era ea bună, blîndă la vorbă, dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fără a mai fi pasionată de micile nevoi și preocupări care cimentează și înlesnesc unirea familiei. Știrea despre rezultatul procesului n-a mișcat-o atît de mult cît se temeau ei. Înainte ar fi jelit și s-ar fi chinuit săptămîni în șir ; acuma clipi doar din gene de cîteva ori.

— Greu va fi dacă te va suspenda, tată.. Eu ți-am spus, adă-ți aminte, de multe ori, să nu te tot amesteci în treburile altora și să-ți vezi mai bine de necazurile dumitale... Acuma, ce-o să se aleagă de casa asta, bunul Dumnezeu știe ! zise ea cu un glas atît de rece încît Herdelea se simți mai rușinat ca în fața unui străin și nici nu-i mai răspunse.

De altfel ea începu îndată să vorbească de George, lăudîndu-l pînă în cer, de greutățile lor, de planurile și speranțele lor... Cînd își aduse iar aminte că-i în Pripas, la părinții ei, căută pricină lui Herdelea pentru că n-a votat pe Grofșoru, spunînd că și George a aflat și e supărat că socrul său e un renegat. Ba mai tîrziu, aprinzîndu-se mai rău de indignare, găsi că bine i-au făcut ungurii de l-au osîndit și c-așa trebuie să pățească toți renegații.

Herdelea avu o clipă de mînie, dar și-o stăpîni repede. Așa-s copiii cînd cresc mari și se înstrăinează. Parcă el n-a fost așa ? S-a dus la înmormîntarea tatălui său, dar nu s-a deranjat niciodată să-l vadă cît a zăcut, șapte săptămîni. Și doar era numai colea, al patrulea sat. Pe maică-sa, de cîte ori vine pe aici, o cinstește cu rachiu dulce. Încolo parcă nici n-ar fi. Grijile și dragostea le păstrează cu zgîrcenie pentru căminul lui. Atunci ce să se mire că pe Laura n-o mai dor durerile lui ?... Așa-i viața. E tristă. Cine să-i schimbe rostul ? Viața trece peste cei bătrîni, peste cei slabi. Viața e a celor tineri și puternici. Egoismul e temelia vieții.

Laura era însărcinată și se lăuda că are sarcină grea. Strîmba mereu din nas, se văita că-i vine rău și cerea poveți doamnei Herdelea cum să se pregătească pentru naștere... Ghighi se sfia în fața ei și-și potolea anevoie avînturile zburdalnice.

— Mult te-ai schimbat, îi zise cu o foarte ușoară imputare în glas.

— Da, simt și eu, răspunse Laura cu mîndrie neascunsă. N-aș mai putea trăi acuma cum am trăit înainte. Mă și mir

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cum am putut trăi aici, fără a cunoaște pe George atîta vreme !

— Și cînd te gîndești că nici nu-l iubeai și că tata și mama aproape te băteau să nu-l respingi !

— Fiindcă aveam gărgăuni în cap și-n inimă...

— Dar Aurel ? întrebă Ghighi deodată.

— Copilării de care rîdem deseori cu George, zîmbi Laura. O, mult m-am schimbat, bine spuneai tu. Fata nici nu trăiește pînă se mărită. De aceea trebuiesc stîrpite fumurile din mintea fetelor... Alteeva e viața ! adăogă ea cu o însuflețire subită, cu mîinile încrucișate pe pîntecele ce i se rotunjea ușor sub halatul de lînă, roșu și cu broderii negre. Și copilul ! murmură apoi. Copilul ! Parcă de-abia acuma am și eu o țintă în lume !

Se duse o singură dată în Armadia să vadă familia Filipoiu, nașii ei. Pe urmă, de-a treia zi, începu să se plictisească și să-i fie dor de George. A cincea zi se cărăbăni, luînd și pe Ghighi, ca să fie alături de ea cînd va sosi ceasul. Ghighi umplu de plins trei batiste la plecare. Laura însă nici nu lăcrimă.

Bătrînii răsuflară ușurați cînd au văzut-o dusă.

— Nu mai e a noastră, am pierdut-o ! zise Herdelea rămas singur cu baba lui.

— Așa-s copiii cei răi și nesimțitori, mormăi dăscălița, strivind între gene două lacrimi de amar.

În vatră sîsîiau lemnele verzi puse ca să țină focul. De afară, pe geamurile ude, străbătea lumina cenușie, ploioasă, aducînd în casă priveliștea cîmpului zgribulit și pleșuvit, a satului oploșit sub pavăza bolbocirilor de fum albăstrui. Ceasornicul, agățat în perete sub portretul împăratului, țăcănea aspru, aproape amenințător. Herdelea, pe canapeaua veche, se uita gînditor pe fereastră, cu pipa stinsă în colțul gurii. Dăscălița, lîngă cuptor, pe un scaun cu speteaza înaltă, cu brațele strînse pe piept, asculta dusă vîjîitul vîntului de toamnă. Și amîndoi parcă auzeau cum trece vremea peste ei, fără a se putea împotrivi, cutremurîndu-se doar uneori ca și cînd ar fi frig în odaie.

— Urîtă vreme ! șopti într-un tîrziu învățătorul domol, înfricoșat parcă să nu deștepte sau să nu tulbure zgomotul surd și neîndurat al unei mașini ce nu se oprește niciodată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Glasul lui însă păru doamnei Herdelea atît de dulce, încît zîmbi. Locul negru al unui dinte pierdut acum doi ani o înfrumuseța în ochii învățătorului, care-i răspunse tot cu un surîs blînd, resemnat. Și zîmbetele lor, unite, înveseliră îndată casa, răspîndind prin toate colțurile o căldură înviorătoare. Se pomeniră vorbind de lucruri vechi, uitate, din tinerețea lor. Prezentul, cu nevoile și deșertăciunile lui, se topi ca un vis urît în vraja amintirilor... Herdelea se apropie de vatră, își dogorî mîinile la foc, mîngîie obrajii zbîrciți ai femeii lui, o sărută ușor pe frunte și zise oftînd :

— Ei, băbucă, băbucă, tot noi bătrînii...

Un ciocănit aspru în ușă făcu pe Herdelea să sară fript, ca un îndrăgostit surprins de mama iubitei... În odaia plină de căldura trecutului intră, ca o vijelie care strivește tot în cale, Ion Glanetașu cu vestea c-a primit sentința.

2

Ion cerea mereu învățătorului să-l îndrepte cum să facă să ia asupra lui cele opt zile de închisoare. El era împăcat și nu-i păsa de condamnare. Se bucura chiar c-a scăpat de o grijă și se va putea ține numai de necazul lui cu Vasile Baciu. Fiindcă se fixase ziua înfățișării lor la judecată, Ion începea să aibă visuri urîte : ba că s-a bătut cu socrul său și a rămas dedesubt, ba că Grofșoru l-a părăsit și a trecut de partea lui Vasile, ba că Ana a cerut despărțenia și s-a mutat la tatăl ei, cu copil cu tot, lăsîndu-l pe el cu buzele umflate... Mai ales cel cu Ana i se înfipse în cap ca un șurub. Iar cînd Herdelea îi spuse c-ar fi rău dacă Ana s-ar despărți de dînsul, își schimbă purtarea față de ea, trecînd deodată de la bătăi la mîngîieri și răsfățuri, încît și vecinii se întrebară : ce-o mai fi plănuind feciorul Glanetașului ?

Pe Ana însă dragostea lui n-o mai putea încălzi. Între dînșii parcă se ridicase un zid de piatră așa de înalt că nici o mînă omenească nu l-ar mai fi putut dărîma. Acuma era pătrunsă pînă în măduva oaselor că ea nu e decît o unealtă în mîinile bărbatului în care-și pusese toată iubirea și chiar viața. Conștiința aceasta o făcea nepăsătoare. Trăia, dar fără nici o nădejde, privind viața ca o povară. Muncea din greu,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neîncetat, ca o mașină stricată care se învîrtește singură, duduie și se mistuie pînă ce într-o clipă neașteptată se sfărîmă zgomotos.

Era sfîrșitul toamnei, cu lapoviță friguroase, cu fulguiri de zăpadă din ce în ce mai dese. Zenobia pierdea vremea prin sat, pe la femei, bîrfindu-și nora ori pe alți oameni de treabă. Glanetașu își petrecea veacul pe la cîrciumă, mai cu seamă de cînd a murit Avrum, căci ovreica îi dădea rachiu pe datorie. Ion, din pricina harței lui cu Vasile Baciu, mai mult se găsea pe drumuri decît acasă. Astfel Ana rămînea mereu singură, cu copilașul care era rău, și cu Dumitru Moarcăș, care-i mai dădea cîte o mînă de ajutor și se plîngea că Paraschiva nu-l cheamă acasă și că va pieri printre străini. Cu Dumitru se învoiau. Nu schimbau nici trei vorbe toată ziua. Bătrînul era ursuz, boscorodea singur, vrăjmășea găinile și le hîșîia de zeci de ori din tindă în ogradă. Iubea însă pătimaș copilul și-l legăna și-l giugiulea ca o doică. Ba de cîteva ori cît p-aci să se bată cu Ana ca să-l lase să-l înfeșe dînsul. De altfel, de cînd se adăpostise în casa Glanetașului, slăbise mai tare, tușea și mocnea ca un tăciune gata să se stingă.

Într-o zi însă Dumitru prinse atîta chef de taifas, că Ana nu mai știa cum să se cotorosească de el.

— Ce-i, vîjule, de-ți umblă gura ca o moară stricată? îi zise nevasta în cele din urmă, scăldînd copilașul... Ia seama că nu-i a bine. Ți-o fi venit ceasul morții...

— Mi-o fi venit, de ce nu? rînji bătrînul la picioarele albiei, gîdilînd cu degetul tălpile copilului care gîgîia mulțumit, cu ochii închiși, în apa căldicică. Las' să-mi vie că am trăit destul...

— Ia mai lasă-n pace copilul, moșule, și dă-te la o parte că tot te stropesc!

Dumitru se așeză pe laviță, tăcut și apoi se porni să-i povestească din fir în păr pățania lui cu țiganii, pe care-i plăcea mult s-o povestească oricui îl asculta. Ana nu-l lua în seamă, dar aceasta pe el nu-l împiedica să-i mai spuie și alte întîmplări din viața lui, rîzînd copilărește, parcă istorisind s-ar fi reîntors aievea în tinerețea-i veselă și fără griji.

După-amiazi, cu toate împotrivirile Anei care se necăjea că o încurcă în casă de nu-și poate vedea de treburi, îi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trăsni prin cap să se radă. Atîrnă o oglinjoară, pătată de muște încă de azi-vară, de bumbul cercevelei de la fereastră, luă apă caldă într-un blid, îl puse binișor pe laviță ; agață cureaua de la cioareci în țîțîna geamului și petrecu prelung briciul ruginit, încercîndu-l în cîteva rînduri pe niște fire de păr smulse de după ureche. Pe urmă, cu săpunul ce-l întrebuința Ana la scalda copilului, își mîngîie ușor barba și începu să se frece aprig prin părul aspru și rar ca țepușele... Și toată vremea gura îi torăia verzi și uscate cu atîta voioșie că mai tîrziu și Ana se însenină și, dînd țîță copilului, întoarsă cu spatele spre el, se întinse la vorbă.

— Acu ce te mai razi și dumneata, că doar ești bătrîn și nu mai umbli după fete, îl întrerupse femeia cu milă.

— Eu nu mai umblu, dar după mine umblă una... una cu o coasă mai ascuțită ca briciul ăsta... Umblă și umblă, și numai un semn așteaptă ca să facă hirș ! și să mă ducă drept în fața lui Dumnezeu, să mă judece cum și ce am dres în lumea pămîntească, mormăi Dumitru puțin ciudat, ca un dascăl care citește la prohod.

— Și nu ți-e frică de moarte, moșule ? întrebă Ana întorcînd fața spre el.

— De ce să-mi fie frică, fata moșului ?... Omul trăiește ca să moară. Și cum trăiește, așa moare. Dacă trăiește rău, moartea-i bună și blîndă ca o sărutare de fată mare. Dacă trăiește bine, ehehe, atunci și moartea-i rea și coasa nu taie și te chinuiește și te sucește mai dihai ca-n pîntecele iadului...

— Avai, cum vorbești ! făcu nevasta așezîndu-se pe marginea patului și legănînd copilul adormit.

Seninătatea cu care vorbea Dumitru despre moarte o nedumerea. Sătul trebuie să fie de viață cine e atît de pregătit de moarte. Pe ea gîndul morții și azi o mai spăimînta și-i amintea pe Avrum, în șură, cu fața-n sus, părăsit și chinuit chiar după ce a trecut în lumea cealaltă.

— Te doare rău cînd mori ? întrebă ea iarăși, cu ochii mari.

Dumitru își clăbucea mereu barba. Acum se opri și se uită lung la Ana.

— Nu știu, răspunse apoi ridicînd din umeri. Poate că nu doare...

— Dar cînd te naști, de ce suferi ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cînd te naşti ?... Dar cine ştie dacă suferi ? Apoi aşa nu ştie nici omul cînd moare. Numai Dumnezeu ştie ! murmură bătrînul sculîndu-se în picioare şi începînd să-şi radă falca stîngă încetinel, căci îi tremura tare mîna.

Ana rămase gînditoare, cu mîinile în poală. I se păreau atît de stranii şi totuşi atît de adevărate vorbele moşului, încît îi era ruşine că pînă azi de-abia l-a luat în seamă. În odaie nu se mai auzea decît hîrjîitul briciului şi sîsîitul focului în vatră... În tindă porni deodată să cotcodăcească o găină mînioasă. Ana tresări, se gîndi că are să se trezească copilul, apoi c-ar trebui să vadă cîte ouă s-au adunat în cuibar, pe urmă c-ar fi bine să meargă să dea drumul găinii, căci uşa tinzii e închisă... Dar nu se mişcă din loc. Cu ochii pironiţi în spatele moşneagului, asculta scîrţîitul briciului şi-i plăcea zgomotul acesta aşa de mult că îndată nu mai auzi nici găina, nici vîntul care zgîlţîia ferestrele, nici picurii de ploaie care pliceau în geamuri.

Dumitru se întinse brusc din şale şi se întoarse spre ea cu faţa jumătate rasă, jumătate umflată de clăbuci albi.

— Anuţă, Anuţă... mor ! bîlbîi dînsul lăsîndu-se pe laviţă, cu briciul deschis ca o furcă în degetele dreptei şi cu un surîs blînd în privire.

Femeia sări năucă în picioare, fără să înţeleagă bine.

— Lumînare... şopti mai încet moşneagul.

Gura îi rămase deschisă, neputîndu-şi sfîrşi gîndul. Ana îi văzu toţi dinţii de deasupra şi gingiile goale dedesupt, strînse parcă într-un rîs nepăsător.

— Moşule... vai de mine ! bolborosi nevasta zăpăcită şi fulgerîndu-i prin minte : „Zice că moare şi parcă rîde !...“

Apoi deodată fugi afară, în ogradă, în ploaia bătută de vînt, lăsînd uşile deschise larg şi frîngîndu-şi mîinile se porni să ţipe desperată :

— Tulai !... Săriţi !... Tulai !... Moare !... Tulai !...

Găina zbucni afară din tindă, cotcodăcind speriată, şi se repezi tocmai în vîrful gunoiului din dosul casei... Floarea lui Macedon Cercetaşu, de peste drum, auzi ţipetele Anei şi veni îndată crezînd că iar a bătut-o Ion.

— Moare... moare badea Dumitru ! strigă Ana mai potolită puţin la apropierea unui suflet omenesc.

Găsiră pe Dumitru rece, rostogolit jos de pe laviţă. Mîna dreaptă cu briciul o ţinea în sus, parcă în clipa cînd a căzut

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

s-a ferit să nu se taie. În ochii holbați, cu lumina înghețată, rămăsese înscrisă o dorință mare, iar pe buzele întredeschise parcă mai flutura șoapta „lumînare".

Floarea se cutremură, se închină și zise :

— Aprinde fuga o lumînare !... Doamne ferește ! A murit ca un păgîn, fără lumînare !

Pînă aprinse Ana o lumînărică de ceară, cealaltă se căzni să-l ridice pe laviță. Nu izbuti.

— E greu ca bolovanul, Doamne iartă-mă ! murmură ea făcîndu-și iar cruce.

Peste cîteva clipe sosi și soacra primarului, din vecini. Îi luară briciul din mîna înțepenită și apoi, toate trei, îl așezară pe laviță, cu lumînarea aprinsă la căpătîi. Macedon Cercetașu, picînd mai tîrziu, se grăbi să radă obrazul pe care mortul nu mai apucase să și-l radă singur.

Pe urmă încetul cu încetul casa se umplu de femei și bărbați. Tocmai cînd se sfătuiau cu toții cum să-l scalde și să-l îmbrace, năvăli și Paraschiva, o femeie c-o față ce parcă mereu rîdea, deși veșnic era mînioasă și trîntea și răbufnea ca un voinic.

— Va să zică-i adevărat c-a murit, ai ? zise înghesuindu-se printre oameni. Nu degeaba i-am spus eu c-o să-l trăsnească Dumnezeu, nu, nu ! Uite-l că s-a prăpădit ca cerșetorii, de încurcă lumea și după moarte !... Dar oare cum o să-l duc eu de-aici, păcatele mele !

În fața mortului începu să bocească foarte jalnic, fără lacrămi, ca să arate lumii durerea ei mare. Boci astfel cîteva minute, frecîndu-și ochii cu pumnii pînă-i roși, și strîmbîndu-se ca o maimuță indignată. Apoi, deodată, se opri, oftă cu poftă și zise în gura mare :

— Vai de mine ce-am mai plîns !... Uf ! M-a apucat și durerea de inimă !

Și pe urmă îndată păși lîngă mort și-l căută prin buzunarele pieptarului de oaie. Găsi bășica de tutun de care atîrna scobitoarea pentru luleaua ce se ascundea în cellalt buzunar. Ridică pieptarul și deschise chimirul, dar nu-și putu vîri mîna. Îl descheie încet, puse șerparul pe masă și, scormonindu-l bine, dădu peste un bilet de cinci zloți, învelit într-o hîrtie boțită. Răsturnă chimirul, îl întoarse pe dos și, nemaidescoperind nimic, sări țipînd :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Uitați-vă, oameni buni, cum și-a bătut joc de mine, care l-am strîns de pe drumuri, și l-am spălat, și l-am îngrijit ca pe-un om de omenie !... Uitați-vă ! Cinci zloți !... A vîndut jidovului bunătatea de căsuță, a băut bănișorii și eu am rămas cu cinci zloți pentru toată truda mea cea mare !

— Taci, lele Paraschivă, că-i păcat...

Paraschiva se aprinse și mai avan și, zărind pe Ana, se năpusti la ea :

— Să tac, ai ?... Să tac, că vouă ce vă pasă dacă i-ați luat ce-a fost mai bun !... Nu vă satură Dumnezeu de rîvniți și la sărăcia altora, dare-ar Dumnezeu să vă îngropați cu ce i-ați luat !

Ana roși și nu putu răspunde, îndîrjind mai rău pe Paraschiva, care răcni :

— Mi-ați furat bănișorii, tîlharilor ! Mi-ați mîncat sudoarea bătrîneții, nu v-ajute Maica Domnului și...

Intră Ion, venind din Armadia, necăjit, căci Grofșoru îl gonise și-i spusese să nu mai calce pe la dînsul pînă-n ziua procesului ; pe drum aflase c-a murit Dumitru și se supărase mai tare gîndindu-se că va trebui să cheltuiască cu înmormîntarea. Paraschiva deschise gura să-l ocărască și pe dînsul...

— Ieși afară, becisnică ! mîrîi Ion scurt, apucînd-o de spate și repezind-o tocmai în ușă.

Paraschiva se opri și în tindă, și-n ogradă, și-n uliță, și se răcori afurisindu-i în toate chipurile, dar în sfîrșit se cărăbăni, înnodînd bancnota în colțul năframei și punînd-o bine în sîn, mulțumită totuși c-a putut salva măcar atîta și că i-a înjurat cum li se cuvine.

Ion înnegri de necaz aflînd că Paraschiva a găsit cinci zloți în chimirul mortului și era mai să plesnească pe Ana c-a lăsat-o să-i șterpelească. Dar Ana nu se sinchisea de amenințările lui. În urechile ei răsunau vorbele moșneagului și-n ochi păstra numai înfățișarea lui senină și mulțumită din clipa morții...

3

Iarna veni brusc ca o furtună. Tot pămîntul se albi într-o singură noapte. Pe urmă dădu un ger cumplit de pîrîiau gardurile înghețînd, iar focul în vetre trosnea și scuipa scîntei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zăpada cădea mereu, cînd în fulgi grei, leneşi, care întunecau văzduhul, cînd în bobiţe mărunte, aspre, vîltorite de viscole năprasnice.

Într-o zi, cînd ningea mai vrăjmaş, pe la prînzul cel mic, Vasile Baciu, îmbrăcat cu cojocul alb de oaie, cu căciula albă de miel înfundată pînă pe ochi, ieşi din casă, hotărît să sfîrşească cu Ion. În viaţa lui, deşi era om aproape de cinzeci de ani, n-a umblat pe la judecăţi ; şi-acuma poimîine are înfăţişare cu ginere-său. S-a ţinut, s-a împotrivit, că doar-doar îl va înmuia. Cu cît se apropia însă sorocul, cu atît frica-i se încuiba în inimă. S-ajungă el la bătrîneţe să-l mănînce procesele şi avocaţii ! I se părea o ruşine nesuferită. Numai derbedeii bat drumurile judecătoriilor. Mai bine să-şi dea şi sufletul din oase decît să mai meargă aşa înainte.

Se opri la poarta Glanetaşului şi, oftînd o dată greu, strigă :

— Măi Ioane !... Ioaneeee !... Acasă eşti ?

Nu-i răspunse nimeni. De sub acoperişul de paie care gemea de povara zăpezii de două palme, de sub streşinile tivite cu ţurţuri sclipitori de gheaţă şi prin crăpăturile uşii închise răbufnea un fum vînat ce se împrăştia îndată în şuierele viscolului. Trecu un răstimp bun. Apoi în uşa tinzii se ivi Ion, în capul gol, întrebînd :

— Cine-i ?

— Eu, eu, făcu repede Vasile. Ia hai cu mine, Ioane, pînă-n Jidoviţa ! adăugă pe urmă, după o scurtă şovăire, cu un glas parcă vorbele îl înecau.

Ion stătu cîteva clipe nedumerit.

— Da ce-i cu Jidoviţa ? grăi dînsul, privindu-l bănuitor.

— Vii ori nu vii ? se răsti atunci Baciu peltic din pricina mustăţilor îngheţate. Că n-am vreme acum să mă sfădesc cu tine...

— Bine, socrule, stai că viu ! răspunse Ion dispărînd un minut, în vreme ce bătrînul se înţepeni în mijlocul drumului, răzimat în băţul ce nici nu se vedea de sub cojoc.

— Hai că-s gata ! murmură ginerele revenind cu sumanul între umeri.

— Hai !

Se măsurară o clipă cu priviri duşmănoase. Apoi porniră vajnic ca doi oameni care se duc într-o bătălie pe viaţă şi pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

moarte. Ninsoarea aspră îi plesnea peste obraji, îi înțepa în ochi, iar vîntul le șîșîia în urechi, amenințător. Mergeau alături, cu pași întinși, pîndindu-se cu coada ochiului parcă s-ar fi temut unul de altul. Zăpada scrîșnea sub opincile lor. Hotarul întreg era alb ca un giulgiu curat; numai ici-colo cîte-un pom pădureț, înnegrit de frig își frîngea trupul cerînd ajutor... Cișmeaua-Mortului se făcuse o încolăcitură de gheață peste care o vinișoară verzuie de apă se prelingea totuși înfruntînd gerul. Pădurea-Domnească, gîtuită de omăt, cu copacii desfrunziți, goi și subțiri, plîngea și gemea, implorînd parcă mila celor doi bărbați ce mergeau sufîlnd greu, tăcuți, cu fețele năpădite de promoroacă.

Ion ghicise că socrul său caută o învoială și se gîndea mereu să nu-l biruie cu vreun nou vicleșug. Ar fi vrut să-l descoase, dar îngrijorarea nu-i dădea răgaz să găsească cuvintele potrivite... Apoi Vasile Baciu tăcea și uneori mormăia ca un urs scormonit din somn. Acum îi părea rău că s-a pornit să-și dea averea de bunăvoie și, apropiindu-se de Jidovița, îl bătea gîndul tot mai stăruitor să se întoarcă acasă și să lase să hotărască judecata. Vîntul sufla din față și-l zgîlțîia parcă înadins și-l îndemna să-și ia seama pînă mai e vreme.

Sosiră la ultima cotitură de drum. Se iveau coperișurile încărcate de zăpadă și mai ales casa cea dintîi pe mîna dreaptă, înaltă, cu ferestre mari, cu pereții galbeni. Era casa notarului și cancelaria comunală. Vasile Baciu simți o strîngere cruntă în inimă și se opri bruse. Din hornul înalt, subțire, se ridica un nour de fum gros și negricios pe care nici viscolul nu-l putea împrăștia, ci trebuia să-l învîrtească mai întîi și apoi să-l trîntească, uluit, pe coasta de mesteacăni ce pornea piezîș chiar din spatele casei. Vasile suflă pe nări, se uită furiș după Ion care-l întrecuse cu vreo doi pași, fără să bage de seamă că s-a oprit, și apoi porni iar înainte bombănind furios.

Cînd să intre în Jidovița, ginerele întrebă cu glas foarte răgușit:

— Da unde ne ducem, socrule?

Vasile Baciu mai făcu cîțiva pași, fără a-i răspunde, și pe urmă cîrni în curtea cancelariei, urmat de Ion. Urcară scările de piatră scuturîndu-și opincile. În coridorul larg vîntul adu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nase un noian de omăt. La uşa cu geam Vasile se opri. Vru să ridice mîna să apese clanţa şi parcă mîna-i era moartă ori clanţa aprinsă. Îşi scoase căciula şi-o bătu de genunchi. Se linişti şi deschise totuşi.

Intrară în biroul practicantului, care servea şi drept cancelarie pentru ţărani ; în odaia notarului nu se primeau decît domnii şi fruntaşii satelor ce ţineau de circumscripţie.

Rămaseră amîndoi lîngă uşă, scuturîndu-se într-una de zăpadă. În birou era numai practicantul Hornstein încovoiat peste un registru în care scria cu o gravitate solemnă şi cu obişnuita-i tremurare din cap, şi straja din Sărăcuţa, lîngă soba de teracotă, încălzîndu-se cînd în spate cînd în faţă.

— Trebuia să vă scuturaţi afară, nu să umpleţi cancelaria de omăt ! mormăi practicantul într-un tîrziu, strîmbînd mîndru din nas şi fără a ridica ochii din registru.

Vasile Baciu vru să vorbească, dar nu ştia cum să înceapă, încurcat mai rău de dojana funcţionarului. Tăceau toţi. Se auzea scîrţîitul chinuit al peniţei practicantului şi bîzîitul unei muşte mari, trezită din somnu-i de iarnă, care zbura speriată de pe un perete pe altul, negăsindu-şi locul.

— Ce poftiţi ? vorbi Hornstein după o pauză lungă, mîngîind cu tamponul şi privind cu admiraţie ceea ce scrisese. Pe urmă întoarse pagina cu băgare de seamă şi o netezi cu palma. Capul îi tremura mereu, buza de jos, mai groasă şi scoasă în afară, se subţie o clipă, muşcată de nişte dinţi foarte albi, în vreme ce, după ureche, tocul ameninţa întocmai ca o suliţă gata să străpungă. Iute, iute, că eu n-am vreme să aştept pînă diseară ! Trebuia să vă socotiţi de afară ce vreţi, îi grăbi practicantul, luînd tocul de la ureche şi potrivindu-l între degete.

— Domnul notar nu-i acasă ? întrebă Vasile cu o licărire de nădejde că poate lipseşte notarul şi astfel nu va mai da nimic.

— Domnul notar are de lucru... Puteţi să-mi spuneţi şi mie ce vreţi, zise Hornstein, jignit că ţăranii mai întreabă de notar, deşi îl văd aci pe dînsul care cunoaşte lucrările de birou tot aşa de bine ca şi Stoessel.

Se făcu iar tăcere. Vasile Baciu se muta de pe un picior pe cellalt, muncit de gîndul să iasă afară, să lase toate baltă, întîmplă-se ce s-o întîmpla. Totuşi zise pe urmă :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Am face un contract, domnișorule... așa... un contract...

— Bine. Stai jos! pufni practicantul supărat. Du-te, măi strajă, cheamă pe domnul! Spune-i că-i un contract! Auzi?

Se așezară pe o bancă, unul lîngă altul. Și amîndoi se uitau gînditori la Hornstein, a cărui peniță scîrțîia parcă mai aspru, pe cînd musca bîzîia acuma mulțumită, lipită pe soba caldă, ca o pată de cerneală pe o coală ministerială.

— Ce contract vrei, Vasile? zise notarul intrînd repede, cu pălăria moale pe ceafă, frecîndu-și mîinile și trecînd drept la sobă, să se încălzească. Iar vrei să mai dai ceva ginerelui? adăogă apoi cu un zîmbet, văzînd și pe Ion.

Stoessel era un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, cu ochii mici, negri și vioi, care se învîrteau șireți în orbite, cu nasul gros și cu urechi mari. Avea totdeauna o vorbă bună sau o glumă pe buze și de aceea țăranii îl iubeau, măcar că era ovrei.

Vasile și Ion se sculară în picioare. Zîmbetul notarului alungase parcă deodată toată mohoreala din inima lui Vasile. Vorbi deschis, cu fața înseninată, ca și cînd ar fi fost vorba de un bilet de vite:

— Apoi ce să facem, domnule notar? Trebuie să ne învoim, c-așa-s vremurile... Ce să mai cheltuim cu judecăți, cu drumuri...

— Da, da, prea bine, aprobă Stoessel scoțînd pălăria și așezîndu-se pe un scaun în fața practicantului care scria netulburat.

— Amu eu am îmbătrînit și cine știe cîte zile m-a mai ține Dumnezeu... Am muncit destul și m-am trudit. Amu-i rîndul tineretului. Noi am isprăvit cu lumea... Nu zic bine?

— Bine, bine!

— Așa că m-am gîndit să le mai dau și ce mi-a rămas, să știu cel puțin că am dat tot și nu mai am nici o grijă, sfîrși Vasile cu un surîs trist, privind drept în ochii notarului.

— Am înțeles... Și cîte locuri sînt?

— Apoi opt ar mai fi, domnule notar! interveni brusc Ion. E porumbiștea cea mare din Lunci, apoi patru delnicioare cu ovăz în Zăhată și apoi trei holde de primăvară în hotarul Săscuții... Dar mai e și casa, și...

— Iacă, dînsul le știe mai bine ca mine, zise bătrînul cu același zîmbet trist, dar cu glasul mai aspru.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dar tu din ce-o să trăiești ? întrebă notarul scobindu-se în dinți cu unghia lungă și îngrijită de la degetul cel mic.

— Oi trăi și cu cum a vrea Dumnezeu, murmură Vasile coborînd ochii în pămînt.

— Asta-i ceva problematic... Oprește-ți și tu baremi folosința pînă la moarte... Ce-i în mînă nu-i minciună ! zise Stoessel acuma serios.

— Apoi doar nici noi nu sîntem păgîni, domnule notar, sări Ion, dar, întîlnind ochii batjocoritori ai notarului, se opri scurt, parcă i-ar fi retezat glasul c-un fir de ață.

— Tot, tot... să se isprăvească ! zise iar Vasile înăbușit.

Stoessel ceru practicantului formularele trebuincioase, puse pe Ion să iscălească pentru el și pentru Ana, iar Vasile, neștiind carte, apăsă cu degetul pe cruce.

— De bunăvoie, Vasile ? mai întrebă notarul însemnînd într-un carnet.

— De bunăvoie, vezi bine că de bunăvoie ! zise Baciu înfuriat deodată și de-abia stăpînindu-se.

— Așa... Peste cîteva zile e gata, încheie Stoessel frecîndu-și mîinile. Apoi, bătînd pe Vasile pe umăr, adăogă glumeț : Și uite-așa, ai venit aci om bogat și acuma pleci cerșetor ! Haha...

Amîndoi țăranii se întunecară. Gluma notarului îi izbi drept în inimă. Ieșiră și se abătură la cîrciuma Zimălei. Mai ales Vasile simțea o sete usturătoare care-i răscolea sîngele... Cîrciuma era goală, căci afară viforniță fierbea mai mînioasă. Băură un răstimp tăcuți. Ion apoi, văzîndu-l tot nepotolit, începu să-i spuie să n-aibă nici o grijă că vor trăi împreună ca în rai. Vasile ascultă multă vreme, iscodindu-l însă neîncetat. În ochii ginerelui biruința strălucea atît de atîțătoare că, în curînd, Vasile o simți pătrunzîndu-i în creieri și clătinîndu-i temeliile.

— Tîlharule, tîlharule, m-ai lăsat pe drumuri ! izbucni deodată Vasile Baciu, otrăvit de furie, și-și înfipse mîinile în gîtul ginerelui.

Ion, liniștit, parcă ar fi așteptat de mult atacul, se smulse din strînsoarea bătrînului, și-apoi îi trînti numai un pumn în piept, dar atît de zdravăn că îl doborî de pe scaun.

— Mi-ai furat pămîntul, hoțule ! M-ai omorît, hoțule ! urlă Vasile furios și neputincios, tăvălindu-se pe podelele murdare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Înfierbîntat de mulțumire, Ion plăti și plecă acasă prin viscol, nepăsător. Bătrînul însă se așeză la băutură, amărît de moarte, povesti Zimălei ce a pățit cu tîlharul și sfîrși jalnic:

— Am rămas cerșetor...

4

Fiindcă suspendarea întîrzia, în sufletul lui Herdelea se furișă încetul cu încetul iar o rază de încredere. Optimismul omului nu e în stare să-l stîrpească nici o cruzime a vieții. Se gîndea că desigur subinspectorul Horvat, primind înștiințarea tribunalului, și-a adus aminte de serviciile patriotice ale lui și a pus la dosar chestia suspendării pînă la pronunțarea apelului care îl va spăla de orice vină.

Cu atît mai mare îi fu mirarea și durerea cînd pe la sfîrșitul lui noiembrie i se aduse înștiințarea oficială că, în urma deciziunii tribunalului, era suspendat din serviciu pe timp nelimitat și că domnul Nicolaie Zăgreanu îl va înlocui cu începere de la întîi decembrie.

— Ei, nu-i nimic... Pareă nu mă așteptam? zise Herdelea îngălbenit și tremurînd. Eram doar sigur... Mă mir c-a întîrziat atîta...

Dăscălița plînse amarnic. Ea avea presimțirea că au să moară de foame acum la bătrînețe. Se mîngîia numai că nu sînt acasă copiii, care desigur s-ar topi de rușine. Herdelea, ca s-o liniștească, minți că chiar mîine, dacă vrea, poate să ia o slujbă la un avocat sau oriunde. Apoi se răcori ocărînd pe Zăgreanu, pareă numai el ar fi pricina nenorocirii lor. Îl cunoștea. Era băiatul unui țăran cărăuș din Armadia, absolvent al Școlii Normale de stat din Deva. Îl lăuda toată lumea, căci avusese bursă de la stat și ieșise totdeauna întîiul în clasă. Se zicea că-l protejează mult subinspectorul, căruia i-a fost recomandat special de către directorul Școlii Normale și care i-a făgăduit să-l propună ministerului în cel dintîi loc vacant, deoarece tînărul nu voia să se înstrăineze din județul lui. Îl cunoșteau și fetele. Încercase chiar să facă curte Ghighiței și-i trimisese de la Deva cîteva ilustrate.

A doua zi Herdelea se repezi în Armadia să caute neapărat o slujbă. Seara se întoarse acasă vesel, cu un teanc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

de hîrtii la subțioară. Îi dăduse Stoessel să-i facă niște contracte rămase în urmă.

— Vezi, babă, că nu ne lasă Dumnezeu ? strigă învățătorul însuflețit. Foarte de treabă notarul... El singur mi-a oferit cînd a văzut c-am fost suspendat... Și-apoi să mai zică lumea că ovreii nu-s oameni de inimă ! Dintr-atîția români gîndiu-s-a vreunul la mine ?

La întîi decembrie, dimineața, Zăgreanu bătu la ușă. Venise să-și ia școala în primire. Doamna Herdelea îl măsură cu o privire atît de dojenitoare că tînărul se încurcă, își ceru mii de scuze că el nu-i de vină și-i pare foarte rău, dar... Era de-abia de douăzeci și doi de ani, subțirel, cu obrajii de fată, puțin palizi, cu ochii albaștri sfioși și cu o frunte deschisă, cuminte... Nu-l poftì nimeni să șadă. Tocmai fiindcă părea simpatic, dăscălița îl urî mai mult, zicîndu-și că, după ce a scos pe Herdelea din pîine, acuma se mai și preface... Herdelea, ca un coleg mai bătrîn, încercă să glumească cu dînsul, deși în suflet era zdrobit. Numai de clipa cînd va trebui să se despartă de școală i-a fost frică. Și iată c-a sosit și clipa aceea.

Porniră împreună spre școală. De ce se apropiau, de aceea Herdelea părea mai vesel și de aceea inima lui gemea mai sfîșiată. Spunea rîzînd cît se bucura că mai scapă puțin de povara școlii, după ce și-a tocit plămînii treizeci și atîția de ani cu atîtea sute de copii nebunatici, și în gînd își zicea că nici o meserie nu-i mai frumoasă pe pămînt ca aceea de-a deșteleni mintea tinerelor vlăstare omenești.

Cînd intrară în școală, gălăgia zburdalnică amuți și copiii săriră în picioare. Herdelea îi cuprinse pe toți șasezeci într-o privire duioasă, parcă toți ar fi fost un trup din trupul lui. Apoi, într-o tăcere întreruptă doar de cîte-o șoaptă speriată sau de vreun rîs înfundat, Herdelea predete tînărului cheia dulapului cu biblioteca și arhiva școlii. Și în vreme ce Zăgreanu răsfoi prin condici, bătrînul, cu inima strînsă, își mai aruncă ochii la copiii nedumeriți, la pereții împodobiți cu tabele colorate, la băncile murdare și crestate de mîinile strengarilor care au trecut prin ele, la mașina de socotit, pînă și la ulcica albastră de băut apă, așezată pe cofița cu capac în dosul tablei de scris... Își petrecu mîna prin părul-i argintiu. Trebui să facă sforțări să nu-l podidească lacrimile... Pe urmă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

își luă pălăria și dădu mîna cu Zăgreanu care strigă sever, pe ungurește :

— Sculați !

Mergînd spre ușă nu mai avu puterea să se uite la copii. Zăgreanu îl însoți în capul gol pînă afară... Herdelea rămase singur în curtea școlii. Auzi zgomotul șederii elevilor. În uliță se opri iar, cu ochii la harabaia cea lungă și albă pe care a crezut-o a lui și în care a lăsat mai mult de cincisprezece ani din viața lui. Glasul ascuțit, poruncitor al noului învățător răsuna acuma într-însa, ștergînd urmele străduințelor lui... Nu se mai putu stăpîni. Lacrimile îi ardeau obrajii.

Cîteva zile parcă avu o piatră pe suflet. Mai cu seamă dimineața, cînd clopotul chema copiii la școală, îl cuprindea un dor chinuitor. Stătea în fereastră, cu privirea spre locul unde era școala, și i se părea că aude sosind copiii veseli, gălăgioși, și-i vede bătîndu-se cu cocoloși de zăpadă, cu obrajii îmbujorați... Apoi deodată se cutremura. Pe uliță trecea grăbit Zăgreanu, cu pălăria pe ochi, venind din Armadia, de-acasă, cu un pachețel în mînă, merindea pentru dejun. Tînărul învățător se uita foarte atent la casa bătrînilor, să-i salute respectuos dacă ar zări pe cineva. Herdelea se retrăgea repede înapoi din fereastră, se plimba prin odaie abătut și posomorît.

Începu să bată iar drumurile Armadiei, fără multă speranță, în căutarea unei slujbe, numai ca să liniștească pe doamna Herdelea care nu înceta cu presimțirile ei sinistre. Cînd se zbătea mai greu, veni Ion, în după-amiaza zilei în care fusese cu Vasile în Jidovița.

— De-amu pot sta la gherlă ș-un an, necum o lună ! zise dînsul atît de vesel cum nu se mai pomenise de aproape doi ani de zile.

Voia să oprească procesul cu socrul său și îndeosebi să nu mai plătească nimic lui Grofșoru. Herdelea îl lămuri că trebuie să meargă la judecătorie să declare că s-au împăcat. Pentru atîta lucru n-are nevoie de avocat. De altfel Grofșoru poate să-i ierte ceva din preț, dar să se ducă negreșit să-l roage și să-i spună să nu se mai obosească la înfățișare.

— Știi ce, nașule ? Hai și dumneata cu mine, baremi să facem isprava întreagă ! strigă Ion mai bucuros.

Herdelea se uită lung la țăranul care l-a tîrît în atîtea bucluculi. Propunerea îl minuna. Adică să meargă la Grof-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şoru, tocmai el care l-a vrăjmăşit în alegeri, el care ar putea zice că l-a trîntit, din pricina căruia azi nu e deputat! Iacă, la asta nu s-a gîndit nici o clipă. Îl saluta pe Grofşoru, ca şi înainte, şi Grofşoru îi răspundea, dar atît. Adevărat că i-a dat mîna o dată, după nenorocirea lui de la tribunal; aceasta însă n-a schimbat întru nimic legăturile dintre dînşii. În Armadia sînt patru avocaţi; la trei a umblat şi a cerut un locşor de scriitor, fireşte zadarnic; la al patrulea nici n-a îndrăznit să viseze, căci era Grofşoru... Şi cu toate acestea, Ion are dreptate, de ce nu s-ar duce? Cu parul n-are să-i dea în cap.

— Dacă-mi plăteşti cinci zloţi, merg, fiinule, cum să nu merg, răspunse Herdelea hotărît.

— Plătesc, naşule, că mai voios îţi dau dumitale cinci, decît să-i dau lui de pomană cincizeci! făcu Ion bătînd palma.

Victor Grofşoru era om deştept şi şiret ca toţi politicianii între care rîvnea să ajungă. Văzînd pe Herdelea în sala de aşteptare, stătu două clipe pe gînduri şi apoi merse spre el cu mîna întinsă:

— A, adversarul meu!... Ei, bine-ai venit!... Degeaba, tot al meu eşti dumneata, oricît m-ai combătut odinioară!... Dar ce-are a face politica! S-o dăm încolo... Ia spune-mi mai bine ce vînt te-aduce? Adică, vino-n birou! Te rog!... Să stăm de vorbă două minute...

Îl luă de braţ şi-l duse în cabinetul său, mobilat luxos ca să facă impresie clienţilor. Îl aşeză într-un fotoliu englezesc, îi oferi o ţigară... Herdelea era atît de zăpăcit că puse ţigara cu focul în gură.

— Te ascult! zise Grofşoru zimbind mulţumit de încurcătura învăţătorului. Spune-mi tot ce te doare şi te asigur că am să fac tot ce se poate.

Grofşoru, ţintind să-şi sporească din vreme simpatiile în vederea viitoarelor alegeri, era într-adevăr hotărît să mulţumească pe Herdelea cînd i se va prilejui. Astfel ciştiga un partizan şi în acelaşi timp se ridica în ochii întregului ţinut... Cum să nu te aleagă deputat acela care întinde o mînă de ajutor chiar şi adversarului de ieri?

Deşi uluit, Herdelea se gîndi deodată că, deoarece Grofşoru se arată atît de binevoitor, ar fi mai bine să-şi dezvăluie necazurile lui şi să dea dracului pe Ion. Dar nu îndrăzni şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spuse avocatului c-a venit pentru finul său. Grofşoru, spre a-i dovedi bunele sentimente, declară îndată că renunţă la jumătate din onorariul cuvenit, adăogînd însă de mai multe ori, foarte prieteneşte: „Numai în hatîrul dumitale, numai pentru că mi-o ceri dumneata".

Herdelea bîlbîi mulţumit şi se sculă. Iar se gîndi să vorbească şi de necazul lui şi iar i se înăbuşi în gît rugăciunea. Stătea umil şi abătut, nevrînd să plece pînă nu va încerca şi totuşi nesimţind nici un fel de curaj în inimă. Atunci Grofşoru îi zise deodată:

— Am auzit ce pătimeşti cu ungurii dumitale... Foarte trist... foarte, foarte trist... Nu-ţi închipui cît te compătimesc...

Învăţătorul se uită înspăimîntat la dînsul, parc-ar fi vrut să-i ceară iertare.

— Trebuia să vii la mine cu procesul! Eu te scăpam... Rău ai făcut că m-ai ocolit...

Grofşoru tăcu, aşteptînd să-l roage, ca astfel să aibă prilejul de-a fi mărinimos. Herdelea înţelegea bine, se căznea şi totuşi nu putea scoate nici o vorbă.

— Ai s-o duci greu fără leafă, reluă Grofşoru după o pauză. O, îmi închipuiesc... foarte greu...

Iar mai aşteptă şi, neprimind nici un răspuns, urmă brusc:

— Eu din parte-mi sînt gata să te ajut... N-am nimic împotriva dumitale, căci eu nu-s răzbunător... Şi-apoi, mai ales, sîntem români, aşa-i?... Dacă vrei îţi pot oferi un loc de scriitor în cancelaria mea... Ştiu că eşti priceput în lucrările de birou... De la Anul nou, de pildă, cu plăcere... În privinţa salariului cred că o să ne învoim... Ştiu că ai greutăţi şi...

— Domnule Grofşoru... eu... nu... acuma... iartă-mă! Iartă-mă! murmură deodată Herdelea cu ochii plini de lacrimi. Iartă-mă!... Nu-s vrednic...

Se clătină pe picioare... Faţa-i era înseninată de bucurie. Nu îndrăznea însă să clipească din ochi de frică să nu-i curgă lacrimile pe obraji.

Grofşoru simţi toată emoţia acestui suflet muncit şi bun, şi fu cuprins de compătimire adevărată. Îi apucă mîna dreaptă şi i-o strînse călduros cu amîndouă mîinile. Apoi îl bătu frăţeşte pe umăr, şoptindu-i înduioşat:

— Curaj!... Curaj!... Românul nu piere!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Pînă-n Pripas, Herdelea alergă mai mult decît merse, ca s-ajungă mai repede, să spună „babei" lui vestea cea bună. Şi pe drum vorbi lui Ion numai despre Grofşoru cu atîta însufleţire parc-ar fi vorbit despre Dumnezeu.

— Nu există în toată Europa alt om ca Grofşoru, auzi tu, Ioane ? îi striga după fiecare replică.

Doamna Herdelea îl puse să-i povestească de cinci ori din fir în păr, tot, tot : ce i-a vorbit, cum i-a făgăduit, cum era îmbrăcat... Apoi plînse cu hohot de bucurie şi numaidecît zise o rugăciune specială, pe care şi-o mai amintea din copilărie, pentru oamenii binefăcători, implorînd fierbinte pe Atotputernicul să-i hărăzească lui Grofşoru sănătate, noroc şi îndeplinirea tuturor dorinţelor.

— Şi tocmai pe omul ăsta l-am combătut eu la alegere, de dragul unor unguri blestemaţi !... Îmi vine să mă izbesc cu capul de toţi pereţii ! se văieta învăţătorul, ros de remuşcări.

— Mare prost ai fost, bărbate, aşa este ! zise dăscăliţa ştergîndu-şi gura cu dosul mîinii. N-ai vrut tu să mă asculţi pe mine... Dar Dumnezeu a auzit rugăciunile mele şi nu ne-a lăsat...

5

Viaţa i se părea un vis lui Titu în Luşca de cînd se apropiase de Virginia Gherman. Cu nimeni nu se înţelesese încă atît de bine, nici cu prietenii din Armadia, nici chiar cu surorile lui, cum se înţelegea cu învăţătoarea aceasta deşteaptă şi încîntătoare. Fata notarului Cîntăreanu îl plictisea fiindcă era geloasă, dovedind astfel că nu e în stare să aprecieze o legătură ideală dintre două suflete cinstite.

Pe la începutul toamnei, într-un amurg, alergînd însufleţit la Virginia, Titu găsi în casă pe plutonierul de jandarmi. Rămase uimit. Ce caută plutonierul ungur la o româncă atît de mîndră ? Şeful postului de jandarmi încercase din prima zi să se împrietenească cu dînsul, dar el se ferise ca de foc. Prietenia cu un jandarm ungur i se părea cea mai mare ruşine... Şi-acum iată-l la Virginia Gherman, la tovarăşa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui de visuri, la ființa care-i împărtășise năzuințele !... Învățătoarea roși și zise ungurește :

— Nu vă cunoașteți ?

— Ba foarte bine, răspunse ungurul întinzînd mîna lui Titu.

Plutonierul însă mai stătu doar cîteva minute și apoi plecă, sărutînd degetele, foarte reverențios, Virginiei Gherman.

Titu, care nici nu deschisese gura, izbucni îndată ce se închise ușa :

— Dumneata... primești în casă pe călăul nostru ?

— E un om cumsecade... De ce exagerezi ? Fiindcă-i ungur ? răspunse învățătoarea atinsă.

— Dumneata... vorbești așa ?

— Fugi că ești ridicol ! se indignă Virginia. Visurile noastre sînt una, iar oamenii sînt alta. Cunoaște toată lumea sentimentele mele, dar asta nu înseamnă să nu văd realitatea...

Titu făcu o încercare timidă de a-i lămuri că nepotrivirea dintre sentimentele și faptele omului e o crimă față de ideal, dar trebui să se dea bătut repede. Învățătoarea cădea din ce în ce mai jos în sufletul lui. „O decepție mai mult ! își zise dînsul întorcîndu-se acasă ca un soldat învins într-o bătălie hotărîtoare. Se pare că viața toată e un șir lung de neîntrerupte deziluzii, o luptă crîncenă între vis și realitate !"

Domnișoara Eugenia, văzîndu-l indispus și aflînd pricina, îi spuse rîzînd ironic :

— Dumneata ești atît de îndrăgostit de Virginia că trebuie să fii singurul om în sat care nu știe că plutonierul îi face curte, și încă dinaintea dumitale...

Toată noaptea o petrecu pe gînduri, cu ochii deschiși, căutînd să-și lămurească sufletul. Își zicea îngrozit că, dacă ar iubi-o, dacă ar fi adevărat ce crede fata notarului și ce cred poate și alții, atunci s-ar fi lăfăit atîtea luni într-o minciună respingătoare, murdărindu-și pînă și visurile lui... Atunci poate că nici visurile lui însuși nu sînt sincere, sau nu sînt mai sincere ca ale învățătoarei care le potrivește prea lesne cu prietenia ungurului ?... Durerea ce o simțea i se părea izvorîtă din gelozie, ca și odinioară cînd, din pricina Rozei Lang, a crezut că s-a dărîmat lumea... Și totuși, cum s-o fi iubit dacă niciodată n-a dorit aievea nici măcar s-o îmbrățișeze ?... Ori poate tocmai aici e greșeala ? El îi vorbea de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

năzuințele neamului, pe cînd ea rîvnea iubire... Da, da !... Și deodată văzu cît a fost de neînțeles. El n-a iubit-o, dar ea l-a iubit. Și, fiindcă el umbla prin stele, ea s-a întîlnit cu ungurul pe pămînt.

Se potoli chiar de a doua zi. Se întîlni cu Virginia Gherman și roși ca un vinovat. Ar fi vrut să-i spună o vorbă drăgălașă, dar nu izbuti, ca și cînd ar fi rupt firul ce-i lega împreună. Era o străină pentru dînsul și nici barem nu-i părea rău. „Uite dovada că n-am iubit-o și n-am fost mincinos față de mine însumi !" se gîndi dînsul mulțumit.

Apoi vîrtejul vieții îl smulse brusc și pe el din lumea închipuirilor și-l zvîrli în mijlocul realității. Într-o dimineață, intrînd în cancelarie, o găsi plină de țărani furioși care înconjurau pe vreo zece sași din Păuniș și-i înjurau din răsputeri... În uliță o cireadă de boi grași parcă așteptau un verdict... În cîteva cuvinte primarul îi povesti ce s-a întîmplat. Lușcanii sînt în conflict cu sașii din Păuniș din pricina imașului. De cinzeci de ani se judecă și tot n-au ajuns la o hotărîre definitivă. Astă-primăvară păunișenii au dobîndit o sentință în favoarea lor, dar lușcanii au atacat-o că ei au folosința imașului din moși-strămoși... Acuma sașii au intrat cu boii în imașul buclucaș, c-ar fi al lor. Lușcanii au adus în sat toată cireada și vor să amendeze pe sași pentru că au pătruns pe moșia lor... Titu, întrebat, spuse că dreptatea e de partea românilor și astfel sașii, după o ciorovăială înverșunată de două ceasuri, plecară bodogănind și amenințînd, însoțiți de huiduielile lușcanilor care se băteau cu pumnii în piept că nu vor da drumul boilor... Peste vreun sfert de oră însă păunișenii reveniră împreună cu plutonierul de jandarmi. Și se încinse o nouă discuție de alte două ceasuri, căci ungurul dădea dreptate sașilor. În cele din urmă, Titu, supărat că tocmai plutonierul îl combate, îi zise înțepat :

— Nu înțeleg ce te amesteci dumneata ? Dumneata n-ai dreptul să judeci în asemenea pricini !

— Cum, cum ? sări jandarmul înfuriat.

— N-ai dreptul și nu e de competința dumitale ! repetă Titu rece.

— Sînt dator să păstrez ordinea, domnule ! strigă plutonierul. Iar dumneata ești dator să respecți ordinea, altfel voi face rapoartele de cuviință ca să fii pus la locul dumitale !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

În curînd saşii plecară cu boii, ceea ce în Luşca stîrni o fierbere mare. Şi, peste cîteva zile, primăria primi ştirea că cineva a împuşcat un bou săsesc pe imaşul cu pricina. În aceeaşi noapte plutonierul făcu sumedenie de percheziţii prin casele oamenilor mai gălăgioşi, căutînd arme. Fiindcă nu găsi, se înfurie, bătu crunt pe doi-trei ţărani, la întîmplare, şi în sfîrşit arestă pe Vasile Lupu, om voinic şi îndrăzneţ, care stătea în capul satului dinspre Păuniş şi care, pe vremea cînd s-a petrecut pozna, nu fusese acasă. După interogatoriile şi bătăile obişnuite, îl trimise sub escortă la parchetul din Bistriţa... Pe urmă începu goana după dovezi. Într-o odaie goală de la cancelarie defilau pe rînd bănuiţii. Titu îi vedea intrînd, auzea răcnetele plutonierului, apoi zgomot de lovituri grele, gemete înfundate... A treia zi, tînărul nu se mai putu stăpîni, năvăli înăuntru :

— Ceea ce faci dumneata e revoltător ! De ce schingiueşti oamenii ?

— Ce te priveşte ? se strîmbă plutonierul sfidător.

— Nu pot suferi nedreptatea ! stigă Titu. N-am văzut de cînd sînt atîta brutalitate fără rost...

— Da ?... Acuma înţeleg fierberea sătenilor ! făcu jandarmul luminat. Acuma ştiu de unde porneşte aţîţarea... Foarte bine. Am luat notă. Dar aici sînt în exerciţiul funcţiunii şi te poftesc să părăseşti odaia imediat !

Peste o săptămînă veni în Luşca un locotenent de jandarmi, chemat de raportul plutonierului că în comună a izbucni o răzvrătire care ameninţă să ia proporţii. Ofiţerul sosi la opt dimineaţa, iar la nouă Titu se pomeni cu un jandarm care-l pofti îndată la cazarmă.

— Dumneata eşti agitatorul ? îl întîmpină locotenentul.

Titu auzea întîia oară imputarea pentru care au suferit atîţia oameni din Transilvania. Se simţi deodată mîndru şi puternic. De cînd tot visează el să facă o jertfă pentru ideea ce-l stăpîneşte ? Acuma e momentul... Zîmbi batjocoritor şi nu răspunse.

— Te poftesc să răspunzi ! se roşi ofiţerul sărind în picioare. Ce înseamnă indolenţa aceasta ?

— Care indolenţă ? întrebă Titu calm.

— Eşti obligat să răspunzi la întrebările ce ţi le pun, altminteri...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Altminteri? repetă tînărul cu același surîs nepăsător.

— Te voi da în judecată, ai înțeles? Te voi băga în pușcărie!... Nu permit să zîmbești cînd îți vorbesc eu și să mă iei peste picior? Nu permit! urlă locotenentul asudînd de mînie.

— Domnule ofițer, văd că ai fost rău informat! zise Titu mereu liniștit. Altfel ai ști că nu sînt surd, ci, dimpotrivă, aud prea bine.

Furia locotenentului se îndoi. Căscă gura să înjure, făcu doi pași spre Titu, se opri, se întoarse și bătu cu pumnul în masă... Apoi se așeză brusc pe scaun și, cu un glas năbușit, zise:

— Domnule... Te rog... ia loc!

— Mulțumesc! răspunse Titu serios, șezînd pe sofaua din fața holului.

— Da... da... adică... murmură locotenentul fără să-l privească. În raportul acesta dumneata ești desemnat ca instigatorul tulburărilor de-aici... Te rog să spui ce ai de spus!

— Cu plăcere, domnule locotenent! vorbi Titu blînd și respectuos, răspunzînd astfel schimbării de ton a ofițerului care tot mai mormăia, cu nasul în hîrtiile de pe masă. Dar, înainte de-a spune ceva, dă-mi voie să întreb despre ce tulburare e vorba?

— Tulburările din comuna Lușca... Ori nu sîntem aici în Lușca?

— Eu nu știu să fi fost o tulburare aici, domnule locotenent, deși, prin modesta-mi slujbă, știu tot ce se întîmplă în sat.

— Raportul e precis, domnule...

— Raportul da, desigur. De ce nu vrei să vezi însă dacă raportul e și adevărat?

— Crezi că e mincinos?

— Nu știu, domnule locotenent, căci nu-l cunosc. Dar tulburări în Lușca?... Tulburare ar fi ceva asemănător cu revolta, nesupunerea, dezordinea... Cînd jandarmii bat și torturează zeci de oameni de toate vîrstele, dintr-un simplu exces de zel sau dintr-o pornire de-a descoperi cu orice preț dovezi, complici sau agitatori — înseamnă aceasta tulburare?

Locotenentul, potolit, îl privea acuma cu ochii mari. Îi zise deodată aproape amical:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vorbești foarte bine ungurește?

— Da, cînd nu pot vorbi românește, răspunse Titu plecînd capul.

Ofițerul îl mai privi cîteva clipe, apoi se ridică, se plimbă de două ori în odaie și se așează lîngă Titu pe sofa, întrebînd cu glas domol:

— De ce ești dumneata indignat, domnule? Ce nemulțumire ai?

— Mă doare nedreptatea! zise Titu adînc, din rădăcinile inimii.

Locotenentul zîmbi și-l bătu pe umăr.

— Domnule, domnule, tînăr ești și nefrămîntat în viață. Te încîntă vorbele ca și cînd ar fi realități. Dar bine, vorbele sînt numai vorbe. Vorbele tocmai ascund fața realității. E copilărie să clădești ceva pe vorbe... Nedreptate, nedreptate!... Nu vezi dumneata că astea-s numai vorbe, fără nici un cuprins pozitiv?... Și pentru asemenea lucruri goale mă sileși pe mine să mîzgălesc coli întregi de procese-verbale, rapoarte, prostii.... Îți spun prietenește că-mi pare rău! Mai ales că vorbești așa de frumos ungurește... Cînd ești inteligent și vorbești bine ungurește, ce nevoie să te amesteci în daravere care nu te privesc? Jandarmii au fost sălbateci, au maltratat cîțiva țărani — admis. Cred ce spui dumneata, deși rapoartele de colo m-ar obliga să nu te cred... Ei bine, ce-ți pasă dumitale de nimicurile astea? De ce nu-ți întrebuințezi deșteptăciunea pentru lucruri folositoare?... Dar așa sînteți dumneavoastră, degeaba. Și pe urmă țipați, vă plîngeți de nedreptate, de jug, de asuprire... Crezi dumneata că dreptatea e bună la ceva? Nu observi dumneata că dreptatea trebuie să fie totdeauna a celui ce o împarte, altfel s-ar duce dracului orice stăpînire, orice ordine... N-am eu dreptate, spune?

— Ai, de vreme ce reprezinți stăpînirea, zîmbi trist Titu.

La despărțire locotenentul îi strînse mîna spre mirarea plutonierului care-și făcuse pregătirile să-l găzduiască la arest cel puțin o noapte.

Trecu o săptămînă și satul își reluă înfățișarea obișnuită parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Oamenii bătuți salutau mai cu respect pe plutonierul care pășea țanțoș pe uliță, ca un cocoș biruitor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Cine știe? Poate că într-adevăr are dreptate locotenentul", își zicea umilit Titu, văzîndu-l și simțind că se duce la Virginia Gherman.

Un țăran bătrîn, dintre cei snopiți de jandarmi, cu mustața albă pleoștită și cu niște ochi căprui cuminți, venind într-o zi la cancelarie și povestind cît a pătimit, sfîrșit totuși cu o clipire dîrză :

— Ei, domnișorule, ne-au zdrobit ei, ne-au chinuit, au dat dreptate sașilor, dar imașul tot al nostru a rămas și azi nu mai calcă picior de păunișan pe pămîntul nostru !

Lui Titu îi veni deodată să-l îmbrățișeze. Încăpățînarea ce-o simțea în glasul țăranului parcă-l înălța și-n același timp îi adîncea picioarele în pămînt ca niște rădăcini pe care nici o putere nu le poate nimici. „Aici e nădejdea ! se gîndi Titu. Nici eu, nici Virginia, nici Grofșoru, nici unul n-avem rădăcini adevărate și nu sîntem în stare să ne îndîrjim și să suferim. Pe noi vînturile ne aruncă de ici-colo. De aceea tot ce facem e păpușerie. Numai ei știu să se jertfească pentru pămînt, căci numai ei simt că pămîntul e temelia..."

Din clipa aceea însă se simți fără rost și străin în Lușca. Ce mai caută el printre luptătorii aceștia tăcuți, neobosiți ? Aici nu e loc pentru visători. Nici aici, nici în Pripas, nicăieri în toată împrejurimea. În bătălie e nevoie numai de oameni oțeliți. Ceilalți sînt amenințați să trăiască din compromisuri, să-și rupă încetul cu încetul cîte-o bucățică din suflet ca să se potrivească nevoilor zilnice... Și deodată dorința de a pleca în Țară și răsări poruncitoare. Acolo e locul lui... Teama de necunoscut, care-i strînsese inima pînă acum cînd se gîndea să treacă dincolo de Carpați, îi dispăruse.

— Am să plec în România, domnișoară, spuse în aceeași zi Eugeniei. Curînd, foarte curînd o să plec... Doar să-mi string bănișori de drum...

De aci încolo trăi numai cu speranța aceasta, mîngîind-o și împodobind-o zi cu zi. Își făcu socoteli de cîți bani îi trebuie și nu mai cheltui nimic, punîndu-și la o parte toată lefșoara ce o primea de la Cîntăreanu. Astfel se apropie Crăciunul... Numărîndu-și economiile văzu însă că nici în trei ani nu va putea aduna aici suma trebuincioasă. Atunci, aflînd că la Măgura a fost ales notar Alexe Căldăraru, un prieten al lui din liceu, îi scrise cîteva rînduri. Răspunsul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

veni prompt: condiții incomparabil mai bune ca în Luşca. Înainte însă de-a trece în Măgura, îl lovi dorul să se ducă pe acasă. Nenorocirile tatălui său le cunoştea şi simţea nevoia să le împărtăşească măcar cu vorba. În ziua plecării din Luşca domnişoara Eugenia îi spuse că Virginia Gherman s-a logodit cu plutonierul de jandarmi. Titu se duse totuşi la dînsa să-şi ia rămas bun. Şi, felicitînd-o cu glas banal, se gîndi: „Cine ştie? Dacă n-aş pleca, poate că m-aş însura în cele din urmă şi eu cu o unguroaică..."

6

Titu sosi acasă tocmai cînd bătrînii îi simţeau lipsa ca să le dea o soluţie într-o chestie pe care o dezbăteau de mult fără a putea cădea la învoială. Herdelea avea să înceapă slujba la Grofşoru la întîi ianuarie. Dar cum să meargă dînsul din Pripas pînă în Armadia, în fiecare zi, fie ger, fie ninsoare, fie vreme bună, să stea acolo pînă după-amiazi tîrziu şi să se întoarcă iar acasă? Negreşit, Zăgreanu aşa făcea, dar Zăgreanu e un băieţandru de douăzeci şi doi de ani, pe cînd Herdelea a bătut cinzeci şi alergătura aceasta l-ar dobori în cîteva luni, de tot. Să se mute singur în Armadia şi să lase pe dăscăliţă singură în Pripas, ar însemna cheltuială dublă. Dacă s-ar muta cu totul în Armadia, cum ar rămîne casa aici? Pămătuful poate că numai atîta aşteaptă, ca să pună mîna pe ea, fiindcă Herdelea s-a încrezut în cuvîntul şi prietenia lui, şi a clădit pe loc străin.

— Ce mare chibzuială! zise Titu îndată. Nu mai sta pe gînduri de loc, ci du-te chiar astăzi la Belciug, arată-i împrejurările şi cere-i să faceţi hîrtiile trebuincioase! Nu-mi închipuiesc să fie atît de hain să te refuze, tocmai acum cînd eşti la aman...

Herdelea se codi puţin, că nu mai vorbesc împreună de atîta vreme, că n-are să facă nici o ispravă, că mai bine ar merge Titu pe care-l iubeşte ponihosul... Dăscăliţa însă tăbărî cu gura asupra lui şi trebui să-şi ia inima în dinţi să pornească.

Belciug trăia acuma într-o bucurie continuă. Temelia noii biserici o pusese astă-primăvară, precum nădăjduise. În

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cursul verii s-au ridicat pereții și turnul, iar pînă să dea ploile de toamnă s-a pus și coperișul de tinichea lucitoare. Visul vieții lui se împlinea văzînd cu ochii. Era o izbîndă mare, datorită numai străduințelor lui neobosite. Mulțumirea nemărginită parcă-l înzdrăvenise și trupește: mai făcuse puțină carne, obrajii i se mai coloraseră... De Herdeleni însă nu mai voia să audă. Îi șterse din suflet, ca și cînd nu i-ar fi cunoscut niciodată. Doar trecînd pe dinaintea casei i se reaprindea ura, amintindu-și cum l-au jignit. Mai aștepta procesul pentru insultă, care să pedepsească și pe dăscăliță, căci pe Herdelea mîna lui Dumnezeu l-a ajuns cum nu se poate mai rău.

Se miră și se înfurie cînd îi bătu învățătorul la ușă, dar îl primi totuși cu zîmbetu-i obișnuit, zicîndu-i cucernic:

— Ce-i, Zaharie! Ai mai venit pe la mine?

— Bine, Ioane, bine, tot bine, răspunse Herdelea rușinat.

Vorbiră întîi de noul învățător pe care Belciug îl lăudă mult, deși nu-i plăcea fiindcă nu era atît de cuviincios cum s-ar fi crezut să fie un tinerel fără nici un merit deosebit, afară că a învățat ceva carte. Cînd Herdelea pomeni de casă, popa tăcu, puse ochii în pămînt și-și mîncă unghiile cîteva minute.

— De ce te pripești, Zaharie? zise pe urmă tot blînd. Mai e vreme... Parcă fugim noi din Pripas?

— Nu-i lucru mare și pe mine mă scapi de o grijă...

— Dacă ar atîrna numai de voința mea, n-aș șovăi, Zaharie, vezi tu bine... Dar locul e al bisericii, știi. Pot eu să împart averea bisericii?

— Tu să vrei, Ioane, că biserica...

— Mai îngăduie, Zaharie, mai ai răbdare!... Ce-ți pasă ție, dacă eu nu zic nimic și închid ochii? făcu Belciug cu o privire în care Herdelea citea o amenințare ascunsă. Nu mă pot obliga... mi-e peste putință, frate Zaharie!

Se despărțiră tot zîmbind, dar cu mai multă ură în suflet. Preotul își zicea că mai bine dăruiește locul oricărui țăran, decît să rămînă în stăpînirea familiei dușmanilor lui ticăloși. Herdelea ar fi fost în stare să-i dea cu parul în cap omului care umblă să-i fure rodul muncii lui de ani de zile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Boboteaza risipi orice nădejde de apropiere. Familia Herdelea aştepta să vie Belciug cu crucea şi cu Iordanul, după datina creştinească. Preotul, începînd din cellalt capăt al satului, ajunse după-amiazi în Uliţa Mare. Îl văzură intrînd la primarul Florea Tancu, apoi la Glanetaşu, apoi ocolind casa învăţătorului şi trecînd la Macedon Cercetaşu, apoi îndreptîndu-se iar...

— Uite că nu vine la noi, murmură doamna Herdelea speriată întîi.

O indignare fără margini se încinse în casa învăţătorului.

— Asta-i nemaipomenit! se cruci Titu. Un preot cumsecade nici n-ar visa asemenea murdărie!

— Acum însă nu-l mai iert! se legătui Herdelea furios. Nu-l iert nici mort! Chiar azi am să-l reclam la episcopie... În toiul verii are să vie cu crucea, afurisitul!... De minunea lumii am să-l fac!

Învăţătorul se aşeză îndată să scrie plîngerea. Ochelarii îi tremurau pe nas de mînie. Doamna Herdelea şi Titu ocărau cu înverşunare.

— Lăsaţi-l pe mîna mea! strigă Herdelea de la masa de scris. Ne-a făcut el pocinogul, dar şi eu am să-l joc să mă pomenească... Şi să poftească să se atingă de casă, că-i arăt eu lui cine-s eu! Să poftească mortăciunea! Închid, pun lacăte şi sigilii, şi să îndrăznească să intre în lipsa noastră, să îndrăznească. Porcul şi cîinele de Pămătuf!

7

„Uite viaţa! se gîndi Titu văzînd necazurile ce se grămădeau pe capul tatălui său, gata să-l strivească. Groaznică-i viaţa şi neîndurătoare!"

Parcă de-abia azi înţelegea aievea chinurile şi zbuciumările mărunte care, amestecate, înşirate şi neaşteptate, alcătuiseră totdeauna rostul părinţilor lui în lume. Încrederea lor, veşnic nouă şi nezdruncinată, i se părea eroică şi totuşi îl umplea de milă. Lupta aceasta umilă şi spinoasă, necontenită şi fără nici o ţintă, cu aceleaşi poticniri şi aceleaşi speranţe, îl spăimînta. Se gîndea ce-ar fi dacă într-o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bună zi, tatăl său ar vedea deodată limpede, ar pătrunde zădărnicia sforțărilor lui istovitoare?

Se despărți îndurerat, sărutîndu-le mîna cu evlavie ca unor păstori neprihăniți. Iar ei erau mulțumiți că feciorul pornește serios pe calea vieții.

Plecă spre Măgura cu căruța lui Ion, o căruță nouă, cu doi cai buni, primiți de curînd de la socrul său. Pe drum, Ion îi povesti cu mare mîndrie cum a biruit pe Vasile Baciu.

— Dacă nu m-ai fi învățat dumneata, domnișorule, rămîneam mai rău ca un țigan! sfîrși țăranul întorcînd capul spre Titu cu o privire recunoscătoare.

— Adică cum te-am învățat eu? făcu tînărul, uimit.

— Vai de mine, mi se pare că dumneata ai uitat de tot? zise Ion. Nu ții minte cînd mi-ai spus, che, acu-s doi ani aproape, că trebuie să silesc pe badea Vasile să-mi dea pe Ana?

Titu tresări. Niciodată nu se gîndise că o vorbă aruncată la întîmplare poate stîrni o întorsătură în viața unui om. Purtarea lui Ion față de Ana și Vasile Baciu i se păruse urîtă și neînțeleasă.

— Dar socrul tău?... Îl lăsași sărac? întrebă dînsul, simțindu-se complicele tuturor nesăbuințelor lui.

— Tot pămîntul e al meu, domnișorule! rînji Ion cu mulțumire pătimașă. Cît pămînt!... Numai să-mi dea Dumnezeu sănătate să-l stăpînesc, că-i al meu!

Patima din glasul lui înfioră pe Titu. Îndîrjirea, egoismul și cruzimea cu care omul acesta a urmărit o țintă, fără să se uite în dreapta sau în stînga, îl înfricoșau, dar îl și mișcau. Se gîndi la șovăirile lui din vremea aceasta, la zigzagurile neputincioase, la alergările lui după țeluri de-abia întrezărite, și se simți mic în fața țăranului care a mers drept înainte, trecînd nepăsător peste toate piedicile, luptînd neobosit, împins de o patimă mare. El se frămîntă cu dorințe nelămurite, făurește planuri peste puterile lui, trăiește cu visuri fermecate, și alături de dînsul viața înaintează vijelios. Un simțămînt de slăbiciune îi strînse inima.

— Numai o pasiune puternică, unică, nezdruncinată dă prețul adevărat vieții! murmură dînsul întristat și dîndu-și seama că el n-a fost în stare să urmărească fără preget o singură țintă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vremea se dezmorțea. Iarna, istovită ca o babă răutăcioasă, se zgîrcea mereu, simțind apropierea primăverii din ce în ce mai dezmierdătoare. Haina de zăpadă se zdrențuia dezvelind trupul negru al cîmpurilor.

Ion de-abia așteptase zilele acestea. Acuma, stăpîn al tuturor pămînturilor, rîvnea să le vadă și să le mîngîie ca pe niște ibovnice credincioase. Ascunse sub troienele de omăt, degeaba le cercetase. Dragostea lui avea nevoie de inima moșiei. Dorea să simtă lutul sub picioare, să i se agațe de opinci, să-i soarbă mirosul, să-și umple ochii de culoarea lui îmbătătoare.

Ieși singur cu mîna goală, în straie de sărbătoare, într-o luni. Sui drept în Lunci, unde era porumbiștea cea mai mare și mai bună, pe spinarea dealului... Cu cît se apropia, cu atît vedea mai bine cum s-a dezbrăcat de zăpadă locul ca o fată frumoasă care și-ar fi lepădat cămașa arătîndu-și corpul gol, ispititor.

Sufletul îi era pătruns de fericire. Parcă nu mai rîvnea nimic și nici nu mai era nimic în lume afară de fericirea lui. Pămîntul se închina în fața lui, tot pămîntul... Și tot era al lui, numai al lui acuma...

Se opri în mijlocul delniței. Lutul negru, lipicios, îi țintuia picioarele, îngreuindu-le, atrăgîndu-le ca brațele unei iubite pătimașe. Îi rîdeau ochii, iar fața toată îi era scăldată într-o sudoare caldă de patimă. Îl cuprinse o poftă sălbatecă să îmbrățișeze huma, să o crîmpotească în sărutări. Întinse mîinile spre brazdele drepte, zgrunțuroase și umede. Mirosul acru, proaspăt și roditor îi aprindea sîngele.

Se aplecă, luă în mîini un bulgăre și-l sfărîmă între degete cu o plăcere înfricoșată. Mîinile îi rămaseră unse cu lutul cleios ca niște mănuși de doliu. Sorbi mirosul, frecîndu-și palmele.

Apoi încet, cucernic, fără să-și dea seama, se lăsă în genunchi, își coborî fruntea și-și lipi buzele cu voluptate de pămîntul ud. Și-n sărutarea aceasta grăbită simți un fior rece, amețitor...

Se ridică deodată rușinat și se uită împrejur să nu-l fi văzut cineva. Fața însă îi zîmbea de o plăcere nesfîrșită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Își încrucișă brațele pe piept și-și linse buzele simțind neîncetat atingerea rece și dulceața amară a pământului. Satul, în vale, departe, părea un cuib de păsări ascuns în văgăună de frica uliului.

Se vedea acum mare și puternic ca un uriaș din basme care a biruit, în lupte grele, o ceată de balauri îngrozitori.

Își înfipse mai bine picioarele în pământ, ca și cînd ar fi vrut să potolească cele din urmă zvîrcoliri ale unui dușman doborît. Și pământul parcă se clătina, se închina în fața lui...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL X — ŞTREANGUL

I

Herdelea găsi o locuinţă bună şi ieftină în Armadia, cu cerdac şi cu grădiniţă, în casa lui Ghiţă Pop, scriitorul de la judecătorie, şi astfel îndată după Bobotează se mutară cu tot calabalîcul, seara „ca să nu mai vadă străinii toate boarfele", cum zicea dăscăliţa. Căsuţa lor din Pripas rămase goală şi părăsită ca un sărman cadavru necunoscut.

Pînă se obişnuiră puţin, se visau mereu în Pripas şi se întristau deşteptîndu-se într-o odaie străină. Li-erau mai dragi ţăranii din Pripas care se abăteau pe la dînşii cînd veneau prin Armadia. Îi întrebau nesăţioşi de noutăţile de acasă şi ascultau cu pasiune: că feciorul cel mare al lui Trifon Tătaru, care s-a întors astă-toamnă din cătănie, umblă să se însoare, că George al lui Toma Bulbuc s-a şi logodit cu Florica vădanei lui Maxim Oprea, că copilul lui Ştefan Ilina şi-a scrîntit piciorul pe lunecuşul de la poartă, că dascălul cel nou pune pe copii să vorbească numai ungureşte şi-i snopeşte rău dacă-i aude româneşte, aşa că bieţii de ei stau ca mieii prin ograda şcoalei şi nu pot vorbi... Chiar şi doamna Herdelea, căreia nu-i plăcea să se coboare între prostime, acuma îi primea cu inima deschisă ca pe nişte neamuri scumpe, rîdea cu ei, îi poftea să şadă pe scaunele cele bune, nu se uita că-i murdăresc scoarţele cu opincile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lor năclăite de noroaie, se plîngea și ocăra Armadia și pe cei ce au silit-o să-și părăsească ea odihna și liniștea din Pripas.

Herdelea avea cam mult de lucru, dar muncea bucuros căci, în afară de leafă, Grofșoru îi trecea și unele venituri mai mici, încît nu se pomenea zi să nu soseaască strălucitor de la birou, să arunce pe masă banii cîștigați, strigînd cu mîndrie :

— Na, băbucă !... Ești mulțumită ?

Mulțumirea lor cea mare era însă Grofșoru. Herdelea nu mai contenea cu remușcările că s-a purtat atît de rău cu cel mai bun om din lume. De altfel și Grofșoru îl îndrăgi, aievea, mai ales convingîndu-se că e un muncitor priceput și harnic. Uneori însă, mai în glumă, mai în serios, tot îi zicea „renegatule", ca o imputare pentru trecut.

— Lasă, domnule avocat, că mai sînt alegeri ! Nu mori dumneata pînă nu te facem deputat ! răspundea Herdelea cu căință și făgăduință.

Grofșoru atunci zîmbea măgulit, căci într-adevăr aștepta mult alegerile viitoare. Era suflet milos. Nenorocirea învățătorului, după ce îl cunoscu mai bine, îl mișcă adînc. Începu să povestească tuturor pățania lui, înflorită, împodobită, naționalizată. Herdelea deveni curînd „martirul", „inimosul apărător al țăranilor", „victima răzbunării ungurești". Mulți îl opreau pe stradă, îi strîngeau mîna puternic și-i șopteau :

— Am auzit, mi-a spus Grofșoru ce-ai tras... Of, ciinii, ciinii !

Se bucura el, dar totuși clătina trist din cap, căci toate acestea nu-l împiedicau de a fi suspendat din învățămînt, de a fi nevoit să-și lase în voia soartei căsuța lui, de a munci din greu pentru o bucățică de pîine și de a-și vedea primejduită liniștea bătrînețelor.

Cînd sosi noul termen de judecată cu Belciug, Herdelea vru să ia iarăși un certificat medical precum că pîrîta doamna Herdelea e bolnavă și nu se poate prezenta. Grofșoru însă, căruia îi povestise și nerușinarea de la Bobotează, îl sfătui dimpotrivă, strigînd :

— Lasă-l să ne judecăm, să ți-l scutur de să te ție minte !

Și, într-adevăr, Grofșoru îl suci și-l învîrti pînă ce Belciug făcu fețe-fețe, înghițind în sec, iar în cele din urmă declară singur că-și retrage plîngerea. Apoi cînd avocatul arătă pe reclamant ca o fire răzbunătoare care, în ciuda

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

obligațiilor sale preoțești, nu s-a dus cu sfînta cruce în casa unor buni creștini, pentru care faptă de altfel va trebui să dea socoteală autorităților bisericești competente, doamna Herdelea se aprinse atît de mult că nu se stăpîni să nu murmure chiar în fața judecății :

— Pămătuful !

Grofșoru îndemnă apoi pe Herdelea să n-aibă grijă nici în privința sentinței de la tribunal. Se însărcinează el să-l scoată ca lamura. Suspendarea e un moft. Ba e și o onoare să fii suspendat pentru îndeplinirea unei obligații naționale, cum este apărarea țăranului oropsit. A avut noroc judecătorul că s-a transferat, altminteri o pățea urît de tot pînă la sfîrșit, căci prea a fost ticălos și voise s-o ia razna, ungurește. Și fiindcă Herdelea, ca omul pățit, se îndoia și nu credea, Grofșoru se înfuria, se jura și striga că „să-i taie mustățile dacă n-are să-l facă achitat de orice pedeapsă". Însemnătatea acestei promisiuni lua proporții știindu-se în toată Armadia că Grofșoru ținea la mustăți mai mult decît la lumina ochilor, că în fiecare zi venea acasă la dînsul bărbierul să i le spele, să i le ungă cu pomăduri, și să i le frizeze și să le răsucească.

La vreo lună după ce se stabiliră în Armadia, sosi și Ghighi din Vireag, de la Laura care născuse o fetiță. Ghighi se înduioșă puțin c-a rămas pustie căsuța din Pripas, dar apoi se împăcă repede. Aici își vedea zilnic prietenele de sindrofie, se ducea pe la ele, veneau ele pe la ea ; de asemenea tinerii Armadiei o puteau vedea mai des, o înconjurau, o complimentau, îi mai dădeau cîte-o serenadă... La serata dansantă de la sfîrșitul lui februarie se duse împreună cu bătrînii și petrecu admirabil. Zăgreanu îi dădu tîrcoale toată vremea și, măcar că la început ea a fost rece cu dînsul, ca unul care e vinovat în nenorocirea familiei, în cele din urmă se convinse că e băiat cult, așezat, drăguț și cavaler, ceea ce recunoscu și doamna Herdelea,

De cînd sosi Ghighi începu de altfel și Zăgreanu să vină mai deseori pe la Herdelea să-i ceară sfaturi și îndrumări în chestiuni de școală și, firește, la sfîrșit, nu uita să mai stea de vorbă și cu domnișoara, devenind foarte melancolic și suspinînd în răstimpuri.

De altfel Ghighi, cît stătuse la sora ei, se schimbase, se făcuse adevărată fată mare, deși încă n-avea douăzeci de ani.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Crescuse, se împlinise, pierduse copilăria şi-şi păstrase veselia comunicativă. Ochii ei albaştri însă luceau mai puternic şi parcă ascundeau dorinţe nelămurite... Povestea bătrînilor cu mare însufleţire viaţa fericită şi armonioasă ce o duce Laura cu Pintea. În patru luni şi jumătate nu i-a auzit niciodată certîndu-se, nici baremi neînvoindu-se. George e delicat, iar Laura nu-i iese din vorbă şi a ajuns să-i ghicească şi gîndurile. Fetiţa le-a botezat-o protopopul din Baia-Mare ; i-au zis Maria, după numele doamnei Herdelea. La vară au să vie negreşit prin Armadia, ca pe urmă să meargă cu toţii la băi la Singeorz, unde e vorba să sosească şi rudele din România.

2

Mîndru şi mulţumit ca orice învingător, Ion simţea totuşi un gol ciudat în suflet. Se gîndea şi plănuia cum să-şi muncească moşia şi în aceeaşi vreme inima îi umbla parcă aiurea, cercetînd, adulmecînd neliniştită... Apoi cînd prinse de veste că se mărită Florica vădanei lui Maxim cu George Bulbuc, îl zgudui un fior de durere. „Cum se mărită şi de ce ?“ îşi zise furios ca şi cînd cineva i-ar fi furat cea mai bună şi mai mare delniţă de pămînt.

În vălmăşagul goanei după moşie nu se mai sinchisise de nimeni şi de nimic în lume. I se păruse că nici nu se poate întîmpla altceva şi că tot satul trebuie să stea în loc, să ia parte sau cel puţin să privească la lupta lui cumplită. Acum se mira şi se mînia văzînd că oamenii şi-au căutat de nevoile lor precum şi-a căutat el de-ale lui, că lumea şi-a urmat mersul ei parcă el nici n-ar fi fost.

Se cutremură ca deşteptat dintr-un vis. Îşi aduse aminte cît i-a fost de dragă odinioară Florica şi nu pricepea, de ce vrea dînsa să se mărite cu altul, cînd el e aici şi o iubeşte ca şi atunci ? Îşi reamintea cum i-a spus, în noaptea nunţii, că tot ea i-e dragă ş-apoi totuşi nici nu s-a mai gîndit pe urmă la ea, ca şi cînd ar fi înghiţit-o pămîntul... Păreri de rău îi rodeau inima. Îi trecea prin creieri să alerge la Florica, să-i spună că tot dragă i-a rămas şi să-i poruncească să nu se mărite... Dar se dezmeticea ruşinat. Om însurat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu copil, l-ar huidui lumea și l-ar alunga Florica... Ei, dacă n-ar fi Ana.

Druștile și colăcarii veniră să-l cheme la nuntă și el făgădui bucuros că va merge de bună seamă.

Însurătoarea feciorului lui Toma cu o fată săracă lipită stîrnise de altminteri vîlvă în Pripas. Mai ales tocmai calicii îl ocărau că ia o calică și spuneau în gura mare că George are să pape repede averea bătrînului. Toma auzea zvonurile și răspundea neîntrebat:

— Eu nu mă bag, nu mă amestec... Parcă eu am să trăiesc cu ea? Eu i-am spus întotdeauna: Dragul tatii, fă ce vrei și ce-ți cere inima. Că noi la avere nu ne uităm, e-avem, slavă domnului, și nu sîntem muritori de foame... Dacă-i place fata și i-e dragă, să fie sănătoși. Că decît să trăiești cu o ciumă-n casă, mai bine să te arunci în Someș cu capul în jos...

George nu-și încăpea în piele de mîndrie. Avea mulțumirea, ce-l măgulea grozav, că a cucerit pe Florica și însurătoarea i se părea încoronarea unei biruinți nemaipomenite.

De cînd se cununase Ion Glanetașu cu Ana, el rămăsese fruntea flăcăilor, ceea ce-l răsplătise puțin pentru înfrîngerea ce o suferise atunci. Deși ar fi fost timpul să se însoare și dînsul, nu se putea hotărî. Tatăl său îl zorea, iar el amîna mereu, ca să se bucure în tihnă de plăcerea de-a fi călăuză tineretului în bine și în rău, la petreceri și la bătăi. De altfel spunea cu fală că nici o fată din sat nu-i destul de vrednică de dînsul. Fără să-și dea seama, vorbea chiar adevărat. Căci ca să-i placă vreuna, trebuia întîi să vadă că place și altuia, și că luînd-o pricinuiește necaz cuiva.

Toamna trecută însă George primise o lovitură în mîndria lui de cap al tinerimii. Atunci se întorsese de la oaste Nicolae Tătaru, feciorul lui Trifon, voinic, aspru la înfățișare și blînd la inimă. Era băiat cu învățătură: umblase trei ani la liceul din Armadia și nu continuase fiindcă repetase de două ori clasa a doua. Din școală rămase totuși cu dragostea de carte și, cînd a crescut mai mare, s-a abonat la *Foaia poporului*, săptămînală, din care citea dumineca, pe prispă, părinților și vecinilor dornici de a afla ce se petrece prin lume. În armată a înaintat sergent și se fălea că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

i-ar fi propus însuşi căpitanul să se reangajeze. Venise mai dezgheţat din cătănie, vorbind mai răspicat, parc-ar fi comandat mereu, umblînd ca bradul şi avînd veşnic pe limbă cîte-un *also*[1] şi cîte un *marş* sau *ruic*[2], prin care uimea pe flăcăii şi chiar pe bărbaţii din sat. Macedon Cercetaşu îl îmbrăţişa în fiecare duminică la cîrciumă şi se plîngea că feciorul lui a fugit de trei ori de la oştire, de-l face de rîsul lumii. Cu toate acestea Nicolae era aşezat, potolit şi se gîndea să se însoare cît mai curînd, deoarece cei de vîrsta lui aveau şi copii. Dar, pentru că avea vreo şase fraţi mai mici ca dînsul, căuta o fată cu zestre, la care să se poată muta, ca să-şi uşureze părinţii. Pînă să găsească ce dorea, se ţinea de Florica vădanei lui Maxim, cu care-ţi era mai mare dragul să te arăţi la horă, fiind frumoasă şi deşteaptă, deşi ca degetul de golaşă.

George simţi curînd că i se întunecă steaua din pricina lui Nicolae. Şi atunci, ca să-i dea o lovitură zdravănă, văzîndu-l că umblă cu Florica şi zvonindu-se chiar c-ar fi vorba s-o ia de nevastă, se hotărî repede, o peţi şi făcu îndată tocmeala, vesel că i-a suflat-o.

Florica se topea de fericire. Nu nădăjduise ea niciodată norocul să o ia feciorul unui „bocotan" ca Toma Bulbuc. Cum împlinise douăzeci de ani şi, afară de nişte boarfe zestre n-aducea, s-ar fi agăţat bucuroasă de oricine, numai să se vadă la casa ei.

Nunta se făcu în casa cea nouă a lui George, zidită anume pentru dînsul. Trei popi slujiră la biserică, iar Toma nu s-a lăsat pînă nu i-a oprit pe toţi la ospăţ, izbutind chiar să îmbete leucă pe cel din Sărăcuţa, cu bere, căci cumpărase înadins trei butoaie pentru feţele spălate. Nas mare a fost Stoessel care, ca notar, deşi ovrei, i se păruse tot ce se poate mai distins. Stoessel a venit cu brişca lui cea nouă, galbenă, împreună cu notăreasa şi cu toţi copiii, şi a stat toată noaptea, iar în talgerul miresei a zvîrlit o hîrtie de o sută de coroane, nu ca popa din Sărăcuţa care a pus un biet zlot de argint şi încă văitîndu-se că biserica lui e cea mai săracă de pe valea Someşului.

---

[1] Deci, în consecinţă (germ.).
[2] *Ruhig* (germ.) — liniştit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

George era foarte vesel și mîndru, și se uita din cînd în cînd la Nicolae Tătaru să-l surprindă cît e de supărat. Rotindu-și însă privirea la oaspeții preacinstiți, întîlni deodată ochii lui Ion Glanetașu, înfipți ca niște lipitori în Florica. Ochii aceștia dîrji, aprinși și tulburi îl înspăimîntară și parcă îi spuseră că dintr-înșii pornește primejdia. Încercă să se bucure că Ion îi rîvnește pe Florica și vru să simtă o răzbunare pentru cele ce a trebuit să înghită odinioară din pricina lui. Dar nu izbuti să-și împrăștie teama nici dînd de dușcă un pahar de rachiu. Numai întorcîndu-se la Florica se mai liniști puțin, căci ea ședea cu ochii plecați și plînși, cum se cuvine unei mirese, și doar pe buzele subțiate și roșii îi juca un zîmbet de plăcere. Se gîndi să nu se mai sinchisească de Ion, și totuși îndată se pomeni iar pîndindu-l. Și Ion nu-și lua ochii de la mireasă, ca și cînd i s-ar fi lipit de ea într-o sărutare atît de pătimașă că nici o putere din lume să nu-i mai poată despărți... Alături de el, George descoperi într-un tîrziu pe Ana, gălbejită și uscată la obraji, șezînd ca pe ghimpi și surîzînd rușinată. Ea, întîlnind privirea mirelui, spuse ceva la ureche lui Ion care, fără a întoarce capul, mîrîi arătîndu-și dinții, ca un dulău gata să muște. Zîmbetul pe fața femeii se șterse o clipă, pentru a reveni însă îndată mai înghețat.

Ana simțise de la începutul ospățului că Ion pofțește pe Florica. Odinioară s-ar fi prăpădit de durere ; acuma numai o rușine crîncenă îi ardea sufletul, că toți oaspeții o văd batjocorită... Și, încetul cu încetul, rușinea se schimbă într-o greață năbușitoare. I se părea că toată lumea, cu tot ce e într-însa, se scufundă în niște ape tulburi, atît de murdare încît scîrba singură plutește deasupra ei ca o iazmă otrăvitoare. Închidea ochii și totuși vedea neîncetat apa spre care o împingea o mînă grea, ca spre un liman care spală urmele și părerile de rău.

În zori, mergînd acasă, cu picioarele de plumb, cu cizmele nouă plîngînd pe zăpada înăsprită de ger, un frig înfricoșător îi înghețа inima. Ion pășea rar, suflînd pe nări ca un taur lacom, cu capul în vînt pe care căciula stătea țanțoșă ca o creastă neagră de cocoș. Mergea parcă pe ea nici n-ar cunoaște-o, fără să-i arunce o privire... Amărăciunea o sugruma. Se pomeni zicîndu-i tare, fără voia ei, încît se minună singură, auzindu-și glasul :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Am să mă omor, Ioane !

Bărbatul nu se uită la ea. Se înfurie însă deodată, ca' și cînd l-ar fi trezit dintr-un vis dulce.

— Da omoară-te dracului că poate așa am să scap de tine ! mormăi apoi nepăsător, scoțînd pe gură și pe nas fuioare albe de aburi, ca un balaur întărîtat.

Ana se cutremură. Se opri o clipă să răsufle. Pămîntul se învîrtea și se legăna ca zguduit brusc din temelii. Și parcă apa tulbure, grețoasă de adineaori se întindea peste tot, amenințînd s-o smulgă și pe ea, s-o arunce în vîrtejul fără fund. Întinse mîinile căutînd un reazim care s-o apere de cutropire. Vru să strige ajutor și buzele ei șoptiră desperate :

— Am să mă omor...

Dar nici nu-și mai recunoscu glasul.

3

„Aș fi putut ciștiga și mi-ar fi venit ușor s-o pedepsesc chiar cu temniță... Dar cum să-mi pun eu mintea c-o muiere ? Ajunge c-am speriat-o bine de tot, să se învețe minte", își zise preotul Belciug după procesul lui cu doamna Herdelea, observînd că nu e furios, deși a ieșit înfrînt.

De altfel, de cînd s-au mutat Herdelenii în Armadia, mînia lui împotriva lor parcă scăzuse, făcînd loc unei lîncezeli pe care nu putea s-o înțeleagă. Pînă atunci toate nenorocirile învățătorului i se păruseră binemeritate și se simțise mîndru c-a contribuit și dînsul la stîrnirea lor, adăogînd, ca o culme egală cu excomunicarea, refuzul lui de-a intra cu sfînta cruce în casa unde s-au urzit ticăloșiile împotriva slujitorului Domnului. Acum însă începea să-și dea seama că neînțelegerile dintre ei au pornit din deșertăciuni mărunte, aproape copilărești, și-și zicea că pedeapsa a fost prea mare pentru greșelile săvîrșite. „Poate c-am fost prea aspru, dar lecția o meritau", se mîngîia dînsul în nopțile lungi de iarnă, cînd se zvîrcolea fără somn în așternut.

Își amintea serile plăcute de-acum cîțiva ani. Herdelea venea și jucau durac sau ședeau de vorbă pînă tîrziu, ca niște

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

frați. Alteori se ducea el la Herdelea și jucau loton cu toată familia, pînă după miezul nopții, pe nuci, sorbind cu poftă numeroase ceaiuri cu mult rom. Cînd s-a întors din Cluj, după operația de rinichi, fiind slăbit și avînd mare nevoie de mîncare mai bună, doamna Herdelea îi trimitea în fiecare zi pe Ghighi, care era mititică, cu supă de găină și cîte alte bunătăți...

Amintirile bune i le întunecau însă, nu uneltirile de mai tîrziu ale Herdelenilor, ci învățătorul cel nou pe care Belciug a ajuns foarte repede să-l numească în sinea lui „băiatul vielean și renegat al unui țăran de treabă"... Preotul vorbise numai de vreo cîteva ori cu Zăgreanu, dar îl și catalogase. Tînerelul zîmbise, parcă ar fi vrut să-l ia de sus... Cu Herdelea făcuse Belciug o înțelegere să-și adune într-o singură după-amiazi toate orele de religie, iar cînd n-avea vreme, să lase pe cîte-un băiat mai mărișor să citească din Catehism și să păzească liniștea în clasă. În cea dintîi miercuri după-prînz, venind la școală, Belciug găsi la masă pe Zăgreanu, cu ceasornicul dinainte, întîmpinîndu-l cu „ai întîrziat binișor, domnule părinte". Ba mai stătu în spinarea lui toată vremea, ascultînd cum face lecția, ca un controlor. Preotul se supără, înverzi, asudă, se gîndi mereu să-l ia de guler și să-l scoată afară, dar se stăpîni și doar la plecare nu-i dădu mîna. Peste cîteva săptămîni, avînd o întrevedere cu arhitectul noii biserici, Belciug uită ora de religie. Spre seară se pomeni acasă cu Zăgreanu care-l rugă politicos să nu mai lipsească... Cînd mai află apoi că veneticul vrea cu orice preț să silească copiii să vorbească numai ungurește și că pune la gloabă grea pe părinții care nu-și pot trimite odraslele la școală, preotul începu să regrete pe Herdelea.

Totuși Zăgreanu și Herdelea nu-l preocupau decît în unele ceasuri de plictiseală, căci altminteri trăia niște vremuri fericite. În Ulița Mare, pe locul cel mai frumos din sat, aproape de casa lui, zidurile noii biserici așteptau doar primăvara ca să reînceapă lucrul, să se înfăptuiască deplin visul lui. Pînă atunci avea dese întîlniri, sfaturi și chiar certuri cu arhitectul, un om încăpățînat, cu o barbă lungă, stufoasă, care voia să știe mai bine ca dînsul cum să împodobească iconostasul și interiorul sfîntului lăcaș.

Ca o minune cerească, tocmai în clipele de greu zbucium, venise la dînsul o deputație de țărani din Săscuța să cumpere bisericuța veche, s-o mute la ei. Belciug se cutremură de mîn-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

drie, căci astfel dobîndea mai mult decît îi trebuia spre a acoperi toate cheltuielile clădirii cele noi.

— Mult m-am străduit și Dumnezeu nu m-a lăsat! murmură el închinîndu-se cucernic. O, dacă toți ar face ca mine, dacă fiecare ar face măcar atîta, cum s-ar înălța neamul nostru în lume și în fața Atotputernicului!

Belciug era român înflăcărat, dar fără paradă și nevrînd măriri. „Îmi fac datoria în cuibul meu", își zicea cu o modestie bisericească în care dormea poate și o părere de rău. Sentimentele însă și le păstra mai mult în suflet, ferindu-se să aibă ciocniri cu stăpînirea. Numai la petreceri își dădea drumul uneori, deși a doua zi se căia că n-a pus lacăt gurii, cum scrie de altfel și în cărțile sfinte.

Pînă a început clădirea bisericii, avusese obiceiul să spună că, după ce o va vedea sfințită, va muri bucuros. Acuma își mai deschidea un termen: să-i dea Dumnezeu zile să poată vedea și dînsul România, „mama visurilor noastre", pe urmă va muri împăcat. În așteptarea morții însă se cîntărea de cîte ori umbla prin Armadia și, cînd se plîngea că n-are să mai trăiască mult, se supăra dacă îi băteai în strună. În schimb se înseninа cînd i se spunea că e rezistent și că are să înmormînteze tot satul pînă să-i vie lui rîndul. Atunci își mîngîia barba zbîrlită și ofta cu ochii spre cer:

— Speranțe deșarte, vai, prea deșarte! Viitorul e în mîna lui Dumnezeu... Noi să vedem prezentul!

Prezentul lui erau socotelile bisericii cu arhitectul, grijile gospodăriei, slujba bisericească, Zăgreanu, Herdelea, sătenii...

Se necăji cînd își dădu seama că prea a început să se gîndească la Herdelea și să întrezărească chiar putința de împăcare, dacă ar avea norocul să se mai reîntoarcă în Pripas.

„Atîta mi-ar lipsi acuma! se mînie căutînd să-și împrăștie gîndurile acestea. Asta-mi lipsește, vezi dumneata... Parcă de împăcări îmi arde azi..."

4

Numai dorința de-a strînge banii de drum îl înviora pe Titu în Măgura. De aceea muncea din răsputeri, silindu-se să-și grăbească plecarea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De altminteri nici n-ar fi putut face altceva în satul acesta aruncat pe o vale strîmtă, în creierii munţilor, cu casele răzleţite pe coaste. Cu Căldăraru a văzut repede că n-ar fi chip să lege nici un fel de înţelegere sufletească. Au fost ei tovarăşi de bancă în liceul din Armadia, dar de atunci nu s-au prea văzut pînă acum cînd Căldăraru era notar, însurat, înstărit, iar Titu un visător, cu capul plin şi cu buzunarele goale... Apoi Căldăraru se schimbase de nerecunoscut. Mititel, voia să pară grav şi serios, ca să-l respecte ţăranii. Întrebuinţa sumedenie de pomezi ca să-i crească mustăţile şi era nenorocit că, fiind spîn, de-abia avea ici-colo cîte-o ţepuşă. Îşi scotea burta în afară şi pentru că din fire rămînea cam supt, îşi făcea vestea şi pantalonii largi în brîu ca să pară mai gros şi pîntecos. Ochii mici, vii, negri, i se învîrteau în orbite ca la veveriţă. Vorbea tare şi apăsat şi se ferea ca de foc să rîdă în faţa oamenilor. Era însurat de curînd cu fata subprimarului din sat, ţăran bogat care pusese umărul pentru alegerea lui Căldăraru, deşi rivalii lui, mai bătrîni, fuseseră susţinuţi de însuşi solgăbirăul Chiţu. Toată familia socrului său îl privea ca pe un fenomen rar şi îl lăuda pretutindeni, speriindu-se mai ales că „e numai de douăzeci şi şase de ani şi e notar", parcă mai tîrziu ar fi fost menit să ajungă cel puţin fişpan [1].

Titu îi spuse din prima zi că vrea să plece în România şi că a venit aci numai să-şi adune cheltuiala de călătorie. Căldăraru ţinu îndată să-l povăţuiască să nu facă prostia de a pleca nicăiri, ci să stea la dînsul, să cîştige o practică bună, apoi să-şi dea examenele ce-i mai lipseau şi să se înscrie la cursul de notari de pe lîngă universitate. Îi preamări apoi profesiunea de notar comunal, neuitînd a se da drept pildă pe sine însuşi, care a ajuns aşa de bine prin muncă şi stăruinţă. Titu se simţi micşorat că prietenul său vrea să-i pozeze în ocrotitor, dar nu-i făcu imputare, ci îşi înteţi doar hotărîrea de-a pleca mai repede.

În sufletul lui zbuciumările se liniştiră sub privegherea speranţei. Din clipa cînd dorinţa vagă de-a trece dincolo s-a transformat în pasiune, viaţa i s-a uşurat, ascunzîndu-şi parcă toate mărunţişurile urîte. Visurile care pînă ieri clocoteau într-însul, căutînd să izbucnească neapărat şi să schimbe realitatea, să cucerească pe toţi şi să-i facă să tresalte la fel, acuma

[1] *Prefect.*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stăteau sfioase în colțul cel mai cald al inimii lui, ca astîmpărate de un farmec atotputernic. Acolo le mîngîia în clipele de reculegere, le răsfăța și le ferea cu grijă de ochii lumii neînțelegătoare. Și astfel năzuințele i se păreau mai prețioase și mai dragi, ca o comoară nestimată.

O dată Căldăraru, văzîndu-l retras și ursuz, vru să-l descoase. Titu îi răspunse verde :

— Ce să pricepi tu ? Ce ideal să nutrești tu ? Te-ai însurat, ești notar, ce-ți mai lipsește ? Copii ? Ai să faci, că doar nu-i așa mare lucru... Pe urmă ? Idealul tău, dragă, e să fii apreciat de domnul solgăbirău. De aceea nu scapi nici o sîmbătă fără să-i trimiți daruri, de-aceea te iscălești „Kaldarar", de-aceea pui pe nevastă-ta să învețe ungurește și ai fi în stare să înveți ungurește și pe bietul tată-tău...

— Te rog, te rog, se umflă notarul. Eu îs om cumsecade...

— De ce te superi ?... Apoi parcă eu ce-ți spun ? Tocmai pentru că ești prea cumsecade, faci ce faci. Și poate că bine faci... Dar dacă eu nu sînt în stare să fiu ca tine și ca miile de alții ca tine ? Nu sînt, dragul meu, și nu pot... Și vezi, de aceea n-am ce căuta nici aici, nici în alt județ, nicăiri în țara asta, ci trebuie să-mi iau lumea în cap.

După aceasta și altele, Căldăraru se căi că s-a încurcat cu un zăpăcit care nu știe să-l stimeze. I-ar fi căzut vreo vină și s-ar fi cotorosit de dînsul, dar Titu muncea cît șapte și-i ducea în spinare toată cancelaria, încît n-ar fi fost ușor să-l înlocuiască.

Spre primăvară Titu primi o scrisoare de la Laura care-l umplu de bucurie. Îi spunea în scrisoare că la vară vor veni la Sîngeorz negreșit și rudele din România ale lui George. Se simți acuma atît de aproape de fericire încît îi venea să întindă mîna s-o strîngă în brațe.

5

De la nunta lui George Bulbuc, în ființa Anei se statornici o silă grea pentru tot ce o înconjura. Zilele i se păreau nesfîrșite și tulburi, asemenea apei care o ispitise atunci și al cărei miros înăbușitor îi rămăsese în nări ca o ispită. Simțea mereu că-i lipsește ceva și rîvnea din ce în ce mai mult o liniște mare. Se oprea deseori pierdută, cu brațele moarte, cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ochii aiurea, fără să vadă și fără să audă. Zenobia, cînd o surprindea așa, o ocăra că doarme în picioare și că pute locul de lene pe unde trece.

Nici o bucurie nu mai găsea în lume. Copilul începea a ginguri și semăna atît de bine cu Ion încît ea, care se îngrozea de bărbatul ei, îi ocolea privirea de frică să nu vadă într-însa ochii din noaptea ospățului, cei ce-au pătruns ca niște săgeți aprinse în carnea celeilalte femei. Apoi și Petrișor era rău, plîngea mult pînă învineția, iar cînd îi dădea țîța în gură, mușca sfîrcul cu gingiile parc-ar fi vrut, să se răzbune că maică-sa n-a sărit mai curînd. Mîngîindu-l și hrănindu-l Ana își zicea de multe ori : „Numai Ion e pricina..."

Își simțea inima seacă și goală ca o pungă zvîrlită într-o margine de drum de un trecător nepăsător. Încetul cu încetul și mintea i se stinse, parcă toate cutiuțele s-ar fi deșertat spre a lăsa locul slobod numai pentru două chipuri tot mai deslușite, care i se plimbau de ici-colo, greoaie, apăsătoare și dureroase, silindu-i sufletul să se împace cu ele și chiar să le îndrăgească : Avrum și Dumitru. Și amîndoi se arătau veșnic așa cum îi văzuse ultima oară : ovreiul cu șireangul de gît, cu părul umed de sudoare, cu genunchii îndoiți sub scara din șură, iar moșneagul cu briciul deschis ca un compas și ridicat sus ca să nu se taie, și cu o falcă albă de spumă de săpun. Chipurile acestea o spăimîntau și îi stîrneau o întrebare pe care n-o putea îmbrăca în cuvinte și nici măcar n-o putea lămuri bine. Vedea doar limpede că oamenii, care au trăit și au suferit ca și dînsa, au păstrat în ochii reci atîta liniște și împăcare încît îi era parcă necaz că nu poate dobîndi și ea nepăsarea lor alinată.

Cînd se desprimăvără, Ana își făcu obiceiul de-a se duce în fiecare zi pe la tatăl ei, pe-acasă. Nu-și dădea seama de ce se duce și nici n-o întreba nimeni. Ion era bucuros că nu-i mai zbiară copilul în creieri și că nu mai e nevoie s-o vadă veșnic bosumflată ca o prevestire de rău... Vasile Baciu rareori schimba cîte-o vorbă cu dînsa ; o afurisea însă că din pricina ei a trebuit să ajungă averea lui pe mîinile unui tîlhar care azi-mîine poate să-l scoată și din casă.

De la Glanețașu pînă la tatăl ei, o postată bunișoară, Ana, cu copilul în brațe, mergea ca o nălucă, fără să se uite în dreapta ori în stînga, trecînd pe lîngă oameni fără să dea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bineţe şi bolborosind cine ştie ce... Cei ce o întîlneau îşi făceau cruce ; prin sat se şoptea că s-a smintit la minte sărmana femeie, iar unii mai miloşi ocărau pe Ion şi pe Vasile c-au bătut-o pînă au năucit-o de tot... Ea intra în casă, se învirtea puţin, ca şi cînd ar fi căutat ceva pierdut demult, apoi se aşeza pe o laviţă, îşi alăpta copilul, mută, cu ochii în gol, pe urmă deodată se scula şi pleca precum venise.

O dată însă, mergînd spre casa părintească, un glas bîlbîit şi hodorogit o trezi din aiureală :

— Ana !... Ana !... Stai... vino-ncoa !...

Femeia se opri speriată. Savista-Oloaga, în poarta ogrăzii lui Trifon Tătaru, îi făcea semne desperate cu mîna. Ziua era caldă, alintată de soare. Noroiul pe uliţă se zbicise. Ramurile pomilor, spălate de rugina iernii, îşi înverzeau mugurii.

Ana se miră văzînd pe Savista.

— Aici eşti ? o întrebă.

— Aici... Venit dinadins pentru tine... Să-ţi spun, clefăi oloaga rînjind, dar cu privirea mînioasă şi dînd din mîini parc-ar fi vrut să se ridice în picioarele ei subţiri şi corcite.

Nevasta ştia că Florica, de cînd s-a măritat, luase pe Savista la dînsa. Ba auzise cum George s-ar fi lăudat către oameni că oloaga are să-i poarte noroc în casă, asta drept răspuns celor ce, voind să-şi bată joc, spuneau că Florica n-are zestre, afară dacă n-o strînge pe Savista ca să-i cerşească pomana trecătorilor. „De ce s-o fi întors oloaga înapoi la Trifon Tătaru ?" se gîndi Ana apropiindu-se.

Savista îi spuse ceva căscînd gura cît o şură, gîfîind şi silindu-se în acelaşi timp să-şi mulcomească glasul să n-o audă cumva cineva, deşi nu se zărea ţipenie de om primprejur şi numai în şanţul de peste drum scormonea grohăind un mascur legat de-un picior cu sfoară de un par din gard. Ana asculta şi nu pricepea nimic.

— Mai rar, Savistă, murmură ea rugătoare.

Oloaga rosti două vorbe, dar apoi urmă mai repede şi mai bîlbîit. Din ce în ce însă îi lucea mai aprig privirea şi în colţurile gurii îi clăbuceau spume gălbui.

—Nu vie Ion... Poznă mare... Florica nu... George omoară, urlă dinsa foarte iute, ameninţînd cu pumnii şi învîrtind în orbite ochii aproape albi de holbaţi.

Apoi deodată Ana plecă, lăsînd pe Stavista cu gura plină, zvîrcolindu-se în lămuriri aprinse. În urechile Anei pătrunsese

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Ion, Florica, George" din care înțelese de ajuns. Oloaga însă se înfurie mai rău văzînd-o că se depărtează, și răcni după ea scuturînd pumnii :

— Și pe tine omoară, tîrfă... Tu lași pe Ion...

Făcu o sforțare mare să se repeadă în urma Anei, dar picioarele betege îi rămaseră țintuite pe loc și doar cu fața se plecă-n pămînt, țipînd mai gros :

— Ion vrea Florica... George omoară... Toți, toți, toți !...

Ana nu mai auzea decît : Ion, Florica, George... Și merse ca altădată, drept înainte, pînă la casa în care a copilărit. Tatăl ei nu era acasă. Luă cheia de sub grindă, unde știa că o ascundea, deschise ușa și se așeză pe laviță. Copilul se scîncea. Îl legănă puțin în brațe, apoi îi acoperi gura cu țîța.

Își simțea capul greu ca plumbul. În neștire strîngea la piept copilul care țocăia lacom. Se uita mirată prin casă parc-ar fi văzut-o întîia sau ultima oară. Nimic nu era schimbat. Patul masa, lavițele, scaunul, dulapul cu vase, donița de apă, lampa spînzurată în tavan... Toate ca totdeauna. Numai cuptorul părea mai negru, cu gura-i mare, fără fund... Privind cuptorul, o săgeată îi trecu prin minte și deodată parcă s-ar fi întors înapoi pe o cale spinoasă... Parcă e întuneric beznă... Lespedea rece îi gîdilă talpa cum se suie pe cuptor și inima-i bate să-i spargă coastele... Se urcă încet să nu-i fîșîie cămașa, să nu deștepte pe tatăl ei care sforăie beat în pat... În culcuș e cald... O mînă bîjbîie, îi atinge glezna ușor și ea știe că e mîna lui Ion, căruia îi pîrîie oasele suind și lungindu-se lîngă ea... Și inima-i bate mereu... Cum îi bate...

Apoi deodată se cutremură și, dezmeticindu-se, își aduce aminte, fără să-și dea seama de ce, că îndată după nuntă, Ion s-a împrietenit ca un frate de cruce cu George, că merge deseori pe la dînșii, că veșnic se sfătuiesc împreună, la cîrciumă beau împreună, umblă și prin Jidovița împreună... De unde știe ea toate acestea ? Habar n-are, dar știe sigur... i-a spus cineva... Chiar Ion a spus-o acasă Zenobiei, lăudîndu-se și lăudînd pe George...

Și atunci i se păru că gura cuptorului se cască mai mare și se apropie de ea. Copilașul scăpase sfîrcul sînului și scîncea... Ana se sculă brusc, încuie ușa, puse cheia bine. Din spate simțea amenințarea gurii uriașe, flămînde, încît nu mai îndrăzni să se uite înapoi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Savista era tot unde o lăsase. Trecînd prin faţa ei, o văzu cum scuipă şi o auzi cum răcneşte mai avan :

— Omoară George toţi... Ruşine... Hu... Huo !...

Ana însă se grăbea ca şi cînd ar aştepta-o cineva acasă. Opincile ei plescăiau pe uliţa uscată şi soarele o frigea în spinare.

Cînd intră în ogradă, portiţa scîrţîi atît de jalnic că-i zgîrie inima. Ion cioplea o oiştе, cu mînecile suflecate, hîcăind de cîte ori izbea cu toporul ; se opri o clipă, se uită după ea şi lucirea ochilor i se potoli văzînd-o, parcă s-ar fi întrerupt din vedenia celeilalte. Ana însă trecu pe lîngă el fără a întoarce capul. Uşa tinzii era deschisă, neagră : pe pragul de sus se prelingea o perdea de fum albastru. În casă, pe pat, se odihnea Glanetaşu, cu faţa-n tavan, cu gura căscată, horcăind. La vatră, Zenobia sufla în foc cu ochii roşii umflaţi ; zărindu-şi nora, o luă îndată la ocări, dar neîncetînd de-a scormoni tăciunii şi de-a sufla :

— Ai început să forfoteşti toată ziulica prin sat, tu nevastă... fuuuu... ffff... fff... şi colea-s toate baltă... ff... Parc-ai fi din ţigani, nu din oameni de omenie... Văd că nu mai ai... fffuufff... nici un pic de ruşine... fff... nici obraz...

Femeia auzea vorbele şi nu le pricepea rostul. Toate i se păreau ca prin vis. Stătu puţin în mijlocul casei. Copilaşul gîngurea. Pe urmă, ca şi cînd şi-ar fi adus aminte, aşeză copilul cu băgare de seamă la picioarele Glanetaşului, îl îmbondori bine în cîrpe şi-l închină de trei ori... Făcînd aceasta parcă iar uită ce vruse şi iar rămase pierdută, cu ochii întrebători... Apoi tresări şi ieşi brusc în tindă, unde cotrobăi prin toate ungherele, foarte amărîtă că nu găsea ce căuta. Porni în ogradă şi-n prag o lovi drept în faţă lumina vie a soarelui primăvăratec, silind-o să clipească aiurită din ochi. Cu obrajii galbeni, supţi, cu nasul subţiat, cu barba ascuţită, părea însăşi desperarea. Îi venea să-şi frîngă mîinile şi nu putea... Un gînd nou îi răsări în creieri şi fugi drept în grajd...

Acolo, pînă să se obişnuiască cu întunericul, bîjbîi puţin. Apoi văzu pe Joiana, vaca ei de zestre, cu spinarea osoasă şi cu şoldurile largi, ieşite afară ca două lopeţi, parcă veşnic ar fi fost flămîndă, şi cu ugerul atîrnîndu-i pînă aproape de pămînt. Joiana se uită la ea cu ochii mari, liniştiţi şi melancolici, ca şi cînd ar fi întrebat-o : ce vrea ? Ana îi mîngîie şoldul, dar Joiana, nemulţumită, întoarse capul şi-şi vîrî botul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în rămăşiţele de ogrinji, suflînd puternic pe nări spre a împrăştia praful din fundul ieslelor... Alături rumega Dumana lui Ion, iar mai departe, tot pe mîna dreaptă, doi cai slăbuţi nechezau cu nădejde. În stînga erau boii, culcaţi, somnoroşi.

Ana însă întîrzia mereu. Se oprea, uitînd ce căuta, şi pornea iar doi paşi, reamintindu-şi. Ajunse la coteţul unde ţinuse viţelul pe care Ion l-a vîndut ca să plătească avocatului. Pe un stîlp, într-un cui de lemn, atîrna şireangul nou-nouţ, cu care lega viţelul cînd îl alegea la muls. Luîndu-l şi întinzîndu-l în mîini, zîmbi cuprinsă de bucurie mare. Pe urmă se uită împrejur. Tavanul era foarte jos, aproape să-l atingi cu degetele, şi se odihnea pe grinzi groase, necioplite. Trecu capătul şireangului pe după cea dintîi dinspre uşă, lîngă Joiana, şi îl legă cu un nod întreit. Lărgi bine laţul din celălalt capăt, din ce în ce mai uşor. Privind aşa îi apăru în minte din senin Avrum şi se miră că spînzuratul n-o mai spăimînta, ci parcă zîmbea straniu ca o chemare.

—O, Doamne fereşte, că şi eu... murmură Ana întorcîndu-se şi făcînd un pas, hotărîtă să iasă din întunericul năbuşitor.

Printr-o crăpătură a uşii pătrundea o dungă de raze galbene în care jucau şi se întreceau mii de firişoare în toate culorile. De-afară auzi izbiturile de topor ale lui Ion şi un ciripit zgomotos şi certăreţ de vrăbii multe. Vru să mai facă un pas şi deodată văzu limpede în dunga de lumină pe Dumitru cu briciul în mînă, tremurînd ca şi cînd i-ar face semn... Speriată, se uită înapoi. Şireangul nu se mai mişca ; stătea drept, întins parcă de-o greutate mare. Cînd se gîndi de ce-o fi întins, desluşi în laţ capul lui Avrum, cu un rînjet care o înfurie.

Încet, tacticos, îşi scoase năframa şi o puse pe parul ce despărţea pe Joiana de Dumana. Se duse apoi furioasă sub şireangul care-i venea pînă la ochi. Se întinse în vîrful picioarelor, prinse laţul cu amîndouă mîinile şi-şi vîrî capul. Se căzni mult să-şi potrivească funia pe gîtul gol, ţinînd cu o mînă şireangul şi cu cealaltă laţul. Picioarele o dureau de cît stătuse încordată ; simţea că e aproape să amorţească... Închise ochii şi încercă să nu se mai ţină cu mîinile de funie. De altfel nici nu mai putea de picioare ; i se zgîrceau genunchii. Laţul se strîngea din ce în ce mai tare. N-o durea, dar i se părea că tot nu l-a potrivit bine şi-i era necaz că s-a pripit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Simți o gîdilitură încît trebui să caște gura și ochii. Deodată îi trecu prin minte că acuma are să moară, se îngrozi și vru să se întindă să atingă pămîntul, să fugă de moarte. Dar degeaba mișca picioarele, căci nu găsea nici un sprijin. Atunci se spăimîntă și o cuprinse o înecăciune arzătoare. Limba i se umflă, îi umplu gura, încît trebui s-o scoată afară... Apoi un fior o furnică prin tot corpul. Simți o plăcere grozavă, amețitoare, ca și cînd un ibovnic mult așteptat ar fi îmbrățișat-o cu o sălbătăcie ucigătoare... Încercă să țipe, dar nu izbuti decît să horcăie de două ori înăbușit... Se moleși, lăsîndu-se să atîrne în voie. Ca o fulgerare îi mai trecu prin creieri noaptea, cuptorul, durerea, plăcerea... Pe urmă toate se încîlciră... Ochii holbați nu mai vedeau nimic. Doar limba creștea mereu, sfidătoare și batjocoritoare, ca o răzbunare pentru tăcerea la care a fost osîndită toată viața...

Joiana, nemaisimțind nici o mișcare, întoarse capul și se uită nedumerită. Dădu din coadă și atinse cu moțul de păr poalele Anei. Și fiindcă Ana rămase țeapănă, Joiana își înfundă limba verzuie, apăsat, întîi într-o nară, apoi în cealaltă și porni să rumege domol, plictisită...

De-abia într-un tîrziu se auzi glasul mînios al Zenobiei:

— Ană !... Măi Ană !... Vai, mînca-te-ar relele, puturoasă și netrebnică ! Că toată ziulica bate ulițele și copilul mi-l lasă pe cap să urle și să mă asurzească... Ană !... Fire-ai a dracului cu cine mi te-a făcut noră ! Vedea-te-aș moartă să te văd, nerușinată și...

— Mi se pare c-am văzut-o intrînd în grajd, mormăi Ion fără să se oprească din cioplit. Ia vezi c-o fi adormit acolo !

Zenobia se repezi și deschise larg ușa grajdului. Lumina năvăli veselă înăuntru... În aceeași clipă însă femeia sări la o parte îngrozită și țipînd ca din gură de șarpe :

— Tulai !... Ajutor !... Săriți !... Ionică !... S-a spînzurat Ana !... Vai de mine și de mine, tulai !... S-a spînzurat !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL XI — BLESTEMUL

1

Cînd văzu Ion pe Ana moartă, simți parcă o lovitură de ciocan în moalele capului. Stătu în fața spînzuratei, uluit, strîngîndu-și gura cu palma, și o durere necurmată îl apăsa pe creieri, ca un bolovan. Acuma își aduse aminte amenințarea ei din noaptea nunții lui George cu Florica. Mila stranie, alcătuită din groază și mirare, ce te cuprinde instinctiv în fața morții, îl zgudui o clipă. Dar pe urmă, obișnuindu-se puțin cu fața schimonosită cumplit a femeii, îl munci întrebarea cum a putut el trăi aproape un an în același pat cu ea și sfîrși zicîndu-și că bine a făcut că s-a omorît... După un răstimp însă se răsti la Zenobia, aproape fără să-și dea seama :

— Unde-i copilul, mamă ?... Vezi de copil !... Ia du-te la copil !...

Grija de copil îi umplu toată mintea și nici nu-l mai părăsi.

Vasile Baciu veni spre seară, găsind pe Ana așezată pe masă, scăldată, îmbrăcată, cu mîinile încrucișate. Se uită lung la ea, înghiți un nod ce i se urcase în piept și apoi schimbă cîteva vorbe cu Ion, dar fără să se privească în ochi. Zenobia însă îi povesti amănunțit cum a venit Ana din sat, cum a pus copilul pe pat, cum a ieșit afară, cum nici n-ar fi dat peste dînsa dacă nu plîngea copilașul...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La prohod se adună mai tot satul, încît oamenii umpleau și ulița. Praporii fluturau alene în adierea de primăvară care ducea departe mirosul de tămîie și aducea în schimb valuri de miros dulce de flori de măr. Cîte-o femeie izbucnea în plins din cînd în cînd, iar preotul Belciug mormăia pe nas cîntecele de înmormîntare și scutura mereu cădelnița. Ion îngenunchea deoparte, Vasile de cealaltă parte a coșciugului, amîndoi cu capetele goale, plecate, ca niște vinovați. Zenobia în genunchi ținea copilul în brațe, legănîndu-l ca să nu se scîncească, și se uita împrejur parcă s-ar fi mîndrit cu frumusețea de îngropăciune. Glanetașu, zdrobit, cu obrajii în palme, plîngea cu sughițuri, bolborosind dureros :

— Draga tatii... Draga tatii...

Ion asculta ca prin vis cîntecele popii și răspunsurile dascălului. Gîndurile lui rătăceau în zigzaguri stranii, sărind de la Ana la copil, apoi la Vasile Baciu, iar la moarta din sicriul de brad învălit cu zăbranicul aspru, și pe urmă deodată la Florica, revenind la copilul din brațele Zenobiei. Și de cîte ori îi venea în minte copilul avea o tresărire de spaimă neînțeleasă.

Pe cînd preotul citea o rugăciune lungă, își aduse aminte că, înainte de-a scoate din casă coșciugul, au sosit aci George cu Florica, cu fețele triste, și i-au spus că așa a vrut Dumnezeu, dar omul să fie tare, că toate trec pe lumea asta... Privirea nevestii îl pironise într-una, posomorîtă și doritoare și plină de imputări, dar totuși parcă răsfrîngînd asupra lui o dragoste mare, de-abia stăpînită. Lui i-a fost frică să nu bage de seamă George și a plecat ochii... Iar acuma simțea privirea aceea în creieri, i se plimba în închipuire tot mai stăpînitoare, copleșindu-i inima de o amărăciune din care totuși încolțește repede o nădejde nouă.

Pe la sfîrșitul prohodului, ridicînd ochii, întîlni peste coșciug privirea lui Vasile Baciu, care-l sfredelea cine știe de cînd. Ion îngălbeni, încercă să plece iar capul și nu mai putu. Privirea socrului său era ca a unui șarpe uriaș ce-și amețește prada înainte de a o înghiți. În ochii lui însă Ion citi mai ales o întrebare, întîi întunecoasă, ș-apoi îndată limpede ca lumina zilei : „Unde-s pămînturile ?... În pămînt se duc toate pămînturile..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Atunci deodată își dădu seama de ce se gîndește el atîta la copil. Adică prin moartea Anei ar pierde tot și degeaba s-ar fi luptat, dacă n-ar fi copilul... Adică numai în sufletul copilului ține averea lui, numai cît ține sufletul copilului ține și moșia... Vru să se uite spre Zenobia cu copilul, dar privirea lui Vasile nu-i dădea drumul și începu să-l frigă și să-l sfîșie, căci într-însa se vedea pe sine însuși ca într-o oglindă: galben, speriat, tremurînd de frica amenințării... Iar socrul său parcă avea fața unsă cu un zîmbet batjocoritor de biruință.

Pînă s-a coborît în groapă sicriul Anei, ochii lui Vasile Baciu l-au urmărit neîndurători, izgonindu-i din suflet privirea Floricăi, făcîndu-l să uite tot, chiar prohodul însuși, afară de copilul de care atîrna parcă toată soarta lui.

Întorcîndu-se de la cimitir, smulse copilul de la Zenobia, ca cuprins de teamă să nu i-l răpească cineva. Îl strînse la piept, acoperindu-l cu brațele osoase. Petrișor se scîncea, iar el îl ogoia ca o doică iscusită, gîndindu-se mereu că duce în brațe tot pămîntul cîștigat cu stăruințe și zbuciumări atît de îndelungate. Oamenii care pînă acuma îl ocărau și spuneau că din pricina lui s-a spînzurat Ana, văzîndu-l cu copilul se înduioșară și-și ziseră că nu poate fi vinovat el de moartea femeii.

— Ia seama, ginere, să nu cadă bolnav nepoțelul! mormăi în urechea lui un glas răutăcios, cînd cotiră în Ulița Mare.

Ion se cutremură și ascunse copilul sub suman, parc-ar fi căutat să-l apere de privirea lui Vasile Baciu.

Apoi, după pomeni, se sfătui multă vreme cu maică-sa ce să facă cu copilul și cum să-l îngrijească. Și se mai liniști cînd Zenobia îl încredință că băiețelul e destul de mărișor, că tot era să-l înțarce azi-mîine că mănîncă de toate, că are să crească cît muntele, numai zile să aibă de la Dumnezeu, și că nici n-o să bage de seamă pînă s-o pomeni cu el mare și bun de trimis cu vitele la imaș.

— Ia seama, mamă! zise Ion totuși, răgușit. Ia bine seama, că mi se pare că Petrișor e cam plăpînd.

— Vai de mine, omule, dar nu-l vezi cîtu-i de roșcovan și de voinic?

— Bine, bine... Dar dacă se îmbolnăvește și moare, Doamne ferește, apoi să știi că n-ai trai cu mine!... Copilașul ăsta-i viața mea, mamă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

— Proclet mai eşti, Ionică, şi sălhui, zău aşa ! protestă bătrîna.

— Eu atîta-ţi spun, ca să nu zici că nu ţi-am spus... Ca ochii din cap să mi-l îngrijeşti şi să mi-l ocroteşti !

— Da ce-i cu tine, măi băiete ? Parcă cobeşti a rău, Doamne iartă-mă ! se închină Zenobia gîndindu-se că mult mai trebuie să-şi fi iubit nevasta Ion, măcar că nu s-a arătat, dacă se prăpădeşte aşa cu firea din pricina plodului ei.

2

— Românul, cînd e bun din fire, e ca prietenul meu Herdelea ! striga Grofşoru cu atît mai des cu cît termenul apelului se apropia şi Herdelea devenea tot mai mohorît şi mai neîncrezător.

Sorocul era hotărît pentru mijlocul lui aprilie, la curtea de apel din Tîrgu-Mureşului. Herdelea număra zilele ca şcolarii la venirea vacanţelor, dar el, de ce scădeau, de aceea se întrista mai mult, muncit de presimţirea că i-e scris lui să fie înfierat şi să-şi piardă pensia pentru care a muncit ca robul peste treizeci de ani. Şi azi nici măcar nădejde adevărată nu mai putea nutri, cu toate asigurările zgomotoase ale lui Grofşoru, căci şi nădejdea l-a înşelat atît de crîncen rîndul trecut.

Grofşoru îi făgăduia în fiecare zi şi se jura că se va duce la curte şi nici nu se va întoarce fără achitare deplină. În sfîrşit, ca să-i dea o dovadă desăvîrşită de cît îl iubeşte şi-l stimează, cu vreo trei săptămîni înainte de termenul procesului, bău bruderşaft cu dînsul la berăria Rahova, de faţă fiind toată domnimea din Armadia, pupîndu-l şi pe urmă strigîndu-i triumfător :

— Acuma mi-eşti frate, beţivule, şi dacă mai îndrăzneşti să te îndoieşti şi să te arăţi cu mutra asta plîngătoare apoi să ştii că eşti de poznă cu mine !

Toţi aplaudară gestul, iar cei ce încă nu se tutuiau cu Herdelea, urmară pilda avocatului, începînd cu directorul liceului şi sfîrşind cu conţopistul de la notarul public.

În ziua aceea Herdelea s-a simţit într-adevăr fericit, s-a îmbătat zdravăn, încît dăscăliţa a trebuit să-i puie prosoape ude la cap şi să-l ocărască toată noaptea... Dar a doua zi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tristețea i-a revenit aceeași, ca o umbră ce nu te părăsește decît pînă cînd stai în întuneric. Se gîndea mult la Ion și la jalba lui. Iacă, Ion și-a văzut de ale lui, s-a îmbogățit... Pentru Ion jalba a fost un accident ușor, din care scapi teafăr și mai bucuros de viață. Ce-i pasă lui că va ședea la răcoare o lună de zile? Poate e și mulțumit că astfel are prilejul să-și odihnească ciolanele... Pe cînd pentru dînsul jalba a fost lovitura grea care i-a schimbat brusc linia vieții. Un lucru de nimic cum hotărăște soarta omului, cum îi răvășește tot mersul vieții! Piatra mică răstoarnă carul mare... Un fir de nisip care s-a mișcat din loc și a prăvălit stînca întreagă... Și parcă totdeauna lucrurile mărunte și neînsemnate pricinuiesc prăbușirile grele, ca și cînd omul, mîndru și încrezător în puterile lui, ar fi o jucărie și poate mai puțin în mîna unei tainice și înfricoșătoare ființe stăpînitoare...

Tocmai cu cîteva zile înainte de împlinirea soartei, Herdelea se pomeni iar cu Ion care venea cu vestea morții Anei și cu rugămintea să-i facă ceva să-și poată ispăși osînda în închisoarea judecătoriei din Armadia, ca să nu se mai depărteze pe la Bistrița...

— Să-ți fac, Ioane cum să nu-ți fac! zise învățătorul amărît, rozîndu-și unghiile ca să-și stăpînească pornirea. Că ți-am mai făcut și altădată, și vezi bine pe unde am ajuns, vezi, pe drumuri, om bătrîn... Dar să-ți fac, firește...

Ion se uită drept în ochii lui, cu o emoție sinceră în toată înfățișarea, ca și cînd cuvintele lui Herdelea i-ar fi atins în suflet o coardă care n-a vibrat de mult.

— Sînt ticălos, nașule, rosti apoi dînsul molcom. Sîntem răi și proști, vai de păcatele noastre... M-a bătut Dumnezeu, mai rău nu se poate. Ți-am greșit, văd bine... Dar Dumnezeu ajută pe omul bun... Dumnezeu are să te mîngîie pentru greșeala mea...

— Mă mir cum m-am luat eu după nătîngiile tale, Ioane? Trebuia să te dau pe ușă afară, nu să mă potrivesc ție, murmură învățătorul, înduioșat și cu ochii umezi.

— Așa-i omul cînd îi ia Dumnezeu mintea, făcu Ion cu alt glas, mai aspru, în care se simțea părerea de rău că s-a lăsat o clipă învins de slăbiciunile pentru grijile altora. Dar dumneata să-mi faci acuma o jalbă frumoasă, cum zic, că-ți plătesc, nașule...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Herdelea îi făcu petiția cuvenită. Vorbele schimbate cu omul care i-a pricinuit toată nenorocirea de azi îi sădiră în inimă un bob de încredere. Își zicea „pe omul bun îl ajută Dumnezeu", și găsea parcă mîngîiere. Avea însă și remușcări că, în nerozia și zădărnicia lui, de multe ori și-a bătut joc de cele sfinte. Și de-aci încolo, seara, întins în pat, după ce stingea lampa, cu fața-n sus și cu mîinile împreunate pe piept, se ruga în gînd fierbinte să-i ierte Dumnezeu rătăcirile și să-l scape și acuma, ca totdeauna, din impasul în care l-a aruncat propria-i vină.

Grofșoru avea să plece singur la Tîrgu-Mureșului, la judecarea apelului. Herdelea trebuia să rămînă la cancelarie, acasă, căci nu era obligat să se prezinte și ar fi cheltuit bani mulți zadarnic... Deși, plecînd din Armadia la amiazi, seara ajungea la țintă, s-au făcut mari pregătiri de drum. Doamna Grofșoru, o femeie drăguță, grăsună, gospodină, umplu un cufăr numai cu merinde, ca să aibă omul în tren ce să mănînce. Doamna Herdelea cu care se împrietenise bine, i-a fost de mult ajutor. Chiar ideea merindei de la dăscălița pornise și fusese găsită minunată... La plecare erau de față amîndouă familiile, în care intrau cei cinci copii ai avocatului. Se vărsară lacrimi abundente, numai Grofșoru se ținu tare și porunci lui Herdelea să fie absolut liniștit și să aibă încredere în el și în Dumnezeu.

Nevasta avocatului, dăscălița și Ghighi hotărîseră în taină să ajuneze toată ziua procesului... Seara, familia Herdelea stătu pînă tîrziu, lăudînd pe Grofșorenii care-s niște oameni cum nu s-au văzut mai de inimă, și drămăluind fel de fel de nădejdi. Cînd se culcară, în întuneric se auzi limpede șoșăitul buzelor tuturor trei, rugîndu-se din inimă să binecuvînteze Atotputernicul ziua de mîine și s-o întoarcă spre binele celor năpăstuiți... Chiar în aceeași vreme murmura și doamna Grofșoru un *Tatăl nostru* pentru bietul creștin, după ce pusese pe toți cinci copiii în genunchi să zică o rugăciune anume pentru „moș Herdelea".

Fără să știe de planul femeilor, învățătorul își propusese și el să ajune în ziua cea mai grea din viața lui. Se trezi în zorii zorilor și nu mai putu adormi de grijă și de emoție. Ca să-i treacă vremea, vru să-și aprindă luleaua, dar își aduse aminte la timp că nu te poți spurca cu tămîia dracului cînd jertfești o zi lui Dumnezeu. Se perpeli în pat, frămîntat numai de presimțiri rele. Plecă mai curînd la cancelarie și nici

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

acolo nu găsi liniște. La prînz nici nu se duse acasă, spre supărarea doamnei Herdelea care îl aștepta cu masa ca de obicei.

În sfîrșit, pe seară veni o telegramă. Herdelea, singur în birou, o rupse și o citi tare încît îl auzi și factorul: „*Achitat — Ura*". Bătrînul oftă o dată din fundul sufletului, ca și cînd i s-ar fi ridicat brusc o piatră de moară, și apoi îndată se porni pe un plîns cu hohote; poștașul, care aștepta un mic bacșiș, o șterse repede în vîrful picioarelor. După ce se răcori cu lacrimile, Herdelea trecu la doamna Grofșoru, locuința avocatului fiind în aceeași casă. Doamna Grofșoru, încercînd să rîdă, se pomeni de asemenea plîngînd de bucurie. Mai vru să-și laude puțin bărbatul, pe care-l iubea mult, deși era cam strengar, dar Herdelea nu avea răbdare. Simțea nevoia să comunice tuturor cunoscuților și necunoscuților vestea minunată. La berărie prietenii îl felicitară și-l îmbrățișară, îndemnîndu-l apoi să stropească cu o băutură zdravănă asemenea izbîndă strălucită, încît îi trebui o sforțare titanică să refuze, voind să-și respecte deplin ajunarea... Sosi acasă pe înnoptat, obosit mort de bucurie. Doamna Herdelea îl primi bosumflată că n-a venit la masă, dar cînd văzu telegrama, începu să se bocească dimpreună cu Ghighi de răsuna casa, parc-ar fi murit cine știe ce rudă scumpă. Cu mare greu izbuti învățătorul să le ostoiască, spre nenorocirea lui, căci dăscălița îl luă la zor: de ce n-a postit la prînz și a făcut să se strice atîtea bucate degeaba? Nici chiar cînd îi mărturisi c-a ajunat, doamna Herdelea nu se împăcă de tot, ci doar în sufletul ei se simți mulțumită că și „păgînul" s-a întors la Dumnezeu.

Se culcară acuma devreme. În casă stăpînea o fericire mare. Și totuși Herdelea parcă niciodată n-a avut noapte mai albă. Îi era foame și mai ales îl chinuia meteahna tutunului. Se învîrti ceasuri peste ceasuri în patul fierbinte, cu genele mai grele ca plumbul... și nu era chip să adoarmă. De-abia spre ziuă îl birui somnul binefăcător și atît de adînc că dimineața trebui să-l scuture de două ori dăscălița pînă să-l deștepte, ca să nu întîrzie tocmai acuma cînd avocatul nu-i acasă și toată cancelaria e în seama lui.

La amiazi făcură cu toții o plimbare pînă-n Jidovița să aștepte pe Grofșoru... Copiii auziră cei dintîi clopoțeii cailor. Trăsura se opri și avocatul sări jos strălucitor. Înainte de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a-şi săruta nevasta, se repezi la Herdelea şi, îmbrăţişîndu-l furtunos, îi zise :

— Ai văzut, renegatule, ce poate face un român ?... Apoi de-acuma să mai pofteşti să nu crezi cînd îţi făgăduiesc eu ceva !

3

Un copist pirpiriu luă din mîna lui Ion hîrtia prin care tribunalul îi îngăduia să-şi facă pedeapsa de o lună la închisoarea judecătoriei din Armadia, o suci, o învîrti, căută prin dosare, se uită la dînsul clătinînd din cap dojenitor, apoi scrise ceva într-un registru prăfuit, îi dădu un bilet galben şi-l trimise : „în fundul gangului, unde vezi o tăbliţă neagră cu chei multe".

Din gang Ion se pomeni deodată în curtea închisorii. O recunoscu numaidecît, nu degeaba a văzut-o doar aşa de bine odinioară, cînd a avut pozna cu Simion Lungu. Strîngerea de inimă de atunci îi îngălbeni faţa şi acuma. Curtea stîmbă era pustie. Pardoseala de piatră, tocită, răsfrîngea lucirea soarelui. Ferestrele cu zăbrele încrucişate scînteiau în bătaia razelor calde. Într-un geam, un cap tuns, cu barba înnegrită de ţepi nerase de mult, stătea nemişcat, parcă ochii, singuri vii, s-ar fi îmbătat sorbind lumina zilei. Ion se cutremură uşor şi-şi făcu cruce, ridicînd apoi privirea spre cerul albastru pe care ici-colo albea cîte un nouraş încremenit în văzduhul limpede.

Bătu la uşa cu chei multe şi dinăuntru auzi un glas aspru, gros, minios. Intră încet, strecurîndu-se parcă să nu facă zgomot. În odăiţa luminoasă văzu pe paznicul de odinioară, care-l întîmpină cu un dispreţ fulgerător, în vreme ce altul, şezînd la o mescioară, întinse mîna după biletul galben, ca unul ce ştia că aici nimeni nu vine fără asemenea hîrtie.

— *Numero* cinci ! mormăi cel ce îi ceruse biletul, pe românește, ca să înţeleagă şi Ion despre ce e vorba.

Paznicul celălalt îi luă briceagul, chimirul şi traista cu merinde ce i-o pregătise maică-sa, zborşindu-se :

— Aici nu mănîncă nimeni extra, bre !

Ion vru să-şi apere mai ales merindea, gîndindu-se c-ar fi păcat să se strice ori să-i mănînce paznicii atîtea bunătăţi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dar o teamă ciudată îl strîngea de beregată și nu putu scoate nici un cuvînt. Urmă ca un miel pe paznicul ursuz care-l vîrî într-o celulă strîmtă și-i porunci să păstreze curățenia și să nu facă gălăgie. Apoi rămase singur între patru ziduri goale și auzi cheia întorcîndu-se în broască de două ori, cu un scîrțîit strepezitor. Stătu cîteva clipe uluit, uitîndu-se împrejur. Inima îi bătea ca și cînd nu și-ar fi găsit locul. Apoi începu să umble de colo pînă colo tot mai repede, ca o fiară prinsă în cușcă, cu ochii însă mereu la fereastra prin care nu vedea decît o palmă de cer foarte depărtat.

După un răstimp însă se potoli brusc și rușinat de atîta tulburare. „Ei, parcă nu știam eu c-așa trebuie să fie !... Amu ce-o vrea Dumnezeu !" își zise dînsul oprindu-se în mijlocul celulei.

Își împături cu băgare de seamă sumanul, îl potrivi pe dușumea în colțul de lîngă ușă și se lungi jos. Se simțea trudit ca și cînd ar fi tras la jug. Închise ochii și adormi buștean.

Pe la amiazi se deșteptă la răcnetele paznicului care-l zgîndărea în coastă cu vîrful cizmei.

— Sus, he ! Sus, cîine ! Aici nu se doarme, bre ! Aici se lucrează !

Fu trimis, împreună cu alți trei osîndiți, să taie lemne acasă la domnul judecător.

De-a doua zi se obișnui. Era mulțumit. O ducea bine : mîncare avea, somn destul, muncă mai mult pentru față... Totuși i se făcea dor de-acasă și îndeosebi începu să-l cuprindă grija de copil. Toată noaptea se visa în Pripas, dar niciodată acasă cu copilul, ci totdeauna la George, primprejurul Floricăi. Îi era necaz și abia aștepta ziua de joi, cînd trebuia să vie Zenobia cu vești și cu mîncare.

— Ce face băiatul ? o întrebă dînsul răstit și bănuitor.

— Face bine că-i sănătos — răspunse mamă-sa, veșnic neîmpăcată că se prăpădește atîta cu firea din pricina stîrpiturii celeia, iar azi adînc supărată, fiindcă paznicul n-o lăsase să se apropie de Ion cu merindea.

Cît era treaz, toată ziua numai la Petrișor se gîndea. Aici avea atîta vreme să-și depene închipuirile încît parcă-și storcea creierii. Dar cu cît se zbuciuma mai mult, cu atîta nășteau mai grele întrebări la care nici nu îndrăznea să răspundă. Deseori auzea limpede glasul socrului său de la înmormîntarea Anei, iar privirea lui o avea mereu ca un spin.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Cît sînt eu aici, poate să mi-l omoare, ca să-mi ia pămînturile!" îl trăsni deodată prin minte ca o lovitură de cuțit.

De atunci zidurile îl înăbușiră și zilele trecură mai anevoie. Îi venea să se repeadă la zăbrelele groase din ferestre, să le smulgă și să alerge acasă la copil, să-l apere.

Noaptea însă visurile îl purtau numai pe la Florica. Se vedea cu săptămîni în urmă, înainte de moartea Anei, ducîndu-se pe la George, vorbind de moșie, de muncă, plănuind lucruri de care dînsul nici nu se sinchisea. Se ducea mereu, deși ura pe George ca pe un tîlhar care i-a răpit cea mai scumpă comoară. Se ducea fiindcă numai așa putea sta aproape de comoara lui. Nu schimba o vorbă cu ea, nici măcar o privire, și totuși se simțea fericit și vesel. Nu știa ce vrea, nici nu se întreba nimic. Se mulțumea s-o știe aproape și nădăjduia. De cînd s-a stins Ana, s-a dus mai rar, dar cu mai multă nădejde ascunsă în inimă... Și acuma, că nu poate merge și nici nu vrea să se gîndească la ea, tot ea îi stăpînește visurile...

Cînd se trezea din somn, Ion simțea totdeauna o mîngîiere peste care însă lumina zilei arunca iarăși pînza grijilor de copil.

În două săptămîni gîndurile și visurile îl slăbiră ca un ogar. Fața i se îngălbeni, fruntea i se zbîrci de gînduri. Numai în ochi îi ardea parcă mai multă patimă și hotărîre.

4

Peste vreo zece zile Herdelea primi telegrafic ordinul de la inspectorul din Bistrița să-și reia imediat serviciul la școala din Pripas. Totodată era încunoștințat că s-au trimis cuvenitele adrese la percepția din Armadia să-i plătească leafa ce i-a fost reținută pe timpul suspendării.

— Dumnezeu te bate și tot Dumnezeu te mîngîie, zise învățătorul atît de copleșit de fericire că bău două sticle de bere la Rahova și mai aduse și acasă un litru de vin pe care să-l fiarbă baba cu zahăr și scorțișoară spre a sărbători în familie cum se cuvine ziua aceasta nu mai puțin mare ca ziua cînd a scăpat de amenințarea osîndei.

Doamna Herdelea se supără nițel, cum era obiceiul ei, îl ocărî că-i bețiv, dar apoi totuși fierse și puse vinul pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

după cină, făcîndu-l așa de bun că Herdelea vru să silească pe Ghighi să bea baremi un păhărel, ceea ce ea firește refuză cu înverșunare, deoarece nu se cade unei fete să-și pîngărească guriţa.

Îmbătaţi de bucurie și, în ce privește pe Herdelea, de vin, după-masă ţinură un lung consiliu de familie. Suma de bani ce le pica pleașcă, se înțeleseră repede, cu toate roșelile domnișoarei Ghighi, s-o întrebuinţeze pentru trusoul ei de mireasă de care nimeni nu știe cînd poate fi nevoie. Pe urmă veni iar pe tapet chestia dezbătută odinioară în împrejurări triste: să se mute oare înapoi în Pripas sau să rămîie cu casa aici și numai Herdelea să meargă dimineaţa și să se întoarcă seara, ca și Zăgreanu? Doamna Herdelea, care avea slăbiciunea căsuţei, susţinu un răstimp că trebuie să se mute, argumentînd îndeosebi cu teama ca nu cumva Pămătufui de Belciug, de necaz că au ieșit triumfători din toate încercările, să le facă tocmai acum pocinogul cu locul. Herdelea, deși de acord în principiu, se gîndea că ar fi bine să poată vedea și de școală, dar să-și păstreze și leafa de la Grofșoru, învoindu-se cu dînsul să-i lucreze după-amiazi sau seara. Ar fi păcat să scape din mînă o leafă și alte venituri frumoase, căci n-ar strica să se gîndească și la zestrea Ghighiţei. Fata cu zestre e de două ori mai căutată. Laura a trecut ca și cățelul prin apă, fiindcă a nimerit un băiat cum rar se găsesc. Dar unde se poate ști norocul Ghighiţei?

Fata se supără și, firește, se jură că nu se va mărita niciodată... Atîta fu de ajuns ca să se înăsprească tonul sfatului. Doamna Herdelea sări numaidecît s-o învinovăţească vehement că și ea umblă cu fumuri ca Laura, dînd drept pildă faptul că nu ia în seamă îndeajuns pe Zăgreanu, care-i un băiat eminent și pare a o iubi, ci se ţine de alte mofturi, parcă ea ar fi cea fată de solgăbirău. Ghighi protestă, lăcrimă, își astupă urechile să nu-i audă cum îi pomeneau de Laura care „vezi ce bine e așezată dacă ne-a ascultat pe noi".

— Dar venit-a să mă ceară? strigă Ghighi în cele din urmă, desperată. Ori aţi vrea să-l peţesc eu pe dumnealui, fire-ar al dracului!

Ideea c-ar putea peţi ea pe Zăgreanu i se păru atît de caraghioasă, că-i trecu dintr-o dată supărarea și pufni de rîs, ceea ce făcu și pe doamna Herdelea să zîmbească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Astfel consiliul se sfîrși în veselie, deși fără a fi luat vreo hotărîre. Deocamdată rămase ca învățătorul să se ducă singur în Pripas, ca și Zăgreanu. Pe urmă va vorbi cu Grofșoru și pe urmă se va vedea ce-i de făcut.

Singură Ghighi se culcă mai tulburată. Ea încă nu se gîndise serios la Zăgreanu. Îi era simpatic, adevărat, dar să se mărite cu el? Adormi zicîndu-și: „Ciudați mai sînt și bătrînii! Ei numaidecît la măritiș se gîndesc...“

În noaptea aceea visă pe Zăgreanu și rise prin somn așa de tare că doamna Herdelea se deșteptă și se închină.

Herdelea, pentru reluarea școalei în primire, se răsese și se dichisise ca un petitor. Porni mai de dimineață, agale, ducîndu-și în mînă legăturica cu merindea pentru amiazi. Însăși vremea parcă voia să sărbătorească întoarcerea lui triumfală. O zi minunată de mai, cu soare blajin, mingîitor. Șoseaua spre Pripas era albă, lăptoasă, în umbra Pădurii-Domnești care-și fremăta domol și fermecător cîntecu-i de dimineață. Înduiosîndu-se la întrecere cu mierlele ce zburătăceau prin holdele și porumbiștile fragede... Cu cît se apropia de sat, cu atîta inima și emoția îi creșteau învățătorului. Întîlnea țărani care mergeau la lucru, care-i zîmbeau și cărora le răspundea zîmbind. Sub Ripile-Dracului se întîlni cu Toma Bulbuc, se opri și-i povesti cum nu l-a lăsat Dumnezeu. Toma clătină din cap și se bucură din ochi, zicîndu-i:

— Să ni te ție Dumnezeu, domnule învățător, căci ești de-al nostru și ne știi mai bine necazurile!...

Se mai opri cu Trifon Tătaru, cu primarul Florea Tancu, cu straja Cosma Ciocănaș, povestindu-le tuturor izbînda cu aceeași mîndrie naivă. Cînd intră în sat, se uită la ceas. A sosit prea devreme. „Am venit binișor de tot, se gîndi dînsul cu o fericire nemărginită pe față. Lasă, nu face nimic! Că tot vreau să văd ce face și căsuța noastră, săraca... Bine că luai cheile!“

Casa cu cele două ferestre mici dinspre hotar parcă-l privea cu drag.

— Ei, sărăcuța! Cum a stat ca pustie atîta amar de vreme! murmură Herdelea înduioșat. Ehe, mai mult de cinci luni... Nu-i glumă!

În ogradă buruienele crescuseră în voie. Grădina, neîngrijită, se sălbătăcea. Sub streșini se împînzise droaie de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

păianjeni, iar tencuiala pe pereți începuse să plesnească pe ici-colea. Cheia se învîrti greu în broască. Dinăuntru îl izbi în față un aer greu, zăpușit. Odăile goale răsunau trist de zgomotul pașilor învățătorului care se opri în fiecare, cercetînd și suspinînd. „Ar fi trebuit s-o mai aerisim, s-o mai ingrijim, dar cînd e omul necăjit, nu se mai gîndește la nimic", își zise Herdelea ieșind în cerdac și răsfățîndu-și ochii în priveliștea satului înveșmîntat în floare și verdeață.

Bătrînul Glanetașu, din ograda lui, îi zise respectuos „bună dimineața", ridicînd tacticos pălăria, ca și altădată. Zenobia, ieșind cu nepoțelul care urla din răsputeri, începu să blagoslovească pe domnul învățător, că bine l-a adus Dumnezeu, că, vai, rău a fost fără om învățat în sat, că popa-i tot cu biserica lui... Herdelea le povesti și lor cum a primit porunca prin telegraf să vie îndată la școală fiindcă nimeni nu știe ca dînsul să învețe pe copii ce trebuie. Macedon Cercetașu și apoi alți vecini se apropiară pe rînd, ascultînd glasul lui cu gura căscată de mirare și mulțumire, căci toți se plîngeau de învățătorul cel tînăr c-ar fi luat-o prea razna.

— Ei, dar Ion pe unde-i, Alexandre ? întrebă Herdelea pe Glanetașu.

— Apoi dumneata nu știi ? se amestecă Zenobia, dînd la o parte pe bărbatul ei. Că doar dumneata i-ai făcut rugarea să-l lase să șadă în Armadia...

— O să-i ajute Dumnezeu și lui, zise Glanetașu, ca să nu rămîie de rușine că i-a astupat muierea gura.

— Așa-i, Alexandre. Temnițele-s pentru oameni, răspunse învățătorul dînd din cap. Numai sănătos să fie și ca mîine-i aici !

Acuma sosi și Zăgreanu din Armadia, țănțoșel, învîrtind în dreapta umbrela de ploaie de care nu se despărțea niciodată, urmînd astfel de aproape tradiția dăscălească de-a nu pleca de acasă fără umbrelă cum nu pleacă soldatul fără baionetă. Tînărul salută zîmbind pe Herdelea și vru să treacă înainte spre școală.

— Așteaptă-mă, *colega*, să mergem împreună, c-avem același drum ! îl opri Herdelea jovial.

— Cu plăcere, domnule *colega !* răspunse Zăgreanu politicos.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Tot trebuie să-mi dai în primire școala, adăogă Herdelea coborînd în uliță, în vreme ce țăranii ascultau tăcuți convorbirea domnilor.

— Da ? zise tînărul roșindu-se deodată pînă-n vîrful urechilor. Nu știam nimic... Eu n-am fost... înștiințat...

Bilbîia, foarte încurcat. Și mai ales se rușina în fața țăranilor care acum zîmbeau batjocoritor.

— Ieri mi-a venit ordinul... Telegrafic... Dacă te vedeam prin Armadia, te preveneam ! zise Herdelea scoțînd telegrama și arătîndu-i-o cu cruzimea biruitorului. Uite, *colega !* E iscălit chiar de inspectorul cel nou...

— Da... da... desigur... mergem... Predau... cum nu... murmură Zăgreanu neputîndu-și veni în fire de emoție... Mă mir însă că pe mine nu m-a înștiințat... Ce are a face. Probabil e-o să-mi vie pe cale oficială... Nu-i nimic, mă rog...

— Negreșit, firește, trebuie să-ți vie, aprobă bătrînul cu superioritate.

La școală, copiii avură bucurie în ochi văzînd că intră Herdelea care-i și trimise în curte să se joace pînă ce ia dînsul în primire averea statului. Pe urmă, după ce plecă Zăgreanu, începu lecțiile cu atîta pasiune și emoție, ca și cînd ar fi fost pentru întîia oară în fața unei clase. Deschise ușa, să intre aerul proaspăt, înviorător al primăverii. Și copiii nepricepuți ascultau și răspundeau ușurați, parcă în locul tatălui vitreg s-ar fi reîntors tatăl lor cel bun și adevărat.

În pauza de la amiazi Herdelea, vrînd să-l vadă întreg satul, porni pe Ulița din dos, schimbînd cîte-o vorbă la fiecare ogradă, și ieși în capătul dinspre Sărăcuța. Belciug era în cerdacul casei sale, cu hainele pătate de var și de tencuială, căci adineaori venise și el de la biserica nouă unde zidarii lucrau de zor.

— Noroc, Ioane ! Voinic, sănătos ? îi strigă Herdelea cu glas cald, prietenesc.

— Mulțumesc lui Dumnezeu, Zaharie ! Mă mai tîrăsc și eu cum pot, răspunse preotul zîmbind și apropiindu-se de portiță.

— Știi că mi-am luat iar școala în seamă, zise învățătorul cu o mîndrie pe care nici nu încerca s-o ascundă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Bine că te-ai întors, Zaharie, slavă Domnului ! Că Zăgreanu era o primejdie pentru toți ! murmură Belciug serios și sincer.

Își strînseră mîna, dar nu-și mai ziseră nimic. Herdelea își urmă calea spre casă, unde voia să-și mănînce merindea, iar Belciug se uită după el o clipă, gînditor.

5

Cînd îi dădură drumul din închisoare, Ion parc-ar fi scăpat din pușcă. Îi bătea inima, strînsă-n cleștе de presimțirile rele. „Baremi de n-ar fi copilul", se gîndea mereu, alergînd pe șoseaua dintre Jidovița și Pripas.

Intrînd pe poartă însă auzi limpede plînsul răgușit și slăbit al copilului. „Uite... uite... Așa mă bate Dumnezeu din senin !"

Petrișor, culcat pe spate, de-a curmezișul patului, gemea cu ochii închiși lăcrimați. În răstimpuri ridica mînușițele, le apropia și le tremura parcă s-ar fi căznit să-și smulgă o durere mare... Zenobia, la vatră, alegea cărbuni aprinși, tocmai vrînd să-i descînte de deochi ; Glanetașu însă, mai întristat, ședea pe marginea patului, șoșăind :

— Taci cu moșul, taci, taci, taci !

Ion își aruncă tot calabalîcul pe laviță și păși lîngă pat.

— S-a dus, degeaba, s-a isprăvit ! zise dînsul uitîndu-se o clipă în fața suptă și bolnavă a copilului.

— Amu lasă că n-a mai fi nimic... Pesemne l-a deochiat cineva, că oameni răi sînt destui ! răspunse Zenobia, de la vatră, suflînd în jăratec.

Glasul ei liniștit schimbă deodată groaza lui Ion într-o furie năprasnică. I se păru că maică-sa înadins vrea să-i ucidă copilul. Se întoarse la ea ca un nebun, îi puse mîna în păr și începu să-i care la pumni cu sete, răcnind :

— Îmi omori copilul, ai ?... Într-adins... mi l-ai... omorît !...

De spaimă, dintru-ntîi Zenobia nici nu se gîndi să se vaite, ci se făcu ghem, hîcîind sub lovituri. Trebui să sară Glanetașu s-o scape din mîinile feciorului, luînd astfel și dînsul cîteva ghionturi în învălmășală.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Tulai, că m-a omorît tîlharul ! zbieră acuma Zenobia zbughind-o afară în ogradă, cu părul vîlvoi. Tulai, oameni !... Tulai !....

Își potrivi năframa pe cap și apoi se întoarse iar în casă, blestemînd vajnic pe Ion care, răcorit, se așezase la masă, cu ochii la copil, fără să audă altceva, afară de plînsul neputincios ce-l sfîșia ca niște împunsături de pumnal.

Zenobia, căutînd totuși să-l îmbuneze, urmă pregătirile de descîntec în care de altfel era mare meșteră. Aduse de la fîntînă o cofiță de apă, luă o ulcică plină și o așeză pe vatră. Apoi cu cleștele în mîna stîngă apucă un cărbune și-l slobozi în apa neîncepută, făcînd îndată, cu un cuțit ce-l avea în dreapta semnul crucii în ulcică, murmurînd „nouă". Puse alt cărbune, făcu altă cruce și numără „opt". Și așa mereu pînă ajunse cu numărătoarea la unu. Jarul sfîrîia ascuțit și bătrîna șopti trăgînd cu ochiul spre Ion :

— Avai de mine că rău l-a mai deochiat cineva, plesni-i-ar ochii să-i plesnească !

În picioare și bătînd mereu cruci în apă cu cuțitul, rosti pe urmă, domol, tărăgănat, abia înțeles :

— Preasfîntă Maică Precistă, de-i deochiat Petrișor cu unu, dedeochi cu doi ; de-i deochiat cu doi, dedeochi cu trei ; de-i deochiat cu trei, dedeochi cu patru ; de-i deochiat cu patru, dedeochi cu cinci ; de-i deochiat cu cinci, dedeochi cu șase ; de-i deochiat cu șase, dedeochi cu șapte ; de-i deochiat cu șapte, dedeochi cu opt ; de-i deochiat cu opt, dedeochi cu nouă, cu mîinile mele cu-amîndouă ! Petrișor să saie, să rasaie, ca aurul strecurat, ca argintul luminat !... Și de-i deochiat de ochii căprii, și de-i deochiat de ochii negrii, și de-i deochiat de ochii mierii — descîntecul din gura mea, leacul de la Dumnezeu !...

Picură cu vîrful cuțitului cîțiva stropi de apă descîntată în gura deschisă a copilului, apoi își muie degetele în ulcică și-i făcu trei cruci pe frunte, trei pe bărbie, trei pe piept și cîte trei în fiecare talpă... Și îndată Petrișor încetă de-a mai plînge. Gemu însă greu, cu ochii mari, speriați parcă de o vedenie urîtă.

— Toți cărbunii au pîcat la fund, mormăi Zenobia vărsînd dintr-o dată apa din ulcică pe ițîna ușii. A fost de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ochiat băieţaşul dare-ar Dumnezeu să fie sub pământ de trei stînjeni ochii care nu lasă-n pace sufletе nevinovate!

Ion rămase nemişcat pe laviţă cu cotul pe masă şi nici nu se atinse de mîncarea ce i-o puse dinainte mamă-sa. Capul îi fierbea de gînduri negre... Într-un tîrziu, aruncîndu-şi ochii pe fereastră, văzu trecînd pe Herdelea. Sări în picioare parcă l-ar fi opărit.

„Dumnezeu mi l-a trimis!" îşi zise dînsul repezindu-se în ogradă, cu capul gol, ca un zănatec.

Herdelea îl zări şi se opri bucuros, întrebînd:

— Cînd ai scăpat, Ioane?... Bine că ţi-a ajutat Dumnezeu... Iaca, şi eu mă întorsei la slujbă... Tocmai de la şcoală viu, c-am dat drumul copiilor de prînz...

— Îmi moare băieţelul, domnule învăţător, gemu Ion în loc de orice răspuns. Mi se prăpădeşte, naşule... Şi dacă moare, ce s-alege de mine? Ce să mă fac?

— Ce să moară?... Aşa se îmbolnăvesc copiii...

— Moare, moare, naşule, simt că moare, stărui ţăranul cu atîta convingere că Herdelea îşi pierdu zîmbetul de pe buze.

— Atunci chemă doctorul, finule!

— Degeaba-i naşule... Ce să facă doctorul dacă-i mîna lui Dumnezeu la mijloc? oftă Ion uitîndu-se drept în ochii învăţătorului cu o privire stinsă de spaimă. Asta-i pedeapsa mea, naşule... Asta-i... Nu ţi-am spus eu deunăzi?

— Rău, făcu Herdelea gînditor. Dacă-i aşa, e rău...

— Ş-amu eu rămîn iar pe drumuri, naşule, aşa-i?... Toate pămînturile se întorc înapoi de unde au venit, aşa-i? întrebă ţăranul atîrnîndu-şi ochii pe buzele învăţătorului în aşteptarea unei dezmînţiri mîntuitoare.

— De... Bine nu-i, nici vorbă, zise Herdelea încet, şovăind. Dar nici tocmai aşa de rău nu-i, cum te temi tu... Că doar eşti tatăl copilului şi în caz de moarte, Doamne fereşte, tu eşti, tata e moştenitorul... Cel puţin aşa cred eu...

— Dar socrul? Vasile Baciu? se holbă Ion necrezător.

— Apoi de... şi el ar putea zice multe... Că ce a dat, pentru fata lui a dat... Dac-a murit fata şi ar muri şi copilul, te pomeneşti c-o să ceară să-i înapoiezi averea... De, ştiu eu?... Dar mai bine să căutaţi să vă înţelegeţi, că vezi bine cum umblă judecăţile, numai cu ponoase.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ion rămase totuşi mulţumit. Dacă-i vorba de învoială, apoi înseamnă că nu-i poate lua nimeni nimic fără luptă.

În casă Petrişor plîngea iar, mai dureros. Dar lui Ion nu i se părea aşa de sfîşietor plînsul ca adineori.

A doua zi veni Vasile Baciu, care auzise că copilul trage să moară. Ion îi pîndi toate mişcările. Vasile Baciu era liniştit; îl mîngîie puţin şi sfătui pe Zenobia să pună pe pintecele umflat al bolnavului tăriţe căldicele muiate în lapte dulce de la o vacă cu întîiul viţel. Numai la plecare spuse lui Ion:

— Nu trebuia să-l înţărcaţi aşa de micuţ... Amu dacă moare, ce te faci?

Avea în privire ceva iscoditor. Ion însă răspunse nepăsător:

— Ce să fac, socrule? O să-l îngropăm... Dacă nu i-a dat Dumnezeu zile, putem noi să-i dăm?

Vasile Baciu tuşi puţin, parc-ar fi vrut să zică ceva şi s-ar fi răzgîndit.

— Apoi pace bună! murmură dînsul scurt, ieşind.

Ion începu de-acum să se gîndească la înmormîntare, socotind cît va trebui să cheltuiască şi hotărînd să-l aşeze lîngă Ana, că-i loc mai frumos şi mai larg.

Apoi Petrişor se topi ceas cu ceas. A patra zi nu mai avu plîns, ci doar un horcăit aspru, ca şi cînd tragi cu ferestrăul într-un lemn prea tare... Atunci Ion aduse din Armadia pe doctorul Filipoiu. Cînd sosi însă cu doctorul, găsi copilul rece. Văzîndu-i burta umflată şi vînătă ca o tobă, Filipoiu strînse din umeri:

— L-aţi otrăvit cu cine ştie ce bazaconii de mîncări... Dacă m-aţi fi chemat pînă a nu se umfla, poate că-l scăpam...

După înmormîntare, Vasile Baciu, întunecat şi posomorît, veni îndată la Ion care îl aştepta:

— Amu ginere, să ne înţelegem omeneşte, zise dînsul fără mult înconjur. Ana a murit, copilul a murit... Dumnezeu să-i ierte, că-n mîna lui ni-i soarta şi viaţa... Zestre ţi-am dat destulă, Ioane. Şi cîtă nu ţi-am dat, mi-ai luat-o tu cu puterea, c-aşa ai vrut. Ai văzut că n-am zis nimic şi ţi-am dat tot. Că doar copilului meu îi dădeam... Nu grăiesc bine, Ioane?

Ion tăcu, cu ochii în altă parte. Vasile Baciu urmă, tot liniştit:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Bine... Dar acuma, dacă a murit Ana și copilul, cuvine-se ca ce-a fost al lor să se întoarcă înapoi la mine. Așa-i legea și omenia... De aceea am venit, să n-avem pe urmă sfadă și ocară...

— Da de ce să se întoarcă la dumneata ce-i al meu socrule? zise Ion rece. Ce-i al meu, de ce să nu rămînă tot al meu?

— Ce-i al tău, al tău să rămîie. Mie să-mi întorci numai ce-i al meu... Să-mi întorci pămîntul...

— Nu-ți mai strica gura degeaba, socrule, zău așa, că doar ești om bătrîn! rîse deodată Ion, întrerupîdu-l.

Pe Vasile Baciu rîsul îl înfurie. Se stăpîni însă și răspunse cu glasul mereu potolit, dar puțin mai gros:

— Eu am vrut să mă învoiesc cu tine, ca cu un om de omenie. Dar nu... Văd că ești tot cum te-am știut. Hoț ai fost, hoț ai rămas. Nu degeaba nu-i nici o săptămînă de cînd ai scăpat din temniță...

— Așa-i, socrule, așa-i iar cum zici dumneata, rîse Ion răutăcios. Mai bine să-mi zici dumneata mie că-s hoț, decît să-ți zic eu dumitale. Mai bine!

— Nu-i nimic, se sculă Vasile. Dacă tu nu vrei să înțelegi de vorbă bună, ai să înțelegi de rău... N-am umblat cu judecăți de cînd sînt, dar amu nu te mai iert de-aș ști de bine că-mi vînd și cămașa de pe mine!

Ion rîse mereu, însoțindu-l pînă-n ogradă. Dar cînd rămase singur, simți că îndîrjirea stăpînită a bătrînului i-a cam clătinat încrederea...

6

Herdelea raportă din vreme inspectorului, după cum se cerea, că examenul de sfîrșitul anului se va ține în Pripas în a doua duminecă din iunie... Deși felicitase într-o scrisoare respectuoasă pe Horvat cu prilejul înaintării lui ca inspector, Herdelea avea totuși o frică de examenul de-acuma, cum n-a avut niciodată. Prinsese de veste că noul inspector se duce să supravegheze examenele la școlile unde i se părea că nu s-au făcut destule progrese în limba statului, și astfel era sigur că are să vie și la Pripas. Își aducea aminte de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

inspecția de-acum un an, de avertismentul de-atunci, și-și zicea îngrijorat :

— Scurtă-i fericirea în viața omului...

Cît fusese suspendat dînsul, Zăgreanu, avînd altă metodă, mai mult încurcase copiii. În mai puțin de două luni, deci, ar fi trebuit să macine materia pentru un an. Își pusese el tot sufletul să vîre în mințile tinere cît mai multe cuvinte ungurești. Venea la școală de cînd se făcea ziuă și stătea pînă seara, numai să iasă bine, să poată mulțumi pe domnul inspector... Ba mai tremura și pentru Belciug care, învîrtindu-se toată vremea cu biserica cea nouă, nu dădea de loc pe la lecțiile de religie.

— Ia seama, frate Ioane, că vine inspectorul la examen și o să pățim urît ! îi spunea Herdelea glumeț, dar muncit în suflet de griji.

— Parcă nu mai pot eu de inspectorul vostru... Dac-ai vedea tu ce trag cu zidarii de la biserică nici nu mi-ai mai pomeni de inspector, zău, Zaharie !

Nu se iubeau, dar nici nu se mai dușmăneau. Nu se căutau, dar nici nu se mai ocoleau și, cînd se întîlneau, schimbau cîte-o vorbă, două despre treburile oficiale, ferindu-se totuși de-a lungi conversația și mai ales de-a aduce pe tapet ceva din daraverele lor trecute.

Sîmbătă, în ajunul examenului, Herdelea ieși cu toți copiii la pădure, aduse verdeață și flori, și împodobi școala cu ghirlande. Sosi acasă în Armadia tîrziu după-amiazi, frînt de oboseală, de-abia tîrîndu-și picioarele. Tocmai se plîngea dăscăliței cît a muncit, cînd în fața casei se opri o trăsură și Ghighi năvăli în odaie, speriată :

— Tată, tată !... Inspectorul !

— O, bată-l Dumnezeu, că nu te mai lasă nici să răsufli ! mormăi doamna Herdelea.

Herdelea își uită deodată orice oboseală și se repezi afară.

Peste două-trei minute însă învățătorul intra în casă cu inspectorul.

— Te-am căutat în Pripas... Nu știam că nu stai acolo... Eu, spun drept, nu-mi pot închipui o școală bună condusă de un învățător din altă comună... Dar în sfîrșit, o să vedem mîine...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Herdelea mormăi ceva neînțeles. Cînd era mișcat și încurcat, vorbea foarte prost ungurește. Trase un scaun inspectorului, ștergîndu-l cu batista ca să nu fie cumva murdar.

— Mulțumesc, zise Horvat, acrit de schimonoselile limbii oficiale în gura unui învățător al statului. Mulțumesc !... Voiam numai să te anunț că am venit înadins pentru examenul dumitale... Știu de rîndul trecut că n-ai prea strălucit și vreau să văd cît progres ai făcut... Acuma însă aș vrea să găsesc pe aici un hotel sau așa ceva pentru noaptea asta...

— Avem două, domnule inspector, dar mai bine e la berăria Rahova... Curat și ieftin ! se grăbi Herdelea să-l lămurească în nădejdea să scape mai curînd de dînsul.

Dăscălița rămase netulburată pe canapea, lîngă fereastră, cîrpind niște pantaloni de-ai bărbatului, ca să nu-și mai strice hainele cele bune la cancelaria lui Grofșoru, unde avea de gînd să-și reia serviciul mai temeinic îndată după examen. Ghighi, nedezbărată de spaimă, stătea cu buzele uitate într-un zîmbet timid și nu-și putea lua ochii de la inspectorul care, în orice casă de învățător, e privit ca un idol înfricoșător.

— Familia dumitale ? întrebă Horvat.

— Da, da, zise Herdelea frecîndu-și mîinile cu respect. Mai aveam o fată, care însă e măritată, cu ajutorul lui Dumnezeu... Și un fecior.... de asemenea nu-i acasă...

— Cu gospodăria, doamnă, nu-i așa ? se adresă inspectorul dăscăliței cu o galanterie impunătoare. Foarte frumos ! Gospodăria e cea mai frumoasă podoabă a femeii !

— Eu nu vorbesc ungurește, zise doamna Herdelea, fără măcar să ridice nasul din lucru, cu o liniște care pe bărbatul ei îl îngrozi.

— Cum ?... Nu-nțeleg ! se miră inspectorul.

— Pricep eu ce ziceți, dar nu vreau să vorbesc ungurește ! Nu-mi place mie să mă strîmb trăncănind într-o limbă străină, cînd nici n-am nevoie ! sfîrși dăscălița cu o superioritate zdrobitoare și strîngînd din buze, parcă numai gîndul c-ar putea vorbi ungurește îi strepezește dinții.

Inspectorul Horvat nu înțelesese tot ce cuvîntase doamna Herdelea. Vedea însă că femeia aceasta, soția unui învățător al statului nu știe ungurește. Și era adînc indignat. Se mai întoarse spre Ghighi cu un zîmbet desperat :

— Poate că nici domnișoara nu vorbește ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Niciodată... nu... n-am vorbit ! răspunse Ghighi speriată c-o ia şi pe ea la zor şi schimonosind cuvintele ungureşti atît de îngrozitor, că inspectorul se cutremură de durere.

— A... da, da... Dumneavoastră desigur nu vorbiţi ungureşte în familie ? întrebă Horvat pe Herdelea.

— Nu... adică... ar fi greu... Femeile n-au de unde să... Mă rog... Băiatul însă vorbeşte mai abitir ca un ungur. Da... A uimit toată Armadia cum ştie de bine, murmură învăţătorul sfîrşind cu un suspin.

Inspectorul plecă stăvilindu-şi în gît revolta. După ce se sui în trăsură însă, spuse foarte grav lui Herdelea :

— Asta-i nemaiauzit, domnule ! Dacă nu poţi fi înţeles cu limba noastră nici în casa unui învăţător, care trebuie să fie un propovăduitor sincer, atunci cum să progreseze învăţămîntul ungar ? Cum, domnule ?... Ce-am văzut la dumneata m-a uimit şi m-a întristat... În orice caz m-ai făcut să fiu foarte curios de examenul de mîine...

Doamna Herdelea şi Ghighi avură ce ocărî toată seara pe socoteala inspectorului ; învăţătorul însă tăcu, nu-şi prea găsi culcuş în pat, iar a doua zi, mergînd în Pripas, se închină şi bolborosi toate rugăciunile cîte şi le aduse aminte.

Cînd bătu ora opt, inspectorul intră în clasă, înaintea lui Belciug, care veni de-abia pe la nouă, cu urmele de zid pe haine. Examenul fu o tortură pentru învăţător şi elevi. Horvat se amestecă într-una, încurca întrebările şi, de îndată ce un copil greşea, încrunta din sprîncene şi se uita triumfător la Herdelea. Ba de cîteva ori zise tare :

— Cum să ştie, dacă nu cunosc limba !... Nici unul nu vorbeşte cumsecade ungureşte ! Toţi se bîlbîie, se strîmbă... Scandal !...

Herdelea începu să se scuze că copiii nu pot şti perfect limba de vreme ce n-o vorbesc acasă şi că, de altfel, rezultatele nu sînt cum ar putea fi din pricină că el a fost înlocuit luni de zile cu un tînăr care venise cu obiceiuri noi. Dar, fiindcă inspectorul nici nu voia să-l asculte, se resemnă mai în urmă, îşi recăpătă sîngele rece şi nu se mai sinchisi de dînsul, examinînd parc-ar fi singur cu şcolarii, gîndindu-se doar mereu :

— Acu fie ce-o vrea Dumnezeu din cer ! Acolo-i toată nădejdea !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La sfîrşit veni rîndul preotului, cu religia. Copiii, înviorați, răspundeau limpede şi cu glas tare, ca şi cînd de-abia şi-ar fi stăpînit bucuria că li-e îngăduit să rostească vorba pe care o pricep.

— Aş dori să-mi spună un elev pe ungureşte *Tatăl nostru!* zise Horvat, la sfîrşit, nemulţumit că nu mai auzea limba statului.

Belciug, parcă n-ar fi înţeles bine, întrebă mirat:

— Poftim?

— Zic c-aş dori s-aud *Tatăl nostru,* în ungureşte, conform planului de învăţămînt! repetă inspectorul deodată mai sever.

— Asta nu se poate! răspunse preotul, hotărît şi scurt, îmbujorîndu-se de mîndrie.

— Cum nu se poate? zise inspectorul jignit de tonul răspunsului.

— Nu se poate, vorbi Belciug cu o francheţe care-l înalţa, pentru că elevii nu ştiu rugăciunile pe ungureşte, pentru că eu i-am învăţat în limba lor maternă, pentru că nici eu nu le ştiu pe ungureşte, căci nici pe mine nu m-a învăţat nimeni să le zic pe ungureşte, cum n-am învăţat nici eu pe nimeni!

— Mă surprinde şi culoarea, şi înţelesul cuvintelor dumitale, părinte! zise inspectorul Horvat grav. Legea prevede că în şcolile statului religia să se predea paralel în limba maternă a elevilor şi în limba oficială ungară. Va să zică cer minimul posibil cînd mă mulţumesc cu *Tatăl nostru.* Mă rog, te-am convins?

— Domnule inspector, eu unul prefer să nu mai predau religia în şcoala aceasta decît să-mi pîngăresc conştiinţa şi să-i zăpăcesc sentimentele credincioşilor mei! Orice să-mi cereţi, domnule, dar asta nu! Măcar credinţa să ne rămînă neatinsă! Măcar atîta drept s-avem şi noi în ţara asta, în care ne-am născut şi s-au născut părinţii noştri şi părinţii părinţilor noştri!

— Observ însă că limbajul dumitale nu se prea deosebeşte de cel al agitatorilor care stîrnesc zîzanie între naţiunea ungară unitară şi ungurii de buze române? rosti inspectorul aspru, încheindu-şi haina ca să-şi sporească autoritatea. Ţin să te previn, părinte, că statul nu dă ajutoare celor ce lucrează împotriva intereselor patriotice!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dacă respectul credinței mele strămoșești și împlinirea cinstită a datoriei mele de preot înseamnă agitație, domnule inspector, primesc bucuros orice urmări! Dar de la ceea ce cred că este de datoria mea, nu mă voi abate, în nici un caz! declară Belciug atît de energic că Herdelea se făcu mititel de admirație și de frică.

— Bine... Foarte bine... Iau notă... Probabil că din pricina aceasta nu progresează școala de-aici de loc... Foarte probabil!... Prea bine!... Voi lua măsurile de cuviință, negreșit, murmură inspectorul înghițindu-și mînia ca să nu dea spectacol în fața școlarilor; apoi întorcîndu-se brusc la Herdelea, urmă. Dumneata trebuie să fii cam obosit, nu? Se vede că ești obosit!... Cîți ani de serviciu ai?

— Treizeci și doi, bîlbîi învățătorul spăimîntat.

— Da? Treizeci și... A, e destul! Te sfătuiesc să ceri îndată să te scoatem la pensie!... Te sfătuiesc mult!... Vei avea o pensie frumoasă și te vei putea odihni, căci ai mare nevoie de odihnă... Va să zică să-mi trimiți petiția! Din partea mea vei avea tot concursul să fie rezolvată cît mai grabnic!

Belciug rămase cu Herdelea în curtea școalei după plecarea inspectorului, amîndoi descoperiți, în soarele vesel și fierbinte. Din clasă glasurile copiilor, dezghețate de frica prin care au trecut, veneau molcom și topite într-un zumzet de albine harnice. Stăteau tăcuți, gînditori și tulburați. Apoi deodată privirile lor se întîlniră și fiecare citi în fața celuilalt aceeași zbuciumare.

— E greu de tot, Ioane! S-au pus pe capul nostru să ne doboare! zise Herdelea trist și nehotărît.

— Nici pe Dumnezeu nu ni-l cruță, păgînii!... Vor să ne ucidă sufletul, nu le ajunge că ne-au încătușat limba! murmură Belciug cu o îndîrjire adîncă și stăpînită.

Tăcură iar. Primejdia parcă-i împrejmuia tot mai strîns, acoperindu-i și înduioșîndu-i. Ochii lor se îndulciră privindu-se. Și în același timp inimile lor se umpleau de iubirea care înfrățește pe ostași în fața dușmanului.

— Și noi sîntem vinovați, Zaharie! zise preotul cu glas care iartă și cere iertare.

— Greșeala iertare așteaptă, adăogă învățătorul.

Își strînseră mîinile ca și cînd ar fi făcut un legămînt.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

7

Peste vreo două săptămîni, după examen, Ghighi stînd în grădiniţa din faţa casei, văzu o trăsură prăfoasă apropiindu-se, care i se păru cunoscută. Dar numai cînd se opri, începu să ţipe de bucurie copilărească :

— Laura !... Pintea !... Mamă, a venit Laura !...

Alergă la trăsură, se sărută de nenumărate ori cu Laura, rîzînd, plîngînd şi ciripind neîncetat :

— Nici nu ne-aţi telegrafiat că sosiţi...

— Am vrut să vă facem surpriză...

— Te-ai mai îngrăşat, Laura scumpă... Şi ce bine-ţi şade aşa !

— Tu te-ai făcut iar mai frumoasă...

— Ei, destul, destul ! strigă Pintea glumeţ. Mai treci de mă sărută şi pe mine.

Herdelea ieşi fără haină, cum era, şi îmbrăţişă întîi pe George, în vreme ce, în urma lui, dăscăliţa cu lacrimi în ochi şi cu rîsul pe buze, murmură zăpăcită de emoţie :

— O, dragii de ei... Le-o fi foame şi noi n-avem nimic gata.... Dacă ştiam, tăiam vreo doi pui... Dragii mamii dragi !

O servitoare dolofană coborî tacticos din trăsură cu fetiţa Laurei în braţe. Speriată de gălăgie, copila începu să plîngă. Mamă-sa se repezi

— Dă-o-ncoace, Ilona !

Vru să o ia, dar Ghighi sări să i-o dea ei. În braţele ei însă fetiţa plînse mai tare.

— Nu te cunoaşte, Ghighiţo, de-aceea plînge, zise Laura, mîndră. Să vezi însă pe noi cum ne cunoaşte şi cum rîde ! Ţi-e mai mare dragul...

— Dă-mi-o mie, că eu sînt obişnuită cu copiii ! făcu doamna Herdelea, luînd pe micuţa Maria de la Ghighi şi ogoind-o : Taci cu mama tînă, taci, draga mămiţii scumpă şi dulce...

Fetiţa se linişti într-adevăr, spre admiraţia tuturor. Herdelea profită de ocazie şi-i pofti în casă, comandînd milităreşte :

— Înainte...marş ! În casă !... Aţi trăncănit destul în uliţă !

În casă urmară noi lacrimi şi mai ales se încinse o vorbăraie care nu se sfîrşi pînă la miezul nopţii. Laura povestea minunăţii despre Pintea, Pintea despre Laura şi amîndoi des-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pre odorul lor ; Herdelea zugrăvi pe inspectorul care a fost ticălos la examen, dar fără a spune că i-a cerut să iasă la pensie ; dăscălița și Ghighi întreținură pe Laura cu noutățile din Armadia, între care cea mai de seamă era logodna Lucreției Dragu cu profesorul Oprea... Între timp însă doamna Herdelea găsi destulă vreme să doboare trei pui mari în onoarea dragilor musafiri și să le servească la amiazi un papricaș cum n-au pomenit ei nici la Bistrița.

După-masă însă George stîrni o furtună cînd spuse că chiar mîine vor să plece cu toții mai departe, la Sîngeorz.

— Nu se poate ! Trebuie să stați și la noi baremi o săptămînă ! protestă Herdelea adăogînd apoi cald : Că doar și noi vrem să ne fălim puțin cu voi la armadienii ăștia, ce Dumnezeu !

— La întoarcere, la întoarcere ! zise Pintea neînduplecat. Acum nu-i vreme ! Ceilalți ne așteaptă în Sîngeorz de o săptămînă !

— Care ceilalți ?

Laura lămuri că „ceilalți" sînt Alexandru, fratele lui George, profesor în România, la Giurgiu, care a venit împreună cu Gogu Ionescu, soțul Eugeniei...

— Și Ionel, alt frate, contabil din Cernăuți, o completă Pintea. Sîntem atîția frați și surori că numai tata știe pe dinafară întreg pomelnicul !... De altfel, aduceți-vă aminte, vi l-a înșirat odinioară pe îndelete...

— Au luat vila Mara și o să petrecem plăcut toți împreună, mai zise Laura. Numai să nu uităm să telegrafiem lui Titu să vie și el neapărat, deși eu i-am scris... dar ca să știe c-am sosit...

În sfîrșit se învoiră și spre seară Herdelea cu George tocmiră două trăsuri pentru a doua zi, pînă la Sîngeorz.

Călătoria fu veselă, cu opriri scurte prin toate satele, pe la cunoscuți și prieteni. Valea Someșului se strîmta mereu, șoseaua se pitula pe sub stînci și rîpe tot mai piezișe, iar rîul însuși gîlgîia din ce în ce mai mînios... Ulița Băilor cotește din șoseaua cea mare în mijlocul Sîngeorzului, comună bogată și nesfîrșit de lungă. Un părîu gureș roade necurmat drumul ce urcă ușor printre case țărănești pînă ajunge la băile așezate într-un cazan împresurat de dealuri împădurite. Vile cochete sînt risipite și ascunse printre brazi bătrîni, în jurul unui dîmb ca o tidvă uriașă în vîrful căruia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

chioșcul alb pare o tichiuță de clovn. La picioarele dîmbului, văzîndu-se de departe, dintr-un perete tăiat în piatră, Izvorul Tămăduirii bolbocește prin guri numeroase, adunîndu-și borvizul într-un canal arămiu care-l duce în clădirea scaldelor. În fața izvorului e o terasă prundită, de unde pornesc zeci de cărări, păzite de brazi, spre vilele și căsuțele dimprejur. La o margine a terasei însă un hotel-restaurant nou, parcă stăpînește și ispitește toată lumea.

Sosiră pe la sfințitul soarelui in fața vilei Mara care albea cu ferestrele deschise. George strigă din uliță :

— Oaspeți primiți, oameni buni ?

Un căpșor frumos de femeie se ivi într-o fereastră, dar dispăru îndată cu un țipăt înăbușit :

— George... A venit George !

Într-un antreu larg, puțin întunecos, se întîlniră toate rudele și se cunoscură. Voiau să pară veseli, și totuși toți erau stînjeniți. Însuși George nu se simțea prea la largul lui cu neamurile din România ; fusese aproape copil cînd văzuse ultima oară pe Alexandru, și chiar Eugenia se schimbase mult în trei ani. Ca să scape mai ușor, George căută să glumească și să adaoge la numele fiecăruia cîte-o codiță hazlie ; ba la sfîrșit se învîrti și într-un picior, strigînd :

— Ei, mai sînt rude de recomandat ? Că mi s-a urît de cînd nu mai isprăvesc !

Vorbele acestea li se părură atît de șugubețe că toți izbucniră în risete care mai sparseră gheața puțin. Atunci interveni Atena, soția lui Alexandru, o femeie înaltă, uscățivă, cu trăsături fine și cam reci, dar cu o voce foarte caldă și simpatică :

— Bine, Georgel, se poate să uiți tocmai pe nepoții tăi ?... Veniți aci, copii !... Poftiți, moștenitorii noștri dragi !... Alecu, Ionică, Zoe !...

Toți Herdelenii se aruncară asupra copiilor, înăbușindu-i în sărutări. Mai ales dăscălița, care se simțea opărită în fața atîtor necunoscuți, găsi o adevărată salvare în copii și se retrase cu ei într-un colț ca să-i mîngîie.

Încetul cu încetul însă răceala se topi. Alexandru era un bărbat blînd, cu ochii dulci și barbișon negru, și se împrieteni curînd cu Herdelea, vorbind de școală și de unguri. Gogu Ionescu era mai bătrîn, aproape de vîrsta lui Herdelea, dar fiindcă nevastă-sa era prea tînără, umbla spilcuit, îmbrăcat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

după ultima modă, se rădea în fiecare zi, şi nu purta mustăţi : vorbea în fraze alese, parcă fiece cuvînt ar fi fost pentru *Monitorul oficial*, deşi la Cameră nu deschisese gura niciodată, fiind mameluc guvernamental. Laura şi Ghighi nu mai conteneau cu frumuseţea Eugeniei care, într-adevăr, avea ochi mari foarte albaştri şi mîngîietori, cu gene lungi şi dese care, cînd clipeau, parcă oftau, cu o gură cît o cireaşă coaptă, veşnic surîzătoare, cu obrajii catifelaţi care n-au nevoie de dresuri, cu talia mlădioasă, trasă prin inel, cu o rochie simplă şi totuşi de o eleganţă ademenitoare... Firește că şi Eugenia descoperea mereu noi calităţi Laurei şi Ghighiţei, cerînd din cînd în cînd şi părerea soţului ei :

— *Elle est ravissante*, Gogule, *n'est-ce pas ?* [1]

Gogu aproba foarte politicos, deşi el era atît de încîntat de nevastă-sa, pe care o luase fără zestre şi numai pentru frumuseţea ei, încît toate femeile din lume i se păreau mai mult sau mai puţin slute.

George umbla de la un grup la altul, strălucitor de mulţumire, azvîrlind cîte-o vorbă şi în sfîrşit statornicindu-se lîngă doamna Herdelea care se mai încălzise puţin discutînd de greutăţile casnice cu Atena, ea însăşi mare gospodină şi mamă iubitoare.

În vălmăşagul prezentărilor uitaseră pe fetiţa Laurei. Cu atît mai mult fu purtată din mînă în mînă, răsfăţată şi sărutată, pînă ce micuţa găsi de cuviinţă să-şi ude scutecele tocmai în braţele Eugeniei, spre marea veselie a tuturor.

— Bine că nu ţi-a pătat rochia ! strigă Ghighi.

— E semn bun pentru o nevastă tînără ! glumi Herdelea.

— A, ştii că a sosit şi Ionel, zise Alexandru către George, cînd se mai potoli zgomotul. Noi l-am găsit aici. Zice c-a venit de vreo zece zile. Dar crezi că poţi face ceva cu ursul cela ? Nici măcar nu vrea să stea cu noi. Are odaie la hotel şi toată ziua bate dealurile şi pădurile...

În sfîrşit Atena, ca gazdă, puse capăt taifasurilor :

— Acuma haideţi toţi în camerele voastre !... Şi într-o jumătate de oră să fiţi gata, că mergem să ne plimbăm ritel cu muzică, iar pe urmă vom lua masa la restaurant !... Ei, la revedere ! În curînd !

[1] E încîntătoare, Gogule, nu-i aşa ? (Fr.)

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Peste cîteva minute toţi se găteau şi în toate odăile se schimbau păreri despre noile cunoştinţe. Toţi erau încîntaţi, afară de Gogu, care nu putea uita rochia doamnei Herdelea, croită după moda de-acum douăzeci de ani, şi care se simţea jignit, deşi nu voia să se arate, că străinii aceştia nu-l respectă îndeajuns.

În amurgul înăsprit de mirosuri de brad şi de răşină, muzica lăutarilor răsuna alinătoare. Pe terasă şi pe cărările dimprejur furnica o lume voioasă pe care valsurile şi romanţele o fermecau. La Izvorul Tămăduirii era îmbulzeală de pahare, iar prin înserarea brazilor şoaptele de dragoste se întreceau şi se stingeau în aerul ce înviora inimile... Într-o poieniţă ascunsă grupul de neamuri dădu întîmplător peste Ionel, şezînd pe o bancă, cu ţigara în colţul gurii, nepăsător şi liniştit. Muzica şi zgomotul lumii de-abia ajungeau aici ca o adiere blîndă. Îl siliră să meargă să mănînce împreună.

— De ce nu mă lăsaţi pe mine în pace? zise Ionel, urnindu-se anevoie. Mie nu-mi place gălăgia şi lumea...

În întunericul înstelat restaurantul strălucea de lumină. Terasa mai toată era acuma acoperită de mese, iar în parfumul brazilor se amestecau mirosuri de mîncări şi băuturi.

— Uite Ungureanu! strigă George tocmai cînd erau aproape de masa ce li se rezervase, oprindu-se. Ce faci pe-aici, prietene?

Aurel văzu pe Laura în mijlocul celorlalţi, îşi scoase pălăria şi zise încurcat:

— Bună seara, stimată doamnă!

Laura răspunse dînd din cap serios, urmîndu-şi calea fără nici-o tresărire. Doar cînd se aşeză la masă se gîndi zîmbind că odinioară a putut simpatiza pe băieţoiul ăsta...

Erau pe la mijlocul cinei cînd deodată apăru Titu pe terasă. Se uită împrejur, puţin jenat, apoi văzînd masa cea mare, veni drept şi salută, parcă pe toţi i-ar fi cunoscut de cînd lumea.

— Am primit tîrziu telegrama şi de-abia adineauri am putut sosi!

Laura, care nu-l mai văzuse de la cununie, îl îmbrăţişă plîngînd şi murmurînd cu drag:

— Titule! Titule!

Soţii Herdelea se simţiră mai mîndri, observînd că feciorul lor a făcut impresie bună asupra noilor neamuri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Aici, aici, lîngă mine, că mie-mi sînt mai dragi poeții ! strigă Alexandru dîndu-și scaunul mai la o parte.

La dreapta lui Titu ședea Eugenia, care-l privea curioasă. Titu îi sărută mîna înelată și parfumată, și așezîndu-se îi zise :

— Superbă soră are George, iar cu încîntătoare cumnățică !

— Oprește, tinere, avîntul ! rise Alexandru. Să nu te apuci să-i faci curte că bărbatu-său e gelos ca un harap !

Gogu, de peste masă, zîmbi cu o nepăsare căutată, în vreme ce ceilalți rîseră cu poftă. Eugenia însă se roși puțin și răspunse :

— Cu toate astea îmi place să mi se facă curte !

— Aha ! aha ! strigă iar Alexandru. Care va să zică o invitație în toată forma ?... Gogule, să fii cu ochii în patru, că tînărul e primejdios !

Rîsul și buna dispoziție au domnit toată seara...

Titu fu găzduit, firește, tot la vila Mara. Se sculă însă mai de dimineață ca toți, să se poată plimba și să-și răcorească creierii înfierbîntați de emoțiile ce i le-au stîrnit oamenii din țara unde născuia și el. Se simțea fericit și-i suna mereu în urechi mai ales graiul lor grăbit și dulce. Dîndu-și seama că Alexandru îl simpatiza, voia să cîștige și prietenia lui Gogu, care, fiind deputat, îl va putea ajuta mai ales cînd va ajunge și dînsul în România. Apoi Eugenia îl fermecase așa încît o și visase, dar acum trebuia să-și astîmpere admirația, zicîndu-și că nu-i timpul să se țină de năluciri.

La izvor se întîlni cu Ionel Pintea care bea foarte cumpătat, dintr-o ceașcă, borviz cu lapte, în care înmuia chiflă.

— Asta-i cura mea, zise Ionel zîmbind silit.

Porniră împreună într-o pădure deasă de molifți. Ionel nu era prea încîntat, căci petrecea mai bine singur. Titu totuși se agăță de dînsul, dornic să afle ce-i în Bucovina, fiind întîiul om de-acolo cu care putea vorbi. Întrebările lui stăruitoare însă pe Ion Pintea îl plictisiră, încît în cele din urmă îi spuse răspicat :

— Dumneata vrei să mă faci să vorbesc de lucruri care pe mine nu mă interesează sau cel puțin nu mă pasionează. Eu azi sînt un simplu contabil, copleșit de muncă și care n-am nici vreme și nici poftă să mă amestec în zîzaniile politice. Orice politică mi-e indiferentă... Prostiile astea, iar-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tă-mă că zic așa, le-am făcut pe cînd eram prin liceu și nu le-am mai luat cu mine în viață, să mi-o împovărez... Și pe urmă, mai cu seamă la noi în Bucovina, politică înseamnă numai ceartă, hărțuială, scandal, murdărie... mai mare rușinea ! Sîntem puțini și totuși dezbinați în atîtea partide și bisericuțe, încît nimeni nu se gîndește la interesul general, ci toți se gîndesc numai la ambițiile lor mărunte... A, mi-e și scîrbă !... Eu cred că libertatea e cea mai mare nenorocire pentru poporul care nu-i copt s-o aibă. De aceea dumneavoastră aici sînteți mai fericiți, oricît vă plîngeți și vă burzu'uiți... Așa este, domnule ! Aici ungurii, nerozi, vă sîcîie, vă persecută, vă îngenunchează — adevărat. Asta-i norocul dumneavoastră, căci asta vă face dîrzi, solidari și puternici. În clipa cînd vi s-ar da libertatea, ați face și dumneavoastră ceea ce se face la noi. Ungurii sînt proști și vă întăresc vrînd să vă slăbească. V-ar distruge însă îndată ce s-ar dezlega lanțurile !

Titu rămase cu gura căscată, fără să mai poată răspunde.

— Ei, acuma ai aflat ? sfîrși Ionel acru. Adevărul e totdeauna dureros...

Titu murmură ceva, mai merse cîțiva pași, apoi deodată îi zise bună ziua și se despărți tulburat.

„Nu se poate... Vorbe... Astea-s aiurările unui ursuz !" se gîndi dînsul simțindu-se totuși obosit ca după o noapte nedormită.

— Încă unul care-i cu mintea plină de fumuri ! murmură Ionel singur, bucuros c-a scăpat de un tovarăș prea curios.

Titu fu posomorît toată ziua, parcă de cele ce i-a spus Ionel atîrna fericirea lui întreagă. Își amintea fiece cuvînt și-l durea ca o mare nenorocire. Laura îi șopti cînd găsi prilej :

— Ce ai, dragă Titule ? Nu fi urîcios ! E vorba de viitorul tău. George a vorbit cu Alexandru despre tine și despre dorințele tale... Ia seama să nu-i indispui pe toți !

După-prînz, stînd cu toții de vorbă într-un chioșc, la umbră, Herdelea povesti amănunțit rudelor cîte a pățit. Voind să-și pregătească mai frumos ieșirea la pensie, o întoarse pe coarda națională, arătîndu-le cum toate i se trag din faptul că a luat apărarea unui biet țăran român față de samavolnicia unui magistrat ungur, apoi stăruind mai ales

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

asupra examenului cînd inspectorul i-a cerut să nu mai lase pe copii să crîcnească pe românește, și sfîrșind melancolic :

— Dar decît să-mi ungurese sufletul la bătrînețe și să-mi vînd conștiința, mai bine s-ajung salahor muritor de foame ! Mai bine !... De aceea mă și bate capul să ies la pensie curînd-curînd...

Rudele din țară fierbeau de indignare. Chiar și Gogu se încălzi și, cînd Herdelea spuse că, de-ar fi mai tînăr, s-ar duce și el în România ca Titu, numai să scape de urgia stăpînirii ungurești — se repezi însuflețit la Titu și-i strînse mîna :

— Bravo, tinere ! Vino la noi, la libertate !... De ce-ai sta și dumneata între barbarii aceștia cutropitori de conștiințe !

Titu se înseninâ, mai cu seamă că Gogu îi oferi îndată să tragă la dînșii în București, adăogînd :

— La noi poți sta toată ziua, să mănînci și să faci poezii cîte-ți place !

— Să vii negreșit la noi ! O să-mi faci mare plăcere ! spuse și Eugenia privindu-l cochet și convinsă că melancolia de azi a tînărului a fost din pricina ei.

Alexandru îl pofti să mai meargă și pe la dînsul, prin Giurgiu, dacă i se va urî la București.

— Să vii numai, că n-ai să rămîi pe drumuri în România ! sfîrși Atena.

— Cu atîtea protecții mari, ministru trebuie să ajungi, Titule ! strigă Herdelea uitîndu-și grija lui, de mulțumire că-și vede feciorul fericit.

Într-una din zilele următoare Gogu și Alexandru, vorbind de Titu, socotiră că poate fi și mai nemerit să-i găsească vreun temei oarecare, ca să nu se simtă jenat stînd degeaba. Și hotărîră îndată să-l adăpostească la un ziar ; Gogu, ca deputat, are să-i facă loc barem la jurnalul partidului.

— O, da, la o gazetă ! zise Titu strălucind de bucurie, cînd află. Așa ceva visam și eu.... Tocmai așa ceva...

Perspectivele trandafirii îi șterseră din creieri răspunsul lui Ionel ce-l întunecase un răstimp. Cu privirea la țintă care lucea mai aproape, viața i se părea plină de comori.

De altfel Gogu prinse dragoste multă pentru „tînărul cu ochii aprinși de o lumină stranie și înălțătoare", cum îi zicea. Umblau mult împreună, discutînd politică națională și uneori chiar literatură românească, deși acasă Gogu se mîndrea că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

n-a citi în viața lui decît numai franțuzește. Alături de Titu, deputatul se simțea cuprins de înflăcărare :

— Trebuie să mai aveți răbdare, să mai luptați, să mai rezistați ! Va veni și mîntuirea ! Trebuie să vie !... Credeți că pe noi, dincolo, nu ne doare viața voastră de suferințe ?... Voi sînteți speranța noastră, precum noi trebuie să fim speranța voastră !

— De ce nu faceți un gest ca să ne încurajați ? întrebă Titu pe care gîndul acesta îl frămîntase mult.

— Vă dorim în adîncul inimii noastre, dar gura trebuie să fie mută ! zise deputatul român grav. O, politica !... Ce stupid lucru e politica în lume !

8

Ion auzi că Vasile Baciu a umblat pe la un avocat din Bistrița și că l-ar fi tocmit să-i scoată toate pămînturile de la ginere-său. Se spăimîntă mai ales simțindu-se slăbit în îndîrjirea lui de cînd i-a murit și copilul. Deși vedea primejdia, gîndurile nu-i mai erau îndreptate numai asupra ei, ci hoinăreau neputincioase ba încoace, ba încolo. Își zicea că n-are să dea nici un petec de loc, ș-apoi îndată iarăși că n-ar fi rău să cadă la o învoială cu Vasile, să-i astupe gura... În schimb inima îi bătea mereu mai nerăbdătoare, frămîntată de un dor înăbușit prea multă vreme care azi stătea să izbucnească. Cînd îi venea în minte Florica uita de toate, chiar și de socru-său, întocmai precum odinioară a uitat-o pe ea din pricina pămîntului.

A doua zi după ce află cum a fost Vasile Baciu la avocat, văzu pe Florica trecînd cu demîncare la oameni, sprintenă, zîmbitoare și dîndu-i binețe parcă l-ar fi chemat la dînsa :

— Ce mai faci, Ionică !... Noroc bun !

— Noroc bun ! mormăi el îngrozindu-se cum i se scurg ochii după ea.

În aceeași seară, venind de la cîmp, se opri în poarta lui George să-l întrebe ce să facă cu socru-său ? Dar în vreme ce George îi spunea și-l învăța ce credea, dînsul vedea numai pe Florica, în tindă, învîrtindu-se la vatră, pregătind cina, și de-abia se stăpînea să nu se repeadă la ea, s-o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cuprindă în braţe şi s-o ducă de-aici, să n-o mai atingă nimeni, nici să nu i-o rîvnească.

Ziua următoare se gîndi să se ducă iar la George, dar nu mai îndrăzni de frică să nu-i vadă în ochi patima. Şi, fiindcă totuşi trebuia baremi s-o vadă, alergă ca un smintit pînă ce ştirici la care holdă seceră Florica şi-şi făcu drum prin apropiere şi o zări.

Se mira şi se afurisea că a lăsat-o să se mărite cu altul şi că n-a luat-o el, şi-apoi se mîngîia singur, zicîndu-şi: „Mie mi-a fost scrisă Florica, degeaba..."

Încerca să se smulgă din lanţul ce-l strîngea tot mai tare ca să-şi întoarcă toate gîndurile la moşia lui ameninţată de îndîrjirea lui Vasile. Dar cînd se mustra c-o să-şi piardă averea pentru o muiere blestemată, cum se mustrase şi altădată, acum i se adăoga în creieri, nechemată, întrebarea: ce folos de pămînturi, dacă cine ţi-e pe lume drag nu-i al tău? Şi pe urmă gîndurile se înlănţuiau. Baremi de-ar fi trăit copilul, să ştie şi dînsul pentru cine munceşte şi se sfarmă... Dar aşa, cui ar rămîne moşia lui, dacă l-ar strînge Dumnezeu într-o bună zi, căci omu-i trecător ca adierea vîntului.

Din pricina alergăturilor zadarnice rămăsese în urmă cu munca pămîntului. Toată lumea isprăvise secератul, dar el mai avea încă două holde în picioare. Numai după o ceartă mare cu mamă-sa, se urni să trimită pe Glanetaşu cu trei lucrători la locul cel mai mare, iar delniţa de lîngă drumul cel vechi s-o doboare dînsul.

Era într-o joi. De unde muncea Ion se vedea drumul pe care treceau neîncetat femei cu coşuri şi dăsagi, mergînd la bîlciul săptămînal în Armadia. Mărul pădureţ sub care născuse anul trecut Ana, era încărcat de rod şi făcea o umbră groasă, deşi o porumbiştе verde îl acoperea pînă-n ramuri.

Ion lucra cu o voie bună cum nu mai avusese de mult, ca şi cînd ar fi presimţit o bucurie năvalnică. Se uita rareori spre drum, ca să nu-l ţie de vorbă nimeni. De altfel pe la prînzul cel mic nu mai trecea pui de om... Începu să lege snopi şi, cînd isprăvi şi-i aşeză în picioare, îşi aruncă ochii spre Pripas. Atunci văzu o femeie, venind grabită, cu nişte dăsagi pe umăr. Tresări şi privi împrejur, bucuros că e singur cît e hotarul de mare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Florica ! murmură dînsul apoi cu ochii spre femeia care se apropia mereu.

O sorbea cu cît se apropia şi i se părea din ce în ce mai frumoasă. Florica avea o năframă albă pe cap, legată strengăreşte. Îl zări şi ea, mirată şi cuprinsă de o strîngere de inimă. Dar nu-şi pierdu firea şi, cînd ajunse în dreptul lui, îi strigă zîmbitoare :

— Am să sosesc la spartul tîrgului, Ionică !... De, omul cu multe griji anevoie iese din casă !

Ion ar fi vrut să-i răspundă şi limba parcă i se înţelenise. Florica însă nu se opri. Şi atunci îl apucă o frică cumplită că nici acuma, deşi ar avea prilej bun, nu e în stare să-i vorbească, să-şi deşarte sufletul... Păşi spre drumul pustiu şi izbucni aproape disperat :

— Unde fugi aşa, Florico ?... Mai stai oleacă, stai că am să-ţi spun ceva... Şi vino mai încoace că doar n-o să piară tîrgul...

Femeia parc-ar fi aşteptat chemarea. Se întoarse din cale şi veni spre dînsul, cu faţa aprinsă, dar zicînd molatec :

— Vai de mine... nu mai să nu mă ţii mult de vorbă, Ioane, că mă omoară George...

Iar cînd fu lîngă Ion, adăogă mai încet :

— Mă duceam să vînd nişte pere oarzăne [1], că ne trebuiesc bani... Şi George nu mă lasă nici să...

Ion o privea tăcut şi simţindu-se jignit că îi vorbeşte de George. Nevasta, ridicînd ochii ei albaştri întrebători şi adîncindu-i în ochii lui tulburaţi, înţelese, îşi curmă gîndul şi murmură gingaş :

— Ce vrei, Ioane ?...

Bărbatul zise, cu dinţii strînşi, înfricoşat parcă să nu-i zboare spre dînsa cu sufletul înnebunit de patimă :

— Mai odihneşte şi tu... De ce nu vrei să te odihneşti ?

Privirile lor se împleteau fermecate.

Florica şopti mai domol :

— Îs grăbită, Ionică... zău aşa... Lasă-mă... să-mi văd de drum... zău aşa...

Dar în acelaşi timp păşea alături de Ion, cu umărul lipit de umărul lui. Trecură prin porumbişte şi se opriră sub părul pădureţ unde sumanul bărbatului era aşternut pe jos la

[1] Văratece.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

umbră, ca un culcuș pregătit înadins. Se așezară privindu-se în ochii strălucitori de o fericire mult așteptată. Ion vru să-i imputе că i-a pomenit de George, suflă greu pe nas și de-abia putu gîfîi :

— Ehei, Florico...

— Uf, ce cald mi-e... m-a topit căldura, zise femeia dînd mai la o parte dăsagii cu pere. Dai aici e bine, că-i răcoare... zău așa... răcoare...

— Răcoare, bîlbîi Ion în neștire peste cîteva clipe.

Apoi tăcură, ascultîndu-și bătăile inimii. Apoi Ion, brusc ca o fiară, o cuprinse de subțiori și-i mușcă buzele. Apoi Florica se lăsă pe spate, moale, gemînd...

— Tot a mea trebuie să fii tu ! zise bărbatul pe urmă cînd Florica își lega năframa, gata de plecare. Să știu de bine că fac moarte de om și tot a mea ai să fii !

— Ei, Ionică, multe zice omul ! răspunse femeia fără să-l mai privească. Cînd s-a putut, n-ai vrut ; cînd vrei tu, nu se mai poate !

Ion rămase șezînd pe suman, cu ochii după Florica ce se pierdea prin porumbiște.

— Ba se poate, murmură singur, ca o încurajare. Să știu de bine că...

Își reteză deodată vorba. Frunzele mărului foșneau ca o imputare. Și imputarea îi aducea aminte de Ana. Sări în picioare parcă l-ar fi înțepat o viperă. Nu mai îndrăzni să se uite spre mărul sub care, acum un an, cealaltă i-a născut copilul. Se duse la seceră, fără a întoarce capul, ca și cînd din spate l-ar fi amenințat o mînă nevăzută.

Florica se depărta pe drum legănîndu-se mîndră în șolduri. Inima lui Ion tresălta de noi fiori, în vreme ce buzele-i șopteau dîrz :

— Ba se poate !... Să știu de bine că fac moarte de om !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL XII — GEORGE

1

Precum flăcăii se duc pe la fete în fiecare seară, pe viscol ca şi pe vreme frumoasă, frînţi de munca zilei ca şi după odihna de sărbători, tot astfel se ducea acum Ion pe la George, nesmintit, ca spre un frate bun, cînd să-i ceară un sfat, cînd să-i dea el o povaţă, găsind totdeauna o pricină care să-i îndreptăţească venirea... Nu se mai sfia de George şi uneori schimba cîte-o vorbă şi cu Florica, în treacăt, cum se cuvine să te porţi cu orice muiere în casa omului.

Iar George se simţea măgulit că vine şi se mîndrea că-i caută sfaturile un bărbat deştept ca Ion care, prin minte şi şiretenie, s-a înstărit de unde mai înainte era calic ca şoarecele din biserică.

Numai Savista-Oloaga, care trăia pe lîngă casa lui George, bufnea şi se burzuluia din ce în ce mai năstruşnică. Fiindcă George a strîns-o de pe drumuri şi glumea uneori cu dînsa şi mai ales fiindcă nu uita niciodată, cînd aducea rachiu, să-i dea şi ei cîte-un păhărel, Savista îl iubea cu o furie sălbatecă, atît de caracteristică estropiaţilor[1], şi ar fi fost în stare să strîngă de gît pe oricine pentru dînsul. În schimbul mîncării n-avea altă îndatorire decît să stea toată ziua pe prispă şi să hîşîiască găinile ca să nu intre în tindă.

[1] *Estropiat* — mutilat, schilod.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ba joia, cînd era frumos, George îi mai dădea voie să se tîrască pînă-n Ulița Mare, să-și cerșească și cîte ceva gologani, să aibă și ea banii ei... Cu aceeași patimă ura însă pe Ion de cînd a simțit că umblă după Florica și că astfel vrea să înșele pe George. Se liniștise un răstimp, după ce ocărîse pe Ana, văzînd că venirile lui Ion s-au oprit brusc, și fusese chiar mîndră că ea a putut abate o primejdie ce amenința pe idolul ei. Dar acuma că Ion venea mai des ca totdeauna, îngrijorările o zbuciumau și o făceau să nu mai aţipească nici în după-amiezile cele mai dogorîtoare. De cum sosea Ion, ea se lipea pe prispă ca o broască, ciulind urechile ca să nu-i scape nici o vorbă, ochii îi luceau straniu, ca două mărgele de sticlă, urmărindu-i fiecare mișcare și privire, fără a pierde din vedere nici pe Florica în care n-avea nici o încredere, neuitînd că odinioară era să se mărite chiar cu Ion, dacă el ar fi vrut s-o ia... Se înfuria că nu putea surprinde nimic la Ion și că doar Florica se zăpăcea și se roșea puțin, încît oalele îi dădeau deseori în foc, umplînd toată casa cu aburi și miros de rîntaș ars.

Plictisită de atîta pîndă zadarnică, într-o zi, fiind numai Florica acasă, avu o izbucnire de furie, urlînd și amenințînd :

— Spun tot lui George... Tu ești rapandula... tu... tu... Ce vine Ion ? A ? Ce-i Ion ? Bărbat ?... Ptiu ?... Tffss !...

Scuipă spre Florica, se învineți de mînie neputincioasă, își smulse smocuri de păr din cap și ochii i se umplură de sînge răcnind :

— Rușine !... Rapandulă !... Omoară George !...

Femeia se sperie întîi, crezînd c-a dat boala rea peste ea, dar pe urmă, înțelegînd unde bate, o huidui. Și oloaga se potoli îndată, parcă i-ar fi turnat apă rece în cap. Îi păru rău că s-a trădat și, ca s-o dreagă, vru să arate c-a glumit și începu să rîdă cu dinții ei lungi și galbeni :

— Glumă, fă... Zău... Dă-mi ciorbă !... Foame...

O dată însă Ion pică pe la prînz, cînd George lipsea. Savista încremeni pe prispă văzîndu-l că intră în ogradă. Și cînd Ion zise nepăsător, oprindu-se lîngă poartă :

— Noroc, noroc, Savisto ! Tot voinică ?... Da George-i pe-acasă ?

— Numai Florica acasă ! răspunse ea repede, arzînd de dor să-l facă să se apropie de nevastă ca să se adevereasc bănuiala ei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Ion stătu pe gînduri cîteva clipe, ş-apoi zise mai încet, aruncîndu-şi ochii fulgerător spre tindă :

— Aveam cu George o vorbă... Păcat că nu-i şi el aici...

Şi plecă, întristat, clătinînd din cap, uitîndu-se înapoi din uliţă.

Savista fierbea de bucurie. Era sigură că Ion venise la Florica, înadins pentru că o ştia singură. Şi de-aici încolo cînd nu era George acasă, nu mai stătu lîngă uşa tinzii, ci tocmai în colţ, ascunsă după o grămadă de coceni de porumb, aşteptîndu-l să mai pice.

Peste cîteva zile Ion într-adevăr veni iar, tot pe vremea prînzului. Înainte de a deschide portiţa însă se uită prin ogradă. Oloaga, din ascunzătoare, vedea că pe ea o caută. Apoi Ion intră repede şi dispăru în tindă. Savista se tîrî cît mai fără zgomot spre uşă. Şi auzi glasul lui Ion, drăgostos, şi pe al Floricăi, înfricoşat. Tremura totuşi atît de grozav de bucurie că nu înţelese nimic, deşi cei doi în tindă vorbeau destul de tare.

Ion ieşi curînd, văzu pe Savista şi păli. Dar îşi reveni repede şi-i zise uşor :

— Am venit iar şi iar n-am dat de George... N-am noroc şi pace ! Rămîi sănătoasă, lele Savistă !

Oloaga nu răspunse ; în privirea ei însă filfîia atîta ură, că Ion plecă fără a mai întoarce capul. Era fericită şi de-abia aştepta să vie seara, să-i spună tot lui George...

— Bade... bade !... Vino-ncoa ! îl întîmpină cînd îl zări.

George, deşi ostenit rău, se duse spre ea la grămada de coceni.

— Ei ? Ce poznă-i cu găinile ? o întrebă în glumă.

Savista începu foarte încet şi rar ; dar apoi, cuprinsă de emoţie, spumegă încît nu mai era chip s-o priceapă nimeni.

— Ion ?... Ei, ce vrea Ion ?... A fost aici ? o întrerupse bărbatul ştergîndu-şi de pe obraji năduşeala frămîntată de praf.

— Ion... fost... Florica... fost... Tîlhari... Omoară, omoară ! gemu oloaga desperată, podidind-o lacrimile şi înecîndu-se de sughiţuri.

— Bine, Savistă, bine... Lasă că ştiu... bine ! făcu George liniştit.

De-abia după cină, cînd se culcă în pat lîngă Florica, se gîndi mai bine la vorbele Savistei şi se cutremură, căci deo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dată își amînti privirea lui Ion de la nuntă, privirea care l-a înspăimîntat atunci și pe care totuși a uitat-o. Cum a putut-o uita oare ?

„Apoi dacă-i așa, îl omor !... Amu nu mai iert... Îl omor !" își zise George hotărît, mîngîind corpul femeii care-i ațîța sîngele.

2

Doamna Herdelea nu voise să facă ceartă în fața oamenilor străini, în Sîngeorz, dar cum ajunseră acasă, îl luă pe Herdelea la zor :

— Nu știu, nebun ești ori nu ești în toate mințile, de vorbeai într-una că ieși la pensie. Se vede că ți s-a urît cu binele... Apoi de aceea ne-am căznit și am suferit, ca acuma, după ce ai scăpat cu fața curată, să cauți singur sărăcia ?

Ghighi era de aceeași părere, anume că retragerea ar fi o umilire. Cît privește că inspectorul cere să învețe pe copii numai ungurește, dăscălița răspunse prompt, potrivindu-și părerile după împrejurări, ca întotdeauna :

— Ei și ? Te încînți de lingușirile românilor, parcă din vorbe frumoase ai putea mînca ? Lumea știe că sîntem români, dar șovinismul nu-i a bună niciodată. Adică ce-o fi dacă o să-i învețe ungurește ? Lasă-i să învețe, că-i bine azi cînd știi o limbă străină, că vezi bine că fără ungurească nici nu te mai poți mișca din loc... Dacă-s vremurile așa, noi să le schimbăm ?

Herdelea însuși se simțea nenorocit că trebuie să se despartă de școală, dar totuși se rușina să spună chiar și acasă că inspectorul îl silește să iasă la pensie. Și de altfel mai spera în sine că pînă-n cele din urmă se va mai întîmpla ceva și nu va trebui să plece. De aceea amîna mereu și nu făcea petiția. Totuși, pe de altă parte, pentru orice eventualitate, răspîndea și prin Armadia știrea că, față de persecuțiile tot mai crîncene ale ungurilor, se gîndește să-i dea dracului și să se retragă. Răspunsul i-l dădu Grofșoru, la berărie, în gura mare :

— Prietene și frate ! Mai bine să mori decît să fii călăul copiilor noștri !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Și fraza aceasta făcu ocolul Armadiei, cîștigînd simpatii amîndurora și chiar lui Belciug, pe care Herdelea îl lua veșnic ca martor și care îngălbenea de indignare cînd venea vorba de inspectorul Horvat.

După asemenea încurajări, învățătorul iar venea hotărît să-și scrie îndată cererea de pensie. Acasă însă găsea împotrivirea dîrză a dăscăliței care îi schimba tot planul. Doamna Herdelea, sfătuindu-se toată ziua cu Ghighi, descoperea mereu argumente mai temeinice.

— Uite pe Zăgreanu ! Știi bine, că tu mi-ai spus, cît a fost în Pripas i-a înnebunit cu ungureasca... Și cu toate astea nu-i zice nimeni nimic, ba-l laudă toată lumea și-i prezice viitor mare !... Fiindcă așa și este !

Herdelea, încercînd să profite de simpatiile lor pentru Zăgreanu, spuse că ar fi mai cuminte să-i cedeze lui locul din Pripas, firește dacă are intenții serioase cu Ghighi. Pe cînd fata protesta împotriva acestui plan infernal, declarînd că-i e urît Zăgreanu (în Sîngeorz însă mărturisise în taină Laurei că e băiat foarte drăguț, măcar că e numai învățător), doamna Herdelea zise neclintită :

— Lasă, nu te îngriji tu de el... Îi găsește lui loc inspectorul, că știi doar cît îl iubește și-l protejează...

Prin august, într-o după-amiazi, Zăgreanu veni mai mișcat ca alte dăți, deși Ghighi nu era acasă. Herdelea trecu în grădiniță cu dînsul, să stea de vorbă. Și tînărul spuse îndată că sosește tocmai de la Bistrița și de aceea e plin de praf. Nici n-a fost încă să se schimbe. A văzut pe domnul inspector... Apoi nu mai putu continua. Herdelea îl privi întrebător.

— Mi-a spus multe, reluă Zăgreanu mai încurcat, parcă negăsind cuvintele potrivite. Mi-a făgăduit... cîte-n lună și stele... Mi-a făgăduit...

— Te are drag inspectorul, zise Herdelea liniștit. E bine să fii bine cu inspectorul, foarte bine... Numai să-ți dea o școală bună, într-un sat bun...

— Apoi vezi, domnule *colega*, da, da, bîlbîi tînărul. E greu... Nu știu cînd s-o putea... Da... Domnul inspector zice că vrea să-mi dea Pripasul...

— Pripasul ? făcu Herdelea cu o săgeată în inimă.

— Da... adică... zice că dumneata n-ai să mai stai mult, că-ți trebuie odihnă, că ai servit destul... că... în sfîrșit...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zăgreanu nu îndrăzni să-i mai spuie că inspectorul i-a poruncit să reamintească bătrînului învățător să trimită imediat cererea de pensie, altfel îl va scoate din oficiu, că în nici un caz nu va mai îngădui să înceapă tot dînsul noul an școlar.

Herdelea rămase pierdut. Înțelese ceea ce nu îndrăznise să-i mărturisească Zăgreanu și se simțea dureros rușinat.

— Adevărat, foarte adevărat, murmură apoi cu glas tremurat. Am servit destul, prea destul... N-am să mai stau... Nu, nu, fie liniștit inspectorul ! Fii și dumneata liniștit...

În aceeași seară, după ce se culcă doamna Herdelea și Ghighi, el se așeză la birou și scrise pînă tîrziu de tot. Strică multe coale de hîrtie și toate le udă cu lacrimi. Închipuirea că de-acuma părăsește pentru totdeuna școala lui, iubirea lui, îi sfîșia inima. Cînd i-a venit suspendarea, a plecat cu o scînteie de nădejde de întoarcere ; azi pleacă fără nici o nădejde. De azi încolo nu mai e învățător.

— S-a sfîrșit, s-a sfîrșit, șoptea dînsul frînt, ca femeia cînd trebuie să-și dea seama că a îmbătrînit.

3

Vasile Baciu fusese la trei avocați în Bistrița și toți trei îi spuseseră la fel : legea zice că copilul moștenește pe tată și tata moștenește pe copil. Asta înseamnă că să nu-și mai tocească opincile în zadar. Cu toate acestea el amenința mereu pe Ion cu judecata, nădăjduind să-l sperie, cum s-a speriat și dînsul odinioară. Sufletul lui însă era toropit de amărăciune și se revolta împotriva legii care îngăduise ca un tîlhar să vie să-i ademenească fata, să-i smulgă moșia și pe urmă, după ce bagă în groapă femeia, să rămînă cu pămînturile și averea luate cu japca... Gîndindu-se mereu la nedreptatea lumii, ajunse la bănuiala și apoi la convingerea că Ion a omorît pe Ana, înadins ca să-i rămîie moșia și să se poată însura a doua oară. Oamenii cărora le împărtășea credința aceasta credeau sau nu credeau, dar toți pizmuiau pe Ion că s-a ales cu atîta pămînt pe urma Anei... De supărare și de necaz, Vasile Baciu se așternu mai rău pe băutură.

Nemaiștiind încotro s-o apuce, într-o dimineață se duse la popa Belciug și i se plînse. Preotul, cumpănind și chibzuind, avu o idee cucernică și zise atît :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Bine... Am să vă chem pe amîndoi...

Și dumineca următoare Belciug cheamă pe Vasile și pe Ion, împreună cu mai mulți fruntași ai satului.

— Oamenii de omenie trebuie să se învoiască ! vorbi protul frecîndu-și mîinile. Să căutăm și noi, cu toții dimpreună, o învoială omenească ! Așa-i bine și așa-i frumos !

Ion, liniștit, ridică glasul :

— Eu nu-s nici cîine, nici fără suflet, domnule părinte... Nu-s, martor mi-e Dumnezeu ! În casă îl las să șadă cît o trăi, măcar că-i a mea după lege și poate mi-ar face trebuință. Dar îl las că-s om și nu strîng pe nimeni de gît... Trei locuri a vrut, trei le-a arat, le-a cules. Puteam să i le iau că-s ale mele. Nevoie de ele n-are că bucatele în loc să le mănînce, le vinde și le bea... Dar zic, lasă-l să aibă și să bea, c-a muncit destul și supărări l-au ars destule... Apoi amu, vedeți și dumneavoastră, oameni buni, dacă-l las eu să trăiască, dumnealui nu vrea să mă lase pe mine să trăiesc !

Vasile Baciu, aprins ca omul fără dreptatea legii, sări cu răspunsul :

— Adică cu ce drept să-mi iai tu averea mea ? Cum să-ți rămîie ție pămînturile mele !... Că fata mi-ai omorît-o, copilul ți l-ai omorît !... Cu ce drept ?

Vinele i se umflau pe tîmple ca niște rîme.

Dar vremea trecea, vorbele cădeau și învoiala nu se apropia. Atunci Belciug găsi clipa binevenită să intervie. Își drese glasul și rosti grav, ca la predică :

— Oameni buni și drepteredincioși, dreptatea-i veșnic cu două tăișuri, ca paloșul în mîna ostașului viteaz... Dreptate are Ion, căci legile lumii spun că averea copilului se cuvine părintelui care l-a zămislit și l-a crescut. Dreptate are și Vasile, căci după moartea fetei lui și a copilului ei, cuvenis-ar ca moșia să se întoarcă la cel care a agonisit-o... Acuma mie, paznicul sufletesc al vostru, dragi îmi sînteți amîndoi deopotrivă și dornic aș fi să dobîndiți deopotrivă fericirea pe pămînt ca și în ceruri, dimpreună cu fețele luminate cu care ne-am silit, cît am putut, să vă împăcăm cum e mai bine. Dîrzi și neînduplecați sînteți, însă ca două săbii ce nu încap într-o teacă. De aceea iată ce-am socotit eu ascultîndu-vă : stăpîniți amîndoi ce cuprindeți în ziua de azi, tu, Vasile, casa și locurile pe care ți le lasă, iar tu, Ioane, averea care ți-a hărăzit-o mila

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cerească. Dar iarăși socoti că drept n-ar fi să ajungă moșia în mîini străine. Viața omului e ca floarea cîmpului. Azi e, mîine nu-i... Poate că azi-mîine, Ioane, ai să te însori, să ai copii, dar poate, Doamne ferește, să și închizi ochii cînd ai crede că ești mai voinic. Apoi, așa, n-ar fi păcat de Dumnezeu să rămînă averea ta cui nici nu te-ai aștepta ?... Și-atunci aș crede c-ar fi înțelept și frumos să vă legătuiți amîndoi să lăsați ce stăpîniți sfintei biserici în cazul cînd, Doamne păzește, v-ați prăpădi fără moștenitori direcți, adică fără copii... Făcînd astfel, întăriți puterea Domnului pe pămînt ca și Domnul să vă primească sufletele în vecii vecilor !

Preotul tăcu brusc, coborînd ochii în jos, așteptînd parcă efectul cuvîntării sale asupra celor de față. Apoi cînd înțelese că toți sînt de părerea lui, se retrase în odăița de culcare, lăsîndu-i să convingă și pe cei doi pricinași. După multă vorbărie fruntașii izbutiră să-i facă să-și dea mîna... Beleiug, reveni atunci cu o declarație scrisă. Văzînd hîrtia, Ion mai șovăi o clipă, dar totuși iscăli, gîndindu-se că asta-i un moft fără valoare, deoarece dînsul are să se însoare curînd și să facă copii care să-l moștenească. Vasile se bucură că, dacă nu se întoarce la dînsul, moșia baremi nu se va risipi nici printre neamurile Glanetașului.

— Așa ! zise preotul împăturind frumos actul. De pe amvon am să dau de știre satului întreg hotărîrea voastră creștinească... Dumnezeu să vă binecuvînteze !

Vasile Baciu pe urmă se opri la cîrciumă, se îmbătă și se bătu cu straja Cosma Ciocănaș. Ion însă se duse la George, să-i povestească ce-a făcut. Și pe urmă se gîndi numai la viitoarea lui nevastă.

4

Titu socotea să treacă granița cu trei sute de coroane. Suma aceasta o avea, dar îi mai trebuia și ceva mărunțiș care să-i ajungă pînă la trecere. Pînă ce nu cunoscuse rudele din România, se înfuriase gîndindu-se că pornește în lume cu trei sute de coroane ; acuma mergea la sigur, ca și cînd ar fi plecat din Pripas în Lușca, ori în Măgura... Mărunțișul însă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îl încurca, fiindcă oricum se silea, nu sporea, și-i amenința rotunjimea celor trei sutare.

Salvarea îi veni sub forma unei idei, citind într-un ziar că Asociația pentru cultura și literatura poporului român va ține Adunarea Generală la Sibiu în luna septembrie... Deoarece, pe cînd citea, văzu pe masă *Tribuna Bistriței*, un ziar săptămînal local, se gîndi deodată: ce-ar fi să se ducă dînsul ca reprezentant al ziarului la serbările Astrei? Ar fi mai întîi că ar face economii de cheltuieli, și al doilea că ar cunoaște dintr-o dată, toată „inteligența" românească din Ardeal, înainte de a-l părăsi, cine știe pentru cîtă vreme... *Tribuna Bistriței* de altfel îi reprodusese poezii din *Familia*, cu osanalele cuvenite despre „distinsul poet al Văii Someșului"... Se așeză îndată și scrise cîteva rînduri bine simțite directorului gazetei, un avocat fără clientelă și mare naționalist, cerîndu-i un bilet de legitimație, și banii de cheltuială trebuincioși. Răspunsul directorului sosi peste trei zile, aducîndu-i biletul de legitimație, dar și vestea tristă că ziarul de-abia-și tîrăște viața de la o săptămînă la alta și că prin urmare „distinsul poet" ar face o faptă nobilă românească reprezentîndu-l, dacă se poate, pe propria-i cheltuială... Între timp, Titu, închipuindu-și cum va fi înconjurat și răsfățat dînsul la Sibiu, ca omul care e glasul unui întreg ținut de români, se însufleți atît de mult de ideea de a reprezenta *Tribuna Bistriței*, încît nici nu se mai sinchisi că nu a primit bani și că deci socotelile lui rămîneau tot încurcate cu mărunțișul.

Cu o săptămînă înainte de plecare veni acasă spre a se pregăti în tihnă și a-și lua rămas bun de la toți cunoscuții, căci omul știe cînd pornește dar numai Dumnezeu știe cînd se întoarce. Căldăraru, la despărțire, l-a îmbrățișat și n-a uitat să-i spuie că tot mai e timp să se răzgîndească, și Titu i-a mulțumit zîmbind pentru povață.

În Armadia toată lumea știa că Titu vrea să plece în România și toți se mirau de îndrăzneala lui. Cînd se află însă că va lua parte și la serbările Astrei, la care singur profesorul Spătaru a putut merge o dată, demult, și mai ales că se ducea ca reprezentant al *Tribunei*, mulți îl invidiară și-l felicitară.

Doamna Herdelea plîngea spălîndu-i și călcîndu-i rufele, iar Ghighi îi făcea în fiecare zi geamantanul spre a-l desface

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a doua zi, ca să-l facă mai bine și mai frumos, să nu rîdă de el frații din România. Seara, Herdelea tatăl și fiul se sfătuiau serios. Deoarece Titu, avînd încă încurcături cu recrutarea, nu putea obține pașaport pentru străinătate, Herdelea îi explică cum să-și facă rost la Sibiu de un simplu bilet de trecere; o dată ajuns dincolo nu-i mai trebuie nici un pașaport... Între altele însă bătrînul îi mărturisi că a și expediat cererea de pensie, iar Titu îl aprobă din toată inima, ba se însărcină să comunice știrea și doamnei Herdelea; o făcu într-adevăr cu atîta iscusință că dăscălița mulțumi lui Dumnezeu că în sfîrșit Zaharia a ascultat poveștele ei înțelepte. Drept recunoștință că l-a scăpat astfel dintr-un impas greu, Herdelea duse a doua seară pe Titu la berăria Rahova, ca să se întîlnească acolo cu toți domnii din Armadia și să-și ia adio cum se cuvine.

La berăria Rahova se improviză o adevărată serbare, cu chef și cu lacrimi. Întrebările, urările, felicitările zbîrniiau în urechile tînărului îndrăzneț. Herdelea îi ceru biletul de la gazetă, să-l arate tuturor și mai ales lui Ghiță Pop, copistul de la judecătorie, care nu voia să creadă că Titu este aievea reprezentantul *Tribunei* la adunarea Astrei. Profesorul Spătaru ținu și un discurs, culminînd în fraza că Titu trebuie să fie „veriga de unire între frații de dincoace și de dincolo de Carpați". La miezul nopții însuflețirea fu așa de mare încît toți cîntară *Deșteaptă-te, române!* Solgăbirăul Chițu, fiind și el mișcat, închise ochii, nevrînd să strice buna dispoziție a societății, mai ales că Titu nu trebuia să plece cu impresii urîte despre slujbașii Ungariei... Pînă la sfîrșit se amețiră bine cu toții. Herdelea, de supărare, bău atîta că Titu abia îl duse acasă, unde dăscălița îl ocări bine în gînd, dar fără a deschide gura, spre a nu-și strica somnul.

Cu cît se apropia ziua, cu atît Titu era mai tulburat. Se simțea fericit și totuși glasul îi tremura. Niciodată casa părintească nu i se păruse mai caldă. I se strîngea inima gîndindu-se că de-acuma va trăi între oamnei pe care nu i-a mai văzut, într-o lume necunoscută în care cine știe ce-l așteaptă?

Se duse pe la familiile prietene să le zică rămas bun. La Dragu găsi pe Lucreția împreună cu Oprea, azi soțul ei. Felicitîndu-l își aduse aminte de iubirea lui, versurile în care se chinuise să eternizeze ochii ei verzi. Acum iat-o așezată, cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

viața croită drept, fără cotituri deosebite, ca a tuturor oamenilor cuminți... Pe cînd el se aruncă în valurile lumii, ca într-o mare fără margini...

În ajunul plecării, după-amiazi, făcu o plimbare pînă-n Pripas, să mai vadă căsuța unde a copilărit și să se despartă de Belciug, care-i „cam acru și viclean, dar tot om de treabă", cum îi spusese tatăl său, îndemnîndu-l să nu cumva să nu meargă pe la dînsul... Preotul îl sărută și-l blagoslovi cu lacrimi în ochi, făgăduindu-i că-l va cerceta negreșit la București, deoarece speră să meargă și el foarte curînd, peste un an sau doi. Îl însoți apoi să-i arate biserica cea nouă, gata bună de sfințit. Îl plimbă prin toate colțurile, se suiră împreună în turn, la ceas, și-i zise cu multă duioșie :

— Foarte rău îmi pare că nu ești aici la sfințirea care va fi peste vreo două săptămîni ! Facem o sfințire minunată. Va veni și episcopul... O să fie o adevărată sărbătoare națională !

Titu îi promise că-i va trimite cărți poștale cu vederi din România și mai ales din București, „care trebuie să fie o minunăție"...

Belciug îl mai petrecu pe urmă pînă în dreptul circiumei și-l mai îmbrățișă o dată ca un frate.

Casa lui Herdelea din Pripas era mereu goală și tristă. Titu o privi pe dinafară, amintindu-și fără să vrea crîmpeie din fericirea trăită aici și neprețuită la vremea ei. Urcînd în pridvor, se pomeni cu Ion.

— Am auzit că vrei să pleci departe, domnișorule ?

— Mă duc și eu să-mi găsesc un rost în lume ! răspunse Titu serios. Anii trec și omul trebuie să facă ceva în viață, altfel nu-i vrednic să trăiască... Nu-i așa ?

— Așa-i, domnișorule, vezi bine că-i așa ! zise Ion. Apoi să te ducă Dumnezeu sănătos și să-ți dăruiască noroc pe unde-i umbla, c-ai fost tare de omenie !

— Să trăiești și tu, Ioane ! Tie de altminteri ți-a ajutat Dumnezeu și te-ai înstărit frumos... Păcat numai că n-ai avut parte de Ana și de copil...

— Apoi ce să facem ? făcu țăranul rece. Așa a vrut Dumnezeu...

— Ei, și-acuma, ce mai ai de gînd, Ioane ? Că doar n-ai să rămîi văduv toată viața, că doar ești tînăr...

— Așa-i, așa-i, vezi bine ! mormăi Ion întunecîndu-se.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Titu coborîse spre dînsul şi se răzimă de stîlpul porţii, cu pălăria pe ceafă. În asfinţit soarele se mînia şi împroşca cu raze aprinse. Umbra Măgurii-Cocorilor se întindea peste sat pînă la picioarele crucii de la marginea drumului, pe care Hristos stătea neclintit cu un martor mut alt tuturor tainelor. Ion se uită lung la domnişorul care i se părea că se schimbase mult de cînd nu l-a mai văzut. Voia să-i ceară o învăţătură, ca şi odinioară şi îi era frică să nu-l ocărască.

— M-am zbătut şi m-am frămîntat să ies la liman, începu iar Ion după o tăcere apăsată. Şi nu mi-a dat Dumnezeu nici o bucurie...

— Dar pămîntul ? întrebă Titu privindu-l cercetător.

— Pămîntul... de... pămîntul... Bun e pămîntul şi drag mai ţi-e cînd e al tău... Dar dacă n-ai pentru cine să-l munceşti, parcă... zău aşa...

— Trebuie să te însori, Ioane !

— Aşa-i, chiar aşa-i, domnişorule, murmură ţăranul cu ochii stinşi. Dar de cît să te însori cu oricine... Am păţit-o o dată, domnişorule...

Tăcu, aşteptînd parcă o întrebare sau o aprobare. Cum însă Titu nu zise nimic, urmă din ce în ce mai vioi :

— Amu dumitale pot să-ţi spun, că mi-eşti mai bun ca un părinte şi m-ai învăţat numai bine... Pot... Şi nu ştiu cum să-ţi spun, domnişorule ? Că dumneata pleci departe şi poate nici n-ai să mai auzi de mine şi de necazurile noastre... O, Doamne... Mare-i lumea !... Cînd crede omul c-a nemerit mai bine, atunci ia seama că-i tot de unde a pornit... Uite-aşa-i, domnişorule ! Aşa mă muncesc şi mă căznesc, şi nu ştiu ce să fac, cum să fac ?

— Azi, cînd ai avere, ce-ţi trebuie să te mai perpeleşti ? Nici prea hapsîn să nu fie omul, că lăcomia strică omenia. Pămînt ai destul...

— Destul nu-i niciodată, domnişorule... Dar pe cine vreau eu să iau nu se poate. Şi pe alta nu pot s-o iau...

— Pe cine vrei ?

— Pe Florica ! zise Ion cu o lucire aspră în privire.

— Care-i măritată cu George-a Tomii ?

— Aia !

— De, Ioane, se vede că Dumnezeu ţi-a dat c-o mînă moşia, şi ţi-a luat cu cealaltă mintea ! vorbi Titu. Cît e satu de mare nu găseşti tu decît pe nevasta lui George ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu-mi trebuie alta, domnișorule! scrîșni Ion deodată furios și cu o hotărîre sălbatecă în ochii sticlitori.

— Hm, făcu Titu aproape înfricoșat de glasul lui... De... Nu-ți trebuie...

— Dumneata ce mă înveți să fac? urmă Ion iară mai blînd și rugător.

— Nimic... Să te astîmperi!

— Dar dacă nu pot?

— Atunci fă ce știi!

— Nu știu nimic! bîlbîi Ion zvîrcolindu-se între mînie și neputință.

— Nici eu... Dar atîta totuși pot să-ți spun: astîmpără-te!

Pe Ion răspunsurile lui Titu îl umpleau de fiere. Destăinuia întîia oară frămîntarea lui cuiva și, în loc de încurajare, găsea împotrivire. Îl ustura inima că nu poate scăpa de nehotărîre. Și totuși patima lui crescuse atît de puternică, încît simțea bine că are să-l mistuie dacă nu va nemeri calea spre potolirea ei.

— Trebuie, domnișorule, trebuie! gemu dînsul stăpînindu-și focul.

Titu, spăimîntat de îndîrjirea ce i-o citea în față, tresări. Și repede îi dădu mîna zicîndu-i:

— Rămîi sănătos, Ionică!... Și astîmpără-te, ascultă-mă pe mine!...

Ion mormăi ceva și rămase în mijlocul drumului, uitîndu-se după el pînă coti la Rîpile-Dracului. Apoi scuipă cu scîrbă, bîiguind:

— Lasă că știu eu ce-i de făcut...

Titu petrecu seara la Grofșoru, împreună cu părinții și soră-sa. Și a doua zi porni cu trăsura la Monor, de unde avea să ia trenul spre Sibiu.

5

Din clipa cînd Savista i-a deschis ochii, George parcă s-ar fi trezit dintr-un somn adînc. Acuma înțelegea de ce îi tot dă Ion tîrcoale, de ce-i cere sfaturi și-i vine mereu prin casă. Adică pentru Florica. Cu toate acestea și de atunci încolo l-a primit. Vorbea și rîdea cu dînsul încît toată lumea ar fi jurat că sînt prietenii cei mai buni. Îl ura și rîvnea să-l prindă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să se răfuiască. Îi era frică și lui de răfuiala dorită și totuși o căuta. Pleca liniștit de-acasă, căci Savista era o paznică neprețuită și-i raporta în fiecare seară fiece pas al nevestii...

Ion însuși simțise de mult vrăjmășia Savistei și deseori îi venea s-o sugrume, ca să-și deschidă drumul la Florica. Ura însă numai pe George, din ce în ce mai rău, fiindcă numai din pricina lui nu e slobodă femeia. Dacă n-ar fi luat-o el, poate că ea l-ar fi așteptat și azi n-ar mai trebui să se zbuciume și să nu știe cum să se apropie de dînsa.

Chiar în ziua cînd Țitu plecă din Armadia, Ion aflînd că George nu-i acasă, înspre amiazi se repezi la Florica, nădăjduind să-i mai poată vorbi măcar o clipă între patru ochi. Savista, pe prispă, îl zări de departe și, nemaiputîndu-se ține la locul ei de pîndă după grămada de coceni, se răzimă îndată de perete, închise ochii, deschise gura și începu să sforăie ușor, parcă ar dormi dusă. Ion intră în ogradă, o văzu și o strigă pe nume. Oloaga însă nu răspunse. Atunci Ion se apropie și-i zise iar, mai încet, cu inima tremurînd de bucurie, vrînd s-o încerce dacă doarme aievea :

— Savistă !...

Oloaga însă sforăia nemișcată, deși vreo trei muște i se plimbau pe obrajii scofîlciți și asudați, pe gingiile alburii, pe dinții lungi și galbeni.

— Doarme, slavă Domnului ! murmură Ion, trecînd în vîrful picioarelor în tindă.

Savista își ascuți urechile. N-auzi decît șoapte și apoi glasul Floricăi, îndemnîndu-l să plece.

— Savista doarme ca iepurele, ia seama.

Oloaga fierbea de mulțumire c-a găsit, fără să vrea, mijlocul de a-i prinde de-a binelea. Dar, fiindcă de-afară nu auzea bine ce vorbesc ei înlăuntru, nu mai ieși pe prispă, ci de azi înainte se ghemui într-un colț în tindă, păzind de-acolo să nu treacă găinile pragul. Moțăia toată ziua și deseori sforăia. Florica, cu grija casei, nici nu băgă de seamă că Savista și-a schimbat locul. Dar cînd a auzit-o horcăind, s-a gîndit că poate să fie bolnavă și-a întrebat-o :

— Ce te doare pe tine, Savistă, de te-ai înmuiat așa ?

Oloaga se prefăcu. Se frecă la ochi cu pumnii, parcă de-abia s-ar trezi, și bolborosi mohorîtă :

— Nimic... Somn, somn...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Florica clătină din cap, dar n-o mai descusu, socotind c-o fi îmbătrînit și de aceea o apucă moleșeala mai des.

Trecură cîteva zile. Ion nu se mai arătă. Savista clocotea de nerăbdare.

Apoi vineri seara George, sfătuindu-se cu Florica, îi spuse că duminică noaptea va pleca cu tatăl său la Pădurea-Fulgerată, să aducă cîte-un car de lemne înainte de a-i năpădi căratul bucatelor de pe hotar. Și tocmai a doua zi veni iar Ion. Savista sforăia dusă în ungherul ei. Ion, care n-o zărise în ogradă, se sperie văzînd-o aici :

— Noroc, Florică... Dar ce-i cu Savista ? zise dînsul încet, cu glasul tremurat.

— Apoi așa face de-o vreme încoace... O fi bolnavă... Știe Dumnezeu... Da șezi, mai șezi la noi, Ioane !

— Mulțumesc, c-am tot șezut ! răspunse Ion uitîndu-se la Savista și apoi adăogă : Da George nu-i pe-aici ?

— Nu-i, că-i la porumb cu lucrătorii...

— Mhhm...

— Numai duminicile de-l mai prinzi pe-acasă acu, dacă ne-a îmbulzit munca... Da poate nici duminică să nu fie... că tocmai duminică seara vrea să plece la pădure...

Ion se cutremură, parcă l-ar fi zgîlțîit deodată o mînă năprasnică. Sîngele i se aprinse în inimă ca într-un ibric pus pe jăratec. O privi cu ochi atît de mari încît i se părea c-o vede sub mărul pădurel, în brațele lui, și-i simțea carnea fierbinte. Florica nu se uită la dînsul ca și cînd ar fi ghicit la ce se gîndește. Și Ion șopti aspru, poruncitor :

— Duminică, după ce pleacă dînsul, să știi că vin !... Auzi tu ?

Femeia tăcu.

— Să ieși în ogradă ! Auzi ?... Negreșit să ieși, altfel...

Florica tăcea mereu.

— De-atunci n-am mai schimbat o vorbă ca oamenii... Și nu mai pot...

— Dacă află George, ne omoară ! zise Florica foarte încet, fără a-l privi.

Ion scrîșni, încît pe femeie o trecu un fior.

— Să ieși, Florică !... Să nu faci cumva să nu ieși, că...

În clipa aceea amîndoi întoarseră privirile deodată la Savista care horcăia cu gura căscată și înghițea din cînd în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cînd. O privire înfricoşaţi, cu o presimţire urîtă, care însă trecu repede ca o nălucire.

— Doarme, doarme, murmură Florica.

Savista respira greu. Sudorile îi curgeau şiroaie pe tîmple, pe obraji. Roi de muşte bîzîiau împrejurul ei...

6

Titu nu se mai sătura privind pămîntul Ardealului care fugea, se îndoia, rămînea în urmă, se întindea departe, se apropia iarăşi... Şi trenul trecea trufaş pe lîngă satele româneşti, pe unele spintecîndu-le chiar ca un tiran neîndurător, şi doar pe-alocuri se oprea cîte-o clipă, însemnîndu-şi oprirea cu vorbe aspre ungureşti care zoreau sau huiduiau veşnic pe ţăranii drumeţi sau slujitori. Pretutindeni aceiaşi ţărani, umili, voinici, răbdători: pe şoselele albe, alături de care silitoare, pe cîmpiile galbene, răscolite de braţele lor şi udate de sudoarea lor, prin satele sărace, stoarse de vlagă. Unde era munca, erau numai ei. Pe urmă veneau gările mari, anticamerele oraşelor, şi ţăranii nu se mai zăreau. În schimb, apăreau surtucari grăbiţi, gălăgioşi, nerăbdători, vorbind poruncitor numai în grai străin.

„Noi muncim ca să benchetuiască ei! se gîndea Titu înecat de o revoltă din ce în ce mai mare. Asta-i ilustraţia nedreptăţii şi oropsirii noastre!"

În Armadia străinii de-abia se observau în mulţimea mare românească. Dar oraşele acestea parcă-i luau un văl de pe ochi, ca şi odinioară în Gargalău cocioabele de pe la margini. I se păreau nişte cuiburi uriaşe de urîtori duşmani care înghit, veşnic nesăturaţi, rodul muncii milioanelor de robi dimprejur.

La Cluj schimbă trenul. De-abia izbuti să se caţăre într-un vagon ticsit de oameni, să-şi aşeze geamantanul pe coridor. Atîta vorbă ungurească îi înnegrea sufletul. Se simţea parcă s-ar fi oprit deodată într-o mocirlă.

„O, ce bine-i că plec... Cel puţin nu voi fi nevoit să văd şi să aud mereu lucrurile acestea revoltătoare!..."

În aceeaşi vreme însă îi era ruşine că fuge din luptă. Îşi zicea că cinstit ar fi să stea în vîrtejul ciocnirii, iar nu să lase pe miile celea de umili în ghearele hrăpăreţe, fără apărare şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcri1901-1932

fără nădejde... Dar îndată ce se uita împrejur, curajul îi pierea și înțelegea că războiul acesta nesfîrșit cere voinici vînjoși, dîrzi, neîmpăcați, care luptă fără a-și da seama și fără încetare. Țăranii din Lușca... cei ce suferă bătăi, umilinți, temniți, și nu se înmoaie...

Se înnopta. Trenul gonea urlind. Nouri de scîntei se împrăștiau în răstimpuri peste ogoarele negre, licărind în văzduh ca o ploaie de stele căzătoare... Titu, pierdut în gînduri, privea în întunerec, rezemat cu fruntea de cerceveaua ferestrei deschise. Curentul amestecat cu fum îi vîlvoia părul... În vagon oamenii se liniștiseră. Rămăsese singur în coridor cu cîteva cufere. Îl cuprinse foamea și-și aduse aminte c-ar fi trebuit să mănînce la Cluj, dar l-a zăpăcit vălmășagul de lume și de zgomot. Scoase din geamantan merindea ce i-o pusese acasă. Pe cînd se lupta cu un picior de găină friptă, conductorul, care isprăvise controlul biletelor, veni să se mai odihnească puțin și, văzîndu-l mîncînd, îi zise „poftă bună" pe ungurește. Titu însă răspunse ursuz :

— Nu știu ungurește !...

Atunci conductorul se uită împrejur și, nemaifiind nimeni, murmură :

— Și io-s român, domnule !

Titu se înseninâ deodată. Îi oferi o bucată de friptură, zicînd într-una :

— Ești român... ești român... poftim... ești român !...

Și conductorul îi povesti că se cheamă Ștefan Popa, dar că și-a schimbat numele în Pap Istvan, fiindcă așa i-au cerut cînd l-au pus în serviciu, că e însurat cu o unguroaică, și are opt copii, că joacă și el cum cîntă cei mari, altfel ar rămîne pe drumuri.

„Adică acela care vrea să iasă din robie de la țară, trebuie să-și robească sufletul la oraș, să devie la rîndul lui o primejdie pentru robii care l-au născut !" se gîndi Titu cînd rămase iar singur. Cel ce se depărtează de satul lui trebuie să cadă în mrejele lor...

Adormi pe geamantan, istovit mai mult de gînduri decît de oboseală... Îl deșteptă un junghi în spinare. Soarele tocmai strălucea întristat. Și trenul huruia mereu, mereu...

Pe peronul gării din Sibiu așteptau un grup de domni cu brățare tricolore, care se împrăștiară la ușile vagoanelor :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

erau organizatorii însărcinați cu primirea oaspeților din toate ținuturile românești... Titu sări jos și se cruci văzînd cîtă lume care vorbește românește cobora din trenul în care dînsul se simțise atît de străin. Și totuși în tren nu vorbiseră românește! De ce n-o fi vorbit nimeni în tren românește?... Acuma toți se îmbrățișau, se chemau, încît Titu se sfia că el, în mijlocul atîtor români, nu cunoaște pe nimeni. Vru să se apropie de un organizator, cînd deodată auzi un glas tare:

— Herdelea Titu!... Herdelea!...

Se uită nedumerit și văzu pe cel care-i striga numele: un domn binefăcut, roșu la obraz, cu ochelari de aur, ras de mustăți.

— Aici! strigă Titu puțin răgușit de mirare. Eu sînt Titu Herdelea!

Domnul se repezi la dînsul foarte prietenos, întinzîndu-i amîndouă mîinile.

— Bine că te găsii, domnule!... Nu mă cunoști... Pintea... Doctor Virgil Pintea!... Mi-a scris fratele meu că vii la Astra, dar nu mi-a scris cînd sosești. Ei bine, ca să nu te scap, de două zile pîndesc toate trenurile, țipînd ca un nebun: Titu Herdelea... În sfîrșit, bine c-ai venit!

— Aa, fratele lui George? murmură Titu. Da, vezi, le scrisesem, dar nu m-am gîndit că o să te înștiințeze. Nu-ți închipui ce bine-mi pare că...

— Da, fratele lui George... Sîntem atîția frați că nu există colț de pămînt românesc, unde să nu fie rătăcit unul-doi. Aici, de pildă, sîntem chiar doi...

— Doi?

— Doi, dragă. De astă-primăvară. E și Liviu, căpitanul. Militar teribil, de la statul-major. Mîine-poimîine îl vedem general... Da-i ciufut rău. Nu știu cui seamănă. Ne face neamul de rîs. Nici nu s-arată printre noi. Veșnic numai cu nulitarii lui, cu nasul în cărți și hărți... Am să te duc totuși să-l cunoști. Dar să-l iei cum este...

Virgil Pintea era bun de gură și vesel și vioi ca un copil. Toată lumea din Sibiu îl cunoștea și-l iubea, fiind un medic priceput și dezinteresat și un român inimos. Găzdui pe Titu la dînsul. Avea un apartament plăcut, într-un cartier frumos. Dădu musafirului dormitorul, rămînînd ca el să se culce în birou pe un divan.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După ce Titu se primeni, ieşi împreună cu Pintea care îl prezentă, la cafenea, tuturor, ca pe un poet plin de făgăduinţi şi reprezentant al *Tribunei Bistriţei*. Îl primiră cu obişnuita simpatie ocazională. Unii îşi aduseră aminte de nişte versuri ale lui Titu din *Familia*. Mai ales însă Barbu Luca, un tînăr slăbuţ şi mititel, el însuşi poet şi redactor la un ziar din Sibiu, se împrieteni cu Titu şi se oferi să-i fie călăuză credincioasă şi nepărtinitoare.

Mai tîrziu Titu legă cunoştinţă şi cu căpitanul Pintea, care stătea într-o odaie simplă şi aproape sărăcăcioasă, pe lîngă comandamentul corpului de armată unde avea serviciu. Îl găsiră între hărţi, săbii, tunici şi cizme, în pijama scurtă, la birou, cu un teanc de acte în faţă, pe care le închise cu cheia în sertar, fiind secrete militare. Liviu Pintea era un om înalt, cu fruntea lată, cu părul rar, ochii albaştri-oţel şi pielea bronzată.

— Îţi aduc pe cumnatul nostru, zise Virgil, intrînd. Te previn însă că Titu e poet român şi deci să nu-i baţi capul cu ideile tale renegate, să-l sileşti să se supere !

Căpitanul zîmbi şi strînse englezeşte mîna lui Titu, zicînd politicos :

— Dacă-i poet, înseamnă numaidecît că-i şi iredentist !... De altfel să nu iei în seamă clevetirile fratelui meu... Sînt român şi eu, dar mai-nainte de a fi român, sînt ofiţer şi servitor al maiestăţii-sale împăratului. Ca atare, firește, nu pot admite năzuinţele celor de teapa dumnealui, care trag mereu cu ochiul către Bucureşti şi spre România : În mintea mea aşa ceva nu se cheamă politică naţională, ci trădare de ţară...

Vorbea foarte liniştit, avînd în voce energia omului care, după frămîntări grele şi-a stabilit o linie de conduită în viaţă şi o apără cu o convingere rece, hotărîtă. Titu îl asculta uimit. El încă nu întîlnise pînă azi un adversar cumpătat, cu argumente sigure, care nu se speria de fraze. Se simţi îndată într-o inferioritate supărătoare. Obişnuit să răspundă la contraziceri cu vorbe pe care, deşi izvorau dintr-un sentiment înverşunat, nu le putea strînge într-o ordine de bătaie logică — nu îndrăzni multă vreme nici să deschidă gura. Din norocire, Virgil cunoştea prea bine ideile fratelui său şi le răsturna cu uşurinţă, doborîndu-i şi acum dovezile cele mai grele prin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cite o glumă aruncată ca o piedică grotescă între picioarele unui luptător neîtemut.

Stătură împreună vreun ceas. La sfîrșit și Titu se întremă și puse căpitanului întrebarea :

— Dumneata adică nu dorești unirea noastră a tuturor ?

— O, asta deocamdată e utopie !

— Ce înseamnă la dumneata „deocamdată" ?

— Ei, cîteva secole să zicem... În orice caz cît timp puterea noastră militară e vie și viguroasă, zvîrcolirile iredentiste rămîn simple visuri utopiste.

— Dar dacă ar veni un război ?

— Războiul n-ar putea realiza visurile dumneavoastră. Se știe doar că România e aliata noastră. Deci...

— Alianțele însă nu sînt eterne !

— Vrei să zici că România s-ar putea întoarce împotriva noastră ? zîmbi căpitanul. Greșită socoteală. Foarte greșită. Pe care România nici nu va face-o niciodată, căci toate interesele ei o silesc să fie alături de noi. O silesc ! Accentuez special : o silesc !

— Dar dacă totuși n-ar fi cum crezi ? Ce-ai face atunci dumneata ?

— Curioasă întrebare ! zise Liviu devenind grav. Mi-aș face, evident, datoria. Se mai poate discuta aceasta ? Dar nici prin gînd nu mi-ar trece vreodată să șovăiesc măcar o clipă în fața unui dușman al împăratului, oricine ar fi dușmanul !

— Frații noștri...

— Aici nu începe frăție. Cînd fratele ți-e dușman și vrea să-ți răpească ție casa ta și ograda ta ca să și le mărească pe ale sale, ei bine, îi dai la cap ca și altui dușman și nici nu-ți mai pasă că ți-a fost cîndva frate !

Virgil ascultase zîmbind dialogul dintre Titu și Liviu. El făcuse de mult aceleași întrebări și primise aceleași răspunsuri, deși îi demonstrase șubrezenia temeliei lor. Dar, fiindcă știa că pe căpitan îl sîcîie și-l tulbură totdeauna asemenea discuție, Virgil era bucuros că Titu îl încolțea.

— Lasă-l, dragul meu, că n-o scoți la capăt cu dînsul ! strigă în cele din urmă medicul rîzînd, deoarece vedea că Titu se posomorăște. E renegat de tot... E pierdut pentru noi... Are să se schimbe însă cînd îl vom face general în România mare.

Liviu Pintea zîmbi disprețuitor !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901 1932

— Cred c-ar fi fost mai plăcut să fi vorbit de altceva...

— Da, despre Radetzky [1] sau de cucerirea Bosniei, zise Virgil rîzînd.

— Mi-ar fi făcut multă plăcere să cunosc și eu operele cumnatului nostru, continuă căpitanul, fără să asculte gluma fratelui său, întorcîndu-se spre Titu. Nu vorbesc românește atît de bine cît aș dori, fiindcă am stat numai între străini și n-am avut ocazie să vorbesc limba mea natală, dar citesc cu drag, cînd am răgaz, cărți românești. În general însă mă interesează romanele și nu pot suferi poeziile...

— Atunci tocmai ai nimerit-o ! strigă medicul. Căci Titu scrie numai poezii !

— Ce are a face ? Cel mult n-am să-l citesc...

Deși convorbirea fusese ținută tot timpul într-un ton de intimitate prietenească, totuși Titu ieși plouat din locuința căpitanului Liviu Pintea. Argumentele ofițerului se războiau în sufletul lui cu convingerile sale entuziaste și-i înțeleau în creier întrebarea înfricoșătoare : dar dac-o fi avînd căpitanul dreptate ? Din fericire Virgil nu-i dădu vreme să se zbuciume și-i zise serios :

— Văzuși cîte baliverne sălășluiesc într-un spirit strîmt de militar ?... Primejdia asta ne amenință însă pe toți, dacă nu ne vom apăra din răsputeri sufletele de invazia străină !

Sibiul avea o înfățișare de sărbătoare. Străzile geme au de lume românească, sosită de prin tindeni : preoți, învățători cu nelipsita umbrelă subțioară, profesori, avocați, țărani... Cu tot caracterul său german, orașul părea azi o reședință românească. În marea de români, străinii dispăruseră.

„Parcă miile de robi muncitori și harnici ar fi pus stăpînire pe cuiburile trîntorilor !" se gîndea Titu reînsuflețit la vederea furnicarului de români.

Seara avu la Hotel Traian un banchet de cunoștință. Titu ședea la masa reprezentanților presei, pe cînd Virgil Pintea, ca unul din fruntașii Astrei, trecuse aproape de bătrînul președinte. Între gazetarii gălăgioși, Titu se simțea străin. Toți se cunoșteau, își povesteau pățaniile naționale, procesele, articolele, vorbeau de tirajul ziarelor, de deputații români de la Budapesta, de guvernul unguresc, de procurori... O lume nouă își deschidea tainele în fața tînărului reprezentant al *Tribunei*

[1] J. Radetzky (1766—1858) — general austriac.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bistriței. Și lumea aceasta îl zăpăcea și-i răcea speranțele. În toate vorbele ce le auzea mișunau preocupările mărunte, personale, interesate. Nici unul nu rostea un cuvînt despre vreun ideal superior. Fiecare părea încîntat de sine însuși și îngrijorat veșnic să se ridice deasupra celorlalți cu orice preț... Vecinul lui din dreapta era Barbu Luca, tînărul poet care însă acuma de-abia se sinchisea de dînsul și alerga mereu să cioc-nească ba cu „ilustrul asesor consistorial", ba cu „magnifi-cența-sa Cutare" și, de cîte ori se întorcea la locul său, șoptea în treacăt lui Titu :

— E o canalie ilustrul, dar trebuie să-i faci curte, căci altfel nu poți trăi !

Pe la sfîrșitul banchetului, după multele discursuri umflate, Titu își simți inima atît de mîncată de amărăciune că-i venea să plîngă cu hohot.

„Pretutindeni egoismul, o Doamne !" își zicea privind cu ochii rătăciți la fețele roșite de băutură, cu rîsuri prefăcute pe buzele umede.

— Titule, Titule ! îl deșteptă deodată glasul lui Virgil de la spate. Ia vino încoace !... Ce-i cu dumneata, poete ? Ce ești așa de trist cînd toată lumea e veselă ?

De-abia acasă își dezvălui nedumerirea, cu lacrimi în ochi, ca un copil nepriceput care a suferit jigniri grele întîia oară cînd a pășit în lumea largă. Virgil Pintea îl ascultă pe gîn-duri, dînd din cap înțelegător.

— Toți am trecut prin amărăciunile dumitale de acuma, zise dînsul apoi, ca un părinte blînd. Dar viața așa e, dragul meu. Viața e nimicitoarea iluziilor. Numai cel ce-și poate păstra visurile în ciuda cruzimilor vieții, numai acela nu va pierde încrederea niciodată... Firește că spectacolul nu e înălțător, dacă intri în culise să vezi sforile... Nu te uita însă la indivizi, căci indivizii sînt mărunți, sînt oameni care totdeauna își caută rosturile lor. Privește departe și atunci ai să vezi cum se va schimba panorama... Serbările astea, de pildă ! Nu te uita la oameni, la discursurile lor, la conferințele și procesele-verbale în care fiecare caută să-și arate meritele reale sau închipuite... Nu ! Astea sînt nimicuri... Dumneata încearcă să vezi ansam-blul ! Și atunci vei simți în toate manifestările acestea, bune, rele, înălțătoare sau josnice, civilizate sau sălbatece, vei simți bătaia pulsului unui popor care vrea să trăiască și care se luptă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

crîncen ca să poată trăi... Într-o bătălie numai rezultatul are însemnătate hotărîtoare. Ce-mi pasă mie cum beau și mănîncă soldații în vremea războiului prelung ? Istoria nu va ști decît : am biruit sau am fost biruiți... Ș-apoi iarăși, lupta noastră e o defensivă activă, cum ar zice fratele meu căpitanul. Dușmanul ne atacă prin toate mijloacele moderne de cutropire, prin cultura lui, prin școala lui, prin arta lui, prin banii și prin munca lui... Noi trebuie să dăm din mîini ca baremi să nu ne înecăm. Atît. Dacă ne menținem la suprafață, am izbutit. Ținta este să nu pătrundă dușmanul în cetatea noastră. Ei, și ținta aceasta, cu toate mărunțișurile omenești care pe dumneata te întristează, e cîștigată. Asta-i mîndria noastră. Și trebuie să fie și mîndria dumitale și a oricui i-e drag aievea neamul !

Trei zile cît ținură serbările, Titu luă parte la toate ședințele, conferințele și banchetele festive, liniștit, mulțumit, răsunîndu-i în urechi cuvintele lui Virgil Pintea de cîte ori vreun amănunt încerca să-l tulbure. Însuflețirea însă nu-l mai stăpîni pînă a treia seară, la balul care încheia solemnitățile... Toate doamnele erau în costume naționale din toate ținuturile, oferind un spectacol impresionant. Și, spre miezul nopții, toate domnițele acestea frumoase ca zînele și gingașe ca florile se prinseră într-o horă imensă, fredonînd în cor, cu glasuri dulci, învăluitoare, cuvintele unui cîntec popular pe care Virgil Pintea, îmbrăcat țărănește, îl cînta din fluier în mijlocul lor... Hora aceasta i se păru lui Titu un simbol al întregii vieți ardelenești, legătura între mulțimea cea mare, umilă și ostenită, și conducătorii ei, ieșiți tot din sînul ei și neuitîndu-și obîrșia.

— Trăiască românii ! izbucni deodată Titu nemaiputîndu-și stăpîni emoția.

Strigătul fusese în sufletul tuturor, căci îndată toată sala se umplu de glasuri înflăcărate :

— Trăiască românii !... Trăiască doamnele române !... Neamul românesc !

Polițaiul orașului interveni discret pe lîngă bătrînul președinte al asociației să potolească entuziasmul primejdios. Glasul președintelui însă se pierdu ca o chemare neputincioasă în vîrtejul unui uragan zguduitor.

În aceeași noapte Titu vru să-și scrie articolul pentru *Tribuna Bistriței*, dar nu izbuti să lege nici două vorbe. Inima îi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

era atît de plină de fericire încît mereu trecea în birou la Virgil să-şi împărtăşească impresiile.

— Ce minunată-i viaţa românească ! zicea într-una. Ce mare e neamul nostru ! Nu există în lume popor mai bun, mai harnic, mai mîndru, mai puternic... Nu poate să existe !

În culmea însufleţirii îşi aduse deodată aminte că mîine trebuie să plece de-aici, dincolo. Dar îşi zise cu hotărîre : „Nu mai plec nicăiri ! Rămîn aici !... Ar fi o trădare să plec de-aici !.. Aici e nevoie de oameni ! Aici e nevoie mai mare ca oriunde !"

Adormi foarte decis să se oprească la Sibiu, să intre la vreo gazetă, în sfîrşit să se facă folositor norodului.

A doua zi se deşteptă frînt de osteneală, pe cînd Virgil Pintea îl scutura din răsputeri :

— Sus ! Sus, leneşule !... E ora zece şi trenul n-are să te aştepte pe dumneata, stimate poete, să-ţi mistui în somn impresiile naţionale !... Haidem, să nu întîrziem de la poliţie, unde trebuie să scoatem biletul de trecerea frontierei, altfel rămîi aici...

— Cum să rămîn aici ? sări Titu, biruindu-şi deodată oboseala. Imediat sînt gata ! Numai cinci minute !... S-ar putea să mai rămîn aici, o dată ce am pornit la drum ?... Dincolo e fericirea cea adevărată... Acolo trebuie să fie !

7

George turba... Dintru-ntîi îi venise să se năpustească la Florica şi s-o zdrobească. După ce a scos-o din sărăcie şi din noroi, după ce nu e în stare să-i facă baremi un copil, acuma umblă să-l şi necinstească ? Se opri însă gîndindu-se că Ion e capul tuturor relelor şi că deci cu dînsul trebuie să se răfuiască... Al Glanetaşului i-a făcut destul rău, numai rău, şi fără nici o pricină...

Toată ziua de sîmbătă îşi ascunse mînia parcă nici n-ar bănui nimica-n lume. Şi, fiindcă Ion n-a venit pe la ei, seara s-a dus la cîrciumă unde l-a şi întîlnit. Vorbiră mai prietenos ca altă dată şi George îi spuse că mîine se va duce la pădure, şi spunîndu-i îl privi atît de senin încît văzu bine bucuria din ochii lui Ion care, ca să-l descoase, întrebă :

— Da cînd vrei să porneşti, George ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Glasul lui, tocmai pentru că voia să pară nepăsător, avea o tremurare uşoară de mulţumire pe care George o simţi foarte bine. Răspunse liniştit :

— Apoi cînd o insera mai bine, ca să mergem pe răcoare.

Duminecă după-amiazi trecu iar pe la cîrciumă şi iar întîlni pe Ion, şi iar aduse vorba că diseară trebuie să plece la pădure. Ion era ameţit de rachiu şi chiuia şi horea parcă toată lumea ar fi fost a lui. În ochii lui strălucea sfidătoare bucuria bucuriilor. Apoi cînd să iasă George, Ion îi ură drum bun şi mai ceru o sticlă de băutură, să-şi astîmpere focul.

Pe Florica însă George degeaba o iscodise. Îşi vedea de treburile ei prin casă, ca totdeauna, încît bărbatul se gîndi că poate ea nici nu e vinovată. Îi pregăti merinde în traistă şi ea însăşi agăţă traista de loitră. Cînd începu să se întunece, Toma Bulbuc opri cu carul în uliţă, în faţa casei. George înjugase boii şi-l aştepta. O slugă de-a lui Toma veni în carul feciorului, să-i mai ţie de urît pe drum. Cînd îşi făcură cruce să pornească, sluga strigă :

— Da topor nu-ţi iai, bade George ?

George tresări. Înadins nu luase, gîndindu-se c-o să-i trebuiască acasă. Sări jos din car şi alergă în tindă. Savista, care se trîntise pe prispă, nepricepînd cum poate pleca dînsul cînd ea i-a spus că are să vie Ion Glanetaşu, bîigui plîngător :

— Nu duce, bade... Stai aici...

— Să nu păţeşti ceva, George, că te-ai întors din cale, murmură Florica.

— Vezi mai bine tu să nu se întîmple pe aici vreo poznă ! zise bărbatul tare, de frică să nu audă nevasta cum îi bate lui inima.

— N-ai nici o grijă, că doar mă cunoşti şi mă ştii ! răspunse femeia liniştită.

Carele se urniră. Întunerecul le înghiţi curînd, lăsînd în urmă numai scîrţîitul roţilor, din ce în ce mai mulcom.

Pe bolta vînătă stelele se aprindeau pe rînd ca nişte luminiţe fricoase. Peste sat se cobora o ceaţă plăpîndă, albuie, care parcă subţia bezna şi o răcorea.

George tremura în car ca şi cînd l-ar fi zgribulit frigurile. De vorbea, îi dîrdîiau dinţii. Ieşiseră din sat şi suiau pe coastă, printre ogoare tăcute pe care clăile înnegureau ca tîlharii la pîndă... Două zile plănuise dînsul ce-o să spuie tatălui său cînd va sosi clipa, şi acuma nu-i venea nimic în minte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I se părea că a plecat de-acasă de un veac și vedea mereu pe Ion cum se furișează în ogradă, cum se așază în pat lîngă Florica... Apoi deodată gemu :

— Parcă nu mi-e bine... Mă întorc...

O luă drept peste cîmp. Auzi cum strigă tatăl său ceva, dar nu înțelese nimic. Vru să-i răspundă „bine, bine", și n-avu glas. Cînd nu mai auzi carele, începu să alerge. Se rostogoli de vreo două ori prin șanțuri, peste hațuri. Îi era cald de se năbușea. Un strop de sudoare îi căzu pe mînă și-l învioră parcă l-ar fi atins un cărbune aprins. Cu cît se apropia, cu atît îi era mai frică să n-ajungă prea tîrziu.

Sări gardul porumbiștii din dosul casei, ieși în grădiniță din față și de-aici în ogradă. Casa dormea nepăsătoare și tăcută ca o matahală moartă. Peste drum un cîine hămăi de două ori, iar în balta din vale broaștele orăcăiau urît într-o întrecere atițătoare... Vru întîi să intre buzna, dar se răzgîndi înainte de a porni spre tindă. Poate că Ion totuși n-a venit încă, și-atunci... Bătu în ușă, ușor, cum bat flăcăii în geam, la fete. Glasul Floricăi răspunse îndată, limpede, nedormit :

— Cine-i ?

George tăcu. Glasul femeii îi zbîrnîia în creieri, spunîndu-i : „Vezi, nu dormea... Îl aștepta..."

Auzi pașii Floricăi, desculți, apropiindu-se încurcați de foșnetul cămășii. Ușa se crăpă hotește să nu facă zgomot.

— Tu ești ? șopti ea.

— Eu, eu, mormăi George intrînd repede.

Nevasta recunoscu glasul, se dădu la o parte ca plesnită de un bici. Dar, înainte ca George să-i fi simțit spaima, se reculese și, punînd zăvorul, întrebă îngrijorată :

— Vai de mine, George, dar ce-i de te-ai întors așa ?

— Nu prea mi-e bine... Dar lasă, că nu-i nimic... Culcă-te tu ! Pînă mîine-mi trece, zise bărbatul încet, ca și cînd i-ar fi fost teamă să nu deștepte pe cineva.

Florica vru să mai întrebe ceva, dar răspunsul lui șoptit și tremurat parcă-i puse un căluș în gură. Se urcă în pat, se învăli și căută să vadă prin întunerec ce face George. Nu vedea nimic, dar îl auzea suflînd greu și-apoi deodată dezbrăcîndu-se grăbit. Cînd se întinse lîngă ea, sub cearșaf, un fior îi trecu prin spinare, căci George era un sloi de gheață.

— Ce ți-e de te cutremuri așa ? întrebă bărbatul cu un glas gros și greu ca un dangăt de clopot.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

, — Ce să-mi fie... M-a cuprins frigul cînd ți-am deschis...

Vremea parcă stătea în loc, precum stăteau și dînșii nemișcați, oprindu-și respirația ca să audă mai bine orice urmă de zgomot, într-o așteptare amorțită. De-afară pătrundea ca prin puf orăcăitul broaștelor, îndulcit, ca un cîntec de dragoste. Geamurile însă se stingeau în întuneric încetul cu încetul, arătînd că vremea totuși trece și că cerul se înnourează treptat-treptat. O stea verzuie, care mai clipea singuratecă, dispăru deodată, acoperită parcă de o perdea neagră, trasă de o mînă tainică.

Cine știe cîtă vreme s-a scurs astfel ?

Se gîndeau acum amîndoi, aproape în același timp :

„Poate că nu mai vine..."

Și pe cînd se gîndeau, auziră deodată poarta, scîrțîind foarte ușor, apoi niște pași care se apropiau de casă, rar, cu mare băgare de seamă. Apoi cîinele de peste drum hămîind iar de două ori. Cîntecul broaștelor se curmă scurt ca și cînd arunci un bolovan în apă.

George și Florica încremeniră. Peste un minut pașii în ogradă se mai apropiară puțin. Apoi iar urmă tăcerea, apăsătoare ca o piatră de mormînt... Și-apoi tăcerea fu clătinată brusc de un fulger orbitor, în lumina căruia își văzură, amîndoi, ochii sticlitori de încordare. În aceeași clipă însă răsună un șuierat lin ca o chemare veche... Atunci George se ridică în pat și ascultă, iar după un răstimp șopti stins :

— Mi se pare că e cineva în ogradă ! ?

— Cine să fie ? zise Florica cu un glas gîtuit de spaimă.

— Mă duc să văd ! mormăi repede George sculîndu-se și trecînd cu pași hotărîți în tindă.

Cînd atinse zăvorul, îi trăsni prin creieri că nu poate ieși afară cu mîna goală. Se gîndi să ia toporul, dar își aduse aminte că toporul l-a lăsat în car. Tot atunci își mai aminti că în colțul tinzii, după ușă, trebuie să fie sapa cea nouă pe care a cumpărat-o joia trecută în Armadia și căreia numai ieri i-a pus coadă. Încet, să nu se împiedice de Savista și s-o scoale, pipăi în ungher și o găsi... Pe urmă deschise ușa și păși pe prispă cu sapa în dreapta. Vru să izbească îndată, dar nu văzu nimic de întunerec... Zise aspru și tare :

— Cine-i ?... Cine-i ?

Un vînt rece se porni deodată, deșteptat parcă de glasul omului, fîșîind trist prin frunzele pomilor și trîntind poarta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ogrăzii, care rămăsese crăpată. Atunci George prinse în marginea grădiniței din fața casei o mișcare nevrută, după care auzi îndată :

— Ssst... ssst... ssst...

George făcu cîțiva pași spre grădină, îndîrjit. Și întrebă iar mai apăsat :

— Cine-i ?

— Ssst !... ssst... st ! răspunse acuma mai aproape.

Cu amîndouă mîinile, George ridică sapa și izbi. Simți că fierul a pătruns în ceva moale și în gînd îi răsări întrebarea : „Unde l-oi fi lovit ?" Dar numaidecît se auzi iarăși, mai încet și rugător :

— Ssst... ssst...

George izbi a doua oară. Sapa vîjîi în aer. Apoi un pîrîit surd, urmat de un zgomot năbușit ca și cînd se prăvale un sac plin. Mai ales zgomotul acesta înfurie mai crunt pe George. Parcă tot întunerecul s-ar fi schimbat dintro dată, într-o baltă de sînge închegat, care-l asmuțea. Lovi a treia oară, fără a-și mai da seama unde...

Orăcăitul broaștelor reîncepu brusc, speriat, amenințător, ca o văicăreală vîltorită în văzduh de vîntul ce sufla mereu mai mînios și mai înțepat. George tresări, ca și cînd deodată și-ar fi revenit în fire, și intră grabnic în tindă, zăvorînd bine ușa și așezînd sapa la locul ei.

În casă Florica ședea acuma ghemuită de groază, pe laviță, lîngă fereastră.

— Ce-ai făcut, omule ? murmură femeia întinzînd brațele spre dînsul, ca o apărare sau ca o rugăciune.

— L-am omorît ! răspunse scurt George.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL XIII — SFÎRȘITUL

1

Ion se prăbuși sub lovitura a doua care-i crăpase țeasta. Lovitura următoare n-o mai simți, precum nu simțise durere nici la cea dintîi... Venise de-a dreptul de la circiumă, ametit însă mai mult de fericire decît de rachiu, deși băuse atîta de speriase pe vădana lui Avrum. Venind, fluiera vesel ca pe vremea cînd era holtei și se ducea la fete, înainte de-a fi avut vreun gînd de însurătoare. Dar sufletul îi era așa de plin de bucurie, că se stăpînea să nu sară să îmbrățișeze gardurile pe lîngă care trecea și ciinii care-l lătrau ici-colo. Strecurîndu-se în ograda Floricăi, trase o înjurătură înăbușită fiindcă poarta scîrțiise puțin și-i era frică să nu se trezească Savista. De altfel se hotărîse ca, dacă oloaga s-ar deștepta și ar cîrcni, s-o cotonogească fără multă vorbă. Lăsă poarta deschisă înadins ca să nu mai scîrțîie cînd va pleca. Toate le potrivise cu mare grijă, numai la George nu se gîndise deloc, parcă nici n-ar fi fost pe lume.

Cînd se deschise ușa tinzii cu zgomot, i se încuibă în minte să facă „ssst", tot din pricina Savistei. După pași cunoscu însă că nu e Florica. Avu o străfulgerare de gelozie: o fi îmbrățișat altul pe femeia inimii lui... Dar la George nu se gîndea. N-apucă să scrîșnească din dinți, cînd auzi glasul lui George. Iar glasul acesta îl ului atît de mult că i se moleși toată ființa de parcă nici mîna nu și-ar mai fi putut-o mișca. În creieri

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

totuși îi rămase uitat acel „ssst" pe care simțea nevoia să-l rostească prostește, fără voia lui.

În aceeași clipă își dădu seama deodată că i-a sosit ceasul. Mintea i se lumină, deși gura-i boscorodea într-una „ssst", tot mai domol și mai nesigur. Aștepta loviturile, îngrijorat doar cu ce o să-l trăsnească? Auzi foarte lămurit vîjîind în aer ceva, simți o izbitură ascuțită în brațul drept, dar fără durere și urmat doar de o fierbințeală ciudată, care parcă-i topea creierii, încît începu să-și amintească repede, ca într-o aiurare, cum se ducea la liceu în Armadia, cum a fugit de la școală ca să umble cu vitele pe cîmp și să țină coarnele plugului, apoi dragostea lui dintîi cu fata dascălului Simion Butunoiu, măritată acum cu unul din Săscuța, apoi dragostea lui să aibă pămînt mult, și Ana, și copilul, și Florica, și Titu cu toată familia Herdelea și cu cîntecele cele frumoase, seara în pridvor, și-i părea rău că toate au fost degeaba și că pămînturile lui au să rămîie ale nimănui... Vîjîi iar ca o vijelie îngrozitoare într-un pustiu fără margini, și înțelese că iar îl lovește... Apoi deodată, ca și cum sufli în lumînare, se făcu întunerec deplin.

Pe urmă se trezi ca dintr-un somn greu. Habar n-avea cît stătuse în nesimțire și nici ce se întîmplase. Numai cînd își auzi propriile-i gemete, își aduse aminte... Era ud leoarcă. Se simțea parc-ar zăcea într-o baltă murdară. „O fi sîngele meu!" se gîndi dînsul. Vru să pipăie, dar nu-și putu clinti mîna dreaptă. De-abia deschise ochii obosiți. Ploua mărunt. Picurii îi cădeau pe obraji și-l înțepau, căci carnea lui ardea. Văzduhul era cenușiu, ca și cînd se apropie zorile, dar cerul era înăbușit de nouri, și ploaia cernea mereu, mărunță, rece, unsuroasă. Dureri cumplite îi țîșneau de pretutindeni și-i clocoteau în cap amețitor. Chiar gemetele îi împlîntau cuțite în piept. Se gîndea însă numai la băltoaca în care se bălăcea, care-l scîrbea și din care voia să scape cu orice preț. „Mor ca un cîine!" îi trecu deodată prin mintea aprinsă de desperare.

Și îndată începu să se tîrască din răsputeri, sprijinindu-se pe mîna stîngă, în ciuda suferințelor îngrozitoare ce-i sfîșiau trupul. Gemea cu gura încleștată și se tîra mereu, mereu. Poate un sfert de ceas să fi ținut sforțarea crîncenă care-l duse pînă sub nucul bătrîn de lîngă gardul dinspre uliță. Mai avea vreo doi pași ca să ajungă la poartă. Sub nuc însă i se întunecă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iarăși tot. Doar gemetele înăbușite se mai zvîrcoleau în corpul crîmpoțit...

Apoi ploaia stătu. Din pomi și de pe streșini picura din ce în ce mai rar. Nourii se împrăștiau. Cerul albăstrea proaspăt, spălat. O vacă mugi undeva prelung, puternic, încît cîinii deșteptați din azipeală porniră deodată în tot satul să latre speriați. Cucuriguri vioaie își răspundeau cu înverșunare. Oamenii ieșeau prin ogrăzi, frecîndu-și somnul din ochi sau întinzîndu-și oasele. Pe ulița cea mare începeau a urui carele pornite la cîmp.

Paraschiva răposatului Dumitru Moarcăș trecu cea dintîi pe dinaintea casei lui George, desculță, zgribulită, leopăind grăbită prin noroiul moale și rece, strîngîndu-și năframa la gît și pe gură. Un horcăit greu o opri, ca trăsnită. Se închină de spaimă, dar totuși se apropie de gard și, printre nuiele, văzu pe Ion plin de sînge. Începu să țipe parc-ar fi călcat-o tîlharii :

— Săriți !... Tuuulai !... Săriți...

Florica ieși îndată în ușă, în cămașă, nepieptănată. Așa veghease toată noaptea, pe laviță, ascultînd gemetele înfiorătoare din ogradă așteptîndu-și parcă rîndul în fiece minut, cu ochii țintă la George care, pe urmă, se așezase pe dunga patului, sufla aspru, tresărea uneori și poate că făurea ceva în mintea lui înfierbîntată. Era albă la față ca varul stins și picioarele-i tremurau și de-abia o țineau. Văzu băltoaca de sînge lîngă grădiniță, aproape de prispă, apoi dîra roșiatică, spălăcită, ce se întindea pînă sub nuc, unde Ion zăcea ca o grămadă de carne. Lumea se învîrtea cu ea, dar n-avea putere să stoarcă nici un glas și nici o lacrimă. Rămase pe prispă, ca o stafie surprinsă de lumina zilei.

Ograda se umplu repede de oameni care se minunau, strigau, se închinau, înjurau, pe cînd printre picioarele lor copiii cu părul ciufulit, se îmbulzeau curioși cercetînd sîngele ca niște copoi nestruniți. În curînd sosi și primarul Florea Tancu, sfătos că se găsește în treabă oficială, răcni să se dea la o parte toată lumea, se uită la mort cu gravitate, fără să-și facă cruce ca ceilalți oameni, și declară că nimeni n-are voie să se apropie pînă ce nu vine notarul. Porunci apoi strajei Cosma Ciocănaș, să ia un cal din grajdul lui George și să plece în goană spre Jidovița.

Vremea trecea. Cerul se limpezi de tot și soarele începu să zbicească umezeala. Fiindcă mușteie bîzîiau tot mai obraznice,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

primarul ceru o velință să acopere cadavrul. Florica aduse un cearșaf nou și alb ca floarea. Atunci ieși afară și George, slăbit la față, cu ochii rătăciți în fundul capului. Zărindu-l, lumea care pînă aci se interesase numai de mort, se gîndi și la ucigaș. Florea Tancu întrebă simplu :

— Tu l-ai omorît ?

Și George nu răspunse, dar plecă fruntea-n pămînt.

Glanetașu veni mai tîrziu, alergînd, împreună cu Zenobia care bocea și afurisea de răsuna tot satul.

Spre prinz în sfîrșit sosi notarul Stoessel și judecătorul cel nou din Armadia, cu medicul circumscripției și cu doi jandarmi. Paraschiva spuse judecătorului cum a auzit pe Ion horcăind, dar doctorul care se uitase la cadavru, rîse ironic zicînd :

— Palavre, muiere !... După asemenea lovitură nenorocitul n-a mai horcăit decît cel mult în fața lui Dumnezeu, cînd i-a citit sentința prin care i-a hotărît lăcașul în rai sau în iad, după cum s-a purtat aici pe pămînt !

Medicul, între două vîrste, ovrei, vorbind românește, ca un român, avea slăbiciunea glumelor și calamburilor, chiar în momente neprielnice. Deoarece Paraschiva se jura pe toți sfinții din calendar c-a auzit horcăitul, doctorul se grăbi să reconstituie crima științificește : mortul a fost tîrît de cineva, probabil de ucigașul însuși, de la prispă pînă aproape de poartă, spre a induce în eroare justiția... Judecătorul îi întrerupse explicațiile, adresîndu-se primarului :

— Se știe cine l-a omorît ?

— Eu l-am omorît ! păși George hotărît în fața judecătorului.

— Cum l-ai omorît ?

— Cu sapa...

— Și de ce ?

— Pentru că venise la nevastă-mea și...

— Destul ! îl opri judecătorul, adăogînd către jandarmi : Este arestat !

Între timp doctorul își scoase haina, își sumese mînecile cămășii, iar acuma se apucă să facă repede autopsia cadavrului. Jandarmii goliseră ograda de lume. Numai George rămăsese să privească cum taie medicul carnea moartă, și Florica, lîngă prispă, înlemnită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tăind și forfecînd, doctorul guraliv arăta rănile și explica judecătorului care fuma țigară după țigară, spre a-și alunga greața :

— Uite asta, domnule judecător, asta a fost cea mai grea... L-a pocnit în creștetul capului, dar osul a fost destul de rezistent că doar a plesnit... Mare minune ! Rar caz ! Sau poate lovitura n-a fost prea de tot puternică. Orișicum e o minune să dai cuiva în cap cu sapa și țeasta să nu se spargă. Așa ceva numai printre țărani se găsește... În schimb patru coaste rupte complet... Lovitură mortală și asta, firește... Poftim cum i-a deschis coșul, mai-mai să-ți încapă degetele în rană... Și ce lungă... Zece... treisprezece centimetri... Ehei, sapa !... Da, e zdrobit și brațul, dar nu prea rău... Asta n-ar fi avut importanță... se vindeca.... cel mult brațul rămînea cu beteșug... Desigur însă că a fost ultima lovitură, cînd ucigașul a mai pierdut din furie...

Apoi, isprăvind și spălîndu-se pe mîini, declară hotărît :

— A fost un om ca oțelul !... Putea să trăiască o sută de ani!

Judecătorul porunci jandarmilor să pornească cu George. Florica acum se dezmetici și strînse repede merinde într-o traistă pe care bărbatul o luă, întunecat, cu inima chinuită. Apoi ridică ochii întristați spre dînsa și-i întîlni ochii mari albaștri privindu-l drept, cu o imputare și o milă care nu știa dacă sînt pentru el sau pentru cellalt. Avu un început de mișcare ca și cînd ar fi vrut s-o îmbrățișeze sau baremi să-i întindă mîna... Dar se opri, rușinat să-și deschidă sufletul în fața atîtor oameni ce-i pîndeau toate gesturile. Privirea i se mohorî iar și zise poruncitor :

— Vezi, Florică, ia seama... Că eu cine știe cînd m-oi întoarce...

Femeia îi răspunse dînd din cap cu resemnare. Vegherea și emoțiile îi șterseseră bujorii din obraji și-i desemnaseră cearcăne vinete sub ochi. Așa însă părea mai frumoasă, încît George, tulburat, se întoarse brusc spre poartă, urmat de jandarmii tăcuți.

Savista, care toată vremea stătuse pitulată pe prispă ca o găină speriată, izbucni într-un scîncet prelung :

— Bade George... bade, bade, badeee !

George ajunse în mijlocul uliței. Întoarse capul, dar ochii lui mîngîiară pe Florica. Apoi porni cu pași rari și dispăru.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Credința mea este că, dacă n-ar exista femeia, n-ar mai fi nevoie de justiție criminală ! zise judecătorul pe ungurește medicului și notarului, privind cu mare atenție la Florica. Femeia este începutul tuturor păcatelor !

— Și chiar sfîrșitul, adăogă doctorul rîzînd, încredințat c-a făcut un spirit

Notarul Stoessel, ca mai mititel, se grăbi să zîmbească, spre a fi pe placul tuturor, și apoi întrebă respectuos :

— Dacă doriți, putem face actele la primărie, unde-i mai comod și mai curat...

Propunerea fu primită și se suiră cu toții în trăsura ce aștepta în uliță. Atunci primarul Florea Tancu se apropie cu pălăria în mînă și întrebă ce să facă cu mortul.

— Să-l îngropați ! strigă medicul. Ce întrebare caraghioasă... Ei, haidem ! Dă-i drumul, că mă așteaptă clienții acasă...

Mortul era acoperit cu cearșaful însîngerat. Un roi de muște zburătăceau primprejur. Zenobia năvăli acuma și începu să-l bocească hohotind, iar după ce se săturâ de plîns, blestemă pe George cu tot neamul lui, pe Florica, pe doctor și mai ales pe judecătorul care n-a pus jandarmii să taie în bucățele pe ucigașul bătrînetelor ei. Blestemele i le curmă numai sosirea Glanetașului, cu carul, în care fu ridicat cadavrul. Bătrînul, cu capul gol, o luă înainte, boii cu carul mortuar după el, și-apoi Zenobia, înconjurată de mulțime de femei care lăcrimau înăbușit.

Florica, în mijlocul ogrăzii, se uita după car, cu ochii mari, încremeniți. Nu mai putea. Durerea o sugruma. Lacrimile i se porniră singure, șiroaie, arzîndu-i obrajii ca hîrtia.

2

În Pripas nu se pomenise omucidere de cînd se ținea minte. Acum oamenii fierbeau și se cruceau. Vestea a alergat degrabă in Jidovița, în Armadia, în toate împrejurimile. Și toată lumea compătimea și lăuda pe Ion, c-a fost așa și-așa de bun și de harnic... Totuși nici pe George nu-l ocăra nimeni, și-i doreau să scape mai ușor din pacostea ce-a dat peste dînsul. Numai Vasile Baciu spunea pe ici, pe colo :

— Dumnezeu nu bate cu bîta... Iaca, mi-a furat pămînturile și-acu l-a săturat Dumnezeu de pămînt !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toma Bulbuc, tatăl lui George, sosi acasă abia seara, cu carele de lemne. A aflat pe drum nenorocirea și avea remușcări că nu s-a întors și el cînd a văzut că se întoarce feciorul. Deseusu pe Florica și pe Savista, iar a doua zi, în zori, fu în Armadia. Nu i se dădu voie să vorbească cu George și nici măcar să-l vadă. Un paznic de la temniță însă îi spuse că, foarte curînd, va fi transportat la Bistrița, închisoarea tribunalului, deoarece vina lui merge la curtea cu juranți. Atunci Toma se repezi la Herdelea să-i ceară sfaturi. Familiei învățătorului îi adusese zvonul încă de ieri o femeie din Pripas și Ghighi plînsese toată seara pe „bietul Ion", dar erau dornici de amănunte și Toma Bulbuc trebui să le povestească mai întîi tot ce știa Herdelea, îl sfătui apoi să ia pe Grofșoru, care-i cel mai strașnic avocat din lume. Se duseră împreună la Grofșoru căruia Toma îi făgădui toată averea lui, numai să-i scape băiatul din belea.

— Bine-ar fi să ți-l scap cu doi-trei ani, moșule! răspunse avocatul. În orice caz eu voi face ce-mi stă în putință...

Preotul Belciug văzu o milostivire cerească în întîmplarea aceasta sîngeroasă. Îi părea rău de Ion, dar în aceeași vreme se bucura că biserica va cîștiga prin moartea lui. Se felicita pentru norocoasa idee ce i-a fost inspirată de Dumnezeu de-a asigura pe seama sfîntului locaș o avere atît de frumoasă. Hotărî să facă o înmormîntare deosebit de solemnă omului care a lăsat de bunăvoie bisericii tot ce a stăpînit în valea plîngerilor. Dădu voie ca groapa lui Ion să fie săpată chiar în curtea noii biserici și făgădui să-i ridice pe socoteala sa, o piatră pe mormînt spre a eterniza creștinească danie a celui răposat întru Domnul.

La înmormîntare se strînse mai tot satul. Soții Herdelea cu domnișoara Ghighi veniră înadins să însoțească la groapă pe Ion care, deși le făcuse buclucul cu jalba lui, a fost om săritor și de ispravă. De altfel prilejul era bun să încerce și o învoială cu Pămătufui în privința locului căsuței lor.

Belciug sluji cum știa el mai frumos și mai mișcător. Dar mai ales printr-o cuvîntare funebră înduioșă și inimile cele mai împietrite. Mulți oameni își ziceau că Ion și-a simțit moartea de cînd și-a dăruit bisericii averea. Preotul îl dădu drept pildă tuturor bunilor creștini:

— Biserica este leagănul nostru, unde ne întoarcem cînd ne-a obosit viața, unde veșnic găsim mîngîiere și înălțare, este

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

scutul neamului nostru credincios și asuprit. Cine dăruiește bisericii, dăruiește poporului și cine dăruiește poporului, preaslăvește pe Dumnezeu. Cîtă vreme biserica noastră va fi mare și statornică, toate vijeliile și urgiile lumii le vom înfrunta cu tărie...

Nici un ochi nu rămase însă uscat atunci cînd, prin gura preotului, Ion își luă rămas bun de la părinți, de la toți prietenii și cunoscuții. Iar cînd în sfîrșt pomeni pe George care i-a curmat viața pămîntească, și-i zise „te iert, căci n-ai știut ce faci", tot norodul izbucni într-un hohot de plîns și Zenobia, năucită de jale, se izbi cu capul de dunga coșciugului, încît de-abia o potoliră cei dimprejur.

Pe urmă Ion fu coborît în pămîntul care i-a fost drag, și oamenii au venit pe rînd să-i arunce cîte o mînă de lut umed care răbufnea greu și trist pe scîndurile odihnei de veci.

Glanetașu făcu pomeni bogate la care familia Herdelea, mai populară, trebui să ia parte și chiar să guste din toate mîncările „de sufletul lui Ion". Preotul Belciug, bolnăvicios ca totdeauna, a venit doar spre a cinsti amintirea „mîndrului creștin răposat", dar n-a luat în gură nici măcar o picătură de rachiu îndulcit cu secărea [1].

După pomeni Belciug pofti acasă la dînsul pe Herdelea, împreună cu stimata doamnă și drăgălașa domnișoară, să se mai odihnească puțin înainte de-a pleca în Armadia care, oricum, e o plimbare zdravănă pentru niște „dame delicate". Firește că familia primi invitația cu plăcere ; doar doamna Herdelea, fiindcă nu uita așa de lesne uneltirile oamenilor răi cam strîngea din buze și răspundea cu monosilabe preotului, care-și înflorea cuvintele cu zîmbete bucuroase, parcă nici un nour n-ar fi întunecat vreodată prietenia dintre fruntașii Pripasului. Astfel îi veni ușor învățătorului să aducă vorba de locul cu pricina, iar răspunsul lui Belciug însenină deodată chiar și pe dăscăliță.

— Negreșit, frate Zaharie, zise popa frecîndu-și mîinile. Cum să nu ne iubim noi românii unul pe altul ? Nu-i destul că ne mănîncă inspectorii afurisiți, să ne mai ciorovăim și noi pentru nimicuri ? Facem, Zaharie, cum nu ! Să știi că joia viitoare, cînd vin prin Armadia, trec pe la tine și mergem împreună să facem actele cum se cuvine între frați...

[1] *Chimen.*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cînd vorbeau însă mai în tihnă, se pomeniră cu Vasile Baciu, ciupit bine de la pomeni, reclamînd preotului pămînturile lui Ion, care i se cuvin lui acum după orice dreptate omenească. Belciug se supără :

— Ba să-ți fie rușine, măi omule, să mai umbli după avere, cînd văd că ai ajuns de rîsul satului cu bețiile ! Omul mai bea cîteodată, nu zic, dar nu ca porcul, cum faci tu !... Folosința pămînturilor, pe care ți le-a lăsat răposatul, fie iertat, am să ți-o las și eu, dacă-i fi om de treabă. Dar dacă n-ai să o slăbești cu cîrciuma, apoi să știi că cu te scot și din casă, Vasile ! Așa că, ori te faci om de omenie, ori de unde nu...

Vasile Baciu vru să-l întrerupă, ceea ce însă pe Belciug îl înfurie atît de rău, că îl luă de mînă și-l scoase afară :

— Hait, hait... aici mie nu-mi trebuie bețivi nerușinați !.. La cîrciumă să fii obraznic, becisnicule !

Familia Herdelea îi împărtășea indignarea.

— Ăsta-i cel mai ticălos din tot satul ! zise doamna Herdelea, cea mai revoltată de îndrăzneala țăranului.

3

Cîteva zile pe urmă în casa Herdelea numai de Ion și de Belciug se vorbea. Doamna Herdelea se înduioșa mai ales amintindu-și cu cîtă sfințenie o asculta bietul Ion cînd cînta ea seara în pridvor, iar învățătorul nu mai era supărat de amărăciunea ce i-a pricinuit-o cu jalba răposatul, ba chiar spunea :

— Cine știe ? Poate că ne-a fost spre bine, că de cînd ne-am mutat în Armadia parcă toate ne ies în plin !

Belciug devenise omul cel mai de treabă din lume. Dăscălița găsea că, orice s-ar zice, e un preot fără pereche, care nu umblă după blestemății, deși e încă destul de tînăr și văduv de atîția ani, și că pripășenii nici nu merită asemenea popă, căci sînt criminali care se ucid unii pe alții ca sălbaticii. Iar cînd o dată Ghighi, vorbind de dînsul, scăpă, fără să vrea, porecla Pămătufului, care avusese atîta căutare pînă atunci, doamna Herdelea o dojeni că nu-i frumos să ocărască o fată cuminte pe un slujitor vrednic al lui Dumnezeu.

În același timp Herdelea aștepta vești de la Titu, care trebuia să fi sosit în România. Citise în *Gazeta Transilvaniei*,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la Grofșoru, darea de seamă despre strălucitele serbări de la Sibiu și inima-i sărise din loc de bucurie văzînd printre reprezentanții presei și pe *Titu Herdelea (Tribuna Bistriței)*. Umblă cu ziarul în buzunar două zile și-l arătă tuturor prietenilor, după ce avusese grija să sublinieze cu creion roșu numele fiului său. Totuși, fiindcă nu primise încă nici o știre de la el, îi era frică să nu fi pățit ceva la trecerea graniței.

— Doar l-o feri Dumnezeu de asemenea pacoste ! zise dăscălița cînd află îngrijitoarea soțului ei. Și apoi e dînsul isteț de ajuns...

— O, Titu e un băiat rar ! De-ar fi și alții ca el... ! murmură Ghighi oftînd visătoare.

De altfel Ghighi, de o vreme încoace, era într-o stare sufletească ciudată. Aici îi venea să plîngă, aici să rîdă, fără nici un motiv aparent. Și deoarece mai tîrziu observă că mihnirile ei sînt în strînsă legătură cu zilele cînd nu venea Zăgreanu să se consulte cu Herdelea asupra unor foarte însemnate și interminabile chestiuni pedagogice, fata se rușină că s-a îndrăgostit prea mult și începu să declare părinților ei tot mai deseori că nu-l poate suferi. Declarațiile acestea apoi fură punctul de plecare al unor controverse zgomotoase, mult asemănătoare celor ce au zguduit casa Herdelea în Pripas, pe timpul apariției lui George Pintea. Atîta doar că nici învățătorul și nici mai ales doamna Herdelea nu luau pe Ghighi în serios ca odinioară pe Laura... Deprecierea aceasta o enerva pe Ghighi și mai rău și o întărîta împotriva lui Zăgreanu, încît curînd spuse că mai degrabă s-ar mărita cu un măturător de stradă decît cu dînsul. Degeaba îi reamintea Herdelea norocul Laurei. Dar unde scrie că și ea are să nimerească negreșit ca soră-sa ? Cine poate să știe ce fel de caracter are Zăgreanu ? Sub masca lui de băiat model se poate prea bine să se ascundă un ipocrit, sau un bețiv, sau alt stricat. S-au mai văzut destule cazuri. Și baremi de-ar fi din vreo familie de seamă, dar tatăl lui e un simplu cărăuș...

— Nu-s cu de nasul lui ! striga Ghighi cu mîndrie. Ș-apoi stați să vedem întîi cînd va fi numit undeva și pozna asta de Zăgreanu ! Pînă atunci are să curgă apă multă pe Someș...

Singur argumentul cu numirea lui li se părea bătrînilor cumpănitor. Herdelea se mira că nu mai vine nici un răspuns la cererea lui de pensie și-i era chiar frică să nu se fi răzgîndit inspectorul. De cînd se obișnuise cu gîndul că e pensionar,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

era nerăbdător să-şi aibă patalamaua la mină. Începutul anului şcolar bătea la uşă şi, dacă nu se rezolvă repede pensionarea lui, însemnă că iar să bată drumurile în fiecare zi pînă-n Pripas, în loc să-şi vadă de slujba ce-o avea la Grofşoru şi să-şi încaseze în tihnă, lunar, pensioara cuvenită. Mereu întreba pe Zăgreanu ce mai ştie, dar tînărul, mai îngrijorat, nu ştia decît ceea ce-i făgăduise inspectorul : că locul din Pripas e al lui.

Deocamdată însă, fiindcă se apropia joia cînd Belciug avea să vie să sfîrşească cu locul casei, soţii Herdelea se sfătuiră şi se învoiră să întabuleze averea lor din Pripas pe numele Ghighiţei, pentru orice eventualitate. Nu-i ameninţa nici un sechestru sau vreo altă nenorocire, dar e bine ca fata să aibă oleacă de zestre, nu ca sărmana Laura. Ei înşişi vor trăi cu ce au, iar dacă Herdelea nu va mai putea munci la Grofşoru, nu-i nimic, se vor ajunge şi din pensioară, că lor nu le mai trebuie nici fumuri, nici măriri, ci doar cît să bage în gură şi să-şi ţie zilele bătrîne.

Preotul Belciug trase cu brişca chiar la dinşii. Era obosit de alergăturile pentru biserica cea nouă, dar totuşi bucuria îi lucea în ochi că în sfîrşit ţinta vieţii lui e înfăptuită. Povesti cu însufleţire ce pregătiri a făcut pentru sfinţirea care va avea loc duminecă, cum a invitat pe episcopul din Gherla şi cum episcopul a răspuns că va veni negreşit, cum are siguranţa că toţi preoţii din judeţ vor fi de faţă, împreună cu toată „inteligenţa" română din Armadia şi împrejurimi, că va fi şi o petrecere cu dans unde desigur domnişoara Ghighi va avea rolul principal şi că în sfîrşit Pripasul va deveni în ziua aceea un adevărat centru românesc de nădejdi frumoase.

În privinţa locului care-l interesa pe Herdelea preotul venise înarmat cu tot ce trebuia spre a se putea face repede toate formele. Plecară împreună la judecătorie, pe la notarul public, pe la cărţile funduare... Pînă la amiazi isprăviră tot, ba avură vreme să treacă şi la Grofşoru care se însărcină, gratuit, să transcrie grabnic averea răposatului Ion Glanetaşu pe numele bisericii române din Pripas.

În aceeaşi seară şi cu învoirea dăscăliţei, Herdelea făcu o înştiinţare episcopiei cum că îşi retrage plîngerea împotriva preotului Belciug, declarînd că eminentul părinte sufletesc al Pripasului numai dintr-o scăpare din vedere, iar nu din reavoinţă, n-a venit cu crucea la Bobotează.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Chiar a doua zi sosi apoi și comunicarea inspectorului că ministerul a binevoit să-i încuviințeze trecerea la pensie, mulțumindu-i pentru serviciile aduse statului. Herdelea tremură citind adresa și se îngîmfă de mulțumirile ministrului. Firește că, pînă seara, toată Armadia află regretele guvernului de-a fi pierdut un învățător atît de harnic ca Herdelea și toată lumea se minună de asemenea distincție rară. La berăria Grivița, unde intră să bea o bere, Herdelea întîlni pe Zăgreanu care tocmai primise și el numirea.

— Bravo, urmașule! strigă Herdelea arătîndu-i adresa inspectorului. Și-ți doresc să capeți și dumneata, peste treizeci de ani, o hîrtoagă ca asta colea!

În cinstea acestor vești, Herdelea ciocni cîteva pahare cu Zăgreanu, sperînd în sinea lui că tînărul, avînd numirea în buzunar, va deschide vorba despre Ghighi. Zăgreanu însă se posomorî de tot, suspină foarte des și nici măcar nu se uită în ochii lui Herdelea.

— Mi se pare mie că Zăgreanu vostru e cam hoțoman! zise Herdelea acasă, povestind mutenia tînărului.

— Ei, acuma vedeți c-am avut dreptate! strigă Ghighi, căutînd să pară triumfătoare, deși inima îi tremura ca varga.

4

Înainte de prînz, pe cînd Ghighi își potrivea rochia de bal în care voia să meargă, a doua zi, la sfințirea bisericii din Pripas, veni Zăgreanu, mai gătit ca de obicei și mai grav.

„Vrea să-mi ceară mîna", se gîndi Ghighi, speriată de rușine și neîndrăznind să sufle un cuvînt.

Zăgreanu întrebă pe doamna Herdelea dacă nu-i acasă cumva „domnul colega" și, aflînd ceea ce știa, se uită la Ghighi, roși, vru să plece îndată și în sfîrșit îi sărută mîna și-i zise:

— Domnișoară... cred că veniți la sfințire în Pripas?

— Da... tocmai mă pregătesc să... murmură fata.

— Atunci... atunci la revedere în Pripas! bîlbîi Zăgreanu zăpăcit, ieșind repede fără a-și lua rămas bun de la doamna Herdelea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Ori e viclean, ori e fricos, își zise dăscălița, clătind din cap, fără însă a se supăra cum s-ar fi supărat altădată. Baremi de-ar da Dumnezeu să fie bine...“

Îndată după-masă Ghighi colindă toate prăvăliile ca să găsească niște panglicuțe fără de care rochia ei n-ar fi avut nici un farmec. Voia să fie mîine cea mai drăguță din toate fetele, mai ales că-și zicea în gînd melancolică: „Poate că e ultima mea petrecere de fată!...“ Trecînd pe la poștă, auzi o bătaie în geam. Era Bălan, care-i făcea semn să intre.

— Scrisori!... Și una chiar de la București! zise Bălan cu zîmbetul lui blajin pe o față rotundă și umedă de sudoare. Adineaori au sosit... Tocmai mă gîndeam cum să vi le trimit mai repede, că știu cît trebuie s-o așteptați... Poftim, domnișoară, și iartă-mă că te-am oprit din drum!

— De la Titu! strigă Ghighi, apucînd scrisorile și repezindu-se afară, zăpăcită.

Uită panglicuțele și nu se mai opri pînă acasă, frămîntată de bucurie, învîrtind în mînă scrisoarea de la Titu și totuși nedesfăcînd-o.

— Titu! Scrisoare! țipă dînsa aprinsă.

— Bravo! Bine c-a dat Dumnezeu! Mi s-a luat o piatră de pe suflet! zise Herdelea, punîndu-și ochelarii ca totdeauna cînd citea ceva deosebit. Ei, ia să vedem ce spune bucureșteanul nostru!

„Iubiții mei, sînt numai de două săptămîni în România și parc-aș fi de cînd lumea. O viață nouă s-a deschis în fața mea. O fi mai bună, o fi mai rea, cine ar putea spune? Deocamdată mă simt uluit și atît de mic că veșnic mi-e frică să nu fiu strivit de vîrtejul ce mă înconjoară. Mulțumit aievea sînt numai cînd mă întorc cu gîndul acasă, între d-voastră care-mi sînteți cei mai dragi în lumea asta mare și străină...“

— Săracul! bolborosi dăscălița, cu gura pungă și ochii umezi

„Ce-a fost și ce-am făcut în Sibiu, ați citit desigur în gazete. Ar fi trebuit să scriu și eu ceva pentru Tribuna Bistriței, *dar unde am avut răgaz de scris cînd mă frigeau grijile trecerii graniței?“*

— Ba ar fi fost bine să fi scris, c-ar fi văzut și domnii de pe-aici! se întrerupse Herdelea, privind peste ochelari la dăscălița, ca și cînd i-ar fi cerut părerea.

— Săracul! șopti doamna Herdelea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Căci ușor n-a fost de trecut în Țară, fără pașaport, și dacă nu era Virgil Pintea, nu știu zău cum aș fi ajuns la București. Nu vă puteți închipui ce om de treabă e Virgil! Drăguț, săritor, energic — o adevărată comoară. Laura poate fi mîndră cu asemenea cumnat...“

— Mi se pare că scrisoarea cealaltă e tocmai de la Laura, zise Ghighi.

— Lasă, c-o vedem pe urmă, și tăceți acuma! făcu Herdelea.

„Virgil a fost salvarea mea. Eu, cînd am văzut cîte greutăți și primejdii sînt de biruit, era să renunț de-a mai încerca. De altfel îndrăgisem Sibiul și mă gîndeam să mă opresc acolo. Virgil însă nici n-a vrut s-audă de una ca asta. Cum să te împotmolești la jumătatea drumului?... Ne-am dus împreună la polițaiul orașului care a refuzat categoric. Același răspuns l-am primit și la comandantul poliției de frontieră... În sfîrșit primarul, un sas bătrîn, simpatic, prieten cu Virgil, s-a îndurat de mine, în urma spuselor lui Virgil că sînt ziarist, că aș vrea să profit de ocazie să văd București și altele... M-am închinat cînd m-am văzut cu biletul de trecere în buzunar... Pînă la Turnu-Roșu m-a însoțit și Virgil Pintea. Niciodată n-am fost mai mișcat ca în jumătatea de oră cît m-am plimbat acolo, pe prundișul gării care parcă plîngea sub pașii noștri. Mă durea inima și-n gînd îmi ziceam într-una că n-am să mai văd poate cît voi trăi pămîntul Ardealului, care mi-e atît de drag, mai drag ca orice în lume. Apoi sirena locomotivei a șuierat prelung, duios, zguduindu-mi sufletul. M-am îmbrățișat cu Virgil și am plîns amîndoi...“

— Săracul mamii înstrăinat! murmură doamna Herdelea, ștergîndu-și nasul.

„Pe urmă nici nu știu cum m-am pomenit în Cîineni... România! Țara! Doamne-ajută!... Graiul unguresc dispăruse. Pretutindeni și toată lumea românește: funcționarii gării, vameșii, conductorul trenului, călătorii, casele... tot și toți... Pentru mine, obișnuit cu străinii la toate autoritățile de seamă, schimbarea aceasta a fost o minune. Auzeam și nu credeam, și mă simțeam atît de fericit că-mi venea să îmbrățișez pe toți oamenii.

Dar fericirea nu e nicăieri statornică. Am sosit în București noaptea și am tras la hotel. Vroiam să mă duc a doua zi la rudele care m-au poftit la Sîngeorz să viu la dînșii ca acasă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

M-am dus și n-am găsit decît niște slugi obraznice. Boierii încă nu s-au întors de la băi. Se vede că de la Sîngeorz au mai trecut și aiurea. A treia zi mi-am căutat o odaie mobilată, ieftină, căci hotelul mi-ar fi mîncat repede bănișorii cu care am ajuns în țara visurilor mele. Apoi din două în două zile am trecut pe la casa deputatului și voi mai trece. Speranțele se destramă însă mereu. Viața-i viață pretutindeni, cu aceleași deșertăciuni, cu aceleași așteptări și mai ales cu aceeași față spăimîntătoare care retează scurt aripile avîntului. Visurile sînt tot atît de fără preț aici, ca și dincolo. Numai cei ce nu le au sînt mulțumiți, căci numai ei știu să stoarcă plăcerile vieții.

Se poate totuși să fie din vina mea amărăciunea care mă chinuiește. Nici un paradis nu e frumos ca acela pe care și-l zugrăvește omul în sufletul său. Raiul unuia poate să fie iadul altuia. Fericirea e clădită de închipuirea fiecăruia și fiecare și-o potrivește ca o haină. Poate că eu sînt croit prea neîndemînatec. Și poate că, din pricina aceasta, niciodată n-o să-mi găsesc haina rîvnită... Dar, în locul nădejdilor stinse, răsar veșnic altele noi, mai ademenitoare, mai strălucitoare, deschizîndu-ți drumuri noi, năzuințî noi. Necunoscutul e singurul îndemn tainic în lume, fiindcă într-însul se ascund toate tainele ce dau preț vieții.

Și astfel, în așteptarea viitorului, mă mîngîi cu trecutul. Vălmășagul în care am căzut îmi îndreaptă gîndurile tot mai des înapoi. Pînă să-mi găsesc un locșor în lumea nouă, mi-e dor de cea veche pe care am părăsit-o. De aceea vă rog să-mi scrieți des și mult despre tot ce se petrece la noi, căci toate mărunțișurile îmi sînt mai dragi acuma ca atunci cînd trăiam în mijlocul lor. Sufletul meu rătăcește aici într-un deșert fără popasuri ca o pasăre ce și-a pierdut cuibul... Vă sărut pe toți cu multă iubire — Titu."

Cînd isprăvi Herdelea, rămase o tăcere ca într-o biserică goală. De-abia tîrziu dăscălița bîlbîi amar :

— Vai săracul băiat, cum s-a mai înstrăinat !... Oi, Doamne, Doamne !

— Ce înstrăinat ? zise Herdelea, căutînd să-și ascundă emoția. Așa-i omul cînd pică în altă țară... Lasă că se obișnuiește dînsul, că doar e bărbat, nu cîrpă !

Se întinseră la vorbă toți trei, încît uitară cealaltă scrisoare. De altfel Laura nu spunea nimic nou, afară de vestea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că iar e grea şi că speră, cu ajutorul lui Dumnezeu, să facă un băiat.

Doamna Herdelea vru să scrie ea însăşi lui Titu, să-l mîngîie, povestindu-i despre toţi şi toate, şi mai cu seamă cum s-a prăpădit Ion Glanetaşu, ştiind cît de mult a ţinut el odinioară la „bietul Ion". Herdelea însă o făcu să-şi amîne planul pînă după sfinţirea din Pripas, zicînd :

— Cine ştie, poate că şi de-acolo vom avea de scris ceva...

Bătrînii schimbară o privire plină de înţeles : „ceva" însemna Zăgreanu. Ghighi auzi şi nu protestă, ca de obicei, fie că nu voia să se supere după scrisoarea lui Titu, fie că avea şi ea oarecare speranţe animate de sfinţirea bisericii lui Belciug. Ba mai tîrziu spuse enigmatic :

— Am să-i scriu şi eu, ca să ştie tot.

5

Duminecă... Satul parc-a întinerit şi s-a primenit în aşteptarea zilei mari. E curat şi vesel, nu degeaba poruncise preotul ca fiecare om să măture uliţa în faţa casei, să cureţe ogrăzile şi să împodobească porţile cu verdeaţă. Însuşi Dumnezeu s-a milostivit să îngăduie o vreme frumoasă, vrînd parcă să răsplătească astfel strădaniile slujitorului său. Toată lumea îmbrăcase haine albe de sărbătoare. Soarele de toamnă, cumpătat şi veşted, împrăştia lumină caldă şi plăcută.

Belciug, frînt de oboseala pregătirilor, nu mai simţea decît o emoţie grozavă, alcătuită dintr-o mulţumire fără seamăn şi o nerăbdare din ce în ce mai dureroasă. Fiindcă de sîmbătă scara au început a sosi ţărani de prin satele mai depărtate, de-abia a închis ochii toată noaptea. În zorii zorilor apoi a fost în picioare, a dat o raită pe la şcoală, unde avea să fie banchetul „inteligenţei", pe la Todosia, văduna lui Maxim Oprea, unde va petrece poporul, pe la biserica nouă, să fie toate în bună ordine. Îşi pipăia mereu inima, parcă i-ar fi fost frică să nu înceteze deodată a mai bate tocmai cînd să culeagă roadele tuturor silinţelor sale.

Acuma dispre Jidoviţa şi dispre Săscuţa, trăsăturile uruiau mereu pe Uliţa Mare. Caleşti frumoase sau hodorogite, înălbite deopotrivă de praf, brişti uşoare, docare iuţi, cupeuri grele aduceau domnimea, pe cînd ţăranii de pe departe sau mai cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stare veneau în căruțe acoperite cu scoarțe pestrițe, iar cei de primprejur, spălați și primeniți, în cete gălăgioase, pe jos... Cîrciuma începu să aibă căutare, cu toate opreliștile preotului care ceruse pripășenilor să nu ia nimic în gură pînă după sfînta liturghie. Rifca, văduva lui Avrum, ajutată de Aizic, avusese grijă să-și umple toate butoaiele cu rachiu, ca nu cumva să se isprăvească băutura într-o zi așa de mare și cu atîția mușterii. Taraful lui Goghi din Bistrița sosi în trei căruțe ; în cea din urmă se înălța gorduna, falnică și prevestitoare de veselie. Belciug nu uitase să tocmească el însuși lăutari pentru popor ; Briceag, împreună cu tovarășii lui, Holbea și Găvan, închinau la cîrciumă în așteptarea începutului serbării.

Preotul Belciug fu mai fericit cînd picară Herdelenii.

— Of, bine că v-a adus Dumnezeu ! suspină dînsul zîmbind cu mîna la inimă. Cîtă emoție... Of, baremi de-ar merge strună toate !

Doamna Herdelea și Ghighi fură rugate îndată să inspecteze împodobirea bisericii și apoi mai ales pregătirile făcute la școală pentru banchetul domnimii. Mîncările erau servite de berăriile Rahova și Grivița din Armadia, dar totuși ochiul femeii e mai ager ca al celui mai iscusit restaurator din lume. Herdelea însă trebui să rămîie cu Belciug, să-i dea ajutor la primirea oaspeților.

Episcopul sosi pe la zece, într-un cupeu închis, tras de patru cai, înconjurat de o ceată de flăcăi pripășeni, călări, care îl așteptaseră la podul de peste Someș, după ordinele preotului. Cupeul era urmat de vreo șase alte trăsuri în care se găsea suita episcopului, alcătuită din alte fețe bisericești.

Doi preoți tineri se repeziră să-i ajute să coboare din cupeu. Cînd păși episcopul pe scară, trăsura se îndoi, aproape să se răstoarne. Era bătrîn și foarte gras, dar cu o față blîndă, cu niște ochi albaștri și limpezi de copil și cu o barbă ninsă în care se amestecau părul lung și mustățile gălbejite. Avea obrajii roșcovani și sufla greu.

— Foarte cald, murmură dînsul surîzînd silit împrejur și ridicînd degetele să binecuvînteze mulțimea descoperită.

Pe fruntea largă care se pierdea în creștetul pleșuv și lucitor, licăreau bobițe de sudori. Simți că-i vine să strănute și se acoperi repede. Avea groază de guturai și de aceea se ferea veșnic de curent și răceală.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

Belciug își făcu loc cu coatele prin înghesuială, șoptind într-una mișcat „dați-mi voie, vă rog“ pînă ce ajunse cu mare greutate în fața episcopului. Aici tuși ușor, ca să-și alunge emoția din gît, și apoi rosti cele cîteva cuvinte de bună venire pe care le învățase în fața oglinzii, încurcîndu-se totuși de mai multe ori, ceea ce însă parcă spori solemnitatea clipei.

— Bine... bine, gîfîi episcopul plictisit. Tare frumos... Rîvna sfinției-tale mă bucură foarte... Preotul... păstorul Domnului... Da... Așa... Dar înainte de-a începe programul, aș dori să mă odihnesc puțin.. Măcar zece minute... M-a prăpădit călătoria... Ș-apoi am dormit foarte prost azi-noapte în Armadia...

Protopopul din Armadia, la care dormise episcopul și care-i făcuse un pat împărătesc, păli, dar se făcu că nu aude.

Arhiereul intră în casă cu Belciug, ceru apă, se așeză într-un jilț și stătu neclintit vreun sfert de ceas, cu ochii trudiți închiși, mișcînd doar buzele din cînd în cînd fără glas. Belciug rămase lîngă dînsul, tăcut și respectuos. Afară însă lumea porni spre biserică.

Cincizeci și doi de preoți, cu episcopul în frunte, slujiră sfințirea. Veșmintele bătute cu fir umpleau biserica de strălucire. Mirosul de tămîie se urca pînă-n tavan și se cobora pînă-n sufletele care-l sorbeau lacome, îmbătate de evlavie. O taină adîncă, copleșitoare și plăcută, frămînta toate inimile și mințile.

Din clipa cînd trecu pragul bisericii, înfățișarea episcopului s-a schimbat ca prin farmec. Ochii lui măriți păreau scăldați într-o blîndețe cuceritoare și pe toată fața îi plutea un zîmbet bun, nevinovat și cucernic, ce-i tremura ușor barba argintie. Glasul obosit răsuna dulce și lin, pătrunzînd drept în suflete, îmbrățișîndu-le și înălțîndu-le în altă lume. Chiar broboana de sudoare de pe frunte părea o cununiță de diamante sau o aureolă nedespărțită.

În sfîrșit se sui în amvonul strîmt, pășind anevoie pe treptele în spirală, gîfîind foarte tare încît se auzea pînă în cor. Liniștit își roti privirea peste tot cuprinsul bisericii, mîngîind parcă icoanele noi, tavanul pictat cu stele, din care atîrna un candelabru cu zeci de lumînări albe aprinse, ca o făclie uriașă, altarul daurit, fumul alburiu de tămîie șerpuind deasupra mulțimii de oameni care se înghesuiau tăcuți, cu fețele roșii asudate, cu ochii mari ridicați spre amvon, amestecați de-a valma, domni în haine negre, țărani cu cămașa ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zăpada, femei în catrinţe pestriţe... Apoi, ca un moşneag obosit de anii vieţii şi întrezărind fericirea cea mare, vorbi rar, domol, fără înfloriturі şi fără gesturi, despre Dumnezeu, despre oameni, despre români, despre şcoală şi credinţă, despre Belciug, despre toate, nemeşteşugit, încheind cu o blagoslovenie simplă, ca o revărsare a unui duh viu. O tăcere lacomă îi înghiţea cuvintele, picurîndu-le în inimile oamenilor ca un balsam atotputernic...

Doamna Herdelea, care la început nu-l putuse suferi, părîndu-i-se prea gras şi lumesc, din care pricină nici nu se îmbulzise să-i sărute mîna, deşi se zice că asemenea sărutare poartă noroc toată viaţa — acuma, şezînd în strană, avînd la stînga pe Ghighi şi la dreapta pe doamna Filipoiu, se îmblînzi şi simţi din ce în ce mai multă simpatie pentru omul bătrîn atît de schimbat la faţă, parcă ar fi văzut pe Dumnezeu. Cînd se isprăvi predica, şopti pocăită doamnei Filipoiu :

— Uite-aşa îmi închipuiesc că trebuie să fi fost şi apostolii ! Oameni cu slăbiciuni în faţa oamenilor, şi sfinţi cuprinşi de duhul sfînt în faţa lui Dumnezeu...

— Da, da, făcu doamna Filipoiu, întorcîndu-se speriată, fără a fi auzit şoapta, căci, în vremea cît vorbise episcopul, ea se gîndise cu tristeţe la Elvira ei care n-a avut încă nici un peţitor.

Îndată după săvîrşirea slujbei, episcopul ceru să i se aducă repede cupeul, să plece, dornic să ajungă negreşit acasă diseară, la pătuceanul lui în care să-şi odihnească oboselile drumului. Belciug de-abia l-a putut îndupleca să guste ceva la iuţeală şi să închine un pahar de vin pentru viitorul parohiei din Pripas. Împreună cu episcopul plecară fireşte şi feţele simandicoase, venite numai ca să arate că nu lipsesc de la ceremoniile naţionale şi religioase.

Ceilalţi oaspeţi însă răsuflară scăpînd de prezenţa stînjenitoare a vlădicii. În cîteva minute toată domnia se găsi la banchet, întîmpinată cu *Deşteaptă-te, române !* de către iscusitul Goghi. Mesele erau întinse în şcoala golită de bănci şi înfrumuseţată cu verdeaţă. Grofşoru ţinu întîiul toast pentru „vrednicul preot Belciug", avînd grija să accentueze la urmă că „datoria acestui colţ românesc este să trimită în viitor deputat român în Camera de pe malul Dunării". Şi de-aci încolo toasturile urmară lanţ două ceasuri, încît tinerii de ambele sexe, doritori de dans, începură să murmure. Belciug

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

primea felicitările, mulțumea tuturor, dădea ordine chelnerilor, neobosit ca și cînd fericirea care-i înflorise obrajii i-ar fi îndoit și puterile.

Ghighi băuse o jumătate de pahar de vin roșu, ciocnind mereu cu Zăgreanu care se făcuse ca racul, îi angajase toate dansurile, își dădea ochii peste cap, negăsind vorbele care să-i îmbrace gîndurile, își desfășura planurile de viitor ce prevedeau negreșit și îndeosebi o nevastă drăguță, cuminte, cultă... „întocmai ca dumneata, stimată domnișoară".

— Dansul ! Dansul ! se auzi în sfîrșit tot mai des printre cavalerii nerăbdători, răsplătiți cu priviri recunoscătoare de către domnișoarele sfioase, în bună parte odrasle de preoți, ahtiate după dans deoarece vara aceasta n-a fost nici o petrecere de seamă în împrejurimi.

În sfîrșit Zăgreanu începu niște tratative misterioase cu Goghi, pe care le încheie cu o strîngere de mînă, neuitînd să aibă în palmă o hîrtie de zece coroane. Rezultatul fu o somesană zvăpăiată care stîrni un ropot de aplauze tinerești. Într-o clipire cîțiva țărani scoaseră afară atîtea mese încît jumătate școala se prefăcu în sală de dans. Zăgreanu, fericit, alergă la Ghighi, care roși de mîndrie că are cinstea de-a deschide balul, pe cînd prietenele ei din Armadia ședeau îngrijorate. Doamna Herdelea, ținînd carnetul de dans și evantaiul Ghighiței, își luă cuvenitul loc pe un scaun lîngă perete, între doamna Filipoiu și doamna Grofșoru, dezbătînd greutățile vieții. Vorbind însă nu scăpa din ochi de loc pe Ghighi, care dansa ca o zînă, se mlădia, zîmbitoare, primea multe complimente și ciripea cu Zăgreanu, ocolindu-i privirile rugătoare.

În ecalaltă jumătate de școală domnii continuau banchetul și toasturile. Popa din Vărarea se chercheli curînd, ca și doctorul Filipoiu și profesorul Maiereanu. În cele din urmă, cu toată împotrivirea lui Spătaru, ținu un mic discurs și solgăbirăul Chițu, subliniind în treacăt liberalismul stăpînirii care îngăduie bucuroasă propășirea tuturor popoarelor credincioase patriei. Silvicultorul Madarasy dobîndi sărutarea vajnicului Spătaru pentru un înflăcărat „trăiască românii". Herdelea, întîlnind printre preoți mulți prieteni din copilărie pe care nu-i văzuse de ani de zile, bău cu fiecare cîte un păhărel și povesti tuturor cum după treizeci și doi de ani de zile de slujbă, avînd nevoie de odihna binemeritată a primit mulțumiri de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la însuşi ministrul şcoalelor. În acelaşi timp însă lăuda către toţi pe Belciug care-i „un popă fără pereche şi un om cum nu se poate mai de treabă". Belciug de asemenea împuia urechile tuturor slăvind pe Herdelea, „prieten nepreţuit şi român vrednic de stima obştească".

Aproape de sfinţitul soarelui, preotul propuse lui Herdelea să meargă puţin în mijlocul ţăranilor, zicînd :

— E datoria noastră, Zaharie, să purtăm de grijă poporului !

— Aşa-i, Ioane, aşa-i... Prea bine... Dar să-mi iau şi baba ! răspunse Herdelea clipind din ochi foarte jovial.

Doamna Herdelea nu putea să lase singură pe Ghighi. Atunci îşi aduse aminte şi Zăgreanu că fiind învăţătorul comunei, are obligaţia să meargă şi dînsul, mai ales că fără domnişoara Ghighi nu face două parale toată petrecerea. Ghighi era de asemenea bucuroasă să plece, fiindcă Zăgreanu devenise iar melancolic, se încăpăţîna să vorbească tot mai stăruitor de ochii ei şi chiar începînd de cîteva ori să-i declare : „Domnişoară, te...", fără însă a îndrăzni să sfîrşească : „... iubesc !" Mai găsindu-se şi alţi doritori de a vedea petrecerea poporului, se adună repede un grup vesel care porni spre casa Todosici lui Maxim Oprea.

Ograda gemea de oameni... Bătrînii, cu primarul Florea Tancu în frunte, stăteau în poarta deschisă şi, privind cum joacă tineretul, vorbeau despre biserică, despre cules şi despre dările grele. Toma Bulbuc, mohorît, ofta des şi de-abia arunca uneori cîte-un cuvînt, căci gîndurile lui erau mereu la George, care acuma şedea în temniţa din Bistriţa, aşteptînd judecata curţii cu juraţi. Mai la o parte, stingherit, bătrînul Glanetaşu trăgea cu urechea, mai umilit ca odinioară ; moartea lui Ion îl încărunţise de tot şi-i sădise în ochii blînzi o tristeţe statornică.

Straja Cosma Ciocănaş fusese însărcinat de Belciug cu împărţirea celor trei vedre de rachiu gratuit, prevăzute în programul pentru sărbătoarea sfinţirii noii biserici. Îşi îndeplinea slujba cu atîta nepăsătoare că bruftului pe unii flăcăi care voiseră să ia două porţii, iar cu Macedon Cercetaşu ajunsese chiar la o uşoară şi trecătoare păruială.

— Tot omul are dreptul la o litră de băutură ! Aşa-i porunca ! Cine nu se satură, să mai cumpere şi de la cîrciumă ! striga Ciocănaş, sfătos, din cînd în cînd, în gura tinzii, unde

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trona cu o pilnie într-o mînă și în cealaltă cu o măsură de tinichea, împrumutată de la văduva lui Avrum.

Lîngă prispă s-a strîns un pîlc de bărbați împrejurul lui Simion Butunoiu, care povestea minciuni din bătrîni, tușind și strănutînd zgomotos. Macedon Cercetașu, trăsnit rău, umbla de ici-colo, comandînd nemțește și dînd din mîini spre marea veselie a copiilor care îl salutau milităreste.

Lăutarii cîntau învîrtita cu foc. Flăcăii tropăiau țanțoș, iar fetele se răsuceau ca sfîrlezele, cu zîmbete mulțumite pe față. Umbra nucilor bătrîni de lîngă șură se întindea din ce în ce mai subțire, cuprinzînd aproape toată ograda.

Cînd sosi grupul de domni, jocul se opri brusc, în semn de respect. Toți bătrînii se descoperiră, iar primarul cu bătrînii înconjurară pe Belciug și pe Herdelea, vorbind de solemnitatea sfințirii care a prilejuit atîta cinste satului întreg și îndeosebi preotului. Ilie Onu, care, de cînd s-a însurat și Nicolae Tătaru cu fata lui Ștefan Hotnog, a rămas capul flăcăilor, se apropie de Zăgreanu și-l pofti să joace, oferindu-i pe cea mai frumușică fată din Pripas, pe Maria lui Trifon Tătaru, pe care și-o ochise dînsul s-o ia de nevastă în cîșlegi. Zăgreanu, nedezlipit de Ghighi, refuză zăpăcit. Atunci Ilie chemă pe domnișoara la joc, ceea ce pe doamna Herdelea o umplu de revoltă, iar pe Ghighi o făcu să zîmbească de rușine. În sfîrșit primarul, cu consimțămîntul preotului, porunci flăcăilor să continuie jocul, să vadă și domnii cît sînt de frumoase petrecerile prostimii.

Toma Bulbuc izbuti curînd să ia deoparte pe Herdelea, să se mai sfătuiască cu dînsul despre George. Nevasta lui Toma, mai uscată, cu ochii mici, veseli, mai adînciți în cap și cu glasul mai plîngător, veni lîngă ei, își frînse mîinile și se jură că numai farmecele rele au putut face pe băiatul lor să cadă în asemenea năpastă. Herdelea îl încurajă să aibă deplină încredere în Grofșoru, căci nu-i avocat ca el nicăieri.

— Mi se pare că pînă să vie acasă George, nevastă-sa o să-l aștepte cu copilașul în brațe. Zice că-i grea... O fi, că asta-i menirea femeii, rosti mai tîrziu Toma, înseninat puțin.

Prin sat însă umbla zvonul că Florica ar fi rămas însărcinată cu Ion. Nimeni nu știa de unde a ieșit vorba aceasta, dar mulți o credeau. Unele babe mai lacome de bîrfeli ispiteau pe Savista, care acuma se mutase înapoi la Trifon Tătaru și cerșea iar în Ulița Mare, deoarece Florica o vedea ca sarea în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ochi. Cloaga însă nu răspundea nimănui, era veşnic acră şi mînioasă, încît lumea spunea că trebuie să fi intrat în anul morţii.

Tocmai cînd se isprăvi jocul, veni gălăgios Vasile Baciu care, după ce încercase zadarnic să corupă pe Cosma Ciocănaş, se duse se la cîrciumă să-şi potolească mai bine setea. Cum zări pe Belciug, se întunecă şi se îndreptă glonţ spre dînsul zicîndu-i :

— Şi aşa, domnule părinte, vrei să-mi iai moşia cu tot dinadinsul ?

Preotul încercă să nu-l bage în seamă, ca să nu-şi strice dispoziţia. Vasile însă nu-l slăbi şi se îndîrji tot mai rău. Atunci Belciug, supărat, îi zise tare, să audă întreg norodul :

— Ai ajuns ruşinea satului, măi Vasile, şi tot nu te mai saturi de blestemăţii ?... Pămînt mai mult îţi trebuie ca să poţi bea mai mult ?... N-ar fi păcat de Dumnezeu să încapă în mîinile tale moşia, s-o prăpădeşti prin cîrciumi ?... Apoi pămîntul nu-i pentru beţivi şi leneşi, Vasile ! Nu, nu ! Pămîntul aşteaptă muncă şi trudă, nu lenevie !... Ion, ginere-tău, fie iertat, da, merita moşia, că-i era dragă şi punea osul s-o muncească. Bine te-a cunoscut de n-a vrut în ruptul capului să o lase s-ajungă iar pe seama ta... Cînd vei vrea să munceşti omeneşte şi să te laşi de beţie, atunci să vii la mine să mai vorbim ! Deocamdată şi cît ai e prea mult... Aşa !... Pînă atunci însă să-piei din ochii mei, satană afurisită !

Dojana preotului, mai ales fiind stăpînită, găsi aprobarea tuturor sătenilor. Chiar şi Vasile Baciu parcă se dezmetici, căci îndată începu să se închine, mormăind :

— Apoi dacă-i aşa, am să fac jurămînt în biserica cea nouă şi n-am să mai iau în gură nici un strop de rachiu, cîte zile-oi mai trăi...

Belciug auzi făgăduinţa, mulţumit, dar totuşi nu vru să mai întindă vorba cu dînsul, ci se întoarse spre un grup de ţărani din Săscuţa, care veniseră la sfinţire dornici să poată muta cît mai degrabă biserica cea veche, să aibă şi ei bisericuţa lor ca toate satele creştine.

Fiindcă se însera şi mai ales fiindcă Herdelea începuse să închine păhărele cu ţăranii, doamna Herdelea hotărî că, fără a mai trece pe la şcoală, unde continua petrecerea domnească, e vremea să plece direct acasă, în Armadia. Zadarnice fură stăruinţele preotului, care de-abia acuma voia să se aşeze se-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rios la chef cu Herdelea, zadarnice rugămințile lui Zăgreanu, care se jura că lipsa Ghighiței răpește tot farmecul balului — doamna Herdelea rămase neînduplecată. Belciug atunci le oferi brișca lui cea bună, regretînd însă mereu că doamna nu binevoiește să mai zăbovească baremi un ceas. Ca să-i arate că nu-i supărată, doamna Herdelea îl pofti să tragă totdeauna la dînșii, cînd va veni în Armadia, ceea ce preotul primi foarte bucuros.

— Mare păcat însă că nu vom mai lucra de-acuma împreună, dragă Zaharie! adăogă Belciug cu duioșie în glas.

— Ce are a face, Ioane?... N-ai colea pe prietenul Zăgreanu, care-i tot de-al nostru?

— Aș!... Zăgreanu!... Noi doi anevoie o să ne înțelegem, mormăi Belciug, înnourîndu-se.

— Lasă că-i băiat bun, zău e bun, zise Herdelea învăluind pe Zăgreanu într-un zîmbet de încredere.

— Poate numai dac-ar avea norocul să-și găsească o nevestică bună, româncă verde, uite-așa ca domnișoara Ghighi, poate că atunci ar pricepe care i-e chemarea în mijlocul nostru! rosti preotul mai grav.

Ghighi era să leșine de rușine. Zăgreanu însă fu cuprins de o îndrăzneală extraordinară, încît zise repede:

— Dacă domnișoara m-ar vrea, eu... eu...

— Mă rog, mă rog, asemenea lucruri serioase nu se pun la cale în uliță! îl întrerupse doamna Herdelea cu o blîndețe neobișnuită. Vino pe la noi, și te primim cu dragă inimă...

Totuși Zăgreanu, spre a-și potoli avîntul, apucă mîna Ghighiței și o sărută prelung.

Brișca porni la pas, căci Zăgreanu îi însoțea pe jos. În fața casei lor din capul satului se opriră puțin. Zenobia care ședea posomorîtă pe prispă, veni la trăsură, vorbi despre Ion, plînse cu sughițuri și în cele din urmă afurisi pe George și tot neamul lui Toma.

— Bietul Ion! zise doamna Herdelea. Iute s-a mai prăpădit... Se vede c-așa i-a fost scris!

Zenobia se întoarse acasă, lăsînd în urmă-i o dîră de jale. Pe urmă însă se uitară cu toții la casa lor mereu goală, mereu încuiată, cu ograda năpădită de buruieni.

— Casa vă așteaptă s-o stăpîniți, murmură Herdelea privind încrezător în ochii urmașului său.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Peste drum, pe crucea de lemn, Hristosul de tinichea, cu fața poleită de o rază întîrziată, parcă îi mîngîia, zuruindu-și ușor trupul în adierea înserării de toamnă.

Zăgreanu rămase în mijlocul uliței urmărind cu priviri drăgostoase trăsura ce se depărta în trapul cailor. Ghighi, șezînd pe scăunelul din față îl vedea și-l găsea mai drăguț ca orice alt bărbat din lume.

La Rîpile-Dracului bătrînii întoarseră capul. Pripasul de-abia își mai arăta cîteva case. Doar turnul bisericii noi, strălucitor, se înălța ca un cap biruitor. Zăgreanu însă era tot în drum, în fața crucii, cu capul gol și, cum stătea acolo așa, parcă făcea un jurămînt mare.

Apoi șoseaua coteşte, apoi se îndoaie, apoi se întinde iar dreaptă ca o panglică cenușie în amurgul răcoros. În stînga rămîne în urmă Cișmeaua-Mortului, pe cînd în dreapta, pe hotarul veșted, delniţele se urcă, se împart, se încurcă pînă sub pădurea Vărarei. Apoi Pădurea-Domnească înghite uruitul trăsurii, vîltorindu-l în ecouri zgomotoase...

Satul a rămas înapoi același, parcă nimic nu s-ar fi schimbat. Cîțiva oameni s-au stins, alții, le-au luat locul. Peste zvîrcolirile vieții, vremea vine nepăsătoare, ștergînd toate urmele. Suferințele, patimile, năzuințele, mari sau mici, se pierd într-o taină dureros de necuprinsă, ca niște tremurări plăpînde într-un uragan uriaș.

Herdelenii tac toți trei. Numai gîndurile lor, aţîțate de speranța împodobitoare a tuturor sufletelor, aleargă neîncetat înainte. Copitele cailor bocănesc aspru pe drumul bătătorit și roțile trăsurii uruie mereu, monoton, monoton ca însuși mersul vremii.

Drumul trece prin Jidovița, pe podul de lemn, acoperit, de peste Someș, și pe urmă se pierde în șoseaua cea mare și fără început...

CELOR MULȚI UMILI!

Martie 1913 — iulie 1920

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CUPRINSUL

GLASUL PAMÎNTULUI

Capitolul	*I*	Începutul	9
„	*II*	Zvîrcolirea	39
„	*III*	Iubirea	68
„	IV	Noaptea	102
„	*V*	Rușinea	148
„	*VI*	Nunta	182

GLASUL IUBIRII

„	*VII*	Vasile	231
„	*VIII*	Copilul	259
„	*IX*	Sărutarea	291
„	*X*	Șireangul	324
„	*XI*	Blestemul	342
„	*XII*	George	378
„	*XIII*	Sfîrșitul	406

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr:1901-1932

BIBL. F. ... OL. ...
INV. Nr. 680 1970

Redactor : ȘTEFAN LUCA
Tehnoredactor : ION TUDOR

Apărut 1970. Format 540×840/16. Coli ed. 24,46. Coli tipar 27. A. nr. 5284/1970. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 859—31.

Tiparul executat sub comanda nr. 202 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lei 12

În anul 1970 în Editura Eminescu apar următoarele romane: Zaharia Stancu *Lumina ochilor* • Radu Tudoran *Oglinda retrovizoare* • Eugen Barbu *Ianus* • Fănuș Neagu *Cor[illegible]-die* • Laurențiu Fulga *Moartea lui Orfeu* • Alice Botez *Pădurea și trei zile* • Traian Filip *Patima nopții* • Ion Ruse *Coșava în port* • Petre Sălcudeanu *De ce văd invers?* • Corneliu Ștefanache *Dincolo* • Bujor Nedelcovici *Ultimii* • Leonida Plăinădeală *Trei ceasuri în iad*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index.php/rt1201-1432